

1

HERMAPION

SIVE

RUDIMENTA

HIEROGLYPHICAE VETERUM AEGYPTIORUM LITERATURAE

SCRIPSIT

IULIUS LUDOVICUS IDELER.

PARS PRIOR.

LIPSIAE MDCCCXLI

SUNTIBUS FR. CHR. GUIL. VOGELII.

Καὶ ἑπορευθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· Ἄγω ἔμην, ὅτι ἴδω αἱ
ἄνθρωποι σιωπῆσαι, οἱ ἴδιαι κυχᾶζονται.

Ev. Lucæ, XIX, 40.

ALEXANDRO AB HUMBOLDT

**GERMANORUM QUOTQUOT FUERE SUNT ERUNTQUE
DECORI**

SACRUM.

Cuius ego viri nomini opus hocce duorum lustrorum fere continui laboris possem inscribere, nisi TIBI, VIR ILLUSTRISIME, EXCELLENTISIME! Tu enim, quum primus in patria nostra in hanc descenderem arenam, ut omnibus aniterer viribus, rem tam faustis auspiciis inchoatam contra invidorum defendere hominum malignitatem novarumque rerum studiosos, TU, inquam blande mihi subridendo non superfluum me opus esse suscepturum mihi significasti. TU mihi praesidia cuiuscunque generis maximique obtulisti pretii, TU effecisti, ut huic operi, quod TIBI iam offero, toto animo per decem fere annorum seriem possem vacare, TU mihi dux fuisti in huiusce modi disquisitionum tractatione; TU denique, VIR BENIGNISIME, solamen etiam misero fuisti ac saepenumero eum erexisti, ut novis

viribus altiora appetere studeret. Permittas igitur precor atque precor, ut TIBI voveam haec hieroglyphicae literaturae rudimenta, et, quemadmodum in ipso feci operis titulo, hic quoque memor sim verborum Evangelii (*Luc. XX, 25*): *Ἀπόδοτε τοῖνυν τὰ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καὶ τὰ Θεοῦ τῷ Θεῷ.*

Berolini, Calendis Ianuariis anni MDCCXXLI.

Julius Ludovicus Ideler.

P R A E F A T I O

Pauca sunt tantummodo, Lector benevole, de quibus Tecum colloquendum esse duco in initio operis huiusce, cuius ea est ratio, ille est ordo, ut cum primo statim obtutu possis intelligere. Ante hos sex fere annos liber, tunc vernacule scriptus, a me erat absolutus, bibliopola autem honestissimus voluit deinde, ut romana veste indueretur. Quod ego lubenter feci, ut apud externos etiam facilius posset legi. Hinc inde aliisque de causis, quas enumerare longum videtur, factum est, ut, sine mea culpa, liber adeo scrus prodeat in publicum. Quem iam nunc suscipias igitur benevolo precor animo ita, nisi fallor, comparatum et elaboratum, ut Tibi bibliothecae Aegyptiacae vice queat fungi. Contigit enim mihi tum praepriis peculiari Alexandri ab Humboldt eiusque fratris, immortalis viri, quem defunctum luget Germania, Guilelmi, benignitate ac liberalitate, ut omnia fere, quae hae in materie extra patriae fines nupera aetate lucem viderunt ipse conferre possem opuscula eaque modo maximae modo minimae molis; alia ab ipsis auctoribus benevolo animo mihi sunt transmissa, quibus grates hoc ipso loco meas dico quam maximas: aliarum denique non exiguum numerum suppeditavit mihi vel sedulus et officiosus amor custodum doctissimorum bibliothecae Regiae Berolinensis, vel benignitas optimi viri Bibliothecarii Gottingensis b. Reussii. Neque defuit mihi vel consilio vel auxiliis

cuiuscunque generis conquirendis venerandus ille senex, ex quo prognatus esse glorior. Quod si omnes vellem enumerare, qui libris suis me hoc in opere elaborando et exornando iuvarunt, finem praefandi nullum essem inventurus antequam eiusdem fere molis volumen alterum exarasset. Qua in re etiam bibliopolae honestissimo suae neque minimi momenti sunt partes. Itaque hisce verbis pium gratumque, quo omnes illos viros amplector animum publice profiteri volui. Vale, mi lector, atque hisce nostris studiis fave.

Berolini, Idibus Augustis anni MDCCCXLI.

IULIUS LUDOVICUS IDELER.

I N D E X.

Introductio	Pag. 3
S e c t i o I.	
De lingua Aegyptiorum eorumque scribendi ratione in universum	» 19
S e c t i o II.	
De inscriptione Rosettana aliisque trilinguis inscriptionibus. — Succincta disquisitionum de natura demoticae scripturae historia. — De graecis, demoticis et hieraticis papyris	» 85
S e c t i o III.	
Fundamenta hieroglyphicae literaturae	» 99
S e c t i o IV.	
De hieroglyphis acrologiis	» 166
S e c t i o V.	
Conamina Spohnii; systemata Seyffarthi	» 179
S e c t i o VI.	
Disquisitiones de veterum Aegyptiorum historia ac rebus gestis ad fidem antiquorum monumentorum	» 215

A P P E N D I X.

I. Index chartarum papyracearum tam demotice quam graeco scriptarum prae reliquis memorabilium secundum locum, quo reperiatae sunt, res, de quibus agitur, et tempus, quo scriptae sunt, adnotatus	» 3
II. Inscriptio Rosettana	» 12
III. Inscriptio in podio obelisci Philensis	» 14
IV. Inscriptio in insula Schleeh prope primam catadupam	» 14
V. Papyrus Taurinensis prima	» 15
VI. Papyrus Taurinensis secunda	» 21
VII. Papyrus Taurinensis tertia	» 22
VIII. Papyrus Taurinensis quarta	» 22
IX. Papyrus Taurinensis septima	» 23
X. Papyrus prima Zoiddis	» 23
XI. Pactio Nechutis	» 24
XII. Pactio Osoroeris	» 25
XIII. Antigaphum Greyianum	» 25
XIV. Literae commendatitiae Timoxeni	» 26
XV. Mandatum comprehensorium	» 26

XVI. Canon regum Thebanorum secundum Eratosthenem	Pag.	27
XVII. Fragmenta veteris chronici Aegyptiaci	»	29
XVIII. Tabula dynastiarum secundum Castorem Rhodium	»	30
XIX. Tabula dynastiarum Aegypti secundum versionem Armenisam Eusebii	»	31
XX. Dynastiae Regum Aegypti secundum Manethonem	»	31
XXI. Manethonis liber primus	»	42
XXII. Canon regum Aegypti secundum Diodorum Siculum	»	46
XXIII. Canon decimae octavae dynastiae Manethonis secundum Theophilum	»	47
XXIV. Obeliscus Hiermapionis	»	49
XXV. De scriptis Manethonis	»	51
XXVI. De columna Siraclieis	»	52
XXVII. De regibus pastoribus	»	52
XXVIII. Israelitae in Aegypto	»	54
XXIX. Discessus Israelitarum ex Aegypto secundum Chacremoneum	»	55
XXX. Chronologia Lagidarum secundum Porphyrium	»	56
XXXI. Lettre de M. le Baron Guillaume de Humboldt a M. Champollion	»	59
XXXII. Réponse de M. Champollion	»	76
XXXIII. De reductione datorum temporis ex actate Lagidarum in Aegypto regum	»	87
XXXIV. Index locorum veteris Aegypti, ubi templa monumentaque exstiterunt, quorum hodiernum fragmenta supersunt	»	89

HERMAPION

SIVE

RUDIMENTA HIEROGLYPHICAE

VETERUM AEGYPTIORUM LITERATURAE.

---

*Miramur perisse homines : monumenta fatiscunt ;
Mors etiam saxis nominibusque venit.*

INTRODUCTIO.

Quum inter omnes constet, minime sufficere, si quis humani generis historiam velit conscribere, ut singula quaedam facta, quamvis per se neque memoratu indigna neque exiguae auctoritatis in diiudicanda populorum varia fortuna, componat atque temporis momenta rerum gestarum gloria prae reliquis insignia recenseat, sed illud cum maxime desiderari, ut primam originem explorare conetur, incrementa persequatur, primordia imperii de naturae viribus circuncirca agentibus et ab alia eaque graviore quam humana voluntate dependentibus explicare studeat; deinde ut instituat quaestionem, utrum varia ingenii indoles, corporis figura, loquendi, cum aliis communicandi ac deos adorandi ratio, morum praeterea consuetudinumque in vita tum publica tum domestica diversitas, argumenta offerant, silvam istam (siquidem cum silva hominum genus comparare licet), quae totum terrarum orbem a septem trionibus ad meridiem usque contegit, haud ex uno semine esse ortam, sed ex magna viridiorum copia paulatim coaluisse, an secus factum esse doceant; denique ut demonstret, quomodo gens ex gente nanciscatur, populus populum generet: id quoque a nemine in dubitationem vocari potest, vix aliunde tenebras, quibus humani generis incunabula obvelantur, aliqua saltem ratione dissipari posse, nisi diligenti traditionum collectione, quae in Gangeticis regionibus, in Nilotica valle et in campis Euphratem inter Tigrinque sitis ab antiquissimis inde temporibus conservatae circumferuntur. Nemini tamen unquam contigit, etiamsi omnes rivulos a Paropamiso, Ararato et Lunae in Aethiopia montibus defluentes unum in alveum conduxerit, ut obscuram illam solveret quaestionem, quando, qua ratione et unde terrae nostrae globus originem suam traxerit: neque mirum, quum ipsa problematis conditio eius sit modi, ut solutionem vix admittat et naturae potius scrutatori (geologo) sit relinquenda, quam rerum gestarum scriptori. Traditiones seniticae, quae in libris Veteris Testamenti depositae sunt et conservatae, haudquaquam sufficiunt, quippe quia recentioris sunt originis, omni fabularum genere referatae et nimis arcto terrarum tractu circumscriptae, praetereaque tam indoles Hebraeorum nationi propria quam diversorum, qui singulos libros composuerunt, auctorum manifestum consilium doctrinam theocratiae a sacerdotum corpore quasi representatae condendi effecerunt, ut verae historiae principia multis in locis aperte negligerentur. Quodsi igitur ex libris istis, quando criticae artis ope mysticum religionis velamen iis detrahas neque aliud quidquam in iis conspicias, nisi fontes historicos, Abrahami, Arabum circumvagantium (Beduinorum qui hodie vocantur) principis

patriam, generationum ex ipsa eiusque propagine procreatarum seriem discere licet, et intelligere, quomodo factum sit, ut posterius eius sensim sensimque in populum proprii iuris et a finitimis gentibus minime dependentem succreverint: frustra in iis vestigia quaeras, unde comprehendere queas, qua ratione humanum genus paulatim adoleverit, qui fontes fuerint culturae animi, quae denique vincula singulas gentes, generis humani disiecta membra, connecterent; quae ut scias, longe maioris profecto est momenti, quam ut uniuscuiusvis membri in patriarcharum familiis stemmata cognoveris. Atque opportune quidem hoc nostra demum aetate a plurimis eruditissimis viris intellectum est, quum libros illos, qui diu non orientalium tantum populorum, sed totius generis humani vetustissima documenta ferebantur, haud ita praecipue opinione, ut olim, sed vultu magis acuto et vinculis, quibus ingenia premebantur, exsoluti considerare valerent. Historia inde non exiguum fructum cepit, quod a trita via discedere ausum est, quippe quia disquisitioni latior iam patet campus fontesque admittuntur, qui si vulgatis non vultum limpidiore, certe non turbidiores sunt et lutulentiores.

Indiae tot saeculorum tenebris obrutae nupera aetate lux vix unquam exspectata affulsit. Lingua innotuit, qua populi, illarum regionum incolae, utebantur, ac quomodo cum persica, graeca, latina, germanica, lithuanica et slavonicis linguis cohaereat, hodie intellectum est, indeque multum frugis historiae, quae populorum terrarum orbem habitantium nexum et migrationes persequitur, redundaturum esse non est, quod dubites, et aperte patet ex iis, quae sex superioribus lustris viri eruditissimi iam iam praestiterunt. Sacri Indorum libri, *Wedás* et *Puranás*, inter quos eadem intercedit ratio, quae Pentateuchum inter et libros talmudicos, perennem obtulerunt fontem, ex quo res sana antiquitate gestas comperias; et cultus divini sacrarumque apud Indos caerimoniarum notitia, quam nostra aetas sibi paravit, haud minus quam cognitione socialium institutionum, quae communi vinculo *sanctae Gangae* accolae constrinxerunt maturamque animi culturam provocarunt et adiuvarunt, via qua humanum genus per terrarum orbem migravit omnesque pedetentim plagas implevit, multis iam modis illustrata est.

Ex India, nisi egregie fallimur, Aegypto si non ipsi incolae, artes saltem literariae advennerunt: ex India Nilicolae religionem et instituta socialia accipere: mutuaeque illa ratio, quae inter gentes hasce terrasque intercedebat, tam manifesta est adeoque facilis intellectu, ut ubi monumentorum vestigia presso pede sequeris, communicandi viam per Aethiopiae regiones ¹⁾ sine errore fere possis indicare. Praesidia vero eius modi, qualia praesto sunt eruditissimis, qui de Indiae antiquitatibus quaestiones instituunt, desunt cui cordi est Aegypti historiam illustrare: Aegyptus enim per longam saeculorum seriem inde a Graecorum Romanorumque temporibus spissis tenebris obruta iacuit, donec exeunte tandem superiore saeculo Gallorum expeditio novos fontes aperuit, qui et nobis et posteris ea pollicentur, quae diu incassum sperata erant.

Quod dudum viri docti suspicabantur, veterum Aegyptiorum linguam eatenus tantummodo a coptica differre, qua in unaquavis lingua vestigia deprehendi possunt mutationum, quas socialia instituta, populi, qui ea utitur, ingenium, ipsaque, cuius limitibus circumscribitur, terra subeunt, nostra denique aetate longa factorum criticae artis ope comprobatorum serie extra omnem dubitationem positum est. Argumenta enim tum ab aliis viris,

tum praesertim a docto Gallo Quatremère ²⁾ prolata, tanti sunt ponderis, ut antiqua Aegypti lingua quasi deuo detecta dici queat. Sola autem idiomatis, quo Nilicolae olim utebantur, cognitio minime sufficere poterat ad terrae historiam enucleandam populique varia tum in vita domestica tum in commercio cum exteris nationibus fata illustranda: Aegyptusque tamdiu tenebris obruta iaceret necesse erat, quam testes deerant, qui quae ipsi suis oculis viderant, nos edocerent. Quae enim ex sacris Aegyptiorum libris et operibus, quae ex Graeca Romanaque antiquitate aetatem tulere, disci poterant, adeo erant tenuia, ut quae interiere, eo vehementiore dolore desiderarentur neque aliud quidquam intelligeretur, nisi Aegyptum ingentes olim revolutiones fatorumque vicissitudines subisse, quarum vix ulla ad nos usque notitia penetraverat.

At veterum Aegyptiorum literaturae, florentissimae aliquando abundantisque cuiusvis generis monumentis, vix parca quaedam vestigia remanserunt. Interierunt opera, quae sacerdotes Hermetis Trismegisti nomine inscribebant ³⁾, 36525 numero ⁴⁾ auctore Manethone ⁵⁾: nullum sacrarum hymnorum, quos Plato ⁶⁾ alique scriptores ⁷⁾ commemorant, fragmentum superest non magis quam librorum, qui Ammoni regi ⁸⁾, Bityi prophetae ⁹⁾, hierophantae Epeïdi ¹⁰⁾, Suphi ¹¹⁾, Athoti ¹²⁾ et Nechepso ¹³⁾ regibus, sacerdoti Petosiridi aliisque tribuebantur: nihil restitit sacrarum annalium, quorum saepenumero apud graecos scriptores mentio iniicitur ¹⁴⁾; nihil legum scriptarum ¹⁵⁾, ut aliorum voluminum procul dubio genuinorum multitudinem silentio praetereamus, quorum tituli et argumenta ex graecis romanisque scriptoribus innotuerunt ¹⁶⁾.

Attamen iacturam omnium fere Aegyptiacaе literaturae monumentorum, quibus charitarum papyracearum ex hypogeis recens erutarum copia aegre supplere potest, quum harum longe maxima pars domesticam civilemque populi vitam spectet, paucae tantummodo literarum artiumque conditioni rectius cognoscendae inservire queant, absque omni dolore sustineremus, si *περὶ τῶν βιβλῶν* ¹⁷⁾ veteris Aegypti nostram aetatem integre tulissent, quo nomine inscriptiones, quibus omnium templorum parietes, ingens stellarum numerus et cuiusvis generis monumenta oblecta erant, comprehendebantur: quas scilicet si interpretari valemus, uti hodie licet, tenebras, quibus Aegypti historia obruta iacet, dissipare possumus. Fragmenta, quae hodie supersunt, quamvis exigui numeri, si ingentem, qua Nilotica aliquando tellus abundabat, copiam memineris, tot tamen sunt et tanta, ut veterum Aegyptiorum literarium legatum, ubi dispersas reliquias collegeris, intmanem voluminum numerum implere possit. Quod eo mirabilius videtur, ubi revolutiones variasque adversae fortunae casus ac vicissitudines in mentem nobis revocamus, quae turbinis ad instar per longam saeculorum seriem irruerunt Aegyptumque devastare et gloriosi Pharaonum imperii monumenta cum aedificiis, quae a posteris generationibus sub Lagidarum Romanorumque imperio exstructa erant, subverterunt. Edax tempus, nisi ignis cum ferro barbarorumque rapacitate supervenisset, hisce monumentis, quae mitis Aegypto Iupiter in omnem aeternitatem duratura esse pollicebatur, procul dubio pepercisset ¹⁸⁾. Aethiopum Beduinorumque ¹⁹⁾, qui praeis temporibus Aegyptum plus semel inundarunt, irruptiones non multum damni Aegypto tulere, tum quia illa aetate monumentorum copia laud aequae magna erat, ac postea, tum quia communis religio ²⁰⁾ eos commovebat, ut templorum publicorumque aedificiorum saucitatem venerentur. Assyrii exiguam tantummodo inferioris Aegypti

partem breve per tempus devastarunt: civilibus bellis palatia sane privataeque domus interire, templa vero cum adytis intacta manserunt.

Prima periodus, qua Aegypti monumenta fere omnia aut prorsus interierunt aut magnopere laedebantur, illud amplectitur temporis spatium, quo Persae infelicem terram inundarunt caecoque et fanatico religionis furore ²¹⁾ abrepti in deos Aegypti eorumque sacerdotes et templa saevierunt. Tunc Cambyses Iovis Hammonis templum comburi iussit ²²⁾, tunc ipsa cum cadaveribus sepulcra violata sunt ²³⁾. Postea, quum Ptolemaei reges legitimi Pharaonum imperii heredes praedicari cuperent idcircoque sacros ritus caerimoniasque observarent, aegyptios deos una cum graecis colerent, sacerdotum auctoritatem, quatenus regiae non obstabat, sustentare conarentur, anacletaria ²⁴⁾ iudiciaque de regibus defunctis haberi solita conservarent, morumque populi vulgique etiam consuetudinum rationem haberent, multa, quae cecidere, monumenta restituebantur novorumque haud exiguus numerus magnis sumptibus erigebatur. Ac sub Romanis etiam, qui Aegypto, unde frumenti copia Italiae advehebatur, magis parcebant quam reliquis, quas sibi subiecerant terris ²⁵⁾, nova construebantur aedificia, vetera, quae partim diruta erant, antiquo splendori restituebantur ²⁶⁾. At iterum haec fere omnia concidere, quin in secunda, de qua dicendum est, devastationum periodo, quicquid pagani cultus in Aegypto supererat, a fanatica Christianorum grege vel prorsus extirparetur, vel saltem ita truncaretur, ut nihil remaneret, nisi deformia rudera, et ubique Christi cruci fixi, sanctorum martyrumque imagines in veterum Pharaonum locum succederent magnificaeque picturae tectoria calce obducerentur. Diruebat, igne ferroque vastabat Persa: trussillabat Christianus.

Christiani postquam plura per saecula haud tumultuose, sed quasi praemeditate certoque quodam ordine devastationis opus persequi poterunt, ab Arabibus loco pulsati sunt, quorum imperio tertia periodus conficitur. Arabes non fanatico peregrinarum religionum odio ad evertenda monumenta abripiebantur, quemadmodum Persae Christianique, sed aedificia demoliebantur, obeliscos destruebant, pylonesque evertebant, ut novis, quibus opus erat, aedificiis exstruendis materiam sibi compararent ²⁷⁾: quo accedebat, ut auri sacra fame compulsi (imprimis Beduini hac in re iam tunc, uti nostra etiam aetate, excollebant) pyramides aperirent, hypogea rimarentur, munias spoliarent multaque aedificia ad ima usque fundamenta perscrutarentur. Quin praeterea persecutionibus suis Christianos cogerent, ut in hypogea, quibus Libycorum et Arabicorum montium viscera abundant, tamquam sola refugia sese reciperent, novam eantque minus tumultuosam placidioremque vastandi rationem provocarunt, cuius vestigia hodieque non sine acerbo dolore peregrinatores intuentur. Saeculorum, quibus huius modi rerum status durabat, series mortuorum illis habitationibus, quas subterraneas urbes non sine iure appellaveris, penitus fere diruendis sufficiebat.

Arabes Turcis succubuerunt. Horrore implet vastationum vestigia, quae occupationem stragemque illam presso pede sequebantur; dirutarum enim Arabicarum urbium rudera ad extremos usque Nubiae fines tot sunt adeoque confusa, ut earum numerus definiti nequeat, tristicque terrae hodiernus status luculentissimus sit calamitatum testis. Turcae quoque novis aedificiis construendis materiam sibi pararent necesse erat, quumque nimis essent iuertes, quam ut nova saxa ex lapidicinis adveherent nec fere monumentorum

ex Pharaonum Lagidarumque aetate quidquam superasset, quod absque molestia auferri inque alium locum transportari potuisset, Romana aedificia diruere inchoabant, quae Turcis dominantibus prorsus evanuerunt. Quum praeterea in his integri lapides faciliore opera a rudere possent separari, quaecumque antiquioris originis reliqua erant, contemserunt contumaciamque, qua Pharaonum monumenta oblectabantur, propter innatam sibi segnitiam ne conabantur quidem vincere.

Quibus quatuor vastationum periodis si quinta nobis non esset addenda, cui tunc demum finis imponi posse videtur, ubi ultima veteris Aegypti monumenta priscique splendoris testes evanuerint, in caeteris humaniores Europae gentes a barbarici criminis liberare possemus. Reliquiarum, quas Galli annis superioris saeculi extremis in Aegypto adhuc invenerunt, quarumque magis minusve fidas imagines posteris saeculis in magno illo opere, quod plus semel a nobis laudabitur, transmiserunt, ne tertia quidem pars hodie restat. Nisi infelix terra dominum nanciscetur, qui proprio motu magnifica illa monumenta, quae nullis alius terrarum regionis cedunt, conservare studeat: nisi Aegypto dies veniet, qui nuper iuveni Graeciae illuxit, cuius viscera ab illo inde temporis momento nullus amplius Elgin rimabitur; ultimi qui hodiernum restant Aegyptiacae gloriae testes sique soli auctores, quibus in Aegypti historia enarranda fides tribui potest, haud magno abhinc temporis spatio ab Hebraeis, Graecis et Christianis meridionalis septentrionalisque Europae erunt sublati, qui literarum amorem praetextentes, squalida avaritia pernoti, Niloticam vallem perscrutantur vagasque, quae Libyae deserta incolunt, tribus rapacitate longe superant ²⁸).

Quum nuper contingeret, ut Anglus Young, Gallus Champollion aliique hieroglyphicae literaturae naturam perspicerent nexumque, qui inter hanc et reliqua Aegyptiorum scribendi genera intercedebat, comprehenderent, spissas illas tenebras, quibus prisca Aegypti saecula hominum oculis eo usque erant velata, novi diei aurora dissipavit. Quamvis etiannum in primordiis rudimentisque versemur; etsi posteris nostris magna errorum copia erit tollenda, ubi clarius rem intelligere licebit; quamquam homines quidam, quos alio loco suo nomine appellare non cunctabimur, historiam meris coniecturis componere sibi arrogare superbaque vaniloquentia cautis viris impedimenta obstruxerunt et scientiae progressus prohibuere, quamvis denique Copticae linguae leges et ingenium nos partim fugiant et literatura eum in modum nondum innotuerit, quem iure suo et imperiose expostulant, qui dilucidandis Aegypti antiquitatibus student: negari tamen nequit, decem, qui nuper praeterlapsi sunt, annis maiora esse praestita, quam quae ex tenuibus initiis exspectari poterant, quum hieroglyphicae scripturae naturam perspicere, singulorum monumentorum ²⁹) aetatem indicare ³⁰), populi historiam, cuius fidem interpretem fuisse Manethonem hodie scimus, illustrare ³¹) et sacros Veteris Testamenti libros, praesertim monumentorum inferioris Aegypti ope ³²) multis modis explicare ³³) contigerit, ut bene de scientia meritus esse videatur is, qui viam, qua hucusque progressi licuit, delineare et quid praestitum sit, diserte ac luculenter explicare conatur. Idque nostrum est consilium in hoc opere faciundi, ita tamen, ut elementa tantummodo, quasi introductionem in archaeologiam Aegyptiacam, exponere studeamus; caetera iis relinquamus, qui vel grammaticam vel lexicon hieroglyphicum componere, aut ex officio Aegypti historiam conscribere moliantur. Vix autem erit, qui contendere audeat, veteris Aegypti fata et

disciplinas haud eadem cura dignas esse, quam inde a revocatione literarum ex orientalibus regionibus in occidentales Europae plagas, Graeciae antiquae impendere solemus, cuius incolae priscam ferocitatem nondum exuerant, ubi per annorum millia Aegyptus iamiam literas artesque coluerat ³⁴). Sunt, qui magnis illis numeris deterreantur, in quos quovis fere gressu incidunt, qui disquisitionibus de rebus in Aegypto gestis deque literarum artiumque in cana antiquitate conditione operam navant ³⁵), idcircoque quod fluctuare opinantur solum deserere malint, quam quovis gradu labari. Iniuria vero: naturae enim tempus nunquam defuisse, bene monuit Volney ³⁶).

ADNOTATIONES.

1) Arctissima vincula, quo Aegyptum inter et Aethiopiā ea aetate existiterunt, qua Pharaonum imperium potentiae ac prosperitatis culmen atigerat, post ea, quae ex nuperimis disquisitionibus patent, amplius in dubitationem vocari nequeunt. Quamvis huius non sit loci, rem in extremo operis nostri capite disertius exponendam nullis persequi, iam nunc tamen nonnulla argumenta adferenda censemus, unde nexus ille manifestum elucebit. Iam Galli eruditi, quibus monumentorum in Aegypto descriptio ab imperatore Bonaparte demandata erat, quamvis Nubiae monumenta ex tabulis tantummodo cognoverunt, quibus Nordenii et Brucii itineraria exornata sunt, opinionem proferre haud cunctabantur, utraque terram, Nubiam et Aegyptum, communi imperio olim fuisse subiectam. (Vide dissertationem in *Descript. de l'Égypte. Antiq. Descr.* Vol. III, p. 261 sqq. edit. II, 8.). Posthaec Nubiae monumenta magis innotuerunt complurium peregrinatorum opera, inter quos iustus laudibus commemoramus Logh (*Narrative of a Journey in Egypt and the Country beyond the Cataracts.* Londin. 1816, 4. imprimis p. 57—99), John Lewis Burckhardt (*Travels in Nubia, published by the Association for promoting the discovery of the Interior Part of Africa;* Londin. 1819, 4.), H. Light (*Travels in Egypt, Nubia, Holy Land, Mount Libanon and Cyprus in the year 1814;* Londin. 1818, 4.), G. Belzoni (*Narrative of the operations and recent discoveries within the pyramids, temples, tombs and excavations in Egypt and Nubia etc.* Londin. 1820, 4. *Voyages en Égypte et en Nubie, contenant le récit des recherches et découvertes archéologiques, traduites de l'Anglais par G. B. Depping;* Paris. 1821, 8.), Cailliaud (*Voyage à Méroé, au fleuve blanc, au-delà de Fazogl dans le midi du royaume de Sennar, à Syowah et dans cinq autres oasis, fait dans les années 1819—1822;* Paris 1827, 4 Voll. 8. cum Atl. in fol. max.), Gau (*Neu entdeckte Denkmäler von Nubien von der ersten bis zur zweiten Katarakte;* Stuttg. et Paris. 1822, fol.), Bankus, Buokingham, Beaschey, Slowman, Baillie, Hayot, Rüppell (*Reisen in Nubien, Kordofan und dem peträischen Arabien, vorzüglich in geographisch-statistischer Hinsicht;* Francof. ad Moen. 1829, 8.), imprimis vero Champollion (*Monumens d'Égypte et de Nubie; Livr. I. II.* Paris. 1835, fol.) et Hippolytum Rosellini (*I Monumenti dell' Egitto e della Nubia, Disp. I—XXXVI;* Monumentor. Vol. I. II. *Monum. civili* Vol. I. II. Pisa 1832—1835) eorumque comites (Gaetano Rosellini,

Bibent, Lenormand, L' Hôte, Bertin, Lahaux, Duchesno, Cherubini, Raddi, Angletti), qui argumentis adeo certis, ut nulla ratione refutari possint, demonstraverunt, Aegyptios aliquando imperium in superiore Nili vallo exercuisse. At vel absque hisce notionibus, quas recentiorum peregrinatorum laboribus debemus, tum Diodori Siculi (III, p. 175 Wesscl.) auctoritate, qui Aegypti regnum ab Aethiopyum colonia conditum esse tradidit (cf. Stephan. Byzantin. *de urbib. s. v. Aisloy.* Fourmont in *Mémoires de l'Académie des Inscriptions et belles-lettres*, Vol. VII, p. 504. Drnmanu, *Histor. antiquar. Untersuchungen über Aegypten*, p. 154), necum, de quo agitur, inter utramque vallem celeberrimis illis cataractis separatam, quae transitum ex altera in alteram aegre permittunt, comprobare licebat; tum habita praesidiarum ratione, quibus opus erat bellicosissimos Pharaonibus, et quae sola Aegyptus, omnibus istius modi rebus ad bellum necessariis egena, praebere non poterat. Ingesta illa si quis considerat monumenta, quae omni aetate admirationem ac fere stuporem moventur istis, qui Aegyptum adire, hoc aedificae saeculorum vim contemere videntur, iure suspicabitur potentiam Pharaonibus olim fuisse maiorem ea, quam imperium de valle Nilotica inferiore, ab extremo inde Delta ad Syene usque, praebere poterat. Huc accedit, quod inter hieroglyphicas figuras animalia deprehenduntur, quibus ipsa Aegyptus caret, Aethiopia abundat, quemadmodum prae reliquis leo toties repetitus; camelopardalis, quam Prokesch inter hieroglyphica erectam ac verae personarum circumstantium magnitudinis ratione (*Erinnerungen aus Aegypten und Kleinasien;* Viennae 1829—1831; 3 Voll. 8.; Vol. I, p. 313), Jomard inter anaglypha muro exteriori in sanctuario templi Hiermonthini inscripta iacentem detexit (*Description de l'Égypte. Ant. Descr.* Vol. I, p. 425. Rosellini, *Monum. dell' Egitto e della Nubia.* Part. II. *Monum. civili.* Vol. I, p. 215 sq.). Praeterea deprehenduntur elephas (*Descr. de l'Ég. A. D.* Vol. III, p. 56), cervus, iam ab Horapollone inter hieroglyphica enumeratus (*Hieroglyph.* II, 21. Cfr. Zoëga, *Nubi Aegypt. Imperat.*, p. 196, cuius opinionem probare noqueo, cervi imaginem una cum culta Milesii Apollinis in Aegypto pervenisse), aliaque plura animalia in Aegypto nunquam visa. (Vide Belzoni *Narrative* p. 57; Vol. I, p. 90 vers. gallicae). — Itaque concedamus licet Ludolfo (*Commentar. ad Histor. Aethiop.* Lib. I, cap. 1, nr. XLX, p. 57 sqq. ed. Francof. ad Moen. 1691, fol.) contra

Scaligerum (*de emendat. tempor. libr. VII. Comput. Aethiop.* p. m. 680) et qui huius sententiam probant disserenti, Hieronitas aliosque Semitarum catervas, a quibus hodierna Abyssiniarum gens originem duxit, remotis istis temporibus ex Arabia in Africam demigrasse caquo, quo hodie incolunt loca occupasse: nihil tamen secius ex iis, quae supra exposuimus, nihil aliud videtur consequi, nisi quod terras olim Aegyptiorum imperio subiectas sensim sensimque expugnauerunt, et Pharaonicum disputarunt, quod ex picturis sculpturisque in parietibus templorum monumentorumque, quae in Nubia Niloticae vallis parte reperiantur, aperte elucet. Recte enim docuit Car. Ritterus (*Erdkunde*, Vol. I, p. 556), onera, dona, ac tributa a captivis delincatis gestata, cutis colorem, vultus habitum, corporis staturam et vestimentorum formam semiticas gentes indicare. Gravis itaque utilitas est comparatio Meroëni inter et Aegyptum, qualem instituit Bochartus (*Geogr. sacra* IV, 28, p. 263), quum inde eluceat, quo tunc Aegyptiorum mores et instituta meridiam versus penetraverint. Quum alii, inter quo eruditiois laude primum locum obtinet Gosenius, aethiopicis literis ex graecis aliquando derivatas esse doceant, alii ex semiticas ortas esse arbitrentur, nuper Thiliorier in brevi quidem, sed ingeniosis disquisitionibus abundantem dissertatione, quae inscribitur: *Examen critique des principales groupes hieroglyphiques* (Paris. 1832, 4.) p. 66 inter eas singulasque, quae singulis respondent, phoneticas hieroglyphorum figuras admittentem intercedere monstravit eamque adeo manifestam, ut fortuito vix videri possit. (Cfr. etiam Wilkins in *Dissertatione de lingua Coptica*, quae reperitur in *Dissertationibus ex occasione Sylloges orationum dominicarum scriptis ad Ioann. Chamberlaynum*, Amstelæd. 1715, p. 93). Huc accedit, quod regum aegyptiorum vestitus in picturis, quae in templorum regiarum quo domuum muris tum exterioribus tum interioribus inque aliis Aegypti antiquis monumentis conspiciuntur, talis est, qualis hodiecum in Nubia et Abyssinia indui solet. Atque latius etiam hoc patet. Ita enim, ut nonnulla saltem exempla afferam, in magna illa status *μωελίθρα*, quae hodie in musco regio Taurinensi adseruatur, et Amonophin III (Memnonia Graecorum) representat, capilli cum in modum adorati sunt, quo nostra aetate apud *Barabras*, qui vocantur, Nubiae populum, fieri solet. In muro exteriori, qui meridiam versus spectat, porticus immensae in templo Carnaceni, olim Thebano, rex bellator, quem magnum Ramessen III Meimamun (ამიამუნ, dilectum Hommoni) esse scimus, manum clavam gestat, qualis bethique in Nubia deprehendi solet. Alia huius modi

exempla reperies in libro ab Anglo Bowdich conscripto: *An Essay on the superstitious customs and arts, common to the ancient Egyptians, Abyssinians and the Ashantees*, Paris. 1821, 4., quem nuper Roussii viri Ill. humanitas ex cimeliis bibliothecae regioe Goettingensis necum communicavit. (Vide Hoeren, *histor. Werke*. Vol. XIV, p. 186). Ipsa Aegyptus olim Aethiopiae nomine vocata esse videtur, uti patet ex verbis Eustathii ad Dionysii *Perieges.* v. 239: *ἑκλήθη δὲ τότε (ἢ Ἀιγυπτία) καὶ Αἴθιοπα καὶ Ἰουταία καὶ Αἰθιοπία*, nisi Aethiopiae Aegyptiae superioris nomina confusa sunt, quod saepius apud veteres scriptores (cx. gr. Curt. IV, 8, 2) factum esse videmus. Cfr. Perizonii *Origin. Aegypt. Investig.* Cap. I, p. 11 sq. (Lugd. Batav. 1711, 8.), Marshami *Canon. Chronic.* p. 141. Jablonskii *Syntagm. de Memnone* III, 2, p. 62 sq. Noehden in Boottigeri *Aemathica* Vol. II, p. 133. Kopp, *de diffie. interpretandi ea, quae vel vitiose aut suboscure scripta sunt* (Manhem. 1829, 4.) Vol. I, p. 142. Quo etiam spectare videtur, quod in sacris Hebraeorum libris (Jos. XVIII, l. XX, 3—6. Ezech. XXX, 4. Jerem. XLVI, 9) Aethiopiae et Aegypti nomina ita iunguntur, ut Aegyptum superiorem et inferiorem significari mihi persuasum habeam, quamvis aliter sentiat Gosenius, vir in huius modi rebus maxime auctoritatis (in *Commentar. ad Jes. proph.* Vol. I, p. 572). Arcto coniunctas olim fuisse Aethiopiae et Aegyptum patet praeterea ex verbis Philostrati (vlt. *Apollon. Tyan.* IV, 6: *ὄλετο Μερόην τε καὶ Καταδούνας ὠκεῖο Ἀιγυπτίας*), secundum quem Aethiopes indica gens erant, quo etiam pertinet quod Abyssinii ipsi se Indos vocare solebant (Valca. ad Soerat. *Histor. ecclesiastic.* I, 19, p. 13). Cfr. Philostr. l. l. III, 6: *ἦν γένος, οὗτο Ἀθιοπίας μὲν ἦσαν ἐνταῦθα, γένος Ἰνδοῦν. Αἰθιοπία δὲ οὐκ ἔστιν ἔτι. Syncell. Chronogr. p. 151, C: Αἰθιοπίας ἀπὸ Ἰνδοῦ νοσημαῖ ἄναστάντες πρὸς τῆ Ἀιγυπτίαν ἔκτισαν*, ubi praeter haec verba, procul dubio aliando intrusas, nihil additur (cfr. Parthey, *de Philis insula eiusque monumentis commentatio*, Berol. 1830, 8., p. 6). — Ex omnibus huius, quae modo prolata sunt, patet, non procul a veritate aberraturum esse eum, qui in Homeri versibus (*Odyss.* α', 23 sq.), ubi

*Αἰθιοπίας, τοὶ δὲ γὰρ διδούλαται, ἔκταται ἄνθρωποι, οἱ μὲν ἀνακτεῖον Ἰνδοῦτος, οἱ δ' ἀνιόντος, commemorantur, Aethiopum orientialium nomine Indos significari patet (cfr. Herodot. III, 94. VII, 70. Strabon. I, 2, 16, p. 58 sq. XV, p. 690 D sq. p. 1012 B. Arrian. *Ind.* 6. Ephori *fragm.* ed. Marx, p. 142. *Götting. Magaz.* I, p. 308. Völkcr. *Geogr. Homer.* p. 88 sqq. Hoeren *Idem* etc. Vol. II,*

P. 2, p. 291) nec sine iure Lucanum dixisse arbi-
tratur (Pharal. IX, 517 sq.):

Quamvis Aethiopicum populus Arabumque beatis
Genitibus atque Indis unus sit Iupiter Ammon,
nec forte fortuna praeterea indicarum urbium nomina
cum aethiopicis mirum in modum congruere (*Mémoires*
de l'Académie des Inscriptions, Vol. V, p. 330).

Quamvis autem nexus inter Indiam, Aethiopicam et
Aegyptum, ut infra, praesertim in primo et sexto
huius operis capite discretus exponemus, extra omnem
dubitationem positus sit (cfr. denique Prichard,
Researches into the physical history of man, Londin.
1813, 8., Chap. VII, VIII; *Proofs of the common*
origin of the ancient Indians and Egyptians, p. 318—
472. Crawford, *Sketches chiefly relating to the*
history, religion, learning and manners of the Hindoos,
with a concise Account of the present state of the native
powers of Hindostan, sec. edit. Londin. 1793, 8.,
Sketch XIX: Affinity between the Inhabitants of Hindo-
stan and those of ancient Egypt, Vol. II, p. 230—247),
ex locis tamen supra laudatis valida argumenta repeti
nequeunt, quum notum sit, quoties antiqui scriptores
Indiae et Aethiopiae nomina confuderint (vide Cuper.
Observat. IV, 7. Letronne, *Matériaux pour l'histoire*
du Christianisme en Nubie, Paris. 1832, 4., p. 34,
129 sqq.) ac quam late olim patuerit Aethiopiae nomen
praeripimus ex Strabonis loco (I, p. 33 Cas.)
eluceat, quom haec in re iam dudum laudavit Ludol-
fus (*Commentar. ad histor. Aethiop.* I, 1. nr. XV,
p. 55):

ἤθημι γὰρ κατὰ τὴν τῶν ἄρχαίων Ἑλλήνων
δόξαν, ὡς περὶ τὰ πρὸς Βορρῶν μέρη τὸ γένος ἐν
ὄνόματι Σαΐδας ἰκαλον, ἢ Νομάδας, ὡς Ὀμηρος,
ἔσται δὲ καὶ τῶν πρὸς ἰσημερίαν γνωσθέντων Κίλιαι
καὶ Ἰβηρες, ἢ ὀνομαστικῶς Κιλίβεραι καὶ Κιλίδοκται
προσηγορευτοί, ἐφ' ἣν ὄνομα τῶν καθ' ἑκάστην ἰδιῶν
ταυτομένων διὰ τὴν ὄργανον, οὕτως τὰ μεταμεινῶν πάντα
Ἀθιοπίαν καλεῖσθαι τὰ πρὸς Ἰουναί. — — —
Ἡγεῖται δὲ καὶ Ἐφορος τὴν παλαιὰν περὶ τῆς Ἀθιοπίας
δόξαν, ὅς φησιν ἐν τῷ περὶ τῆς Εἰρησῆς λόγῳ, τῶν
περὶ τὸν ὀρεῶν καὶ τὴν γῆν τόπων εἰς τίσασα μέρη
διηρημένον τὸ πρὸς τὸν Ἀνατολίην Ἰνδοὺς ἔχειν,
πρὸς Νέτον δὲ Ἀθιοπίαν, πρὸς δὲσται δὲ Κιλίους, πρὸς
δὲ Βορρῶν Ἰουον Σαΐδας· προστίθει δ' ὅτι μείζων
ἢ Ἀθιοπία ἢ ἢ Σαυθία. Πρός γάρ, φησὶ, τὸ τῶν
Ἀθιοπῶν ἴδιον παρατινῶν ἀπ' ἀνωτολῶν χιμαρῶν
μῆχρι ὀνομαζοῦν ἢ Σαυθία δ' ἀντικατατίθει. Argu-
menta itaque, quae in hac adnotatione protulimus,
minime sufficere bene intelligentes infra alia eaque
maioris momenti recensimus, id tantummodo hoc
aduc loco momentis, magno opere errare eos, qui
commercium Indiam inter et Nilii vallum prorsus negant,
quum manifestum Indorum in rubro mari olim versa-

torum vestigium in insula Sokotorao nomine de-
prehendatur, quod secundum v. Bohlen (*des alte*
Indien mit besonderer Rücksicht auf Aegypten, Königsb.
1830, 8., Vol. II, p. 139) a vocabulis sauseritica
Dwipa Sukhatara, *insula fortunata*, derivandum
est; quod accedit, quod auctores Silvestro de Sacy
secundum Arabum traditiones Indi primi illius insulae
incolae fuerunt. Vido Bochart, *Geogr. sacr.* I, 1,
p. 346. Gosselin, *Geogr. systémat.* III, p. 14.
Letronne, *Matériaux pour l'histoire du Christianisme*
en Nubie, p. 137. Pott, *Etymol. Forschungen auf*
dem Gebiete des Indogermanischen Sprachstammes, p.
LXXX. Alex. v. Humboldt, *Krit. Untersuchungen*
über die geschichtl. Entwicklung der geogr. Kenntnisse
von der Neuen Welt, Vol. I, p. 281 sq. — Quae
exposita sunt a Rüppellio (*Einige Mathmatischen*
über den alterthümlichen Zustand von Nubien, in opere
supra laudato, p. 95 sqq.) nemini sufficient.

2) Étienne Quatremère, *Recherches critiques*
et historiques sur la langue et la littérature de l'Égypte,
Paris. 1808, 8. Vide infra Cap. I. — Iam Kirche-
rus, Salmasius, Mathurinus Voysiéri, alique
Croze, Jablonskins, Zoëgas, Rossi, alique
eruditi viri singula quaedam aegyptiaca vocabula apud
graeos romanoque scriptores obvia ad radices copticae
reducere conabantur: dubium tamen manebat, an
horum vocabulorum origines in alia potius lingua, quam
coptica, cuius prima vix rudimenta aegre innotuerant,
essent quaerendo, cui opinioni favere videbatur, quod
etymologiae a viris, quos commemoravimus, proposito
maximam partem nimis erant aut incertae et fluctuantes
aut violentae.

3) Iamblich. *de myster.* I, 1 init. Locis pri-
maribus, quod asserenunero nobis tumidum erit et que-
ridico integrum in hac adnotatione exhibemus, repe-
ritur apud Clementem Alexandrinum *Stromat.*
VI, 4, p. 633 sq. ed. Sylburg.; p. 757 Potter:
Ἐφορον δ' ἄν καὶ ἄλλο μαρτύριον εἰς βεβαίωσιν τοῦ τὸ
κάλλιστον ἐν τοῖς δογματικῶν τοῦ ἀφαιτοῦ τῶν φιλοσόφων
παρ' ἡμῶν σχετικωμένους, ὡς ἐν διακρίσει τῶν καὶ
παρὰ τὸν ἕλλον βαρβάρων ἀπερὶδίσθαι, τῶν εἰς ἰσάτην
ἀφαιτον συντινόντων τινῶν, μάλιστα δὲ Ἀφροισίων τὰ τε
ἄλλα καὶ τὸ παρὰ τὴν μετασημασίαν τῆς ψυχῆς δόγμα·
μετῆσαι γὰρ οὐκίαν τινὰ φιλοσοφίαν Ἀφροισίων. Ἀντίκα
τοῦτο ἐμφαίνου μάλιστα ἢ ἰεροσημῶν αὐτῶν θρησκεία.
Ἡρώτος μὲν γὰρ προλέγεται ὅ ἐν τῆς μοναστικῆς
ἐπιμαρμόνος συμβόλων· τοῖτάν φασὶ δύο βιβλίον
ἀνιληγμένα δὲν εἰς τοῦ Ἐρμοῦ, ἄν ὄντιον μὲν ἔμινος
περὶ τῆς θείων, λελογημένων δὲ βασιλικῶν βίβλου τὸ δεύτερον.
Μετὰ δὲ τὸν ἔδδον ὁ ἄρσοσκόπος, ὁρρολόγιον τε μετὰ
χείρου καὶ φοινίκου ἀστρολογίας ἔχον σύμβολα, πρότιον.
τοῦτὸν τὸ ἀστρολογημένα τῶν Ἐρμοῦ βιβλίον, τίσασα

ὄντα τὸ ἀριθμῶν, ἀλλ' οὐκ ἀρίθμητος ἔχεν χρῆ· ὅν τὸ μὲν ἴσται περὶ τοῦ διακρίσμου τῶν ἀλλαντῶν φανομένων ὕστρων· τὸ δὲ περὶ τῶν συνόδων καὶ καισαμῶν ἤλιον καὶ οὐλήνης· τὸ δὲ λοιπὸν, περὶ τῶν ἀνατολῶν. Ἐξῆς δὲ ὁ ἱερογραφημάτων προφάσεται, ἔχων περὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς βιβλίον τε ἐν χειρὶ καὶ κνώνα, ἐν ᾧ τὸ τε γραμμῶν μέλαν καὶ σχῆμας ἢ γράμματα· τοῦτον τὰ τε ἱερολογικὰ καλούμενα, περὶ τε τῆς κοσμογραφίας καὶ γεωγραφίας, τῆς τῆξως τοῦ ἡλίου καὶ τῆς οὐλήνης, καὶ περὶ τῶν ἐπιπλωμένων, χωρογραφίας (vulgo χωρογραφίας) τε τῆς Ἀγύπτου καὶ τῆς τοῦ Νείλου διαγραφῆς, περὶ τε τῆς καταγραφῆς οὐκείων τῶν ἱερῶν καὶ τῶν ἀμυρομένων αὐτοῖς χωρίων, περὶ τε μέτρων καὶ τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς χρησίων εἰδέναι χρῆ. Ἐπειτα ὁ στολιστῆς τοῖς προσημειωμένοις ἔπειτα, ἔχων τὸν τε τῆς δικαιοσύνης πῆχυν καὶ τὸ σπονδιῶν· οἷός τε τὰ παιδικτικὰ πάντα καὶ μοσχοσφραγιστικὰ καλούμενα. Ἄστα δὲ ἴσται τὸ εἰς τὴν τιμὴν ἀνήκοντα τῶν παρ' αὐτοῖς θεῶν, καὶ τὴν Ἀθηνῶν εὐσεβίαν περιέχοντα· οἷον περὶ Θυμῶντος, ἀπαρχῶν, ἔμνων, εἰχῶν, ποιμῶν, ἰουσιῶν καὶ τῶν τοῦτοῖς ὁμοίων. Ἐπὶ πᾶσι δὲ ὁ προσφῆτης ἔξειται, προσηγῆς τὸ ἀριθμῶν ἑλακτολησμένους· ἔφ' ἔσονται αὐτῶν ἑπιμνησίων τῶν ἀριθμῶν βοσάζοντες. Οἷός τε, ὡς ἐν προτάτῃ τοῦ ἱεροῦ, τὰ ἱερατικὰ καλούμενα ἢ βιβλία ἐκμανθάνει. περιέχον δὲ περὶ τε νόμων καὶ θεῶν, καὶ τῆς ἕλης παιδείας τῶν ἱερῶν· ὁ γὰρ τοῖς προσφῆτης παρὰ τοῖς Ἀθηνῶσι καὶ τῆς διακομῆς τῶν προσόδων ἑπιστάτης ἴσται. ὅσα μὲν οἷον καὶ τισοσάκωντα αὐτῶν ἀνομοκταῖα τῶ Ἐρημῆ γένουσι βιβλία· ὅν τὰς μὲν λ', τὴν πῶσον Ἀθηνῶσιον περιεχούσας φιλοσοφίας, αἱ προσημειωμένοις ἐκμανθάνουσι· τὰς δὲ λοιπὰς ἧς οἱ παστοφόροι, λατρικὰς οἷσας περὶ τε τῆς τοῦ σώματος κατασκευῆς καὶ περὶ νόσων καὶ περὶ ὀργάνων καὶ φαρμάκων καὶ περὶ ἑσφαλμῶν καὶ τελευταίων περὶ γυναικῶν· καὶ τὰ μὲν Ἀθηνῶσιον, ὡς ἐν βραχὺ γίνουσι, τοσαῦτα. Vide etiam Plutarch. de Isid. et Osir. p. 479, Tom. II, p. 375. Galen. de simplic. medicamentor. facultat. VI, 1. De libris hermeticiis supposititiis ad Fabricium Bibl. Graec. libr. I, cap. VII—XII.

4) De numero 36525 cfr. Syncell. Chronogr. p. 51 sq. Jackson, Chronologische Alterthümer, übers. von W. Indlcrim, p. 421 sqq. Ideler, Handb. der Chronologie, Vol. I, p. 191 sqq. Quamvis manifestum sit, numerum non de cyclo quodam esse interpretandum, agnoscamus tamen necesse est, qualem vim hac etiam in re astrologorum et apotelesmaticorum nunc habuerit. Sapientum enim non ipsam, de qua agitur, rem, sed solos numeros cum eius modi somniis cohaerere, infra plus semel significandi occasione habebimus, ideoque h. l. nihil nisi Zoëgae verba (de origin. et usu obeliscor., p. 505) adscribimus, qui eandem, quam nos, opinionem professus

est: Ab astrologorum, ait, rationibus petitus est voluminum numerus, quem Manetho profudit, nec certi quid inde eliciendum existimo, nisi illud eo scribente ad insignem multitudinem excrevisse libros Hermeticos. Nam Sothiaca periodus annorum mille quadingentorum sexaginta et unius, astronomis pariter atque geneethiacis celebrata, vicies quinque repetita efficit triginta sex millia annorum quingentorum viginti quinque, sive tot saecula, quot sunt dies in anno solari: tot ideo annis Aegyptium imperium usque ad Alexandrum durasse adstruit vetus chronographus Aegyptium apud Syncellum (l. l.), et hoc numero tamquam sacro et venerabili Hermetica scriptura definienda censuit Manetho.

5) Apud Iamblich. Myster. VIII, 1, 2.

6) De legg. II, p. 657 E. VII, p. 798 E. De priore loco cfr. infra not. 35.

7) Herodot. II, 79. Diodor. I, 53. 72. XVII, 50. Apud Plutarchum de Iside et Osiride p. 363, D commemoratur Θρίνος εἰς Ἐβρόν et p. 372 A. ἱεροῖς ἔμνοι τοῦ Ὀσιριδῶς (vide Wyttenbachii adnotationem, Vol. VII, P. I, p. 243), quasi ipse adhuc scriptor eos ante oculos habuerit. Cfr. p. 372 D: ὡς ἐπίταξ ἑπιγραφιστοῖς γενεθλοῖς Ἐθρου γέγραπται, Gregor. Nazianzen. Orat. XXXIX, p. 626. Reliquos locos vide apud Zoëgam, de origine et usu obeliscor. p. 509, not. 25.

8) Justin. Martyr. Cohortat. ad gentes, c. 38.

9) Iamblich. de Myster. VII, 5, p. 161.

10) Philo Byblius ap. Euseb. Praeparat. Evangel. I, 10, p. 41.

11) Syncell. Chronogr. p. 56, ed. Goar.

12) Anatomici argumenti. Cfr. Maneth. apud Syncell. p. 54. Humani corporis interiorum structurarum et organismum veteres Aegyptios bene novisse ex arte eorum corpora mortuorum medicandi (vide Rouyer in Descript. de l'Égypte, Mem. Mémoires, Vol. VI, p. 469) eorumque chirurgiciis operationibus (de quibus cfr. infra Cap. I, not. 7) aperte elucet. Plinius (Hist. natur. XXIX, 5) refert, reges Aegyptios cadaverum sectionibus non solum adhibuisse sed ipsos manum operi imposituisse. Cfr. etiam Macrobi. Saturn. VII, 13. Gellium Noct. Attic. X, 10. Jomard in Description de l'Égypte, Antiq. Descr. Vol. I, p. 315. Zoëga l. l. p. 256 not.

13) Galen. de simplic. medicamentor. facultat. IX, 2, 19 (Tom. XII; p. 207 ed. Kühn). Aëtii Tetrabibl. I, 2, 36. 47. IV, 3, 19. Plinii Hist. natur. II, 23. Fabric. Bibl. graec. II, p. 517. Marsham Canon. chron. saec. XVI, p. 474. sqq. (ed. Franeker. 1696, 4. qua semper usus sum).

Creuzeri *Symbol.* Vol. I, p. 396. Kopp. *de difficult. interpret. vitios. scripti.* §. 880, Vol. II, p. 368. Adde quoque monui in *Commentar. ad Aristotel. Meteorol.* Vol. I, p. 663.

14) Herodot. II, 100. Platon. *Tim.* p. 22 sq. Theophrast. *de lapidib.* p. 394 ed. Heins. Diodor. I, 43, 44. 63 ac scapulus. Strabon. VII, p. 461. Almelov. Ioseph. *contra Apion.* I, 6. Plutarch. *de Is. et Osir.* p. 445. Tom. II, p. 366. Aristid. *Aegypt.* p. 331 Jebb. Lucian. *de sacrifici.* §. 14, Tom. I, p. 538 Reiz. Syncecl. *Chronogr.* p. 51. Tatian. *Orat. ad Graecos,* cap. 1.

15) Diodor. I, 75, 94. Aolian. *Var. histor.* XIV, 34: τὰ τοῦ Ἐρμοῦ νόμια, quod Jablonskius in *Panth. Aegypt.* V, 5, 7. Tom. III, p. 165 corpus iuris Mercurii (quo nomine cuncti sacerdotes significantur; vide not. 17) interpretatus est. Drumannus autem (*Histor. antiquar. Universch.*, p. 123) pro νόμια alteram codicum lectionem νόμια retinere mavult, ita ut doctrina et sapientia sacerdotum Aegyptiorum intelligenda sit. Omnis iustitia sub Pharaonum imperio a sacerdotum casta exercebatur, ut apud Indos (*Manu* VIII, 1); sub Ptolemæis regibus summorum ducum arbitrio credita erat. Cfr. Peyron ad *Pgypt. Tourinens.* I, p. 54.

16) Ζοῦσα, l. I, p. 509—525.

17) Ita Synesius stelas vocat, quibus omnes in literis et artibus observationes inscribi solebant. Cfr. Kircher, *Prodrom. Coptic.* p. 173. Jablonskius, *Panth. Aegypt.* V, 5, 14. Tom. III, p. 177. Aristid. *Aegypt.* III, p. 609 ed. Jebb. κείνοι Αἰγυπτίους γὰρ ἀκριβέστερον εἰκόσ ἐίδέναι τὰ σφείτερα ἀδύνατον ἴσκει Ὀμηρον τὰ ἐν τῇ Σαίτησσι καὶ Ἐκαταίων τὰ ἐν Μελίτῃ, οὐ μόνον κατὰ τοῦδ' ὅτι τις ἂν σφείσειν ἀπὸ τῶν ἐκείνων καὶ κοινῶν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἴδιον κατὰ τοῦτον ἴσκει

εἶπεν, ὅτι διὰ παλαιότητα χρόνον καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ τῶν ἔξ ὀρανοῦ πεπονηθῆναι τὴν χώραν, καὶ τὸν παρὰ τοῖς ἄλλοις ἐπιφανῶν μάρτυρες εἶδεν αὐτοῖς, καὶ ἴστωρες ἀξίωχρον, καὶ πάντα φελοῦσσαν ἐν στήλαις ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀντ' ἄλλων κτημάτων. Galen. *init. orol. Aphorism. Hippocrat.* contra Iulianum: Ἐν Αἰγύπτῳ τῶν κατὰ τὰς τέχνας ἐπινοουμένων ἕκαστον ἐπὶ κοινῷ συνειδῶν τῶν πεποιθημένων κριθὲν ἐπινοήσασθαι βέλτοισι τοῖς ἀποκεκμημένοις ἐν ἱεροῖς χωροῖς. Procl. in Platon. *Tim.* p. 31: Αἰγυπτίους καὶ τὰ γινόμενα διὰ τῆς μνήμης αὐτῶν πύριστα* ἢ δὲ μνήμη διὰ τῆς ἰστορίας* αὐτῆ δὲ ἀπὸ τῶν σπηλαίων, ἐν αἷς ἀπεργάζονται τὰ παράδοξα καὶ τὰ θαυμάσια ἕξια τῶν πραγμάτων, αἷτε ἐν πράξεισιν αἷτε ἐν ἰστορίαισιν. Achill. Tat. *Isagog. in Arati phaeonomen.* apud Petav. in *Uranolog.* p. 121: Αἰγυπτίους λόγος ἔχει πρώτους τὸν οὐρανὸν ὡς καὶ τὴν γῆν καταμετρήσασθαι, καὶ τὴν ἑκταμίαν τοῖς ἔξῃς ἐν στήλαις ἀναγράφειν. Ingeniosus Jablonskius, vir antiquitatum Aegyptiacarum linguasque Copticas cognitione prae multis excellens, l. I, p. 180, opinione protulit, sacerdotes hasce stelas sub dei Thoth sive Thautis nomine comprehendendas, ita ut huius divinitatis nomen nihil fuerit aliud, nisi appellatio, ut ita dicam collectiva sive mavis symbolice et divino cultu adorata representatio (venia sit et huic vocabulo, quod quae parum latino dictum sit, bene intelligo), qua cuncta sacerdotum casta, quatenus religionem, literas artesque Aegyptios docuerit, significatur*). Opinione sane argumentum potest ab affinitate vocabulorum ἄσπυτ et ὄσπυτ sive ὄσπυτ columna (*Genes.* XIX, 26), quae vis fortuita dici potest. Mos, quae recens detecta erant, rerumque gestarum memoriam columnis, quae in templorum porticibus ponebantur, et stelis, quae in hypogaeis adservabantur, inscribendi (cfr. etiam van Rhoeer ad Porphyry. *de abstinentia* II, 21, p. 129) pluribus etiam post Christum natum sculis in Aegypto viguit**).

*) Quae si vera sunt, origo alarum in petaso graeci Hermetis derivari posset a penis, quae ἱεροσημομαεῖς Aegyptii capiti suo pone aures imponere solebant. Proponit hanc opinionem Hug (*Universaldiction. üb. den Mythos der Griechen,* p. 276): defecit Boettigerus (*Aethiaca* I, p. 109). At inre Drumannus (*Historisch-antiquarische Untersuchungen,* p. 119) vituperavit, quod ἱεροσημομαεῖς cum sacerdotibus πετρεοφόροις apte ad hunc viris confusi sunt. — Thautis opinio casum secundarium significatam esse, iam olim Inter Graecos fuisse qui arbitrabantur, ut elucet ex initio libri de *mythologia* a Lamblichio concepti, ubi haec leguntur: Θεὸς δ' αὖν λέγων ἤρπασεν, δ' Ἐρμοῦ, πάλαι δίδωσται κατὰ ἕνασ τοῦ ἱεροῦσιν εἶδος κείνου: δ' αὖ τὸν παρὰ Θεῶν εἰληθῆσθε ἱερατικῆσ πετραοφόροις, αἷτε ἱερίσ δ' αὐτοῦ ἐν ἕλαισ* ἢ δὲ καὶ αὐτῆσ πετράων τὰ ἀσπύτ σφείσιν ἀνετίθησαν; Ἐρμοῦ πέσινα τὰ οὐκία συγγράμματῃ ἐπονομαζομένησ.

**) Ne quis miretur, mores uosque veterum Aegyptiorum qui arce cum religione sua cohaerebant, hanc etiam temporis vigintiase, ubi christianam religionem dudum professabant, usum saltem christianum loquere prae reliquis inhaere afferunt. Constantini M. aeduo aenite in Aegypto vaccom occidere nefas habebatur, quomodo in antiprimitivis temporibus, ubi deae Athyr omne vaccorum genus consecratum fuerat (Jablonski, l. I, 1, 15, p. 27). Cfr. Athanas. *Histor. Arianor.* ad Monach. c. 56, p. 378. Facile intelligitur, populi mores, per loquum sacralium seriolem contumaciam servatos, legis auctoritate subito aboleri non potuisse: tantum communitatis est via, ut hodieque magnus rituum usumque in vita domestica numerum in Aegypto extat, qui ex Pharaonum temporibus originem ducunt. Cfr. Jomard in *Descript. de l'Égypte; Antiq. Descript.* Vol. III, p. 161—172. — Caeterum Isidis in Philaram insula cultus ad sextum

Certe disertis verbis Olympiodorus, in scholiis ad Platonis Phaedonem, Claudium Ptolemaeum, quem Sarapidis in Canobi urbe sacerdotem fuisse vero simile est (cfr. Buttmann. in *Museum der Alterthumswissenschaft*, Vol. II, p. 489 sqq.), stelis in-scripserit affirmat, quo de caelestium corporum revolutionibus observans deque motuum legibus doctissime sibi videbatur: *Ἰλέγετο δὲ οὗτος [ὁ Ἐνδεμίων] αἰεὶ καθέσθην, δίδει ἀστρονομὴν ἐν ἱερῆμας διέτριβε· διὰ καὶ φησὶ τὴν ἀλλήγρ' ἢ καὶ περὶ Πτολεμαίου φασὶν· οὗτος γὰρ ἐπὶ τισσάσκαοντα ἴηεν ἐν τοῖς λαγομίσις Πτεροῖς τοῦ Κανώθου φησὶ ἀστρονομία σχολάζων. διὰ καὶ ἀνεργάτω τὰς στήλας ἐκείν τὴν ἐπιμήνιον αὐτῶ ἀστρονομικῶν δογματῶν. Huiuscemodi stelis in opere suo historico conscribens usus est Manetho. Cfr. *Synecell. Chronogr.* p. 31 Goar (Eusebii *Chronica*, p. 6 Scal.): *πρώτους δὲ λαύον καὶ περὶ τῆς τῶν Ἀγυπτίων δευτασίας μικρὰ διαλαβὴν ἐκ τῶν Μνασθῶ τοῦ Σιβηρντίου, ὅς ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλου ἀρχιερέως τῶν ἐν Ἀγύτῳ ἰδωλέων (Euseb. *ἰδωλέων*) χρηματισὸς ἐκ τῶν ἐν τῇ Σηριδιακῇ γῆ κινήτων στελέων, ἱερῶ, φησὶ, διαλέκτου καὶ ἱερογραφικοῦ (scr. ἱερολογητικοῦ) γρημίσις μηχανητισμῶν ἐπὶ Θωῶ τοῦ πρώτου Ἐρμοῦ καὶ ἱερηγεθισμῶν μετὰ τὸν κατακλεισθῆν ἐκ τῆς ἱερᾶς διαλέκτου εἰς τὴν ἰλληίδα (?) φωνῆν γρημίσιον ἱερολογητικοῦ (Warburtonus proponit ἱερογραφικοῦ) καὶ ἀποτιθέσθων (ἀποτιθέσθων Euseb.) ἐν βιβλίοις ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ δαίμονος ἐπὶ τοῦ δευτέρου Ἐρμοῦ (Euseb. *Αγαθοδαίμονος τοῦ δευτέρου Ἐρμοῦ*) πατρὸς δὲ τοῦ Τύτ, ἐν τοῖς ἀδέτοις τῶν ἱερῶν Ἀγυπτίων. Verba haec valde corrupta sunt. *Σηριδιακῇ γῆ* defendi potest loco *Iosephi Antiquit. Judaic.* I, 2. 3 ubi similitum stellarum κατὰ γῆν τὴν Σηριάδα mentio iniicitur. Vix tamen dubitare licet Valosium (in not. ad Ammian. Marcellin. XXII, p. 240) verum tetigisse, cum *Σηριδιακῇ γῆ* scribendum esse coniceret, quam alii deinde couiecturam probaverunt. Conferantur verba Ammiani Marcellini XXII, 13, p. 250: *Sunt et Syringes subterranici quidam et flexuosi secretus, quos, ut fertur, peritū rituum veteratorum, advenare diluvium praesciū,***

*metuentesque, ne caerimoniarum obliuēretur memoria, penitus operosis digestas fodinis, per loca diversa straxerunt: et exciis parietibus, volucrum ferarumque genera multa sculperunt, quo hieroglyphicas literas appellarunt, Latinis ignorabiles (cfr. XVII, 7). Aelian. *Hist. animal.* VI, 43: *σφραγῆς μὲν Ἀγυπτίας ἴδοντες οἱ συρραγίτις, ἴδονσι δὲ καὶ λαβηρέθουσι τινὰς Κρητικῆς ἱστορίας ἐν αὐτοῖ καὶ τὸ τῶν ποιητῶν φῆλον. μεμύριον δὲ ἐν περιόρμῃ ποικίλας τε ἀτραπὸς καὶ ἱερομῶν καὶ παρώδων οὕτω ἴσασι. XVI, 15: ἐν αὐτοῖς δὲ παρώδων τινὰς καὶ, ὡς ἐπιπῆν, σφραγῆς Ἀγυπτίας ἢ λαβηρέθουσι Κρητικῆς σοφίῃ τινὶ ἀπορρητῶ διαίοναντις οὐκία ἰαντοῖς ἀπέργαν, οὐκ εἰδῶντινῇ καὶ ἔρῳμα παρελθῆν ἢ ἐπαρεῖται τι, ἀλλ' ἰερομῶς καὶ διατριβῆς λοζῶ. Syncell. *Epist.* 104, p. 246. Strab. XVII, p. 808, a. Pausan. I, 42, 3, ubi pariter hypogea σφραγῆς appellarunt. Adde inscriptiones graecas latinasque in hypogaeorum Thebanorum parietibus apud Letrouano, *La statue vocale de Memnon, considérée dans ses rapports avec l'Égypte et la Grèce. Étude historique faisant suite aux Recherches pour servir à l'histoire de l'Égypte pendant la domination des Grecs et Romains* (Paris. 1833, 4.) p. 242. 248. 249. 251. Vidio Jomard in *Description de l'Égypte; Ant. Decor.* Vol. III, p. 12 sqq. Sturz, *de dialecto Aegypt.* p. 44 sq. Aliam opinionem professus est Rossi, *Etymologic. Aegypt.* (Romae 1808, 4.) p. 194. Adi denique Bochartum *Hierozoic.* Tom. II, p. 599 et Wesselingium ad *Diodor. Sicul.* Tom. I, p. 124, 60. — Caeterum unicus artium apud Aegyptios finis cert, notium, factorum et dogmatum memoriarum conservandi, uti dilucide demonstravit Champollion, *Précis du système hiéroglyphique des anciens Égyptiens*, edit. soc., Chap. IX, §. XI, p. 364. *Lettres au duc de Blacas d'Aulps relatives au Musée Royal Égyptien de Turin*, Paris 1824 — 26, 8., I, p. 9 sq. Hinc explicandam esse, unde sit factum, ut nulla pictura omnibus numeris sit perfecta et absoluta, quam satis haberent rem, de qua agebatur, evidenter iudicasse et omnia reliquam, quod praeterea addi poterat, tanquam superfluum ornamen-**

umque aerae nostrae seculum flaruit, uti patet ex verbis Prisci in *Exc. legat.* apud Labbe *Protreptic.* p. 40—41; *Min. vit. Procl.* p. 16 libiq. Boissonade p. 109; *Procop. Bell. Pers.* I, 19, p. 60; cfr. Letrouano, *Matériaux pour l'histoire du Christianisme en Nubie*, p. 35, p. 74 sq. — Moneundum praeterea videtur antiqui cultus aegyptiaci vestigia hinc illuc in christianis Aegyptiorum salutarumque gentium ritibus apparere. Ita, ut exemplum afferam, Sancti Christophori, qui, qualis olim Anubis, tanquam dux viarumque omnis generis gubernator colebatur, imago in ecclesis monasterii in monte Sinai capite canis pictus est. Cfr. Turner,

Journal of a tour in the Levant (London 1820, 8.), Vol. II, p. 431. Aegyptiaci dei emblemata ad Sanctum a Christianis cultum translatum esse videtur, nisi quis malit symbolicon illud media potissimum aevosa, salis nitatam conoscere, cuius exempla praebent quatuor evangelistarum seditimn capite in sede Sae Mariae Berolinensis, quibus animalium statuae sunt imposita. Effigies delineatae sunt in libro qui inscribitur: *Sächs. Verein für Alterthümer. Zeits. Bericht.* Leipzig 1826, 8. Tab. IX—XI. Cfr. Kopp, *de difficult. interpretandi ea quae vix vitiose aut rudibuscum scripta sunt*, Manhem. 1829, 4. Vol. I, p. 56 sq.

tum omitterent. Vido quoque hac super re disserit Costaz in *Descript. de l'Égypte, Antiq. Mém.*, Tom. VI, p. 101.

18) *L'effet du temps*, ait Champollion (*Lettres au duc de Blacas*, II, p. 9), est presque nul sur les constructions égyptiennes; et l'épreuve de trente-cinq siècles, qu'on si bien supportée quelques-uns des temples de Thèbes et de la Nubie, nous montre assez, que, pour renverser de tels travaux, le temps a besoin de l'action des hommes, plus destructive que lui-même. Lancret dicit in descriptione insulae Philaram (*Description de l'Égypte; Antiq. Descri.*, Vol. 1, p. 88): On est toujours surpris, en approchant de la plupart des ruines égyptiennes, de ne leur point trouver ces marques de vétusté qui caractérisent dans nos climats les anciens édifices: les joints n'en sont point usés, noircies, cassés; les pierres n'en sont point éclatées ni couvertes; et, après un si grand laps de temps, les monumens conservent encore un air de nouveauté. — Maximam vim arenae exercent ex deserto advectione, quae quotidie magis magisque vetera monumenta obruunt oculisque subtrahunt. Adscribo verba Galli Donon (*Voyage de la Basse et la Haute Égypte pendant les campagnes du Général Bonaparte*, Paris. 1802, 4., p. 58): Le Mokattam, qui sépare l'Égypte et la Libye, empêche les sables du désert de venir dévorer les bords du Nil. Dans ce combat perpétuel entre ce fleuve bienfaisant et ce fleuve destructeur en voit souvent cette onde aride submerger des campagnes, changer leur abondance en stérilité, chasser l'habitant de sa maison, en couvrir les murailles, et ne laisser échapper que quelques sommets de palmiers, derniers témoins de sa végétante existence, qui ajoutent encore au triste aspect du désert l'affligeante pensée de la destruction. Quae deserti aronum via, Strabonis aevo (XVII, p. 807) iam adeo valida, ut Memphidis interdum suburbia obtigerentur et templa diruerentur, veteribus Aegyptiis bene innotuit, qui ut campos in Nili occidentali ripa situs arenas dispartent, huic malo propter favonios caesuroque ibi spirare solitos praesens reliquis expositos, muros ex laterculis extraxerunt, quibus vallium in medio deserto plurimum dierum iturere ab habitatis locis distantiunt exitus clauderent, quorumque rudera nostra etiam aetate in imo Libycorum montium iugo a peregrinatoribus detecta sunt. Eundem in finem spineta plantare solabant, quae nec extirparentur, sancta declarabantur. Vide Athen. XV, 7; et quae disseruit Jomard in descriptione Abydi urbis in *Description de l'Égypte, Ant. Descri.* Vol. IV, p. 7 sqq. 33. 431. Quantum vim in obruendis monumentis arenae exercent ex deserto Libyco advectione imprimis patet, ubi celoberrimum illum sphyrgis colossus onto magnam in

vico Ghizoh pyramidem positum intueris: qui quum Romanorum adhuc aetate ab omni parte liber esset, uti ex inscriptionibus elucet, quae in basi, quum lapidem arenis liberare conaretur, detexit Salt, Anglorum in Aegypto consul, hodie ad pectus usque obrutus iacet. Cfr. v. Prokessch, *Erinnerungen*, Vol. I, p. 71, cuius etiam haec verba adscribimus (p. 85): „Wie viel mag nicht, rings um diese ungeheuren und urältesten Male der Sand der Wüste umhüllen! Ja, die Wüste wird die Bewahrerin für künftige Geschlechter, und das ist vielleicht kein geringer Dienst. — Granit- Basalt- und Marmortrümmern weisen auf Kunstwerke, die hier bestanden haben, hier in Stücken zer schlagen worden sind. Glaubenswuth und Geldgier, das sind die Zerstörungseffel, hinter denen Barbarei und Unwissenheit nur als unermügende Kinder Nachlesen halten.“

19) Populum sub pastorum (Hyksos) nomine notum, de quo in sexto huius operis capitulo uberius dicitur, multas in Aegypto domus non solum privatas sed publicas etiam deorumque cultui dicatas diruissae, patet ex Iosephi verbis contra Apion, I, 5, et exinde, quod, secundum Champollion (*Lettre au duc de Blacas*, II, p. 8), in antiquissimis, quae hodie vel integra vel ex parte saltem conservata supersunt, Thebarum aedificiis, quorum maxima pars sub Pharonibus duodovigesimae dynastiae condita est, extruendis Aegyptii dirutorum, quae eundem aliquando locum occupant, aedificiorum fragmentis usi sunt. Quae antiquiorum monumentorum fragmenta, varii generis picturis obiecta, sunt styli saeculi scioris operibus non multum inferiora. Cfr. *Description de l'Égypte, Ant. Descri.* Vol. II, p. 530; et quae de templo in Philaram insula observavit Lancret, *ibid.* Vol. I, p. 21.

20) Enstath. ad *Iliad.* α', p. 128 Rom. Priscus Rhetor in *Eclage. Legation.* graece ed. Hoenschel, p. 28. Adde locum Lucani, *Pharsal.* IX, 517 sq. iam supra in not. 1, p. 11 laudatum.

21) Quodsi captivi, quos in picturis partium regiae Karnacensis delineatos videmus, re vera Persae indicant (cfr. Minutoli, *Reise zum Tempel des Jupiter Ammon in der libyischen Wüste* etc. Berolin. 1824, 4., p. 271. *Nachträge zu meinen Werke, betitelt: Reise* etc. Berolin. 1825, 8., p. 236 sqq. Belzoni *Narrative* p. 242. version. gall. Vol. I, p. 388. Atl. pl. VI—VIII), quodsi igitur vera sunt, quae Tacitus refert (*Annal.* II, 60) Ramessem cum exercitu Medis Persisque positum esse, et si triumphum, quos in Aegypto redux rex ille egerat, illie locorum picturis expressi sunt, quodsi vera sunt argumenta in huius opinionis gratiam prolata, inter Passargardorum ruinas, quae hodie *Tschil-Minar* appellantur, prorsus similis

figuras deprehendi et Persepolitana aedificia eodem architecturae genere, quo Aegyptiaca exstructa esse, non iniuria aliquis suspicatur, veterem contumeliam vindicandi cupidinem Persas impulisse, ut tanto furore in Aegyptum sacriverent. Quod tamen attinet ad cognatum, quod in Aegyptiacis aedificiis ac Persepolitana observatur, constructionis genus, ne illa quidem coniectura opus est, utrumque populum olim e communi radice prodiiisse vel utrumque architecturae stylum ex India, communi in antiquissima aetate patria, secum portasse suoque coelo adaptasse, quum aperte referat Diodorus Siculus (I, p. 55 ed. Wess.), templa illa et palatia, quorum ruinae hodiernum in *Tschil-Minar* conspiciuntur, post captam a Cambyse Aegyptum ab Aegyptiacis hominibus Thebanorum ad instar exstructa esse: *ὅτι δὲ φασὶ τοὺς Πέρσας μετανεγκόντας τὴν ἐπιτολίαν ταύτην εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τινας εἰς Ἀγύπτου παραλαβόντας κατασκευάσαι τὰ περιβόητα βασιλῆα τὰ τε ἐν Περσικῆσι καὶ τὰ ἐν Σόδοις καὶ τὰ ἐν Μήδιαι.* Vide quae haec de re disseruerunt Jollois et Devilliers in *Descript. de l'Égypte, Antiq. Descr.* Vol. II, p. 486 sqq. Ceterum opinio ista, vindictae cupidinem et stragis memoriam abolendi desiderium Persas eo abrupisse, ut quidquid possent igne ferroque diruerent, a Gallo Caylus proponita et a Costaz singulari acumine defensa est. Vide *Descr. de l'Égypte, Ant. Descr.* Vol. III, p. 206—208. De fanatico Persicorum regum furore peregrinarumque religionum odio ait Champollion, *Précis du système hiéroglyph. des anciens Égyptiens*, edit. II, p. 220: *Les princes Iraniens de cette époque eurent souvent à s'occuper de discordes religieuses et de schismes dont ils étaient eux-mêmes les fauteurs ou les persécuteurs: ils durent puiser dans ces lettres ensanglantées, ce fanatisme qui n'accorde aucune tolérance à nul culte étranger. Pour une raison contraire, les Grecs et les Romains, qui en fait de religion, croyaient retrouver partout leurs propres divinités, adoptèrent facilement tous les titres du protocole égyptien; et il y avait sans doute dans cette détermination autant de politique au moins, que de pitié ou de tolérance.*

22) Herodot. III, 25.

23) Herodot. III, 27. 28. 29. 37. Diodor. Sicul. I, p. 46. Strabon. XVII, p. 553 sq. Cas. Jablonski, *Panthe. Aegyptior. Prolegom.* §. LXIII, p. CLXXVII—CLXXIX.

24) Cfr. Drumau, *Historisch-antiquarische Untersuchungen über Aegypten, oder die Inschrift von Rosette aus dem Griechischen übersetzt und erläutert*, Regim. 1823, 8., p. 13 sqq. Delinatio eiusmodi inaugurationis deprehenditur in *Descript. de l'Égypte*, Vol. I, pl. X, no. 2, undo repetita est in volumine

tabularum, quod Creuzeri *Symbolicae* adiectum est. Tab. XVI, nr. 1. Adde Gesenii *Commentar. in Jes. prophet.* XLIX, 11. Vol. I, p. 619. Similia anaecleteria apud Persas Pasargadis haberi solebant, auctore Plutarcho *Artoxerz.* c. 3.

25) Letronne, *Recherches pour servir à l'histoire de l'Égypte pendant la domination des Grecs et des Romains tirées des inscriptions grecques et latines* (Paris. 1823, 8.) p. 162. 185. 273 ac saepius.

26) Quod adhuc sub imperatore Septimio Severo factum est. Vide Xiphilin. *Epitom. Dion. Cass.* LXXVI, 16: *καὶ παύσατο γὰ καὶ τῶν ἀγαθῶν οὐκοδομημάτων ἐπιφέρει, καὶ οὐκ οὐδὲ τὸ ἰσχυρὸν ἔθνος, ὡς καὶ ἐκ κωνίης αὐτὰ καὶ ἐξ ἰδίων χρημάτων κατασκευασὼς ἐπέλασσε, πολλὰ δὲ καὶ μίσην ἐξ ἐπιτοκίας καὶ κατασκευῆς ἐπέθρον ἀνάλωκε.*

27) Cfr. imprimis Deonon, *Voyage dans la haute et basse Égypte*, p. 20. 65.

28) Cfr. v. Prokesch, *Erinnerungen etc.*, Vol. II, p. 45—49. Jomard in praefatione operis Galli Caillaud, *Voyage à l'Oasis de Thèbes et dans les déserts situés à l'orient et à l'occident de la Thébàide; fait pendant les années 1815—1818* (Paris. 1821, fol.).

29) Champollion, *Précis du système hiéroglyph.* edit. II, p. 225. In sequentibus priorem editionem littera A, posteriorem littera B significabimus.

30) Criterium, quo vulgo in antiquiorum monumentorum aetate definienda uti solent, a maiore vel minore incolomitate desumunt, Aegyptiacis aedificiis adaptari nequit. Iure enim ait Lancelot (*Descr. de l'Égypte, Ant. Descr.* Vol. I, p. 24): *Mille ans d'antériorité sont peu sensibles entre des édifices qui ont certainement plusieurs milliers d'années, et qui cependant sont encore si bien conservés.* Etiam alterum illud criterium, quod a maiore vel minore literarum perfectione petitur vel ex progressu derivatur, quem populus quidam a mimetica cogitatione exprimi prae ratione, quae procul dubio apud omnes gentes prima et nativa erat, quum rudibus ingenis prae reliquis conveniret aeque quasi ultro offerret, ad phonetica signa fuit, minime sufficit, ubi de monumentorum Aegyptiacorum relativa aetate definienda agitur; quamvis, uti suo loco videbimus, modus hieroglyphica signa variis modis coniungendi alius fuerit Pharaonum aetate, alius Ligerum Romanorumque. Ipsa autem novissimi usque signa in antiquissimis iam monumentis, alio licet nexu, deprehenduntur. Adscribimus, quae Champollion dixit (*Précis*, B, p. 329): *Nous ignorons, et pour toujours selon toute apparence, quels furent dans ce prétendu genre les premiers essais des Égyptiens. Il faudrait avoir sous les yeux des produits de l'enfance*

de son temps. Ne serait-il pas curieux de pouvoir vérifier aujourd'hui le témoignage du disciple de Socrate? Le grand temple du sud ne serait-il pas celui qui a donné matière aux observations de Platon, celui que les prêtres Égyptiens lui auront montré pour lui prouver la haute antiquité dont ils se glorifiaient? En effet, il n'y a peut-être pas, dans toute l'Égypte, d'édifice qui ait une apparence de vétusté plus prononcée que le grand temple du sud. Le caractère mâle et sévère de son architecture semble naturellement en placer l'époque à ces temps primitifs, où les arts ont commencé à être cultivés en Égypte. — — — Dans la bâtisse de la fondation d'un des principaux piliers de l'édifice, ait Denon Voyage p. 211, je trouvai des matériaux, sur lesquels étaient sculptés des hiéroglyphes aussi bien exécutés que ceux qui décoraient la partie extérieure.

D'après cela, quelle antiquité ne doit-on pas supposer aux édifices qui en avient été ornés! que de siècles de civilisation pour produire de tels édifices! que de siècles avant qu'ils fussent tombés en ruines! que d'autres siècles depuis que leurs ruines servaient de fondations! comme les annales de ces contrées sont mystérieuses, obscures, infinies!

36) v. Prokesch, Vol. I, p. 282, ubi hoc ingeniosi Galli dictum avert, sequentia, quae adscribimus verba adiecit: *Alle Forschungen im Reiche der Elemente, der physischen sowohl als der moralischen, sagen dasselbe. Dass wir mit unserer Geschichte nicht weit hinaufreichen; je nun, das will nur sagen, dass die Buchdruckerkunst um einige Jahrtausende zu spät erfunden wurde. Wir werden die künftige dafür schadlos halten.*"

SECTIO PRIMA.

DE LINGUA AEGYPTIORUM EORUMQUE SCRIBENDI RATIONE IN UNIVERSUM.

Hieroglyphica veterum Aegyptiorum, quibus, si disertis Graecorum et Romanorum testimoniiis fides tribuenda, terrae historia ¹⁾, praesertim priscorum saeculorum fabulosa ²⁾, sacri incolarum ritus, moralia dicta, inventa commemoratu digna ³⁾, notiones astronomicae et geographicae ⁴⁾, doctrina astrologica et apotelesmatica ⁵⁾, disquisitiones de natura deorum mundique ab iis procreati ⁶⁾, litterarum quibus excellebant, ut uno verbo dicam, summa ⁷⁾ continebatur, inde ab illo tempore, quo Graecae Romanaeque antiquitatis studium in occidentalibus Europae regionibus restaurabatur, doctissimorum et ingeniosissimorum virorum haud exiguum numerum occupavit. At nemini successit, huiusce cogitationes notionesque signis exprinendi rationis vim atque naturam ulla ratione perspicere. Tam singularis illecebra, quam reconditorum illorum signorum explicatio doctorum virorum sagacitati obtulit, quam spes novas detegendi humanae sapientiae fodinas, iterum iterumque novarum disquisitionum ansam dederunt, quae tum propterea irritae fuere, quia quae praesto erant, instrumenta suscepto operi non sufficiebant, tum quia, omni historico fundamento destituta, meris coniecturis vagisque hypothesis superstructa erant, ita ut quisvis in hieroglyphis reperisse sibi videretur, quae reperire speravit et desideravit. Quum nostrum hoc in opere sit consilium eas tantummodo disquisitiones amplius persequendi, quae inde a Gallorum in Aegyptum expeditione institutae, fausto nuper omine instauratae ac locupletissima, quam ante hos quinquaginta annos nemo aliquando adfuturam esse augurabatur, omnis generis subsidiorum copia adiutae, unice veram aenigmatis solutionem polliceri videntur, silentio praeterimus quidquid docti superiorum saeculorum de hieroglyphica veterum Aegyptiorum literatura somniavere magis quam disseruere, nec nisi obiter nomina commemoramus eorum, qui prae reliquis in hoc studiorum genere, quantum fieri poterat, excelluerunt, quamvis a veritate magis minusve aberraverint. Itaque nominandi sunt Valerianus ⁸⁾, Mercatus ⁹⁾, Athanas. Kircherus ¹⁰⁾, Marsham ¹¹⁾, Fréret ¹²⁾, Warburton ¹³⁾, Jablonski ¹⁴⁾, Gouget ¹⁵⁾, De Guignes pater ¹⁶⁾, d'Origny ¹⁷⁾, Schumacher ¹⁸⁾, Court de Gebelin ¹⁹⁾, Koch ²⁰⁾, Tychsel ²¹⁾, Zoëga ²²⁾ omnium quos recensimus longe doctissimus et perspicacissimus, pluresque alii, quibus recentissimae aetatis eruditos nonnullos non sine iure videntur adnumerandi ²³⁾. Dum alii, inter quos nominandi sunt Plessing ²⁴⁾, Pfaff ²⁵⁾ alique ²⁶⁾, veterum Aegyptiorum sapientiam, quae in proverbium fere abierat ²⁷⁾

quamque in hieroglyphicis inscriptionibus depositam arbitrabantur, adeo extollebant, ut exinde quasi ex communi fonte reliquorum omnium antiquitatis populorum culturam derivandam esse censerent, alii hieroglyphi nihil esse aliud opinabantur, nisi ornamenta architectonica ²⁹). Hic quoque, ut ubivis fere, veritas in medio sita est. Narrationibus decepti ²⁹), quas Graeci Romanique scriptores de Aegypti terra mysteriorum plena memoriae prodidere, veras esse sibi persuaserunt mysticas illas et allegoricas interpretationes, quas senioris aevi scriptores in mythis graphicisque monumentis adhibendas esse arbitrabantur, quam via incederent, quam non ingrediendam esse iam discrete monuerat Iamblichus ³⁰), scilicet mythos fabulasque ad causas physicas revocando. Haud igitur mirum, si ob mysticam illam interpretandi rationem in minimis levissimisque rebus pretiosissimae sapientiae, quam nostra etiam aetate non sine stupore quodam mirabundique intuentur, guttas depreheuderent sibi videbantur ³¹), dum ne procul quidem mente sua tenere conceptis opinionibus obcaecata adsequi poterant, quae causae fuerint, ut Aegyptiorum populus tam altum talis culturae fastigium attigerit. Ab altera tamen parte negari nequit, doctos nonnullos quales Klaproth ³²), v. Bohlen aliosque sapientiam illam tot tantisque laudibus concelebratam nimia afficere ignominia, ubi nihil in ea nisi ineptiarum farraginem vesanaeque mentis deliria se videre posse affirmant. Praesertim is, quem ultimo loco nominavimus, doctissimus vir ingeniosissima illa comparatione, quam veterem inter Indiam et Aegyptum instituit, effecit, ut recepta opinio de Aegyptiorum cultura, quae literarum cognitione stabilita omnes populi mores legesque penetrasset, labefactaretur: at cave neget eum iustos terminos saepenumero transisse, quippe quia nimiam fidem tribuit testimonii Graecorum, qui ea aetate scripserunt, qua Saitici et Heliopolitani templi antistites, qui Platonis Eudoxique aevo summam sapientiae laudem nacti erant, ad extremam igrorantiam nequitiamque erant delapsi ³³).

Attamen silentio prorsus praeterire non possumus, quae graeci scriptores de veterum Aegyptiorum literatura nobis tradidere, imo ab eorum relationibus expositionem nostram ordiamur necesse est, quamvis negari nequeat, plura disquisitionis capita tunc denum sufficienter illustratum iri, ubi in hieroglyphicis inscriptionibus interpretandis inque hieroglyphicae literaturae origine ac natura melius cognoscenda amplius processerimus. Antequam ad exponendas scribendi et cogitationes exprimendi varias Aegyptiorum rationes transimus, necessarium videtur pauca de lingua, qua veteris Aegypti incolae utebantur, eiusque fati praemittere, cuius cum hieroglyphica arte nexum d'Origny ³⁴), Jomard ³⁵) alique complures bene intellexerunt, etsi alii, ac nuperima etiam aetate Quatremère ³⁶) et Ricardi ³⁷), eum prorsus negavere.

Quod si primo igitur loco oculos nostros convertimus ad vocabula Aegyptiaca, quae apud Hebraeos commemorantur scriptores Graecosque et Romanos, reperimus ea sive absque ulla mutatione in lingua Coptica, sive ita mutata, ut facili negotio (quod praesertim de compositis valet) ex abunde notis originibus derivari queant. Eiusmodi etymologiae, quibus prae reliquis apprimè studuit Jablonskius ³⁸), saepenumero in dubitationem sunt vocatae: obiciebatur enim, nec sine idonea, uti videbatur, ratione, siquidem linguam inter Copticam veterisque Aegypti idioma re vera nullum aliud existisset discrimen, nisi eae, quae cuiusvis populi linguae per saeculorum seriem oboriri solent mutationes, necesse esse,

ut omnium, ne uno excepto, priscorum Aegypti vocabulorum, quae tum apud Graecos Romanosque scriptores tum in sacris veteris testamenti libris conservata sunt, origines ex linguae Copticae radicibus possint explicari. Plures tamen existerent viri ³⁵⁾, inter quos prae reliquis Gallum Quatremère nominamus ⁴⁰⁾, qui hanc objectionem idoneis reiecerunt argumentis. Ac satis quidem ab omni parte videtur comprobatum, absque coniecturis fere nullam proponi posse etymologiam: quo accedit, quod eorum, quae aetatem tulere, Copticae linguae monumentorum tam exigua superest copia, ut veteris Aegypti linguae procul dubio aliquando sat locupletis longe minima vocabulorum pars nobis servata esse queat ⁴¹⁾; quod praeterea Graecis Romanisque scriptoribus, qui huiusmodi vocabulorum mentionem fecere, adeo incognita fuit Aegyptiaca lingua, ut errores evitare vix potuerint, ideoque vocabula, de quibus erat disserendum, aut falsa explicuerint ratione, aut penitus deformata nobis tradiderint; deinde quod ipsi, qui de eiusmodi etymologiis disseruere vel scriptores hodie superstites vel clari tum temporis grammatici de verborum originibus minime certi esse potuerunt, quemadmodum neque Graecorum neque Romanorum neque alius ullius populi, quas proponere solent, etymologias extra omnem dubitationis aleam positas esse videmus. Accedit praeterea, quod compluria eorum, quae ea, quam indicavimus ratione servata sunt vocabula ad sacram, quae dicebatur, linguam, de qua infra nobis erit disserendum, pertinebant, cuius scientiam et interpretandi ius sacerdotes sibi reservaverunt ⁴²⁾, ideoque populo vel prorsus erant ignota vel vix explicabilia; quod Christiana etiam religio Graecis quibusdam vocabulis civitatem donavit ita, ut Aegyptiacorum non exigua copia prorsus interiret, eorum praesertim, quae ad terminologiam, ut ita dicam, technicam veteris religionis cultusque Aegyptiaci pertinebant ⁴³⁾; denique quod Memphitica tantummodo dialectus eum in modum nobis cognita est, ut exinde vocabulorum queamus derivare origines, dum paucissima modo sciamus de Sahidica, nihil fere de Basmurica dialecto.

Iam nonnulla adferenda sunt exempla, unde eluceat, veteris Aegypti idioma, cuius fragmenta apud Graecos Hebraicosque reperimus scriptores, congruere cum Coptica lingua. Herodoto teste ⁴⁴⁾ *crocodilus χάμμη* vocabatur, quem Copti *κακρ* (Levitic. XI, 29 ac saepius) et hodierni Arabes *تمساح Temsah* appellant. Idem secundum Strabonem ⁴⁵⁾ et Damascium ⁴⁶⁾ audiebat *Σοῦχος*; atque hoc quoque nomen in Coptica lingua invenitur ⁴⁷⁾. *Vinum*, *πρη* apud Coptitas vocatum, Tzetzza auctore ⁴⁸⁾ apud veteres Aegyptios *εραπς* appellabatur. *Ἀρπιδονάται* nomen erat sacerdotum classis cuiusdam ⁴⁹⁾, quod Zoëga ⁵⁰⁾ aptissime explicuit Coptico vocabulo *perfneant proferentes sapientiam, κηλόσοφοι*. Horapollo ait ⁵¹⁾: *βιβλος ἰερά καλουμένη ἄμβροης*, quo in nomine Zoëga ⁵²⁾ copticum *λεφρη* sive *λεφρη* agnoscit, quod a *φρη*, *lectum, stratum* derivandum est pariter ac *λερε pistar* a *ερε cibus*, *λερε faber* a *με lignum*. Plutarchus dixit ⁵³⁾: *καὶ παρ' Αἰγυπτίους λέγεται Χενόορις ὁ κειτὸς ὀνομάζεσθαι, σημαίνοντος τοῦ ὀνόματος ὡς φασι φυτόν Ὀσίριδος*. Copticum *Πρημογερε* comparaverunt iam Salmasius ⁵⁴⁾, Jablonskii ⁵⁵⁾, Champollionus ⁵⁶⁾ aliique ⁵⁷⁾. Nomen quod Iosepho dedit Pharo Pson to mphanes ⁵⁸⁾, uti in Vulgata scribitur, secundum Stum Hieronymum ⁵⁹⁾ significavit *Salvatorem mundi*, qualem uti bene monuit iam Lud. Picques ⁶⁰⁾ Coptitae *Προτῶφνερε* dixissent. Reliquae, quae propositae sunt huius nominis etymologiae ⁶¹⁾ minus sunt certae. Pharo autem Iosephum exclamari iussit *קַרְנַיִן*, quod Lutherus noster ⁶²⁾ vernacule

reddidit: *Dieser ist des Landes Vater*: at iure monuit La Crozius ⁶³) in verbo isto, quod Coptice scribendum erat *σγβε πεα* et vertendum: *inclinate contra*, contineri edictum *προσκυψέτω* ⁶⁴), qua Iosephum rex honorare voluit. Quae exempla iam nunc sufficiant: alia alio dabimus loco ⁶⁵).

Quodsi igitur ex hisce argumentis non sine iure concludere nobis videmur, copticam linguam, uti iam contenderant Renaudot ⁶⁶), Jablonski ⁶⁷), Barthélemy ⁶⁸) alique complures, nihil esse aliud, nisi id quod per saeculorum seriem restiterat idiomatis, quo veteris Aegypti incolae olim erant usi, opinio a nobis post alios doctos viros proposita extra omnem dubitationem ponitur, ubi argumenta perpendimus, quae Quatremère eum in finem protulit, ut demonstraret, omni tempore Aegypti incolas, quamvis variae gentes alia post aliam eorum patriam invaserint, lingua usos esse prorsus diversa ab illa, quam victores loquebantur, indeque non sine maxima veritatis specie elucere, hanc linguam a patre filio nepotique transmissam, a prisca illa, qua indigenae reges Aegyptum dominabantur actate, ad Christianae usque aerae saecula esse servatam ac propagatam. Ex magna illa Taurinensi papyro, quae anno postquam Ptolemaeus Euergetes alter in thronum adscenderat quinquagesimo quinto (117 ante Chr. n.) scripta est ⁶⁹), patet, Lagidis etiam regnantibus priscum Aegypti sermonem eam fuisse linguam, qua in omnibus publicis et forensibus actionibus erat utendum, dum graeca privatis tantummodo colloquis inserviebat ⁷⁰). Opinatur Peyron ⁷¹), doctus illius documenti editor, graecae linguae usum a foro minime fuisse exclusum, praesertim quum libelli supplices, notae, advocatorum lites eiusque generis alia eo maiore iure graece scribi debuerint, quo maior fuerit numerus Graecae originis virorum publicis officiis adhibitorum: omnia vero forensia acta, documenta, testimonia, in quibus de re Mancipi agebatur et quae in publicum usum destinabantur, pacta eiusque modi alia demoticis (i. e. profanis Aegyptiorum) literis scripta et Aegyptiaco sermone concepta fuisse; partibus deinde licitum fuisse, ut in usus suos familiares, fortassis ope interpretum publico iuramento obstrictorum (quibus vide ne adnumerandi sint ii, qui iam commemorantur *ἐρμηνέες* apud Herodotum II, 154 ubi vid. not. Baehtii) graecae versiones sibi compararent ⁷²). Hinc intelligitur, quantopere a veritate aberraverit Seyffarthus ⁷³), quem secutus est longe perspicacior vir v. Böhlen ⁷⁴), quum contenderet graecam et linguam et literaturam inde ab initio Lagidarum regni adeo in Aegypto invaluisse, ut non tantum in omnibus actis publicis ac forensibus adhiberetur, sed ut in privatorum etiam commercio nemo ea carere potuisset ⁷⁵). Contrarium elucet etiam ex inscriptione Rosettana ⁷⁶), papyris demoticis Ptolemaeorum aetate scriptis, quarum magna copia ex longe posterioribus etiam saeculis hodiernum superest ⁷⁷), et ex verbis Plutarchi ⁷⁸), quibus iam usus est Quatremère. Sub Romanorum etiam imperio Aegyptiorum linguam prisca integritate floruisse, Quatremère haud minus certis argumentis ex pluribus veterum scriptorum locis luculenter demonstravit ⁷⁹). Quodsi igitur in Aegypto primis post Christum natum saeculis vetero Pharaonum lingua incolae adhuc utebantur, coptica bibliorum sacrorum versio, quae consentientibus viris eruditis, inter quos praeter reliquos nominamus Renaudot, Wilkins, Münter, Woyde, Georgi ⁸⁰), secundo Christianae aerae saeculo iamiam exstitit, certissimum nobis praebet argumentum, Copticam linguam nullam esse aliam, nisi eam, qua veteris Aegypti incolae utebantur.

Concedendum quidem est, hoc tempore Graecam Romanamque linguam per totam fere Aegyptum in usu fuisse, nihilo tamen secius omnibus locis Aegyptiaca viguit et intelligebatur: imo fuere haud pauci qui unum tantummodo idioma intelligerent, inter quos Sanctus Antonius est nominandus, qui interprete utebatur ⁸¹⁾ et multas literas cooptice scripsit, quarum fragmenta nonnulla a Mingarellio ⁸²⁾ sunt edita ⁸³⁾.

Copticam igitur linguam, quam rudem incultamque dicit Jannelli ⁸⁴⁾, iniuria, ne dicam contumelia afficiunt ii, qui eam uti Vossius, Harduinus, Sicardus ⁸⁵⁾ alique corruptam esse censuerunt ex graeco idiomate, quia graecorum vocabulorum numerum inter propria receperit, quorum tamen copia minime tanta est ⁸⁶⁾, quantam esse voluerunt Michaëlis ⁸⁷⁾, Klaproth ⁸⁸⁾ et alii. Sunt aut dignitatum nomina, qualia ex latina etiam lingua ⁸⁹⁾ non ita pauca translata esse videmus, quemadmodum $\alpha\sigma\tau\epsilon\rho\varsigma$, $\kappa\omicron\lambda\lambda\alpha\kappa\epsilon$, $\tau\rho\iota\theta\iota\sigma\tau\eta\varsigma$, $\nu\omicron\tau\alpha\rho\iota\circ\varsigma$ etc. quibus vix carere potuerunt Aegyptii omni aetate vanorum titulorum prae reliquis gentibus auidiosos ⁹⁰⁾, aut termini technici ad rei publicae administrationem pertinentes, aut vocabula, quae ex versione *V. T. LXX* interpretum librisque Novi Foederis religiose servata in Copticam sacrorum biblicorum versionem transiere (quemadmodum *baptizare*, *βαπτίζειν* in Vulgatam transiit), aut denique talla, quae ab eius modi hominibus civitate donata sunt, qui complurium linguarum cognitione inter rudiores suos cives fulgere studebant ⁹¹⁾. Alii praeterea docti fuere viri, inter quos nominamus celeberrimum Copticaeque linguae prae multis gnarum Patrem Guilelmum Bonjour ⁹²⁾, Blumberg ⁹³⁾, Barthélemy ⁹⁴⁾, Georgi ⁹⁵⁾, qui veteris Aegypti linguam Hebraicae affinem esse contenderint. Klaproth ⁹⁶⁾, quamvis ingentem esse diceret copiam Aegyptiacorum vocabulorum semiticae originis (*il y a une foule de mots égyptiens qui sont d'origine sémitique*), numquam plura protulit quam quinque; pauca praeterea v. Böhlen, qui eandem tuitus est opinionem. Atqui iam Renaudot ⁹⁷⁾, Hottinger ⁹⁸⁾ alique eam reiecerunt: ac re vera numerus eius modi utriusque linguae vocabulorum, quae ita sunt comparata, ut nulla de eorum affinitate dubitationis ansa existere queat (quo ex. gr. pertinet pronomen personale primae personae $\lambda\eta\omicron\kappa\alpha$), haud sane magnus est, praetereaque totius linguae indoles et structura semiticam respuit originem ⁹⁹⁾: imo fortassis ex ipsis, quae aetatem tulere, veterum Hebraeorum scriptis demonstrari potest ¹⁰⁰⁾, ambas de quibus loquimur lingnas non eiusdem radice fuisse stirpes ¹⁰¹⁾.

Huius iam esse loci videtur, paulisper considerare linguae Copticae naturam, indolem, literaturam, et recensere adminicula, quibus hodie potest addici. Quo tempore Aegyptii proprium sibi alphabetum cum graeco commutaverint, haud omni dubitatione caret. Secundum Lacrozium ²⁾, Georgium ³⁾ aliosque haec immutatio Psammeticho regnante facta est, cui opinioni repugnant inscriptio Rosettana et papyri longe posterioris aetatis, demoticis tamen literis exaratae. Eadem argumenta refellunt opinionem a Montfaucon ⁴⁾, Jablonski ⁵⁾, Valperga-Caluso ⁶⁾ propositam, sub Lagidarum regno factum esse hac in re initium. Secundum Zoëgam ⁷⁾, qui provocat ad locum Aristidis ⁸⁾ iam supra laudatum, et Gallum Quatremère ⁹⁾, qui verba Capitolini ¹⁰⁾, de quibus pariter iam supra locuti sumus, argumenti gratia attulit, ineunte tertio deum nostrae aerae saeculo graecarum literarum usus invaluit. Quae postrema opinio haud procul a veritate aberrabit ¹¹⁾. Mihi quidem videntur Graeci in Aegypto populares ab initio facili-

tatis gratia graeco usi esse alphabeto, quod deinde quum Christiana religio magis magisque victoriam reportaret cultusque antiqui ministri et adseclae sensim sensimque interirent, paulatim invaluit vetusque, quod ab hieroglyphis originem duxerat, depulit, praesertim quum Christiani homines Aegyptiacas literas propter arctam cum veteri cultu coniunctionem abhorrerent. Haud absimiliter multi inter hodiernos Graecos latini literis utuntur ²²), ab illa inde procul dubio aetate, quo Francogalli et postea Venetiani terras ipsorum occupaverant. Graecum vero alphabetum quum omnibus linguae sonis exprimendis non sufficeret ²³), propriarum sibi literarum nonnullas Aegyptii receperunt ²⁴), quas a Syris depromptas esse inepte contendebat Sicardus ²⁵). Quod si re vera septem ²⁶), quae tum temporis accesserunt literae ab externa quadam gente essent adsumtae, quod nemo circumspector arbitrabitur, proxime procul dubio sese oblaturum foret Armenorum alphabetum, quod literarum $\bar{\epsilon}$ et $\bar{\alpha}$ signa iisdem sonis pronuntianda exhibet; quae observatio, quamvis minus ad rem nostram pertineat, novitate sua fortasse se commendabit ²⁷).

Opinio Zoëgae et Stephani Quatremère de copticarum literarum in citeriore aetate origine nominis *Coptorum* etymologia probari videtur, quod Macrizy aliique arabici scriptores, uti solent, a rege quodam Kopt sive Koptos derivant ²⁸); Salmasius ²⁹), Kircherus ³⁰), Wilkinsius ³¹), Pococke ³²), Wahl ³³) aliique ab urbe *Copto* ³⁴); Duhernat ³⁵) a verbo $\kappa\omicron\pi\iota\tau\epsilon\upsilon$ propter solitum Aegyptiis circumcisionis morem ³⁶); Morinus ³⁷), Renaudot ³⁸), Valperga ³⁹), Quatremère ³⁰), Rosellini ³¹), aliique corruptum censent ex forma $\Delta\epsilon\upsilon\pi\tau\iota\omicron\varsigma$ ³²). Qui quum omnes in eo consentiant, Graecorum Romanorumque aetate hoc nomen nondum in usu fuisse, contrariam opinionem tuitus est Uphagen ³³), qui argumenti gratia verba quaedam attulit Apuleii ³⁴), in quibus *adyta Coptica* commemorantur. Quum non solum qui in Aegypto degebant Christiani Iacobitae Copti appellarentur, sed aliae quoque, quae eandem fidem profitebantur gentes extra vallis Niloticæ fines ³⁵), mihi quidem hoc nomen a Iacobitis monophysitis originem cepisse videtur, ita ut hac denominatione orthodoxis Melchitis, qui concilii Chalcedoniensis (a. 451) decreta approbaverant, opponerentur. Iam aliquis posset opinari, hauc separationem ansam dedisse depulsiioni alphabeti aegyptiaci eiusque in locum deinde copticum, quod hodie vocatur, eo consilio esse substitutum, ut peculiaris literatura conderetur: quae tamen opinio eo refellitur, quod coptica SS. LL. versio longe est antiquior, qua de re deinceps.

Lingua coptica male simplex est et languida secundum tristem ac melancholicam populi naturam ³⁶), qui perpetuo hieroglyphorum usu et symbolorum post receptas etiam literas amore ³⁷) minime aptus erat linguam suam amplius excolendi. Antiquissimam esse hanc linguam docet discidium in tres dialectos ³⁸), quauvis Nilicolarum, qui ea utebantur, imperium sat arctis finibus fuerit circumscriptum. Dialectis nomina fuerunt *memphticae* (copticae vel bahiricae ab arabico nomine provinciae Bahirah), *thebanicae* sive *sahidicae* ³⁹) et *baschmuricae*, qua secundum probabilem Champollionis ⁴⁰) opinionem utebantur incolae provinciae, quae hodie Fayyum vocatur ⁴¹) et sub Lagidarum imperio $\nu\omicron\mu\delta\varsigma$ $\Lambda\gamma\iota\upsilon\omicron\iota\tau\iota\varsigma$ appellata erat. Postrema tamen dialectus, si pauca excipias fragmenta, hodie fere prorsus ignota est ⁴²). Quae inter has dialectos sit antiquissima, valde disceptatum est, neque hodie certis argumentis potest affirmari. Macrizy ⁴³), Iacroze ⁴⁴), Jablonski ⁴⁵), Wahl ⁴⁶), aliique sahidicam prisco aevo solam vixisse

contendunt indeque natam esse memphiticam; Georgi⁴⁷⁾, Valperga - Caluso⁴⁸⁾, Münter⁴⁹⁾, Klaproth⁵⁰⁾, caet. memphiticam antiquiorem esse arbitrantur. Mingarelli⁵¹⁾ quaestionem diiudicare non est ausus. Quatremère⁵²⁾ omnes tres dialectos aequales fuisse eodemque viguisse tempore censebat, huiusque opinionis, quam et nos probamus, argumentum in Sect. III huius operis ex phonetica hieroglyphorum significatione deducetur⁵³⁾.

Ante biennium fere nihil magis copticae linguae studio obstabat, quam grammaticarum lexicorumque defectus. Quamvis enim grammaticas conscripserint Bonjour, cuius opus ne hodie quidem lucem vidit⁵⁴⁾, Blumberg⁵⁵⁾, Raphaël Tuki⁵⁶⁾, Scholtz⁵⁷⁾ et Valperga - Caluso⁵⁸⁾ [Didymus Turinensis], quamvis lexica componere conati sint Kircher⁵⁹⁾ et Mathurinus Veyssièrè Lacroze⁶⁰⁾, doctorum tamen, quos recensui, virorum opera haud ita erant comparata, ut severioribus studiis satisfacere possent. Neque lingua penitus cognosci poterat ex scriptis, quae edidere Renaudot⁶¹⁾, Wilkins⁶²⁾, Tromler⁶³⁾, Georgi⁶⁴⁾, Münter⁶⁵⁾, Mingarelli⁶⁶⁾, Carabelloni⁶⁷⁾, Zoëga⁶⁸⁾ aliique⁶⁹⁾, licet hisce libris multa inesse, quae et hodie optima sint frugis, minime negaverim. Superiore demum anno, postquam paulo ante novam composuit grammaticam⁷⁰⁾, Tattam lexicon Lacroziano multo locupletius in lucem emisit⁷¹⁾, quem tamen totius operis adornatione atque accurata linguae cognitione longe superavit Amadeus Peyron, eius lexicon, indefessi per duo integra lustra laboris opus, eodem quo illud anno Augustae Taurinorum in lucem prodit⁷²⁾. Nova grammaticae fundamenta hoc ipso temporis momento ponit amicissimus mihi Lepsius, qui iam Romae commoratur, neque dubito quin eius opus, quod avide exspecto, decessorum libros quavis ratione sit superaturum. Praeterea copticorum librorum manu scriptorum copia, quae in bibliothecis Europae hodiernum latent⁷³⁾, haud exigua est, quibus publica luce donatis nova linguam Aegyptiacam cognoscendi instrumenta viris doctis minime deerunt⁷⁴⁾.

Vix ullus copticus liber hucusque repertus est, cuius argumentum non spectaret ad Christianae religionis vel dogmaticen vel historiam. Exstat triplex Sacrorum utriusque Testamenti Librorum interpretatio⁷⁵⁾: deprehenduntur homiliae, acta martyrum et sanctorum aliaque scripta huius generis complura. Nullus inventus est liber eum in finem conscriptus, ut historia vel geographia illustraretur: unum tantummodo medici argumenti fragmentum inter codices Borgianos viderat Akerblad⁷⁶⁾, edidit deinde Zoëga⁷⁷⁾. In disquisitionibus, quae ad historiam ecclesiasticam spectant, coptici libri, praesertim sahidici codices, quorum hodieque in monasteriis Aegypti superioris magna adservatur copia⁷⁸⁾, non exigui sunt momenti⁷⁹⁾, nec minus ubi agitur de antiquissima lectione Sacris Libris restituenda⁸⁰⁾.

Stephanus Quatremère certissimis argumentis probavit, coptica lingua Aegypti inferioris incolas ad nonum usque Christianae aerae saeculum usos esse, et doctos, qualescunque tum temporis in Aegypto existere, viros decimo etiam et sequentibus saeculis linguae aliquam certe notitiam habuisse. Posterius elucet ex codicum recentiori aetate scriptorum, qui in bibliothecis Europae adservantur, copia. In superiore Aegypto, quam *al Saoud* vocant Arabes, coptica lingua diutius etiam in ore populi viguit, uti patet ex verbis Arabum Macrizy et Abu - Selah⁸¹⁾, quae composuit Quatremère⁸²⁾, qui tamen

demonstravit, saeculi post Christum decimi sexti initio (Leonis Africani aetate) ibi quoque incolas vetere lingua haud amplius usos esse. Hodie *liturgica* tantummodo est lingua, quemadmodum Vetus Servica in Graeca Russiae ecclesia, ac valde exiguus Coptorum ille numerus, qui libros ecclesiasticos legere sciant, minor etiam eorum, qui intelligant. Omnia, quae inter sacros ritus cooptice recitantur, simul arabice explicentur necesse est ⁸³).

Dum Seyffarth ⁸⁴) et Klaproth ⁸⁵) veterem Pharaonum linguam longa saeculorum serie innumeras subisse volunt mutationes, donec istam, qua in copticis libris apparet, formam acceperit, alii, inter quos prae reliquis nominandi sunt Champollion ⁸⁶) et Peyron ⁸⁷), summi in hoc studiorum genere arbitri, non sine iure contendunt, linguae aegyptiacae formam ab antiquissimis inde temporibus haud immutatam esse, uide certissimum argumentum repetiverunt, quo demonstraretur, ipsam copticam linguam esse idioma, quo prisci veteris Aegypti incolae usi essent. Quum infra plus semel occasio nobis sese sit oblatura eandem rem uberius ac disertius tractandi, hoc loco satis iudicamus in nota ⁸⁸) doctissimi Rosellini verba adscribere, in quibus suam de ratione, quae Coptorum inter et Pharaonum linguam intercedat, opinionem exposuit. Quum brevem, unde ea de promptissimum, commentationem paucis visam esse arbitremur verbaque haud exigui sint momenti in historicis viri docti disquisitionibus, de quibus in ultima huius operis sectione dicitur, diiudicandis, lectorum gratiam nobis meruisse opinamur.

Priusquam finem imponimus nostris de veteri Aegyptiorum lingua disputationibus et ad scripturae explicationem transimus, restat ut paucis verbis propositae a Seyffartho opinionis rationem habeamus, quippe quia, licet per se spectata non magni sit ponderis (uti omnes fere reliquae eiusdem viri opiniones ac sententiae, nuperrima delapsi aetate in errores, quales vix evitare potest genus illud semidictorum hominum, artis criticae ignarum, iudicii acuminis egeum, quod tamen nihilo secius minime cunctatur res dubias magna sui fiducia decernere), occasione tamen nobis praebet quaestionem tractandi, quam superioribus iam saeculis plures viri docti tetigere, nostra deinde aetate v. Böhlen curatius ac subtilius examinavit, et quam nemo hisce studiis haud prorsus alienus maximi esse momenti infuturabitur, quaestionem scilicet de affinitatis vinculo, quo Aegyptios aliquando Indosque iunctos esse arbitrauit.

Contentit enim Seyffarth ⁸⁹), in hieroglyphicis inscriptionibus componendis veteres Aegyptios sacra usos esse dialecto, a vernacula populi lingua magis minusve diversa, quam Chamaicae linguae ⁹⁰) nomine appellare commendavit. Potissimum huius sententiae argumentum repetit ex verbis iam supra ⁹¹) allatis Manethonis, quae servata sunt a Georgio Syncello: *Μανέθω χρηματίας ἐκ τῶν ἐν τῇ Σηριδικῇ γῆ ⁹²) κεμένων σιηλῶν ἱερῶ φησι διαλέκτῳ καὶ ἱερογλυφηκοῖς γραμμασι κεχαρακτηρισμένων ὑπὸ θεῶν, τοῦ πρώτου Ἐρμού καὶ ἱερογλυφιστῶν μετὰ τὸν κατακλυσμόν ἐκ τῆς ἱερᾶς διαλέκτου εἰς τὴν Ἑλληνίδα φωνήν.* Quodsi eorum probamus opinionem, qui, uti Warburton ⁹³), de Brosses ⁹⁴), Jaucourt ⁹⁵), Blair ⁹⁶), Palin et Lanjuinais ⁹⁷), Abel Remusat ⁹⁸), Champollion ⁹⁹), Seyffarth ¹⁰⁰), Matter ¹) aliique, hieroglyphicam Aegyptiorum scripturam minime occultam ac reconditam scribendi genus fuisse censent, sed quod ab omnibus Aegypti incolis intelligi potuisset, vix alia de re cogitare licet, nisi de exquisitiori quodam

ac sublimiori, quod in sacris tantummodo publicisque rebus adhiberetur, dicendi genere. Praesertim Champollion, cuius verba in nota adscribimus ²⁾, certissimum haud deesse monuit argumentum, quo probari posset, omnes populi classes, nulla tribu excepta, significationis hieroglyphorum aliquam certe notitiam habuisse, quum illae etiam muniarum cistae, quae vulgi cadavera amplectebantur, et hypogeorum, in quibus infimae sortis hominum corpora componebantur, parietes hieroglyphicis inscriptionibus tectae sint, praetereaque stelarum, amuletorum gemmarumque, quibus hieroglyphica signa insculpta sunt, tanta reperta sit copia, ut dubitare non liceat, quin praeter sacerdotes, alii quoque qualem haec signa vim ac significationem habeant, intellexerint. Atqui hocce argumentum speciosius quam verius est. Quemadmodum enim infimae etiam sortis hominum cadavera, quamvis minus artificiose, medicabantur; nec tamen inde concludere licet, artem corpora condiendi omnibus omnis generis hominibus notam fuisse, eamque alios etiam praeter sacerdotes ³⁾, qui Tarichentae et Choachytae appellabantur, exercuisse, ita procul dubio publicum erat sacerdotum munus cistas exornandi, hieroglyphicis inscriptionibus opercula tegendi et funebres libros (de quibus cf. sectionem huius operis secundam) addendi. Mortuorum propinqui suis erga affines officiis satisfacisse putabant, ubi sacri ritus erant observati, quos religionis leges in reponendis ac conservandis corporibus praescribebant, nec tamen nota iis fuisse videntur, quibus hac in re opus fuerit. Secundum disertum enim testimonium graecorum romanorumque scriptorum, qui profecto longe plura de hieroglyphis Aegyptiorum tradidissent, si intelligentia signorum omnibus incolis communis fuisset, solis sacerdotibus ⁴⁾ erat reservatum hieroglyphica interpretandi ac ne illis quidem omnibus, sed iis tantummodo, qui apud veteres scriptores *ιερογραμματεῖς* et *προφῆται* appellantur ⁵⁾. Qui quamvis ex frequenti usu familiaritatem cum hieroglyphica materia sibi contraxissent, certis tamen adminiculis, quemadmodum lexici hieroglyphicis, qualia apud Clementem Alexandrinum ⁶⁾ commemorantur, carere non poterant. Herodotus, qui summa necessitudine sacerdotes Aegyptios attingebat, adeo ut multas res cum eo communicarent, quae a vulgo prorsus ignorabantur, de hieroglyphicae scripturae, cuius paucis tantummodo in locis mentionem fecit, natura altem servavit silentium; ideoque eius modi rebus eam adnumerasse videtur, de quibus (II, 3) dixit: *τὰ μὲν νυν θεῖα τῶν ἀπηρημάτων, οἷα ἦσαν, οὐκ εἰμι πρόθυμος ἐξηγήσασθαι, ἕξω ἢ τὰ οὐνόματα αὐτέων μόνον, νομίζων πάντας ἀνθρώπους ἴσων περὶ αὐτέων ἐπιστάσθαι· τὰ δ' ἂν ἐπιμνησθῶ αὐτέων ὑπὸ τοῦ λόγου ἕξανακαζόμενος ἐπιμνησθήσομαι.* Hinc necesse est existimemus anteriorem hieroglyphicam scripturae naturam solis sacerdotibus cognitam atque sacram illam dialectum huic scribendi generi peculiarem fuisse.

Quodsi contendere vellem sacram hanc, qua sacerdotum corpus in hieroglyphicis inscriptionibus utebatur, dialectum a sanscritica lingua haud diversam fuisse, non sine iure omnis criticae artis expertem me esse praedicandum ipse lubens confiterer illisque comparandum viris, qui antiquitatum Aegyptiacarum illustratione occupati, propter artis vera a falsis diiudicandi iuscitiam saepenumero a cautiore hominibus merito sunt reprehensi. Attamen ubi perpenditur Aegyptios cum Indis artibus aliquando vinculis coniunctos fuisse remotissima illa aetate, qua rerum gestarum memoria nondum consignari solebat, non est, cur tibi non persuadeas in hac sacerdotum dialecto primitivi, quo antequam in Aegyptum advenerunt utebantur, idiomatis elementa esse conservata inque prisca Nilolarum lingua

vestigia aliunde allati sermonis apparere. Quodsi veteres Aegyptii ipsi praetendebant, missas esse quondam a Nili ripis in Indiam colonias, inde minime licet concludere, eos affinitatis vincula, quibus utraque gens iuncta erat, perspicue agnovisse: fastus ex nimia gentis suae admiratione natus, cuius causa ad gloriam aspirabant, vetustissimam se esse orbis terrarum nationem 7), effecit ut inepte contenderent ex Aegypto ad omnes reliquos terrarum populos ductas esse colonias 8), de quibus Ister, Callimachi discipulus, peculiare opus conscripsit 9). Sed non est, cur longiori refutationi immoremur, quum alii iam satis hac de re disseruerint, inter quos nominandi sunt Simon 10), Kannegiesser 11), Ritter 12). Argumentis paulo ante allatis refellitur opinio, quam Mosheim 13), Huet 14), Lacroze 15), Schmidt 16), Brucker 17), Bayer 18), Warburton, Jablonski aliique proposuerunt, ab Aegyptiis duce vel Osiride vel Sesostride expeditionem in Indiam esse factam ibique relictam coloniam. Contraria opinio ex India, fortasse trans Aethiopia 19), unde Diodoro teste 20) Aegyptii in Niloticam vallem descendere, colonos aliquando advenisse, nostra aetate extra omnem dubitationis aleam posita esse videtur, nec sine iure Anglus Jones 21) Aethiopes, qui Meroën usulam habitabant: priscos Aegyptios atque Indos unam aliquando gentem fuisse contendebat. Burkhardto 22) picturas in templorum Nubiae parietibus intuenti subito sculpturae in templo prope Suraten in memoriam venerere. Milites Indici (*Seapoyes*), quibus Angli utebantur ad fugandos ex Aegypto in fine superioris saeculi Gallos, in ruinis templorum Thebaidis deorum veteris Aegyptii figuras tamquam suorum adoravere inque genua procubuerunt, quasi in solo essent natali et ad gentis suae incunabula venissent 23). Jones aliquando Indis Isidis imaginem monstravit, quam primo obtutu laetitiaque exultantes Naturae esse deam sibi persuaserunt 24). Neque nostra solummodo aetate eius modi observationes a perspicacibus viris factae ac saepenumero repetitae sunt 25), sed veteres iam similia animadvertero 26). Prae reliquis vero nuperrima aetate v. Bohlen veterum Aegyptiorum Indorumque affinitatem ex utriusque gentis ingenio ac moribus 27), corporis constitutione 28), rerum gestarum fama 29), animalium cultu 30), totius populi in plures ordines sive castas divisione 31), artium monumentis 32), religione ac cultu in universum alisque, quae utrique genti erant communia, adeo clare ac diserte probavit, ut opinio a compluribus doctis viris, inter quos prae reliquis nominandi sunt Langlès 33), Mignot 34), Meiners 35), Hartmann 36), Herder 37), Forster 38), Heeren 39), Bredow, Wachler aliique 40), proposita ac defensa sacerdotes certe Aegyptios Indicae fuisse originis, hodie extra omnem fere dubitationem posita sit.

Iam facili modo potest explicari, qua factum sit ratione, ut Aegyptii hieroglyphico scribendi genere uterentur, quale apud nullam aliam orbis terrarum gentem deprehendi bene iam monuerunt d'Origny 41) et Zoëga 42). Quemadmodum enim apud rudes quosdam Americae septentrionalis ac meridionalis populos, praesertim illos, qui, ubi Europaeis innovaverunt, aliquatenus saltem a fera agrestique vita ad humanum cultum civilemque iamiam transierant, uti Mexicani 43), praeterea apud Phoenices 44), Scythas 45), Graecos 46) ipsosque Indos 47); apud quos verae hieroglyphice scribendi artis nullum apparere vestigium 48), imagines symbolicae et allegoricae in usu fuerunt eum in finem compositae, ut quae cogitabant exprimerent, haud vero quemadmodum apud Aegyptios 49), ut linguae sonos is, qui tales imagines interpretari volebat, in iis expressos reperiret, ita vero simile est colonos illos,

qui Indiae religionem eorumque, mores ac consuetudines, ritus et instituta ad Nili fluminis ripas transtulerunt, apud aborigines Aegypti incolas similem cogitationes exprimendi resque gestas enotandi modum deprehendisse, cuius primam originem in studio rem de qua agebatur quam curatissime fieri poterat delineandi esse quaerendam vix licet dubitare. Populi deinceps ingenio sacerdotum cura magis magisque excolto ex meris picturis symbolicum scribendi genus formabatur, unde denique phoneticam et alphabeticam scripturam prodixit⁵⁰⁾, ex iis quae paulo post disseremus clare elucebit et iam exinde patet, quod veteres Aegyptii bibliothecas habuisse dicuntur⁵¹⁾. Sacerdotum deinde ordo symbolicam istam scripturam, qua iam ante inventas literas usus erat, ita excoluit ac perfecit, ut omnibus, quae exprimenda essent, inservire posset, eaque utebatur quotiescunq; de rebus religioni cultuique cognatis ageretur, quo etiam rerum gestarum memoria pertinebat, quippe quia rex vel a sacerdotum corpore dependebat, vel ex eo electus erat, vel in eum anacletis receptus⁵²⁾. Nihil igitur mirum, si sacerdotes res cogitationesque vocabulis patriis interdum nuncupabant; neque frustra origines complurium, quae ad religionem sacramque cultum pertinebant nominum ac vocabulorum in sanscritica lingua quaeres, quod exemplorum copia nuper demonstravit v. Bohlen⁵³⁾. Talis igitur erat secundum meam opinionem *ισρά* illa *διάλεκτος*, cuius Manetho mentionem fecit⁵⁴⁾: singulis tantummodo elementis, quae facili negotio poterant secerni, a patrio populi sermone differebat, haud tamen tantopere, quantum sacerdotum, qui ex India immigravit, ordo ab Aegypti incolis aboriginibus⁵⁵⁾. Caeterum vix dubitare licet, quin sensim sensimque haec elementa in popularem etiam sermonem transierint cumque eo coaluerint, quam opinionem *voeces hybriidae*, qualem in fragmento quodam Manethonis⁵⁶⁾ exemplum est servatum, comprobare videntur.

Sed iam satis de prisca Aegyptiorum lingua⁵⁷⁾. Ad varia scripturae genera transcuntibus nobis primo loco sese offerunt tot disputationibus famosissima illa Clementis Alexandrini verba⁵⁸⁾, quorum ope fere unusquisque, qui nova hieroglyphica explicandi principia detexisse arbitrabatur, opinionis suae veritatem demonstrari posse censuit. Haud igitur mirum, si diversissima ratione a viris doctis explicata sunt, inter quos hoc loco prae reliquis nominandi videntur Bandini⁵⁹⁾, Warburton⁶⁰⁾, de Brosse⁶¹⁾, Gibert⁶²⁾, Zoëga⁶³⁾, Letronne⁶⁴⁾, Weiske⁶⁵⁾, Gulianoff⁶⁶⁾, Heeren⁶⁷⁾, Klaproth⁶⁸⁾, Matter⁶⁹⁾, Jannelli⁷⁰⁾, et qui locum peculiari dissertatione illustravit E. Dulaurier⁷¹⁾. Ne latina interpretatione explicationem tacite occupemus, ipsa graeca verba adscribimus:

Ἀντίκα οἱ παρ' Αἰγυπτίους παιδευόμενοι πρῶτον μὲν πάντων τῶν Αἰγυπτίων γραμμάτων μίθοσον ἐκμανθάνουσι τὴν ἐπιστολογραφικὴν καλουμένην· δευτέραν δὲ τὴν ἱερατικὴν, ἢ χρωάτιν οἱ ἱερογραμματεῖς· ὑστέρη δὲ καὶ τελευταίαν τὴν ἱερογλυφικὴν, ἧς ἡ μὲν ἔστιν διὰ τῶν πρῶτων στοιχείων κυριολογικὴ, ἡ δὲ συμβολικὴ· τῆς δὲ συμβολικῆς ἡ μὲν κυριολογεῖται κατὰ μίμῃσιν, ἡ δ' ὡπερ τροπικῶς γράφεται, ἡ δ' ἀντικρὺς ἀλληγορεῖται κατὰ τινὰς αἰνιγμούς. Ἕλιον γοῦν γράφαι βουλόμενοι κύκλον ποιοῦσι, σελήνην δὲ σῆμα μυροειδές, κατὰ τὸ κυριολογούμενον εἶδος· τροπικῶς δὲ κατ' οἰκειότητα μεταγόντες καὶ μετατιθέντες, τὰ δ' ἐξαλλάττοντες, τὰ δὲ πολλαχῶς μετασηματίζοντες χαράττουσιν. Τοὺς γοῦν τῶν βασιλέων ἐκαινοῦς θρολογουμένους μύθοις παραδίδοντες, ἀναγράφουσι διὰ τῶν ἀναγλυφῶν. Τοῦ δὲ κατὰ τοὺς αἰνιγμούς τρίτου εἶδους εἶγμα ἔστω τὸδε· τὰ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἄστρον διὰ τὴν πορείαν τὴν λοξὴν ὄρεων σώμασιν ἀπέικασον, τὸν δὲ ἕλιον πρὸ τοῦ καθάρου⁷²⁾.

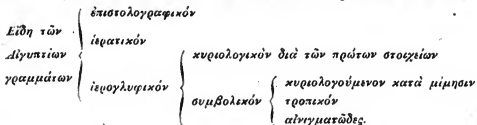
Haec igitur Clementis Alexandrini verbis tamquam fundamento uti solent ii, qui systematis hieroglyphici nova rudimenta proponere conantur; tamquam obrussa, qui propositorum systematum pravitatem evincere student. Quaeritur, num iure iis tanta tribuenda sit auctoritas, quanta tribui solet, an forsitan ipse Clemens aut nullam prorsus aut exiguam tantummodo Aegyptiacae scripturae notitiam habuerit et ea, quae protulit re non examinata ex antiquioribus scriptoribus hauserit. Mihi quidem propter rationem hucusque non perspectam et mox adferendam re vera minime tanti esse momenti videntur, quanti plurimi docti viri censuerunt. Distinguit Clemens inter tria scribendi genera

- 1) epistolographicum
- 2) hieraticum
- 3) hieroglyphicum

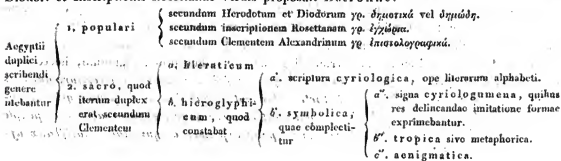
aitque illos veterum Aegyptiorum, qui curatior uterentur disciplina, a primo genere initium, in tertio finem fecisse ita, ut tribus quasi cursibus seu gradibus a facillioribus ad difficiliora perrexissent. Quum igitur Herodotus ⁷³⁾ ac Diodorus ⁷⁴⁾ duo tantummodo scribendi genera cognoverint *δημώδη* (*δημοτικά*) *γράμματα* et *ἱερά*, illud vero aperte epistolographico, hoc hieroglyphico respondeat, nisi quis *δημώδη γράμματα* duo priora Clementis genera amplecti malit (cui sententiae magni ponderis testimonia et argumenta obstant infra disertius adferenda), quaeritur quam ob causam hieraticum scribendi genus a duobus illis scriptoribus, qui certe eandem, si non diligentiorum etiam de natura aegyptiacae scripturae notitiam sibi parare poterant, silentio sit praetermissum. Respondet Letronne ⁷⁵⁾ (neque negari potest hanc dubitationes tollendi viam aptissimam videri), *ἱερά γράμματα*, quae ab Herodoto ac Diodoro vocantur, duo posteriora Clementis genera, hieraticum et hieroglyphicum amplecti, quum hieraticum nihil sit aliud, nisi *tachygraphia hieroglyphorum*, quod superiore iam saeculo intellexerat Tychsen ⁷⁶⁾, quamvis negaret hieraticam scripturam literis constare, quum sibi persuadere non posset, quod singulari acumine Deguignes diu iam ante fieri posse docuerat ⁷⁷⁾, ex imaginibus ne truncatis quidem inque plures partes divulsis, alphabeticam scripturam oriri ⁷⁸⁾. Quod si hanc de hieratici scribendi generis natura opinionem veram esse ponimus, uti nostri aevi de Aegyptiorum scriptura notiones inibent ⁷⁹⁾, Clementis dictum, Aegyptios magistros a demotico scribendi genere discipulos ad hieraticum, deinde vero ad hieroglyphicum deduxisse prorsus ineptum esse patet, quum nemini in mentem venire possit, discipulo tachygraphicae scripturae cuiusdam signa explicare, anteaquam ipsius scripturae leges illi tradiderit. Accedunt verba Antonii Diogenis ⁸¹⁾ apud Porphyrium ⁸²⁾: *ἐν Αἰγύπτῳ μὲν τοῖς ἱερεῦσι συνήν ὁ Πυθαγόρας καὶ τὴν σοφίαν ἐξέμαθε καὶ τὴν Αἰγυπτίων γωνήν. γραμμάτων δὲ τρισσὰς διαφορὰς, ἐπιστολογραφικῶν τε καὶ ἱερογλυφικῶν καὶ συμβολικῶν, τῶν μὲν κοινολογουμένων κατὰ μίμησιν, τῶν δὲ ἀλληγορουμένων κατὰ τινὰς αἰνιγμῶς*. Censuit quidem Zoëga ⁸³⁾ verba quae adscriptissimum secundum locum Clementis Alexandrini esse emendanda ita, ut hieratici etiam scribendi generis apud Diogenem mentio fieret ac reliqua cum iis congruerent, quae Clemens tradidit ⁸⁴⁾: sed iure, nisi magnopere fallimur, iamiam Tychsen monuit ⁸⁵⁾, Clementis Alexandrini narrationem minime ex accurata Aegyptiacae literaturae cognitione prodiisse, sed desumptam esse ex alio quodam vetustiore opere, unde simul esset explicandum, quare Ecclesiae Pater hieraticum et epistolographicum scribendi genus haud disertius explicaverit, quippe

quia ea aetate, qua is, quo auctore usus est, scriptor suum opus composuit, eius modi explicatione, qualis Clementis aeo sane desiderabatur, minime opus fuisset. Iam brevi conspectu ea, quae Clemens disseruit, ante oculos lectorum ponamus tali schemate usi:

Quodsi cum hoc diligentius comparamus verba, invenimus Clementem haud omnium singularium hieroglyphice scribendi generis partium exempla attulisse, quod sane orationis perspicuitas integritasque argumentationis, quibus aliis in locis constanter studere solet Clemens, poposicisset, sed pro arbitrio alterius exemplum esse adlatum alterius omissum. Nequit praeterea negari scriptorem, qui ipse accuratiorem rei, de qua agitur, cognitionem haberet, exempla longe aptiora eligere potuisse, quam quae a Clemente prolata deprehendimus, ideoque ex omnibus, quao attulimus argumentis manifesto nobis elucere videtur, Clementem ex antiquiore quodam, quem non indicavit, scriptore hausisse, cuius in libro singulorum scribendi generum natura disertius exposita erat exemplisque illustrata, et, quum nullam rei tractatae cognitionem ipse haberet, in seligendis rebus, quas commemoratione prae reliquis dignas existimavit, parum sapientem sese praeluisse et in graves errores incidisse ita, ut eius verba minime, quod eruditi viri fere omnes voluerunt, certam ac firmam auctoritatem praebere queant. Hinc simul explicandum, quam ob causam phonicorum hieroglyphorum in Clementis loco laudato nulla mentio facta sit. Quum constans esset eruditorum opinio, nullam hieroglyphica interpretandi methodum esse probandam, quae non congrueret cum verbis Ecclesiae Patris, haec ita explicare desudatum est, ut phonicorum hieroglyphorum (cfr. sect. III) usus inde eluceret. Quae reperisse sibi videbatur Zoëga ⁸⁶⁾ in verbis *ἀλληγορεῖται κατὰ τινὰς αἰνιγμοῦς*, longe alium in modum explicandis, uti patet ex loco Cyrilli ⁸⁷⁾: Letronne ⁸⁸⁾ in verbis: *διὰ τῶν πρώτων στοιχείων κυριολογική*, quamvis iam Tychsen ⁸⁹⁾ docuerit, *πρώτα στοιχεία* esse prima rudimenta primasque et simplicissimas rerum figuras et imagines, et Koppins ⁹⁰⁾ quid vocabulum *κυριολογικός* proprio significet, bene indicaverit ⁹¹⁾. Itaque lubenter schema, quod adhibitis Herodoti, Diodori et Inscriptionis Rosettanae verbis proposuit Letronne:

commutamus cum illo, quod dedit Dulaurier:

Hieroglyphica scribendi methodus duplici signorum genere usus est	}	1. cyriologicorum, quae res simplici figuræ imitatione reddunt. — <i>κυριολογικὰ μύθοδες διὰ τῶν πᾶσι τῶν στοιχείων. Hieroglyphes figuratifs propres</i> secundum Champollion.	}	<i>α.</i> ca, quae res compendiarie nota, quae prima tantummodo figuræ rudimenta exhibet, reddunt: <i>κυριολογούμενον ἰδίως; cyriologumenaenae notae</i> secundum Zoëgam; <i>Hieroglyphes figuratifs abrégés et conventionnels</i> secundum Champollion.
		2. symbolicorum, quae distinguantur in		<i>β.</i> tropica. <i>γ.</i> aenigmatica.

opinionemque tuetur ex phoneticorum hieroglyphorum in loco Clementis omissione nullum argumentum contra systema a Champollione repertum repeti posse.

Surgere tamen aliquis potest, qui quaerat, quomodo factum sit, ut Clemens, qui in ipsa Aegypto viveret atque aetate, qua hieroglyphorum notitia, uti in fine huius sectionis demonstrabimus, nondum interierat, aegyptiæ literaturæ naturam perspectam non haberet? Atqui illius saeculi homines, quorum fames erat propulsata, ubi veteris Graecorum doctrinae parca quaedam frustula gustaverant, ex Alexandrini musei opere quodam institutionem haurire maluerunt, quam ex ipsa vitae consuetudine sibi poterant comparare. Praeterea si illo argumento aliquis vellet evincere, Clementis verba unice veram hieroglyphicæ scripturae doctrinam praebere, quo tandem modo esset explicandum, Plotinum⁹³⁾ nullam de hieroglyphicæ literaturæ natura et Aegyptiorum scribendi genere in universum habuisse notitiam, quum tamen paulo etiam ante Clementem viveret, Lycopoli, Aegypti urbe, natus esset et undecim per annos eruditissimi illius aevi hominis Ammonii, qui κατ' ἐξοχήν a Graecis ὁ μέγας φιλόσοφος appellabatur⁹⁴⁾, discipulus fuisset. Causis, quas proferent viri dicti, ut haec Plotini ignorantiam explicant, in nostrae opinionis gratiam uti haud cunctabimur.

Scripturae genus, communis vitae negotiis aptum et hieroglyphica arte longe facilius ac simplicius, etiam si veteres scriptores nihil de eo tradidissent nullumque in monumentis, quae aetatem tulere, vestigium appareret, apud Aegyptios olim in usu fuisse pro certo affirmari potuisset. In hypogeis prope Ilithyiam urbem antris, quae Gallo Costaz scribendae dissertationis (optimae procul dubio omnium, quae magno illo opere: *Description de l'Égypte* inscripto continentur⁹⁵⁾), occasionem dedere, in pariete tabula ad agriculturæ illustrationem pertinens reperta est, qua delineatum est, quomodo frumentum invehatur, in area calcetur, grana evannantur et ventilentur, in saccis reponantur locisque huic fini idoneis condantur, praetereaque viri quidam cernuntur numerandis saccis occupati, quorum unus eorum numerum et quid in unoquoque contineatur enotat. Quod hieroglyphicis signis factum esse minimo est vero simile ideoque tabulam illam, de qua diximus, accurate contemplatus Costaz, cui enchorium scribendi genus erat adhuc prorsus ignotum, hocce iudicium tulit: *Cette peinture prouve que les Égyptiens faisaient usage de l'écriture dans les détails de l'économie politique, et fortifie les motifs que l'on a de penser qu'indépendamment de l'écriture hiéroglyphique, qui était réservée pour les choses sacrées, ce peuple avait une écriture cursée dont il se servait pour exprimer ce qui était relatif aux affaires de la vie civile*⁹⁶⁾.

Quod enchorium scribendi genus secundum Platonem ⁹⁷⁾ et Diodorum ⁹⁸⁾ apud omnes Aegyptios in usu fuit. Secundum verba Herodoti supra laudata a dextro latere ad sinistrum scribebatur, et Plutarcho auctore ⁹⁹⁾ viginti quinque literis constabat. Quod in papyris demoticis maior literarum numerus deprehenditur, tum inde explicandum, quod ibi non *uiciali* scribendi genere, sed *cursivo* quod vocare solent scribae usi sunt, tum quod siglarum haud exigua admista est copia. Vana itaque est coniectura a Gallo Barthélemy ³⁰⁰⁾ proposita, literarum formam variam fuisse secundum vocalem, cuius ope pronuntiata erat. Iam Tychsen ¹⁾ monuit, in charta papyracea graeca Borgiana ²⁾, quae pariter in Aegypto olim scripta est, graecarum etiam literarum formas fere tot apparere, quot singulas literas, ita ut α , δ , ϵ , σ , ν decem et quindecim etiam diversis formis scriptae deprehendantur. Sed non privato tantummodo usui enchorium scribendi genus erat destinatum, imo etiam publicae inscriptiones deprehenduntur eiusmodi literis exaratae, v. c. inscriptio Rosettana ³⁾, quam prope Pselchin veterem hodie *Wady-Dakkeh* appellatam in Nubia inferiore reperit Burkhardt ⁴⁾. Procul dubio enchoria scriptura in ipsa Aegypto originem cepit neque ex semiticis alphabetis, imprimis phoenicio derivata est, quam opinionem tuitus est etiam Gesenius ⁵⁾, quum Caylo, Büttnero, Tychsenio aliisque auctoribus *phoenicio-aegyptiaci* alphabeti mentionem iniiceret. Iniuriaque versibus Lucani ⁶⁾:

*Phoenices primi, famae si creditur, aui
Mansuram rudibus vocem signare figuris.
Nondum fluminae Memphis contexere byblos
Noverat: et saxi tantum volucresque feraeque
Sculptaque servabant magicas ?) animalia linguas —*

usi sunt nonnulli, ut demonstrarent Aegyptios literas suas a Phoeniciis accepisse. Ineptam opinionem a Wilkins ⁸⁾, Blumberg ⁹⁾, Tromler ¹⁰⁾ propositam, hieraticam scripturam esse copticam, demoticam graecam in Aegyptum translata, aut Kircheri ¹¹⁾ et Didymi Taurinensis ¹²⁾ coniecturam, epistolographicum scribendi genus esse copticum, hodie sedulo refutare ipsis etiam illis opinionibus foret ineptius: sola sufficit talium nugarum commemoratio. Quo usque nostra aetas in demoticae literaturae interpretatione processerit, altera huius operis sectione uberius dicitur.

Scripturam hieroglyphicam compendiarium veteres Aegyptios habuisse, patet ex Petronii loco ¹³⁾, eaque in historicis operibus, qualia adhuc Manetho ante oculos habuit ¹⁴⁾, conscribendis utebantur. In notissimis etiam Apuleii verbis ¹⁵⁾: *Iniecta dextera, senex comisissimus ducit me protinus ad ipsas fores aedis amplissimae: ritumque solemnem apertionis celebrato ministerio, ac matutino peracto sacrificio, de opertis adyti profert quosdam libros literis ignorabilibus praenotatos: partim figuras cuiuscemodi animalium, concepti sermonis compendiosa verba suggerentes; partim nodosis et in modum rotae tortuosius, capreolatimque condensis apicibus, a curiosa profanorum lectione munita —* aperte libri hieratice scripti significantur, in quibus singula hieroglyphica signa hieraticis intermixta erant, quod saepius factum esse intelligimus ex pluribus papyris hieratice exaratis ¹⁶⁾. Seniore aevo quando hieraticarum literarum mentio fit, veluti apud Heliodorum ¹⁷⁾, Rufinum ¹⁸⁾, Socratem ¹⁹⁾, Sozomenum ²⁰⁾, Theophanem ²¹⁾ aliosque ²²⁾, hieroglyphica signa videntur esse intelligenda.

Quod ad hieroglyphicum attinet scribendi genus, ad quod nunc procedit disputationis series, in sequentibus huius operis sectionibus veterum recentiorumque doctorum virorum opiniones componemus et quosque nostra aetate in eius interpretatione progredi licuerit, indicabimus. Itaque nihil hic nisi paucas quasdam observationes adicimus, quae ad exteriorem, ut ita dicam, habitum spectant. Ac primo quidem loco dicendum videtur de numero hieroglyphorum, quorum qui mille reperiri dixerit, haud procul a veritate aberravit. Bruce²³⁾ olim DXIV, Zoëga²⁴⁾ in solia qui Romae exstant obeliscis DLXXII numeravit, dum integrum eorum, quae ipsi innotuere signorum numerum nongentorum quinquaginta octo esse ait²⁵⁾. Secundum Champollionem²⁶⁾ reperiuntur DCCCLXIV signa vere diversa. Seyffarth, quum calligraphicum adhuc systema, de quo in quinta huius operis sectione dicitur, defenderet, minimum signorum numerum esse sex mille dicebat²⁷⁾, ac computando invenit excedere posse numerum sexcentorum septuaginta quinque millium²⁸⁾. Hodie vero, postquam in locum calligraphici hieroglyphicae artis principii apotelesmaticum substituit, nec in posterum ipsis systema pugnare videretur cum aliorum inventis nunc extra omnem dubitationem positis, commemorat tantummodo²⁹⁾ *hieroglyphicas illas figuras 1000 et quod excurrit*. Postrema verba satis astate adiecit, ne suas ipse opiniones invertere videretur³⁰⁾.

Monendum deinde de ordine, quo hieroglyphica signa sese excipiunt. Tartaricae gentes, Sinenses, Japoni et Coreani *κιοηδόν* scribunt, superne deorsum literas dirigentes: Hebraei, Samaritani, Syri, Chaldaei, Arabes aliaeque semiticae gentes a dextra ad sinistram: Indi, Armenii, Georgii, Aethiopes omnesque occidentales populi a laeva ad dextram. Aegyptii tribus hisce modis, nunc a sinistra ad dextram, nunc a dextra ad sinistram, nunc superne deorsum, imo etiam inferne sursum scribebant. Hinc non difficile explicatu, quomodo factum sit, ut nonnulli signorum complexus, non considerato singulorum signorum ordine, certa ratione ubivis adornati deprehendantur eandemque constanter significationem retineant adeo, ut eodem modo legendi sint quando reliqua textus signa dextrorsum quam ubi sinistorsum spectent. Quam observationem satis uti videtur facilem primus fecit Gallus Thilorier³¹⁾ eaque ingeniose usus est ad definiendam quorundam complexuum pronuntiationem, quorum violenta interpretatio plures viros doctos prohibuit, quominus Champollionis hieroglyphica legendi methodum probarent. Quo pertinet signorum complexus quo patris (πατ) aegyptiaca) notio exprimebatur et quem Champollion τωγ legebat, quod vocabulum Aegyptiis ignotum a radice ταγε sive τασγε *producere* derivandum esse statuit; porro signa, quibus regis notio indicabatur et quae idem Champollion εογτην sive εογτηα pronuntianda esse censuit a radice ετη derivanda, quae *dirigere* *εξετεινεν* significat, sed non *dirigere βασιλειων*. Infra in tertia huius operis sectione uberius disputabimus de inversionis principio pluribus signorum complexibus applicando ita, ut tunc demum prodeant voces vere aegyptiaca. Interea id solummodo monemus, ingeniosae huius ac feracis doctissimi Galli observationis ope plures res sane obscurissimas satis luculenter explicari posse. Ita omnium consensu comprobatum est, Aegyptiorum deam Νηθ, ηνο (no, Champollion, *Grammaire Égyptienne* I, p. 123), in attributis cum Graecorum Dea Ἀθηνῶν congruere³²⁾, ita ut eius cultum priscis temporibus ex Aegypto in Graeciam transiisse ipsunque nomen ex Aegyptiaco deflexum esse viri docti putaverint. Quam opinionem

veram esse ex inversionis, de quo diximus, principio quisque statim sibi persuadebit. Primus etiam, quantum scimus, Thilorier monuit ³¹⁾, simile principium in multis linguae copticae primitivis vocabulis comparere. Etenim non solum eius modi vocabulorum numerus, quae a dextra ad sinistram et a sinistra ad dextram sine pronuntiationis discrimine legi possunt, satis magnus est, quomodo ex. gr. τὸτ, ἄκχ *manus*; ἄκχ *caput*; ἡἡἡ *vulnus*; ἡἡἡ *collum*; ἡἡἡ *quies*; ἡἡἡ *antrum*; τἡἡτ *miscere*; κῡκ *reverti*; ἡἡἡ *contemnere*; ἡἡἡ *ulcisci*; ἡἡἡ *apportare*; ἡἡἡ *differre* (in aliud tempus); ἡἡἡ *facere* ³²⁾; ὅἡἡἡ *hora*; ἡἡἡ *sistere*; ἡἡἡ *decorificare*; ἡἡἡ *bos*; ἡἡἡ *lavare*; ἡἡἡ (memphit.), ἡἡἡ (sahidice) *et*; ἡἡἡ *uvipidiatus fricare*; ἡἡἡ, ἡἡἡ *abscindere*; ἡἡἡ *coquere*; etc. — sed singulae etiam literae, imprimis ḫ, nullam certam in vocabulis sedem habent, v. c. ḫḫḫ, *gene aeternitas*; ḫḫḫ, ḫḫḫ *greges*; ḫḫḫ, ḫḫḫ *voluntas*; ḫḫḫ, ḫḫḫ *tranquillum esse*; ḫḫḫ (sahidice), ḫḫḫ (memphitica) *expectare*; ḫḫḫ (sahid.), ḫḫḫ (memphit.) *labi*; ḫḫḫ (sahid.), ḫḫḫ (memphitica) *luna*; ḫḫḫḫ, ḫḫḫḫ (unde Herodoteum, de quo supra egimus, *χάμψα* *crocodilus*; ḫḫḫ (ḫḫḫḫ, *Τυφών* ³³⁾), ḫḫḫ (ḫḫḫḫ) *serpens*; — aliaque vocabula inversione aut mutato phoneticorum signorum ordine significationem vel ampliore vel etiam contrariam accipiunt, quo ex. gr. pertinet ³⁴⁾:

ḫḫḫ *moveere.*

ḫḫḫ *multum.*

ḫḫ, ḫḫ *sol.*

ḫḫḫḫ *grex, insipiens.*

ḫḫḫḫ *mons.*

ḫḫḫ *pes.*

ḫḫḫ *initium.*

ḫḫḫḫḫḫ *in animo secum portare, volutare.*

ḫḫḫ *mille; arena in maris litore.*

ḫḫ, ḫḫ *Horns.*

ḫḫḫḫḫḫ *iudicii acumine clarus.*

ḫḫḫḫḫ *excelsus, sensu morali.*

ḫḫḫ *caput.*

ḫḫḫ *finis.*

Mutata literarum adornatio cernitur etiam, monente eodem Thilorier ³⁵⁾, in flexione (ex. gr. ḫḫḫḫ, plur. ḫḫḫḫḫḫ: ḫḫḫḫ *via*, ḫḫḫḫḫḫ), in verborum compositione (ex. c. ḫḫḫ *cor*, ḫḫḫḫ *suum cor*) et in dialectorum discrimine, uti exempla supra allata demonstrant. Quae facile inde explicari possunt, quod veteres Aegyptii hieroglyphicorum signorum complexus intueri potius quam pronuntiare consueti, varia eos ratione pro vario literarum ordine pronuntiabant, unde temporis progressu factum, ut tales verborum ut ita dicam *variationes* in ipsam populi linguam transirent. Neque haec sola res est, qua vis conspiciatur, quam hieroglyphica ars in veterem Aegyptiorum linguam et posterioris aevi scribendi rationem exercuit. In ipso coptico alphabeto vestigia hieroglyphorum conspiciuntur. Quum enim graecae literae non sufficerent ad exprimendos omnes linguae Aegyptiacae sonos, qua de re iam olim conquestus est Aristides ³⁶⁾, signa, quibus sonos Graecis ignotos exprimerent, ex demotica scriptura depromserunt, quae quum ex ipsa hieroglyphica esset derivata, factum est, ut additae sex literae (ḫ enim literarum esset nexus, ex ḫ et ḫ, superscripto compositus) hieroglyphicorum quorundam signorum eundem sonum indicantiam similitudinem servaverint, quod de ḫ litera iam Jomard monuerat ³⁷⁾, de reliquis demonstrarunt Champollion et Thilorier. (Vide nostram tab. I.) Vim, quam in ipsam linguam exercuerit hieroglyphicum scribendi genus, exemplis comprobavit Champollion ³⁸⁾, quum moneret per tantam saeculorum serie ³⁹⁾, qua populus a fera ruditate ad humanitatis fastigium

³¹⁾ Cum ḫḫ, ḫḫ compara radicem sanscriticam *krī* et latinum *creare*.

honestarumque artium omnis generis culturam processerat, remansisse tot animalium nomina in ipsa linguae infantia secundum sonos animalium naturales ficta, ex. gr. ἰα *asinus*; λέων *leo*; βοε *bos*; κροτὴρ *rana*; γάλαξ *felis*; γῆρας *sus*; πετενικὸν *upupa* (apud nos *Wiedehopf*, quod pariter ex vocis imitamento fluxit); εἰς sive εὐρεῖ *serpens*, alia; — tantam onomatopœiticorum copiam v. c.

κεκεκε, rad. *cen*, *sonare*

(animadvertas utrumque vocabulum aegyptium et latinum esse cognata: redeunt enim ad sanscriticam radicem *swan sonare*. Cfr. Pott, *Etymolog. Forsch.*, I, p. 255).

σπυ σputum.

σοφοει σpuere.

στοστοεισ *mandere*.

σιλα *illidere*.

σιλαρα *sistrum*.

κραρα *strepitus*.

δραρα *dentibus frendere*.

τατα *stillare*.

(τα, *stil*—).

τητητη *tintinnabulum*.

τατα *devorare*.

ρορα *terere, runcinare*.

λολα *concutere*.

σεσε *stertere*.

νεγ, νεγε *flare*.

— magnum praeterea vocabulorum numerum, quorum inter sonos notionenque exprimentam aliqua intercedat similitudo, ex. gr.:

κορκορ *temporis momentum cito praeteriens*.

ρερε *confestim*.

ογα *vox*.

γογογο *laudare, blandire*.

βρα *fulgur*.

Nostrum *Blitz* comparandum est, quod sicut aegyptiacum vocabulum cohaeret cum radice sanscritica *bhriddsh*; splendero. Cfr. Pott, *l. l.*, p. 236.

σπσπ *diruere*.

λαλα, λολα *se oblectare*.

Conferatur verbum germanicum in vulgi ore usitatum *luleien* i. e. *nilhil seri facere*.

Praeterea Champollion, ut nexus inter linguam et hieroglyphicam scripturam melius etiam pateret, monuit saepenumero in vocabulis, quibus simplices et a rei materia seiunctae notiones significantur, vestigia deprehendi symbolice et metaphoricè exprimentendi generis. Quo ex. gr. pertinent vocabula ⁴⁰⁾:

ρετινα *pusillanimus, timidus*.

εαρεν *lenti cordis (animi), patiens*.

εαρεν *excelsi cordis, inflati animi homo*.

εαρεν *infirmi cordis, timidus*.

ρετα *duri cordis, inexorabilis*.

ρετα *duplicis cordis, incertus*.

ταρα *praeclusi cordis, pertinax*.

ογα *cor comedens, poenitens*.

Cfr. Homeri *Iliad.* ζ. 201: ὄν θυμὸν καρδίαν. Cicero, *Tuscul. Quaest.* III, 26.

αον *sine corde, amens*.

ερε *cor veniens, meditari*.

φαστηντ *cor miscere, persuadere.*
 παρηκτ *cor ponere, confidere.*
 φρητ *cor dare, observare, perquirere.*
 παρηκτ *cor invenire, scire, intelligere.*
 μερηκτ *cor implere, satisfacere.*
 ερητ *manum dare, auxiliare.*
 ρησ ηρο *componere os, silere.*
 ρησολαετ *componere viscera, misericordem esse.*
 ηρησολαετ *sustinere viscera, misereri.*

Adeo totus Aegyptiorum populus aenigmata, uti in omni vitae consuetudine, ita in sermone etiam amavit et sedulo studio quaesivit, ut in vocabulis, quae simplicissimas exprimebant notiones, saepenumero ingeniosissimae atque efficacissimae metaphorae deprehendantur, ex. gr.:

αρηρητ *qui muscas quaerit, acarus.*
 ηρηλα *acuti oculi, impudens.*
 ελαρητ ⁴¹⁾ *cor in oculo habens, ingenuus, (offenherzig).*
 ρηλα *linguam iactare, calumniari.*
 λαερητ *entrem in lingua habens,*
 λαλαετ *cui viscera in lingua sedent, } gulosus.*
 εληρητ } *nasum suspendere.*
 λερητ }
 ροληε ⁴²⁾ *facies caeli, annus.*
 ερησοληε } *vox caeli, tonitru.*
 ρησοληε }
 ηρησοληε *duri colli, (hartnäckig), pertinax.*

Post hanc depressionem redeamus, unde profecti sumus, ad ea quae hieroglyphorum spectant adornationem. Qua de re haec ait Zöëga ⁴³⁾: Ordo in lectione observandus is esse videtur, ut initio facto a columnae vertice, in iis quae dextrorsum spectant primus locus tribuatur ei notae, quae nobis prima est a sinistris, in iis vero, quae sinistrorsum convertuntur ei, quae proxima est a dextris. Nam praeter quod hac ratione antecedens figura sequenti dorsum obvertere et eam post se relinquere agnoscitur, etiam in repetitis inscriptionibus, dum propter loci angustiam nota aliqua ex superiori spatio ad inferius sit removenda, hoc in ea fieri videmus, quae ex illa nostra ultima erat superioris spatii; — et alio in loco ⁴⁴⁾: Hieroglypha modo exarantur a dextris ad sinistra, modo a sinistris ad dextra, modo et columnatim pinguntur, ut Sinensium characteres. Rarissime occurrit scribendi modus inferne sursum, qualis deprehenditur in Mexicanorum libris ⁴⁵⁾: frequentior, praesertim ubi magnis picturis hieroglypha addita sunt, ratio est signa superne deorsum adornandi, qualem nonnulli viri docti, inter quos prae reliquis nominandi sunt Adler ⁴⁶⁾ et Michaëlis ⁴⁷⁾, haud apud Tartaricas solum gentes, sed apud Syros quoque reperisse sibi videbantur ^{47b)}: longe omnium vero frequentissima scribendi methodus fuit a dextris ad sinistra, unde factum, ut plurimae papyraceae chartae a sinistris ad dextra sint convolutae, quia literarum ordo contrariam sequebatur directionem ⁴⁸⁾. Eodem autem iure hieroglypha a dextris ad sinistra et a sinistris ad dextra scribi potuisse inde patuit, quod in

multorum templorum plinthis ab utroque disci alati ⁴⁰⁾ latere eadem inscriptio hieroglyphica repetita deprehenditur, sed contraria directione ita, ut animalia in utraque parte faciem ad discum convertant. Quod iam observaverat sagacissimus Jomard ⁵⁰⁾, quamvis ne minimam quidem phoneticam hieroglyphicae artis principii suspicionem haberet. Hinc patet, quantum a veritate aberraverint Prokesch ⁵¹⁾, quum scuta regum nomina titulosque continentia omnia eadem directione, a dextris scilicet ad sinistra, legenda esse contenderet, et Spohnius ⁵²⁾, quum disquisitionum suarum initio omnia hieroglyphica a dextris ad sinistra esse interpretanda censeret. At, postquam paulo ulterius in explicatione hieroglyphicae scripturae processit, sententiam Zoëgae, quae hodie omnibus probata est, verissimam esse intellexit ⁵³⁾. Occurrunt etiam inscriptiones *βουστροφῶν* exaratae ⁵⁴⁾: quamvis certa lex, qua huius scribendi generis natura constituitur, ut lineae alternatim directionem mutant et altera incipiat ab eodem latere, ubi antegressae finis reperitur, minime observata sit, sed linearum aliae a sinistris ad dextra, aliae pro libero scribae arbitrio contraria directione scriptae deprehendantur. Fortasse tali scribendi ratione singulae disputationis segmenta indicabantur.

Restat ut cum Champollione ⁵⁵⁾ hieroglyphica secundum varios perfectionis gradus curaque, quam iis exarandis impensam videmus, in plures classes distribuamus. Itaque distinguenda sunt

I. Hieroglyphica pura (*Hieroglyphes pures*), ubi omnes res summa accuratone et, quantum fieri poterat, secundum naturam delineatae ac pictae sunt. Figurae vel supra planum paululum eminent (*en bas-relief*); vel, ut diutius essent duratura, more Aegyptiis sculptoribus peculiari ⁵⁶⁾ parietibus incisae sunt (*reliefs en creux*), quod tunc praesertim factum videmus, ubi in lapidem erant exaranda; vel denique ferramenti tenuissimo acumine instructi ope sola lineamenta lapidi sive metallo incidebantur, ut figurae exstinctis etiam coloribus possent agnosci. Vide tab. II, fig. 1.

II. Hieroglyphica ichnographica (*Hieroglyphes profilés*), verae sciagraphiae rerum, quae in puris hieroglyphis summa cura erant delineatae. Duplex eorum species discerni potest: altera, quando interiores lineamentis circumscriptae partes tenui atramento vel vitro metallico varie colorato ornabantur peculiaremque splendorem nanciscabantur (fig. 2), altera ubi easdem partes uno tantummodo colore obducebantur (fig. 3). Hisce ichnographicis quae appellavimus hieroglyphis maxima inscriptionum pars exarata est, quae in stelis, statuis, scarabaeis, feralibus urnis, amuletis aliisque eius modi rebus deprehendantur.

III. Hieroglyphica linearia (*Hieroglyphes linéaires*), qualia in omnibus fere chartis papyraceis et in mumiis cistis reperiuntur. Res paucis tantummodo lineis, ita tamen, ut probe agnosci possent eorum species, delineabantur. Hoc hieroglyphorum genus proxime ad scripturam accedit, longissime a vera pingendi arte distat (fig. 4). Saepenumero a viris doctis cum hieraticis signis, quae ab his longe differunt, (fig. 5) confusa sunt.

Ubi hieroglyphica summum perfectionis fastigium attingunt, quo Aegyptii artifices adscenderant, nulli alius gentis aetatisve artificis eiusdem generis cedunt. Adscribimus infra in adnotatione ⁵⁷⁾ quae Prokesch de hieroglyphorum in obeliscis prope vicum Luxor, quorum alter nuper Parisiis est adductus, exaratorum summo nitore manuit. In fragili

arenario saxo, quod facili opera corrodebatur, hieroglypha non ita exarabantur, ut in superficie eminent, sed incidebantur: haud tamen altius, quam necesse erat, ut excavati canales colores recipere possent. Qui colores mirandum in modum temporis edacitati resistebant atque ipso fere lapide superstites remanserunt, uti eleganter dixit Prokesch in descriptione ruinarum Ilithyiae urbis ⁵⁸). Quodsi contra lapis nimis erat asper et durus, parietes primum praeparata calce inducebantur, quo facto colores quidem proprio suo nitore conservabantur ⁵⁹), lineamenta vero solitam subtilitatem ac venustatem amittebant. Tali methodo usi sunt artifices, qui parietem portici in templo meridionali prope vicum *Medinet-Abu* hieroglyphis, quae sex digitorum altitudinem habent, contexerunt ⁶⁰). Ut hieroglypha laterculis imprimerent Aegyptii, ligneis formulis usi sunt ⁶¹), quemadmodum Babylonii ubi suas cuneiformes literas coctis lateribus imprimere volebant ⁶²). In corio candentibus typis metallicis expressa sunt ⁶³).

Omnia hieroglypha, praeter linearia, coloribus obducta erant ⁶⁴). Variorum colorum ⁶⁵) applicatio minime arbitraria erat ⁶⁶), sed certis quibusdam et immutabilibus legibus subiecta, quamvis delineandae rei naturae haud ubivis accommodata ⁶⁷). Quando exstruendi aedificii pars quaedam erat absoluta, hieroglyphis tegebatur, neque ulla habebatur reliquarum partium ratio ⁶⁸).

Iam hoc unum nobis reliquum esse videtur, ut in fine huius sectionis ad quaestionem respondeamus, ad quam usque aetatem hieroglyphorum cognitio vignerit et quae potissimum causae exstiterint, ob quas causas adco interierit, ut nulla fere eius vestigia deprehendi possent. Dum Rosettana inscriptio et scuta regia in monumentis Aegyptiacis certissima praebent argumenta, hieroglyphorum in publicis rebus usum sub Lagidis Aegypti regibus minime desiisse, verba quaedam Diodori Siculi ⁶⁹) suspicandi ansam dedere, huius scriptoris aevo hieroglyphorum doctrinam haud eadem certe ratione divulgatam fuisse, quam superioribus saeculis, quippe quia, rebus aliter se habentibus, dubitationes de regia nomine in Mycerini pyramide exortas ⁷⁰) tollere facile fuisset. Atqui partim scuta regia (*cartelli reali*, *cartouches royaux*, de quibus in sectione III. dicitur), quorum series ad Getam usque et Caracallam descendit ^{70b}); partim Taciti narratio ⁷¹), sacerdotes Aegyptios Germanico hieroglyphicas templorum inscriptiones explicuisse; partim chartae papyraeae hieroglyphico-hieraticae et hieroglyphico-demoticae prioris aevi ⁷²); denique Hermapionis interpretatio inscriptionis in obelisco Ramesseo ⁷³), hieroglyphorum significationis cognitionem Romanorum aevo minime in Aegypto interiisse demonstrant. Quamvis Pauw ⁷⁴), Vil-loisson ⁷⁵) alique Hermapionem praestigiatorem fuisse censerent, Zoëga ⁷⁶) tamen, quocum consensus Quatremère ⁷⁷), bene monuit, loquendi formulas in Hermapionis interpretatione vere aegyptiacam originem retolere; hodieque, tot hieroglyphicis inscriptionibus lectis et explicatis, vix ab ullo homine in dubitationem vocari potest, quin Hermapion ille, cuius nomine opus nostrum inscripsimus, veram interpretationem proposuerit. Neque argumentum, quod contrariae sententiae faveret, inde potest repeti, quod hucusque non contigerit obeliscum ipsum Romae reperiundi. Etsi enim Pigafetta ⁷⁸), Marsham ⁷⁹), Gibert ⁸⁰) eum agnovisse sibi videbantur in Lateranensi obelisco, quem olim Constantinus imperator in magno circo Romano erigi iussit; alii, inter quos nominamus Bargaeum ⁸¹), Mercatum ⁸²), Kircherum ⁸³), Blanchinum ⁸⁴), Zoëgam ⁸⁵) in eo, qui hodie in foro piazza

del populo vocato erectus est et quem olim Augustus ex Aegypto Romam transtulit; Bailey ⁸⁶) in Flaminio qui vocari solet: argumenta tamen ab hisce viris prolata minime sufficiunt, ita ut vix dubitare liceat, quin Ramesseus obeliscus vel prorsus interierit vel hodiernum terra sit sepultus. Quodsi perpenditur praeterea serior etiam aevo sparsa quaedam vestigia deprehendi, ex quibus elucet, singulos quosdam viros verae hieroglyphorum significationis aliquam certe habuisse notitiam, quamvis certum sit Arabem Ahmad bin Abubekr bin Wahschil ⁸⁷) in horum virorum numero non esse recensendum, uti alii voluerunt (vide infra section. IV.), non sine iure sententiam proponere nobis videmur, ea demum aetate ultimam interiisse traditionem, qua sors cecidit Aegypto in Hermetico opere apud Apuleium ⁸⁸) olim praedicto: *Futurum tempus est, cum appareat Aegyptios incasuum pia mente dicinitatem et sedula religione servasse, et omnis eorum sancta veneratio in irritum casura frustrabitur. E terris enim ad caelum est recursura divinitas, linqueturque Aegyptus, terraque quae fuit sedes religionum, viduata numinum praesentia destituetur. Alienigenis enim regionem istam terramque complentibus non solum neglectus religionum, sed quod est durius, quasi de legibus a religione, pietate, cultuque divino statuetur praescripta poena, prohibitio. Tunc terra ista sanctissima sedes delubrorum atque temporum, sepulcrorum erit mortuorumque peritissima. O Aegypte, Aegypte, religionum tuarum solae supererunt fabulae, et aequae incredibiles posteris tuis, solaque supererunt verba lapidibus incisa, tua pia facta narrantibus, et inhabitat Aegyptum Scythes, aut Indus, aut aliquis talis, id est vicina barbaria. Divinitas enim repetet caelum, deserti homines toti morientur, atque ita Aegyptus Deo et homine viduata deseretur. Te vero appello, sanctissimum flumen, tibi que praedico: torrenti sanguine plenus ad ripas usque erumpes, undaeque divinae non solum polluentur sanguine, sed totae rumpentur, et vicis multo maior erit numerus sepulcrorum; superstes vero qui erit, lingua sola cognoscetur Aegyptius, actibus vero videbitur alienus.*

Sed non solum interitus populi Aegyptiaci ab aliis gentibus pedetentim se excipientibus oppressi causa fuit, cur omnis de hieroglyphicae artis natura notitia paulatim evanesceret: mystica etiam illa Neoplatonicorum et Gnosticorum interpretandi ratio et magica somnia, quae hieroglyphis tanquam fundamento superstruebantur verae significationis praecocem oblivionem provocarunt. Iam Rufinus ⁸⁹) funestam hancce superstitionem acerbè notavit: *Caenopi quis enumeret superstitiosus flagitia, ubi praetextu sacerdotalium literarum, ita enim appellant antiquas Aegyptiorum literas, magicae artis paene erat publica schola.*

Hac igitur factum est ratione, ut sensim sensimque medio aevo Aegypti historia spissis tenebris obvelaretur et ultima doctrinarum relationumque vestigia evanescerent, quas Aegyptiacorum sacerdotum sapientia deposuerat in hieroglyphicis inscriptionibus, quibus templorum aedificiorumque omnis generis rudera hodiernum contexta deprehenduntur. Capta demum a Turcis Constantinopoli, quum Graecae artis ac sapientiae fragmenta ad occidentales Europae plagas transferebantur et nova studiorum praebabant incitamenta, aenigmatica veteris Aegypti scripturae, quae per annorum millia in Romanis obeliscis conservata saepe virorum doctorum cognoscendi cupiditatem moverat, interpretationem conari coeptum est. Huius non est loci singula eruditorum conamina recensendi, praesertim quum nihil fere frugis ex somniis ideographicis Kircheri eiusque adseclarum hauriri possit. Ubi hodie Caesaris

Domitiani nomen phoneticis signis scriptum legitur, Kircherus ⁹⁰⁾ hanc inscriptionemprehendisse sibi visus est: Generationis vis benefica, domino superno infernoque potens, affluxum sacri humoris, ex supernis demissum, augmentat Saturnus, fugacis temporis dispositor, et beneficum numen agrorum fecunditatem promovet, in humanam naturam potens; — ac nostra etiam aetate Bellermann ⁹¹⁾ eiusmodi interpretationes proposuit cautumque vituperavit Zoëgam, qui in talibus viarum lubricis incedere volebat. A Gallorum demum in Aegyptum expeditione ⁹²⁾ nova archaeologiae Aegyptiacae aera inchoanda est, et lapide Rosettano duce, de quo in sequenti huius operis sectione dicitur, meliorem interpretandi viam viri docti ingressi firmumque criticarum disquisitionum fundamentum nacti sunt. In magifico opere, quod in Gallia imperatoris Napoleonis auspiciis inchoatum, Ludovico XVIII. favente deinde absolutum est ⁹³⁾, inque descriptione itineris per inferiorem superioremque Aegyptum a Gallo Denon facti ⁹⁴⁾, primum Aegyptiacae artis monumenta maiori cura ac fide ⁹⁵⁾ delineata erant: et quum Mahomedi Ali victoribus Nubia, Dongala, Sennaar et Kordofan, quarum terrarum aditus eo usque Europaeis non patuerat, aperirentur, repetita vice a doctis Gallis et Italis, Anglis et Germanis peragratae sunt, quibus melior tum ipsarum terrarum tum veterum monumentorum notitia debetur. Qua laude praeter reliquis clari sunt Legh, Burkhardt, Light, Belzoni, Bankes, Cailliaud, Gau, Edmonstone ⁹⁶⁾, Rüppell, v. Minutoli, v. Prokesch ⁹⁷⁾, quorum opera maximam partem iam supra laudavimus (Introduc. not. 1, p. 8). Accedit, quod tum plura publicata sunt opera, quae amplam hieroglyphicam materiem tabularumque Aegyptiacae artis monumenta exhibentium multitudinem continent, quemadmodum a Young ⁹⁸⁾, Burton ⁹⁹⁾, Hamilton ⁴⁰⁰⁾, Champollion ¹⁾ et Rosellini ²⁾, tum in Europaeis museis, praesertim Londini, Parisiis, Lugduni Batavorum, Augustae Taurinorum, Berolini, Vindobonae, Neapoli, Romae, tanta omnis generis monumentorum copia adservatur, ut certa spes sit Aegyptiacam archaeologiam nova in dies incrementa esse capturam.

ADNOTATIONES.

1) Herodot. II, 102. 106. 125. 136. Diodor. Sicul. I, 47. 55. 56. 57. 64 ac pluribus locis. Manetho ap. Syncell. *Chronogr.* p. 59 ed. Goar. — Strabo XV, p. 1113. 1138. XVII, p. 1171 Almolov. Tacit. *Annal.* II, 60. Plin. *Hist. Nat.* XXXVI, 8. Ammian. Marcellin. XVII, 4. Dio Chrysostom. *Orat.* XI, p. 161. Aristid. *Aegypt.* Tom. II, p. 360 Jobb. — Adde Platon. *Tim.* p. 23 (Procl. Commentar. I, p. 24 ed. Basil. 1524).

2) Clem. Aloxandr. V, 4, p. 657 Potter. Hermapion. ap. Ammian. Marcellin. XVII, 4.

3) Herodot. II, 141. Diodor. I, 45. 49. Plutarch. *de Iside et Osiride* p. 395. 436 (Tom. II, p. 354). Clemens Alexandr. V, 7, p. 670. Ammian. Marcellin. XXII, 45. Galen. *contra Iulian.* 1. Tom. IX, p. 370 Chartr.

4) Martiau. *Capella Satyric.* VIII, p. 274 ed. Grot. (Lugd. Batav. 1599). Achill. Tat. *Isagog.* in *Arot.* I, p. 121 (in Petavii *Uranologia*). — Bruce (*Travels to discover the source of the Nile*, Edinburgh 1790, Vol. I, p. 121. 414) arbitratur in hieroglyphicis inscriptionibus nihil contineri nisi notiones astronomicas, quippe quia eorum numerus nimis esset exiguus ideoque uni tantummodo fini inscrivere potuissent. Eandem opinionem iam dudum tuitus erat Gallus Plincho in *Histoire du Ciel*, vol. I. Alii ultra etiam progrediebantur, ita ut principium quoddam ac quasi fundamentum astronomicum et apotelesmaticum in dogmatis etiam ritibusque sacris ac vel in minutissimis institutionibus domesticis veterum Aegyptiorum deprehendere sibi viderentur. Quos pertinent Kircherus *Oedip. Aegypt.* II, p. 160; Dupuis, *Origine des Cultes*, I, p. 230, II, p. 116; Gouget aliique, contra quos disputavit iam Moshemius ad Cndworthi *System. intellect.* p. 420. Nuperrime veterem istam opinionem novis argumentis defendere conatus est Seyffarth, de quo cfr. sectionem huius operis quintam.

5) Manetho ap. Syncell. p. 40. *Apotelesmat.* V, 1 sqq. Syncr. *Orat. Aegyptiac.* I, p. 114. Trebell. Pollio, XXX tyrann. c. 22 (*Histor. August. script.* ed. Lugd. Batav. 1671, 8. Tom. II, p. 312). Sozomen. *Hist. ecclesiast.* VII, 15.

6) Theo Smyrnaeus II, 47, p. 164 Bulliadi. Diodor. I, 27. Martian. Capella II, p. 55. Procl. in *Tim.* p. 30. Lucan. *Pharsal.* X, 174 sqq. Plin. *Hist. nat.* XXXVI, 9. Cyrill. *adv. Iulian.* IX, p. 299 ed. Spanhem. Macrobian. *Saturnal.* I, 21.

Iamblich. *de myster.* I, 1. VIII, 4. 5, p. 61 ed. GALE. Apul. *Metamorph.* XI, p. 386 ed. in ns. Delphini.

7) Diodor. III, 4. Ammian. Marcellin. XVII, 4. Tacit. *Annal.* XI, 4. Lucan. *Pharsal.* III, 221 sq. Etiam *anagypha* sive figurarum complexus in templorum veteris Aegypti muris maximi sunt momenti in antiquitatibus huius terrae explicandis et ocellandis. Ita, ut exempla afferam, caelatae exstant tabulae parietibus insertae (*bas-reliefs*), in quibus amputati corporis humani artus una cum instrumentis delineati sunt, quae eius modi operationibus inserviant atque iis non dissimilia sunt, quibus hodieum medici eadem in re utuntur, unde chirurgicae artis prisca illa aetate perfectionem intelligere possumus. — (Cfr. *Relation historique et chirurgicale de l'expédition de l'Armée de l'Orient en Égypte et en Syrie* par D. I. Larrey, *Chirurgien-en-Chef de l'Armée de l'Orient*, Paris. 1803.) Imagines in templo prope vicum *Madinet Abu* aperto docent, Aegyptios inde ab antiquissimis temporibus castrationum exercuisse. Cfr. Ritter, *Erkunde*, Vol. I, p. 548. Hodio, ut obiter hoc moncam, operatio ista in Aegypti uno tantum loco suscipitur, in urbe *Sisut* (سيسوت), ubi monachi nonnulli Coeptici eam exercent. (Vide Belzoni, *Narrative*, p. 31 et trad. gall. eiusdem operis Vol. I, p. 48. II, p. 309, quo posteriore loco Depping observationes nonnullas ex Burkharti itinerario adscripsit.) Nuper v. Bohlen (*Das alte Indien mit besonderer Rücksicht auf Aegypten*, Künigsberg 1830, 2 voll. 8; II, p. 219) artem Aegyptiorum medicam ac chirurgicam longo minore perfectionis gradum attigisse contendebat, quam unquam arbitrabatur, qui Homericam *leuca Olyssa*, A. 231 (ubi poeta de Aegypti incolis locutus affirmat *ἰηρός δὲ ἱατρος*; cfr. Jerom. XLVI, 11. Galeni *Introduc.* Tom. XIV, p. 675 Kühn) legerat: ac mira profecto res est, graecum tantummodo medicum Dario regi cras in Aegypto luxatum in sedom suam reponere potuisse (Herodot. III, 129), ut alia tacemus argumenta, quae v. Bohlen protulit. Quammodum vero apud Indos sciori aevo medica ars a circumforancis absurdus inepitque circumlatoribus exerceri solebat (cfr. v. Bohlen, *L. L.*, p. 217), ita apud Aegyptios quoque ca aetate, qua literarum, disciplinae artesque, quibus per saeculorum seriem excellerat populus, dudum perire. Vide etiam Zoëgam, *de origine et usu obeliscor.* IV, 2, 5, p. 523. Monemus praeterea, propter Homericum quem supra laudavimus locum, apud Aegyptios medi-

cam artem sacerdotibus atque inter hos praesertim *postophoris* reservatam fuisse. Cfr. Clement. Alexandrin. VI, 4, p. 758 Potter. Domeier apud Hufeland, *Journal der praktischen Heilkunde*, Bd. IX, St. IV. Drumann, *Historisch-antiquarische Untersuchungen*, p. 228 sqq.

8) *Hieroglyphica, sive de sacris Aegyptiorum aliorumque gentium literis commentarii Iohannis Pierii Valeriani, Bolzanii Bellunensis. A Caesio Augustino Curione duobus libris octis et multis imaginibus illustrati.* Lugdun. Batav. 1629, fol. Editio saepius deinde repetita.

9) *Degli Obelischî di Roma.* Di Monsign. Michele Mercati, protonotario apostolico. Roma 1589, 4. Cap. XI, p. 82—130.

10) *Obeliscus Pamphilius, hoc est interpretatio nova et hucusque intentata obelisci hieroglyphici, quem non ita pridem ex veteri hippodromo Antonini Caracallae Caesaris in Agonale Forum transtulit, integritati restituit, et in Urbis aeternae ornamentum erexit Innocentius X, Pont. Max. etc.* Rom. 1650, fol. libr. II, p. 93—183. *Oedip. Aegyptiac.* (Romae 1652—1654, fol.). Vol. III, *Diatr. profusor.* — „Kirchero ne quis fidem habeat (verba sunt Koppii, de difficult. interpretandi, Vol. I, p. 393), nisi fontibus ex quibus hauserit exploratis et probatis.“

11) *Canon chron. Aegyptiacus, Ebraicus, Graecus* (Londin. 1672, 4.), *sacc. I*, p. 37 sqq.

12) *Réflexions sur les principes généraux de l'art d'écrire en Mémoires de l'Académie des Inscriptions*, Tom. VI, p. 609.

13) *On the divine legation of Moses*, IV, 4. Tom. II, Part. I, p. 65 sqq. Quae libri celeberrimi particula scorsim gallice apparuit sub titulo: *Essai sur les hiéroglyphes des Égyptiens, traduit par Léon de Malespines.*

14) *Pantheon Aegyptiorum, Prolegom.* §. 48 sqq. Vol. III, p. CXI sqq.

15) *De l'origine des loix, des arts et des sciences*, Part. II, Libr. II, Cap. 6.

16) *Mémoire dans lequel on essaye d'établir que le caractère épitolique, hiéroglyphique et symbolique des Égyptiens se retrouve dans les caractères des Chinois, et que la nation Chinoise est une colonie Égyptienne in Mémoires de l'Académie des Inscriptions et belles-lettres*, Tom. XXIX, p. 1 sqq. — *Essai sur les moyens de parvenir à la lecture et à l'intelligence des hiéroglyphes Égyptiens in eusdem collectionis* Vol. XXXIV, p. 1 sqq. — Affinitatem inter Aegyptios et Sinenses etiam alii viri docti aliquando contendebant, inter quos Wahl (*Allgemeine Geschichte der morgenländischen Sprachen und Litterat.*, p. 372 sqq.), Pauw (Re-

cherches philosophiques sur les Égyptiens et les Chinois. Berolin. 1773, 2 voll. 8. german. vertit Krünitz, ibid. 1774, 2 voll. 8.) alique complures. At Blumenbachius luculentè demonstravit, mumiarum Aegyptiacarum physiognomiam prorsus differre a constitutione Sinesium. Cfr. *Cranior. decas I*, p. 14. IV, p. 4.

17) *L'Égypte ancienne*, Tom. II, chap. 7. 8, p. 23 sqq.

18) *Versuch die Geheimnisse der hieroglyphischen Denkmäler aufzuklären.* Lipsi. 1754, 8.

19) *Le Monde primitif analysé et comparé avec le monde moderne, considérés dans l'histoire de la parole*, Tom. III, p. 374 sqq. Cfr. La Sauvagère, *Recueil d'Antiquités*, p. 361.

20) *Tentamen enucleationis hieroglyphicorum quorundam numerorum I.* Petropoli 1788. *II*, ibid. 1789. In numis Hammonacorum et Samaritarum, et in tribus Isidis imaginibus usaque Sphyngis status quinque alphabeta aegyptiaca deprehendisse sibi visus est.

21) *Ueber die Buchstobenschrift der alten Aegypter in Göttingische Bibliothek für alte Literatur und Kunst*, 1789, St. 6. — Quacum dissertatione cfr. Meiners, *Geschichte der hieroglyphischen Schrift in Göttingisches Magazin*, Vol. III, p. 425 sqq.

22) *De origine et usu obeliscorum* IV, 2, p. 423 sqq. Libero conlatur (p. 464) omnes priorum saeculorum conatus hieroglyphicas inscriptiones interpretandi irritos fuisse. *Haecenus, ait, si quid video, nihil profectum in illa provincia et aequè nunc ignoramus hieroglyphica ac ignorare Pterius et Geroptus.* Omnes enim qui ea explicare aggressi sunt, initium staterunt eo loco, ubi erot desinendum: dum nec de opportunis auxiliis sibi comparandis solliciti, neque ipsum argumentum ordine et in portis dispescere satagentes, solius ingenii ope confisi una coniectura universam rem conficiendam putaverit: unde factum ut post multa volumina de hieroglyphicis interpretandis conscripta, plures hodie sint qui officii posse negent, quam affirmant. Atque Bruckerus, *Histor. philos.* II, 7, 2, sole meridianò clarius dixit, frustaneum esse laborem, qui in interpretandis solvendisque his aenigmatibus consumatur, quum prout quis sit magis ingenio forcadus, et a cognitione veterum rerum non importatus, eo facilius sibi struat explanationem non incommodam, sed nisi potius ingenii lusus, quam veritate nixam. Cfr. Bandini de Obelisco Caesarii Augusti, Rom. 1750, fol. p. 27. — Disquisitiones Zoëgae repetit Jacobus Bailey in dissertatione inscripta: *Hieroglyphorum origo et natura*, Cantabrig. 1816.

23) P. Lacour in opere suo: *Essai sur les Hiéroglyphes anciens inscripto* (Burdigalae 1821) hie-

rogypha omnia literas esse contendit, quae hebraica verba efficerent. — Nuperimo Cataldus Jannelli in hieroglyphia, scriptura cuneiformi, signis sinicia, etruscis, oisic et rancia scripturam mysticam deprehendisse sibi vians est, cuius fundamentum esset quaerendum in dialecto quadam semitica. Neminem a nobis postularum esse speramus, ut abstrusum illud tamque lato patens systema uberius hoo loco exponamus: itaque nonnulla tantummodo auctoris verba (*Fundamenta hermeneutica hierographiae crypticae veterum gentium*, Neapoli 1830, 8, p. 374) adscribimus, unde quivis intelligit, quom sibi finem constituerit auctor et qua enim via adsequi sit constans: *Teneamus tandem iure, ait, una lingua semitica vetere et puriore omnia mysteria, omnia sacramenta veterum gentium profunda arte, mira diligentia, solertia incredibili fuisse condita et constituta: pronique Deo Opt. Max. grates agamus, quod Sanctos Hebraeorum libros nobis indulerit, per quos fere nos non ex vacuis et egenis mundi elementis, sed ex focundissimis seminibus a sapientissimo et misericorditer conditore inditis sacramenta illa et mysteria, et ipsius Dei oeconomiam cum veteri mundo miram, profundam, sanctam, universalem aperiri tandem et explicari posse laeta spes adit. Quam nos spem auctori minime invidemus. Habebat sibi! Rodem anno eiusdem docti viri alia duo opuscula in lucem edita sunt, quorum titulos adscribimus: *Tabulae Rosettianae hieroglyphicae et centuriae Sinogrammatum polygraphiorum interpretatio per lexographiam temuricosemiticam tentata*, Neapoli 1830, 8, et: *Hieroglyphica aegyptia tum scripta eaque ex Horo Apolline aliisque veteribus scriptoribus selecta tum insculpta eaque ex Obelisco Flaminio potissimum desumpta et symbola aliquat pythagorion per lexographiam temuricosemiticam tentata*, Neapoli 1830, 8 — Hoc praeterea pertinet opus Galli Lenoir, *Nouvelle explication des hieroglyphes Egyptiens*, Paris. 1809-1810, 3 Voll. 8.*

21) *Osiris und Sokrates*, Berol. et Stralsund. 1783, 8. *Historische und philosophische Untersuchungen über die Denkart, Theologie und Philosophie der älteren Völker*, Elbing. 1785, 8. *Memnonium, oder Versuch zur Enthüllung des Alterthums*, Lips. 1787, 2 Voll. 8. *Versuche zur Aufklärung der Philosophie des ältesten Alterthums*, Lips. 1788—1790, 2 Voll. aive 3 Partt. 8.

22) *Hieroglyphik, ihr Wesen und ihre Quellen. Nebst hieroglyphischen Inschriften dreier Skarabäen*. Norimberg. 1824, 8.

23) Cfr. inter alios Conradi Adami *Commentatio de sapientia, eruditioe atque inventis Aegyptiorum in eius Exercitiis*, exreg. p. 95 sqq. Heumauni *dissertatio de philosophia veterum Aegyptiorum in Actis philosophorum*, Vol. II, p. 659 sqq. Moritz, *Sym-*

bolische Weisheit der Aegypter aus den verborgensten Quellen des Alterthums, Berol. 1793, 8.

27) Quae opinio proposita est in libello, cui titulus: *Dissertation sur l'écriture hieroglyphique par l'abbé Tondeau de St. Nicolas*, Paris. 1782. Cfr. *Journal des Savans*, 1782, mai.

28) *I. Reg. IV, 30. Jes. XXXI, 2. Act. Apostolor. VII, 22. Herodot. II, 77.* Inde factum est, ut Aegyptii epitheto quasi perpetuo eruditi vocarentur. Cfr. *Apulcii Florida I, p. 407* (ed. Lutet. Parisior. 1681, 16.): *Indi, gens populus cultoribus et finibus maxima, procul a nobis ad orientem sit, prope oceanum reflexus et solis exortus primis sideribus, ultimis terris, super Aegyptios eruditos et Judaeos supersticiosos et Nabathaeos mercatores et fluxus vestium Araocidas et frugum pauperes Iyraeos et odorum divites Arabos.* Theophrastus apud Porphyrium, *de absentia II, 5, p. 106* Rhooer, *Aegyptios πάντων λογώτατον γένος* vocavit. Vide ibidem II, 26, p. 149. *Joseph. Antiq. Judaica VIII, 2, 5, p. 419* Havercamp: *τοιαύτη δ' ἦν ἡ θρησκεία τῶν Αἰγυπτίων πειραχθε φρονήτων καὶ σοφίων, ὥστε τοῖς ἀρχαίοις ἐπισηθῶν ἀποθήσασαι: καὶ μὴ τοῖς ἀγενεῖσι, οὐ πάντων ἐν οὐρανῷ διευγαῖναι λέγονται, συγκαταμέτρους λέπεσθαι παρ' ἄλλων, ἀλλὰ καὶ πλείστον ἀγνοηκότας τῆς βασιλικῆς φρονήσεως ἀλιχεύουσαι.* *Synops. de regno, c. 7, p. 11. Encyc. calcif. p. 71, A. 73, A. de provident, p. 89, A. Adde Gesen. Commentar. ad Es. proph. XIX, 11, Vol. I, p. 621.*

29) Champollion iam in primo quo edidit opere, cui titulus: *L'Égypte sous les Pharaons* (Paris. 1814, 2 Voll. 8.), Tom. I, p. 11 iure observavit, Aegyptium in Graecorum narrationibus quasi per prima praedictae opinionis anfractum et modificatam apparere. Discrimen, quod inter utramque gentem intercedebat tantumque erat, ut mores rituumque, domestica et socialia instituta saepe numero ponitis essent opposita (cfr. versus Anaxandridae poetae apud Athen. *Deipnosoph. VII, p. 299 sqq. Herodot. II, 35*), effectit, ut eandem rem diversis prorsus oculis intuerentur.

30) *Myster. VIII, 5.*

31) Cfr. ex. gr. Dupuis, *Origine de tous les Cultes ou Religion universelle* (Paris. an. III, 4.) Vol. II, p. 257, ubi inter alia verba haec leguntur: *Nous verrons donc dans les figures hieroglyphiques des Égyptiens, même les plus monstrueuses, des expressions d'opinions sages, et dans les animaux révélés chez eux les caractères de leur écriture sacrée.* Seyffarth in *Beitrügen zur Kenntnis des alten Aegyptens*, Fasc. I, p. X, ait: *Die Schrift eines Streifen Papyrus, die Bilder eines Skarabäus sind nur Millionentheile aus dem Nachlasse von Aegyptens hohem Geiste, und doch können*

sie wichtigere Dinge, als manches Buch der griechischen und römischen Vorzeit enthalten. Wie viel Wahres und Treffliches kann auf so vielen Hunderten von Papyrusrollen, Byzantestrifen, in den zahllosen Inschriften auf Gerüthen, Mumienstüben, Katakomben, Stelen, Bildsäulen, Obeliskn, Pyramiden, Tempelwänden enthalten sein, welche der Vernichtung entgegen, und vom günstigen Geschick unserer Tagen aufbewahrt wurden! — Inuria Seyffarthus h. l. de inscriptionibus loquitur, quae hodiernum in pyramidibusprehenduntur. In nulla pyramidum exteriori pariete hieroglyphia inveniuntur, quamvis non desint in pylionibus, muris interioribus et hypogaeis, ad quae nonnullae aditum patefaciunt (cfr. v. Prokosh, *Erinnerungen* etc. Vol. I, p. 86, II, p. 36). Abdollatiphus (*Relation de l'Égypte*, I, 4, p. 177 trad. de Silo. de Sacy) narrat, in duabus maximis pyramidibus tantum hieroglyphicarum inscriptionum numerum existisse, ut decem millia foliorum eis impleri potuissent. Similia testimonia Silvester de Sacy ex scriptis Arabum Masudy, Makrizy, Ibn-Kordadbeh, Ibn-Haukal composuit (*l. l.* p. 221). Etiam Guilelmus de Baldensel (*Hodoper*, in *Terr. Sanct.* apud Casinum *Lect. antiq.* Tom. V, Part. II, p. 113), qui Aegyptum terramque Sanctam circa initium quarti decimi saeculi peragravit, testatur se in duabus maximis pyramidibus inscriptiones vidisse, quas *diversorum idiomatum* fuisse ait, unde non sine iure colligas, eas eiusdem generis fuisse, quam quae hodiernum in Memnonia statua reperiuntur, de quibus infra erit dicendum. Graeci scriptores nullarum eiusmodi inscriptionum mentionem faciunt: certe Herodotus (II, 124; cfr. c. 148 in fine) unam tantummodo commemorat in pyramide Cheopis — indequo factum est, ut complures docti viri, inter quos Greaves in *Pyramidogr.* (in *Miscellaneous Works of M. J. Greaves* Tom. I, p. 125; etiam saeculis sub titulo: *Pyramidographia, or a description of the pyramids in Egypt*, Londin. 1646, 32. cfr. Thevenot, *Collection des Voyages*, I, p. 20), arabicorum scriptorum testimonia in dubium vocare ausi sint, quamvis etiam Vanselebius (*Nouvelle relation d'Égypte*, p. 173) inscriptiones se vidisse affirmet. Inuria. Tanta scilicet, ait White (*Abdollar. Histor. Aeg. comp.*, p. 299 sqq.), hieroglyphicorum erat copia passim in Aegypto, ut sine admiratione in oculos spectantium incurerent, neque digni visi fuerint qui in historiam referrentur. Ob eandem causam factum est, ut in descriptionibus obeliscorum qui a solo ad summum cacumen caelati sunt notis hieroglyphicis, talium notarum memoria a plurimis veterum sit neglecta. Qua ratione explicatur quidem, quomodo factum sit, ut veteres scriptores inscriptionum in pyramidibus nullam

mentionem fecerint, minime vero intelligitur, quam ob causam hodie nullae appareant. Fortasse polito exteriori tegumento insculptae erant, quod Herodotus adhuc aetate existit, sed deinde sub Muhammedanorum imperio ponti prope Cahiram extruendo inscribent, teste Zieglero, qui quamvis ipse Aegyptum non inviserit, descriptiones tamen suas relatione ex anglicis fontibus fide dignis hausit. (Vide eius opusculum inscriptum: *Terrae Sanctae, quam Palaestina nunc nominant, Syriae, Arabiae, Aegypti doctissima descriptio*, Argentorati 1536.) Cfr. *Description de l'Égypte, Antiq. Mém.*, Vol. VI, p. 48. 55 sqq. ac praeterea Langlès, *Voyage de Norden, Notes et Éclaircissements*, Vol. III, p. 254 sqq. imprimis p. 289 — 300 et Pettigrow, *A History of Egyptian Mummies and an account of the worship and embalming of the sacred animals by the Egyptians; with remarks on the funeral ceremonies of different nations and observations on the mummies of the Canary islands, of the ancient Peruvians, Burman priests* etc. Londin. 1834, 4. p. 25. — Tegumentorum pyramidum prope vicum *Abusir* hodiernum fragmenta reperiuntur; magni enim lapides quadrati, diligenter laevigati et hieroglyphicis notis oblecti circumcirca iacent. Cfr. Jomard, *Description générale de Memphis et des Pyramides*, p. 8 in *Descript.* de l'Égypte *Ant. Descr.* Vol. II, edit. in fol. — De tegumentis pyramidum prope vicum *Dasjur* (quarum nemo mentionem fecit ante Dichallum abbatem Pabachtensem, qui eas commemoravit, si recte eius verba interpretetur, est Letronus, *Recherches géographiques et historiques sur Dicaul*, p. 87) et *Sakarah* vide Hamilton, *Aegyptiaca*, p. 310.

32) *Lettre à M. Goulianoïff sur la découverte des hieroglyphes acrologiques* (Paris. 1827, 8.) p. 34: *Arrivé au point de lire ce qui se trouve écrit sur les monuments des bords du Nil, il est encore à craindre qu'on ne soit forcé de rabattre beaucoup de la haute idée qu'on s'était formée de la sagesse des Égyptiens. Alors les bons esprits fatigués d'un amas de puérilités qu'on trouvera sur les monuments, cessèrent de s'occuper exultivement, d'un peuple qui mérité si peu la grande réputation qu'on a bien voulu lui faire. Ceux qui pourraient trouver ce jugement trop sévère n'ont qu'à lire le livre d'Herapollon; c'est le meilleur remède pour guérir de l'égyptomanie.* — Quod contra indicium multa eaque haud exigui ponderis argumenta possunt proferri. Ac primum si sola spes esset in hieroglyphicis inscriptionibus nihil aliud inveniendi nisi pueriles nugae, necesse tamen foret in mentem nobis revocemus, maiorem monumentorum in Aegypto et Nubia numerum ea aetate conditum esse, quàm totum fere humanum genus ex puerili aetate vix excesserat, et confiteamur, quamvis ineptias

secundum nostram cogitandi ac sentiendi rationem, negari nonimus, ex variarum illarum inscriptionum interpretatione novam lucem affulsisse historiae rerum olim in orbe gestarum progressumque, quos humanum genus a rudi ferocitate ad maiorem animi culturam sensim sensimque fecerit: conficimur, dicimus, necesse est ea, quam indicavimus, via paulatim nobis innotuisse, quibus commerciis varii orientis populi olim et intor se et cum Graecia Romanaeque gente iuncti fuerint, magisque nobis aliquando perspicuum fore, quales vias ex una orbis terrarum parte in duas reliquas olim mercatorum migrantesque populi sint ingressi, quid gens a gente deprospiceret, quidque singulis populis tanquam primis inventoribus sit tribuendum. Haud tamen hinc est loci nobis demonstrare, quantum frugis ex disquisitionibus de antiquitatibus Aegypti capi possit: id vero certum est neque ab ullo doctoro viro vidimus negatum, tenebras quibus prisca historiae Aegyptiacae saecula hodieque partim obvelantur, tunc demum proras dissipari posse, ubi hieroglyphicae, quae aetatem nostram tulerunt, inscriptiones nullam amplius legentibus difficultatem praebent. Quid iam praestitum sit in explicanda veteris Aegypti historiae interpretationis hieroglyphorum ex sexta huius operis sectione clarior apparet. Atqui concedamus licet doctissimo Klaproth illi quae cum eae faciunt viris puerilium nugarum non ita exiguum nobis occurrere copiam in hieroglyphicis inscriptionibus moribusque et legibus veteris Aegypti, quo tandem modo erit explicandum, quod tantum ille, dum inter vivos erat, voluptatem cepit ex Sinensium historia, religione; socialibus domesticisque institutionibus enucleandis et explicandis, quod ibi nullas eius modi nugas deprehendisse sibi visus sit, dum omnes nationes, quibus nunquam in mentem venit in ludis familiaribus et domesticis Aegyptiacae artis monumenta irridere, Sinensium mores, consuetudines, habitum, huiusque generis alia, ridiculi quasi emblemata summumque fastidium certatum considerare et, ut cavillerentur, imitati sunt? Profecto, qui de puorilibus Aegyptiorum nugis queritur, qui ineptias et absurditates Sinensibus tribuit necesse est, nisi Sinomaniae lae velit infectus videri. — Caeterum iam Woodwardus omnem culturam Aegyptiis negavit in dissertatione, quae inserta est collectioni, cui titulus: *Archaeologia, or miscellaneous traacts relating to Antiquity*, vol. IV.

33) Strabo, XVII, p. 933 Cas.

34) *L'Égypte ancienne*, Vol. I, p. 286: Comme le jeu d'un mot à l'autre contribue puissamment à rappeler l'idée qu'on veut faire être, nous sentons aisément que nos petits tableaux énigmatiques ne peuvent être bien entendus qu'avec le secours de la langue de celui qui les

a imaginés et que la langue Égyptienne qui devait être également nécessaire pour comprendre les hiéroglyphes par les premiers éléments ayant été changé de façon que le même caractère ne rappelle plus le même mot, ce caractère ne pouvait plus faire entendre ce que le sculpteur avait prétendu qu'il signifiait.

35) *Descr. de l'Égypte, Antiq. Descr. Tom. I, p. 188.* Verba huc pertinentia infra alia occasione adscribentur. — Monendum est viros doctos, quibus cum Galli Aegyptum invaserunt, literario disquisitiones erant demandatae, adeo acutas instituisse observationes, ut plus semel non procul abfuerint, ut veram intelligerent hieroglyphorum naturam. Qua in re praereliquis loca digna sequentia sunt verba petita ex descriptione Thebarum, cuius auctores fuerunt Jollois et Devilliers (*Antiq. Descr. Vol. II, p. 373* sqq.): *Les hiéroglyphes sculptés sur les obélisques de Louqsor semblent, au premier abord, confus et sans ordre; ils paraissent plutôt avoir été accumulés pour couvrir entièrement la surface du monolithe, que coordonnés pour présenter un sens suivi: c'est ainsi que les voyageurs qui nous ont précédés les ont vus et représentés. Mais, en les dessinant, nous nous sommes aperçus de l'ordre qui régnait dans leur distribution: nous avons remarqué, sur les diverses faces, certaines analogies qui faisoient croire qu'en les comparant on pourroit établir, dans ces grandes phrases, des subdivisions qui faciliteraient l'interprétation. Ainsi l'on s'aperçoit d'abord que les parties les plus élevées de ces tableaux, sur une hauteur de quatre mètres, diffèrent très-peu dans les six faces que nous avons dessinées, en sorte que, certainement, elles ont à-peu-près le même sens. Ce sont peut-être des titres multiplés, qui, suivant l'usage ancien des peuples de l'Orient, rappellent toutes les qualités vraies ou supposées d'un grand personnage. On verra aussi que les trois colonnes verticales d'hiéroglyphes qui règnent dans toute la hauteur de chaque face des obélisques, quoique très-distinctes les unes des autres, n'ont pourtant pas de sens indépendant. Cette ressemblance est surtout pas remarquable entre les deux lignes extrêmes, où l'on voit des caractères principaux placés fréquemment avec la plus parfaite symétrie. On ne doit pas supposer que la construction des phrases hiéroglyphiques ait pu se prêter assez facilement à la volonté du sculpteur, pour lui permettre d'établir une correspondance aussi exacte; on ne peut non plus l'attribuer au hasard. Enfin il n'est pas possible d'admettre que les hiéroglyphes soient de simples décorations; car indépendamment de ce que cette supposition est contraire à tous les témoignages historiques, on doit considérer que, dans ce cas, la symétrie serait complète, au lieu de n'être que partielle: il faut donc revenir à notre première conclusion, que le sens des*

trois lignes verticales, et surtout de celles qui sont voisines des angles, est à-peu-près le même. En poussant l'examen plus loin, on partagerait chaque colonne en portions de phrase au moyen des ligendes ou scarabées absolument semblables qui se retrouvent à différentes hauteurs. En subdivisant ces grandes phrases, en comparant leurs parties, il n'est pas impossible qu'un savant versé dans l'étude des langues anciennes de l'Orient, et parfaitement au courant de toutes les recherches auxquelles les hiéroglyphes ont donné lieu, rende compte de ces grandes et mémorables inscriptions, contre lesquelles le temps aura vainement épuisé ses efforts. Mais un semblable travail est au-dessus de nos forces et hors de notre sujet. — —

36) „Les hiéroglyphes exprimant des idées plutôt que des sons n'appartiennent à aucune langue exclusivement.“ Recherches critiques et historiques sur la langue et la littérature d'Égypte (Paris 1808, 8.) p. 3.

37) Specificazione della statua Egizia di Ozial chiamata falsamente Osimandia. Genova 1824, 8. Observations critiques sur le système hiéroglyphique de M. Champollion le Jeune, Gènes 1826, 8. Compimente e traduzione della parte Greca e geroglifica della pietra di Rosetta col catalogo di tutti i geroglifici spiegati in Italiano da Francesco Ricardi fu Carlo. Genova 1833, 8.

38) Voces Aegyptiacae apud veteres scriptores (Opuscula ed. Te Water, Vol. I. Lugduni Batavorum 1804, 8.). Cfr. Scholz in Repertorium für bibliische und morgenländische Literatur, Lips. 1783, Tom. XIII, p. 1—31. Primus qui eiusmodi vocabulorum collectionem instituit, fuit Hadrianus Rolandus. Cfr. Wilkins, disert. de ling. Copt. p. 94—119 in Dissertat. ex occasione sylloges orationum dominicarum scriptis ad Joannem Chamberlaynium, Amstelæd. 1715, 4.

39) Cfr. Ackerblad, Lettre au Cit. Silvestre de Sacy (Paris. 1802, 8.), p. 51: On peut être surpris, que des savans comme La Croze, Jablonski et d'autres, qui ne connaissaient qu'une partie des ouvrages que nous possédons aujourd'hui se soient imaginés qu'avec ces faibles moyens ils pourraient retrouver dans l'Égyptien moderne les étymologies de tous les noms de divinités Égyptiennes: aussi pas une seule des étymologies qu'ils ont proposées relativement aux noms de divinités dont il est fait mention dans le monument de Rosette, ne se trouve confirmée par ce monument. — Peyron, Papyri graeci Taurinenses, II, p. 52: Eryma ex se iam lubrica, incertissima sunt in nominibus Aegyptiacis ad Graecae formas et aures refectis. Quantum hac in re liberissime grassati sint Graeci literas mutantes, addentes vel demittentes, norant qui nomina

propria demoticis signis exarata contulerint cum iisdem graecae civitate donatis. — Aegyptiaca verba a Graecia nobis conservata, miris saepe numero contractionibus, quando magna literarum copia constabant, ita mutata sunt, ut vix agnosci queant: quod primus, quantum scimus, monuit Rosellini, Lettera filologico-critica al chiarissimo signore prof. Amadeo Peyron di Torino, Pisa 1831, 8. Exempla tamen, quae attulit, haud quadrant. Procul enim dubio Poyron nomen Ἀμωναῶνθρη bene explicuit aegyptiacis vocabulis Δαμων-ρα-γυν ἢ τρη, Ammon, Sol, Creator deorum, et Ἀμωναῶνθρη iure interpretatus est Δαμων γυν ἢ το, Ammon, Creator mundi. Contra, Rosellini prius nomen contractum esse contendit ex vocabulis Δαμων-ρα-κορτεν-τρη, posterior ex Δαμων-κορτεν-το. Conferas, quae in tertia huius operis sectione de vocabulo κορτεν dicemus. Caeterum ex alphabeti graeci natura difficultates in reddendis vocabulis Aegyptiacis oboriebantur, quum plures deficerent literae, aliae aegyptiacis non satis responderent: quod iam olim monuit Aristides (Aegypt. Tom. II, p. 360 Jebb) et exinde imprimis verum esse patet, quod Coptice graecis literis septem alias addere coacti erant. Cfr. Champollion, L'Égypte sous les Pharaons, Vol. I, p. 33 sqq.

40) L. l. p. 25 sqq.

41) Klaproth, Lettre à M. Goultanoff, p. 28.

42) Jablonski, Pont. Aegyptior. p. CXXX sqq. Schmidt, de sacerdot. et sacrific. Aegypt., p. 70 sqq.

43) Masudy, MS. Arab. Bibl. Reg. Parisiens. 598 apud Quatremère, l. l. p. 35, refert se plures eruditos Coptos tam in superiori Aegypto (Sohid Arabibus dicta) quam in reliquis Aegypti regionibus de significatione nominis Pharae consuluisset, sed nihil sani ab eis comperire potuisse. Verum nominis etymon infra in sexta operis sectione indicabitur. Bchartus (Hierozoic. Part. II, libr. V, cap. 18; Phaleg, col. 59. 137) cocodillum antiquitas hoc vocabulo insignitum esse contendebat. Wahl, Allg. Geschichte der morgenländ. Sprachen und Literat., p. 391, originem deducebat a coptico φορρο, comparans verba Josephi, Antiq. Judaic. VIII, 6, 2 (quae in fine huius adnotationis integra adscribentur): θ Ὠραῶν xax' Ἀλυτῶντος βασιλτα οὐραυρα, quibus auctor aperte vocabuli significationem indicare voluit nec monere tantum, uti aliis videbatur, Pharaonis nomen regi Aegyptiorum tribui solere. Eandem opinionem defendit Thilorier, Examen critique des principales groupes hiéroglyphiques, Paris. 1832, 4., pag. 62. Jamson, Speculog. Antiq. Aegypt. p. 3 sqq. vocabulum hebraicæ esse originis arbitrabatur. Cfr. protracta Isidor. Origin. VII, 6. Jablonski, de terra

Gosen, IV, §. 111. *Voc. Aegypt.* p. 375 seq. *Classical Journal*, Vol. IV, p. 468 seq. V, p. 180 seq. *Crenseur, Commentat. Herodot.* I, p. 212 not. ubi nomen Φερών comparatur, quod Sesostridis successori tribuit Herodotus II, 111. Obiter moneo Pharaonis nomen tamquam regium titulum inveniri etiam in India transgangeica. Cfr. Ritter, *Erdkunde* IV, p. 1123. — Verba Josephi integra haec sunt: *Σολομών μὲν οὐκ ἔδρασε τὰ ταῦτα κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν πρῶτων διελθῆναι πρὸς δὲ τοὺς ἐπιζητήσαντας, οἱ πάντες οἱ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεῖς ἀπὸ Μιναιῶν τοῦ Μίσην οικοδομήσαντες, ὅς ἔπειτα πολλοὶ ἱεροσολῶν ἰκίοντες τοῦ πάππου ἡμῶν Ἀβραάμου, μέχρι Σολομῶνος, πλείων ἢ τῶν τριακοσίων καὶ χιλίων μεταξὺ διελθούτων, Φαραῶνες ἐκλήθησαν, ἀπὸ τοῦ μετὰ τοὺς ἑπτὰ μεταξὺ χρόνος ὑψάσαντος βασιλέως Φαραῶνος τὴν προσηγορίαν λαβόντες, ἀναγκάσιον ἰγγράμην εἶπαι, ἵνα τὴν ἔχονταν αὐτῶν ἀφῆλιν καὶ ποιῆσαι τοῦ δόματος ἑσπεράν τὴν αἰλίαν. Ὁ Φαραῶν κατ' Αἰγυπτίους βασιλεὶς σημαίνει σῆμαι δ' αὐτοῦς ἐκ παιδῶν ἄλλοις χρωμένους δόμασιν· ἐπειδὴ δὲ βασιλεῖς γίνονται, τὸ σῆμαὶον αὐτῶν τὴν ἔξουσίαν κατὰ τὴν πάτριον γλῶτταν μετανομάζουσι. καὶ γὰρ οἱ τῆς Ἀλεξανδρείας βασιλεῖς ἄλλοις δόμασι καλούμενοι πρότερον, οὗτοι τὴν βασιλείαν Ἰαθῶν, Πτολεμαίων προσηγορέθησαν ἀπὸ τοῦ πρώτου βασιλέως. καὶ οἱ Ῥωμαῖοι δὲ αὐτοκράτορες ἐκ γενεῆς ἀπ' ἄλλων χρηματίζοντες δωμαίων, Καίσαρες καλοῦνται· τῆς ἡγεμονίας καὶ τῆς τιμῆς τὴν προσηγορίαν αὐτοῖς θμίνας, ἀλλ' οὐχ ὡς ὑπὸ τῶν πατέρων ἐκλήθησαν τοιοῦτοι ἐπιμνηστικῶς. νομίζω δὲ καὶ Ἡρόδοτον τὸν Ἀλικαρνασσέα διὰ τοῦτο μετὰ Μωυσῶν τὸν οικοδομῶντα Μίσην τριάκοντα καὶ τριακοσίους βασιλεῖς Αἰγυπτίων γενέσθαι λέγοντα, μὴ δηλώσαι αὐτῶν τὰ δόματα, ἐκ κοινῆς Φαραῶντος ἐκαλοῦντο· καὶ γὰρ μετὰ τὴν τοῦτον τελευτὴν γενναῖος βασιλευσάσης λέγει τοῦτομα Νινυαίην (al. Νίτωκριν) καλῶν· δηλῶν, ὡς τῶν μὲν ἀφῆριον βασιλέων τὴν αἰτίαν προσηγορίαν ἔχον δεκαμίαν, τῆς δὲ γενναῖος οὐκ ἔτι κοινοῦν ἐκλήθη, καὶ διὰ τοῦτο εἶπαι αὐτῆς τὸ φέου δειξάν δνομα. ἢ ὅτι καὶ ἐν τοῖς ἐπιχωρίοις ἡμῶν βιβλίους εἶπον, οἱ μετὰ Φαραῶνα τὸν Σολομῶνος πατέρων, οὐκ ἔτι οὐδέ τις τοῦτο τὸ ὄνομα βασιλεῖς Αἰγυπτίων ἐκλήθη, καὶ οἱ ἑσπερον ἔπει πρὸς Σολομῶνα ἢ προσηγορίαν γυνή βασιλευσάσα τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Αἰθιοπίας. — Videtur praeterea elucere ex formis Φαραῶνης apud Joseph. *Antiq. Judaic.* I, 8, 1, p. 29 et Φαραῶνης, qua utitur Artabanus apud Euseb. *Prap. Evangel.* IX, 18 in aegyptiaco vocabulo literam ἑ existitiae. Itaque nomen a φερῶν (quod respondet nomini saepenumero recurrenti Δαμῶφ, unde Graeci eodem modo fecere Ἰμινῶδες) esse derivandum malim,*

quam a φερῆ sive φερῆ, quae vulgaris est doctorum opinio.

44) II, 68. Cfr. Michaëlis, *Supplem. Lex. Hebr.* p. 1429 not.

45) XVII, 22, p. 811 Sac.

46) *Vita Isidori* ap. Phot. *Bibl. cod.* CCXXII, p. 1047.

47) Cfr. Klaproth, *Lette à M. Gouliaroff sur la découverte des hiéroglyphes acrologiques*, p. 18. *Seconde lettre sur les hiéroglyphes*, p. 33. *Minutoli, Nachträge zur Reise zum Tempel des Jupiter Ammon*, p. 164. Contra vide Abd-Allatif, *Relation d'Égypte*, trad. par Sil. de Sacy, p. 157. — Cacterum antiquis temporibus crocodilus in Aegypto longe frequentior erat, quam nostra aetate, qua de re cfr. Zoëga, *Numi Aegypt. Imperat.*, p. 11. — Etiam Μινεφῶδ crocodilum ab Aegypto fuisse nuncupatum refert Dorotheus, *vit. prophetar.*, p. 448 ed. Fabricii: τῶν γὰρ ἰδόντων οἱ θῆρας, ὅς ἐκαλοῦντο οἱ Αἰγύπτιοι Μινεφῶδ, Ἑλληνικῶς δὲ κροκοδιλοῦς, quibuscum cfr. quae leguntur in *Chronik. Paschali*, p. 364 ed. Rader. Jablonski, *Opusc.* I, p. 139. Apud Epiphanium, Vol. II, p. 239, nomen, de quo agimus, scribitur Νεφῶδ.

48) *Ad Lycophont.* v. 579. Cfr. *Classical Journal* 1814, Vol. IX, nr. 18, p. 299. X, nr. 19, p. 58. *Drumann, Historisch-antiquarische Untersuchungen*, p. 164, qui auctoribus Herodoto (II, 77), Diodoro, et Plutarcho (*de Iride et Oniride* p. 353) contendit, ante Psammeticum nullam in Aegypto existisse vitium culturam. Sed plura contraria possunt argumenta, quorum procul dubio potissimum est aegyptiaca origo vocabuli φρη (quod cum persico φرش et cum latino *vorbere* iure composuit Rossi, *Etymol. Aegypt.* p. 61. Aegyptii sibilantem literam omiserunt: Persae Arabesque inde derivaverunt suum φرش (vinum). Nam si vitis abunde in Aegypto esset inventa, cum ipsa planta et nomen incolis supervenisset: certe vocabulum ei imposuissent, quod ex pluribus radicibus erat compositum, uti ubique in huiusmodi rebus fieri solet. Accedunt praeterea notissimus ille ex *Genesis* locus (XI, v. 9 — 11), deinde inscriptiones hieroglyphicae et picturae in hypogaeo adscrvatae, quarum mentio facta est apud Champollion, *Lettre au duo de Blacas*, II, p. 108, unde elucet sex diversae vitis species in usu fuisse apud veteres Aegypti incolae. Cfr. I, p. 36. Dissertitur ibi de statua quadam regis Amernopis, quae adscrvata in musco regio Taurisensi. Rex genibus iacet prostratus: manus auribus sunt impositae: duas tenet ampullas, quales toties occurrunt in manibus eorum, qui sacra Diis offerunt et quae in omnibus deprehenduntur

Aegypti hypogeis modo ex alabastro formatae modo ex serpentine lapide, modo ex vitro, modo ex terra, cuius superficies vitrea massa tegitur. Vasa illa, quae a rege Amenophi manibus tenentur, in superiore parte caeruleo, in inferiori rubro colore picta sunt, unde satis elucet, donum Diis oblatum fuisse vinum. Quo deinde aliud accedit argumentum, quod omnem tollit dubitationis ansam: quoties enim ad latus hominum Diis sacra offerentium vel in capite eorum hieroglyphice, deprehenduntur inscriptiones, toties in his occurrunt signa, quae respondent vocabulo ἄρν ην sive epn. Imprimis vero vitium culturam antiquissimis temporibus Aegyptiis cognitam fuisse elucet ex celeberrima illa pictura in hypogeo prope Ithiam urbem, quod nomine *antri Soldanici* notum est, quam singulari cura descripsit Costax in *Descript. de l'Égypte, Antiq. Mém.* Tom. VI, p. 122 sqq. quibuscumque cfr. quae nuper dissevit ingeniosissimus Rosellini, *Monumenti dell' Egitto e della Nubia*, Parto II, *Monumenti civili*, Vol. I, p. 365 sqq. Uvae, uti ex pictura illa elucet, secundum morem hodiernarum etiam orientalium gentium (cfr. *Voyages du Chevalier Chardin en Perse et autres lieux de l'Orient*, Amstelæd. 3 Voll. 4. Vol. III, p. 145, col. 1) pedibus calcabantur. Fabulae etiam mentio iniicienda est, Osiridem vitis culturam invenisse ac primum Aegyptios docuisse. Cfr. Tibull. *Eleg.* I, 8, 6. Martiannum Capellam II, p. 39. Causas, cur vino tam raro Aegyptii usi sint, exposuit Jablonskii in *Panth. Aegypt.* II, 1, 6. Tom. I, p. 131 sqq.), quamvis potissimum omiserit, periculosam vini vim sub Iove torridarum zonarum. Haud propter mythum, secundum quem *Terrae sanguis* vinum dicebatur, hoc tantopere exosum fuit Aegyptiis, sed experientia mythus superstructus est. Hodie in solo nomen Arainoico (*Fayyum*), qui iam Strabonis aetate (XVII, p. 809 Cas.) vitis cultura excellabat, vinum praeparatur (cfr. Jomard, in *Descript. de l'Égypte, Antiq. Mém.* Tom. VI, p. 159). — Adde, quae leguntur apud Galenum, in *Hippocrat. de oct. vict. comment.* III. Vol. XV, p. 649 Kühn. Hamaker, *Lect. Philostr.*, pag. 5 sqq. Te Water ad Jablonskii *Opusc.* Vol. I, p. 431 sq. Minutoli, *Reise zum Tempel des Jupiter Ammon*, p. 279, *Nachträge* etc. p. 242. Caeterum videtur v. Bohlen, *das alte Indien*, Vol. I, p. 144, qui pariter de deficiente in Aegypto vini cultura disseruit, ex iis quae Vossius (*Jen. Literat. Zeit.*, 1821, p. 211) de affinitate inter hebraicum vocabulum יין, quod vinum usurum insignitur, et graecum οἶνος intercedente monnerat, conclusisse, omne vinum Aegyptiis ex Graecia olim adventisse. At tunc erat demonstrandum יין Aegyptiacum quoque fuisse vocabulum.

49) Democrit. ap. Clement. Alexandrin. *Stromat.* I, 15, p. 357. Euseb., *Præp. Evangel.* X, 4.

50) *De origine et usu obeliscorum*, p. 513, not. 35. Cfr. La Croze *Lex. Aegyptiac.* p. 59. Jablonski, *Pantheon Aegypt.*, *Prolegom.* p. XCIV. *Opuscul.* I, p. 38. v. Schmidt, *de sacerdot.* et *sacrific. Aegypt.* p. 137. Drumann, *l. l.* p. 123 sqq. Jablonski (*l. l.* et in *Theat. epistol. Lacroz.* Tom. I, pag. 180) Arpedonaptarum nomen minus bene explicuit copticis vocabulis ep-ner-σμενκτ. Mullach in *Progr. Gymn. Coll. Berol.* 1835, p. 7. not. nomen graecoae originis esse censuit, derivandum ab ἀρνιδὴν et ἄρνη, ita ut Arpedonaptae sint quasi funnigeri i. e. agri mercedem, geometrac. Speciosa magis, quam vera explicatio!

51) I, 38. Quocum vocabulo aperte etiam cohaeret nomen Aegyptiacum Ἰάμβησις apud Paulum *epist. ad Timoth.* II, 3, 8, uti iam olim conciecer Picquetius apud Blumberg *Fundam. ling. Copt.* p. 27 sq. Schmidt, *de sacerdot. Aegypt.* p. 136. Vide de hoc nomine deque altero illo Ἰαμβήσις, quocum a Paulo coniungitur, Jablonskium in *Opusc.* I, p. 433 (cum adnotatione Te Wateri), II, p. 23 sq. praetercaque Fabricium in *Cod. Apocrypho Nov. Testamenti*, Tom. I, p. 249 sq. not. Assmanni, *Bibl. Orient.* Tom. III, Part. I, pag. 315. Sepulcra horum ambarum Pharonis magorum in deserto Sctis, novem dierum itineris ab omni humana habitatione remota commemorat adhuc St. Macarius apud Palladium in *Histor. Laus.* p. 44.

52) L. l., p. 424, not. 83. Te Water, *l. l.*, I, p. 427. Rossi, *Egyptol. Aegypt.*, p. 6 haec ait: „Fortasse nomen habuit ab ἀλλαρ, αιτονοίσις, Exod. XL, 17. 20 propterea quod ea arcana scientia ex doctrina traderetur, quae est Horo interprete πλῆρης τροφή [Horapoll. I, 36. cfr. Rossi, *l. l.*, p. 187, qui comparat semiticum עֲבֹדַת סֵדֶר, copticum סֵדֶר סֵדֶר scire, discere, scire sapient, graecum σοφός]. Inquit enim: ἡ παιδεία παρ' αὐτοῖς οὐ βω καλῆται, ἐνὸρ ἰσὶν ἐξημεθεῖν πλῆρης τροφή. Eodem spectare crediderim, quod τὸν ἱερογραμματεῖα Aegyptii τῆρ κοσμίον κριδον significabant, Horo auctore. Κόσμιον vero inquit, πρῶτον ἵναρχον οὐκείος ἀερονοίσις. Crosius in lexico exhibet ἀλλαρ, αιτονοίσις. Sed ἀλλαρ semper Wilkinsius. Quamquam ἄ inter ᾱ et β̄ modo notari modo praetermitti solet.“

53) *De Iside et Osiride*, p. 365.

54) *Epist.* p. 167.

55) *Panth. Aegypt. Prolegom.* pag. CXXXIV. *Opusc.* I, p. 400.

56) *L'Égypte sous les Pharaons I*, p. 34. Iure apud Plutarcho m. defendit lectionem *Χηνάρις*, dum Jablonskius *Σχηνάρις* tuebatur.

57) Alio eiusdem opusculi loco (§. 10) Plutarcho de nomine Osiridis haec habet: *ἴσως δὲ καὶ τοῖσι μὲν διερμηνεύοντι πολὺ ὄφθαλμῶν, ὡς τοῦ μὲν τὸ πολὺ, τοῦ δὲ ἰσὶ τὸν ὄφθαλμὸν Ἀγνυτὴ γλῶττι φράζοντες*. Cfr. Diodor. Sicul. I, 11. Euseb. *Præparat. Evangel.* I, p. 27. Ro vera *om* in lingua Coptica τὸ πολὺ significat: at δὲ ὄφθαλμῶς exprimi solet vocabulo *ἔαλ*, quamvis negari nequeat, ἰσὶ copticum esse nomen, quod cohaeret cum verbo *ep* *facere ac patiari*, actionem significat. Quodsi interea affinitatem perpendimus vocalium literarum *τ* et *ι* transitu quo tam prioris in posteriori quam posterioris in priori, radicem vocabuli a Plutarcho commemorati nemo non agnoscat in substantivo composito *ep-alam* *lacrima*, quod proprie *aquam oculi* significat. Cfr. La Croze *Thesaur. epistol.*, Tom. III, p. 163., ubi-dissertitur de veteri forma singularis numeri *alam* sive *as*, cuius in locum in copticis dialectis successit forma pluralis numeri *alamoy*. (Similis ratio in hebraica lingua intercedit inter formas *תַּךְ* et *תַּךְךָ*.) Comparatur adhuc vocabulum *riam* sive *riam* *stetis*. Omnis denique dubitatio hieroglyphicis inscriptionibus tollitur, ex quibus aperte elucet ipsi apud veteres Aegyptios *oculum* denotasse. Cfr. Salvolini, *Campagne de Rhamsès le Grand contre les Schètes*, p. 77. *Analyse grammaticale et raisonnée*, Vol. I, p. 227.

58) *Quæst. in Genes. Opp.* Tom. II, p. 52 ed. Martiny.

59) *Genes. XLI*, 45. Cfr. Joseph. *Antiq. jud.* II, 6, 1, p. 79 ibiq. not. Bernardi.

60) *Commerc. literar.* p. 296. Cfr. Jablonski, *Opusc. I*, p. 213. Michaëlis, *Supplem. ad lex. hebraic.* p. 2129. Quatremèro, *Recherches sur la langue et la littérature de l'Égypte*, p. 74.

61) Ex gr. quam proposuit Forsterus in dissertatione de *byssa antiquorum*, p. 101. Exstat etiam dissertatio Guillelmi Bonjour de nomine *Patriarchae Josephi a Pharaone imposito*, Rom. 1696, 4.

62) *Genes. XLI*, 43.

63) Apud Jablonski, *Opuscul. I*, p. 7. Proximo accedit vocabulum *οὐράτοιμος* contra *ire, resistere*, in gemma Aegyptiaca apud Kopp, de *diffic. interpret.*, §. 617, Vol. II, pag. 39. Alia originem vocabuli explicandi comina deprehenduntur apud Picques, *Commerc. literar.* pag. 283 sqq. 295 sqq. Forster, *l. l.*, pag. 111 sqq. Rossi (*Etymol. Aegypt.* p. 297) nomen derivat ab *anepet* *caput inclinare*. Quod substantivum in compositione primum tenere solebat locum, exemplorum copia probavit. Ita

ρητρημ *cor ponere* (προστίθεσθαι καρδίαν Ps. LXII, 10); *αμωτμαλ* *ex aqua servatus* (Μαύτης); *ἰροφουμα* *os obturavit, obtusavit*; *καποῦκαλα* *genealogia*; *καπερ* *pro eras*; *σαερ* *colare a cas* etc.

64) Cuius descriptionem invenies apud Herodotum II, 81.

65) Cfr. ex gr. Athen. XVII, 13. Aristid. *Aegypt.* p. 360 ed. Jebb. et al. Rolandi *Epistola ad Dav. Wilkins in Dissertat. ex occasione Sylloges orationum dominicarum scripti. ad Joann. Chamberlayne*. Amstelæd. 1715, p. 94 — 112. Mentio etiam h. l. iniicienda est vocabuli eiusdem aegyptiaci, cuius origo ex coptico idiomate derivari potest, cum omisum sit a Jablonski et To Watero. Iam enim Porphyrius apud Eusebium in *Præparat. Evangel.* III, 4 commemorat vocabulum *Ἀμυνχημά*, *ephemeridum*, intelligiturque ex noxu sententiarum cum huius nominis aegyptiacam originem attribuisse. Propter syllabam initialem viri docti arabicæ originis vocabulum esse putaverunt, ut etiam *Alchemia*, quod a *χημα*, *χημα*, prisco Aegypti nomine derivandum, unde *as chemia*, doindo *ἀρχημυλ* (cfr. Salmas., *Excercitatio. Plinian.* p. 1097), denique *ἀρχημυλ* dicebatur. (Vide Alex. v. Humboldt, *Kritische Untersuchungen über die historische Entwicklung der geographischen Kenntnisse von der Neuen Welt*, Berol. 1836, 8., Vol. I, p. 511 sqq.) Arabes vero in sua lingua nullum habent vocabulum, quod cum graeco illo *Ἀμυνχημά* aliquam habeat analogiam. Ephemeridum tum astrologicum tum astronomicam nuncupant *مَوَدِي*, *talwim*. Aegyptium vocabulum facilius explicatur copticis *μαρτ* - *κατ*, quae *mensuram horae* significant. Litera initialis *τ* in multis aliis vocabulis infra a nobis commemorabitur, et solita in sine vocabulorum, quae in vocalem exunt, adspiratio saepenumero in literam gutturalem transit. Documento sunt *φενετ*, *φινετ*; *Προτλάφενετ*, *Φαρτοφανητ*; aliaeque huiuscemodi plura.

66) *Dissertatio de lingua Coptica in Collect. liturg. Orient.* I, p. CXIII sqq.

67) In *Thesaur. Epistol.* Lacroz. I, p. 178. *Opusc.* Tom. II, p. 6.

68) *Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, Tom. XXXII, p. 218.

69) Cfr. *Appendic. Sect. V*.

70) Verba graeca haec sunt: *ἀνώτατος δὲ καὶ [παρῆιστος] προστάγματος ἀντίγραφον καὶ ταῦτα μὴ ἀναγινωσκόμενα Ἀγ'απία οὐναλλάγματα ἔχοντα εἶναι· καὶ ἄλλην μὴ προσχηθέντων εἶναι ταῖς ἐπιγραφόμεναις ἐπὶ τῶν περὶ τῶν Ἱερῶν κατὰ τῆς οἰκίας συγγραφαίς.*

71) *Untersuchungen über Papyrusrollen, koptische Handschriften, und eine Stele mit dreifacher Inschrift*

im königlichen ägyptischen Museum in Turin. Aus dem Italienischen. Bonn 1824, 8. p. 8 sqq. *Papyri Graeci Taurinens.* I, p. 114 sqq.

72) Pactio, quae dicitur Onophridis (cfr. Apud Sect. XIII), quaeque spectat ad cadavera Thynabumi servata, et quam possidet Equus Anglus Franciscus Grey, inscribitur: ἀντίγραφον συγγραφέως Ἀλυσίας.

73) De hieroglyph. Aegypt. scriptura, p. 14.

74) Das alte Indien, Vol. I, p. 82.

75) De lingua graeca saepe corrupta, quae sub Lagidarum Romanorumque imperio apud Aegyptios in usu erat, cfr. Schow, *Charta papyrac. mus. Borg. Rom.* 1788, 4. Sturz, *de dialecto Macedon. et Alexandrin.* Lips. 1808, 8. Niebuhr apud Gau, *Neu-entdeckte Denkmäler Nubien*, Inscrip. Sect. VIII, p. 24 — 26. Elucet etiam ex observationibus doctorum, quos nominavimus, virorum, Aegyptiacam linguam, quae eodem tempore viguit, haud pauca contribuisse ad etymologiam syntaxinque Graecae linguae immutandam. Cfr. etiam Kopp, *de diffici. interpret. vitiosae scriptae*, Vol. I, p. 428 sqq.

76) Cfr. Sectionem huius libri II.

77) Cfr. Appendix Sect. I.

78) Anton. Tom. I, p. 913 ed. Rinaldo.

79) Origen. *contra Celsum* VII, 60. Tom. I, p. 737 ed. Delarue. I, 23, p. 340. Dio Cassius LXXV, 13. *Capitolin. Gordian.* p. 165 ed. Salmasii: *Gordiano sepulcrum milites apud Ciresium castrum fecerunt, in finibus Persulis, titulum huic modis addentes et Graecis et Latinis et Persicis et Iudaicis et Aegyptiacis literis, ut ab omnibus legeretur.* Cfr. etiam *Holiodor. Aethiop.* p. 38, 56, 288 ed. Bourdout. Imperator Diocletiano, qui veteris Aegypti libros, quibus chemicæ observationes continebantur, cremari iussit, aegyptiaca lingua adhuc intelligebatur, quod patet ex verbis Joannis Antiocheni apud Henricum Valosinum in *Excerpti. histor. ex Constantino Porphyrogeneta*, pag. 834; Suidæ v. χημία et Δοκλιμιάς. Existitisse tunc temporis argumenti huiuscemodi papyrus, patet ex iis, quae composuit Rouvens, *Lettres à M. Lefronne*, I, p. 10. 51. Auctore Synello, *Chronogr.* p. 14 A (p. 24 Dindorf.) Zosimus Panopolitanus in opere suo Ἰμοῦθ inscripto, Hermeticum librum Χημεί, Ἰθῆν καὶ ἡ τέχνη χημιά καλεῖται, commemorasse dicitur. Secundum Reinesium *Var. lect.* p. 385 ipsam illud vocabulum Ἰμοῦθ chemiam artem significavit. Cfr. *Fabric. Bibl. Graec.* Vol. XII, p. 755 not. Jablonski, *Opusc.* Vol. I, p. 94. Atqui Suidæ verba: Ζώσιμος Ἀλεξανδρεὺς φιλόσοφος χημειτικά πρὸς Θεοσίτριαν τὴν ἀδελφὴν Ἰθῆνας, nullum

huius opinionis praebet argumentum. Imo ex comparatione verborum Stobaei *Eclog. phys.* p. 117: ὁ Ἀσκληπείος ὁ Ἰμοῦθης, Πανὸς καὶ Ἡγαιαστοφίλης, de quibus vide quae disseruit Jablonski, *Panth. Arg.* V, 6, 2, 5, Vol. III, p. 192 sq. p. 196 elucet Imuthen fuisse nomen Aesculapii Aegyptiaci. Zosimus ille, secundum Münterum, [Specimen version. *Daniel. Copticar.* p. 36, ante dirutum iubente Theodosio Scapemum Alexandrinum vixit. Cfr. etiam Zoëga, *de origine et usu obeliscorum*, IV, 2, 5, not. 88, p. 525.

80) Cfr. Wilkins, *Prolegom. ad Nov. Test. Capt.* Cap. I, p. IV — VI. Münter, *l. l.* p. 23 — 32; *de indole vers. Nov. Test. sahid.* p. 2 sqq.

81) Vide Palladii *Vit. Sti Hilarionis* spud Roswyde, *Vit. patr.* Antwerp. 1615, p. 82 et all. locc., quos composuit Quatremère, *l. l.* p. 10.

82) *Aegyptior. codic. reliq.* Bonon. 1785, 4. p. 198, 201.

83) Addatur Zoëga, *Catalog. Codic. Coptic. qui in mus. Borg. Felicitri observantur* (Rouss 1810, fol.), p. 363, nr. CLXXI.

84) *Hierogr. crypt. veter.* p. 326: *Capitularum lingua intrinsecus eua constitutione plebeia est et indocta.*

85) *Mémoires des missions du Levant*, Tom. II, p. 61: „La langue Copte est originaire de la Greceque, dont elle a retenu une infinité de mots.“ Contrarium opinionem proposuerat Kircherus (*Prodrom. Copt.*, p. 171 sqq.), postea vero impugnat a Bocharto (*Geogr. sacr.* ed. 1712, col. 60) et Ludolpho (*Commentar. ad Histor. Aethiopic.* p. 442 sq.) retractavit. Apud Lelong, *Bibl. sacr.* p. 1196 laudatur: Vinding, *Dissertatio de lingua graecae et aegyptiacae affinitate*, Havniae 1660.

86) Cfr. quae dixit Kosogarten in *Jahrbüch. für wissenschaftl. Kritik*, 1830, Sept. nr. 43, p. 337 sqq. La Croze (*Theol. Epistol.*, Vol. III, p. 73) iamiam dixerat: Non est hominis Copticae linguae periti affirmare dimidiari partem vocum illius linguae Graecam esse; cum Psalmi integri incurant in veritate Coptica, in quibus ne una quidem vox Graeca apparat, et pleraeque illarum vocum quae Graecae existant in libris sacris, vocabus mere Aegyptiaci scriptae alibi legantur. — Graecae voces in Copticum linguam translatae huic invitae obtusae esse videntur et in eo domicilio quasi hospites facile agnoscuntur! Didym. Taurinens. *Literat. Coptica.* rudim. p. 66 sq. Cfr. Kopp, *de difficultat. interpret.*, Vol. I, p. 435. Contra etiam Bochartus (*Geogr. sacr.* I, 1, 15, col. 60): *Hodie Coptorum dialecto multa plura habet Graecae vocabula, quam Aegyptia.*

87) *Supplem. ad Lex. hebr.*, p. 1227.

88) *Examen critique des travaux de feu Mr. Champollion sur les hiéroglyphes* (Paris 1832, 8.), p. 15. Vide etiam quae de lingua Copticae indole disseruerunt Klaproth in *Mémoires relatifs à l'Asie*, p. 205 et v. Bohlen, *das alte Indien*, Vol. I, p. 84. Etymologiae tales quales λωτός *) a λω, desiderare (cfr. Bodaeus a Stapel ad Theophrast. p. 446), ἄνις ab ἄνις (Buttmann, *Lexilog.*, I, p. 67) nemo profecto probabit.

89) Sunt praeterea alia quaedam vocabula latina, quae in Aegyptiacam linguam irrepere; maximam tamen partem haec quoque fuere termini technici. Cfr. Mingarelli, *Catalog. Cod. Copt. in Bibl. Nat. aduersat.* p. XCIV, CIV, CCLXXIX. Prima, quam laudamus pagina, haec addit verba: „*Lexico Aegyptico non omnes quidem graecae voces ab Aegyptiis adoptatas addi velim, sed eas tantum, quae in Aegypto aut deformatae sint, aut novo sensu, vel nova constructione adhibitae, aut demum e latina lingua deductae.*“

90) Veram esse hanc observationem, ubi de Pharaonum aetate agitur, apparere ex Sect. III. et VI. De Aegyptiis sub Lagidarum regno cfr. Lotronno, *Recherches pour servir à l'histoire de l'Égypte sous la domination des Grecs et Romains tirées des inscriptions grecques et romaines de ce pays* (Paris, 1823, 8.), p. 56 sqq. Peyron, *Papyri Graeci Taurinens.* I, p. 50 sq. p. 65 sqq. p. 76. Quodsi Taciti perpenduntur verba (*Annal.* XV, 31): *Apud quos vis imperii valet inania transmittuntur, facile intelligitur sub Romanorum imperio tale studium nova cepisse incrementa.*

91) Simile quiddam nostra aetas superiori saeculo vidit in Germania. — Ceterum fuisse aescetas, qui aegyptiacam, graecam et romanam linguam callerent, docent ea, quae exposuit Georgi, *Fragm. Evang. Joh. Theb.*, p. 202.

92) Cfr. Dissertationem de nomine patriarchae Josephi a Pharaone imposito (Romae 1696, 4.). Postea

melio rem viam inessit in libro inscripto: *Exercitatio in monumenta Coptica seu Aegyptiaca bibliothecae Vaticanae*, Romae 1699, 4., quem quavis oblata occasione laudibus cumulavit La Croze, cuius cfr. *Theaur. Epistol.* III, p. 74, 88, 154 et al. loc.

93) *Fundamenta ling. Copt.* p. 17 sqq.

94) *Mémoires de l'Académie des inscriptions et belles-lettres*, Tom. XXXII, p. 222 sq. Cfr. Valperga-Caluso (Didym. Taurinens.) *Literat. Coptic. rudim.* p. 69 sq.

95) *Fragm. Evangel. S. Johanni.* p. XLII sq. Totum locum adscribimus: Longum nimis esset et impotunum de ea controversia pluribus agere, qua quaeritur de utraque Aegyptiacae linguae dialecto, num etiam affinitatem habet cum Hebraica lingua? Nullam Schmidtus agnoscit: et Bochartum qui contra opinatur satis acriter reprehendit. Piquessius et Thomas Edwardus in mutuis epistolis ambo pro re certa ponunt linguam Chamicam seu Aegyptiacam fuisse a Chananitica, seu Hebraea quam longe diversam: Joseph enim linguam, quam non noverat, audivit. [De quo argumento infra in Sect. VI. huius operis uberius disseretur.] Mihi in hac controversia mirum in modum aridet Didymi Taurinensis sententia, qui Rudim. Copt. p. 71, omnia disquisitione de primigenia ac remotissima a utraque lingua cogitatione, in ea tantum, quae proxime inter Hebraicam et Aegyptiacam intercedat, vim omnem collocat investigationis suae. De hoc itaque affinitatis genere loquens, pauca modo superesse arbitratur vestigia coniunctionis alienicus quasi vitae in verbis non assumptis, sed ingentia utriusque linguae, Israelis et Pharaonum. Inter haec γ, vau, et, coniunctionem cum ομοζ (Memph.), αγω (Theb.) comparatam numerat. Sed quod cum magis movet, sunt notae personarum suffigendae vocibus, in quibus certe utraque Aegyptia dialectus ingenium Hebraicae semulari videtur. — Nemo tamen iure negare poterit, quin plura Hebraicae linguae vocabula in Aegyptiacam irrepserint ex longa illa tam

*) Quod vocabulum minime est aegyptiacum, totus enim vel κλην vel κληραϊον vocabatur (cfr. *Mus. Paris. Bibl. Reg. XLII*, p. 331, 332, 339) in memphitica dialecto; in thebaica κληρον. Cfr. eundem Cod. Mus. fol. 82 (de quo codice vide *Appendix ad Edit. Nov. Textum graeci et cod. Alexandrino descr. Car. Noyde*, Oxon. 1799, fol. p. 8). Verum nomen antiquius in Aegypto frequentatum elucet ex hieroglyphicis inscriptionibus, cyprius sive abbreviatus κλη, quod respondet arabico بَشْتِين bouschala. Cfr. Salvolini, *Analyse grammaticale*, Vol. I, p. 147. Nymphaeorum complures species in Lypogei delineatae deprehenduntur. Cfr. Rosellini, *Monumenti dell' Egitto e della Nubia, Parte II, Monumenti civili*, Vol. I, p. 387. De loto cfr. omnino *Foss ad Virg.*

Georg. I., 83. Hodie in Aegypto prorsus deest (*Annales du Muséum d'histoire naturelle*, Tom. I, p. 372; *Description de l'Égypte, Flore, Deser. des plantes*, p. 165). Quae de re haec monet Reynier (*Économie publique et rurale des Égyptes et des Carthaginois*, Paris, 1823, 8., p. 320): *Mais ce n'est cette plante a totalement disparu de l'Égypte, d'où il faut conclure qu'étrangère au climat du pays elle y avait été introduite avec le culte qui l'avait consacrée et qu'ensuite, après la cessation de ce culte, n'ayant plus été l'objet des mêmes soins qu'on donnait auparavant à sa reproduction, elle aura insensiblement disparu, parce qu'elle ne pouvait pas se conserver sans le secours des hommes. Elle a continué d'exister dans les rizières de l'Inde, où on la regarde aussi comme une plante sacrée, et où le climat lui convient davantage.*

multorum annorum consuetudine, quam cum Aegyptiis Israël filii dixerant, quamquam in Misramitarum ore ex vitio pronuntiationis, nativam veluti indolem amissio videantur. Eademque de causa Jablonskius op. ad La Croz. Tom. I. Theas. Epistol. p. 183 scribit in glossis Hebr. codicis multa sine dubio Aegyptiacae linguae . . . vestigia latero, ut עֲמֵה in אֵה Python sacrificus. Plura etiam ex his protulit in Grammatica sua et alibi Boujurius, quaedam nos etiam, Mingarellius, alii. — Haecc loco laudato Georgius. Quinque praeterea aegyptiaca vocabula aliis in locis cum totidem hebraeis comparavit:

תֹּרֵף	תֹּרֵף	ropere	(p. 298)
אֵה	עֲמֵה	adserendere	(p. 299)
יֶאֱרֹ	יֶאֱרֹ	fluvius	(p. 320)
נִשְׁרֵ	נִשְׁרֵ	inspirare	(p. 336)
עֲמֵה (Theb.)	אֵה	aries	(p. 446)

Apud Mingarellium unum tantummodo reperi: אֲרֵה pignus עֲרֵה spopandit (p. 55).

96) *Seconda lettre sur les hiéroglyphes*, p. 42. — Cfr. etiam inter eos qui vel pro cognatione utriusque linguae vel contra omnem affinitatem disseruero, Michaëllis, *Suppl. ad Lex. hebr.* p. 1229; Jablonski, *Opusc.*, Vol. I, p. 208 sq. 223. 274; Mahn, *Darstellung der Lexikographie*, Vol. I, p. 400 sqq., *Classical Journal*, Vol. VII, p. 54 — 60, p. 109 — 118; Spohn apud Böttiger *Amalthea* I, p. 85.

97) *Dissertat. de ling. Copt.* p. CXVI.

98) *Exercit. Antimorin.*, 1664, p. 48: *Nam, ut ex copioso satis lexico Copto-Arabico ms., una cum grammatica, Roma, ni fallor, ad clarissimum et nobilissimum Claudium Salmasium missa, colligere est, vix duo triave exstant verba pure Aegyptiaca, quae vel aliqua ratione cum Hebraeis conveniunt.*

99) Imprimis cfr. Rossi, *Della lingua propria di Cristo*. *Dissertat. I*, c. 25 — 27: *Epithalamia exoticis linguis reddita. Praeliminar. Dissertat. §. XIV*, p. XXVI (Parmae 1775).

100) Cfr. *Psaln. LXXXI*, 6. CXIV, t. *Genes. XLII*, 23. *Deuteronom. XXVIII*, 49.

1) Rem supra in textu et in nota 95. tractatam, paulo etiam uberius perscrutari in animo est. Georgius, uti vidimus, septem tantummodo vocabula recensuit, quibus Klaproth, quamvis ingentem esse eorum numerum dixerit, haud plura quam quinque adicere voluit. Longe maiorem copiam ex scriptis Pfoifferi (*Dubia vexata* S. S., Lips. 1685. 1713, 4.), Jablonskii, Rosii (*Etymologiae Aegyptiaca*, Romae 1808, 4.) aliorumque, quos supra commemoravimus composuit novisque auxit Koppins (*de difficultate interpretandi ea, quae aut vitiose vel subobscurè scripta*

sunt; Manhem. 1829, 4. §. 370, Vol I, p. 437 — 447), cuius indicem hic adiciamus:

	אֵה	אֵה	antiquus
	אֵה	אֵה	menis nomen
	אֵה	אֵה	egenus
	אֵה	אֵה	lapis molaris
	אֵה	אֵה	pulmentum
	אֵה	אֵה	sacerdos
	אֵה	אֵה	ah!
	אֵה	אֵה	porticus
	אֵה	אֵה	aër
	אֵה	אֵה	gramen
	אֵה	אֵה	aries
	אֵה	אֵה	ceruus
	אֵה	אֵה	'non
	אֵה	אֵה	mensurae genus
	אֵה	אֵה	obstruere
	אֵה	אֵה	sepes
	אֵה	אֵה	utique
	אֵה	אֵה	nililum
	אֵה	אֵה	cutibus
	אֵה	אֵה	passere
	אֵה	אֵה	fides
	אֵה	אֵה	permanere
	אֵה	אֵה	permanere
	אֵה	אֵה	veritas
	אֵה	אֵה	nutrix
	אֵה	אֵה	nos
	אֵה	אֵה	ego
	אֵה	אֵה	spirare
	אֵה	אֵה	caput
	אֵה	אֵה	decoctum
	אֵה	אֵה	stola sacra
	אֵה	אֵה	serpens
	אֵה	אֵה	concludere
	אֵה	אֵה	causa, habitaculum
	אֵה	אֵה	(templum)
	אֵה	אֵה	longus
	אֵה	אֵה	germinare
	אֵה	אֵה	flamma
	אֵה	אֵה	desolari
	אֵה	אֵה	quis?
			ב
	אֵה	אֵה	cadaver
	אֵה	אֵה	venire
	אֵה	אֵה	spelunca
	אֵה	אֵה	affluere
	אֵה	אֵה	abundantia
	אֵה	אֵה	turres
	אֵה	אֵה	nulus

בו	ἄκω	accipiter	וב	σοφοει	stillare
בצע	ἄκω	secare	ווי	κωιτ	oliva
ברע	φωκ	scindere	זלב	κωλφ	vilis, parvus
ברא	ἄκω	novus	רעז	αμωαα	clamare
ברי	ἄκω	elicere	רסז	κω	pix
בררא	ἄκω	agrinator	ררז	κωρ εἰδωλ	dispergere
ברר	εἰδωλ	urere	ררז	ερτωω	sphthama
			ררז	κρωα	semen
				Π	
גאז	κω	altitudo	חכא	κωιῆ	umbra, protectio
גוז	κω	atulari		κωι	abscondere
גוז	κω	abscindere		κωι	κρῖντω
גוז	κω	vallis		κωι	socius, proximus
גז	κω	fluctus	רבר	κωι	habitatio
גזל	κωλ; κωλ	involvere	ררר	κωι	parturire
גזל	κωλ	defluere facio	ררר	κωι	niger
גזל	κωλ	orbis, rota	ררר	κωι	Aegyptus
גזל	κωλ	involvere		κωι	calor
גזל	κωλ	iuncus		κωι	calor
גזל	κωλ	camelus	ררר	κωι	indulgentia, venia
גזל	κωλ	hortus	ררר	κωι	foramen
גזל	κωλ	repellere	ררר	κωι	festinare
גזל	κωλ	scindere	ררר	κωι	celeritas
גזל	κωλ	acuere	ררר	κωι	deficere
גזל	κωλ	commessatio	ררר	κωι	vita
				κωι	profecto
				κωι	cor, animus
דבב	κωλ	dicere	ררר	κωι	sapientia
דבז	κωλ	cubiculum	ררר	κωι	agritudine affici
דבז	κωλ	generatio		κωι	debilis
דבז	κωλ	species		κωι	somnium
דבז	κωλ	similitudo		κωι	foramen
דבז	κωλ	stimulus		κωι	vulnerare
				κωι	cribrare
				κωι	perlucus
דבז	κωλ	vacuum	ררר	κωι	mollis
דבז	κωλ	perditio	ררר	κωι	infirmitas
דבז	κωλ	sermo	ררר	κωι	socer
דבז	κωλ	indefinitus	ררר	κωι	calefieri
דבז	κωλ	esse	ררר	κωι	acetum
דבז	κωλ	hui!	ררר	κωι	fermentari
דבז	κωλ	mente captus	ררר	κωι	habitatio, mansio
דבז	κωλ	cantus, hymni	ררר	κωι	locusta
דבז	κωλ	rapere	ררר	κωι	adipisci
דבז	κωλ	quassare	ררר	κωι	abscondere
				κωι	later
				κωι	nuptiae
				κωι	stercora
				κωι	stipula
				κωι	desolatio
				κωι	instrumentum, quo
				κωι	secatur

ADNOTATIONES AD SECTIONEM PRIMAM.

57

קץ	קרא	*) אגרא	<i>Atherose gramen</i>	שוקן	שוקן	<i>hilum</i>
קרח	קרח	סאלג	<i>olla</i>	שוח	סנף	<i>fundamentum</i>
קרה	קרה	קריה	<i>patina grandis</i>	שחם	שחם	<i>sacrificare</i>
קץ	קץ	קריה	<i>finis</i>	שוקן	סוח	<i>comminuere</i>
קצץ	קצץ	קריה	<i>frangere</i>	שוקן	סוס	<i>fumus</i>
קרי	קרי	קריה	<i>frigescere</i>	שוקן	סאד	<i>praetervire</i>
קרא	קרא	קריה	<i>vox, clamor</i>	שוקן	סוד	<i>divertere</i>
קריה	קריה	קריה	<i>calvus</i>	שוקן	סוד	<i>plata</i>
קש	קש	קריה	<i>stipula</i>	שוקן	סוד	<i>odisse</i>
				שוקן	סוד	<i>canities</i>
				שוקן	סוד	<i>ovis</i>
קרא	קרא	קריה	<i>facies</i>	שוקן	סוד	<i>caper</i>
(קרא)	קרא	קריה	<i>coram me</i>	שוקן	סוד	<i>merces</i>
רבה	רבה	קריה	<i>cubile, cella</i>	שוקן	סוד	<i>tendere</i>
רבה	רבה	קריה	<i>pes</i>	שוקן	סוד	<i>praeda</i>
רבה	רבה	קריה	<i>sublimitas</i>	שוקן	סוד	<i>benedicere</i>
רבה	רבה	קריה	<i>lavare</i>	שוקן	סוד	<i>octo</i>
רבה	רבה	קריה	<i>homo</i>	שוקן	סוד	<i>vox</i>
רבה	רבה	קריה	<i>excelsum</i>	שוקן	סוד	<i>servire</i>
רבה	רבה	קריה	<i>malum puniceae</i>	שוקן	סוד	<i>anno superiore</i>
רבה	רבה	קריה	<i>profermere, con-</i>	שוקן	סוד	<i>transire</i>
רבה	רבה	קריה	<i>fringere</i>	שוקן	סוד	<i>secundus</i>
רבה	רבה	קריה	<i>excuti</i>	שוקן	סוד	<i>secunda</i>
רבה	רבה	קריה	<i>pulsis</i>	שוקן	סוד	<i>obtinere</i>
רבה	רבה	קריה	<i>potestas</i>	שוקן	סוד	<i>lavis esse</i>
				שוקן	סוד	<i>labium</i>
				שוקן	סוד	<i>dialectus</i>
שוקן	שוקן	קריה	<i>vastitas</i>	שוקן	סוד	<i>virilia</i>
שוקן	שוקן	קריה	<i>quisquillae</i>	שוקן	סוד	<i>congerere</i>
שוקן	שוקן	קריה	<i>frusta</i>	שוקן	סוד	<i>actus</i>
שוקן	שוקן	קריה	<i>virga</i>	שוקן	סוד	<i>saccus</i>
שוקן	שוקן	קריה	<i>palmae termes cum</i>	שוקן	סוד	<i>exigere</i>
שוקן	שוקן	קריה	<i>fructibus</i>	שוקן	סוד	<i>profundus</i>
שוקן	שוקן	קריה	<i>blasphemia</i>	שוקן	סוד	<i>aestus</i>
שוקן	שוקן	קריה	<i>septuaginta</i>	שוקן	סוד	<i>virga</i>
שוקן	שוקן	קריה	<i>decipere</i>	שוקן	סוד	<i>scriptum</i>
שוקן	שוקן	קריה	<i>cessare, vocare</i>	שוקן	סוד	<i>vincere, superare</i>
שוקן	שוקן	קריה	<i>multiplicare</i>	שוקן	סוד	<i>cultus, ensis</i>
שוקן	שוקן	קריה	<i>commutare</i>	שוקן	סוד	<i>fumus</i>
שוקן	שוקן	קריה	<i>mutare</i>	שוקן	סוד	<i>sexaginta</i>
שוקן	שוקן	קריה	<i>reddere</i>	שוקן	סוד	<i>obstruere</i>
שוקן	שוקן	קריה	<i>rebellis</i>	שוקן	סוד	
שוקן	שוקן	קריה	<i>gluten</i>	שוקן	סוד	
שוקן	שוקן	קריה	<i>aequus</i>	שוקן	סוד	
שוקן	שוקן	קריה	<i>linum</i>	שוקן	סוד	
שוקן	שוקן	קריה	<i>ornamentum</i>	שוקן	סוד	
שוקן	שוקן	קריה	<i>fasciculus</i>	שוקן	סוד	
שוקן	שוקן	קריה	<i>ponere</i>	שוקן	סוד	
שוקן	שוקן	קריה	<i>conterere</i>	שוקן	סוד	

*) Totis haec glossa: אגרא, *Atherose gramen*, desumpta est ex Scalz p. 185. Quae quid sibi velit non magis inteligo, quam Jablonskius Opusc. I, p. 112, ubi multa de

unguento Aegyptiorum, quod *sis* ab Herodoto aliisque scriptoribus vocatur. Cf. Bähr ad Herodot. II, 94.

	τέλει	<i>lumentum</i>
ἄβη	φελιά	<i>exultatio</i>
ἰῶν	τεϊάβη	<i>auster</i>
ἔβη	φ.λ. φ.λ	<i>tumulus</i>
ἔβη	φ.λ.α	<i>sulcus</i>
ἔβη	τ.υ.α.τ	<i>obstupescere</i>
ἔβη	φ.α.ι.ι.ε	<i>facere</i>
ἔβη	ο.ε	<i>conducere</i>
ἔβη	ο.ε.ρ.ι	<i>consuere.</i>

Quamvis vocabulorum utriusque linguae uti videtur communium copia hic abundet index, quem a Koppio confectum integrum adscripsimus, cave tamen ne cum V. D. inde concludas, Aegypti linguam semiticam fuisse dialectam. Ac primo quidem loco multa insunt vocabula, quae comparari nequeunt, quum quamvis literae fere aut prorsus respondeant, significationes tamen tam sint diversae, ut eandem vocem agnoscere non liceat: alia deinde, quae aperto Aegyptiacae sunt originis, uti verba talia, qualia λουφέβ, λαλνεν, φρακρεβ, τελτελ, φρελνιλ, φροφρεβ, σοφέβ, mere sunt sonorum naturalium imitamenta. Accidunt, ut pauca saltem afferam exempla, vocabula composita: v. c. λοβεντ, quod proprie *hominem* significat, cui cor in lingua *gulaque positum esse videtur* (Zungenherz), itaque *gulosum* (fortasse convicium Aegyptiis hominibus vulgare, quod ad Hebraeos deinde homines transit), quod ad aliam verborum classem pertinet, de qua infra pariter erit disserendum. Vox α.τ.φ.ρ.νι *sterilis* composita est ex negativa particula α.τ. et simpliciter φ.ρ.νι, quamvis posterius in libris, qui actum tulere, nondum sit reperitum. Sed haec exempli tantum gratia attulimus: multa enim eius modi alia reperiet, qui singula indicia vocabula diligenter examinabit. Cfr. etiam Gesen. *Geschichte der hebr. Sprache und Schrift*, §. 17, p. 59. Quibus tamen omnibus de tabula exemptis non exiguum restare vocabulorum numerum, minime negaverim, quo utriusque linguae aperto sunt communia et quae ex semiticis fontibus fluxisse aliquis non sine veritatis specie posset opinari. Quod mirum videri nequit, si quis commercium considerat Hebraeorum cum Aegyptiis Aegyptiorumque cum reliquis semiticis gentibus: Aethiopibus, qui Cambysis saltem aetate lingua utobantur, quae ab Aegyptiaca differbat *) et vero similiter semiticae erat originis; Phoeniciis, qui etiam coloniam Memphi habebant **); Arabibus, qui abique certis sedibus deserta circa Aegyptum ipsamque Nili vallem iam tunc temporis pervagabantur frequentemque cum incolis habuisse videtur

consuetudinem. Imo permirum foret, si singulae linguae prorsus purae neque altera ab altera antiquitate apparent. Lingua Aegyptiaca, olim (uti termino technico dici solet) *monosyllabica*, innumeris in rebus adeo differt a semiticis dialectis, ut unius matris sorores esse nequeant, quod facile intelligitur ex tota indole et structura, vocabulorum natura, formatione et compositione, verborum flexione ac constructione etc. Quod si quis ex vocabulorum communium in linguis, quibus finitimas gentes utuntur, copia communem originem vellet concludere, haud difficile foret demonstrare, veteris Aegypti linguam *indo-germanicae* stirpis fuisse. Nam ut de saenscritis nunc tacemus adinvenit, de quibus deinceps disseretur, graeca etiam adnunt vocabula, quae cum aegyptiacis conveniunt, sed tamen ita comparata, ut altera gens ab altera δο.ρ.ο.π.α.ι. e. videtur, ex. gr. α.μ.ρ. ά.ί.ρ. (cfr. Bonjour apud Georgi ad *Liturg. fragm. Mus. Borg.* p. 392); α.ι. ά.ι. (Horapollon I, 29); ε.ι.α. (quod ab ε.ι. *super* et α. *venire* derivandum esse dixi in *Jahrb. für wissenschaft. Kritik*, 1836, April. nr. 64, p. 512), ἴ.ν.α; fortasse etiam ά.σ.τ.ν. (Wesseling ad Diodor. I, 28. Jablonski, *Opusc.* I, p. 40), aliaque eius generis complura. Hieronymi verba in *Ex. XIX*, 18; lib. VII, c. 19: *Nos . . . . quamvis in Aegypto sumus . . . . non possumus loqui lingua Hebraea, sed lingua Chananitide, quae inter Aegyptiacam et Hebraeam media est*, quae Koppii de *diffic. interpretandi*, §. 368, Vol. I, p. 436 de affinitate linguarum Aegypti et semiticarum gentium interpretatur, nihil aliud mihi significare videntur, nisi caeniticum dialectum ex aegyptiaco hebraeoque idiome esse confusum, quae de re cfr. Michaëlis, *Oriental. Biblioth.* Vol. V, p. 50 sqq. Gesen. *Geschichte der hebräischen Sprache und Schrift*, §. 17, p. 59, qui iure etiam observavit, iamiam Origencm (contra *Celsum* II, p. 115, 451) discrimen statuisse inter aegyptiacam linguam et semiticam. Omnem affinitatem explorare negavit Hamaker, *Diatr. monum. Pun. exhibent.* p. 64, qui de *ingenti Aegyptiaca linguae a semiticis discrimine* loquitur. Cfr. etiam Adclung, *Mithridates*, Vol. III, Part. I, p. 73 sqq. ubi laudantur Passerii *dissertatio de Hebraismo Aegyptiorum* eiusdemque *Lexicon Aegyptiaco-Hebraicum seu vocum Aegyptiarum, quae ex Hebraico lingua derivant* (in Gorii *Symbol. literar.* Tom. IV, Dec. I) et commentatio Galli Pettii in *Cyclopedie élémentaire*, Tom. II, p. 399 sqq. — Quodsi aliquis velit (idque ultimo nobis loco est moendum) vocabula nonnulla,

*) Cfr. Herodot. III, 19: *μαρτυρησθε ἡ Ἐλεφαντινῆ καὶ αὐτὴ τῶν Ἰθιοπέων ἀδελφὴ τοῖς Ἰουδαίοις τῆς Ἀιθιοπίης γλώσσης.* De quibus viris cfr. Georgi, l. l., p. LXX sq.

**) Cfr. Herodot. II, 112. Heugstenberg, de *Tyriorum* reb. p. 68, 69. Hitzig, *Comment. ad Jerolim.* p. 277.

quae semitico videntur esse originis, Aegyptiorum linguae olim prorsus ignota fuisse, nec nisi post Arabum invasionem in Copticum linguam transiisse, illi opponendum erit ex tam iusta setate nullam idoneam nobis superesse Copticae literaturae monumentum, unde certum hac de re iudicium ferri possit. Res ipsa extra omnem dubitationis aleam posita esse videtur, at nullius est momenti in questione, de qua h. l. agitur, diuticanda. — Totius igitur disquisitionis anima haec est: communum esse linguae Aegyptiacae et Hebraeae vocabulorum formarumque copiam, quae partim ex communi fonte fluxit, unde omnes sensim sensimque linguae promanarunt, partim inde originem cupit, quod Hebraei per complurimum saeculorum seriem in Aegypto commorati peregrino idiomati suam ita adaptarunt, quemadmodum ubivis fieri solet, quoties populi diversae stirpis in eandem terram conveniunt. Exemplo sint Normanni Saxonesque in Anglia, Romani Germanique in Gallia, Arabes Hispanique in peninsula Pyrenaica aliquo, quos enumerare longum est. Alia deinde labente Pharaonum imperio accesserunt, ubi maius cum semitico gentibus commercium haberi coeptum est; alia, ubi dissoluto Iudaeorum regno, integre stirpes in Aegypto commigravere ibique extra patriae fines novam quasi vitam inchoare coeperunt *). Id profecto certum est, genuinam Aegypti linguam, cuius fragmenta ac rudera ex hieroglyphicis inscriptionibus nunc evicere ac cum Coptica lingua comparare magnum nostri saeculi eruli opus, semiticarum linguarum germanam sororem non fuisse.

2) *Theol. Epistol.* Tom. III, ep. 13, p. 23.

3) *Fragm. Evangel. S. Iohannis*, p. XLIII sq.

4) *Palaeogr. graec.* p. 313.

5) *Panth. Aegypt.* II, p. 50.

6) *Literat. Copt. rudim.* p. 14.

7) *De origine et usu obeliscorum*, p. 437: *Coniicio primos id instituisse Evangelii in superiori Aegypto praecones, qui idiomate usi ex Aegyptiis Graeco-vicis vocabulis composito, neque Graeco alphabeto neque Aegypto sermonem suum satis commode exprimere poterant: unde cum nova lingua, quam Copticum dicimus, notum quoque natum Alphabetum. Hoc quando fieri coeptum sit, aliis definiendum relinquo; et gentiles in Aegypto novum alphabetum, si anquam, saltem tarde addivisse ex Aristideli loco colligo. Initium autem factum esse in Thebaide, tum inde arguo, quod Thebaica dialectus rudior sit et magis abundet Graecis vocabulis **), tum quod in Thebaicis libris scribendi ratio parvo vocalium usu propius accedere videatur ad vernaculum scribendi modum. Cultor dialectus Memphitica*

Graecae voces magnam partem eliminavit, vocalibusque in Aegypto vocabulis certa sepe assignata lectionem reddidit faciliorem et clariorem.

8) Cfr. not. 65.

9) *Recherches*, p. 20.

10) Cfr. not. 79.

11) Commemoratio digna sunt verba Ammonii ad Aristotel. *de interpret.* fol. 15, b (Venet. 1543, 8.) apud Brandis. vol. IV, p. 100, a, nostros in usus quantum scio nondum advocata, unde aperte elucet Aegyptiacas literas diu post Christum natum in Aegypto obtinuisse: *φωναίς τε γὰρ ἄλλαις μὲν Ἑλλήνις, ἄλλαις δὲ Φοινίκις, Ἀγίπτιοι δὲ ἄλλαις χρωῶνται..... καὶ γράφοσι πάλιν θ' ἄλλων καὶ ἄλλων γραμμάτων ἴσαστες τὰς ἰαντῶν φωνάς.* Imo clariora etiam sunt Michaelis Ephesii verba a Brandisio l. l. adscripta: *ἕλλαις γὰρ ἰνῶσι, καὶ ἕλλησι καὶ γράμμασι χρωῶνται Ἰβδοί, ἕλλοις Ἀγίπτιοι καὶ ἕλλοις Ἑλλήνις.* Quam copticum Alphabetum a graeco nulla alia re differat, nisi quod illud septem literis sit locupletius, nemo profecto tali in re Aegyptios cum India vel Phoenicis composuisset. Praeterea, inenute tertio post Chr. n. saeculo demoticis scripturam una cum optica in Aegypto adhuc in usu fuisse, quamvis graeca lingua unico fere atterunt incolae, patet etiam ex inscriptionibus, quas in testis prope urbem Dakkeh in Nubia reperit Gau, ac summa cura delineavit et depinxit. Cfr. Niobuhr ap. Gau, *Neuentdeckte Denkmäler von Nubien, Inschrift.* p. 18. Fuerunt, qui inscriptiones enchorisis literis exaratas, quae inter copticas in parietibus templorum veteris Aegypti v. c. in templo prope vicum Medinet-Abu deprehenduntur (*Descript. de l'Egypte, Antig. Descr.* Vol. II, p. 55), huc referre vellet: at huius modi inscriptiones eiusdem sunt originis atque inscriptiones in Memnonis statua, de quibus infra discretur. — Primis nostrae aerae saeculis ac fortasse etiam ante Christum natum enchorisis sive demotica signa mirum in modum cum graecis confundebantur, quod olinet ex charta papyracea Borgiana, edita a Cel. Schow. Itaque in tab. III. Alphabetum huius papyri communicavimus, ut cum demoticis literis in tab. IV. et VII. delineatis comparari possent. Schow l. l. p. 118 inde non sine ingenii acuminis originem coptici alphabeti ex permissione graeci cum aegyptiaco pedetentim per saeculorum seriem facta explicuit. Eius opinio haud multum a nostra differt, quam nobis persuasivum antequam illius verba perlegimus. Ad graecae literas in Aegyptum introduccendas multum praeterea contulisse videtur, quod per totum fere tempus aetatis notum terrarum orbem in usu erant. Cicero (*pro Archia poëta*, 10) dixit: *Graeca ab omnibus fere po-*

*) Cfr. Cless, *progr. de colonis Iudaeorum in Aegypto*. Stuttg. 1832.

***) Cfr. Georgii, t. I, p. LIJ.

pulis lecta esse, dum Latina suis finibus exiguè conserantur. Etiam Epiphanius haeret. LXVI, §. 13, p. 629 scribit, innumeras gentes, quamvis fore omnes peculiaria habere alphabeta, graecis tamen literis uti. Koppius, de *diffic. interpret.* Vol. I, p. 188, ubi haec locos laudavit, observavit etiam eandem ab causis Iudaeis Alexandrinis, qui hebraicas literas prorsus ignorasse videntur, Graecis literis verba sua scriptis esse (cfr. Scaligori *epist.* 13, p. 89. Alex. v. Humboldt, *Kritische Untersuchungen etc.*, Vol. I, p. 459 not. vers. german.). Aegyptiaca verba aethiopicis literis exarata reperuntur apud Ludolf. *Comment. ad Histor. Aethiop.* p. 563.

12) v. Prokesch, *Erinnerungen etc.*, Vol. II, p. 59.

13) Vido supra not. 39.

14) Cfr. Silvestre de Saey in *Magazin encyclopédique*, 1808, Tom. IV, p. 264 sqq. Champollion, *Précis A*, p. 61. B, p. 113.

15) *Nouveaux Mémoires des missions du Levant*, Tom. II, p. 60.

16) Ro vera sex tantum sunt numero. Eteum ¶ non tam litera est quam uetus, ipsis etiam Graecis minime ignotus. Cfr. Mingarelli *Cod. Nan. Rel.* p. LXXXI.

17) Andreas Acoluthus ipsam armenicam linguam aegyptiacae proximo affluere esse censuit. *Cfr. Thes. epistol. La Graec.* III, p. 98.

18) Cfr. Vansleb, *Nouvelle relation de l'Égypte*, Paris. 1677, p. 5 sqq. Champollion, *L'Égypte sous les Pharaons*, I, p. 64, 88.

19) *Epistol.*, p. 100, 178.

20) *Prodrum. Copt.* p. 7 sqq.

21) *Dissertatio de ling. Coptica*, p. 79.

22) *Description de l'Orient* (vers. gall.), Tom. I, p. 250.

23) *Allgemeine Geschichte der morgenländischen Sprachen und Literatur*, p. 371.

24) Secundum Aristidum, *Aegypt.* Tom. II, p. 361 ὁ Κόντος erat emporium mercaturae indicae et arabicae, ἑμπορίων Ἰνδικῶν καὶ Ἀραβικῶν. Apud Plutarchum, de *Iside et Ostride*, §. 14, p. 356 D urbs ἡ Κοντώ vocatur. Contra eos, qui urbis nomen gentis nomini originem dedisse arbitrabantur, monuit Renaudot (*Liturg. Oriental. collect.* I, p. 115; cfr. Valperga-Caluso, *Rudiment. literat. Copt.*, p. 8), urbem Coptum apud Arabes vocari كفتل, Coptos contra non كفتل sed كفتل appellari, indequo derivata esse vocabula كفتلية *Aegyptia*, et كفتلى *Aegyptius*.

25) *Nouveaux Mémoires des missions du Levant*, Tom. II, p. 13.

26) Cfr. Baehr ad Herodot. II, 37 et in *Add. Tom. I*, p. 930.

27) *Comment. de sacris eccles. ordination.*, p. 504.

28) *Dissertat. de lingua Coptica*, p. CXV sq.

29) *Literat. Copt. rudim.* p. 7, 12.

30) *Recherches*, p. 31.

31) *Monumenti storici*, Vol. II, p. 286 not.: *Quando' io domandava agli Arabi d' Egitto com' e chiamavano i cristiani del paese che noi diciam Copti, rispondevanni, Ghipt. È evidente che dal Ghipt, in che è stata corrotta la voce Egizi o Aegyptii, si è formata l'appellazione Copti.* Cfr. etiam Vator in Adolung *Mithridates*, Vol. III, Part. I, p. 65. Jablonski, *Dissertat. de terra Gosen*, I, p. 77 (*Opusc.* Vol. II) ait: *Lingua Aegyptiaca, sive, ut communi usu, tracta ab Arabibus pronuntiatione nuncupari solet, Coptica. . . . Ipsum Aegypti nomen multis ineptis etymologijs ansam dedit.* Ita Reinh. Forstor in *epist. ad Michaël*, p. 8 in eo agnoscere sibi videbatur aegyptiacum κωκφοας, *domus mundana Vulcani*: Müllerus in *Sawra Observat. Philol. prof.* p. 2, comparavit arabicum كوزة, *palus*, quod compositum cum aegyptiaco su, ita ut vox hybrida *regio-nem paludosam* significaret. Secundum Henry, *Lettre à M. Champollion*, p. 53 nomen significat *terram bellatorum a vocabulis hebraicis קצח turma equitum et קצח terminis circumscribere.* Alia conamina vide apud Eustath. ad Hom. *Odys. A*, p. 1499 Rom. Valperga-Caluso, *Rudim. literat. Copt.*, p. 8 — 11. To Water ad Jablonski *Opusc.*, Vol. I, pag. 427, 436.

32) Quae opinio idcirco praec reliquis probabilis vidri possit, quia Copti nequo γ neque v cognoverunt. Cfr. imprimis Jablonski, *Dissertat. de terra Gosen VII.* Scholtz ap. Lacroze *Gramm. aegypt.*, p. 5, 7. Zoëga, *de origine et usu obeliscorum*, p. 436. Vido tamen, quae leguntur apud Champollion, *L'Égypte sous les Pharaons*, Tom. I, p. 90 sqq.

33) *Parerga historica*, 1782, p. 76.

34) *Metam.* II, p. 63 ed. Flor., p. 44 ed. Bip.

35) Renaudot, *Histor. Patriarch. Alexandr.*, p. 163 sq. Champollion, *L'Égypte sous les Pharaons*, I, p. 89.

36) Adscribimus verba oculati hominis v. Prokesch, l. l. I, p. 141: *Ich kenne kein Volk, das tieferen Ernst in seinen Gesichtszügen ausspräche, als die Kopten, diese Reste der alten Aegypter. Dieser Ernst ist abstoßend, finster. Auch bilden sie ein Volk im Volke, unter sich auf das Engste verbunden, und fremd gegen alle Uebrigen. Sie machen die Gewächse des Landes, sind die Bemesser des Bodens, die Schreiber und Zahlmeister der Regierung, die Hündler und*

Krämer von Dorf zu Dorf; ober außer den Berührungen in Geschäften vermeiden sie mit Türken, Arabern, Griechen, Europäern, u. s. w. jede andere. Ihre Sitten sind streng; ihr Umgang mit Fremden ist kalt, wortarm, gleichgültig, ganz im Gegensatz mit dem Benehmen des Arabers. Ich habe nie einen Kopten lachen sehen, und niemals lud einer uns ein, in sein Haus zu treten. Et alio loco (I, p. 131) idem ait scriptor: Das Besuchen der Gräber gehört unter die frommen Pflichten der heutigen Aegypter, in denen ein Theil jener übergroßen Sorgfalt für die Todten sich erhalten zu haben scheint, welche den Bewohnern dieses Landes in verfloßenen Jahrhunderten eigen wor. Cfr. de hodiernis Coptis etiam ea, quae disseruit Pottigrew, *History of Egyptian Mummies*, p. 158 sqq. — Severitas illa asperitasque, quae hominum amicitiam repellunt offensivemque ac fere fastidium movent, secundum vulgarem opinionem veteribus etiam Aegyptiis tribuuntur ac simul existimatur, causam eius indolis esse quaerendam in rigidis cultus Aegyptiaci formis, severis legibus, fastidiosis caerimoniis, quibus sacerdotibus, ut populam peunitas sibi subigerent, carere non posse censuissent, ita ut omni fugata hilaritate Aegyptii quovis humanitatis et tenerioris honestatis sensu caruissent. Quam sententiam longo a veritate abhorreere semper mihi persuasum habui, ac contra factorum haud deest copia, unde clucent liberali teneroque animo Aegyptios minime caruisse. Venit mihi in mentem, quod narrat Prokosh, *L. I.*, Vol. I, p. 373. Regi suo, qui inter maximos fuit, Thutmosi III, Thebae splendidissima templa et aedificia aliaque eius generis varia ornamenta deducere. Quum secundum Aegyptiorum opinionem hominum anima post tria annorum millia in corporis vincula rediret, habet Thutmosis sepulchro in Necropoli Thebarum talem locum dedere, ut diuturno somno expergetus primo obtutu sacras aubique dilectas Thebas posset perlustrare. Hocne periculum erat factum? (cfr. not. 32.)

37) Cfr. Jablonski, *Panth. Aegypt.*, Proleg. p. CXXXV. Silv. de Saey in *Magazin encyclopédique*, 1808, vol. IV, p. 255 sqq. Omnes vero proprietates, quas Silv. de Saey alicuique viri docti in coptica lingua eius modi causis explicare conabantur, A. E. Schleicherschor (*de l'influence de l'écriture sur le langage*, Darmstadt 1835, 8. p. 41 sqq.) etiam in anglica lingua deprehendi demonstravit, cuius structura variarum loquae inter se distantium linguarum fusio est explicanda. Eandem sententiam de coptica lingua pronuntiat. Ait enim (l. l. p. 44): *La grammaire extrêmement simple du copte pourrait favoriser l'hypothèse de ceux, qui voudraient supposer l'ancien égyptien arrivé à l'état que nous lui connaissons par*

suite d'une fusion de différents idiomes. S'ils invoquent l'usage et les formes particulières d'une partie des pronoms comme restes d'une influence sémitique, je crois qu'on devra leur concéder ce point, parce qu'il est peu vraisemblable qu'indépendamment d'une telle influence ces pronoms aient pu présenter tant de ressemblances. Mais cette première concession pour une partie si essentielle du discours mena plus loin; elle conduira à la supposition que peut-être l'égyptien contient plus de racines étrangères ou provient de différentes tribus mêlées ensemble, qu'on n'en peut reconnaître aujourd'hui. Et plus l'origine de la langue remonte à une époque reculée, plus le laps de temps a pu donner lieu à des changements qui auront rendu méconnaissables des mots altérés dans quelques-uns de leurs éléments, surtout si ces mots n'ont présenté lors de leur adoption que des formes simples et point de dérivés, que dans la suite l'égyptien aura composés à sa manière.

38) Primarius de lingua Copticae dialectos locus reperitur in Grammatica copto-arabica Athanasii, episcopi urbis Kus (*MS. Copt. Bibl. Reg. Paris. XLIV*, fol. 154). Cfr. Picques in *Huntingtoni epist.* ed. Thom. Smith, p. 153. Quatremère, *L. I.*, p. 21. Praeterea cfr. Quatremère, *Mémoires géographiques et historiques sur l'Égypte et sur quelques contrées voisines*, Vol. I, p. 235 — 243, qui de quarta etiam dialecto loquitur, qua ossium incoelae usi essent. Quam contra hypothesin sat, ut mihi videtur, probabilem multa disserauerunt Silv. de Saey, *Notice de l'ouvrage intitulé: Recherches critiques et historiques sur la langue et la littérature de l'Égypte par M. Quatremère*, p. 38 — 41 et Tychem in *Götting. Gelehrte Anzeig.* 1809, St. LXIX, p. 686.

39) Quod derivandum ab arabico Aegypti superioris nomine *مصر*, *Sood.* Sunt et hodiernum nonnulli, qui dialectum incepte saiticam vocant.

40) *Observations sur le Catalogue des Manuscrits coptes du Musée Borgia à l'elletri publié par Zoëga in Magazin encyclopédique*, 1811, Octobr. *L'Égypte sous les Pharaons*, Tom. I, p. XVI.

41) Nomen *Fayyum* est eopticum *Ⲣⲟⲗⲁⲛ* mare, quia magnus lacus septentrionalae provinciae partem integram occupat. Arabes qui exterum nominis ad cyma suae linguae reducere solent (cfr. Jomard, *Descript. générale de Méphiss* in *Descr. de l'Égypte, Ant. Descr.* Vol. II, ed. maioris, p. 28 not.) contendunt, nomen esse derivandum a canali Josephi, qui hanc provinciam irrigat et quem patriarcha Josephus mille diebus [self *ⲙⲁⲓⲛⲉⲛ*] absolvisset. Eadem ratione Arabes nomen *ⲙⲁⲓⲛⲉⲛ*, *Venus aurea*, mutarunt in *ⲙⲁⲓⲛⲉⲛ*

الس, *Atâr ennaby*, vestigiū prophetæ. Ita porro Abdallatif II, 1, p. 107 ed. Tubing. p. 331 *Trad. de Sile. de Sacy*, nomen Nili ex arabica lingua derivare voluit, quæ etymologia certe non ineptior est illa, quam Græci proposuerunt, a *via Ilûç*. Cfr. Heliiodori *Aethiop.* IX, 21, p. 444 Bourdel. p. 381 Coray; Serv. ad Virgil. *Georg.* IV, 291. *Etymol. M.* p. 602. Squire ad Plutarch. *de Iside et Osir.* p. 103 et quæc monui ad Olympiodor. ad *Arist. Meteorolog.* fol. 25, a (*Aristot. Meteorol.* vol. I, p. 258, 643). Omnino Græci in uominum geographicorum inepta explicatio Arabes longo superant. Ita ex nomine urbis *μαλήλατ* fecerunt *Μένλαος* et *Μενελαίτην τομόν* (Strabo, XVII, p. 803. Plin., *Hist. natur.* V, 9) et ex *καροπηά Καναφιός*, quibus factis fabulam de Menelao eiusque gubernatore Canobo in Aegyptum profectus vel excogitavere vel ad hæc regiones transfulere. Cfr. quæ monuerunt Quatremère in *Mémoires géographiques et historiques sur l'Égypte*, Vol. I, p. 365 sqq. v. Bohlen, *das alte Indien*, Vol. I, p. 142 sqq. Addo verba Patersoni (*Asiatic Researches*, VIII, p. 51) *It was a common practice with the Greeks to disguise their own ignorance of the purport of a foreign word by supplying a word of similar sound, but different meaning in their own language and inventing a story to agree with it.* — De provincia Fayyum vide Quatremère, l. l. Vol. I, p. 391 — 416. — Secundum Georgi baschmurica dialecto Ammonii (in oasi, quæ hodie Siwah vocatur) utebatur, cuius rei argumentum deprehendisse sibi visus est in verbis notissimis Herodoti (II, 42): *ἀνὰ δὲ Αἰγυπτίων Ἀμμώνιοι εἶναι Αἰγυπτίων τε καὶ Αἰθίοπων ἄποικοι καὶ φωνῆν μεταδόντες ἐπιγοστρον νομίζοντες* — *δοκίμει δ' ἴσθαι καὶ τοῦναμα Ἀμμώνιοι ἀπὸ τοῦδ' ὄσι τῆν ἠλιωνύμην ἐνοεῖσαντο* et q. s. Hinc concludit Ammonius dialecto usos esse intermedia inter illam, quam Aegyptii inferioris (*Αἰγυπτός*) incolae loquebantur et eam, quæ in superiore Aegypto (*Αἰθιοπία*; cfr. *Introd.* not. 1) in usu erat, itaque inter memphiticam et sahidicam, quod ro vera valet de baschmurica. At vix dubitare licet Herodotum h. l. Aethiopiae nomen propria sua significatione intellexisse.

42) Cfr. Georgi, *fragm. Evang. Sti Johannis*, *praef.* p. LXXXV sq. Quatremère, *Recherches*, p. 147 — 253; *Observations sur quelques points de la géographie de l'Égypte* (Paris. 1812. 8.) p. 69 sqq. Zögés, *Catalog. codic. Copt. mus. Borg.* p. 140 sqq. Münter, *Comment. de indole vers. Sahid.*, p. 75 sqq., *Vermischte Beiträge zur Kirchengeschichte*, p. 40 — 46.

43) Apud Quatremère, *Recherches*, p. 42.

44) *Ibid.* p. 23. °

45) *Theaur. epistol. Lacroz.* I, p. 189. *Panth. Aegypt.* I, p. 137. *Opusc.* I, 25, p. 43.

46) *Allgem. Geschichte der morgenl. Spr. und Literat.*, p. 374.

47) L. l. p. XXV sqq.

48) L. l. p. 6, 38.

49) *Specim. vers. Daniel. Copt.*, p. 47.

50) *Seconde lettre sur les Hiéroglyphes*, p. 15 not.

51) *Aegyptiac. cod. reliq.*, p. XVIII.

52) L. l.

53) Sahidicæ dialecto proprius est frequens usus litterarum α , τ , ν , ξ pro α , ϕ , ψ , ξ ; suffixi tertius personæ femininæ $\epsilon\tau$ pro $\sigma\tau$; frequens omisio vocalis intermediae (quæ horizontali deinde lineola, desuper posita notatur; cfr. Georgi, *fragm. Evang. Joh. Theb.* p. XXXVII, CLXXIV, 2, 298, 301); vocalium litterarum aliis in locis geminatio; usus diphthongi $\epsilon\tau$ pro ι et ξ et litteræ ξ pro ι in fine vocabulorum; omisio litteræ α in modis vocabulis etc.

Speciminis loco, ut trinn dialectorum discrimen melius perspicatur, adscribimus orationem dominicam memphiticam et sahidicæ dialecto et breve fragmentum prius ad Corinthios epistolæ (c. IX, v. 10 — 15) secundum triplicem sacrorum Librorum interpretationem.

A. ORATIO DOMINICA.

I. MEMPHITICE.

Πνεῦμα εἰς ἑνὸν θεόν καὶ ἀνερχομένου ἵκε
νεκραν + μαρεδ τελεμετροτο + πετερεκα μα
ρεχουσι + ἀφρητ ἑεν τφε πκα ερεκα πκαρι +
πενου ἵτε ρακτ αμνη καλ ἀφοτο + στωε χα
πετερον παπέολ ἀφρητ ρου ἐτερεχέωολ + ἵκη
ἐτε σπον ἵταμπεροτο + στωε ἀνερχεντε ἐβουτ
ἐπρασος + ἀλλα παρακα ἐβωρα ππετροτο +
ἑεν πρεε ἵκσ Πνεος.

II. SAHIDICE.

Πνεῦμα εἰς ἑνὸν θεόν + ἀνερχομένου ἵκε
τεκαῖτερο μαρεσε + πεκοτυμα μαρεχουσι θεε
ετερετ της ἵσσυσι οἱ ραλλ πκαρ + πενου ετνετ
τῆμαλοσ καλ ἀφοτο + καλ καλ ἐβωλ ἵπετερον +
ἵκε ρουσι ετερεκα ἐβωλ ἵσπον ἵμα ετερο ἵταμ
ερωτο + ἵτ τῆματῆ ερωτ σπερασος + ἀλλα
παρακα ἐβωρετῆ ππομπερο + κα τμη τετβωλ
καλ πεσοτ ἵα ερεε περε ραλλου.

que postrema volumina efficiunt *Euchologium Alexandrinum Copto-Arabicum*, quocum iunge Assmanni *Codicem liturgicum ecclesiae universae*, Romae 1749, Vol. I. II. III et VII Part. II. — Psalterium Copticum typi vulgavit et latino interpretatus est etiam Theodorus Petraeus, Lugd. Batav. 1663, quae editio mihi non visa est. Est opusculum unius pagulae. Cave putes, ait Tromler (*Bibl. Copto-Jacobit. Spec.*, p. 35 sq.), in hoc libello contineri omnes Dav. Psalmos. Primus modo, isque unus est, qui hic apparet [isquo latinis literis expressus]. Ostendit tantum hoc specimen bonis Petraeus, quid praestare et vellet et posset, si vel opo bibliopolarum suffulset, vel ipse bene nummatus fuisset. Insunt libello testimonia doctorum Britanniae hominum, quibus lectores reddunt certiores, vere Petracum Psalterium Copto-Arabicum, hocque ab se verum latine, possidere, ipsamque simul Lex. Copt. confecisse, quibus libris edendis festam tandem appareantur Lucina. v. Bamgarten, *Nochricht. von merkw. Büchern*, Tom. VI, p. 4 sq. Quatremère, *Recherches*, p. 59 sq. Prodiit repetita Tukii Psalmorum editio nova sphaematum gregae aucta Londini 1826, 4. sumptibus societatis angliae propagandorum utriusque Testamenti librorum. Num Wilkinsii psalmorum editio, quam una cum lexico et grammatica linguae opticae publicasse fertur in *Theopist. Lacroz.*, Vol. III, p. 34. 155, nunquam lucem viderit, dubito. Theodori Petraei opera plura manuscripta adservantur in Bibliotheca Regia Berolinensi: *Lucubrations de lingua optica variae*, *Cod. Orient. CLXXI*, 4. *Lexicon Coptico-Arabicum cum notis Petraei*, *Cod. Orient. 4. CLXX*. Thomae Edwardi Lexicon Copticum Ms. Oxonii adservatur in bibliotheca Bodliana, *Cod. Orient. CCCXLII* (non Edwardi Bernard, uti ait Goorgi, *l. l.*, p. V), quo nuper in lexico suo concinnando non sine fructu usus est Tattam, de quo vide not. 171. Lexicon Coptico-Graecum est in *Bibl. Reg. Paris.* Cfr. Renandot, *Liturg. Or. collect.*, Vol. I, p. 175.

87) Lacroze, *Grammatico Aegyptiaco utriusque dialecti, quom brevitate, illustravit, edidit C. G. Woyde*, Oxon. 1778, 4.

88) Didymi Tanrinensis *Litteraturae Copticae rudimentum*, Parmae, 1783, 8.

89) *Prodromus Coptus sive Aegyptiacus*, Romae 1636, 4. *Linguae Aegyptiaca restituta*, quo linguae Coptae plena restauratio continetur, cum supplemento et indice Latino, Romae 1644, 4. Crimini datum est Kirchero, quod singulari aedicia vocabula codicibus, quibus utebatur, ignota intruit (cfr. Jablonski, *Panth. Aegypt.*, I, p. 274. Quatremère, *Recherches sur la langue et la littérature d'Égypte*, p. 53.

Peyron, *l. l.*, p. XXIV sq.) nimisque credulum saepenumero se praebuit (Leibnitzii *Opera* ed. Dutens, Tom. VI, p. 286. Tromler, *Specimen bibliothecae Copto-Jacobitae*, p. 22). Comparanda tamen sunt, quae ad eius defensionem protulit Klaproth pluribus locis secundae de hieroglyphis epistolae.

90) *Lexicon Aegyptiaco-Latinum ex veteribus illius linguae monumentis summo studio collectum et elaboratum a Mothurino Veyssière Lo Croze*. Quod in compendium redigii, ita ut nullae voces Aegyptiacaec nullaeque earum significationes ommitterentur, Christianus Scholtz, *Notulas quasdam et indices adiecit C. G. Woyde*, Oxonii 1775, 4. Lacroze vivente sola praefatio typi vulgata est in *Bibliotheca historico-philologica Bremensi*, p. 744 sqq. Manuscriptum opus, eni verba ex libris sacris integra erant adscripta, mortuo Lacroze Lugdunum Batavorum translatum est et apographum Letutias Parisiorum. Cfr. disertatio a Woydio gallico scripta: *Mémoire sur le dictionnaire Copte in Journal des Savons*, 1774, Juin, p. 333 sqq. Lacroze ex libris sacris noti erant tantummodo libri Novi Testamenti, psalmi, excerpta ex pentateucho et Daniele, praetereaque S. Cyrilli, S. Basilii et S. Gregorii liturgiae. Hinc non mirum, quod vocabularium magna deest copia. Praeterea liber rarissimis est ednnderandus. Cfr. Reuven, *Lettres à M. Letronne*, I, p. 53.

91) *Liturgiarum Orientalium collectio*, Paris. 1716, 2 vol. 4., cuius huc solum volumen prius pertinet. Copticeismi notionem praee se tulit quidem Renandot, sed minus hunc sermonem intellexit, sentiente Lacroze, *Theopist. Vol. III*, p. 96.

92) *Novum Testamentum Aegyptium, vulgo Copticum*, Oxon. 1716, 4. *Pentateuchus copticus*, Oxon. 1731, 4. Libri a Wilkins editi exigui sunt pretii et pravis omnis generis erroribus scaturit; qua de re saepenumero paulo acerbius loquitur Lacroze. Cfr. *Theopist.*, Vol. III, p. 154 sqq. ubi in epistola ad P. E. Jablonskium inter alia haec leguntur: *Turpibus et foedis linguae copticae ignorantibus nulla omnino pagina vocat, ut totam barbarismos et solocismos versionis, in quam vel oculos iacere pudet. Et tamen isti homo est, qui Guillelmum Bonjour linguae illius apprime peritum ita ignominiose accepit, ut iam haud minus sinistre de eandem Wilkinsii, quam de ingenio sentiam. Misera profecto est hodie sors litterarum: fuci, ignarum et stolidum pecus, mella deuantant, nec opibus cibaria supersunt. Hac me una spe consolor et sustentor, quod spes certissima sit fore, ut tandem aliquando utilissimi illius studii statior sis et Movoystris. Quam infeliciter copticus doctus fuerit Wilkins, patet ex interpretatione sigillarum nec et 47, quarum priorem*

ισαοο, posteriorem φασαγ significare dixit. Cfr. *Prolegom. ad Nov. Test. Copt.*, Cap. III, p. VI sq.

63) *Bibliotheca Copto-Jacobinae Specimen una cum Dissertatione de fatis linguae Copticae*, Lips. 1767.

64) *Fragmentum copticum ex actis S. Coluthi, erutum ex membranis saeculi V, copticæ et latine*, Romae 1781. Altera editio, quae Romae 1793 prodit, inscribitur: *De miraculis Sii Coluthi. — Fragmentum Evangelii S. Johannis Graeco-Copto-Thebaicum saeculi IV. Additamentum ex vetustissimis membranis lectionum evangelicorum divinae missae, cod. diaconici reliquiae et liturgico olim fragmento veteris Thebaidentium ecclesiae ante Dioscorum ex Veltiero Museo Borgiano*. Romae 1789, 4.

65) *Specimen versionum Danielis Copticarum, nonum eius caput emphitice et sahidice exhibens*, Romae 1786, 8. *Commentatio de indole versionis Sahidicae Novi Testamenti. Accedunt fragmenta epistolarum Pauli ad Timotheum in membranis Sahidicis musci Borgiani Veltiris; Havniae, 1789, 4. Münterus, Spec.*, p. 32 duplicem sacrorum librorum versionem sahidicam agnoscit. Cfr. Mingarelli, *Cod. Aegypt. Nan.*, fasc. II, p. 231.

66) *Codicum Aegyptiorum reliquiae Venetiis in bibliotheca Noniano observator. Bonon. 1785, 4. Fascic. I. II.*

67) *De Hagiographia primigenia et tratatitia*, Romae 1797.

68) *Catalogus codicum Copticarum manuscriptorum, qui in museo Borgiano Veltiris asservantur*, Romae 1810, fol.

69) Engelbrecht, *Fragmento boemurico-coptica Veteris et Novi Testamenti*, Havniae 1811, 4. — *Appendix ad editionem Novi Testamenti Graeci et codicis MS. Alexandrino a C. G. Woyde descripti, in qua continentur fragmenta Novi Testamenti iuxta interpretationem dialecti superioris Aegypti, quae Thebaica vel Coptica appellantur*. Oxon. 1799, fol. Opus posthumum a Ford editum. Dissertationem de versione biblicorum Aegyptica, quae huic operi praemissa est, iam antea Germanice. ediderat Woyde in Symbolis theologis Kiloniensibus Vol. III. (*Cramer's Beiträge zur Beförderung theologischer und anderer wichtiger Kenntnisse.*) — *Donic et Les douze petits prophètes, Manuscrits coptes de la Bibliothèque impériale, nr. 2, Saint-Germain, nr. 21; par Étienne Quatremère*

in *Notices et Extraits des Man. de la Bihl. Impériale*, Vol. VIII, Paris 1810, 4., p. 220 — 289.

70) *A compendious grammar of the Egyptian Language, as contained in the coptic and sahidic dialects; with observations on the Bashmuric, etc. by the Rev. Henry Tattam*. London 1833, 8.

71) *Lexicon Aegyptiaco-Latinum ex veteribus linguae Aegyptiacae monumentis et ex operibus Lacrozii, Woydii et aliorum summo studio congestum cum indice vocum latinarum*, Oxonii 1835, 8.

72) Primus omnium Amedeus Peyron in lexico suo concinnando radicem ordinem secutus est, neglectis vocalibus literis, quae ad ipsam radicem non pertinent, quae de re infra in sectione huius operis tertia describentur. Extant codices sahidici, in quibus vocales ferè omnes desunt. Cfr. Münster, *Spec. vers. Dan. Copt.*, p. 50.

73) Commemoramus collectiones Huntingtonianae Oxonii in Bibliotheca Bodleiana adservatas; scripta a Bonjurio relicta hodieque in monasterio Angustinorum Romae deposita; codices ab Assamano in Oriente collectos et in Vaticana bibliotheca adservatos; manuscriptorum, quae Wansleb ex secundo suo in Aegyptum itinere redux Regiae Parisiensis bibliothecae vendidit; codices Borgianos olim in Museo Veltiero, hodie in Neapolitano; Jablonskii manuscripta partim Oxonii partim Lugduni Batavorum adservata; codices copticos (maximam partem in sahidica dialecto conceptos in bibliotheca abbatiae S. Germani a Pratis Lutetiae Parisiorum, in regia bibliotheca Angustae Taurinorum (quorum potissimos recensuit Peyron in praef. ad lex. Copt.) etc. Vide Quatremère, *Recherches*, p. 115 — 140. Berolini praeter manuscripta in not. 156 commemorata reperitur Psalmodium egregius codex (*Cod. or. 4, CLVII*), de quo cfr. *Thes. epistol. Lacroz.*, Vol. III, p. 72. 241 *). Evangelia Matthaei (*cod. CLXVI, 4*), Marci (*CLXVII, 4*) et Lucae (*CLXVIII, 4*), Epistolae Pauli ad Colossenses, Thessalon. I, II, Philimonem, Ebracos, Timotheum I, II, Titum (*CXVI, fol.*), ad Romanos, Corinthios I, II (*CXVI, fol.*), ad Ephesios, Philipp. (*CLXIX, 4*). Praeterea ad sunt Evangeliorum pericopa (*cod. CLXV, 4*) et varia coptica, inter quae scala Copto-Arabica in *cod. CLIX, 4*. Psalmodium codice, cui Lacrozium aliorum manuscriptorum **) varias lectiones suasque emendationes adscripsit, nuper in nova psalmodium editione adornanda usus sum. — De linguae Copticae studio in Europa

*) Alius Psalmodium codex forma octona nuper accessit ex bibliotheca Ilgenii, rectoris olim Portensis, mihi quae aliquando praecipua dilectissimi. At humore sitaque literae partim deletae sunt.

**) Quan ni fallor Oxonii et Parisii constulerat Jablonskii. — Psalmodium Codex, de quo agitur, ab initio manca est et a versu 6. Ps. XXII incipit. Reliqua recenset ad parum accurata manu suppleta sunt. Mirum profecto est idem

cf. praesertim Bernardus de Rossi, *Della lingua propria di Cristo*, p. 41 — 49. Tromler, *Bibl. Copto-Jacob. Specim.*, p. 20 — 32.

74.) Lexicon cooptico-arabicum exstat in monasterio cooptico prope Natrī lacus, teste Wilkinson, *Topography of Thebes and General View of Egypt*, London 1835, 8., p. 347. Omnino vero simile est inter libros, qui in monasteriis copticis adservantur, plures existere, quibus ii, qui Aegyptiorum linguae et historiae operam dedere, segre carent. Ita Forskāl (teste Niebuhr, *Beschreibung von Arabien*, p. 80) Coptum audiit narrantem, in monasteriis nonnullis libros existere veterum Aegyptiorum literis exaratos, quos ipsi Copti explicare nequeunt. Cfr. Wansleb, *Nouvelle Relation d'un Voyage en Égypte fait en 1672 — 1673*, Paris 1677, p. 312.

75.) Sahidicae versionis omnes libri existero (cfr. Woyde, *dissert. de vers. bibl. Aegypt.* p. 8 sqq.), quod de memphitica interpretatione, quamvis vero simile sit, certo demonstrari nequit. Licet enim Adler (*Biblich-kritische Reise nach Rom*, p. 183) affirmaverit, Romae in bibliotheca collegii Maronitarum adservari codicem, qui omnes Veteris Testamenti libros in memphitica dialecto translato complectatur, talem tamen codicem existere in dubium vocavit Münter, *Spec. vers. Copt. Dan.*, p. 7 *). Hodie praeter libros Novi Testamenti exstant tantummodo Pentateuchus (Romae, 3 voll. fol. quae anno 1399 scripta sunt; in cod. Paris. bibliothecae Regiae cum versione arabica, scripto anno 1386; in cod. chartaceo bibliothecae St. Germani a Pratis; Oxonii in apographo anno 1674 facto), Jobus (Romae), Proverbia Salomonis (saltem pericopae in Cod. St. Germani a Pratis, qui Hebdomadum Sanctam continet), Esaias, Jeremias et IV Regum libri (Romae in bibliotheca Congregationis de propaganda fide; cfr. Münter, *Specim. vers. Danielis*, p. 6); Eszechiel (in cod. Bibl. Reg. Par. anno 1404 sive 1414 scripto), Daniel cum XII prophetis minoribus (Romae et Parisiis; cfr. Quatremère in *Notices et Extraits*, vol. VIII, p. 221 sqq.). Aegyptiaca Veteris Testamenti versio iam Talmudistis nota erat (cfr. Buxtorf, *Lex. Talmud.*, p. 1619 s. v. דָּבָר ; p. 465 s. v. דָּבָר). Tycheus, *Tentamen de variis codicum Hebraicorum Veteris Testamenti Mss.*, Rostoch. 1772,

proprus occidisse in Regio Parisiensium Codicum, quo usus est Tertianus, quem vide in *Lex. s. v. שְׁמִינִי* , p. 632 sq. — Vetusianum Evangeliorum codicum Parisiis exstant, alter a Michaele Episcopo Damiatensi a. Martyrum 696. p. Chr. 1190 scriptus (*Theo. Epist. Laeraz.*, Vol. III, p. 134), alter a Ludovico S. ex Aegypto in Galliam adportatus (*ibid.*, p. 191. Tromler, l. l. p. 38.

*) Pfeifferus etiam (*Cat. Sacr.*, pag. 284) affirmavit omnia Biblia coptica Mss. latere in Bibl. Vaticana, anno 1115

8., p. 62. 152) et Ecclesiae patribus (vidoe ex. gr. Theodoret, Tom. IV, *Serm. V.*, p. 555); neque dubitari potest, quin sahidica certe interpretatio altero post Christum natum saeculo iamam exstitior (cfr. Woyde, l. l., p. 137 sqq.). In disquisitione de memphitica versionis antiquitate maxima hucusque auctoritas tribui solebat loco, quem primus excitavit Kircherus (*Prodrom. Coptic.*, p. 186), ex Martyrologio Coptico arabico scripto et in Maronitarum collegio adservato, quo monachi initio quarti post Christum saeculo unice in sacris libris ex graeca, chaldaica et hebraica lingua in aegyptiacam transferendis occupati fuisse dicuntur. Cfr. Wilkins, *Prolegomen. N. T.*, p. VI. Assemani, *Bibl. Medicea*, p. 54. Iure autem monuit Woyde, l. l., p. 139 auctoriam illius Martyrologii haud magnam rei notitiam habere potuisse, quam versiones tam memphitica quam sahidica, quales hodie exstant, ex graeca LXX virorum interpretatione floxerint, quamvis negari nequeat etiam versiones existitiae, quae ex ipso hebraico textu promanaverint. (Cfr. Huet, *de claris interpretibus*, Hagae Comitum 1683, p. 153.) Quodsi igitur aliqua verba illis auctoritas est tribuenda, unice de collatione aegyptiaca versionis cum graeco, hebraico et chaldaico textu easo intelligenda patet. Zosimo auctore Veteris Testamenti aegyptiaca interpretatio eodem, quo graeca, tempore nata est. (Cfr. Fabric, *Bibl. Graec.*, Tom. XII, pag. 754.) Vido etiam de aetate aegyptiacarum versionum Münter, *Specimen Dan. copt.*, p. 23 — 32; *de indole vers. Nov. Test. sahid.*, p. 2 sqq. Georgi, *Fragm. Evang. Joh. Copto-Thebaicum*, p. CLII sqq. Monendum est praeterea, diversos interpretes Aegyptios diversas graeci textus reconfos ante oculos habuisse. Cfr. Münter, *Spec.*, p. 13 sq. — Ex apocryphis utriusque Testamenti libris hodie supersunt: Judith et Tobias in memphitica et sahidica dialecto (Tuki, *Rudimenta Linguae Coptae*, p. 118, 136, 212 etc.); Sapientia Salomonis sahidice (Woyde, l. l., p. 141; Poyron, *proef. ad lex. copt.*, p. XXIII); Sapientia Siracidis (Woyde, l. l.; Poyron, l. l.); Canticum trium puerorum (in fine codicum Psalmos continantium); Historia Susannae memphitice et sahidice; Visio XIV. Danielis, quae prophetiam aliquam apocrypham continet, typis expressa apud Woyde, l. l., p. 141 — scripta. Ed. Brown (*Itinerar.*, p. 245) codicem commemorat in bibl. Caesar. Viadobonensium adseratum, qui omnes libros sacros contineret. Cfr. tamen Quatremère, *Recherches*, p. 118. Unicum, quod autem est integræ S. Ser. in memphitico dialecto translatae exemplar possidet Marcei, prof. ling. or. Par., qui describi curavit codicem patriarchoe Coptorum, quem in fine saeculi superioris Cahirae vivebat. Nunc in possessionem Angli H. Leo transit cum reliquis Marcelli manuscriptis.

148; plures psalmi apocryphi (Woyno, p. 148 — 151), Evangelium iuxta Aegyptios (*ibid.*, p. 138), Evangelium Nicodemi, cuius graeca verba nuper edidit Thilo (*Cod. apocryph. Nove Test.*, Lips. 1832, vol. I, p. 490 sq.), sahidico (cfr. Peyron, *l. l.*, p. XXVI).

76) Quatromère, *Recherches*, p. 141.

77) *Catalog. Codic. Copt.*, p. 626 sqq. Cfr. etiam Rossi, *Egyptolog. Aegypt.*, p. 154. Morbi ex auctorita sententia meris incantationibus curandi sunt. Vido Kopp, *de difficult. interpret.*, §. 104, Vol. I, p. 109.

78) Savary, *Lettres sur l'Égypte*, vol. III, p. 86. Cfr. vol. I, p. 73.

79) Imprimis quando de sectis agitur, quibus Aegyptus superior referta erat. Huc pertinent cod. Huntington. 131 (bibl. Bodl. CCCXIII) in quo mysteria literarum graecarum exponuntur, gnosticae aperto originis; Cod. Askewianus, qui inscribitur *Tomus secundus fidelis sapientiae*, quo Valentiani doctrina continetur. Cfr. Didym. Taurin., *Rudim. literat. copt.*, p. 19. Münter, *Spec. vers. Dan. copt.*, p. 4. Goorgi, *Fragm. Evang. Joh.*, p. XIX, XX.

80) Ita versus Jeremiae prophetae, qui in *Evang. Matthaei* XXVII, 9 sq. laudatur atque in omnibus graecis hebraicisque codicibus deest, in coptica versione reperitur. Cfr. Tuki, *Rudim. ling. Copt.*, p. 295. Woyno in *Michaëlis Orientalische und Exegetische Bibliothek*, Vol. IV, p. 207. *Dissert. de vers. bibl. Aegypt.*, p. 5. Inter pericopas, quae lectionarius Copticus inserta sunt, deprehenduntur versus, quibus graeci hebraicque codices carent. Exemplum ex libro Iosuae attulit Woyno, *l. l.*, p. 4.

81) In historia monasteriorum copticorum.

82) *L. l.*, p. 42 sqq. Ad annum usque 718 indices tabulaeque senatus Cahirensis coptice componebantur (cfr. *ibid.*, p. 32), ab illo inde tempore iubente praefecto arabice. In bibliotheca Vaticana reperiuntur codices coptici ex decimo nostrae saeculo. Zoëga, *Catalog.*, p. 171. Secundum Renaudot, *Histor. patriarch. Alexandrinor.*, Paris. 1713, p. 290 coptica lingua Aegypti incolae ad annum usque 838 utebantur; Kopp vero (*de difficult. interpret.*, Vol. I, p. 191 sqq.) inscriptionem funeralem attulit et explicuit anno 662 aerae Diocletiani (= 334 Hegirae = 946 p. Chr. nat.) conscriptam. Itaque intelligi nequit, unde factum sit, ut nonnulli (cfr. Vater apud Adelung, *Mithridates*, Vol. III, Part. I, p. 65) contenderent sub Byzantinorum imperio et inde a fine primi arabicae dominationis aesculi copticae linguae usum in publicis negotiis lege interdictum esso.

83) Cfr. Niebuhr, *Beschreibung von Arabien*, p. 78 — 81, 85. Antè Arabum in Aegyptum inva-

sionem pericopeo graeco et coptice legebantur (cfr. Renaudot, *Liturg. oriental.*, Tom. I, p. 203), post invasionem coptice et arabice (Münter, *Specim. vers. Daniel. copt.*, p. 6).

84) *Rudimenta hieroglyph.*, p. 4, not. 10.

85) *Examen critique des travaux de feu M. Champollion sur les hiéroglyphes*, p. 15. Idem in dissertatione inscripta: *Aperçu sur l'origine des diverses écritures de l'ancien monde* (cfr. Thilorier, *Examen critique*, p. 97) haec dixit: *La plus grande partie de l'ancien idiome de l'Égypte est perdue pour nous; on n'en trouve que les débris dans la langue copte, qui elle-même n'est plus parlée, et dans laquelle on ne possède qu'une traduction incomplète de la Bible et des ouvrages liturgiques et ascétiques, qui, d'après leur nature, ne peuvent contenir beaucoup d'idées autres que celles qui se trouvent dans l'Écriture-Sainte. Malheureusement, l'invasion grecque a introduit dans le copte plus d'un tiers de mots grecs, et la conquête arabe un grand nombre de termes arabes, de sorte que le nombre des mots d'origine égyptienne y est très-limité. Les Égyptiens, en adoptant la religion chrétienne et avec l'alphabet grec, ont pris un soin particulier d'ajouter, dans la traduction de la Bible et dans les écrits religieux qui, après cet événement composent presque la totalité de leur littérature, toutes les expressions qui sentaient le paganisme, en les remplaçant par des mots grecs. Cependant ce sont précisément celles qui paraissent les plus nécessaires pour le déchiffrement des monuments graphiques de l'ancienne Égypte, la plupart de ceux-ci étant relatifs aux dogmes de l'ancienne croyance des habitants de la vallée du Nil. Apud Henry (*Lettre à M. Champollion sur l'incertitude de l'âge des monuments Égyptiens*, p. 53) de comparatione copticae linguae cum idioma veteris Aegypti haec legitur: *Il n'est pas douteux que le copte ne soit formé de débris de l'antique égyptien, mais comme tel, il ne peut être, par rapport à cette ancienne langue que comme l'italien le serait aujourd'hui par rapport au latin des premiers siècles de Rome. Le copte doit, sans contredit, être mis en première ligne pour la recherche des mots de l'égyptien des derniers siècles; mais pour les temps les plus reculés, il faut nécessairement lui adjoindre l'hébreu qui avec l'éthiopien, l'arabe et le syriaque, furent avoir une origine commune, et conserver la plus grande affinité. Une foule de mots égyptiens qui se trouvent dans les livres de Moïse, ne peuvent être interprétés qu'au moyen de l'hébreu. — Copticum linguam, ait Kopp (*de difficult. interpret.*, Vol. I, pag. 172), qui praeterca tot Graecae voces pro Aegyptiacis sunt admixtae, a prisca Aegyptiorum longius, quam vulgus opinatur, recedere**

arbitror. Nemo enim quisquam sermonem illum purum ac suis literis (enchoriis) scriptum adhuc legit. Sufficit quidem Coptice lingue cognitio ad intelligendos Coptitarum codices, quippe qui, quam lingua Aegyptiaca corrupta iam esset, sint scripti; sed minime eam sufficere ad interpretandas ad amussim antiquioris sermonis reliquias, in quibus Rosetani lapidis titulus esse videtur, mihi quidem. Nec est quod in hac inscriptione discrepantem passim a Coptica linguam miremur. Quingentis enim, et quod excurrit, annis antiquior est omnibus, quae ad nos pervenerunt, Copticis fragmentis. Iam vero quisque sermo natura ita est comparatus, ut ipso usu mutetur. Quodsi de reliquis omnibus linguis affirmari licet, quanto certius de sermone in Aegypto olim usurpato? In Aegypto, inquam, quae omni fere tempore peregrinorum incursionibus patebat; quam inhabitabant et Hebraei et Graeci et Persae Medique et Romani; cui non erat liber sacer, qui semper retento lingua immutata potuerit servari, qualis aliorum est vel Pentateuchus, vel King, vel Koran; et si quis erat, certe ille non omnibus, sed solis sacerdotibus (Diodor. XVI, 51. Clem. Alexandrin. Stromat. VI, pag. 653) patebat.

86) *L'Égypte sous les Pharaons*, I, p. XIV: La langue copte est une de celles qui, par leur conformation, ne peuvent point se corrompre. On peut donc avancer que le long espace de temps pendant lequel elle a été parlée n'a pu aucunement l'altérer, et c'est ce que je me propose de développer dans ma Grammaire Égyptienne. I, p. 23: La grammaire de la langue copte, vraiment philosophique et unique dans ses règles, porte l'empreinte d'une antiquité très-reculée; elle est le type admirable de la perfection que peut acquérir le mécanisme du langage.

87) *Papyri Graeci Taurinenses*, I, p. 107: Aegyptiam linguam saepe mihi consideranti semper visum est, eam a mathematicis viris creatam ac sartam servatam fuisse. Omnia nuda simplicitate nitent, nihil addi nihilque detrahi potest; ad analogiam ita universa exurgunt, ut nullae sint anomaliae, nisi quae fortasse a sequiore aetate inductae fuerunt. Vocum compositio viri aliquam crasin aut ophaeresin patitur, ne origines obscurerent. Primitivae radices unica constant syllaba; si quae ex duobus coalescunt, affirmari potest earum primigenia themata vel antiquata fuisse vel nondum detecta. Radicum significationes paucae et inter se connexae; iam qui mente recolat Arabicarum radicum potestates propemodum infinitas et varias, imo dissitas sibi quae adversantes, nos ille affirmabit, quemadmodum offrens imaginatio multa turbavit in Arabica lingua, ita severissimam rationem omnia rexisse in Aegypto. Formae nominum effinguntur quae particularum, quae

radicibus additae ipsas semper pari modo temperant. Syntaxis sequitur ordinem idearum. Iam qui tandem cunctibus eius modi linguam potuisse ad complura saecula geometricas suas rationes interemeratas servare, si eloquentiam vel potius fuisse experta? Quum enim haec artes viribus imaginatis plurimum valeant, atque haec indocilis sit severum ordinem pati, turbasset profecto primaequam Aegyptiae linguae simplicitatem. Eloquentiam ab Aegypto repudiatam fuisse tradit Diodorus I, 75; idem de poetis diserite affirmat Sacerdos apud Dionem Chrysostomum Orat. XI, p. 162 D, inquit apud Aegyptios non licere quidquam versu afferre, neque univere ullam esse poetin. Clr. praef. ad lex. Copt. p. XII sqq.: Sermo Copticus adeo regulam servat, ut suas radices non dicam patitur longo studio investigari, sed ultro offerat. Enimvero in eo radix variis particulis, seu praefixis, seu suffixis comitata varias sibiinde easque certissimas induit significationes, quin in particulis cum stirpe consociandis aliquae, nisi raro, interveniat crasin, aut imesit, vel alia grammaticae figura. Omnia circino atque ad amussim ita sunt composita ac commensurata, ut Coptica dialectus non a poetis, aut ab oratoribus illustribus historicis, sed a severis geometris regulas assuetis profecta, ac propagata fuisse videatur. Quod si verum est, ut obiter dicam, certissime denuntio, nulla carmina, nullam proeam orationem paulo praestantem apud Aegyptios inventum iri; neque enim aut poetis, aut grandior oratio esse potest, quin simul sive metri sive rhythmici gratia angulata formae dialecti collidantur ac rotundentur. Sacerdotibus Aegyptii piaculum fuisse carmina condere perhibet Dion Chrysostomus; sacerdotis populo nunquam permittisae scientias tradunt omnes; scripturae genus saepius ideas, quam vocum sonos, representans viri conducebat metri, aut numeri subtilitatis scripto exprimentis. Iam cum nulla perpolita prosa oratio esse possit, nisi post ex-cultam poetin, cum literae et scientiae deflorescant, nedum auctus sumant, ubi sunt singulare alicuius ordinis privilegium, equidem auguror, nos in Aegypto monumenta nihil acutum aut elegans esse inventuros, sed theogoniam, religiones, annalia, inscriptiones, syngraphas, omnia icriana et squalida oratione exposita. Nilus Aegyptios cogebat esse geometras; cum geometria cohaerent artes, quae solo populo permittentur; ergo Aegyptias literas auguror fore geometricas, cuiusmodi est sermo Copticus, ipsaque artes non adeo pulchri sensum, quam geometriam praese ferre videatur. Maxime omen avertat ter maximum Thoth! Sed maxime vereor, ne non vatem infaustum agam, bene vero philosophum, qui effectum cum causis prudenter consociet. Re vera nihil lucusque in veteri Aegyptiorum lingua repertum est, quod aliquo modo poeticeam vel etiam

rhythmicam prae se ferret speciem, praeter trituranthum agrorum brevis castrum, quod Champollion Thebis invenit et interpretatus est (*Lettres écrites d'Égypte et de Nubie*, p. 196) et Acerbi (*Biblioteca Italiana*, Vol. LVI, p. 153) italicis versibus ita reddidit:

Trebbiate bene, o bovi:

Non treberiete invano.

Un quarticel di grano

Anche per voi sarà.

bis { Quel che riman il poi
Il signor nostro avrà.

Signum repetitionis diserte additum est. Hieroglyphicam inscriptionem, quam tab. V, fig. 1 exhibemus, analysin dedit Rosellini, *Monumenti dell' Egitto e della Nubia*, Part. II, *Monum. civili*, Vol. I, p. 308—312.

88) Imperocchè io penso che, nello interpretarsi iscrizioni geroglifiche non debbia essere d'incanto un soverchio rigore di quella grammatica copta che noi compiliamo sopra libri scritti, è vero, in lingua radicalmente egiziana, ma che ha subito per i tempi e più per un sì strano e distante cambiamento di forme grafiche occasionato da una stranissima e radicale nuovità d'idee religiose, una di quelle rivoluzioni che lingua mai subir possa per opera di umane circostanze. Vi sono poi molti termini assai frequenti nei geroglifici, che invano si cercherebbero nella lingua egizia cristiana; nel modo che non si troveranno giammai negli antichi testi egiziani certe voci dei libri copti, quantunque esse sieno radicalmente di vera origine egizia. E i testi geroglifici sono rimasti a noi ad interpretarsi, piuttostochè che a leggerli: voglia dire che gli occhi si debbono aver maggior parte della voce. Gli stessi antichi Egiziani, a cagione del grandissimo uso dei segni determinativi nella loro scrittura, vi vedevano molta più di quello che pronunziassero. Or noi dobbiamo molte voci esser paghi di conoscere il significamento d'un carattere, o di un gruppo geroglifico, senza troppo travagliarsi di trasriverne la pronunzia; nè ha da sembrare strano che una frase non quadri esattamente colle regole della grammatica copta, alle quali le scritture geroglifiche non possono nè debbono essere

rigorosamente sottmesse. Le quali saranno appieno manifeste quando un Dizionario geroglifico verrà pubblicato in quel modo che si può. Ivi vedrassi per i confronti e per i contesti e per le stesse iscrizioni bilingui, la certezza delle interpretazioni; ma non di tutti i gruppi potrà indicarsi l'esatta antica pronunzia, nè in tutte le frasi apparirà la rigorosa costruzione della grammatica copta.

Così ancora si vedranno foneticamente scritte molte voci delle quali non resta vestigio nel copto, ma che però non saranno meno genuine egiziane, nè il senso loro men certo, dacchè i contesti, i segni determinativi, le azzie figurate, etc. etc. assegnano loro necessariamente una tale significazione^{*)}. Di questi voci potrà formarsi quella parte del Dizionario geroglifico alle quale, se volessi, si darà il nome di probabile da acquistare più o meno autorità, seconda la chiarezza e il peso degli esempi. A me, che ho potuto raccogliere un numero immenso di testi geroglifici per lo più esplicativi di grandi scene figurate, venuti spesso sopra materie identiche o analoghe, dichiarate con certe preziose varianti; testi in fine i più adatti a produrre il frutto dei confronti, accade quasi tutti i giorni di scoprire il significata di certi segni e gruppi che non è dato talora di pronunziare, o che pronunziati non mi esprimono alcuna voce o radice a me nota nel copto, molto più che sfortunatamente poche più radici conoscano oltre quelle che possono ricavarasi dal povero e mal digesto lessico del La Crazz: ma non perciò minor sicurezza derivami da' miei contesti che fanno certo del senso di queste diverse combinazioni di caratteri. Or io non dubito per questo della grandissima utilità che ricaverrebbe da un lessico il più ricco che si potesse di radici copte primitive. Questa importante lavoro aggiungerebbe autorità ad ogni specie d'interpretazione probabile, e darebbe significamento e vita a molti gruppi che rimangono ancora incertissimi, o muti. Sarebbe il punto d'appoggio richiesto da Archimede a sollevare l'universo. Che ne sia dato un lessico completo di tutte le radici della lingua egiziana, e non resterà segno o combinazione di caratteri nei geroglifici, che non venga resa con quella certezza d'interpretazione con la quale traducansi i ter-

*) Multum praesertim utilitatis percipitur ex imaginibus animalium rerumque, quibus nomina hieroglyphicis literis adscripta sunt, quales frequentissime deprehenduntur in hypogeijs. Haec numero quaesitum est, quae causa Aegyptios commoverit, ut rebus, quas unusquisque primo statim obtutu agnosceret potest, nomina, quibus appellabantur, adscriberent. Quam tamen morem antiquissimis temporibus, quum plerumque res nondum ad illud fastidium esset elata, quod seriose satate eam attingit videmus, invaluisse diserte testatur Aelianus (*Far. Niter*, X, 10) et exinde patet, quod Pausanias pluribus locis et Lucianus (*Herodesius s. Atilon*,

§. 5) eas notant imagines, quibus, quasi extra morem egressis, nulla explicatio adscripta fuerit. Et in gemmis talia deprehenduntur, v. c. in Aegyptiaca, quam Chiffletus (nr. 32) gnostice esse originis perperam arbitratur (Kopp, *de difficultate interpretationis*, §. 590, Vol. II, p. 3), in qua leo pictus est aditis literis ΛΑΥΤΙ Ι. e. ΛΑΟΥΤΙ (uti in Thobaldensium dialecto ΑΥΤΑ προ ΟΥΤΟΙ). Cfr. Kopp, l. l., §. 532, Vol. I, p. 634 sq. Haec monuimus, quia tot tantisque viros hodieum scimus Aegyptiorum simplicitatem quum dicunt ineptianque irridero.

mini delle lingue le più conosciute. Con che non voglia già significar di bizzarra ed impossibile l'ipotesi di completamente spiegare tutte le geroglifiche iscrizioni; ma ho voluto bensì esprimere, nel modo ch'io la sento, la difficoltà di poter tutto ridurre a pronomia retta ed a significazione sicura, e la necessità di contentarsi, dove il copto che abbiamo non servi, di probabili spiegazioni. A diminuire il numero delle quali dovrebbero occuparsi con ogni sforzo i filologi; che il poter far tutto e completamente, non può essere opera di un solo nè di pochi. — Lettera filologica critica del professore Ippolito Rosellini al chiarissimo signore professore Amedeo Frycon di Torino (Pisa 1831, 8.), pag. 26 sqq.

89) Rudiment. Hieroglyph., Cap. I, §. 6, not. 35, p. 12.

90) A nomine Aegypti ΧΑΜΑΙ Σ. ΧΑΜΕ. Cfr. Champollion, L'Égypte sous les Pharaons, Vol. I, p. 101 sqq.

91) Cfr. Introduct. not. 18 et fragmentum apud Josephum contra Apion, I, 14, p. 1158 ed. Oberthür.

92) Ad etiam Zoëga, de origine et usu obeliscorum, p. 35 sqq. p. 433. Seyffarth, System. Aegypt. quadriparsit., p. 4 not.

93) Essai sur les Hieroglyphes, trad. de Meassier, Tom. I, p. 88. 89.

94) Mécanisme du Langage, I, p. 358 sqq.

95) Encyclopédie. Art. Hieroglyphes.

96) Cours de Rhétorique, Tom. I, p. 206. 207.

97) Magazin encyclopédique, 1805, Novembre, p. 30.

98) Journal des Savans, 1821, Avril, p. 209. 210.

99) Précis du système hiéroglyphique des anciens Égyptiens A. p. 279. 358 sqq. B. p. 320 sqq.

200) Rudim. Hierogl. Aegypt., p. 4, not. 9.

1) Histoire du Gnosticisme, Tom. II, p. 5.

2) Le nombre immense d'inscriptions conçues en ces caractères, images d'objets physiques, et qui couvrent les monumens publics et privés des Égyptiens de tous les âges, prouve d'abord l'emploi général de l'écriture hiéroglyphique dans toute la vallée du Nil; fait soupçonner, que cette écriture ne fut point jadis aussi difficile à apprendre que nous pouvons le croire, et surtout que ce système ne fut jamais réservé, comme on voudrait parfois le soutenir encore, à une petite fraction, à une classe privilégiée de la nation égyptienne. Clément d'Alexandrie ne nous dit-il point en effet que, même de son temps, ceux qui parmi les Égyptiens recevaient de l'instruction, apprenaient les trois genres d'écritures égyptiennes, l'épistolographique, l'hieratique et l'hiéroglyphique?

3) Tarichentas enim ad sacerdotum ordinem pertinuisse, disertè testatur Diodorus I, 91. Cfr. Zoëga, de obelisc., p. 255. Creuzer, Commentar. Herodot. I, p. 13. Nihil facienda sunt, quae leguntur apud Manethonem, Apotelesmat., VI, 459 sqq. De Cholchytis cfr. Appendix. I. Quod non nomen recte scribitur, derivandum est vel ab aegyptio vocabulo $\chi\epsilon\lambda\omega\lambda$, $\chi\epsilon\lambda\omega\lambda$ $\chi\epsilon\lambda\omega\lambda$ $\chi\epsilon\lambda\omega\lambda$, vel a $\chi\omega\lambda\lambda$, $\chi\omega\lambda\lambda\epsilon\tau\omega$. Nullus tamen dubito, quin pro $\chi\omega\lambda\lambda\epsilon\tau\omega$ legendum sit $\chi\omega\lambda\lambda\epsilon\tau\omega$. Auctor dissertationis inscriptae: The Enchorial Language of Egypt. From the third number of the Dublin university Review (Dublin 1833, 8.), p. 10 ait: The name of this profession, $\chi\omega\lambda\lambda\epsilon\tau\omega$, is not to be found in any Greek Lexicon; it is, however, analogically formed, and conveys a clear meaning, „a pouter out of libations.“ Dr. Young read the word $\chi\omega\lambda\lambda\epsilon\tau\omega$, and supposed it to be derived from a Coptic word signifying „to dress;“ as if the Egyptian mummies, after being buried, were, every now and then, taken up to be dressed! — The mistake is a palpable one; yet the Cholchytæ have passed muster in many Review and Encyclopaedias; and we are not sure, that the imaginary word has not been introduced into Greek Lexicons. In nota haec etiam adduntur: Between the Alpha and Lambda in Graeco-Egyptian monuments there is often no difference. The four letters, for example, of the word $\lambda\lambda\lambda\lambda$ in the 40th. line of the Greek Rosetta Inscription, are formed precisely alike. It is, then, the sense to which we must often have recourse, in order to distinguish between these letters. In the case of the word in question, in the Ptoema of Casati's Ms. which Dr. Young first saw, there is no cross line in the third letter. This led him, not unnaturally, to consider it a Lambda; but an inspection of the Antigraph, in which the cross line is as distinctly forming in the corresponding letter as in any Alpha in the entire of it, ought to have undeceived him; and so, no doubt, it would, if he had not adopted, before he met with it, the strange etymology which we have mentioned in the text. — De Confusio à et à literis cfr. Kopp, Tachygr. veter., Manhem. 1819, 4., Vol. I, p. 75, 95. de difficult. interpret. §. 198, Vol. I, p. 228.

A) Diodor. Sicul. III, 3. Origen. Epistol. ad Roman. Opp. Tom. IV, p. 495. Apuleii Metamorph. XI, p. 386.

B) Clem. Alexandrin., Stromat. VI, 4, p. 757. Potter. Aristid., Aegypt. II, p. 331. Jobb. Apul., Metam. II, p. 62. Aelian., Histor. animal. XI, 10. Aliorum locorum copiam offerunt Zoëga, de origine et usu obeliscorum, p. 513, not. 35. Drumann, Historisch-antiquarische Untersuchungen über

Aegypten, p. 122 sqq. Vulgo ἱερογραμματεῖς (cfr. inter alios Schmidt, de sacerdot. et scripif. Aegypt., p. 134 sqq.) Istinio nomine sacer scriba appellatur. At bene attulit Koppins, de difficult. interpret., §. 312, Vol. I, p. 369 locos Luciani, *Macrob.* §. 4, Tom. VIII, p. 116. Horapollinis I, 37 ubi ἱερογραμματεῖς dicitur πούλα μιλάρ. Itaque γραμματεῖς h. l. sunt literaræ, eruditæ, non scripturæ elementæ. Cfr. etiam Gale ad Iamblich. *Myster.* p. 183. Wesseling ad Diodor. II, 16. Rhoer ad Porphyr. de abstinent. IV, 8, p. 321. — De prophetis vide Jablonski, *Opus.* ed. Te Water, II, p. 348 sq.

6) L. l. Opiniones, hieroglyphicæ artis mysteria solis sacerdotibus nota fuisse, argumentum ex loco etiam Platonis (*Phædr.*, p. 274 E sq.), ubi scriptura ex sententia sacerdotum Aegyptiorum memorie excolendæ obesse dicitur (τοῦτο γὰρ τῶν μαθητῶν λέγειν μὲν ἐν σφραγίδι παρῆσι μνήμης ἀμικροῦσι), repetere possemus, nisi abunde notum esset, eius modi principium apud omnes gentes valuisse, ubi republicæ administratio sacerdotum manibus tradita erat. Nunquam tamen contigit, vulgus a literarum cognitione penitus arceat.

7) Herodot. II, 142. Aristot. *Meteorol.* I, 14, 26. *Rhetor.* VII, 10. Platon. *Tim.* p. 23 E. *Schol. Apollon.* Rhod. IV, 262, pag. 585 Schæfer. alioque. Narrationem de litæ inter Aegyptios Phrygiæque exorta, ac deinde duobus infantibus recens natis directæ, Herodotus II, 2 ad Psammetichum refert; *Schol. Aristophan.* *Nub.* v. 397 ad Sesonchosin. Cfr. *Tract. Chiland.* IV, 796.

8) Diodor. I, 28, 55. Pompon. Mela I, 9. Plin. *Hist. natural.* V, 9.

9) Cfr. *Demonis et Istri fragmenta* ed. Lens et Siebelis. Lips. 1812, 8.

10) *Bibl. crit.* II, p. 348.

11) *Grundriß der Alterthumswissenschaften* (Halle 1815, 8.), p. 147.

12) *Verhåller der Europäischen Völkergeschichte* (Berlin 1820, 8.), p. 36.

13) Ad Cudworth, *System. intellect.* p. 377.

14) *Histoire du commerce*, p. 37. 304. 340.

15) *Indischer Christenstaat*, p. 567.

16) *Opuscula, quibus res Aegyptiacæ explanantur* (Carolaruhæ, 1765, 8.), p. 95. de sacerdot. et scripif. Aegyptiorum, p. 9.

17) *Hist. crit. philos.* I, p. 244. Cfr. tamen *Thesaur. epistol. Læroc.*, Tom. I, p. 70.

18) *Hist. sacr.*, p. 134.

19) Vide supra Introd. not. 1. Ubi, quæ de nomine Aethiopiæ ad superiorem Aegyptum trans-

lato verba faceremus, addendum erat eadem significatione eo usos esse Callistratum (*Stat.* p. 876 ed. Morelli in Philostr. *Opp.*), qui Memnonis statuum in Aethiopia fabricatam esse et reperiri affirmat (cfr. Jablonski, de *Memnone*, Sect. III, cap. 2, p. 82 sqq.), et Lucianum (*Astrolog.*, §. 3, Tom. V, p. 216), qui astronomiam ab Aethiopiis inventam esse refert, quippe quia pelliculo semper ære sidera conspicerent, nude intelligitur de superiore Aegypto locutum esse Lucianum. — De affinitate inter Aegyptios et Indos intercedente cfr. etiam Fréret in *Mémoires de l'Académie des Inscriptions et belles-lettres*, Vol. IV, p. 598. Minutoli, *Aehnlichkeit symbolischer Begriffe bei einigen Völkern des Alterthums in Nachrichten zur Reise zum Tempel des Jupiter Ammon in der libyischen Wüste*, p. 170 sqq. Quæ affinitas prorsus negatur a docto Gallo Jomard (*Voyage de Caillaud à l'oasis de Thèbes, Avant-propos*, p. IX): *S'il n'est pas possible de démontrer que ce pays ait été civilisé avant la péninsule Indienne et les rives du Gange, du moins ses monuments, aujourd'hui mieux connus, proviennent d'une manière incontestable qu'il n'a pas reçu d'elles ses arts, ni ses sciences; qu'il a créé pour son propre usage et continué pendant des siècles un système d'institutions appropriées au sol, au climat et aux mœurs; enfin, qu'il est parvenu au plus haut point de grandeur, d'industrie et de prospérité intérieures; état qui n'a pu se soutenir aussi long-temps sans de sages combinaisons de la part des maîtres du pays et une connaissance approfondie des besoins du peuple.*

20) III, 3.

21) *Asiatic Researches*, Vol. III, p. 5. Idem Jones ait (*Works*, III, p. 366): *I am persuaded, that by means of the Pundras we shall in time discover all the learning of the Egyptians, without deciphering their hieroglyphics.*

22) *Travels in Nubia*, p. 107.

23) H. Light, *Travels*, p. XIII. *Asiatic Researches*, vol. VIII, p. 42: Minutoli, *Reise*, pag. 248 sqq. *Biblioth. Britannica*, Vol. XXXVIII, *Littérature*, p. 208 — 221.

24) Jones, *Works*, III, p. 160.

25) Cfr. ex. gr. Savary, *Lettres sur l'Égypte*, vol. II, p. 92.

26) Philostrat. *Vita Apollon.* *Tyan.* III, 3.

27) L. l. I, p. 58 sq.

28) I, p. 48 sqq. Cfr. disquisitiones Blumenbschii in *Götting. Magazin*, I, p. 111. *Beitr. zur Naturgeschichte*, p. 130. Walkenaer in *Archives littéraires de l'Europe*, 1804, nr. 10. Pettigrew, *History of Egyptian Mummies*, p. 155 sqq. Heeren, *Hist. Werke*, Vol. XIV, p. 82 sq.

- 29) I, p. 120 sqq.
- 30) I, p. 186 sqq. Multa animalia ab Aegyptiis adorata haud in Aegypto sed in India erant domestica. Cfr. Geoffroy St. Hilaire in v. Fréariop, *Notizen aus dem Gebiet der Natur- und Heilkunde*, 1826, nr. 332. Quod iam animadverterat Ammianus Marcellinus XVII, 4: *Valuerum ferarumque genus, etiam alieni mundi, genera multa sculptata . . . . . non enim, ut nunc literarum numerus praestitutus et faciliis exprimit quicquid humana mens concipere potest, ita prisca quoque scripturarum Aegyptii: sed singulae literae singulis nominibus serviebant et verbis nonnunquam significabant integros sensus. De animalium apud Indos Aegyptiis quo cultu cfr. Herodot. II, 65 sqq. ibique interpp. Diodor. Sicul. I, 83 sqq. dissertationes Gallorum Banier et Blanchard in *Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles-lettres*, Vol. III, p. 84 sqq. IX, p. 20 sqq. F. G. Zickler, *de Aegyptiis bestiarum cultoribus*, Jenae 1756, 8. Lacroze, *Indischer Christenstaat*, p. 426. Meiners, *Vermischte philosophische Schriften*, Vol. I. Dissert. VII.*
- 31) II, p. 41 sqq. Cfr. Meiners, *de causis ordinum sive castrorum in veteri Aegypto atque tam in antiqua quam in recentiore India in Commentat. Soc. Götting.*, Vol. X, p. 184 sqq.
- 32) II, p. 203 sqq.
- 33) *Fables et Contes Indiens*, Paris 1790. *Préf. Norden, Voyage; Notes et éclaircissement*, Vol. III, p. 299 — 349.
- 34) *Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles-lettres*, Vol. XXXI, p. 81.
- 35) *De veterum Aegyptiorum origine in Comment. Soc. Götting.*, Vol. X, p. 57.
- 36) *Ausflürungen über Asien*, I, p. 300. II, p. 133. 398.
- 37) *Werke*, Vol. V, p. 113.
- 38) *Reise*, Vol. I, p. 74.
- 39) *Ideen*, Vol. II, p. 551 sqq. *Historische Werke*, Vol. VII, p. 66.
- 40) Cfr. inter alia scripta *Monthly Magazine*, 1797, Sept. p. 187.
- 41) *L'Égypte ancienne*, Vol. II, p. 281.
- 42) *De origine et usu obeliscorum*, p. 438: *Hanc vero ex Aegyptiis monumentis et veterum auctorum effatis colligo hieroglyphicorum characterum naturam, quod signa quaedam sint signorumque syntagmata, verum quae cogitatione concipiuntur imitantia, quae ad literarum instar ordinata in series sive versus, animi sensus, factorum idearumque seriem expriment. Id enim hieroglyphicis proprium est, ut quoad figuram pictura sint, quoad ordinem literae: atque hoc pacto distinguantur et*

a Sinensium characteribus hodiernis, qui non sunt rerum effigies, et a Mexicanarum reliquorumque barbararum picturis, ubi figurae non ad literarum instar singularem erantur, sed dispositione una ad alteram referuntur. Neque picturae sculpturaeque Aegyptiae, quae figuris actione aut dispositione inter se iunctis et connexis factum aliquod expriment, sive historicum sive mythicum sive allegoricum, magis sunt picturae appellandae quam Graecorum anaglypha tabulaeque pictae, a quibus nulla alia re differunt, quoniam ea quae et Aegyptiam inter et Graecam versantur. Ideoque quae huius modi figurae cernuntur in obeliscorum summitatibus et circa pedem eorum insculptae, non satis recte dicuntur hieroglyphica, nisi dum brevitatis gratia et pro recepta vulgo consuetudine omnia ea, quae in templis sacrisque monumentis pinxerunt Aegyptii, sub hieroglyphicorum nomine complectamur.

43) Zoëga, Clavigero, Gama, Hervas, auctor libri *Letture americane* inscripti, Comes Rinaldo Carli alicuique vetustissima illa, quae aetatem tulere, antiquo Americanorum gentium culturae monumenta examinauerunt. Reperiuntur eiusmodi in bibliotheca Escorialensi, Bonensi, Vclitris, Romae, Lutetiae Parisiorum, Vindobonae, Dresdae, Berolini. Cfr. Acosta apud Theod. Bry, IV, p. 278. 282. 352. Clavigero, *Storia antica del Messico cavata dai migliori storici Spagnuoli* (Cesena 1780), I, p. 22. II, p. 186 sqq. Alex. v. Humboldt, *Vues des Cardillères*, Vol. I, p. 173 — 242 aliaque in locis; Koppe, *Drei Berichte des Generalcapitain von Neuspanien, Fernanda Cortez etc.*, Berol. 1834, 8. Heeren, *Historische Werke*, Vol. XIV, p. 39 sqq.

44) Macrobi. *Saturnal.* I, 9. Philo Byblius ap. Euseb. *Præpar. Evangel.* I, 10, p. 35 sqq.

45) Strahlencberg, *Description historique de l'empire Russien*, Vol. II, p. 201 sqq.

46) Eustath. ad *Iliad.* ζ, 168, p. 632 Ram. — Nostra etiam aetate docti exstant viri, qui hieroglyphica symbolica Graeca deprehendi existant in signis cyriolicis (uti aiunt) planetarum et signorum Zodiaci hodiernum apud Astronomos uisitorum. ζ enim falcem Saturni, ♂ clypeum Martis cum hasta, ♃ speculam Venenris, ♄ caducem Mercurii significare contentum etc. At ex vetustissima signorum forma, quales in antiquis libris manu scriptis apparere solet (Kopp, *de diffie. interpret.*, §. 287, Vol. I, p. 342), aperte patet, litteras ea fuisse, quibus nomen iniuta iudicabantur. Itaque olim scribebatur:

Ζη pro Ζη Ζης.
Κη pro Κη Κηος.

♁ pro ♂ Θωός, Mars.

♀ pro ♀ Φωσφόρος.

§ pro § Σελήνη, ubi non haerendum in forma latina literae S. cfr. Kopp, l. l., §. 186, p. 222.

Ϟ pro Ϟ Σιλύνη.

De signo ♁ cfr. Gaisford. ad *Poët. minor. Graec.* Vol. I, p. 113. Bako ad Cleomodem, II, 4, p. 455.

Similiter in codicibus scriptam est

ϣ sive ϣ VGO pro ϣ, quo in signo Nasarius ad Solin., p. 1235 cornu copias agnovisse sibi videbatur. Comparatur nota Tironiana ϣ VGO. Kopp, *Tachygr. vet.*, V, 2. Vol. II, p. 395.

♁ pro ♂ i. c. Λο, Leo.

♁ sive ♁ sive ♁ pro ♁ i. c. ΤΞ sive ΤΞΣ pro τοξότης.

17) Chambers, *Account of the sculptures and ruins at Malapouram in Asiatic Researches*, I, p. 145 sqq. Cfr. etiam Niebuhr, *Reise nach Arabien*, Vol. II, p. 32, tab. 5 sqq.

18) v. Bohlen, l. l., II, p. 435.

19) Possit arbitrari aliquis, Judaeos, quum Aegyptum relinquerent, certe Moſen in omnibus sacerdotum Aegyptiorum disciplinis versatissimum, hieroglyphicas artis notitiam ex Nilotica valle secum portasse, quam opinionem tuitus est Otmar (Nachtigall), *Fragmente über die allmähliche Bildung der den Israeliten heiligen Schriften* apud Henke, *Magazin*, Vol. II, IV, V; imprimis in capite inscripto: *Ueber Bildneri als Quelle vieler Darstellungen in Pentateuche*. Ait enim l. l. Vol. II, p. 512 in multis historicis carminibus in sacris Israelitarum libris vestigia deprehendi picturarum, quibus res antiquius gestae erant delineatae, sive acu pictarum sive caelatarum sive in aere lapidibus sculptarum; multosque illorum librorum locos, qui absque eius modi hypothese explicari non possent subacti fieri dilucidos, ubi hieroglyphicum signum mente adderet. Quam rem ut exemplo illustraret, attulit locum ex II. Mos. XVII, 1, ubi Israelitae tandem victoriam de hostibus reportasse dicuntur, quamdiam Moſes manus extolleret, quod ne nimis illi molestum fieret, duos viros brachia eius suffulsiſſe. Tunc omnes evanescentes difficultates, tunc facile explicari posse, qualis nexus intercesserit inter victoriam Israelitarum sublataſſe Moſis manus. Totam enim

narrationem derivatam esse ex pictura quadam, qua cogitationem artifex exprimore voluisset, Moſen omni virium suarum intentione victoriam adiuvare, cumquo hebraica lingua *intenia virium, oculum* expanso brachio significaretur (cfr. Gesen., *Commentar in Jes. prophet.* XXXIII, 2; Vol. I, p. 895), hominem fuisse pictum lapidi incidentem, cuius brachia ab utraque parte sublata fuissent, et in antica tabulae parte viros procliantes eorumque a tergo solem occidentem. Eadem explicandi ratione in aliis difficilioribus Pentateuchi locis usus est, praesertim in interpretandis miraculis, quae Dei iussu Moſes in Aegypto coram Pharaone fecisse traditur (*Erod.* IV. VII—X), praeterea in *Genes.* II, 8—15. 19. 20. 21—24. III, 1—19. 21. III, 15—18. 22—24. IV, 3 sqq. VI. IX. XI, 1 sqq. XVIII. XIX. XXI, 15 sqq. XXII, 1 sqq. XXVIII. XXX, 32 sqq. XXXII, 24 sqq. XLI. *Erod.* III. IV, 24 sqq. XIII. XIV. XVI. XIX. XX. XXXIII, 20 sqq. XXXIV, 29. *Num.* XXI, 8—9. XXII. Cfr. tamen Vater, *Kommentar über den Pentateuch*, Vol. III (Halae 1805, 8.), p. 688—696. Fuere praeterea viri docti, qui quadratam Hebraeorum scripturam sacram sive sacerdotalem fuisse perhibebant cumquo a vulgari, quo in notaſſis haemocis deprehenditur, distinguebant, eadem prorsus ratione, qua cuneiformes Persarum Medorumque literarum auctore Grotfend (sp. *Heorrea, Ideen*, edit. II, Vol. I, p. 956) sacris tantummodo usibus, praesertim publicis inscriptionibus componendis destinatae fuissent, dum *zendica* quam vocant scriptura communi vitae consuetudini inserviaſſet. Cuius opinionis luculentissimum argumentum reperisse opinabatur in loco *Jes.* VIII, 1: *Sume tibi magnum volumen et scribe in eo stylo humano* מִן הַבְּרֵיתִי וְכָתַבְתָּ, quod scribendi genus vulgare ac sacerdotali oppositum esse existimabant (Michaëlis, *Supplem. ad Lex. hebr.*, p. 919. Jahn, *Bibl. Archaeolog.* I, 1, p. 413). Verba autem intelligenda esse de simpliciiori scribendi ratione, qua a radioribus etiam et hebetioris ingenii hominibus intelligi posset, demonstravit Gesenius (*Geschichte der hebr. Sprache und Schrift*, §. 42, p. 148. *Commentar. ad Jes.* I, p. 325) allato potissimum loco *Habac.* II, 2. Neque quidquam proficiter verbis Irenaei *adv. haeres.* II, 24: *Ipſe enim antiquae et primae Hebraeorum literae sacerdotales nuncupatae decem quidem sunt numerus; scribuntur autem quae per quidem novissima litera capulata primae. Et ideo quaedam autem subsequantiam scribunt, sicut et nos: quaedam retrorsum a dextera parte in sinistram retrouentes literas.*

20) Cfr. Zoëga, *de origine et usu obeliscor.*, p. 550 sq. Jomard in *Descript. de l'Égypte, Antiqu. Deser.* II, p. 359. Caylus in *Recueil d'antiquités*

I, p. 69. Mahn, *Darstellung der Lexicographie*, p. 406 alioque, imprimis Kopp, *Bilder und Schriften der Phoeniz*, II, p. 51 sq.

§1) Hecet. Abderit. ap. Diodor. Sicul. I, 49: ἡρεῖ δ' ἐπιόγγυς τὴν ἰσθμὸν βυβλοδίνην. ἡρ' ἡρε ἐπιόγγυδαυ ψυχῆς λαρεῖτορ. Seleuc. et Manetho ap. Iamblichum *de mysteriis*, VIII, 1. Cfr. Zoëga, I. l. p. 432 sqq. 502 sqq. Quatremère, *Recherches*, p. 2 sqq.

§2) Heeren (*Hist. Werke*, Vol. XIV, p. 18) arbitratur, originem phoneticorum hieroglyphorum esse tribuendam necessitati nomina scribendi, artemque sensim sensimque dcinde esse exultantem (p. 16). Neutram nos opinionem probare possumus, uti patet ex iis, quae supra a nobis sunt disputata. Posteriorem tuitus est etiam Jomard, quum diceret (*Descript. de l'Égypte, Antig. Descr.*, Vol. III, p. 151): *Selon toute apparence, le sens des hiéroglyphes n'est pas resté le même pendant les milliers d'années**. Caeterum systematicam hieroglyphicam a sacerdotibus esse inventam, exinde etiam patere mihi videtur, quod cae res, quibus frui sacerdotes non licebat, rarissime inter phonetica hieroglyphica apparent v. c. pisces**), quorum usus sacerdotibus haud erit permissus (cfr. Herodot. II, 37. 77 ibiq. Bähr. Plutarch. *de Iside et Osir.*, §. 7, p. 353 D. Clemens Alexandrin. *Stromat.* VII, p. 718 D. Porphyrius, *de abstinent.* IV, 7, p. 314. Julian. *Orat.* V, p. 176 B). Inter symbolica hieroglyphica pisces frequentius occurrant. Ita in porticu templi in urbe Esneh piscem inter symbolica hieroglyphica esse delineatum refert Prokesch, *Erinnerungen aus Aegypten*, Vol. I, p. 268, sed vercor ne ibi phoneticam significationem habuerit (vide not.**). Erravit autem Prokesch, quum contenderet in monumentis ex Pharaonum aetate pisces nunquam deprehendi. Cfr. Rosellini, *Monumenti storici*, Tom. I, Tav. I. nr. 11. *Julianus secutum* (ita enim voco

schemata ovata sive elliptica planae basi insidentia, quae a Gallia *cariochae*, ab Italia *cartelli* resti appellantur) adeo sit laesum, ut singula signa rite explicari nequeant, vix tamen dubitare licet, quum titulum symbolicis hieroglyphis scriptum expresserint. Champollion (*Praef.*, B, pag. 316) deorum piscium species inter hieroglyphica reperit, quorum nulli significationem phoneticam tribuit. Etiam inter aetologica hieroglyphica piscis deprehenditur (cfr. Sect. IV). Parthey (*Commentatio de Philis insula*, Berol. 1830, 8., p. 39) ait: *Pisces nunquam in literarum consequentia expressum esse meminimus*. Quod eo mirabilius est, ubi ingentem piscium copiam perpendimus, qua Nilus abundabat ita, ut vulgatissimum essent populi alimentum. Cfr. van Rhoeer ad Porphyrum, *de abstinent.* IV, 7, p. 314. Gesen. *Commentar. ad Jes. prophet.* XIX, 8, Vol. I, p. 611. Rosellini, *Monumenti dell' Egitto e della Nubia*, Part. II, *Monumenti civili*, Vol. I, p. 221 sqq. Quae dogmatum rituumque sacrorum vis et auctoritas haud solum, uti facile intelligitur, in hieroglyphicis cernitur, sed in multis etiam aliis rebus. Ita, ut exemplo utar, vix alia cras cauta rarissimi Aegyptiorum cum extera gentibus commercii, nisi dogmata religionis. Eius modi enim commercium vix alia via existere poterat, nisi trans mare: omnibus vero notum est, quanteper mare et quanteper aed a mare et navigationem pertinet Aegyptiis exora fuerint, qui in re versatorum sacerdotum agnosca astutiam, qua talia eundem in finem propeuserunt, quem Romana Ecclesia aliis multimoda nugis pro longam saeculorum seriem persecuta est, scilicet ut prohiberent, ne populi ingenium magis excolerent, quam ipis volupe erat. Cfr. Plutarch., *de Iside et Osiride*, §. 32, p. 363 F, qui dogmati de mari vitando allegoricam fabulam de Typhoe interpretationem superstruit. *Sympos. Quaest.* VI, p. 685 A. VIII, p. 729 A. Aiqui negari nequit Pharaonum aetate (imprimis sub regibus dynastiae XVIII. nr. 11, ubi sacerdotum auctoritas paulo erat

*) Quomodo Jomard hieroglyphica varias significationes habuisse censuit aetatum varias temporum aetates, ita Falla (*Analyse*, p. 32; cfr. *Leipzig. Literat. Zeit.*, 1806, p. 8 sqq.) secundam varietatem rerum exprimentarum, monumentorum et locorum. — Caeterum opinione, hieroglyphicam scripturam temporum decursu ingentes subisse mutationes, minime primus proponit Jomard: eandem enim iam antea defecerat Dequignes (*Mémoires de l'Académie des Inscriptions*, Vol. XXXIV, p. 8), usus potissimum loco Plutarchi (*de dorman. Socrati*, *Opp.* Tom. II, p. 577), qui tames, hinc moxante Zoëga, *de orig. et uso obeliscorum*, IV, 2, p. 457, minime de hieroglyphica Aegyptiorum scriptura, sed de alphabetica loquitur. Id certum est, Romanos sibi placuisse in variandis nominibus, quae phoneticis signis expressa erant, ita ut idem nomen, quod una tantum ratione antiqua temporibus exhibebatur, seriore deinde aevo decem

pluribusve etiam modis scriptum deprehendatur. Cuius rei exemplum dedimus in tab. V, fig. 6 — 14 et 2. Decem enim illi varii signorum complexa nomen urbis Emeli (EMH) exprimit. Cfr. de archaismi et novandi studio in arte hieroglyphica Romanorum aetate Salvolini, *Campagne de l'Égypte le Grand euvre les Schén et leurs allés*. Paris. 1835, 8., p. 32 sqq. *Analyse grammat. et raisonnée*, p. 23.

**) In alphabeto hieroglyphico apud Salvolini, *Analyse grammaticale et raisonnée de différents textes égyptiens*, Vol. I, Paris 1836, 4. datae tantummodo piscium formae deprehenditur, altera (nr. 118), quae B in nomine urbis EMH Esneh (Tab. V, fig. 2) exprimit, altera (nr. 190), quae III iterum respondet (v. c. BAH T copula, *numa*). Tab. V, fig. 3, ubi pisces ad *raqrtes* alludere videtur. Tertia (nr. 252) a prima haud differre videtur.

labefactata) veterum Aegyptiorum navigationem commerciumque cum exteriis nationibus minime adeo rarum fuisse, ac vulgo existimatum est*). Imo tempus fuisse, quo Aegyptii maris mediterranei regnum tenebant, patet ex picturis in templorum Thebanorum parietibus et ex historicis quibusdam indiciis, quae ulterius persequi huius non est loci. Cfr. *Descript. de l'Égypte, Antiquités, Mémoires*, Tom. VI, p. 260 sqq. Quae si vera sunt, laud prorsus ineptum erit, si quis opinionem e Micali (*Storia degli antichi popoli italiani*, Firenze 1832, Vol. I, p. 15. 140) propositam defendere velit, qui etruscam artem aegyptiacae originem debere, imo primos Italios incolas ex Aegypto olim advenisse arbitratur. Etiam Münter (*Antiquarische Abhandlungen*, Kopenhag. 1816, 8., p. 149 sqq.) in Sicilia, Melite vicinisque insulis aegyptiacae linguae, scripturae religionisque vestigia deprehendisse sibi visus est ideoque censet antiquitus inter hasce regiones Aegyptumque frequentissimum commercium existasse. Atqui ne id quidem omni dubitatione caret, monumenta, de quibus agit, vere aegyptiacae esse originis: imo ea aetate orta esse videntur, qua Aegyptiorum sacerdotes Italiam finitimaeque regiones inundabant, caerimonias ritusque Isiaci cultus inter Romanos viros novarum rerum cupidos mulierisque libidinosos propagentes. Alia monumenta procul dubio antiquiora sunt originis: at tanta est similitudo, quae inter diversas diversarum gentium religiones saepenumero intercedit, ut eodem iure Mexicanos ab Aegyptiis originem traxisse possis contendere, quo Italiae Siciliaeque populos aborigines.

33) L. l. II, p. 49. *Crenzer, Commentat. Herodot.* §. 18: *Pharaonum vitae ratio ac sacerdotalis disciplina*, I, p. 211 sqq. Idem valuit apud Aegyptios secundum Platonem (*Politic.* p. 290, d: *πρὸς μὲρ Αἴγυπτον οὐδ' ἴσμεν βασιλῆα χωρίς ἱερατικῆς ἕξεως*), quod apud Persas. (*Cicero, de divinot.* I, 41: *Nec quisquam rex Persarum potest esse, qui non ante magorum disciplinam scientiamque perceperit.* cfr. *Platon. Alcibiad.* I, p. 121, c = p. 149 Buttm.). Lectu digna sunt, quae disserit Denon, *Voyage*, p. 146: *Mais toujours des temples! Pas un édifice public, pas une maison qui eût eu assez de consistance pour résister au temps, pas un palais de roi! Qu'étoit donc la nation? qu'étaient donc les souverains? Il me semble que la première étoit composée d'esclaves, les seconds de pieux capitaines; et les prêtres, d'humbles et d'hypo-*

crètes despotes, cachant leur tyrannie à l'ombre d'un vain monarque, possédant toutes les sciences, et les enveloppant de l'emblème et du mystère, pour mettre ainsi une barrière ent' eux et le peuple. Le roi étoit servi par des prêtres, nourri par eux; préché par eux: chaque matin, après l'avoir habillé, ils lui faisoient les devoirs du souverain envers son peuple, envers sa religion; ils le menaient au temple: le reste du jour, comme le doge de Venise, il n'étoit jamais sans six conseillers qui étoient encore six prêtres. Avec de telles précautions il ne pouvoit peut-être pas y avoir de mauvais rois; mais qu'y gagnait le peuple, si les prêtres les remplaçoient? Les deux seuls souverains qui, selon l'histoire, aient osé secouer le joug, qui fermèrent les temples pendant trente ans, Chéphrenes et Chéops, furent regardés et consignés dans les annales, que les prêtres écrivoient, comme des princes rebelles et impies. Cfr. *ibid.* p. 193. Meiners, *Versuch über die Religionsgeschichte der ältesten Völker*, p. 134. *Drumann, Historisch-antiquarische Untersuchungen über Aegypten*, p. 14 sqq. 153 sq. Quae admodum apud Aegyptios ita etiam apud Indos rex a sacerdotum ordine prorsus dependebat continuoque sacerdotibus erat circumdatus, qui quanta ex parte republicam attingeret demonstrari nequit, cum veterum scriptorum haec de re testimonia discrepent. (Cfr. *Welker, Ueber die letzten Gründe von Recht, Staat und Strafe*, p. 309.) Reges Aegypti tantopere ex sacerdotum imperio arbitrioque pendebant, ut, teste *Diodoro* (I, 70), ne comubialia quidem iura aliter ac eorum statistique temporibus exercere possent: *Ὅτι γὰρ μόνον τοῦ χρηματιστῆν ἢ κρείων ἢ καὶρὸς ἀριστέρος, ἀλλὰ καὶ τοῦ χρηματιστοῦ καὶ λοῖσασαυ καὶ χρημαθῆναι μὲν τῆς γνηυαυκῆς καὶ καθόλου τῶν κατὰ τὸν βίον πραγατοῦν ἀνίστανται.* Adde denique *Gesenii Commentar. ad Jes. prophet.* XIX, 3 — 11.

34) L. l. II, p. 456 — 461. Ita in nomine Osiridis, quod Ἰοῖσις a sacerdotibus pronuntiabatur secundum Hellenicum Lesbium apud *Platarchum de Iside et Osiride*, pag. 364, agnoscit aensericum *Isuara, dominus***. *Agypta*, nomen Aegypti nomen, eandem habet significationem ac semiticum *Ἰγῆγῆ* (cfr. *Rühlbo von Lilienstern, Aethiopen und Aegypten*, p. 268 sqq.). Nomen terra Goson, cuius de sitn praeter notissimas Jablonskii dissertationes (repetitas in *Opuscul.* de Te Water, vol. II, p. 73 — 224) consuli potest *Bryant, Obser-*

*) Imprimis v. *Bohlen*, t. I, Vol. II, p. 127 sqq., qui monet Aegyptios nantes piscatorumque, qui suam in terram advennerant, summo despectu tractasse (*Jablonski, Pusch. Aegypten*, III, 1); Aegyptium navi relinquere, teste *Porphyrio* (*de abstinentia*, IV, 8) nefandum scelus fuisse; Neptunumque, maria Deum, ne minima apud Aegyptios

honoribus cultum esse, teste *Herodoto* II, 50 *ibiq.* *Bähr.* Postremo argumentum Ideico nullius est ponderis, quia neque Terrae deum venerabant.

**) Apud Malabarenses sol *Esuara* vocatur, teste *Baldreo, Beschreibung der Küste von Malabar und Ceylon*, p. 194.

vations upon the ancient history of Egypt. p. 75 — 94, respondet indicio *Goshana* sive *Ghoshayana* i. e. secundum Wilfordum, domicilium pastorum. Idem nomen urbis Avaris, quod toto disputationibus anam praebuit, derivavit a sanscritico vocabulo *abhîr, pastor*. Cfr. Rühlv v. Lilienstern, *l. l.*, p. 223 not. In nomine *Misir* agnoscit v. Bohlen sanscriticum *misra* i. e. *gens mixta*, quemadmodum Aethiopes ab Arabibus *حباش* sive *احباش* vocantur a radice *حباش habescha a. habascha (convenit, coivit turba diverrarum tribum in unum)*. Cfr. Gollii *Lexic.* p. 657. Ludolf, *Commentar. ad Histor. Aethiop.* 1, 1, nr. XIV, p. 49. Nili nomen, quod procul dubio nigrum fluvium significabat, uti hebraicum Schihor, graecum *Μηλας*, copticum *ⲙⲉⲗⲁⲥ* (*Ἰλαμῆς* apud Diodor. Sicul. I, 19), derivat v. Bohlen ab indicio *Nilds, niger*. Aliud nomen *Σιγῆς a sris, sanctus*: tertium *Ἰάγο a ydras, ydro, iens* (similiter ac *Ganga, nos: die Gehende; Jordanes, Rhein*). Isisium nomen comparat cum vocabulo *Isit, domina*. In nomine caeci regis Anysis apud Herodotum II, 137 agnoscit sanscriticum *amantshis, caceus*, compositum ex negativo *an* et *ish, videre*. *Chartum*, quo nomine *λεγογραμμάτις* Aegyptii appellabantur (*Genes. XLII, 8*) quod ipse Jablonskius (*Opusc.* I, p. 403) haud aegyptiacae esse originis opinabatur et Hydo (*de relig. veter. Persar.*, p. 373 s. 379) ex persica lingua derivare voluit, secundum v. Bohlen cohaeret cum verbo *granth, scribere* unde *grantham, liber*. *Ἀμπεδῆς*, nomen Tartari, Jablonskius (*Opusc.* I, p. 25), Zoëga (*de orig. et usu obeliscor.*, p. 278, 295) derivabant a vocabulo *εαεντ, occidens*. Secundum Plutarchum (*de Iside et Osir.*, p. 431. *Opp. Tom. II*, p. 562) significavit *ααντ, τὸν λαμβάνοντα καὶ δίδοντα*, quia scilicet *ααντ, ααοντι* est accipere et *τ δαρε*. Bohlen comparavit sanscriticum *amanthas*, unde *rat-amanthas*, Rhadamanthus, rex inferorum. (Idem copticè sonat *po-hte-ααντ*.) *Bari (βαρις)* derivat a *bhri portare*, unde *bharas, navis oneraria*. Secundum Herodotum (II, 158) vocabulum *βαραθρας* aegyptiacae est originis. Apud Indos *barbaras* significat *ferum, crudelium hominem*.

33) Hoeren, *l. l.*, p. 419 *ισαδν διδεταον* interpretatur de scribendi ac dicendi genere apud cancellarios

usitato, quod secundum formam et argumentum necessario a vulgari loquendi ratione differbat. Id procul dubio certum est, quod idem iam observavit et quod apto cohaeret cum iis, quae supra disputavimus, in verbis Synceilli *ισαδν διδεταον* opponi *Ἑλλησθι γωνῆ*, graeca lingua, minime vero sacram dialectum populari idiomatici. Quam posteriore oppositionem ut in verbis Synceilli deprehenderet, Zoëga, *de orig. et usu obeliscor.*, p. 36 not. corrigere voluit *εἰς τὴν κοινὴν διδεταον pro εἰς τὴν Ἑλλησθια γωνῆ*. Vide Appendic. XXV, not. 4.

36) Duplicem olim in Aegypto existisse hominum speciem indicamque stirpem confusam esse cum nigra Aethiopum gente, docuit iam Blumenbachius. Vide not. 228 et Zoëga, *de orig. et usu obeliscor.*, pag. 576. Prichard, *Researches into the physical history of man*, p. 387 sqq. Sectens in *Fundgruben des Orients*, Vol. I, p. 63. Jomard observavit physiognomiam mumiaram respondere vultui principum arabicorum, minime vero faciei Coptorum hodiernorum (*Descript. de l'Égypte, Antiq. Descript.* Vol. III, p. 77 sqq. cfr. *Antiq.* Vol. II, Pl. 49, 50, 51. *État moderne*, Vol. II, Pl. I, fig. 3, 16, 17 etc.) — Etiam Ptolemaeorum aetho duplicem stirpem in Aegypto existisse elucet ex epitheia, quae in pacto Nechutis (vide Appendic. nr. XI) venditori Pancrethae et emporibus tribuantur. Illo enim vocatur *μελόχρωος*: hi *μυλόχρωος*. Cfr. Boeckh in *Abhandl. der Berliner Akad. histor. philolog. Kl.*, p. 20 sqq. Hoeren, *l. l.*, p. 90. Etiam fabula de pugna inter nigrum Osiridem et rufum Typhonem (Plutarch. *de Iside et Osiride*, §. 33, p. 364 sq.) huc pertinere bellumque inter nigrum quam et fulvam gentem indicare videtur. Longo maior incolarum Aegypti multitudo nigricanti tuis colore praedita erat crinibusque crispis, teste oculari Herodoto (II, 104): *μυλόχρωος ἴσσι καὶ οὐλόχρωος*. Quom uigricantem Aegyptiorum colorem significare videntur nigrae columbae (sacerdotis aegyptiacae), quae secundum Herodotum (II, 55) Dodona venerunt ibique oraculum condiderunt; niger praeterea color incolarum Colchidiae, qui coloni Aegyptiorum dicebantur (*Schol. ad Pindar. IV. Pyth.* 376. cfr. tamen not. 258). Neque videtur negligendum esse, quod Aegyptii saxa *basanitica (syenites)* admixta magna

*) Leirone (in brevi commentationcula manus scripta, quam mecum communicavit egregia benevolentia Alexandri ab Humboldt, cuius etiam viri excellentissimi dissertationem ineditam de stirpe populi Aegyptiacae comparare licuit) contra monuit, explicitius difficillimum esse, quam ob rem Osiris et Typhon fratres vocentur (Diodor. Sicul. I, 13. Plutarch. *de Iside et Osiride*, p. 403 sqq. Reiske. *Syenes de providentia*, p. 90 Petov.) et cur niger Osiris albam

puerum Horum procreaverit. Atque, utpote terrigenae homines, i. e. matris communis Terrae filii, Osiris et Typhon fratres vocari poterant: totumque mythus indicare videtur, albam stirpem (indicorum sacerdotum) denique cum nigra (africana gente) fraterno foedere ita iunctam esse, ut in huius solo natali tandem proderit Horus, qui nomine indicator sacerdotum ordo, qui divini cultus faciem incitis ascendit.

amphibolici lapidis quantitate) in statuis fabricandis reliquis praetulerant *), praesertim quum Syenites inter omnia, quae in Aegypto occurrunt, saxorum genera tractata sit difficillima. Accedit praeterea, quod Achilles Tassius (*de amor. Clitoph. et Leuc.*, p. 69 Commel.) Aegyptios hybridos Aethiopes vocat (ὄσος γένουτο νόσος Αἰθίοψ). Cfr. praeterea Aristot. *Problem.* XIV, 4: *Αὐτὰ τὰ οἰ Αἰθίοπες καὶ οἱ Αἰγύπτιοι βλαστοὶ εἰσιν; ἢ διότι τὴν Θερμότητα, ὡστερ καὶ τὰ ἔλλα διαστρέφεται ἔχρανόμενα, οὕτω καὶ τὰ τῶν ἑσῶν αἵματα; δηλοῦσι δὲ καὶ αἱ τριχῆς; οὐλοῦστές γὰρ ἔχουσι.* Lucian., *de Navigatione*, §. 2, pag. 491 Aegyptium quendam hunc in modum describit: οὗτος δὲ πρὸς τῷ μελλόχρῳσι εἶναι καὶ πρόχλιός ἐστι καὶ λεπτός ἕταν τῶν σκελοῖν καὶ ἐσθῆγξου ἐπισουρμένον τι καὶ συνεχὲς καὶ ἐπιέρχον, Ἐλληνιστὶ μὲν, ἐς τὸ πάριον δὲ τῷ ψόφῳ καὶ τῷ τῆς φωνῆς τόνῳ, ἢ κέρη δὲ εἰς τοῦτοιο δὲ πλάκῳσι συντεταγμένους ἀπὲ ἑλευθέρῳ φησι αὐτῶν εἶναι. Galen., *de temperam.*

*) Aegyptios saepe numero colore lapidis, quem eligebat, colorem rei hominive indicare voluisse, patet ex verbis Pausanias VIII, 24, 6, qui dicit in statuis Nili originem intra facies nigrae genis, nigro imaginis colore significatam esse. De symbolico colorem apud Aegyptios, imprimis in Deorum imaginibus rōnibus, quae ad sacrum cultum pertinebant, cfr. Caylus, *Recueil d'antiquités*, Vol. V, p. 20. DUMAS, *Histoire ancienne. Unternehmungen*, p. 108 sup. De rubro colore in deorum imaginibus vero similitudinem coniecturam proponit Clarko p. 11. Walpole, *Traité de diverses oeuvres de l'est* (London 1820, 4.) p. 366. Mos enim est omnibus fere barbaris gentibus, corpora sua et deorum imagines sanguine hostium occolorum tingendi.

**) De statuis veterum Aegyptiorum cfr. Galen. *de simp. medicam. facultat.* II, Tom XI, p. 154 Kühn de compos. medicam. per gener. III, Tom XIII, p. 682, quomvis ex liase locis non appareat, cui hominum stirpi adnumerandi fuerint.

***) Volney imprimis provocat ad vultum magnae sphynxis ante secundam pyramidem prope vicum Djirge; de qua liase legitur apud Jomard (*Description générale de Memphis et des Pyramides*, p. 89 in *Descript.* de l'Égypte, Antiq. Deser. Vol. II, edit. in fol.): *La face du Sphinx a été peinte d'une couleur rouge-brun, qui subsiste encore; c'est à-peu-près la teinte que les Égyptiens se sont donnés à eux-mêmes dans les représentations consacrées à la vie domestique ou aux scènes militaires. On en a conclu sans fondement que cette tête fournissait le type exact de la physionomie Égyptienne, et cela sans s'embarasser si des sculpteurs, si des peintres, si des maniers, qui cependant fournissent toutes sans équivoque le vrai caractère de la figure. Je ne sais pas quel esprit de système on a été jusqu'à conclure du Sphinx que les anciens Égyptiens étoient des nègres, c'est-à-dire, des hommes noirs, à cheveux crépus et laineux, à front bas et en arête, à nez épais, etc. L'existence de ce dernier caractère a paru prouvée incontestablement aux auteurs de l'assertion, attendu que le nez du Sphinx a été brisé et presque entier, circonstance comme on voit fort souvent. Mais pourquoi le peintre Égyptien, en faisant son*

II, 5, Tom. I, p. 618 Kühn. discrimen statuit inter siccos brevesque Aegyptiorum crines et lanosas crispasque comas Aethiopum (et incolarem Morocis; cfr. Herodot. VII, 70. Heeren, *Ideen*, Vol. II, p. 363. Vater, *Mithridat.* Vol. III, Part. I, p. 103 **). Addo praeterea Propert. III, 31, 15 Lachm.:
At tibi non satis est fuscis Aegyptio humis.

Amman. Marcellin. XXII fin. fm: *homines Aegyptii plerique subfusculli sunt et atrati magisque moestiores, gracilenti et iracundi* (Exod. II, 13), ad singulos motus exardescentes. Etiam vetustissima Aegypti plastica monumenta a nigra hominum stirpe tanquam anterioribus profecta esse videntur. Cfr. Volney, *Voyages en Syrie et en Égypte*, Vol. I, p. 74 sqq. Ruines, p. 29 not. et contra Winkelmann, *Werk*, Vol. III, p. 81. VII, p. 16 ***). Deus Pthha semper vultum habet vero africanum (Champollion, *Lettres au duc de Blacas*, I, p. 42) ideoque aboriginum Aegypti deus gentilis fuisse videtur †), cuius cultum sacerdotum ordo, qui in Niloticum vallem

*propre portraits, a-t-il oublié de le peindre en noir, et pourquoi le sculpteur a-t-il laissé le front presque droit! Lui de nous l'idée de rabaisser par cette observation la race des noirs! Mais, quand on voit ceux-ci représentés par les Égyptiens eux-mêmes dans leurs peintures de la manière la plus distincte, et qu'on examine avec attention les têtes de momies bien conservées, celles des belles statues Égyptiennes, celles des peintures et des bas-reliefs des hypogées, des palais et des temples; qu'enfin on les compare aux indigènes mêmes de la haute Thibaide, est-il possible de douter que les anciens Égyptiens aient appartenu à une race bien différente, celle qui est dite assez improprement Caucasiens? Ils avoient, à la vérité, les lèvres un peu bordées et les pommettes saillantes, mais cela ne change presque rien au type primitif. Contrairement opinionem profiteri Debon, Voyage dans la Basse et la Haute Égypte pendant les campagnes du général Desparre, Paris 1802, 4., p. 62: L'expression de la tête est douce, gracieuse et tranquille; le caractère est africain; mais la bouche, dont les lèvres sont épaisses, a une mollesse dans le mouvement et une finesse d'exécution vraiment admirables; c'est de la chair et de la vie. Idem Debon l. l. p. 46 hodiernis Coptos comparat cum prisca terra incolis: *Je crus reconnaître évidemment dans les Coptes l'ancienne souche Égyptienne, espèce de Nubiens basané, tels qu'on en voit les formes dans les anciennes sculptures: des fronts plats, surmontés de cheveux demi-laineux; les yeux peu ouverts, et relevés aux angles; des joues directes; des nez plus courts qu'épais; la bouche grande et plate, détachée du nez et bordée de larges lèvres; une barbe rare et paucure; peu de grace dans le corps; les jambes arquées et sans mouvement dans le contour, et les doigts des pieds allongés et plats.**

†) Coine opinionis illud quoque est argumentum, quod Pthha a Hermepione apud Ammannum Marcellinum XII, 4 Θῶν παρῖν vocatur (cfr. Champollion, *Gramm. Égypt.*, p. 117. Iamblich. *Myster. Aegypt.* III, 8, qui hoc nomen alia significatione accepisse videtur), et quod primus dynastiarum deorum mythicae res Pthha fuisse dicebantur. Cfr. Diodor. I, 13. Maetheo op. Synecoll. p. 51.

immigravit, ibi iam reperiase videtur. Isis contra, dea indicae originis (cfr. not. 224, 254) in omnibus picturis longissimis capillis comta delineabatur. Etiam lingua primitiva praeiorum Aegypti incolaram africanam originem redoluisse videtur, quamvis coniectura a Wahl (*Allgemeine Geschichte und Litteratur der morgenländischen Sprachen*, p. 392) et Bankes proposita, copticam linguam eandem esse atque illam, quae Barbarum gens in Nubia utitur, et simillimam illi, quae tribus quaedam iuga montis Atlantis habitantes (*Amozigh* et *Schilha* vocantur), eventum non probata sit, uti patet ex collectione quadringentorum circiter vocabulorum, quam Seetzen congestit. Cfr. Salt, *Essai sur le système des hiéroglyphes phonétiques*, traduit par Devèze (Paris. 1827, 8.), p. 56. Vater, *Proben deutscher Volksmundarten*, Lips. 1816, 8., p. 247 sqq. — Murray (apud Bruce, *Travels* II, p. 473) copticam linguam primitivam esse censuit, quae cum nulla eorum, quae nobis innotuero, aliquam haberet similitudinem. Cfr. praeterea Heeren, *Ideen*, Vol. II, p. 544 sqq. et imprimis Toelken apud Minutoli, *Reise*, p. 378 sqq.

57) Manetho ap. Joseph. contra Apion., p. 445: τὸ γὰρ ΥΚ καθ' ἑρῶν γλῶσσας βουκίλα σημαίνει τὸ δὲ ΣΩΣ ποιμὴν Ἰσὶ καὶ ποιμὴν κατὰ τὴν κοινὴν διάλεκτον. Ad revera ἰσac pastorem denotat, periternque dedecus (pro cuius), unde melius intelligitur locus Genes. XLVI, 34. Cfr. Lacroze, *Thesaur. Epistol.* I, p. 188. Letronne apud Champollion, *Précis du système hiéroglyphique*, B, p. 398. Rühlo von Lillienstern, *l. l.*, p. 233. — Quam nos propositimus de sacra, cuius Manetho meminit, Aegyptiorum dialecto sententiam aliis diiudicandam relinquimus. Nefas autem foret silentio praetorice opinionem a doctissimis nostri aevi hierographe Saevolini in medium prolatam. Arbitratur enim vocabula, in quibus symbolica hieroglyphis appellabantur, ad eas res et notiones translata esse, quae symbolice erant exprimebant. (*Campagne de Rhamsès le Grand contre les Schètes et leurs alliés*, p. 89 sqq.) Ita quum ἰσac havis femur significaret, hoc autem symbolice viriam corporis notio exprimeretur, vires corporis eodem vocabulo ἰσac deinde appellatas esse. Eodem modo vulturem fuisse emblema victorise, ideocquo ipsam victoriam vulturis nominie ἰσac dictam esse. Porro γνκ, ex proprie significasse pedum, quod quum regiae dignitatis fuerit symbolum ipsum quod sacra dialecto nomine ἰσac appellatum esse, quod nomen revers in hieroglyphicis inscriptionibus saepe numero occurrit. (Cfr. Champollion, *Grammaire Égyptienne*, I, p. 76 ac saep. Tab. V, fig. 15. ἰσac hieroglyphice scriptum est ibid. fig. 16.) Filii notio

vulpansere exprimebatur, qui quum et appellaretur (Rosellini, *Monum. civilt.*, Vol. I, p. 184. Tab. XII, 7), ipse filius deinde et dictus est. Ligo ἰσac sive τῆρ (τῆρ, τῆρ; cfr. Peyron, *Lex. ling. Copt.*, p. 249) dei erat symbolum: ideocquo deum nomine ἰσac appellatum esse vult Saevolini.

58) Diiudicare non audeo, num aliquid lucri in veteris Aegypti idiomate explicando sit expectandum a linguae mingrelicae accuratiori cognitione, quod olim suspicabatur Seetzen (*Fundgruben des Orients*, I, p. 66), eoque auctore affirmabat Malu (*Darstellung der Lexikographie*, pag. 417). Colchos vocabulum veterum scriptorum testimonio colonos Aegyptiorum fuisse notum est. Cfr. locum primarium apud Herodotum II, 104 et vide, quae disseruerunt Bochartus, *Geogr. sacra*, IV, 31, pag. 285 ed. Leusden. Gesner ad Orphoi *Argonaut.* pag. 144 ed. Hermann. Heeren, *Ideen*, Vol. I, Part. I, p. 423. Rommoll, *Caucas. Descript.* Strabon., p. 30. Creuzer, *Symbolik*, Vol. IV, p. 30. v. Bohlen, *das alte Indien*, I, p. 60. v. Köppen, *Nordgestade des Pontus*, pag. 54, imprimis C. Ritter, *Verhale Europäischer Völkergeschichten*, Berol. 1820, 8., p. 36 sqq. qui directum inter Colchos et Aegyptios nexum negat.

59) *Siromat*, V, 4, p. 237 Syll. p. 672 Potter.

60) *De Obelisco Caesareo*, p. 146.

61) *Essai sur les hiéroglyphes*, trad. par Malespines, Tom. I, p. 96 sqq. p. 103 sqq.

62) *Mécanisme du langage*, I, p. 367 sqq.

63) *Mémoires de l'Académie des Inscriptions*, Tom. XXXV, p. 667.

64) *De orig. et usu obelisc.*, p. 424 sqq. 438 sqq.

65) Apud Champollion, *Précis A*, p. 331, 401. B, p. 376. Cuius interpretationem probaverant Silv. de Sacy in *Journal des Savans*, 1825, Mars, p. 151 sqq. et Brown in *Edinburgh Review*, 1827, March, p. 532, qui autem eam vituperaverat I. I., 1826, Decembr. (*Uebersicht der wichtigsten Versuche zur Entzifferung der Hieroglyphen nach Brown von Fritsch*, Lips. 1828, 8., p. 11 sqq.)

66) Apud Seyffarth, *Rudim. Hieroglyph.*, p. 43 — 46.

67) [Th. Ausonioli] *Opusculæ archæologice*, Paris 1826, 4, p. 8 sqq.

68) *Historische Werke*, Vol. XIV, p. 24 sqq. 411 sqq. In verbis τῶν πρῶτων στοιχείων agnoscendum esse putat principium atrophonium systematici phonetici, ita ut non multum recedat ab interpretatione, quem verum esse censuerunt Gulisnoff et Klaproth. Conferri iubet verba Plutarchi, *Quæst. Sympos.* IX, 3, p. 738: Ἐπιτὴς Ἰλλυατὶ δὴτῶν ἐν Ἀλυ-

πρω γράμματα πρώτος εἶραίν. Ἀπὸ καὶ τῶν γραμμάτων Ἀγύπτου πρώτον ἴδιον γράφοσαν, ὡς Ἐρμὴ προσήκουσαν et expressionem πρώτος στίχος, sacre-nunc recurrentem in inscriptione obelisci Ramcesaei, quam explicuit Hermapion (Ammian. Marcellin. XVII, 4). Nontra comparatione quidquam proficitur. De laidis quam vocant litera multa a viris doctis disputata sunt. Nobis ntiqum probanda videtur sententia Georgii, *Fragm. Evang. Johann.*, p. CXXXV — CXLI, qui τ litteram ea significari cepit. Vide, quae infra in sectione huius operis quinta disacerentur.

69) *Lettre sur la découverte des hiéroglyphes acrologiques*, p. 25 sqq. 32. 42.

70) *Histoire du Gnosticisme*, Tom. II, p. 5.

71) *Hierog. crypt. veter.*, p. 142 sqq.

72) *Examen d'un passage des Stromates de St. Clément d'Alexandrie relatif aux lectures Egyptiennes*, Paris. 1833, 8. Cfr. etiam Drummond, *Origines or Remarks on the origine of several Empires, States ad Cities* (Londin. 1824), p. 92. Rich. Lopsins in dissertatione inscripta: *Ueber die Anordnung und Verwandtschaft des Semitischen, Indischen, Alt-Per-sischen, Alt-Aegyptischen und Aethiopischen Alphabets* (Berol. 1837, 8.), p. 64 πρώτα στοιχία nihil nisi litteras significare contendit, provocans ad verba Eusebii, *Præparat. Evangel.* I, 10. X, 1, 5. XI, 6.

73) Ex hoc Clementis Alexandrini loco originem traxisse videtur verba Arabis Abenephii, quae attulit Kircherus, *Obelisc. Pampphil.*, p. 124 sqq.

74) II, 36: Γράμματα γράφονται καὶ λογίζονται ψήφοις, Ἑλλῆνες μὲν ἀπὸ τῶν ἀριστέρων ἐπὶ τὰ δεξιὰ φέροντες τὴν χεῖρα, Ἀγύπτιοι δὲ ἀπὸ τῶν δεξιῶν ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ καὶ ποιῆντες ταῦτα αὐτοὶ μὲν φασὶ ἐπὶ τὰ δεξιὰ ποιεῖν, Ἑλλῆνες δὲ ἐν ἀριστερᾷ, διαφασισοὶ δὲ γράμμοις χεῖραται· καὶ τὰ μὲν αὐτῶν ἱερά, τὰ δὲ δημοτικὰ καλεῖται.

75) I, 81: Πανθεῖον δὲ τοῖς εἰοῦς οἱ μὲν ἱερὰ γράμματα δεξιὰ, τὰ τε ἱερά καλοῦμενα καὶ τὰ κοινότερα ἔχοντα τὴν μάθραν. III, 3: Ἴδιον Ἀγυπτίους ὄντων γραμμάτων τὰ μὲν δεξιῶδη προσγοροῦμενα πάντες μαθάνουσι, τὰ δ' ἱερά καλοῦμενα παρὰ μὲν τοῖς Ἀγυπτίους νότους γινώσκον τοῖς ἱεραῖς, παρὰ τῶν πατέρων ἢ ἀνοήτους μαθόντας, παρὰ δὲ τοῖς Ἀθλοῖον ἄνωκας τοῖς τοῖς χεῖραται τοῖς τύποις.

76) Apud Champollion, *Précis B.* p. 384 sqq.

77) *Bibliothek für alte Literatur und Kunst* (Götting. 1789), Fascic. VI, p. 13. *Magazin encyclopédique*, 1816, Vol. II, p. 287, not. 1.

78) *Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles-lettres*, Vol. XXIX, p. 1 sqq.

79) Cfr. Kopp, in dissertatione: *Schrift aus Bild* inserta libro *Bilder und Schriften der Vorzeit*,

Vol. I, p. 51 sqq. *Jen. Literaturzeit.*, 1824, *Erg. Bl.* Jun. 65, p. 516. *Heidclberg. Jahrb.*, 1822, nr. 34, p. 531. *De difficultate interpretandi*, Vol. I, p. 169 sq. Exemplo præcipuus usus est scripturae, qua in peninsula Corea utuntur, nunc quidem alphabeticæ, sed quae originem traxit ex antiquissimis Sinensium imaginibus, mediantibus eorumdem recentioribus signis, quae ex imaginibus sensim emanarunt.

80) Cfr. Champollion, *Précis B.* p. 420 sqq.

81) De quo vide Chardon de la Rochette, *Mélanges de critique et de philologie*, Vol. I, p. 1 sqq.

82) *Vita Pythagor.*, c. XI.

83) *De origine et usu obeliscorum* IV, 2, 1, p. 426, not. 5. In huius loci interpretatione macroperu erravit Zoëga, quum verborum τῶν μὲν κοινολογουμένων κατὰ μῦθον, τῶν δὲ ἀλληγορουμένων κατὰ τινὰς ἀνιγμῶς priorem partem referret ad ἱερογλυφικῶν, posteriorem ad συμβολικῶν, dum potius symbolica hieroglyphica (latiore significatione, scilicet ea quae non sunt phonetica) iure dividuntur in figurativa (κοινολογούμενα κατὰ μῦθον) et allegorica (ἀλληγορούμενα κατὰ τινὰς ἀνιγμῶς).

84) Scribere voluit: ἐπιστολογραφικῶν τε καὶ ἱερῶν καὶ ἱερογλυφικῶν. [κρυπτολογικῶν τε] καὶ συμβολικῶν et q. s.

85) *L. L.*, p. 15.

86) *L. L.*, p. 439.

87) *Advers. Julian.* IX, p. 299 (*Opp. Iuliani* ed. Sponheim. Lips. 1696): φασὶ γινώσθαι τῶν τοῖς εἰδώλοις κλειστρικῶτων ἀνιγμῶτων τινῶν καὶ πρὸς γε τοῦτο δυνῶς καὶ ἐνέγνους ἔξασκημένους, οὗς δὴ καὶ ἱερογλύφους ἐνομαζῶν ἴδος αὐτοῖς.

88) *L. L.*, p. 386 sqq.

89) *L. L.*, p. 12.

90) *L. L.*, p. 59.

91) Minime negamus, quod viri quidam docti cæco fecerunt impetu, vocabulo signatica significari posse, sed dubitamus, quin hoc loco auctor vocabulo talium signationem tribuere voluerit.

92) Nam in verbis Scrvii ad *Aeneid.* V, 84: *Annus secundum Aegyptios indicabatur ante inventas literas picto dracone caudam suam mordente, quia in se recurrit* — phonetica hieroglyphica indicantur, alia diiudicandum relinquo; dubito tamen (quavis forte ultro sese offerat ista cogitatio), num Servius phonicorum hieroglyphorum nullam habuerit notitiam.

93) *Ennead.* V, 6, p. 547: Ἰσοῦσι δὲ μοι καὶ οἱ Ἀγυπτίον σοφοὶ πρὸς ἀκριβεῖ ἐπιστήμῃ λαβόντες, αἵτε καὶ συμψέτω, πειρὸν ἴστωλοντο διὰ σοφίας διεκρίνας, μὴ τύποις γραμμάτων διεδοκίμασαν λέγων καὶ πρῶτα, μηδὲ μμοσύνους φωνῆς καὶ παραφρᾶς ἀξιαμάτων κειρήσθαι ἰγύματα δὲ γράφοντες, καὶ ἴν

ἑαστον ἰαίσιον πράγματος ἕγαλμα ἐκτυπώσαντες ἐν ταῖς ἱεραῖς τῆρ ἑλεῖνον διέδοκον ἱερῆν· ὡς ἔρα τις καὶ ἱερατῆρ καὶ σοφία ἑκαστὸν ἰστιν ἕγαλμα, καὶ ἱεραμύμων, καὶ ἀφρόν, καὶ οὐ διανόσις οἰδὶ βούλευσις. ἔστιον δὲ ἀν' αὐτῆρ ἀφρόσις οἰσις ἰδωλον ἔπιλυμένον ἐν ἄλλω ἕδῃ, καὶ λέγον αὐτὸ ἐν διζῶδῃ καὶ τὰς αἰτίαις, δι' ἕρ τοῦτο ἔξειρασκον. Quo de loco cfr. CREUZER, *Commentat. Herodot.* I, p. 379 sq. — Iam Plutarcho hieroglyphorum scribendi genus meris acnigmati constabat, quonum interpretationis nullam habuit suscipiendam. Reclata reforcbat. Quod patet ex loco de *Isid.* et *Osiride*, §. 10, p. 354 F: μάλιστα δὲ Πυθαγόρας, ὡς ἴσται, θανημοσθεῖς καὶ θανηόσις τοὺς ἄνδρας, ἀπαιμύσατο τὸ συμβολικὸν αὐτῶν καὶ μυστηριώδεις, ἀναμύσας αἰνίγμασι τὰ ὄργανα. τῶν γὰρ καλομάνων ἱερογλυφικῶν οὐδὲν ἀπολείπει τὰ πολλὰ τῶν Πυθαγορικῶν παραγγέλματων.

94) Cfr. *Commentar. nostr. ad Aristot. Meteorolog.* I, p. 183. 256. II, p. 137, 195, 215, 224.

95) *Description de l'Égypte, Antiq.* Vol. VI. *Mémoires*, p. 122. Cfr. *Donon, Voyage*, p. 299.

96) Cfr. Rosellini, *Monumenti dell' Egitto e della Nubia*, Parto II, *Monumenti civili*, Vol. II, p. 237 sqq.

97) *De legg.* VII, p. 819, b.

98) Vide supra not. 275.

99) *De Iside et Osirid.* p. 472, Vol. II, p. 374. *Quaest. Sympos.* IX, 2. Vol. II, p. 738.

300) Caylus, *Recueil d'antiquités*, Vol. V, p. 78.

1) *L. I.*, p. 21.

2) Apud Schow, *Charta papyroca Borg.* Romae 1788, 4. Tab. I. Vide nostram tab. III.

3) Ex Rossetana inscriptione iterum elucet, hieroglyphorum cognitionem haud omnibus Aegyptiis tritam fuisse, quippe quia minime opus fuisset onchoriis literis, quando quis indigena hieroglyphica signa explicare potuisset.

4) *Travels*, p. 104. Ritter, *Erdkunde*, I, p. 742. Etiam in Philia insula brevis (unius lineae) onchoria inscriptio reperta est. *Description de l'Égypte, Antiq.* Pl. XV, fig. 15. Cfr. Heeren, *Historische Werke*, Vol. XIV, p. 42 not.

5) *Geschichte der hebraischen Sprache und Schrift*, Lips. 1815, 8., p. 139. — Vix dubitari potest, quin inversa ratione semiticarum gentium literae maximam partem ex Aegyptia scriptura derivatae sint, qua de re infra uberius dicetur. In tab. IX dedimus comparisonem onchoriarum literarum signorumque, quibus respondent, hieroglyphicorum cum semiticis alphabetis. Qua in re duces secuti sumus Salvoliniu. Etiam Klaproth et Du Jardin in *Aperçu de l'origine des*

diverses écritures de l'ancien monde (seorsim impresso ex libro inscripto: *Encyclopédie moderne*) p. 27 — 46 multa de Aegyptiorum scriptura disputaverunt, onchorias literas cum semiticis comparaverunt et in fine haec verba adiecerunt: Si ces ressemblances indiquent une origine semitique de l'écriture alphabétique égyptienne, on seroit vraisemblablement obligé de rabattre beaucoup de la haute antiquité qu'on a cru pouvoir attribuer à la civilisation de l'Égypte. Adde quae disserunt Kopp, de difficultate interpretandi, §. 174, Vol. I, p. 180.

6) *Pharsal.* III, 221 sqq.

7) Cfr. Kopp, *L. I.*, §. 112, Vol. I, p. 118 sq.

8) *Dissertot. de ling. Copt.*, p. 87.

9) *Fundam. ling. Copt.*, p. 8.

10) *Bibliothecae Copto-Jacobiticae Specimen*, p. 17.

11) *Prodrom. Coptic.*, p. 221.

12) *Literat. Copt. Rudim.*, p. 15.

13) *Satyric.*, cap. 2 in fine: *Pictura quoque non olim exitum fecit, postquam Aegyptiorum audacia tam magno oris compendiarium invenit.* Cfr. Kopp, *Bilder und Schriften der Vorzeit*, II, p. 76.

14) *Syncecl. Chronogr.* p. 40 ed. Goar.

15) *Metam.* XI, pag. 386 ed. in us. Delphini, Vol. I, p. 271 sq. ed. Bipont. Uti nos, locum explicuit etiam Zoëga, de origine et usu obeliscor., p. 435.

16) Champollion, *Grammaire Égyptienne*, I, p. 21.

17) *Aethiop.* II, p. 116. IV, p. 174 ed. Bourdelot.

18) *Histor. ecclesiast.* II, 26, 29.

19) *Histor. ecclesiast.* V, 17.

20) *Histor. ecclesiast.* VII, 15.

21) *Chronogr.*, p. 61.

22) Cfr. v. c. *Interp. Originis od Commentar in epist. od Roman.*, Tom. IV, p. 495 ed. Paris. 1733.

23) *Voyages aux sources du Nil*, Tom. I, p. 135 trad. gall. Castera. Anglicae editionis locus supra adu. 4 indicatus est.

24) *De orig. et usu obeliscor.* p. 476.

25) *Ibid.*, p. 497.

26) *Précis du système hieroglyphique A.* p. 264 sqq. B. p. 313 sqq. *Gramm. Égyptienne*, I, p. 5 sq.

27) *Rudim. Hieroglyph.*, §. 9, p. 17.

28) *Ibid.*, p. 18, not. 44. Ut ex sequentione

$$x = \frac{270000}{4}$$

ignotum signorum hieroglyphicorum, quae existere posse opinatus erat, numerum inveniret, expressionem ita esse immutandam censuit:

$$\log x - \log 25 + 3 \log 30.$$

En doctum mathematicum!

29) *Systemo Astronom. Aegypt. quadripartitum*, p. 367.

30) „Die Menge der Hieroglyphen, ait Prokoesch (*Erinnerungen*, Vol. I, p. 268), ist betäubend für denjenigen, der in einen ägyptischen Tempel tritt; es entfällt ihm der Muth, sobald er in dies aufgerollte Buch blickt, das mit Einem Male vor seinem Auge liegt, beschrieben mit aller Schönheit, welche die Schrift erlaubt und duldet darf. Dennoch glaube ich, daß die Zahl der Hieroglyphen bei weitem nicht so groß ist, als man voraussetzt. Ich weiß, nachdem ich einmal eine gewisse Menge gesammelt und in Klassen geordnet hatte, wie selten ich einen neuen Beitrag fand. Unter den Römern hat man sich hierin weit mehrere Veränderungen erlaubt, als unter den Ptolemäern.“

31) In dissertatione supra in Introduct. not. 1 laudata. — Etiam in sententia regis saepenumero singula signa non cum in modum adornata sunt, quem pronuntiationis significatioque leges poseunt. Quod imprimis cernitur in scutis, quo Romanorum imperatorum nomina continent, de quibus in Sectione VI agetur. „Nella interpretazione, ait Rosellini (*Monumenti dell'Egitto e della Nubia; Parte I, Monumenti storici*, Vol. I, p. 131 not.) pongo per primo carattere quello che è il penultimo nel cartello; poichè dimostrerò o suo logo che questa trasposizione di caratteri si adotta toltoita nei cartelli reali per servire ad una certa vaghezza ed armonia calligrafico; mo nelle iscrizioni abbreviate geratiche, ove questa trasposizione non era richiesta, la scrittura segue regolarmente l'ordine della pronunzia.“

32) „Der ägyptische Name für Athenäo wor Neith, wie selbst Plato erzählt. In einigen alten Phoenenringen, z. B. Amoneith, finden wir den phoenischen Werth von Neith bisweilen durch eine Eule ideographisch ausgedrückt. Lord Prudhoe macht die sinnreiche Bemerkung, daß Cecrops, da er den Dienst der Athene nach Griechenland trug, das Sinnbild der Eule gleichfalls beibehielt, und so dieser Vogel bei den Griechen der Athene heilig wurde. In 'Aθῆναι erkennt man selbst den ägyptischen Namen: es ist das ägyptische Neith in griechischem Munde.“ Prokoesch, l. I, Vol. II, p. 42. Saepenumero à initio vocabulorum aegyptiacorum euphonio gratis additum deprehenditur, qua de re supra iam monuimus, quum do etymo vocabuli Ἀθηναικῶν ageremus. Cfr. Scholts, *Gramm. Aeg.*, p. 77. Rossi, *Etymol. Aegypt.*, p. 27, 29, 34. Idemque in graecis etiam vocabulis factum vidimus. Cfr. Suid. v. ἄσπασξξξξ et ἀσπασξξξξξξξξ et omnino Valekenar. ad Theocrit. (ed. II, 1810), p. 212 sqq. — Seeundum Dodd, *Hymns of Callimachus etc. translated from the Greek*, pag. 146;

Landseer, *Sabaean Researches* (London 1823, 4.), pag. 48 nomen 'Aθῆναι ex hebraica lingua derivandum est.

33) L. I., p. 75.

34) *Ibid.*, p. 78 sqq.

35) *Ibid.*, p. 7.

36) Cfr. supra not. 39.

37) *Descript. de l'Égypte, Antiq. Descript.*, Vol. III, p. 148. CREUZER, *Commentat. Herodot.* I, p. 400. צאך et צאק vocabula serpentem significatia a צ littera ineipiunt.

38) *Précis*, B, p. 333 sqq.

39) Quod iam anpra monuimus, copticam linguam ab Aegyptiorum veterum sermone vix magis differre, quam franco gallicam a romanico-wallonica mediaevi, per totum fere aepo nostrum comprobabit. Monemus, tres illas dialectos, in quas Coptorum sermonem eernimus divisum, iam Pharaonum aeco exstitisse, uti docuit Salvolini, *Analyse grammaticale raisonnée*, I, p. 74.

40) Cfr. Champollion, l. I. Rossi, *Étymol. Aegypt.*, p. 111. Kopp, *de difficult. interpret.*, §. 638, Vol. II, p. 62.

41) Kopp, l. I, §. 331, Vol. I, p. 389.

42) Aliam minus probabilem etymologiam proposuit Jablonski; *Rempah Aegyptiorum Deus*, §. XVI. *Opusc.*, Vol. II, p. 63 sqq.

43) L. I., p. 464.

44) *Ibid.*, p. 429.

45) *Histoire des voyages*, Tom. XLVIII, p. 16. *Lehrgebäude der Diplomantik*, Vol. II, p. 56.

46) *V'ersion. syr. N. Testamenti*, p. 61.

47) *Oriental. Bibliothek*, XVII, p. 127

47b) Cfr. contra Abel Remusat, *Recherches sur les langues Tartares*, I, p. 161. Kopp, *Bilder und Schriften der Vorzeit*, II, p. 141 sqq.

48) Cfr. Jomard in *Descript. de l'Égypte, Antiq. Descript.*, Vol. III, p. 118.

49) Champollion, *Lettr. ou duc de Blacas*, II, p. 70 ait, discum elatum symbolum fuisse vitae aeternae, similiterque indicasse formulam, quam

Graecorum Ἀναθῆναι τῶν ἑρῶν, Arabum بسم الله الرحمن الرحيم

nomine dei clementis et misericordis, aut Christianorum: In nomine sancto et individuae Trinitatis, vel denique Romanorum: *Quot felix faustumque sit.* — Payne Knight, *Inquiry into symbolical language*, §. 25, p. 18 ait: *Over the porticoes of all the ancient Egyptian temples, the winged disc or the sun placed between two hooded snakes, signifying the luminary placed between two great attributes of motion and life.*

50) *Descript. de l'Égypte, Antiq. Descript.*, Vol. I, p. 188 ubi in descriptione templi meridionalis in insula Elephantina sit: *Les hiéroglyphes se répètent symétriquement à droite et à gauche du disque ailé, et sont tournés vers lui; il en est de même des inscriptions hiéroglyphiques du stylobate: cette disposition, qui a été remarquée dans beaucoup de frises, nous apprend que les architectes égyptiens faisoient servir à la décoration les signes mêmes du langage, et doit faire penser que les hiéroglyphes pouvoient s'écrire et se lire indistinctement de gauche à droite et de droite à gauche.* Cfr. etiam p. 194. Ex verbis, quae adscriptimus, simul elucet, perspicacissimum Jomard intellexisse nexum, qui inter linguam et hiéroglypham intercedebat, quemadmodum ante eum d'Origny (vide not. 35).

51) *Erinnerungen*, Vol. II, p. 16.

52) *Vita Spohnii*, p. 23: *Nach Herodot. II, 37 scheint es, als ob die Hieroglyphen von der Rechten zur Linken gelesen worden seien: aber ich glaube dies nicht. Die Hieroglyphen schrieb man von der Linken zur Rechten. Dann hätte man sie dem Inländer (Laien) versteckt; und der Ausländer (Grieche), der gewohnt war, so zu lesen, konnte es nicht, da er der Sprache nicht mächtig war. Daher kommt es wohl, daß der Schlüssel mit der Priesterhaste zu Grabe ging, und die Deutungen der Neuplatoniker uns in Nebel hüllen, oder einen Vexierspiegel hinhalten.* Etiam Wilkins in dissertatione de lingua Coptica (Chamberlayne, *Orat. dominic.*, p. 85) negavit hiéroglypham a dextris ad sinistram esse scriptam. Cfr. *Silv. de Sacy, Lettre au citoyen Chaptal* (Paris. 1802, 8.), p. 37 sqq.

53) *De ling. et literat. veter. Aegyptior.* II, p. 19.

54) Cfr. effigies obelisci Beneventani in fine operis Zoëgae, *de origine et usu obeliscorum*, p. 644, nr. III. Seyffarth, *Rudim. hieroglyph.*, §. 12, not. 50, p. 21.

55) *Précis*, B, p. 308—312.

56) *Koilanaglyphia illa, uti vocari solent (Reliefs en creux, Hohlschmelze)* ea sibiante ratione, ut sculptor caelo figurarum lineamenta laevigato parietis traderet, ac deinde ipsas, quae declinandae erant, figuras lapidi non insculperet sed canalibus circumdaret intactasque relinqueret ita, ut supra parietis superficiem non eminent. Cfr. quae observavit Lancret in *Descript. de l'Égypte, Antiq. Descrip.*, Vol. I, pag. 48 sqq. Saepe trium digitorum altitudinem habent, interdum etiam maiorem. Vide ibid. Vol. II, p. 68. 69.

57) Vide *l. l.* Vol. I, p. 287: „Die Bilder und Hieroglyphen sind mit einer Schärfe eingearbeitet, und die Oberfläche im Allgemeinen, und ins Besondere die Flächen der eingegrabenen Zeichen haben einen Glanz

und einen Grad von Glätte, daß ich nicht glaube, daß in irgend einem Lande, zu irgend einer Zeit, in Granit etwas vollkommener gearbeitet wurde, als diese Obelisk und diejenigen von Karnak. Wäre die ganze Masse der feinsten Kütt, so hätte man die Zeichen nicht weicher ausrundet, und wäre der Stein Karniol, sie nicht schärfer abkanteten können.“

58) *Ibid.*, Vol. I, p. 249. Addo Belzoni, *Narrative*, p. 187. *Trad. gall.* Vol. I, p. 298.

59) Jomard in *Descript. de Thèbes, Chop. IX, Sect. X, Hypogées*, p. 326: *C'est sur un enduit très-fin que les figures ont été dessinées, puis revêtues de couleurs. Cet enduit a le poli d'un stuc: il paraît qu'on le composait avec du plâtre très-fin et une colle transparente; il est encore blanc là où l'on n'avait pas mis de teinte de fond, et par endroits il est même luisant. On n'a pas découvert le mordant qui servait à fixer les couleurs, et qui, sans doute, a contribué à les conserver vives et intactes.*

60) Cfr. v. Prokesch, *l. l.*, Vol. I, p. 365.

61) Mahu, *Darstellung der Lexicographie*, p. 411. Kopp, *l. l.*, II, p. 153. Cfr. *Description de l'Égypte, Antiq. Descript.*, Vol. II, p. 530, imprimis Vol. III, p. 131—134. Heeren, *Historische Werke*, Vol. XIV, p. 262.

62) Münster, *Antiquarische Aufsätze*, p. 124. Hager, *Dissertation on the newly discovered Babylonian inscriptions*, p. 58.

63) Pettigrew, *History of Egyptian Mummies*, p. 97. Minutoli, *Nachträge*, p. 211.

64) v. Prokesch, *l. l.*, Vol. II, p. 13: „Ich kenne keinen Tempel in Aegypten und Nubien, keine Statue von der Memnoniäule bis zum kleinsten Idole, keine Hieroglyphen über und unter der Erde, welche nicht bemalt gewesen wären.“

65) Vulgo quatuor tantummodo colores reperiantur. At septem in usu fuisse apud veteres Aegyptios elucet ex pigmentorum arculis, quas ex hypogeis protulerunt Drovotti et Passalacqua. Cfr. Minutoli, *Reise etc.*, p. 331. *Nachträge*, p. 272 sqq. Sex colores enumerat Caylus, *Recueil d'antiquités*, Vol. V, p. 25 cuius haec verba adscribimus: *Les couleurs sont délayées avec de l'eau, et plus ou moins chargées de gomme; toutes sont employées entières, o'est-à-dire, sans aucune ruption. Elles sont au nombre de six, le Blanc, le Noir, le Bleu, le Rouge, le Jaune et le Vert: mais le Rouge et le Bleu qui dominent, sont broyés assez grossièrement, et présentent un grain saillant et robuste.* Vide etiam Winkelmann, *Histor. art. II*, 4. Rosellini, *Monumenti dell'Egitto e della Nubia* P. II. *Monum. civ.* Vol. II, p. 181 sqq.

66) Leges exposuit Champollion, *Grammaire Égyptienne*, I, p. 7—11.

67) Qua de re cfr. Lancret in *Descriptione Philaenum insulae inscra in Descript. de l'Égypte, Antiq. Descript.*, Vol. I, p. 60 sqq.

68) Cfr. Leugh, *Narrative of a Journey in Egypt and the Country beyond the Cataracts* (London 1816, 4.), p. 51. Adde, quae disseruit Rosellini, *I. I. Vol. I*, p. 298. II, p. 202.

69) I, 64, p. 74 ed. Wesseling.

70) Cfr. Tychsen in *Götting. Bibl. der alten Literatur und Kunst*, St. VI, p. 30, qui iniuria inde concludendum esse censuit, nomen haud phoneticis signis scriptum esse.

70b) Rosellini, *Monumenti dell' Egitto e della Nubia*, Part. I, *Monum. storici*, Vol. II, p. 455 sqq.

71) *Annal. II*, 60. De Germanici per Aegyptum itinere cfr. Sueton. *Tiber. c.* 52.

72) Vide Section. II.

73) Apud Ammianum Marcellinum XVII, 4. (Vide Appendic. nr. XXIV.)

74) *Recherches sur les Égyptiens et les Chinois* (Berolin. 1773, 8.) Vol. I, p. 28. vers. germ. Vol. I, p. 33.

75) *Sec. lettre à M. Ackerblad*, p. 10.

76) De orig. et usu obeliscorum, p. 595: Ne illud quidem affirmare ausim priorem interpretem in omnibus ossecutum esse mentem inscriptionis, neque Hermapionem accurate reddidisse Aegyptii interpretis verba: universus tamen interpretationis textus ito consentaneus est ei, quem credere possumus veterum Aegyptiorum cogitandi loquendique modum, ut certe Kircherum nimia arrogantia usum putem, dum totam ut spuriam reitici, eo maxime nisus argumento, quod cum interpretatione a se absque documentis prolata non conveniat.

77) *Recherches*, p. 257. Cfr. Champollion, *Précis*, B, p. 186: Depuis la découverte et l'étude approfondie des inscriptions grecques d'Adulis et de Rosette, les savans ne sauraient élever aucun doute sur la fidélité de cette traduction d'un obélisque égyptien: Kircher et Fawus, dont ce texte dérangeait les vains systèmes et contrariait les idées partielles, ont bien pu taxer de ridicule supposition et même dédaigner le travail d'Hermapion; mais tout concourt aujourd'hui à prouver combien cette traduction mérite de confiance, puisqu'on y retrouve une partie des titres que des monumens, de l'authenticité desquels il n'est point permis de douter, nous apprennent avoir été réellement portés par les souverains de l'Égypte. Quant à moi, je suis convaincu de l'exactitude de cette traduction, qui, je crois, nous reproduit, aussi littéralement que possible,

les idées exprimées dans un très-ancien texte hiéroglyphique.

78) *Discorso d' intorno all' istor. dell' Aguglia*, p. 5.

79) *Chron. can. Aegypt.*, saec. XVI, p. 433.

80) *Observations sur l'obélisque interprété par Hermapion in Mémoires de l'Acad. des Inscriptions*, Vol. XXXV, p. 667—669.

81) *Epistol. de aedific. Tom. iv. Romae eversoribus* in *Grævii Thesour.*, Tom. IV, col. 1871 sq.

82) *Degli obelischî di Roma*, cap. XIX, p. 203.

83) *Obelisc. Pamphil.*, p. 159. *Oedip. Aegypt.*, Tom. IV, p. 253.

84) Bianchini, *Istoria universale provata con monumenti* (Roma 1747), p. 411.

85) *De origine et usu obeliscorum*, p. 593.

86) Cfr. *Classical Journal*, XVI, nr. XXXII, p. 318. Quatremère, *I. I.*, p. 255 sq. Drmann, *Historisch-antiquarische Untersuchungen*, p. 43. 267.

87) *Ancient alphabets and hieroglyphical characters explained; with an account of the Egyptian priests, their classes etc. in the arabic language by Ahmad bin Abubekr bin Washil by Joseph Hammer*. Londin. 1806, 8. Simile opus arabicum commemorat Langlès, *Voyage de Norden, Notes et Éclaircissements*, Vol. III, p. 295 not. Arabs Abuephius, cuius verba huc pertinentia latine adscripti Kircherus, *Obelisc. Pamphil.*, p. 124 sqq. sanam de hieroglyphicæ scripturæ naturam opinionem habuit: Ait enim: *Erant Aegyptiis quatuor literarum genera; primum erat in usu opud populum et idiotas (demoticum); secundum apud philosophos et sapientes (hieraticum); tertium (hieroglyphicum) erat mixtum ex literis (signis phoneticis) et symbolis (signis tropicis) sive imaginibus (signis figurativis vel crytallogis); quartum (anaglypha) usurpabatur a sacerdotibus, erantque literæ ovium (?), quibus sacramento indicabant divinitatis.* — Usque ad Aegyptum ab Arabibus cooptam, ait Zoëga, *I. I.*, p. 550, aliquo superfluo videtur hieroglyphicorum intelligentia, sed eo pacto, ut pro veteri significatione quisquis pro ingenio suo novam substitueret veteri aliquo modo affinem. Contra secundum Kircherum, *Obelisc. Pamphil.*, p. 103. *Obelisc. Minerv.*, p. 15. *Oedip. Aegypt.*, Tom. III, p. 515 hieroglyphicæ scripturæ notitia statim post Cambysis interruptionem interit, quod quam inceptum sit ex superioribus patet.

88) *Herm. Trismeg. ad Asclep.*, p. 90 sq. ed. Elmenhorst. II, p. 307 sq. ed. Bipont.

89) *Hist. ecclesiast. II*, 26. Hinc explicandum, quomodo factum sit, ut posteriore aëvo Aegyptiorum lingua magice formulæ intelligerentur, uti apud Lu-

cian. *Philopseud.* §. 31, Tom. VII, p. 282. Lucan. *Pharsal.* III, 224. Cfr. Kopp, *de difficult. interpret.*, Vol. I, p. 119.

90) *Obelisc. Pamphil.*, p. 557 sqq. Brown, *Uebersicht etc. übers. von Fritsch*, p. 17 sq.

91) *Ueber die Scarabäengemmen nebst Versuch die darauf befindlichen Hieroglyphen zu erklären*, St. I. Berol. 1820, 8., p. 18.

92) De qua expeditione cfr. Norry, *Relation de l'expédition de l'Égypte*, Paris. an X. Deuain et Delamare, *Histoire de l'expédition française en Égypte*. Paris 1834, 8.

93) *Description de l'Égypte, ou Recueil des observations et des recherches qui ont été faites en Égypte pendant l'expédition de l'armée française*. Paris 1809-1813 et 1818. IX Voll. fol. cum DCCCXL tabulis aenacis. Sec. ed. 1821-1829, IX voll. 8 cum IX voll. tabularum.

94) *Voyage dans la Basse et la Haute Égypte pendant les Campagnes du Général Bonaparte par Vivant Denon*. Paris. 1802, 4. cum tabularum volumine in forma maxima.

95) Ipsae tamen magni illius operis (not. 393) tabulae interdum accuratatione carent. Cfr. Minutoli, *Reise*, p. 273 sq. W. v. Humboldt in *Abhandl. der Berlin. Akad.* 1825, *hist. philol. Klasse*, p. 162. Rosellini, *Monumenti dell' Egitto e della Nubia*, Part. II, *Monumenti civili*, Vol. I, p. 21 sqq. Fide

tamen dignissima est descriptio papyri magni funeralis hieraticae (cfr. Salvolini, *Analyse*, I, p. XXVII). Nihil hac in re maiori cura exaratum est, quam tabulae in opere Comitum de Clarac, *Musée de sculpture, antique et moderne*.

96) *A Journey to two of the Oases of Upper-Egypt*. London 1822, 8.

97) Hinc praeter librum *Erinnerungen etc. inscriptum*, quem plus semel in superioribus iam laudavimus, pertinet dissertatio: *Das Land zwischen den Katarakten des Nil*. Wien 1831, 8.

98) *Hieroglyphics arranged by Dr. Young*. Vol. I, collected by the Egyptian society. London 1823, fol. Vol. II, continued by the Royal Society of Literature. London 1828, fol.

99) *Excerpta Hieroglyphica*. Fascic. I. Cahira 1825, fol. Fascic. II, ibid. 1826-1830. *Materia Hieroglyphica, etc. containing the Egyptian Pantheon and the succession of the Pharaohs and other subjects, with plates and notes*, by J. G. Wilkinson. Maltae 1828, 2 voll.

400) *Hieroglyphica*. Londini. 1825, fol.

1) *Pantheon Égyptien, Collection des personnages mythologiques, etc. Livr. 1-XV*. Paris. 1825, 4. *Monuments d'Égypte et de Nubie etc.* Cfr. *Introduct. not. 1.*

2) Vide *Introduct. not. 1.*

S E C T I O   S E C Ū N D A .

DE INSCRIPTIONE ROSETTANA ALIISQUE TRILINGUIBUS INSCRIPTIONIBUS. — SUCCINCTA
DISQUISITIONUM DE NATURA DEMOTICAE SCRIPTURAE HISTORIA. — DE GRAECIS,
DEMOTICIS ET HIERATICIS PAPYRIS.

Quum in fine primae sectionis Rosettanae inscriptionis mentionem faceremus, simul monuimus, eius potissimum ope (collatis enim signis hieroglyphicis cum graecis nominibus, quae illis aperte respondent) vera hieroglyphica veterum Aegyptiorum literaturae elementa nostris temporibus esse detecta. *Trilinguem* vocavimus hanc inscriptionem, ut et alias, de quibus mox disseremus, consuetudini obtemperantes: quamvis argumentum duabus tantummodo linguis expressum sit, alterius autem linguae (aegyptiacae scilicet) verba duplici scribendi genere (hieroglyphico et demotico) sint reddita. Lapis basanites (*basanites aegyptiacus* sive *granites sepulchralis niger*, uti recentiores loqui solent), cui inscriptio illa incisa est, cubicae ¹⁾ est formae, eiusdem latitudinis ac longitudinis, scilicet 2' 10", altitudinis vero paulo maioris, 3' 6". Quem Francogalli repererunt, quum prope Rosettam haud procul a Bolbitico Nili ostio castellum Sancti Iuliani (*Fort St. Julien*) denuo reficerent. Triplex illa inscriptio hieroglyphicis figuris, demotica scriptura (sive ut in lin. 54 textus graeci legitur *ἑλληστίους γράμμασι*) et graecis literis comprehensa, quae idem argumentum (uti ex ipsius inscriptionis graecis verbis ²⁾ elucet) triplici scribendi ratione expressum reddunt, doctis Europae hominibus prima vice ex duobus apographis innotuit, quae Marcellus (*Marcel*) typographi gallici Cahirensis Director, eiusque collega Gallandus (*Galland*) transcripserunt et Gen. Dugua, in Galliam ex Aegypto missus, Lutetiam transtulit. Secundum condiciones inter Gallorum ducem Menou et Anglici exercitus imperatorem Hutchinson anno huius saeculi primo de reddenda Turcis Aegypto pactas lapis in possessionem Anglorum transit, hodieque Londini in Museo Britannico adservatur ³⁾.

Proximus reperti lapidis eventus fuit certa demoticae veterum Aegyptiorum scripturae cognitio vivumque doctorum virorum certamen singula eius signa explicandi eum potissimum in finem, ut hac ratione via ad intelligentiam hieroglyphorum aperiretur. Quamvis tam egregii viri, quales Ackerblad ⁴⁾, Silvester de Sacy ⁵⁾, alique, huic studio operam impenderent, nihil tamen profecerunt, praeter explicationem nominum quorundam, quorum elementis alphabetum, at minime integrum composuerunt ⁶⁾. Obiter hoc loco commemorandi videntur complures eruditi viri, tum quorum disquisitiones explicationem argu-

menti graecae inscriptionis spectabant, quemadmodum Ameilhon ⁷), d'Anse de Vil-loison ⁸), Cousinéry ⁹), Drumann ¹⁰); tum alii, qui totam inscriptionis rationem et potissimum hieroglyphicae partis adornationem dilucidare conabantur ¹¹). Quorum nonnullos infra progrediente oratione plus semel nominandi occasionem habebimus.

Præcipua causa, cur Rosettana inscriptio haud eius modi confestim fructum tulit, qualem viri docti prodire sperabant, in manca hieroglyphici textus, cuius extremâ tantummodo pars illaesa remansit, conditione quaerenda est. Expectare licet et alios lapides triplici inscriptione similiter instructos aliquando effossum iri: iure enim Raoul-Rochette ¹²) monuit, monumenta eiusmodi, qualia lapidem Rosettanam stelenque ¹³) in museo regio Taurinensi adservatam, de qua proxime dicitur, sub Lagidarum Romanorumque dominatione haud rara fuisse neque ulla ratione fieri potuisse, ut inter tot illius aetatis priscorum temporum reliquias, ambobus tantummodo lapidibus exceptis, omnia interierint; causamque, cur ad hunc usque diem nondum plura fuerint reperta, in eo esse quaerendam, quod ii, qui prisci aevi monumenta in terrae visceribus hodie recondita effodere studebant, solis hypogeis, sepulcris, templorum penetralibus operam impendissent; loca vero, quae templis circumiacent, et pronorum rudera prorsus neglexissent, ubi, si talia omnino quaerere lice-ret, unice reperiri possent ¹⁴).

Ista, quam paulo ante commemoravimus, στήλη Musci Taurinensis ¹⁵) spes eorum, qui antiquitatibus Aegyptiacis operam impendunt, maiorem etiam in modum fefellit, quam Rosettanus lapis. Ut enim omitamus, demoticam scripturam, cuius elementa hoc quoque loco *εγκρίματα γραμμάτων* appellantur ¹⁶), adeo esse deleta, ut nulla linea, immo ne unicum fere vocabulum integrum illaesumque remanserit, haud vero simile est textum hieroglyphi-cum, qui longe minoris est ambitus, quam duae reliquae inscriptionis partes, eiusdem cum illis esse argumenti; quin etiam contrarium fere demonstravit Peyron, nonnullarum hiero-glyphicarum complexionum explicatione ¹⁷). Quocum congruit, quod in fine graecae inscrip-tionis (lib. 30) additur decretum, *εὐδε ψήγισμα ἀναγράφαι ἐπὶ στήλην λιθινὴν τοῖς τε ἑλληνικοῖς καὶ ἑγχωριοῖς γραμμασι*, in quo hieroglyphorum nullam, quemadmodum in Rosettana inscriptione, mentionem factam esse videmus.

Quibus monumentis trilingui (vel potius bilingui) inscriptione ornatis complures eru-diti viri obeliscum in Philarum insula ab Anglo Bankes repertum ac deinde ab Italo Belzoni in Angliam transportatum adnumeraverunt ¹⁸). Quamvis autem observationes Gallorum St. Martin ¹⁹), Champollion ²⁰) et Letronne ²¹) inter graecam inscriptionem et hieroglyphicam aliquam existisse nexus rationem extra omnem dubitationem ponunt, ex iisdem tamen elucet, vix probabile videri, priorem posterioris esse versionem ²²). Quod ex ipsa etiam, nisi egregie fallimur, graeca inscriptione patet, quae in podio reperitur, cuius in vicinia obeliscus ille, in quo hieroglyphica inscriptio deprehenditur, repertus est. At nemo, puto, obeliscum illum podio iunctum *στήλην* vocasset.

Expeditionem bellicam, quam, filio suo Ismaële Pascha duce, Mohammed Ali contra servos Caucasigenas (*Mamlûk*, i. e. *serci καὶ ἑξοχὴν* vocatos) in Nubiam quidem fugatos, ad inde iterum iterumque Aegyptum irruentes et devastantes direxit, archaeologiae Aegy-ptiacaë vix minorem, quam Francogallorum in fine superioris saeculi expeditionem, fructum iam supra diximus tulisse. Quâ, quamvis ipse Ismaël occideret, feliciter absoluta, Nubia

Europaeorum disquisitionibus prima vice patuit, indeque reliquiarum veteris Aegypti haud exigua copia tum ab ipsis Europaeis tum ab Arabibus loca illa incolentibus in Aegyptum translata inque ipsa Aegypto, exsuscitato denuo fervore, reperta est. Itaque fieri potuit, ut (praesertim industria indefessorum virorum Salt, Drovetti, Minutoli, Grey²⁴), Passalacqua, Casati, Anastasy) magnus chartarum papyracearum numerus in Europam transferretur, quibus antiquitatum Aegyptiacarum amor mirum in modum augebatur, quamvis nemo ne unius quidem voluminis argumentum indicare potuerit. Plurima eius modi volumina anno huius saeculi vicesimo tertio Berolinensis bibliotheca regia²⁵) adservabat, quo ex collectione nobilissimi viri Minutoli venerant²⁶). Primus omnium Anglus Young, Medicinae doctor Londinensis, qui eo usque physicis tantummodo inventis inclauerat, quid in hisce papyris contineretur paulo certiori ratione indicavit.

Quum enim Boeckhii demonstrasset, chartam quandam papyraceam Berolinensem graece scriptam emtionis pactum continere pensique tributi sigillarii apocham²⁷); quumque Young animadvertisset, etiam nonnulla demotice scripta volumina papyracea similem ac graecis quidem verbis conceptam apocham in margine habere; eius animum confestim subiti cogitatio, complures papyros demotice scriptos eiusdem cum graeco illo, quom Boeckhii explicuerat, esse argumenti. Quae felicissima suspicio mox in certitudinem transit, quum papyrum enchoricum ex collectione Casatiana [nr. 4 *)] cum graeco volumine conferret [nr. 5], quod in possessione erat Angli supra commemorati Francisci Grey, atque intellexeret, graecam chartam Greyianam nihil aliud continere, nisi versionem argumenti chartae enchorice scriptae Casatianae²⁸). Hinc fieri potuit, ut multa nomina propria in textu Aegyptiaco enuclearet; multas literarum formas sonosque vocis respondententes definiret; significationem complurium complexuum explicaret, quamvis nondum omnium elementorum potestatem determinare posset; denique ut nonnulla numerorum demotica signa indicaret. Quo in negotio quid frugis ex inscriptione Rosettani lapidis repeti et expectari posset, evidentissime patuit, quum Young vim complurium literarum ac signorum iam antea ex illa intellexisset, eaque notitia instructus feliciori successu gauderet. In reliquis etiam chartis papyraceis demotice scriptis, quae in Anglicis Museis ac bibliothecis adservabantur, graecasque pensi tributi sigillarii apochas in margine habebant, earundem apocharum ope multa explanare potuit, quum in illis nomina virorum, qui emtionis pactionem pepigere; potissimae, de quibus agebatur, res; interdum etiam dies pactionis repetitae essent. Quibus factis Young disquisitionum suarum de voluminibus enchoricis summam publici iuris fecit in opere inscripto:

Account of some recent discoveries in hieroglyphical literature and egyptian antiquities including the author's original alphabet, as extended by M. Champollion, with a translation of five unpublished greek and egyptian manuscripts. Londinae 1823, 8.

Licet mirum videri possit, in exiguo huiusmodi voluminum papyraceorum numero tria (papyrum enim Berolinensem numero 36 signatum nihil aliud esse nisi alterum Casatiana chartae exemplar, mox docbimus) eandem pactionem filiorum Ori, Choachytarum

*) Numeri huiuscomodi uncis inclusi ad catalogum systematicum chartarum papyracearum referendi sunt,

quem in Appendice sub nr. 1 duce Reuvens dedimus.

in Memnonius Thebaicis, continere; imo, quod infra suo loco probabitur, in aliis etiam quatuordecim voluminibus in Europam translatis eiusdem familiae, cuius complura membra Ori nomen gerebant, res ac negotia tractari; denique magnum reliquorum etiam papyrorum, qui hucusque innotuerunt, numerum ad incolas Memnoniorum Thebaicorum pertinere: facile tamen haec res inde explicatur, quod omnia ista volumina, quae Salt, Drovetti, Casati, Anastasy, Grey, Minutoli aliique emebant, ab Arabibus in eodem antro sepulcrali prope Thebas reperta, imo ex eadem olla ²⁹⁾, qua deposita erant, protracta sint ³⁰⁾.

Anno huius saeculi vicesimo quarto Kosegarten, professor Gryphiswaldensis, qui dudum Rosettanae inscriptionis interpretationi operam impenderat, volumina demotice scripta bibliothecae Berolinensis examinavit. Papyrus, cuius paulo iam antea mentionem fecimus, numero 36 signatus, prae reliquis propter magnitudinem suam et literarum elegantiam ac munditiam diligentiori examine dignus videbatur; quo suscepto Kosegarten, quum plura nomina in textu enchorico obvia cum titulis legere posset, v. c. *Ptolemaei, Cleopatrae, Alexandri, Arsinoë, Berenices, Philopatoris, Philometoris, Philadelph, Eupatoris, Epiphanis, Evergetae* etc. ac significationem complurium complexuum ex inscriptione Rosettana nosset, v. c. eorum, qui *deus, di, rex, templum, sacerdos, antistita, athlophora, canephora* etc. significant, mox hanc chartam eiusdem esse argumenti ac Casatianam Lutetii Parisiorum adservatam ideoque illius esse sive apographum sive archetypum intellexit [nr. 5]. Etiam reliqua Berolinensia volumina enchorice scripta Kosegarten pacta emtionis continere censuit, iis exceptis, quae numeris 49 et 50 signata erant, in quibus nominum indices agnovit, qualem ex charta papyracea musei Borgiani Velitrensis publici iuris fecerat Nicolaus Schow ³¹⁾, aut qualis in fine pactionis ab Osoroëri de fundi cuiusdam venditione factae deprehenditur. In posteriore enim charta index adicitur quadringentorum octoginta sex hominum, qui fortasse tamquam mancipia ad ipsum, de quo agebatur, fundum pertinebant ³²⁾. Deinde Kosegarten coniecturas suas eruditorum examini subiecit in commentatione iuscripta:

Bemerkungen über den aegyptischen Text eines Papyrus aus der Minutolischen Sammlung. Von Joh. Gottfr. Ludw. Kosegarten. Gryphiswaldae 1824, 4.

quam deinde excepit uberior

Commentatio I. de prisca Aegyptiorum literatura. Vimarinae 1828, 4.

Qua in commentatione Kosegarten in brevem conspectum omnia composuit et adornavit, quae eo usque de enchorico scribendi genere certiora innotuerant, additis argumentis necessariis ex versionibus graecis. Ac primo quidem loco posuit alphabetum demoticum, cuius elementa congescit ex nominibus, quae graecorum papyrorum ope explanavit [vide tab. IV], deinde comparisonem variarum siglarum sive signorum symbolicorum cum hieroglyphicis figuris ac figurarum complexibus eiusdem significationis [vide tab. V, A], denique explicationem nonnullorum verborum enchorico compendio scriptorum [vide tab. V, B], quam in fine exceperunt signa hieroglyphica, hieratica et enchorica tempestatum anni ac mensium, *) a Champollione reperta ³³⁾. Tertio deinde capite proposuit et explicuit signa

*) Cfr. Tab. VI. Signum, quod exhibuimus sub litera a, apud Sinos numerum millo significat. Quod

idcirco apposuimus, ut similitudo pateret, quae inter hoc ac hieroglyphicum eiusdem significationis intercedit

numerorum, quae primus repererat Anglus Young, deinde vero ex apographis, quae ex Aegypto ei transmiserant Salt et Anastasy denuo derivavit Champollion, denique tanquam suum inventum iteravit Italus San-Quintino³⁴), sed adeo complicate et mendose, ut furtum primo statim obtutu posset animadverti³⁵).

Singulare ac memoratu dignum est, quod notarum numericarum in literatura hieratica et demotica duplex genus deprehenditur. Alterum, quod cifrarum vulgariarum genus appellari potest, in enumeratione annorum, hominum, aliarumque rerum adhibetur et secundum systema decimale, a dextra tamen ad sinistram scribitur, unde fit, ut numeri nostri 18, 56 eiusque generis alii in systemate enchorico scribantur 81, 65. Alterum numericarum notarum genus una tantummodo in re, quantum hodie scimus, adhibitum est, in indicandis singulis mensium diebus, quamobrem huiusce generis notae inde a prima ad eam solummodo figuram usque innotuerunt, qua tricesimus dies in chartis papyraceis significari solet. Earum forma, quam in tabula VII. delineavimus³⁶), a primo notarum genere differt, praetereaque numeri compositi haud secundum systema decimale, sed simplicium iuxtapositione efformantur.

Dum Anglus Young volumina enchorice scripta collectionis Greyianae explanare studet ac praesertim chartae papyraceae operam impendit³⁶), quae tria documenta demoticis literis scripta exhibet, Augustae Taurinorum in collectione Drovettiana, quae in Aegyptium illius urbis museum transierat, graeca eiusdem causae acta reperta sunt, inter quae versio quoque graeca trium illorum documentorum deprehendebatur. Quam Amedeus Peyron cum tredecim aliis libellis eandem causam spectantibus edidit in opere inscripto:

Papyri graeci Regii Taurinensis Musei Aegyptii editi atque illustrati ab Amedeo Peyron. Pars I. ³⁷), Taurini 1826, 4. Pars II. ³¹), Taurini 1827, 4.

Quum ab illustratione graecorum voluminum explicatio chartarum demotice scriptarum potissimum pendeat³⁶), occasione oblata duorum opusculorum titulos adiicimus, quorum argumentum arcte cum *Papyris Taurinensibus* ab Amedeo Peyron editis cohaeret:

Papiri Greco-Egizi ed altre Greci Monumenti dell' I. R. Museo di Corte, tradotti ed illustrati da Giovanni Petrettini, Corcirese, etc. Viennae 1826, 4.

et:

Papiri Greco-Egizi di Zoide dell' Imperiale R. Museo di Vienna illustrati da Amedeo Peyron. Torino 1828, 4. ⁴⁰) —

quibus ultimo loco addimus commentationem a Champollione et Angelo Maio editam, quae inscribitur:

Catalogo de' papiri egiziani dalla biblioteca Vaticana e notizia più estesa di una d' essi con breve previo discorso e con susseguenti riflessioni. Romae 1825, 4.

Cuius libri germanica etiam interpretatio proliit inscripta:

Die Aegyptischen Papyrus der vatikanischen Bibliothek. Aus dem Italiänischen des Angelo Mai von Ludwig-Bachmann. Lipsiae 1827, 4.

Quod opusculum prae reliquis gravissimi erat momenti, quippe quia ex eo charta papyracea demotice scripta innotuit [Appendic. I, nr. 84], quae duodecimo anno Psammetichi I. regis

³⁶) Numeri fracti, qui in hac tabula conspiciuntur, desumpti sunt ex libro Angli Young inscripto

Rudiments of an Egyptian Dictionary, p. 4, de quo mox dicitur.

(anno a. Chr. n. 638) exarata est; unde igitur enchoricae literaturae sub ipsis Pharaonibus usus apparuit. San-Quintino ⁴¹⁾ eodem tempore alia nonnulla volumina temporum iniuriam effugisse docuit [nr. 85 — 90], quae regnante Psammeticho et sub Persarum imperio demotico scribendi genere exarata sunt.

Aegypticae linguae et literaturae cognitio novos deinde progressus fecit, quum lectio Anastasiana, a Batavorum rege emta, museo academiae Lugdunensis tradita esset. Cui quum peculiare studium navasset musei huius director Reuvens, tres epistolas ad Letronnium scriptas publici iuris fecit, in quibus de singulis chartis papyraceis tam graeco quam demotice scriptis aliisque eiusdem collectionis monumentis ageret. Inscrubuntur:

Lettres à M. Letronne sur les papyrus bilingues et Grecs et sur quelques autres monuments gréco-égyptiens du Musée d'antiquités de l'université de Leyden par C. I. C. Reuvens. Lugd. Batav. 1830, 4. Accedit volumen tabularum in forma maxima.

Papyrus LXV., rituale magicum continens, maximam partem literis hieraticis exarata est: prostat tamen in ea magnus vocabulorum numerus demoticis literis scriptorum, inter quae circiter trecenta sunt et triginta, quibus pronuntiationis ratio graecis literis superscripta est. Quae, ut ita dicam, transscriptiones ubi integrae in publicam lucem erunt prolatae ac divulgatae ⁴²⁾, gravissimi procul dubio erunt ponderis in explanandis hieratice ac demotice scribendi generibus, quamvis Kosegarten ⁴³⁾ non sine iure monuerit, eas tribus vel quatuor saeculis iuniores esse quam emtionis pactiones enchorice scriptas, de quibus supra egimus; neque dubium videri, quin tanto temporis spatio vis singulorum literaturae elementorum sensim sensimque fiterit immutata. Nihilo secius ex iis alphabetum enchoricum a Young et Kosegarten propositum multis modis locupletatum est, ideoque in tab. VIII. dedimus alphabetum Reuvensii, quo cum priore illo [tab. IV.] collato mutationes ac differentiae iuventibus statim patebunt ⁴⁴⁾.

Quaecunq; hucusque viri docti, quos enumeravimus, in illustrando demotice scribendi genere praestiterunt eorumque disquisitionum summam continet opus Youngii, quo nondum typis penitus absoluto, ex vita decessit. Inscrubitur:

Rudiments of an Egyptian dictionary in the ancient enchorial character; containing all the words, of which the sense has been ascertained. To which are prefixed a memoir of the author, and Catalogue of his works and essays. Londini 1831, 8.

Quo ex opere iisque, quae in superioribus exposuimus, patet, hucusque formam ac potestatem quinquaginta fere signorum phoneticorum esse repertam; circiter trecentorum literarum complexuum significationem innotuisse, at pronuntiandi rationem in plurimis latere; notarum denique numericarum a prima inde usque ad sexagesimam aliquorumque fractorum numerorum formas esse cognitatas. Quidquid in hisce adhuc desideratur, ab ingeniosissimi Itali Salvolini, qui hodie Lutetiae Parisiorum degit, sagacitate exspectamus.

In hac secunda operis nostri sectione vix aliud quidpiam egimus, nisi ut libros indicarem, unde quid ad nostram usque aetatem in hocce, de quo disseruimus, studiorum genere praestitum sit, disci posset, et ut ea, quae exposuimus, aliquot tabulis explanarem. Alia quaedam scitu digna de papyris aegyptiacis graecisque lector in Appendice [nr. I] inveniet, ubi duce Reuvens catalogum potissimorum voluminum papyraceorum, secundum locum, quo reperta sunt, et argumenta dispositorum adiecimus ⁴⁵⁾. Quum insti-

tuti nostri ea sit ratio, ut linguam literaturamque veteris Aegypti exploratoris compendium tradamus, quo consultum veniant, ubi de praesidiis doctrinae solliciti sunt, sufficebat, ea quae hucusque a viris eruditis ad explanandam demoticam veteris Aegypti literaturam disputata sunt, in brevi conspectu ponere: neque huius esse loci videbatur, quum solam hieroglyphicam literaturam diligentius explicandam nobis proposuissemus, ut nosmet ipsi in arenam conscenderemus ac disquisitiones de rebus controversis institueremus. Accuratiores contra expositio iure in sequenti huius operis sectione expectabitur, in qua fundamenta hieroglyphicae veterum Aegyptiorum literaturae ac recentiorum systematum a viris eruditis eum in finem, ut hieroglyphicarum inscriptionum argumenta illustrarentur, propositorum dilucidatio continebitur.

ADNOTATIONES.

*) Qua de re breviter sed parum sufficienter disputatum est in libro, qui inscribitur: *Uebersicht der bisherz gemachten Versuche zur Entzifferung ägyptischer Hieroglyphen. Nach Brown von Mor. Frizzsch* (Lips. 1828, 8.), p. 74 sqq. Cfr. praeterea quae Kosegarten dixerit in *Jahrb. für wissenschaftl. Kritik*, 1828, Nov. p. 694 sqq. brevemente commentationem inscriptam: *The enchorial language of Egypt. From the third number of the Dublin University Review*. Dublin 1833, 8. Lovitor tantummodo ac in transitu commemoramus ea, quae arbitrati ac reperisse sibi visi sunt Spohnius, Seyfarthus et Champollion. De dumviris, quorum nomina primo loco posui, eorumque disquisitionibus infra in quinta huius operis sectione uberius dicitur. Nihil immorati sumus exponendis alphabetis, quae superiore saeculo proposuerunt Caylus (*Recueil d'Antiquités Égypt.* etc. Tom. I, p. 65 sqq. V, p. 77) et Büttner (*Vergleichungstafeln der Schriftarten verschiedener Völker in den vergangenen und gegenwärtigen Zeiten*, St. I, Götting. 1771). De quibus vido, quae ipse proficitur Büttnerus, l. I., p. 12. 13.

1) Palin (*Novelles Recherches sur l'inscription en lettres sacrées du monument de Rosette*, p. 4) arbitratur, partem superiorem camquo sphaericam avulsam esse, quum Arabes in muro erigendo lapide uterentur. Quae tamen opinio soli coniecturae innititur, quam auctor suos interpretationis causa proposuit et quae omni probabilitate destituitur, ubi ipsam lapidem intueris.

2) Cfr. lin. 54 text. graeci (Append. nr. II). Solus Bailey (*Hieroglyphicor. origo et natura*, p. 72) contrariam opinionem tenuit est. Vido quo contra monuit Drumann, *Hist. antiquar. Unterr.*, p. 266. Fidem genuinamque originem inscriptionis solus in dubitationem vocavit Italus Bossi: argumenta autem ab eo proposita dudum refutavit Drumannus, l. I., p. 18 — 21.

3) Exemplar o gypso reperit Berolini in museo instituti artium mechanicarum (*Gewerbsinstitut*).

4) *Lettre sur l'inscription égyptienne de Rosette, adressée au Cit. Silv. de Sacy*. Paris. 1802, 8.

5) *Lettre au Citoyen Chaptal, Ministre de l'Intérieur, au sujet de l'inscription égyptienne du monument trouvé à Rosette*. Paris. 1802, 8.

6) Cfr. quae ingenue fassus est Silv. de Sacy in *Magazin Encyclopédique*, Année VII, Tom. V,

p. 492 not. Spohnius contra opinabatur, se integrum inscriptionem demotica intellexisse et explicuisse. Vido *Specimen I* in opere inscripto: de *lingua et literis veterum Aegyptiorum* (Lips. 1825, 4).

7) *Éclaircissements sur l'inscription grecque du monument trouvé à Rosette*. Paris. 1803, 4.

8) *Lettre à M. Ackerblad sur un passage de l'inscription grecque de Rosette in Magazin encyclopédique*, Ann. VIII, Tom. VI, p. 70. — *IIde Lettre à M. Ackerblad sur le titre de Dieu donné aux rois payens et aux empereurs grecs chrétiens, et sur l'ancienneté du grec vulgaire*. Ibid. Ann. IX, Vol. II, p. 174. — *IIIe Lettre à M. Ackerblad sur les fêtes solennelles des Égyptiens et des Grecs anciens et modernes et sur le dialecte macédonien*. Ibid. p. 313 sqq.

9) *Première lettre à M. Rostan sur l'inscription de Rosette. Dédication de Ptolémée V. in Magazin encyclopédique*, 1807, Vol. III, p. 106. — *Sec. lettre. Minuité de Ptolémée V.* Ibid. 1807, Vol. V, p. 51. — *Trois. lettre. Recherches sur l'époque de ce monument*. Ibid. 1808, Vol. III, p. 76. — *Quatrième lettre. Système monétaire de la dynastie des Lagides*. Ibid. 1810, Vol. I, p. 283. II, p. 5. — De re numaria Aegyptiorum sub Lagidarum imperio prae reliquis comparanda sunt, quae dixerit Letronne in commentatione libro periodico: *Journal des Savans* inserta seorsimque deinde impressa (p. 10 sqq.), cuius titulum vido infra in Append. nr. XV, not. 1.

10) *Commentatio in quosdam Inscriptionis prope Rosetam inventae locos*. Regiom. 1822, 8. *Historisch-antiquarische Untersuchungen über Aegypten, oder die Inschrift von Rosette, aus dem Griechischen übersetzt und erläutert*. Ibid. 1823, 8. Posterioris opus longe gravissimum est omnium, in quibus de inscriptionis argumento agitur.

11) *An account of the Rosetta stone, by order etc. of the society of Antiquaries of London*. 1811. [Palin] *Analyse de l'inscription en hieroglyphes du monument trouvé à Rosette*. Dresd. 1804. *Nouvelles Recherches sur l'inscription en lettres sacrées du monument de Rosette*. Florent. 1830, 8. v. Schlichtegroll, *Ueber die bei Rosette in Aegypten gefundene dreifache Inschrift*. Menach. 1818, 4. Franc. Giampetri, *Sulla iscrizione di Rosetta, lettere al Signore Abb. Enrico Campbell* in libro periodico: *Giornale enciclop. di Napoli*, Mart. 1820, p. 291 sqq. Cfr. praeterea *Remarks on the greek Inscription upon the Rosetta stone*

in *Classical Journal* Vol. X, p. 19. Sept. 1814, p. 66 — 79. Quae Champollion junior de demotica et hieroglyphica inscriptionis Rosettanae parte commentatus est (cfr. Champollion-Figeac, *Annales des Logides*, Vol. I, p. 11. 411), lucem nunquam videri. In Anglia Granville Penn graeca verba edidit in opere inscripto: *The greek version of the decret of the Egyptian priests in honour of Ptolemy the Fifth*, surnamed Epiphanes, from the stone inscribed in the sacred and vulgar Egyptian etc. Londini. 1802. Ex hac editione fluxerunt eae, quae curaverunt Millin in *Magasin encyclopédique*, Ann. VIII. Vol. II, p. 504 sqq. Beck in *Commentat. Soc. philolog. Lips.* Vol. III, p. 274 sqq. Heyno in *Commentat. Soc. Götting.* Vol. XV, p. 260 sqq. Hamilton in *Remarks of several parts of Turkey. Part. I. Aegyptiaca, or some account of the antient and modern state of Egypt, as obtained in the years 1801, 1802* (Londini. 1809, 4.), p. 431 sqq. (cum versione aulica). Postea Societas Antiquarium Londinensis omnes tres inscriptionis partes sua magnitudine in tribus foliis delineari curavit inque peculiari folio addidit coniecturas (maximam partem infelicitissimas) Porsoni, quibus lacunas in fine linearum graeci textus explere conatus est. Haece tabulae, quae librum supra commemoratum: *Account of the Rosetta stone etc.* comitabantur, Monachii in Bavaria, dirigente Schlichtegrolli, repetebantur in sex foliis, ita tamen, ut figurae nou aeri inciderebantur, sed lapidi inseriberentur. Prodicunt deinde sub titulo: *Inscriptio perantiqua sacris Aegyptiorum et vulgaribus litteris itemque graecis, in lapide nigro prope Rosettam invento et nunc in Museo Briannico asservato insculpta, societatis Antiquarium Londinensis sumtu ad formam et modulum ipsius lapidis primum edita, postea arte lithographica domestica repetita, Monachii in Bavaria 1817, fol. max.* Adde praeterea *Descript. de l'Égypte, Antiq.* Vol. V, tab. 52. Denique commemoranda est editio Spohnii in operis: *de lingua et litteris veterum Aegyptiorum* volumine II, tab. I. XI. XII., quarum prima demoticam, secunda hieroglyphicam (addita versione et verborum separatione), tertia denique graecam inscriptionis partem exhibet. — Commentarius Letrounii de graecis inscriptionis Rosettanae verbis (cfr. *Recherches sur l'Égypte, Introd.*, p. XLII) nondum apparuit, quod eo magis dolendum est, quo difficultates gravissimae, quae historicum inscriptionis argumentum, idque vis minoris momenti quam comparatio verborum aegyptiacorum cum graeca versione, exhibet, talem tantumque virum exspectant, cui solus in hoo studiorum genere par est Boeckhius nostras. De auctoritate fideque historica lapidis Rosettani lectu digna sunt, quae scripsit Drumannus

(*Histor. antiquar. Unters.*, p. 22 sqq.), cuius verba germanica adscribimus: *Das Denkmal heißt nicht bloß einzelne Punkte auf bekanntem Gebiet auf, sondern es versetzt uns in ein ganz neues: und wenn Nebelgestalten im Hintergrunde bleiben, welchen ich Schleier völlig abzuziehen nicht gelingt, so hat es großen Werth, auch nur aufmerksam auf sie geworden zu sein. Und von welchen Urhebern stammt es, und von welchen Zeiten seugen sie? Menschen einer grauen Vorzeit scheinen nach einem langen Schlaf zu erwachen und mit Staunen und Unwillen eine neue Ordnung der Dinge zu bemerken, um sich dann aus Noth mit ihr zu befreundend und der Nachwelt von ihr Kunde zu geben. Wir sehn Priester, die Träger uralter Satzungen und Ansprüche, mit uralten Stiflungen und ehernen Formen, gleichsam in ein zierliches Hofgewand eingezwängt, aber gerüstet mit den Waffen priesterlicher Schamheit, vor den Thron eines jungen Königs treten, welcher nichts mit ihnen gemein hat, als ein von einem Eroberer ererbtes Land, in den Kreis macedonischer und griechischer Grossen, welche ihrem Volke, wie ihrem Glauben frennd, aus der verhassten Lagidenstadt in den alten Sitz der Pharaonen eingezogen sind; wir hören ihre Schmeicheleien, wodurch sie auf verlorenem Boden wieder festen Fuß zu fassen hoffen, und erblicken in einem Spiegel, welchen sie uns vorhalten, das Bild der Welt, welche sie vernichten möchten und verherrlichen müssen. So wird es ungewiss, ob die Ausbeute für die Geschichte der Aegyptier, oder für die Geschichte des Priesterthums und des menschlichen Hersens grösler ist. — De opere inscripto: *Études sur l'écriture, les hiéroglyphes et la langue de l'Égypte et sur l'inscription de Rosette, suivies d'un Essai sur la langue Punique par M. l'abbé comte de Robiano*, Paris. 1834, fol. cfr. quae monitionis in *Jahrb. f. w. Krü.* 1836, April. nr. 64 sqq. Commentarius de hieroglyphica inscriptionis parte, quem promissit Rosellini (*Monum. stor.* Vol. II, p. 349 not.) nondum apparuit. Continebitur enim tertio historicorum Monumentorum Aegypti et Nubiae volumine. Contra nuperrime Salvolini amplissimum commentarium publici iuria fecit in primo volumine egregie operis inscripti: *Analyse grammaticale raisonnée de différens textes égyptiens*, Paris. 1836, 4. quem, uti promissum est, sequetur explicatio ac dilucidatio partia demoticae. Atque hoc etiam de opere, ad quod provocandi in decursu operis saepenumero occasionem habebimus, disserui in *Jahrb. f. w. Krü.*, 1837, Febr. nr. 21 sqq.*

12) Vid. commentationem inscriptam: *Sur quelques antiquités grecques et égyptiennes du Musée Royal de Turin; rapport fait à l'Académie Royale des Inscriptions et belles-lettres dans la séance du 1er octo-*

bre 1824 in annualibus inscriptis: *Journal des Savans* 1824, Novembre, p. 687 sqq.

13) *Stele*, $\sigma\tau\eta\lambda\eta$ (quod vocabulum, quasi technicum, ab omnibus receptum est), secundum Græcorum loquendi morem vocabatur *lapis inscriptione instructus*. Cfr. *Schol. ad Soph. Electr.* 722: $\sigma\tau\eta\lambda\alpha\iota\ \kappa\alpha\theta\epsilon\sigma\tau\epsilon\iota\ \lambda\acute{\iota}\theta\omicron\varsigma\ \epsilon\pi\eta\gamma\epsilon\mu\acute{\alpha}\tau\alpha\ \tau\iota\omega\upsilon\ \chi\omicron\upsilon\tau\epsilon\iota\varsigma$. Jablonski, *Panrh. Aegypt.* V, 5, 13. Vol. III, p. 173 sqq. Drumann, *Histor. antiquar. Unterstsch.* pag. 263. Magnitudo aut forma (quod aliquis concludere posset ex verbo $\kappa\alpha\theta\epsilon\sigma\tau\epsilon\iota\ \lambda\acute{\iota}\theta\omicron\alpha$) nullius hac in re erant ponderis. Vido Lotronno, *Recherches sur l'Égypte*, p. 379. Sola inscriptio causa erat, cur lapis hoc nomen acciperet. Harissimus vocabuli usus ad statuum designandam apud Græcos extolli tantum ævi scriptoribus occurrit, v. c. apud Tzotz. *Chiliad.* VI, 64.

14) Inscriptio similis fere argumenti quam Rosettana, in honorem regis Hori dynastiae decimae octavae composita, deprehenditur in monumento egregie conservato musæi Taurinensis, de quo vide quo disseruit Champollion, *Lettres au duc de Blacas*, I, p. 53 sqq. Nos hæc verba apponimus: *Ces deux monuments [lapis Rosettanus et monumentum in honorem regis Hori] ont un même objet; les divisions générales des textes sont pareilles, et les principaux articles de l'un se retrouvent, et précisément selon le même ordre, dans l'autre. Je rencontre donc, dans le Musée de Turin, un modèle très-antique de ces décrets rendus pour conserver et conserver la mémoire de la pitié des rois, et celle de leurs bienfaits envers la nation égyptienne [i. e. erga sacerdotum ordinem.] Ce fait curieux démontre en même temps que le culte et le sacerdoce des rois est beaucoup plus ancien en Égypte que l'arrivée d'Alexandre, et qu'en cela comme dans presque toutes les formes du culte et du gouvernement, dans les coutumes et même dans les formules de simple étiquette, les rois Grecs d'Égypte n'innovèrent rien, et s'efforcèrent de suivre, le plus qu'il leur fut possible, les usages de l'antique monarchie, qu'une longue série de siècles avoit irrévocablement sanctionnés. Lapidem cum triplici inscriptione, quo saltem in exteriori adoratione cum Rosettana congruebat, socii Instituti Aegyptiaci repererunt Cahiræ miro sacrao aedis Turcarum insertum, de quo hæc scripsit Jomard (*Descript. des antiquités de la ville et de la province du Kaire*, p. 10 in *Descript. de l'Égypte, Antiq. Descr.* Vol. II, édit. in fol.): *Si, par bonheur, le consul Maillet, du temps duquel, sans doute, la pierre occupoit déjà cette même place, l'eût découverte intacte et envoyée aussitôt en France, on auroit possédé dès cette époque un monument plus précieux que la pierre de Rosette même, et abordé avec plus d'avantage le problème des hiéroglyphes; car il est**

plus étendu que cette pierre, et divisé, comme celle-ci en trois parties: l'écriture hiéroglyphique en haut, l'écriture vulgaire ou démotique au milieu, et l'écriture grecque en bas. Dans la pierre de Rosette la première partie est réduite au tiers environ du texte entier. Le nombre des lignes n'est que de vingt-huit, et cette lucarne a de beaucoup diminué les espérances qu'on avoit fondées sur un monument aussi précieux; le grec cinquante-deux lignes seulement. Mais la pierre du Kaire avoit soixante-et-quinze lignes de grec, vingt-sept de démotique et vingt-six d'hiéroglyphes. On n'a guère aujourd'hui que les deux cinquièmes ou la moitié de cette dernière, et de plus elle ne laisse voir distinctement qu'un petit nombre de signes de chacune des trois écritures; elle est usée, et les caractères sont tellement altérés, qu'il est impossible d'en tirer aucun parti, moins encore que de la pierre de Menouf. A peine a-t-on pu déchiffrer dans le grec le nom d'un Ptolémée. C'est pour ce motif qu'on l'a laissée lors de l'évacuation de l'Égypte, dans le palais de l'Institut, où elle avoit été déposée: cependant on auroit bien fait de la transporter en France, et de la conserver comme un débris précieux de l'antiquité; car les vestiges seuls des trois différents caractères étoient un fait important pour l'archéologie, pour l'histoire du pays, et pour celle de son langage.

15) Animosissima Young cum Mercaturo gallicae in Aegypto procuratore (consul général de France) Drovetti, in cuius possessione $\sigma\tau\eta\lambda\eta$ illa erat, anteaquam cum reliquis collectionis Drovettianae monumentis a Sardiniae rege comparabatur, exemplaris & gypso faciendi conditiones proposuit, snumque doctrinam et ius, quod inde derivavit, possessionis verbis extulit (*Account of some discoveries in hieroglyphical literature*, p. 36), quae idcirco adscribimus, quin compluribus eiusdem viri de Champollione dictis locum afferunt: *Whatever may be M. Drovetti's decision I trust that this application, from one who flatters himself that he is the only person living, that can fully appreciate the value of the object in question, will at least not be disagreeable to him.*

16) Cfr. Heliodori *Aethiop.* II, p. 119 Lugd.: $\tau\alpha\rho\lambda\upsilon\ \tau\eta\varsigma\ \dots\ \gamma\epsilon\mu\acute{\alpha}\mu\alpha\iota\ \lambda\upsilon\zeta\omega\lambda\omicron\iota\varsigma\ \chi\alpha\tau\epsilon\sigma\tau\epsilon\alpha\omicron\varsigma$.

17) Cfr. dissertationem inscriptam: *Illustrazione d'una stele Greca del R. Museo Egizio di Torino in Memorie della R. Accademia di Torino. Class. di Sc. Mor. Stor. e Filol.* Tom. XXXIV, p. 1 sqq. ubi hieroglyphicae inscriptionis delineatio et explicatio conamque lacunosae inscriptionis graecae deprehenditur. Anteaquam ipsa illa commentatio Inceem vidi, praevie quaedam monuit Peyron in dissertatione: *Saggio di studi sopra papiri, codici cofiti, ed una stele trilingue del Reale museo Egiziano in iisdem Comment. Acad.*

Reg. Taurinensis, Vol. XXIX, p. 4 sqq. [Germanica versio inscribitur: *Untersuchungen über Papyrusrollen, koptische Handschriften, und eine Siele mit dreifacher Inschrift im königlichen ägyptischen Museum zu Turin von A. Peyron. Uebersetzung aus dem Italiänischen von C. A. F. Bonn* 1824, 8. Cfr. imprimis p. 20 sqq.]

18) Vide Lotroune in *Journal des Savans* 1821, Nov. 1822, April. *Recherches pour servir à l'histoire de l'Égypte pendant la domination des Grecs et Romains* (Paris, 1823, 8.), p. 297 sqq.

19) *Journal des Savans* 1822, April, p. 216 sqq.

20) *Revue Encyclopédique*, Vol. XIII, p. 512 sqq.

21) *L. l.*, p. 338 sqq.

22) Adde praeterea *Allgem. Literat. Zeit.* 1822, nr. 174. Inscriptio graeca infra deprehenditur in Append. nr. III.

23) Cfr. lin. 19. Hoc quoque in loco hieroglyphicae inscriptionis nulla mentio facta est.

24) Georgius Franciscus Grey [Georg Francis Grey, Esq.] divitem Anglam Fridericum Honniker [Sir Frederik Henniker, Bart.] in itinere per plagas orientales comitabatur, quod ille oblectationis gratia suscepit. Cuius itineris descriptio prodit Londini 1823, 8. inscripta: Sir Henniker Notes during a visit to Egypt, Nubia, the Oasis, mount Sinai and Jerusalem.

25) Quae volumina hodie in museo Aegyptiaco (in palatio *Monbijou* dicto) adservantur.

26) Cfr. imprimis Soyffarth, *Beiträge zur Kenntniss der Geschichte, Litteratur, Kunst und Mythologie des alten Aegyptens*, Fascic. I. Lips. 1824, 4. Si quis scire cupiat, qualis in hisce voluminibus contineri opinatus sit tum temporis Seyffarthus, ipsum eius viri librum evolvat. Nolumus enim rem iterum tractare, quae Seyffarthi adversariorum infestis incriminationibus aut ludibrio aut irrisioni occasionem dedit. De chartis papyraceis in universum cfr. Jomard, *des Manuscrits sur Papyrus in Descript. de l'Égypte, Antiq. Descript.* Vol. III, p. 109—131 (ed. in 8.). — Locum primum de papyro [*Cyperus papyrus*, *C. antiquorum* recentioribus dicto] cuiusque fabrica in usum scribentium apud Plinium deprehendi in *Hist. natur.* XIII, 11, 21 sqq. notum est. Cfr. Theophrast. *Hist. plant.* IV, 9. Dioscorid. I, 115. Isidor. *Orig.* VI, p. 131 Bas. (Omnes veterum de papyro locos composuit et illustravit Schow, *Charta papyracea graece scripta Musci Borgiani V. l. i. r. i. s.* Romae 1788, 4. *Præfat.* p. V—XXVIII. Cfr. praeterea Loo Allatus *Animadv. ad Antiq. Hetrusc. fragm.*, p. 118. Sub Romanis imperatoribus charta ex papyro comparata inter merces ceter mercatoribus gratissimas, cuiusque commercio Firmus, Zenobiae amicus, tantas

sibi comparavit divitias, ut cum Aureliano de imperio contendere posset. (Flav. Vopisc. *Saturain. Vopisc.* p. 693. *Script. histor. Aug.* Tom. II.) De charta *Augusta*, *Livia*, *Fausniana* aliique specubus cfr. Montfaucon in *Mémoires de l'Acad. des Inscript.* VI, p. 592; Caylus ibid. XXVI, p. 267. Secundum Maffei (*Raccolta sopra il papiro egizio* ibid. Vol. XXVI) chartae papyraceae usus saeculo nostrae aetate quinto desuit; secundum Muratori (*Annal. Ital. med. aevi* libr. III, p. 832) saeculo nono; secundum Mabillon (*de re diplomat.* I, 8, p. 34) saeculo demum undecimo vel duodecimo. Tempore Eustathii (*ad Odyss. g.*, 390, p. 1923, 25 sqq.) chartam ex papyro fabricandi methodus nemini amplius nota fuisse videtur. Olim papyrus in Aegypto frequentissima fuit (cfr. Cassiodor. *Opp. Var.* libr. XI, ep. 38, p. 185); at rarissima facta est inde ab illo tempore, quo imperatores monopolium sibi adrogantes, ut commercium melius custodire possent, omnes plantas, paucis locis in Aegypto inferiore (*Delta*) exceptis, extirpari iusserunt. Quod discrete narrat Strabo XVII, p. 799: *κάνταύθα δέ τις τῶν τῶς πρόσθεν ἐπεκτείνων βουλομένων μετέγρηκαν τὴν Ἰουδαίαν ἐπιχρίαν, ἣν ταῖνοι παρῆρον ἐπὶ τοῦ φοίνικος τοῦ καρποτικῆ καὶ βαλαίου· οὐ γὰρ ἴσθη πολλοῦ πλείονος, τῆ δὲ σπάνι τιμῆν ἐπιθήντες τὴν πρόσθεν οὕτως αἰχνοῦ, τῆ δὲ κωνίην χρίαν διακρίνοισαν.* Hodie uno tantummodo in loco deprehenditur in lacu Menzahel prope Damietam. Cfr. v. Schmidt, *Opuscula* (Carolsruhae 1765, 8.), p. 367 sqq. Savary, *Lettres*, I, p. 286. v. Minutoli, *Reise*, p. 268. *Nachträge*, p. 235. *Abhandlungen vermischten Inhalts*, Cycl. II. Vol. I, p. 114 sqq. Nobilissimae de Minutoli *Erinnerungen aus Aegypten*, p. 194. Pottigrow, *History of Egyptian Mummies*, p. 132 sqq. imprimis Silv. de Sacy *Relation d'Égypte par Abdallatif*, p. 109 sqq. Ex Aegypto Romanorum aetate papyrus in Siciliam, Calabriae et ad Tiberis ostia translata est, ubi hodieum reperitur. Cfr. Bartels, *Briefe über Kalabrien und Sicilien*, Vol. III, p. 59 sqq.

27) *Erklärung einer ägyptischen Urkunde auf Papyrus in griechischer Kursivechrift vom Jahre 104 vor der christlichen Zeitrechnung.* Berolini 1821, 4. seorsim expressa ex collectione Commentationum Acad. Reg. Berolinensis. *Class. histor. philolog.* 1820. Cfr. praeterea Supplementum huius commentationis, quod reperitur in *Abhandl. der Berl. Acad. des. hist. philol. Cl.* 1824, p. 109 sqq. Graeca verba repetita sunt, addita gallica versione, a Jomardo in opusculo inscripto: *Traduction du Papyrus de Ptoleméus* (quod nomen falsum esse elucet ex iis, quae disputata sunt

in *Abhandl. der Berl. Akad.* 1824, p. 103 et apud Peyron, *Papyr. graec. Taurinens.* II, p. 14, not. a) Paris. 1822, 8. Denuo deinde emendata inserta sunt graeca verba libro Angli Young *Account* etc. p. 147 sqq. Kosegarten *Comment. I.* p. 66 sqq. Vide Appendic. nr. XI et cfr. St. Martin in *Journal des Savans*, 1822, p. 557 sqq. Champollion-Figeac, *Éclaircissements historiques sur le papyrus grec trouvé en Égypte et connu sous le nom de contrat de Ptolemaïs*, Paris. 1822, 8. Reuvens, *Lettres à M. Letronne. Lettre IIIe, Art. I.* p. 1 — 18. Papyrus partem efficit collectionis Anastasianae hodieque in musco academico Lugduni Batavorum adscrivatur.

28) Charta capditis nota est sub nomine *Antigraphi Greyiani*. Delinata est apud Young, *Hieroglyphics*, tab. XXXIII. Vide, quae monimus in Appendic. nr. I.

29) De consuetudine, documenta in ollis adseruandi cfr. *Jerem.* XXXII, 14) *Sic ait Jehova exercituum, Deus Israelis; sunc literas has, literas emtionis has, tum obsignatas, tum literas publicas haec; quas reponas in vase testaceo; ut permaneant dies multos; quem locum iamiam laudavit Peyron.* Ad nostram rem pertinet quoque eiusdem capituli v. 11, ubi haec leguntur: *Deinde sumi literas emtionis, tum obsignatas ex iure et consuetudine, tum publicas* (i. e. apographum non obsignatum). Quum deinde v. 20 Aegypti mentio iniiciatur, haec quoque in re eundem morem in Aegypto obtinuisse facile conicias, ita ut verba ista in testimonium pro consuetudine Nicolaurum adhiberi queant. Adde deique Origen. ap. Euseb. *Histor. Eccles.* VI, 16.

30) Cfr. quae disseruerunt St. Martin in *Journal des Savans* 1822, p. 556. Peyron, *Papiri Taurinens. graec.* I, p. 15 sqq. *Untersuchungen über Papyrusrollen* etc. p. 11 sqq.

31) Charta haec anno superioris saeculi septagesimo octavo prope vicam *Glück* reperta continet indicem incolarum Ptolemaidum Arsinoiticae, qui certo quodam tempore in Nili valle aggera exstruxerunt. Vide opus Nicolai Schow in not. 26 laudatum. Ea quoque charta una cum multis aliis reperta est, quae tamen omnes, haec una excepta, in fumum abiere. Arabes enim, priusquam moverant, quantum luti voluminum papyraceorum venditio apportaret, grati odoris causa quaecunque repererunt comburere solebant.

32) Vide quae de hoc papyro movuit St. Martin in *Journal des Savans*, 1822, p. 555 — 560. Kosegarten, *Comment. I.* p. 67.

33) Cfr. *Bulletin universel*, Sect. VII, 1824, Decembr. p. 340 sqq.

34) *Saggio sopra il sistema de' numeri presso gli antichi Egiziani. Lettera del Cav. G. di San Quintino.* Torino 1825, 4.

35) Cfr. quae disseruit Champollion-Figeac in *Bulletin universel*, Sect. VII, Mai. 1825, p. 379 sqq. Jomard quoque notas numerorum se primum reperisse iniuria contendebat in commentatione inscripta; *Sur les signes numériques des anciens Égyptiens* in *Revue Encyclopédique*, 1819, Vol. IV, p. 337 sqq. Vide praeterea Seyffarth *Beiträge* etc. Fasc. I, p. 34. *Leipzig. Literatur. Zeit.* 1829, nr. 220, p. 1755. De natura et origine indica harum notarum vido egregiam dissertationem Alexandri ab Humboldt inscriptam: *Ueber die bei verschiedenen Völkern üblichen Systeme von Zahlzeichen* apud Crelle, *Journal für reine und angewandte Mathematik*, Vol. IV, p. 205 sqq. v. Bohlen, *das alte Indien*, II, p. 222 — 224.

36) Delinata est apud Young, *Hieroglyphics*, second fasciculus, tab. XXXIV, XXXV.

37) Scorsim expressa est ex Collectionis inscriptae *Memorie della R. Accademia delle Scienze di Torino* volumine XXXI.

38) Ex eiusdem collectionis vol. XXXIII.

39) Non solum domotice scriptorum voluminum papyraceorum explicatione et dilucidatione linguae Aegyptiacae notitia augetur, sed ipsarum graecae scripturarum chartarum lectione. Ita, ut nonnulla saltem exempla afferamus, secundum Reuvens, *Lettre à M. Letronne*, I, p. 9 *χρῆμα* ira significavit. (Cfr. copticum *κρημα*.) In Lugdunensi papyro IXXV leguntur verba: *ὁ κἀνθαρος λεγόμενος φάρεϊ* (cfr. Reuvens, *l. l.*, p. 11, 15 etc.); in Pap. LXXIX: *αἰσῶν παύσανον, ὃ καλεῖται αλυπτιοσι φάψ.* — — *τῷ ἀδύτω τῷ καλονόμενῳ φ ἑσασψ* (*μερνε, φερνε*, vide igitur no *φέρω* legendum sit) — — *τὸν προσγορευόμενον αλυπτιοσι Ὀνοῖρεϊ, ἑλληνιστὶ δὲ Ἄρης* (vide sect. luina operis III.). Cfr. Reuvens, *Lettre III*, p. 78. — Obiter monemus, graeca verba apud Reuvens, *Lettre I*, p. 11 fortasse hunc in modum esse restituenda: *ἑπικαλοῦμαι αὐτὸν τὸν τῆ καλῆ κόρη, τὸν τὸν τῆ ποτῆνῳ οἶκῳ.* Quod ad minus in evocationibus contra deos inferiorum ordinum appellatione deorum maiora ordinis prolata attinet, Reuvens *l. l.* p. 19 praeter Lucan. *Pharsal.* VI, 745 et Tiedemann. *de art. magia.* orig. p. 70 laudare poterat Statii *Theb.* IV, 512 sqq. et Kopp *de difficult. interpret.* Vol. I, p. 135 et praesertim §. 502, Vol. I, p. 593 sqq.

40) Scorsim expressa est Comment. Acad. Reg. Taurinens. Vol. XXXIII.

41) *Lezioni archeologiche intorno ad alcuni monumenti del Reale Museo Egiziano di Torino*, Augustae

Taurinor. 1824. 1825, 4. (Hæc quoque dissertationes inter commentationes Taurinenses prima vice apparatusunt.) In Tab. VIII, fig. 3. delineavimus nomen Psammetichi, quale in una ex his chartis demotice scriptisprehenditur; quod idcirco fecimus, ut intelligatur, quanta adhuc tunc temporis inter hieraticæ et demotice literaturæ elementa similitudo intercesserit. Quod propter ea, quæ in tertia huius operis sectione de origine hieraticæ et demotice Aegyptiorum scribendi generis disseremus, notata dignum est. Utrumque scribendi genus in posteriori ævi monumentis haud raro permixtumprehenditur, cuius rei exempla vide apud Kosegarten, de prisca Aegyptiorum literat. Comment. I, p. 20. Reuvens, l. l., I, p. 4. 36 sqq.

42) Reuvens exiguum tantummodo harum transcriptionum numerum in prima tabula operi suo adiecta delineavit. Exempli gratia duas dedimus in tab. VIII, fig. 1 et 2. Monendum est graecæ literas pro vulgari ratione a sinistra ad dextram, demotice contra a dextra ad sinistram legendas esse.

43) *Jahrb. für wissenschaftl. Kritik*, 1831, Nov. nr. 98, p. 768.

44) Duæ priores columnæ præbeunt naitas literarum cum mutationibus formarum sæpenumero recurrentibus; quinque reliquæ formas rariores. Etiam in Grammatica aegyptiaca, quam edidit Anglus Tattam (vide Sect. I, not. 148) alphabetam euchoricumprehenditur, quod nonnihil differt ab eo, quod dedimus in tab. VIII. Quum demotice literaturæ cursivam, uti loqui solent recentiores, formam tantummodo noverimus, facile intelligitur, de primaria uniuscuiusque literæ forma agi. Tota omnino disquisitio virum expectat palaeographicae doctrinae bene guarum: alphabetumque Aegypti demoticum Koppio suo indiget, quem denique Parisiis surrexisse speramus — Italum, quem commemoravimus, Salvolini.

45) Quo ex catalogo intelligitur, vetustissimam, quæ hucusque innotuit, chartam papyraceam demotice literis scriptam ætate regis Psammetichi prioris esse exaratam. Inter papyros autem hieraticos longe antiquioresprehenduntur, qui partim ad decimæ octavæ dyastolæ ætatem pertinet. (Cfr. Champollion, *Catalogo dei papiri egizi Vaticani*, p. 22. Quadro IX, p. 25. Quadro XII, C.) Ditissimum eiusmodi antiquissimis voluminibus papyraceis præ reliquis museis Aegyptiis est Taurinense. (Cfr. Champollion, *Lettre au duc de Blacas* II, p. 42. 64.) Ex papyris hieraticis et potissimum commemorandi sunt, qui maximam partem congruentis, in quavis fere mumiarum cista reperiri solent. Quos quum præ cæteris diligent cura tractavit Champollion, unius eiusdemque operis Aegyptiaci inscripti: $\alpha\mu\alpha\alpha$ h $\mu\epsilon\sigma\upsilon\tau$ na

$\epsilon\sigma\tau$ à $\epsilon\pi\sigma\tau$ p h i. e. *liber portarum inseriens manifestationi lucis* esse apographa, modo maiore modo minore elegantiæ exarata, reperit. Continet liber iste uberrimam formularum collectionem et librorum mortuorum, vectarum cadaverum in sanis sepulchralia s. hypogæa etc. pertinentium, atque ingentem præcæ ad supplicationum copiam ad omnes istos deos deæse directarum, quibus aliquid auctoritatis in factis animæ post mortem tribuebatur, tum in oreo ($\Delta\alpha\sigma\epsilon\tau$), ubi iudicium subit, tum in regionibus itis mystica caligine obvelatis, quas habitabat, donec novum peregrinationis cursum inchoaret. Antiquissimæ mumie vel sub ligaminibus, quibus sunt circumdæte, vel in una ex cistis ligneis, quibus recondebantur, ampli illius operis theologicæ vel integrum exemplar vel magnam certe partem, quæ aut primam et secundam, aut secundam et tertiam formularum sectionem amplectitur, præbeant. Quo recentior est ætas, quæ homines vivere, quorum cistæ reserantur, eo rarius chartæ istæ papyraceæprehenduntur, eo minoris sunt ambitus, eo negligentius exaratae. Facile intelligitur, easdem causas, quæ pedetentim Aegyptiacæ artis interitum provocare, eodem tempore eademque ratione tum observantium populi erga deos ab avistatæ cultus, tum curam sacrarum ceremoniarum diminuisse, quibus neglectis flos republicæ Aegyptiacæ desineret Niloticæ societas penitus dissolveretur necesse erat. Terra Nilicæ tum peregrinorum imperio artes, quas colerat, interire vidit eadem proportione, quæ sacri prisorum temporum ritus sensim sensimque obliterabantur; Iuxtaque sepulchrorum nna cnu culti amplius evanuit. Inde ab Hadriani ætate mortui haud amplius in magnificis illis sarcophagis, qui hieroglyphis omnimodisque picturis ornati erant, componebantur et in locum splendidorum illorum papyrorum vix levidensia quedam fragmenta, negligentissime exarata, successerunt. — De papyris funeralibus hieraticis cfr. dissertationem Champollionis insertam operi inscripto: *Voyage à Méroé, au fleuve blanc; ou delà de Fozoul dans le midi du royaume de Scandir, à Syouah et dans cinq autres oasis, fait dans les années 1819, 1820, 1821 et 1822 par Gailliaud* (Paris 1827, 8.), Vol. IV, p. 22 — 54; Pettigrew, *History of Egyptian Mummies*, p. 146 sqq. qui argumentum papyrorum breviter exposuit partimque explicuit; Guil. de Humboldt, *Ueber vier Eisenköpfige Bildsäulen in ägyptischen Museum zu Berlin in Abhandl. der Berliner Akademie 1825. Cl. histor. philol.* p. 160; Sau-Quintino, *Lezioni Archeologiche*, II (*Trattazione bilingue sopra una mumia Egiziana*), p. 60 sqq.; Jomard in *Descript. de l'Égypte, Antig. Descript.* Vol. III, p. 122 sqq. (edit. secund.), qui præsertim accuratam descriptionem

picturae dedit, quae in hisce papyris reperiri solet. Eandem delineatam invenio apud Denon, *Voyage dans la haute et basse Égypte*, tab. CXXXVI et explicatam a Champollione in *Catologo dei papiri egiziani della biblioteca Vaticana*, p. 3 — 15 et in *Bulletin universel des Sciences et des Arts*, Sect. VII, nov. 1825 (*Explication de la principale scène peinte des papyrus funéraires égyptiens*). — Inter papyros hieratico scriptas peculiari etiam mentione digna sunt fragmenta voluminis historici, quod indicem regum Aegypti continebat, in regio Museo Taurinensi ad-servata et a Seyffartho ingenti opera ac perseverantis nodique conquisita et composita. Opinabatur V. D. de Manethonis opus reperire, ipsamque sacerdotis Sebennytici muniam aliquanto inventum iri speravit. Cfr. Champollion, *Lettre au duc de*

Blacas, II, p. 43. Seyffarth, *Remarks upon an Egyptian history in the R. Museum at Turin* (*London Literary Gazette* 1828) et *Leipzig. Literat. Zeit.* 1828, nr. 5, p. 38 sqq. Rosellini, *Monumenti dell' Egitto e della Nubia, Parte I, Monum. stor.*, Vol. I, pag. 145 — 149. Pettigrew, *l. l.*, p. 154. — Papyrorum graeco scriptorum unius adhuc mentionem facimus a Gallo Linant in insula Elephantine reperti, qui fragmenta Iliadis continet. Cfr. San-Quintino, *Iscrizione bilingue sopra una mumia Egiziana* p. 64. — Omnium, quae hucusque repertae sunt, charterum papyracarum novissima, sub imperatore Heraclio, idib. Iun. anni 616 p. Chr. nat. viginti quatuor annis ante Arabum invasionem scripta) in Museo regio Parisiensi ad-servatur. Vide Letronne, *Motériaux pour l'histoire du Christianisme en Nubie*, p. 105.

SECTIO TERTIA.

FUNDAMENTA HIEROGLYPHICAE LITERATURAE.

Hieroglyphica phonetica nuperrima aetate illud vocatum est hieroglyphicorum signorum genus, quod non tam integris notionibus exprimendis quam sonis literisque indicandis inserviebat. Iam ante centum fere annos Francogallus Deguignes haud procul abfuit, quin phonetica signa inter reliqua hieroglyphica exstitisse arbitraretur, quum alphabeti originem ex hieroglyphica scriptura deducere conaretur ¹⁾; propius deinde accebat d'Origny, quum aniuad-verteret ²⁾, figuras hieroglyphicas quamvis notionibus rebusque indicandis, haud vero exprimendis linguae sonis inseruissent, tam arcto vinculo cum populi lingua connexas fuisse, ut absque huius cognitione intelligi vix potuissent. Quibus longe eruditior Zoëga ³⁾, qui primus ⁴⁾ *phoneticorum* hieroglyphorum nomen proposuit, certius etiam tulit iudicium, auctoritate usus Horapollinis ⁵⁾, cuius tamen verba, quamvis eundem in finem a Letronnio advocata ⁶⁾, aliam interpretationem admittunt ⁷⁾. Procul tamen aberat, ut ii, qui eius modi hieroglyphorum usum suspicabantur, opinionem suam exemplis ab inscriptionibus monumentorum repetitis vel chartarum papyracearum auctoritate comprobarent; qua re inventoris gloriam meruit, qui primus omnium hoc fecit, Anglus Thomas Young, Medicinæ Dr. Londinensis (iam supra in secunda huius operis sectione non sine laude commemoratus), auctor capituli *Egypt* inscripti in supplemento Encyclopaediae Britannicae ⁸⁾; quamvis negari nequeat, ea, qua ingrediebatur, via nostrae aetatis homines numquam ad certam hieroglyphicae literaturae intelligentiam perventuros fuisse, nisi Champollion, quem ea, quae Youngius reppererat, sensim sensimque veritati propius adduxerunt, aliud iter persecutus esset, quo tandem ipse eiusque discipuli ad finem exoptatissimum pervenerunt. Controversia inter hosce duumviros de merito ac gloria primae inventionis exorta ac diu propagata ⁹⁾, tandem, rerum ab utroque viro inventarum copia magis magisque crescente, oblivione exstincta est: nihilo tamen secius vix possumus evitare, quin nostram hac de lite sententiam enuntiemus, quum nuperrime, re uti omnibus videbatur iamiam confecta, Klaproth infelicem istam controversiam denuo excitaverit ¹⁰⁾. Opinamur igitur, absque ulla disceptatione Anglum gloriam meruisse, quod primus docuerit in ellipticis hieroglyphicae partis inscriptionis Rosettanae aliorumque monumentorum schematibus, quae omnium fere doctorum virorum consensu nomina propria continebant ¹¹⁾, nonnulla hieroglyphica signa literarum vicem tenuisse, et quid singula significarent indagare conatus sit, haud tamen adeo felici successu, ut errores penitus evitasset: opinamur praeterea, ope disquisitionum huius viri Champollionem, licet pertinaciter quodvis alius hominis auxilium

negantem ¹²⁾, in rectam viam, qua unice ad intelligentiam hieroglyphicae veterum Aegyptiorum literaturae pervenire poteramus, esse perductum ¹³⁾; haud tamen secius Francogallo meritum nequaquam esse derogandum methodo vere analytica suo iure ista enodasse, quae tamquam fundamenta hieroglyphices Aegyptiacae in Epistola ad Dacerium ¹⁴⁾ publico examini subiecit ¹⁵⁾. Quod dudum viri docti agnovissent, tota etiam fortasse controversia nunquam exorta esset, nisi Champollion constanter negasset, se ullo modo observationibus eruditi Angli adiutum esse. Haec nostram de lite ista inter Youngium et Champollionem sententiam brevi ac succincta expositione eorum, quae Anglus repræsentare sibi videbatur et quae Francogallus se repræsentare demonstravit, confirmabimus.

Youngii alphabetum hieroglyphicum (si omnino hoc nomine appellare licet exiguum signorum numerum, quorum vim phoneticam monumentorum auctoritate comprobavit), nitebatur potissimum interpretatione annulorum, quibus Ptolemaei et Berenices nomina includuntur ¹⁶⁾. [Tab. VIII, fig. 7. 8.] Parallelogramma, quod primum est signum nominis Ptolemaei, literam *P* exprimeret censuit; dimidiam circuli partem *T* literam; fructum cum seapo retrorsum verso superfluum putavit ¹⁷⁾; Iconem syllabis *OLE* respondere arbitratus est; quod sequitur signum syllabae *MA*; duo, quae hoc excipiunt, folia literae *I*; ultimum denique signum syllabae *OS* sive *OSCH*. Eandem literarum et syllabarum signorum permixtionem in nomine Berenices agnoscere sibi visus est. Vas ansatum (coptice ¹⁸⁾ syllabam *BIR* exprimeret voluit; oculum literam *E*; sequens signum literam *N*; duo folia, uti in Ptolemaei nomine vocalem *I*; scabellum superfluum esse putavit; anserem denique syllabam *KE* sive *KEN* significare opinatus est ¹⁹⁾. Haec tamen signa, quibus alia nonnulla accedebant, quae interpretatione vocabuli *εγρητιν* *graecus* [*Γάριος* ¹⁹⁾] nancisceretur, ne unius quidem annuli explicationi, si nomen aliunde nondum innotuerat, sufficiebat: imo Youngius, quando se ad lectionem ignotorum nominum accingebat, in manifestos errores incidit, adeo ut loco tituli *αυτοκρατωρ* legeret nomen Arsinoe; loco tituli *καισαρ* nomen Euergetes, etc. ²⁰⁾. Praeterea opinabatur, eius modi scribendi ratione veteres Aegyptios singulis tantummodo casibus usos esse ²¹⁾, ita ut phoneticum hieroglyphicae literaturae elementum minime perspectum haberet. Champollion contra demonstravit, systema phoneticum veterum Aegyptiorum longe simplicius fuisse; literas nunquam cum signis syllabicis permistas esse, sed integrum verumque existisse alphabetum, cuius singula signa singulis literis vel vocalibus vel consonantibus respondissent, neque in scribendis tantummodo propriis alienae gentis nominibus hac methodo usos esse veteres Aegyptios, sed eam iamiam in praeis Pharaonicae aetatis monumentis frequentissimè et variis rationibus, de quibus nunc agendum, esse adhibitam.

In Epistola ad Dacerium Champollion phonetica hieroglyphica in solis nominibus, cognominibus ac titulis graecorum ac romanorum Aegypti regum adhibita fuisse demonstravit; at simul argumenta enumeravit ²²⁾, ex quibus satis evidenter cluceret, iam ante Macedonum dominationem hieroglyphica frequenter sonis exprimentis adhibita esse. Quod patere dixit, nec sine iniuria, ex corruptione nominum graecorum, quae nulla ratione explicari posset, si Graeci primi fuissent, qui eius modi scribendi generi ansam dedissent; deinde ex frequenti commutatione literarum consonantium *A* et *T*, *K* et *G*, *Π* et *Φ*, *A* et *P*, quae more aegyptiacam huius methodi usum indicaret. Iam tunc significavit, phonetica

hieroglyphica inde ab antiquissimis temporibus necessarium hieroglyphicae literaturae elementum fuisse ²³).

Inscriptionis Rosettanae pars hieroglyphica nullum aliud nomen praeter Ptolemaei praebuit [Tab. VIII, fig. 9], quod iisdem signis scriptum in annulo inscriptionis in obelisco Philensi ²⁴) deprehendebatur [Fig. 10] una cum alio annulo [Fig. 11], quem reginae cuiusdam nomen continere ex signis, quibus femininum genus indicabatur [Fig. 12], patuit. Quam reginam nullam aliam fuisse nisi Cleopatram, ex graeca inscriptione in podio obelisci reperta, quam Letronnius ²⁵) solito ingenio explicuit, intelligebatur. Ut quis convinceretur, hieroglyphica, quibus hoc nomen scriptum est, phonetica esse naturae, nulla alia re opus erat, nisi comparatione eorum signorum, quae utrique nomini communia etiam in demotica scriptura iisdem literis erant expressa. Itaque significatio sequentium signorum phonetica innouit:

Leo quiescens	<i>Λ</i> .
Penna	<i>E</i> .
Penna bis repetita	<i>Λ</i> .
(in nomine Ptolemaei, vocalis pronuntiata more e productae)	
Flos (sive fructus) cum scapo retrorsum verso <i>O</i> .	
Parallelogramma	<i>Π</i> .

Quo ex consensu literarum (excepta litera *T*, quae in nomine Cleopatrae manu aperta, in annulo Ptolemaei segmento sphaerae expressa est), ac praeterea quia literae, quae nomen Cleopatrae haud communes habebat cum Ptolemaei nomine (i. e. *K* et *P* in prioris annulo, *M* in posterioris schemate) imo unice in illo deprehendebantur, cui propriae erant, phonetica hieroglyphorum hisce annulis circumscriptorum natura manifesto elucebat, ita ut omni verisimilitati repugnaret, errorem committi ab isto, qui reliquis etiam figuras, quarum significatio comparatione nondum innouerat, literarum vim habere coniceret. Hac igitur ratione Champollion duodecim signa reperit, quae literis *A*, *AI*, *E*, *K*, *A*, *M*, *O*, *Π*, *P*, *Σ*, *T* (duo diversa) respondebant. Deinde ulterius progrediens haec signa alii annulo, qui in pariete templi Carnacensis (olim Thebani) deprehenditur ²⁶), adhibuit nomenque inuenit *ΑΑΧΣΕΥΤΡ* sive *Αλέξανδρος*. Simul ex hisce paucis interpretationibus facile agnoscebatur, unum eundemque sonum compluribus hieroglyphis phoneticis expressum esse, et fundamentum huius methodi fuisse principium acrologicum ²⁷); ita enim, ut *p* litera figura oris (aegyptiaca *po*) exprimeretur etc., quod principium Champollion ita enuntiavit, ut minus esset restrictum, quam postea a Gouliano et Klaproth factum est ²⁸). Annulus, qui nomen Berenices continet et Youngio primam hieroglyphicam alphabetum proponendi ansam dederat ²⁹), novum signum praebuit, scilicet literae *B*, novaeque figuras, quae literis *K* et *Σ* respondebant. Denique interpretatio magnae similitudinis schematum copiae integrum dedit alphabetum hieroglyphorum phoneticorum longamque signorum homophonorum seriem. In tabula IX omnes dedimus figuras literarum vicem tenentes, quae hucusque innotuerunt, de quibus singulis in fine huius sectionis nonnulla monebimus. Simul cum hisce signis Champollion, qui nomina annulis circumscripta cum locis, ubi reperta erant, comparavit, historica quaedam facta detexit ³⁰), et longam cognominum graecorumque titularum (ex. gr. *αὐτοκρατορ*, *καίσαρ*, *αβαστής* al.) seriem reperit ³¹).

Haec fere sunt, quae Champollion in Epistola ad Dacerium exposuit et postea ulterius persecutus est in duobus operibus, quorum alterum post mortem denum auctoris apparuit uerum prorsus absolutum est. Prius inscribitur:

Précis du système hiéroglyphique des Égyptiens, ou Recherches sur éléments premiers de cette écriture sacrée, sur leurs diverses combinaisons et sur les rapports de ce système avec les autres méthodes graphiques égyptiennes. Avec un volume de planches. Paris. 1824, 8. Second. edit. 1828, 8. Nos, nisi contrarium monemus (adiuncta litera A), constanter secunda editione utimur. —

posterius:

Grammaire Égyptienne ou Principes généraux de l'écriture sacrée Égyptienne appliquée à la représentation de la langue parlée, publiée sur le manuscrit autographe, par l'ordre de M. Guizot, Ministre de l'instruction publique. Première partie. Paris. 1836, fol. °).

Primo loco demonstavit, etiam nomina Graecorum Romanorumque privatorum hominum phoneticis hieroglyphis scripta esse, sed absque annulis istis, quibus regum nomina tituliue circumeluduntur³²⁾. Graeca ac demotica pars inscriptionis Rosettanae praebent nomina Ἀσίης (Ἀσιος?) Πύρρα, Αιογένης aliarumque personarum, quae non ad regiam Ptolemaeorum familiam pertinebant. Quodsi hieroglyphica pars huius inscriptionis integra ad nos pervenisset, quaestio confestim soluta esset, utrum in huiusce modi etiam nominibus scribendis, quod sane expectare licebat, Aegyptii phoneticis hieroglyphis usi sint an secus, et num simili ratione (qua in regis nominibus ac titulis, quae annulis circumdedere) indicassent, se non cogitationes sed linguae sonos hieroglyphicis figuris expressuros esse. At non deerant alia illius monumenta aetatis, qua Lagidae ac deinde Romani imperatores in Aegypto regnarent, indeque certissimis demonstrari poterat argumentis, nomina privatorum hominum phoneticis hieroglyphis scripta esse ac serie quidem figurarum non interrupta sine ulla peculiari indicatione³³⁾. In obelisco Barberino, qui nomina exhibet Hadriani eiusque uxoris Sabinae (Tab. V, fig. 51), atque igitur Romanorum imperatorum aetate sculptus est, signorum complexus, quem in Tab. X, fig. 1 delineavimus, plus semel conspicitur. Alphabetum ex Graecorum Romanorumque Aegypti regum nominibus erutum et hisce signis adhibitum praebuit nomen ANTEIN..C, in quo statim agnoscitur Antinous, notissimus ille iuvenis Hadriano imperatori dilectissimus, qui in Nilo perit ac post mortem divinis honoribus colebatur³⁴⁾. Obeliscus Beneventanus³⁵⁾, qui Domitiani³⁶⁾ imperatoris nomine ornatus est, praebuit nomen Lucillii, ΛΟΤΚΛΙΔΙΟΣ [Tab. X, fig. 6]. In obelisco Borgiano³⁷⁾, quem materiae, qua confectus est, natura ipsiusque operis externa conditio sub Romanis imperatoribus sculptum esse docent, quamvis Zoëga³⁸⁾ eum Psammeticho non multo esse iuniorem contenderet,prehenduntur nomina ΣΚΣΤΣ [fig. 7] ΔΦΙΚΑΝΣ [fig. 8], in quibus confestim Sextum Africanum agnosces. Alia huiusce modi nomina graeca et romana dedimus in tabula V:

fig. 47. Ταφικ, Ἀφγνη.

— 48. Ἀλαμικ, Ἀπολλώνιος.

— 49. Ἀμικ, Ἀμμώνιος.

— 50. Ἐρνικ, Cornelius³⁹⁾.

³⁹⁾ De operis adornatione vide quae monimus in *Jahrbücher für wissenschaftl. Kritik*, 1837, Febr.

Quum igitur demonstratum esset, hieroglypha, quae Champollion sonis linguae exprimendis-inserviisse agnoverat, omnibus alienarum gentium nominibus propriis scribendis esse adhibita, statim quaestio exoriebatur, utrum hancce vim phoneticam ubivis retinerent, an alia occasione, quando non nomina propria alienae gentis hominum scribenda erant, symbolicam significationem adsumerent. Quod si posterius esset factum, veterum Aegyptiorum methodus, nomina propria exterarum gentium exprimendi prorsus similis fuisset Sineusium methodo, qui eius modi nomina in partes divellunt, quas solitis notis ideographicis exprimere possunt⁴⁰⁾. At Champollion demonstravit, hieroglypha phonetica, nisi signum $\circ$ (□ accedebat⁴¹⁾), quo indicabatur notas significatione vel figurativa vel symbolica esse accipieudas, ubivis sonis exprimendis inserviisse, ideoque, quum certe dodrans inscriptionum hieroglyphicarum iisdem figuris frequenter repetitis constaret, necesse esse, ut longe maxima pars hieroglyphicae literaturae phoneticis notis, i. e. literis, composita esset. Quod ut tanta fiducia contenderet Champollion, primum opere mero mechanico adducebatur, quum eiusdem argumenti inscriptiones hieroglyphicas inter se diligenter compararet, differentias sedulo enotaret et hac via alphabetum signorum homophonorum componeret, quod cum alphabeto primitivum ex nominibus propriis eruto penitus congrueret. In hisce igitur inscriptionibus hieroglyphicae figurae ideographicam significationem habere non poterant. Idem reperit, quum chartam papyraceam hieroglyphice scriptam cum eiusdem argumenti papyro hieratico compararet, et duas chartas hieratice scriptas eiusdem argumenti inter se conferret, unde statim intellexit, hieraticam quoque scripturam, quam ipse ideographicam fuisse eo usque contenderat, homophona signa (eaque ut omnes reliquas figuras ex hieroglyphis transmutata) admisisse, quod nulla ratione explicari potest, si re vera hocce scribendi genus ideographicum fuisset, quum nulla idonea causa excogitari posset, quam ob causam veteres Aegyptii sex vel octo, immo quindecim signis prorsus diversis usi essent ad unam eandemque notionem exprimendam, dum non difficile erat explicatu, quomodo factum esset, ut complures phoneticae notae (sive mavis literarum formae) uni eidemque sono responderent.

Primo loco sese offerebat quaestio, num alphabetum hieroglyphicum, ex graecorum romanorumque Aegypti regum nominibus erutum antiquioribus etiam inscriptionibus hieroglyphicis applicari posset. Frequentissime occurrunt notae hieroglyphicae, quibus varii cognationis gradus indicantur. Ita *filii* significatur hieroglyphorum complexibus, quos delineavimus in tab. X, fig. 10 — 16. Ea quae disquisitionibus suis ulterius progrediens reperit Champollion tantopere cum coptica lingua congruebant, ut nulla dubitatio de certitudine methodi ab ipso inventae remanere posset. Signa sub num. 10 et 11 secundum alphabetum phoneticum explicata legenda sunt sive ⲙⲁ , quod *oris*, *uasci* significat, vel *ⲙⲉ filius*. Posterior vocabulum agnoscitur in compositis ⲙⲉⲓⲙⲁⲧ , ⲙⲉⲓⲙⲁⲧ , ⲙⲉⲓⲙⲁⲧ , aliisque pluribus. Complexus hieroglyphorum, quos sub num. 12 adscripsimus, significant *ci filius*, quod vocabulum iam Ackerblad in nomine Ⲛⲙⲡ-ⲉⲓ-ⲛⲉⲉ , *Horus, filius Isis*⁴²⁾ agnovit. Locum ovatae figurae, quae in hoc complexu literae $\bar{c}$ respondet, interdum occupat imago infantis os manu tегentis, quo hieroglypho etiam in inscriptione Obelisci Pamphili $\bar{c}$ litera in nomine $\Sigma\epsilon\beta\alpha\sigma\rho\acute{\iota}\varsigma$ exprimitur. Complexus sub numeris 13 — 16 delineati praebent verbum ⲙⲁⲥ sive *mac*, quod in coptica lingua significat *procreare*, ideoque legendi sunt ⲙⲁⲥ sive

αιιϛϛ, *filius* sive *proles*. Ita in hieroglyphica parte inscriptionis Rosettanae, figurae, quas sub nr. 17 adscripsimus, respondent graeco vocabulo γυνήδλια. Constat enim complexus signo, quod $\bar{\eta}$ literam exprimit et h. l. acrologice ερογ *dies* significat; disco solari, quo symbolice dies indicabatur ⁴³); et figuris, quae *natales* significant: ideoque respondet coptico vocabulo εογαιιϛ i. e. *dies natalis*. Monet praeterea Champollion ⁴⁴), αιιϛ sive αιιϛϛ magis maternam originem, quae apud Aegyptios propter polygamiam maximi erat ponderis ⁴⁵), ιιϛ vero et ϛι magis paternam videri significasse. Ita praeter opinionem fere accidit, ut et reliqui complexus phoneticorum hieroglyphorum, quibus cognationis gradus indicantur, cum vocabulis copticis magis minusve consentirent; quamvis exceptionem faciat ille, quo *pater* significatur [Tab. X, fig. 18]. Secundum phoneticum alphabetum hieroglyphicae notae legendae sunt ετγ ⁴⁶). Initio Champollion legit τογϛ sive τγϛ, inque hoc vocabulo radicem copticam ταιγϛ, ταιγϛ *producere*, *procreare* agnovisse sibi videbatur, quam ex ται (+) *dare* et σγϛ *semen* compositam esse arbitrabatur ⁴⁷). In prima huius operis sectione monuimus, ingeniosum Gallum Thilorier ⁴⁸) hasce notas non, ut Champollion fecit, τογϛ, τογϛ vel τγϛ legisse, sed ιιιτ interpretatum esse, quod ad amussim cum coptico vocabulo, qua *pater* appellatur, congruit. Ut apogoga, quae affert, taceamus argumenta, hanc unicam, qua nititur, commemoramus causam, quod demotica signa, quibus *patris* notio exprimitur, nulla alia ratione nisi ιιιτ explicari possunt. Restat tamen difficultas, quod cerastus proprie $\bar{\eta}$ literae respondebat, uti licet videre ex tabula IX, nr. 53 et exinde patet, quod hac eadem nota pronomem personale suffixum tertiae personae indicatur (v. infra). Itaque etiam Rosellini ⁴⁹) legendum esse censet τγϛ vel τγϛ. Quod Champollion initio cerastum non $\bar{\eta}$ sed $\bar{\sigma}$ exprimere dixit, facile vindicari poterat magna exemplorum copia ⁵⁰), in quibus $\bar{\sigma}$ et $\bar{\eta}$ invicem commutatae deprehenduntur ⁵¹). Notio *matris* vulgo symbolice vulturis ⁵²) imagine exprimebatur, qui secundum varias dialectos vel αιιϛϛ vel αιιιιϛ vel αιιιϛ appellabatur. Cui imagini quum segmentum sphaerae ($\bar{\eta}$ litera alphabeti phonetici) subiici solet, ut genus femininum indicaretur, vocabulum integrum legendum erat αιιιϛτ sive αιιιϛτ, quo nomine secundum Plutarchum ⁵³) *mater* vocabatur. Iam reliquos complexus, qui huc pertinent, quam brevissime fieri potest, indicabimus:

Tab. X, fig. 21: *Frater*, $\bar{\sigma}$, $\bar{\sigma}$ cum formis compendiaris.

— —, fig. 22, 23, 24: ετγ, εογτϛ, *Res*.

In hoc vocabulo aegyptiaco Champollion verbum memphiticum εογτϛ i. e. *dirigere* agnoscere voluit. Nullo modo in dubitationem vocari potest, quin Champollion huius complexus notarum hieroglyphicarum veram significationem indicaverit, praesertim quum literae demoticae ⁵³) hisce signis hieroglyphicis respondeutes in demotica inscriptionis Rosettanae parte occurrant atque ibi quoque *regis* notionem expriment [Tab. I, fig. 3]. Etiam Rosellini ⁵⁴) et Salvolini ⁵⁶) sententiam Champollionis probaverunt. At Klaproth ⁵⁵) hanc interpretationem phoneticam pluribus dubitationibus obnoxiam esse contendeat, ac nuperrime Thilorier ⁵⁷) ingeniosis combinationibus aliam eamque, uti

⁴³) Quod ait Champollion complexum hieroglyphorum, quem ετγ legit, propria detruncatum

esse ex alio, quem tab. V, fig. 63 delineavimus, equidem non intelligi.

opinabatur, probabiliorem harum notarum explicationem proposuit. Primum demonstravit semicirculi figuram non solum sonos $\bar{\tau}$ et $\bar{\alpha}$, sed etiam $\bar{\kappa}$ et $\bar{\nu}$ expressisse, ita tamen ut, quando facile fieri poterat, ut soni illi inter se permutarentur, segmentum sphaerae, quo soni gutturales indicabantur, maius fuerit, quam illud, quo literae dentales significabantur. Etiam in demotica scriptura similem affinitatem inter signa hieroglyphicis illis notis respondentia et homophonas literas intercedere monstravit, quod intelligitur collatis nominum formis, quas delineavimus in tab. I:

- fig. 4. *Ptlomes.* }
 — 5. *Kloptra.* }
 — 6. *Kloptr.* }
 — 7. *Ptloms.* }
 — 8. *Kloptra.* }
 — 9. *Tiögues.* }
 — 10. *Brnk* (Berenike). }
 — 11. *amans fratrem suum* ⁵⁸⁾. }

Hancce signorum, sonos gutturales et dentales experimentium, affinitatem, quae in omnibus fere notis alphabetis animadvertitur, minime fortuitam esse tum ex disquisitionibus nostra aetate de etymologia linguarum indo-germanicarum institutis tum ex ingeniosis observationibus, quas de ipsorum sonorum gutturalium et dentalium affinitate, cuius causae in linguae mechanismo quaerendae sunt, deque solita literarum hocce sonos experimentium commutatione fecit Thilorier. Itaque pro COTREN legendum esse censuit COTREN , unde adhibito inversionis principio, de quo in prima huius operis sectione disseruimus, titulum regis Aethiopiae derivat, qui hodiernum ገገህ *Negús* appellatur ⁵⁹⁾. Hinc explicare conatus est, cur etiam in inscriptionibus, quae a dextra ad laevam scriptae sunt, constanter (ita enim ait) ordo notarum hieroglyphicarum hocce vocabulum constituentium, directioni reliquorum signorum fuerit contraria, qua ratione veteres Aegyptii externam nominis originem indicare voluissent. Atqui minime verum est, quod de contraria signorum, quibus vocabulum CTA componitur, directione asserit: praetereaque Aegyptii, si revera vocabulum illud ex alienae gentis idiomate petitum esse concessissent, longe rarius eo usi essent, dum in omnibus hieroglyphicis inscriptionibus ad exprimendam regis notionem constanter deprehendatur. Commemoratu tamen digna est affinitas literae aethiopiae ገ cum signo respondentii complexus hieráticos [Tab. X, fig. 25]. Plures dubitationes, quae sententiae suae opponi possunt, ipse Thilorier non infeliciter sustulit: ac prae reliquis grave pro opinione sua argumentum reperisse sibi visus est in nomine Aethiopiae terrae a praecipuis Aegyptiis tributo Παλινοσους , quod Champollionem ⁶⁰⁾ perperam interpretatum esse contendit. Auctore Thilorier ⁶¹⁾ hoc vocabulum nihil aliud significat, nisi *terram regis, qui Negus vocatur*, quam $\bar{\sigma}$ frequenter vim $\bar{\nu}$ literae teneat (v. infra), quae cooptico alphabeto prorsus defuit ⁶²⁾. Quod si Aethiopia et Aegyptus antiquissimis temporibus re vera tam arcto vinculo coniunctae fuerunt, quam hodie putari solet ⁶³⁾, vix mirum videri posset, regis titulum in aethiopia lingua ⁶⁴⁾ et in antiquissimis aegyptiacae linguae monumentis prorsus congruere. Eadem res esse videtur in titulis, quos alii populi ab alienis gentibus deprompsere v. c. *Papst* (Πάππας), *Kaiser* (*Caesar*), *empereur* (*imperator*) etc. Ita etiam, uti recte monet

Thilorier, Turcarum imperator in documentis publicis numisque antiquum Tartaricorum principum titulum خان *Khan* sive خانان *Khakan* retinuit. Uti igitur indicium⁶⁵⁾ ⲉⲣⲁ retinuerunt sacerdotes Aegyptii quod tandem aliquando prorsus in populi linguam ita transit, ut omnes Aegypti reges Pharaones vocarentur, ita aethiopicum domesticumque vocabulum Negus retinuerunt, quo tamen nunquam nisi in publicis documentis (quo inscriptiones hieroglyphicae aperte pertinent) usi essent. Posset praeterea adici, alia quoque vocabula aethiopicae originis in linguam aegyptiacam transiisse, v. c. vocabulum *Gabbara*, quo secundum Augustinum⁶⁶⁾ Aegyptii *cadavera medicata* (mumias) appellabant. Frustra enim huiusce nominis etymon in coptica lingua quaesiverunt Lacroze, Jablonski⁶⁷⁾ et Forster⁶⁸⁾; in aethiopica statim repperit Rossi⁶⁹⁾. Minime negamus, ingeniosum Thilorier sententiam suam haud ineptis argumentis defendisse. Tamen ingeniosus est quam verior. Aperte enim refutatur eo hieroglyphorum complexu, quo *regina* ⲧⲉⲧⲏⲁ significatur. [Cfr. tab. V, fig. 64.] Praeterea prorsus falsa est orthographia Πηλάνσοος, quum potius Πηρῆσοος scribendum sit, quod nulla alia ratione interpretari licet, nisi 𐤀𐤏𐤁 (II Reg. XIX, 9), *terra Kusch* i. e. *Aethiopia*. In hieroglyphicis inscriptionibus Aethiopia vocatur Ⲭⲏⲩⲉ, Ⲇⲟⲩⲩⲉ, Ⲇⲟⲩⲩⲉ⁷⁰⁾. Sed redeamus ad simplicissimos phoneticorum hieroglyphorum complexus, quo pertinet:

Tab. X, fig. 26. ⲙⲁ *locus*⁷¹⁾.

Sequuntur exempla illius signorum generis, quod grammaticam habet significationem i. e. generi, numero, personis, temporibus indicandis destinatum erat⁷²⁾:

Tab. X, fig. 27. Nota generis feminini, quae coptico articulo ⲧ respondet. Itaque significatur complexu, quem delineavimus in

— — — 28. ⲧⲉⲓ, *filia*.

— — — 29. ⲧⲉⲓ, *soror*.

— — — 30. ⲧⲙⲁⲧ, *mater*.

— — — 31. Nota generis masculini ⲛ, quae coptico articulo ⲛ sive ⲉ respondet. Saepenumero solum genus, haud simul numerum indicat, unde factum est, ut in hieroglyphicis inscriptionibus ⲛⲉ et pronomen possessivum ⲛⲁ pluralis numeri formas praecedant⁷³⁾.

Pluralis numerus in hieroglyphica scriptura, uti etiam in coptica lingua, duplici ratione indicatur, sive praeposito articulo ⲛ [cfr. tab. X, fig. 32, 33, ubi duae figurae, literae ⲛ respondent adscriptae sunt, quibus hac in re utebantur veteres Aegyptii], coptice ⲛⲁ; sive additis in fine nominis vocalibus quibusdam literis, vel

tab. X, fig. 34. ⲉ sive ⲓ, vel

— — — 35—37. ⲟⲩⲧ, prorsus uti in coptica lingua⁷⁴⁾.

Genitivus apud Coptos praepositionibus ⲛ vel ⲁ vel ⲛⲧⲉ indicabatur; eademque ratione factum est in inscriptionibus hieroglyphicis. [Cfr. tab. X, fig. 32. 33. 35.] In dialecto sahidica adiectiva saepenumero formantur praeposito ⲛⲧ; eodemque modo in hieroglyphica scriptura [fig. 39].

Praeterea Champollion repperit pronomen personale tertiae personae ⲛⲧⲟⲩ [fig. 40]. Ipsa personalium pronominum natura effecit, ut rarius inveniantur in hieroglyphicis inscriptionibus; praesertim pronomen primae personae ⲁⲛⲟⲩ, quod non nisi in eius modi enun-

tiationibus, qualis erat inscriptio imagini Isis in templo Saïtico subiecta, quam Plutarchus 75) memoriae mandavit, locum invenire poterat. Longe frequentius occurrunt pronomina personalia affixa. Ita saepenumero in inscriptione Rosettana recurrit praefixum et affixum tertiae personae q, quod cerasti figura redditur: ita praeterea pronomina inveniuntur nk, nak sive nek [fig. 41]; nq, naq sive neq [fig. 42]; nc, nac sive nec [43]; pq, paq sive paq [44]. Prae reliquis notamus complexus hieroglyphicos, in quibus pronomina haec cum variis istis vocabulis coniuncta deprehenduntur, quibus cognationis gradus exprimuntur. Pronomen, uti iam monuit Champollion, haud, quemadmodum in coptica lingua, inter articulum nomenque appellativum infigitur, sed nomini in fine affigitur. Quamvis primo obtutu mirum videatur, tantam mutationem linguam veteris Aegypti subisse, donec eam, quam in Coptici idionatis tribus dialectis observamus formam acceperit, ut veteres Aegyptii (*frater suus*) dixerint, recentiores Copti contra neqcon; tamen hieroglyphicarum notarum ordo rei naturae prorsus convenit. Nullo enim argumento probari potest, veteres Aegyptios, qui con-q scripserunt, eodem etiam modo vocabulum enuntiasse. Coniunctio signorum, quibus fratris notionem exprimebant, iis complexus ut ita dicam inseparabilis videbatur, cuius significationem maluerunt amplecti quam pronuntiationem. Quod si igitur huic notioni addere voluerunt relationem, quam pronomen illud tertiae personae exprimebat, hoc simplicissima ratione ita efficiebatur, ut figurarum hieroglyphicarum arcte cohaerentium, qua notio ista indicabatur, complexui eique uti diximus fere inseparabili, quasi aggregatione quadam signum adiceretur, quo relatio, de qua agitur, exprimebatur quidem, sed non ita, ut simul pronuntiationis ratio indicaretur. Haec non a notarum hieroglyphicarum ordine, qualis apparet, dependebat, sed a populi consuetudine linguae genio ac naturae consentanea. Primo statim obtutu veteris Aegypti incolae notionem, quam figuris hieroglyphicis expressam viderunt, amplectebantur ita ut genuinum pronuntiandi modum confestim substituerent. Huiusce modi plures complexus dedimus in tab. X, fig. 45 sqq.

- Fig 45. ceq, eq, *filius eius* (viri).
 — 46. cec, ec, *filius eius* (feminae).
 — 47. ceq, *filia eius* (viri).
 — 48. cec, *filia eius* (feminae).
 — 49. tamtq, *mater eius* (viri).
 — 50. tamtc, *mater eius* (feminae).
 — 51. eq, *frater eius* (viri).
 — 52. ec, *frater eius* (feminae).
 — 53. eqtq, *soror eius* (viri).
 — 54. eqtc, *soror eius* (feminae).
 — 55. totq, tq, eqq (coptice neqwt), *pater eius* (viri).

Champollion exemplum huiusmodi complexuum affert ex inscriptionis Rosettanae l. 10. Verba, quae in fig. 56 tabulae X adscripsimus, respondent graecis: *Ἡρως ὁ τῆς Ἰσιδος καὶ Ὀσίριδος υἱὸς ὁ ἐκπεπρωμένος τῷ πατρὶ Ὀσίρι.* Singularum notarum significatio patet ex iis, quae hucusque disseruimus, ita ut legendum sit:

(qwp) ci ñ (oqcepe) nac ñ (ncc)

Horus, filius Osiridis, procreatus ab Iside.

Ea quoque, quae haec excipiunt verba phoneticis notis scripta sunt, excepto Osiridis nomine, ita ut legenda sint:

ⲥⲧⲧ ⲉⲧⲓⲛ̅ (ⲟⲩⲉⲣⲉ)

defensor patris sui Osiridis;

quorum verborum id, quod primo loco positum est, in sexta hieroglyphicae partis inscriptionis Rosettanae linea recurrit et ibi quoque graeco verbo ἐπαμύνατος respondet ⁷⁶). In tabula V. sub nr. 85 et 86 duplicem tabulam pronominum personalium seorsim positorum et affixorum dedimus, duce Salvolini ⁷⁷):

Tab. V, fig. 85, nr. 1. ⲁⲛⲕ (a et b), ⲛⲕ (c). Huius tertiae formae ultimum signum mere est determinativum, quod exinde patet, quia ubi rex loquitur, regis; ubi deus, dei; ubi dea, deae imago subsequitur. Coptice ⲁⲛⲟⲕ; *ego*.

- —, — —, — 2. ⲛⲧⲕ (a); ⲛⲧⲟ (b) femin. Coptice ⲛⲧⲟⲕ; *tu*.
- —, — —, — 3. ⲛⲧⲓⲛ̅ (a); ⲛⲧⲉⲥ (b) femin. Coptice ⲛⲧⲟⲩ, ⲛⲧⲟⲩ; *ille, illa*.
- —, — —, — 4. ⲁⲛⲕ (a); ⲛⲕ (b). Coptice ⲁⲛⲟⲕ; *nos*.
- —, — —, — 5. ⲛⲧⲟⲩⲛ̅. Coptice ⲛⲧⲱⲧⲉⲛ; *eos*.
- —, — —, — 6. ⲛⲧⲉⲕ (a); ⲉⲛ (b) compendium; ⲛⲉⲕ (c) orthographia hieratica. Coptice ⲛⲧⲟⲩⲧ; *illi, illae*.
- —, fig. 86, nr. 1. ⲓ (a), cum signo determinativo (b). Coptice ⲓ (sive ⲧ); *ego*.
- —, — —, — 2. ⲕ (a); ⲧ (b, c) femin. Coptice ⲕ; ⲉ (sive ⲧⲉ); *tu*.
- —, — —, — 3. ⲓ (a); ⲉ (b) femin. Coptice ⲓ *ille; c illa*.
- —, — —, — 4. ⲛ (a, b). Coptice ⲛ (sive ⲧⲏ, ⲧⲉⲛ); *nos*.
- —, — —, — 5. ⲧⲏ (a, b, c). Coptice ⲧⲏ, ⲧⲉⲛ (sive ⲧⲉⲧⲏ); *eos*.
- —, — —, — 6. ⲉⲛ (a, b), ⲉ (c), (d) femin. Coptice ⲟⲩ, sive ⲉⲉ, sive ⲉⲟⲩ [cfr. supra not. 41 *]; *illi, illae*.

Eadem ratione Champollion significationem sequentium notarum grammaticarum indicavit; quas in tab. XII, fig. 26—48 delineavimus:

- Fig. 26: ⲛⲁ sive ⲛⲏ sive ⲛⲁⲓ, pronominis demonstrativi genus, quod nominum appellativorum numero plurali iungitur; ex. gr. in loco sequenti desumpto ex inscriptione Rosettana (L 12): (ⲛⲉ) ⲟⲩⲛⲏⲁ ⲛⲁ (ⲏ) ⲛⲣⲏⲧⲉ ⲓ. e. *sacerdotes, qui ad templa pertinent*.
- 27: ⲛⲧ vocabulum coniunctivum, quod respondet sahidico ⲛⲧ.
  - 28: ⲗ. Haec nota in certis quibusdam coniunctionibus pronomini relativo linguae copticae ⲗ respondere videtur.
  - 29: ⲛⲁ sive ⲡⲁ, *is qui pertinet ad* ....., uti in coptica lingua; pronomen demonstrativum.
  - 30: Complexus homophonus.
  - 31: ⲧⲁ sive ⲟⲁ eiusdem pronominis forma feminini generis.
  - 32: Alia eiusdem vocabuli orthographia.
  - 33: ⲛⲧ Pronomen demonstrativum praefix. mascul. sing., quod respondet coptico ⲛⲉⲧ sive ⲛⲉⲟ.
  - 34, 35: Complexus homophoni.

Fig. 36: τHT (coptice τHT), eiusdem pronominis forma feminini generis.

- 37: H , pronomen simpl. person. sec. mascul. generis.
- 38: c , eiusdem pronominis forma feminini generis.
- 39: q , pronomen praeifixum tertiae personae sing. praesentis masc. generis (etiam tertiae personae praeteriti masc. gen. sing.).
- 40: c , eiusdem pronominis forma feminini generis.
- 41: n , pronomen affixum tertiae personae pluralis praeteriti. Idem signum respondet praepositioni copticae h .
- 42: cnc , cnn (coptice cnc , cnn), affixum tertiae personae pluralis futuri.
- 43: c (coptice cc), praef. tert. pers. plur. praes.
- 44: cHT , terminatio participii passivi.
- 45: Complexus homophonus illi, quem fig. 42 adscripsimus.
- 46: h , (coptice etiam qh), *de*, *in*.
- 47: h sive qh , *in*.
- 48: qH , q , *et*.

Ex iis, quae hucusque disseruimus, patet, magnam hieroglyphicarum inscriptionum partem phoneticis signis scriptam esse, quod longe dilucidius emergit ex nominibus deorum dearumque veteris Aegypti, quae prae reliquis vocabulis alia, quam phonetica ratione expressa esse expectasses.

Super imaginibus numinum Aegyptiacorum deprehendi solent inscriptiones hieroglyphicae, quae a certis quibusdam notis incipiunt, quas Champollion cum formula Coptorum τHT τc oc sive τHT OH , *haec est imago*, comparavit [Tab. X, fig. 58], et quas deinde excipit praepositio h , signis supra commemoratis expressa. Praemissis hinc hieroglyphicis notis sequitur nomen numinis, cui in fine additum est signum figurativum, quo in genere deorum dearumque nomina determinantur, uti multis ex locis hieroglyphicae partis inscriptionis Rosettanae comparatis tum inter se, tum cum demoticis graecisve verbis respondentibus apparet. Non solum nomina Aegypti numinum, quorum longe maxima pars iamiam ex graecis romanisque scriptoribus innotuerat, hoc modo Champollion explicuit, sed multa detexit, quae ad ordinem dignitatemque relativam diversorum numinum, materiem cultus Aegyptiaci pertinent, eaque exposuit in opere suo inscripto *Panthéon Égyptien* ⁷⁶). Quum explicatio hieroglyphicorum nominum, quae singulis dis deabusque propria erant, iam per se ipsam spectata maximi sit momenti; quum praeterea, uti iam indicavimus, haud exigui sit ponderis in expositione phoneticis systematis hieroglyphicae veterum Aegyptiorum literaturae, primo loco nonnulla horum nominum adscribenda esse censuimus.

Numen, quod capite aquilino, rubro disco ornato, pingi solet ⁷⁷), procul dubio est Sol, cuius nomen aegyptium RE, RA sive RI tum ex fragmentis Eratosthenis notum est, tum in gemmis gnosticis vel basilidicis frequenter deprehenditur. Complexus hieroglyphici; quos in tab. X, fig. 59 adscripsimus, huius dei nomen exprimunt, quod vel figurativum esse potest, vel phoneticis adnumerandum. Quod si posterior sententia verior esse censetur, legendum est PH . Alius hieroglyphorum complexus, quem in tab. X, fig. 1 delinea-
vimus, aperte phoneticis signis compositus est, ideoque explicandus PH .

Aliud dei Aegyptii nomen est Ammonis, qui capite arietis Thebis potissimum adorabatur, et cuius imago in omnibus fere Thebarum monumentis deprehenditur. Cfr. tab. XI, fig. 2, ubi $\Delta\text{M}\text{N}$ scriptum est ⁸⁰).

Sequitur alius dei nomen, qui pariter capite arietis pingi solet, at ab Amnone ea in re differt, quod in capite vel serpens (*οὐράιος*, *basiliscus* ⁸¹) supereminet, vel tegumentum variis modis formatum conspicitur. Huiusce dei nomen varia ratione exprimitur, modo [Tab. XI, fig. 3] $\Delta\text{M}\text{N}-\text{RN}$, Ammon-Re sive Ammon-Ra, modo [fig. 4] RN , modo [fig. 5] RNA , modo [fig. 6] RN , modo [fig. 7] RNA . In quibus variis eiusdem nominis formis facile agnoscitur deus quem Graeci *Κνοῦφ-εἰν*, vel *Χνοῦφ-εἰν* vel etiam *Χνοῦμ-εἰν* ⁸²) vocarunt et qui in veteribus monumentis idem esse dicitur, qui Ammon ⁸³). Litera $\bar{K}$ vel $\bar{X}$ graecae orthographiae respondet aspirationi, qua Aegyptii in pronuntiatione literarum λ et η utebantur, quemadmodum iam supra in prima huius operis sectione docuimus ⁸⁴), Herodoteum *χάμυα* aegyptiaco vocabulo *ἕκαθ* respondere ⁸⁵).

Eusebius ⁸⁶) huius dei *Κνίφ* filium vocat Phtha (*Φθᾶ*), qui tamquam *σύνναος θεός* in variis caelaturis templorum, quorum rudera in urbe Nubiae *Ibambul* hodie vocata, Apollinopoli magna (*Edfu*), in Philarium insula et Thebis deprehenduntur, conspicitur. Vere aegyptiaca huius nominis orthographia ⁸⁷) tum ex graeca parte inscriptionis Rosettanae ⁸⁸) tum ex fragmento sermonis a Sancto Schenudi compositi, quod Zoëga ⁸⁹) publici iuris fecit, intelligitur; eandemque exhibent hieroglyphicae inscriptiones [Tab. XI, fig. 8]. Huc accedit, quod graecis verbis inscriptionis Rosettanae *ἡγαπημένος ἰπὸ τοῦ Φθᾶ*, hieroglyphorum complexus respondent, qui dei *πταε* nomen continent [fig. 9. 10. 11. 12]. Legitur enim ibi vocabulum, quod tamquam nomen proprium saepenuero in monumentis aegyptiacis recurrit *πταεμασι*, *dilectus deo Phtha*.

Iuno Aegyptiorum, Satis vocata ⁹⁰), frequenter Ammoni Cnuphi iuncta apparet. Nomen eius [Tab. XI, fig. 13] continet notas phoneticas, quae respondent literis CTH vel CTI , quibus nomen illud componitur. Tamquam comes eius conspicitur in parietibus templi Elephantinensis dea, cuius nomen hieroglyphis phoneticis AN scribitur [fig. 14] eaque nulla alia est, quam Annkis dea, cuius nomen in inscriptione Schelensi ⁹¹) deae Satis nomini copulatur. Complexus, quos in tab. XI, fig. 15 delineavimus, exhibent nomen Anubidis dei, quod in priore ANN , in posteriore ANN scriptum deprehenditur. Posterior forma respondet nomini Anebo.

Hisce exemplis quibus longe maiorem copiam ex Pantheo Aegyptiorum Champollionis addere licet ⁹²), satis superque evincitur, veteres Aegyptios nomina numinum domesticorum, quae aptissima ac simplicissima ratione symbolicis signis ope attributorum indicari potuissent, si hieroglyphica veterum scriptura, uti ad Champollionem usque omnes viri eruditi arbitrabantur, mere symbolica fuisset, saepenuero in hieroglyphicis inscriptionibus notis phoneticis reddidisse; unde simul maiori certitudine, quam omnibus iis, quae supra disseruimus, demonstratur, notas phoneticas magnam hieroglyphicorum signorum partem effecisse. Qua tamen in re minime obliviscendum est, deorum deorumque nomina haud constanter phoneticis notis scripta, sed non minus frequenter aliis signis indicata esse, vel ipsa numinis imagine (eadem ratione, qua in inscriptione hieroglyphica lapidis

Rosettani notiones infantis, hominis, regii capitis tegumenti, quod *pschent*⁹³⁾ apud Aegyptios vocabatur, sacelli, stelae, templi etc. eius motu signis mimeticis expressae sunt), vel symbolicis hieroglyphis, quae potissima numinis attributa exhibebant. Nomina igitur deorum dearumque veteris Aegypti in monumentis hieroglyphicis triplici ratione expressa reperiuntur: signis phoneticis, symbolicis et mimeticis.

Nomina phoneticè scripta, praeter ea, quae supra iam attulimus, haec sunt:

Tab. XII, fig. 49: nh-pn (noy-tye), qui cum Cnuphi cohaeret eadem ratione, qua Ammon-
ra cum Amnone.

— — — 50: Pn (noy-tye).

— — — 52: Cpri vel Cpni (noy-tye), *Σόχαιρις* Graecis vocatus, forma dei Phtha.

— — — 53: Hnc , Enc , Hnnc , Hncot , Encot . Nomen dei *Λώρις*, quod saepenumero deprehenditur in nominibus propriis virorum compositis⁹⁴⁾.

— — — 54: Ope sive Tpn (noy-tye), Deus Thor sive Thore.

— — — 55: Cmc (tyoy-tye), dea veritatis et Iustitiae.

— — — 56: Tqn (noy-tye), Tafne vel Tafnet, dea comes Hercules aegyptii.

— — — 57: Ht (ne) vel Ht (pe) (tyoy-tye), Dea Netpe vel Natphe, mater Osiridis. Graeci eam cum Rhea comparaverunt.

— — — 58: Imwef vel Imotef , nomen Aesculapii aegyptii, a Graecis *Ἴμωθης* scriptum (cfr. Section. I, not. 78). In hieroglyphicis inscriptionibus constanter appellatur *ci wnp hte nra*, *filius natu maximus dei Phtha*⁹⁵⁾.

— — — 59: Ca vel Cq (noy-tye), Seb, Saturnus aegyptius, pater Deorum.

— — — 60: Eap-wnri , *Ἀρώρις*.

— — — 61, 62: Bnnc (tyoy-tye), dea Benno.

— — — 63: Amco sive Amct (noy-tye), Amseth vel Omseth, unus quatuor geniorum Tartari (amct).

— — — 64: Ec (noy-tye) deus *Βήσα*⁹⁶⁾. Diversusne fuit a deo Ca , cuius nomen est huius inversio?

— — — 65: Eani sive Ani (noy-tye), nomen secundi inter quatuor Tartari⁹⁷⁾ genios. — Secundus complexus hieroglyphicus determinatur figura tauri, ideoque non genium illum apud inferos, sed sacrum taurum Apin significat.

— — — 66: Ckn (noy-tye), deus Sevek, Graecis *Σούκις* vel *Σενέχ* vocatus.

— — — 67: An vel An (zfo), numen quod serpentis figura adorabatur; apud Plutarchum⁹⁸⁾ *Λαωρις*.

— — — 68: Hnt , dea Bubastis.

— — — 69: Compendium nominis Sevek, quando in homines transferebatur⁹⁹⁾.

— — — 70: Cotn (tye) et (Tab. VIII, fig. 26) Ckn (tye), Soven dea, Ilithuya sive Lucina Aegyptiorum. Inde nomen accepit [Tab. XII, fig. 71] urbs Cotn (na), Swan i. e. Eileithuya, hodie *El kab*¹⁰⁰⁾.

Tab. VIII, fig. 13: Hno , Month deus.

— — — 14: Hnot , Hno , idem numen.

- Tab. VIII, fig. 15: $\Delta\lambda\sigma\theta$ (νοῦτε), Amseth deus.
 — — — 16: $\Theta\rho\epsilon$ (νοῦτε), Thore deus.
 — — — 17: $\tau\alpha\lambda\mu\upsilon$ (νοῦτε), Athmu deus.
 — — — 18: $\rho\omega\rho$, $\rho\iota\omega\rho$, deus Lunus.
 — — — 19: $\nu\eta\rho$ $\theta\mu\theta\upsilon$, Nofre thmu, forma dei Imuth.
 — — — 20: $\tau\omega\tau\tau\omega\tau\eta\lambda$ (νοῦτε), Tutunen, forma dei Phtha.
 — — — 21: $\theta\sigma\omega\tau\tau$ (νοῦτε), deus Thouth.
 — — — 22: $\Sigma\theta$ (νοῦτε), Seth sive Typhon.
 — — — 23. 31: $\Sigma\theta$, Selk Dea; filia dei Phre, quae sub nomine formaque scorpionis colebatur.
 — — — 24: $\Delta\mu\kappa$. τ (νοῦτε), dea Anukis.
 — — — 25: $\rho\eta\theta\omega$. τ (νοῦτε), dea Rhitho.
 — — — 27: $\Delta\mu\alpha\theta$. τ (νοῦτε), dea Anath.
 — — — 28: $\Delta\alpha\sigma\tau\omega\rho\omega$. τ (νοῦτε), dea Astarôth.
 — — — 29: $\mu\eta\rho$ (τινοῦτε), dea Menhi.
 — — — 30: $\sigma\eta\rho\eta\kappa$ (τινοῦτε), Oerihek dea, quae sub forma feminae cum capite leonino loti florem manu tenentis colebatur.

Huc accedant nomina animalium sacrorum:

- Tab. V, fig. 167: $\Sigma\alpha\mu$; bos Apis, qui Memphide nutriebatur.
 — — — 168: $\mu\eta\kappa$, $\mu\eta\omega$; taurus Mneuis, Heliopoli nutritus.
 — — — 169: $\mu\eta\kappa$, $\mu\eta\omega$; taurus $\mu\eta\chi\eta\varsigma$, cultus in nomis Hermonthitico et Diospolitano.
 — — — 170: $\Sigma\alpha\tau\epsilon\rho\omega$; vacca $\lambda\theta\omega\iota\omega$ nutrita Aphroditopoli.
 — — — 171: $\nu\epsilon\omega$, $\nu\epsilon\omega$; vacca $\lambda\eta\iota\theta$, culta in nomo Saitico.
 — — — 172: $\Delta\mu\mu$, $\Delta\mu\phi$, $\lambda\lambda\omega\rho\iota\varsigma$ (*gigas*), draco Dis inimicus, quem post longam saevamque pugnam denique interemerunt. Signum determinativum nonnunquam eam habet formam, quam delineavimus in fig. 173, serpentis exspirantis sub gladiis deorum. Hinc ni fallimur origo quaerenda est fabulae de bello Gigantum contra Deos.

Hieroglyphi, quibus deorum earumve nomina symbolice reddebantur, haec sunt:

- Tab. XIII, fig. 1. Ammon.
 — — — 2. Knuphis.
 — — — 3. Phre; discus solaris.
 — — — 4. Phre; nisus.
 — — — 5. Phtha vel Osiris-Soccharis; nilometrum.
 — — — 6. Phtha-Soccharis.
 — — — 7. Osiris, rex Amenti¹).
 — — — 8. Idem.
 — — — 9. Isis.
 — — — 10. Isis, regina inferorum.
 — — — 11. Horus.
 — — — 12. Horsicis.
 — — — 13. Anubis; canis aureus.

- Tab. XIII, fig. 14. Benno.
 — —, — 15. Apis.
 — —, — 16. Athor, Venus Aegyptia.
 — —, — 17. Eadem.
 — —, — 18. Nephthys. Nomen ex symbolico signo Ⲛⲏⲧ (*domina*), nota generis
 feminini ($\dagger$) et determinativo generico deorum constat.
 — —, — 19. Nomen deae, quae symbolico hoc signo indicatur, nondum innouit.
 — —, — 20. Deus Heki, gubernator sacrae naviculae (Ⲭⲁ , ⲬⲁⲢⲓ) dei Phra.
 — —, — 21. Horus.
 — —, — 22. Neith.
 — —, — 23. Bubastis ($\dagger$). Certius est signum symbolicum, quod delineavimus.
 in tab. XII, fig. 72²).
 — —, — 24. Thoth.
- Tab. V, fig. 101. Chons.
 — —, — 102. Soccharis.
 — —, — 103. Month.
 — —, — 104. 105. 106. Haroëris.
 — —, — 107. Hat deus (Ⲭⲏ).
 — —, — 108. Ammon-ra.
 — —, — 109. 110. Seth, Typhon.
 — —, — 111. Sevek deus.
 — —, — 112. Horus.
 — —, — 113. Chnuphis.

Hieroglyphorum mimeticorum, quibus numina veteris Aegypti indicabantur, haec delineavimus:

- Tab. XIII, fig. 25. Ammon vel Ammon-ra.
 — —, — 26. Chnuphis.
 — —, — 27. Phre.
 — —, — 28. Phtha.
 — —, — 29. Phtha-Soccharis.
 — —, — 30. Schom (Ⲭⲏⲙⲏ), Hercules Aegyptius.
 — —, — 31. Taphnet cum capite leonino.
 — —, — 32. Nethphe.
 — —, — 33. Osiris, rex inferorum.
 — —, — 34. Isis.
 — —, — 35. Horus.
 — —, — 36. Harsiesis.
 — —, — 37. Anubis cum capite canis aurei.
 — —, — 38. Sme.
 — —, — 39. Thoth.
 — —, — 40. Athmu.
 — —, — 41. Benno.
 — —, — 42. Sevek (Ⲭⲟⲩⲭⲏⲥ) cum capite crocodili.

Tab. XIII, fig. 43. Neith dea.

— —, — 44. [Eiusdem deae nomen notis phoneticis scriptum, quod paulo ante omisimus.]

— —, — 44, b. Chons, deus Lanus.

— —, — 45. Nephthys.

Longe maxima pars nominum propriorum viris feminisque apud Aegyptios tributorum cum deorum dearumque nominibus cohaerebat ³⁾, quemadmodum nomina *Ἀμνυταῖος, Νίτωκρης, Μάρης* sive *Μοῖρης, Σμφρονκράτης, Θωμαίφθα, Πήσις, Φανούρης, Παθιρμούρ, Πέκησις, Πενόσις, Ψανάμουν, Σινόσορ, Πεταρποκράτης, Πεταρώρης, Θήσις, Τάνουφς* aliaeque innumera satis luculenter docent. Iam hinc vero simile videretur, etiam nomina viris feminisque veteris Aegypti propria notis phoneticis frequenter scripta esse. Atque ista quoque nomina, quae non cohaerent cum nominibus deorum ac dearum, qualia infra plura enumerabimus, phoneticis hieroglyphis expressa esse non sine iure coniciet, quum nulla idonea reperiri possit causa, cur hominum nomina non eodem modo, quo deorum, phoneticis figuris reddita sint. Re vera monumenta hieroglyphica, praesertim mumiarum cistae, chartae papyraceae prope mumias repertae, et fasciae, quibus corpora medicata involvi solebant, ingentem nominum propriorum phoneticis hieroglyphis scriptorum numerum exhibebant, eadem, qua reliquae hieroglyphicae figurae, linea continuatorum absque ulla nota, qua indicaretur nomen hominis feminaeve cuiusdam delineari, praeter signum determinativum viri [Tab. XI, fig. 17] vel feminae [Tab. XI, fig. 18] in fine additum.

In magna illa charta papyracea hieroglyphice scripta musei regii Parisiensis ⁴⁾ saepe-numero recurrit nomen, quod procul dubio homo illo gerebat, cuius prope mumiam charta illa reperta fuit. Cfr. Tab. XI, fig. 19, ubi octo variis rationibus nomen illud scriptum est, modo substitutis signis homophonis, modo permutatis phoneticis notis, quibus dei deaevae nomen exprimebatur cum symbolico signo eiusdem numinis. Idem nomen deprehenditur in munita graeco-aegyptiaca collectionis Galli Cailliaud; in statua aenea Musei regii Parisiensis (*Cabinet du Roi*); in parvis hermis encausticis, quales saepe-numero reperiuntur in hypogeis Thebaicis. Legendum est ΠΤΑΜΗ, *Ammoni devotus, sacratus, Ἀμμωνός, Πετρίμων* in graecis monumentis. In podio statuae aeneae capite leonino, quae adservatur Parisiis in musco regio, deprehenditur inscriptio hieroglyphica, viginti sex figuris constans [Tab. XI, fig. 20], quarum viginti una phoneticae notae, duae signa determinativa sunt duorum, quae commemorantur nominum, tres reliquae symbolico-phoneticam significationem habent [fig. 21] et titulo ΤΡΕΜΗ (*domina domus*) respondent. Tota igitur inscriptio hunc in modum legenda est:

ΠΤΑΜΗ (ΡΗΜΑΣ) ΣΙ ἢ ΠΤΑΜΗ (ΡΗΜΑΣ) ΜΑΣ (ἢ) ΤΡΕΜΗ ΤΑΥΤΗ.

Petchesch (vir) *filii Petammonis* (viri), *procreatus a domina Tuscheibo*.

Similibus dissectionibus Champollion eo pervenit, ut magnum nominum propriorum numerum tam virorum quam feminarum reperiret et explicaret, quorum haec exempla adscribimus.

A. Nomina composita cum nomine dei ΑΜΗ.

Tab. XI, fig. 22: ΤΗΤΑΜΗ, *Ammoni consecratus*.

— —, — 23: ΑΜΗΩΤΗ sive ΑΜΗΩΦ; *Amenotp, Amenothph, Ἀμίνωφς* ⁵⁾.

Tab. XI, fig. 24: Compendium huius nominis.

- — — 25: ШТПАММ̄ sive ШФММ̄; Otpammon vel Othphammon, nomen femininum, quod antecedenti respondet.
 — — — 26: 27: 28: 29: 30: 31: 32: 33:

Tab. V, fig. 95: 96: 97: 98: 99: 100: 114: 121:

- — — 96: 97: 98: 99: 100: 114: 121:

B. Nomina composita cum nomine dei ПТАР.

Tab. XI, fig. 36: ПТАРШФ; Phthaothph, deo Phtha consecratus.

- — — 37: Compendium huius nominis.
 — — — 38: ПТЗР; Phthaadjer, nomen viri.

Tab. V, fig. 127: ПМАПТАР; Maiphtha, amans deum Phtha.

- — — 129: ПТАРММ̄; Phthamai, dilectus deo Phtha.
 — — — 130: ПТАРМС; Phthamos, procreatus a deo Phtha.

C. Varia nomina propria.

Tab. XII, fig. 1. Осртен (ршмс), Osortasen.

- — — 2. АуТауи (ршмс), Autai.
 — — — 3. Амроррр (ршмс), Amrruru.
 — — — 4. Тамршт (ршмс), Tamrot sive Tamerot.
 — — — 5. 6. Кшрр, Кшрр, Кшфрр (ршмс), Kopor sive Kophor.
 — — — 7. Осрцс vel Осрцс (ршмс), Osortse vel Osorset.
 — — — 8. Мам̄ (ршмс), Mamon vel Meamon.
 — — — 9. 10. Сштшс (ршмс), Sotimes.
 — — — 11. Псррцс vel Псрццс (ршмс), Psotnef vel Psatnef. Champollion ?
 comparat copticum vocabulum псрррцс, sagitta.
 — — — 12. 13. Псмтк (ршмс), Psametek, Ψαμμήτιχος.
 — — — 14. Самсст (ршмс), Samenset.
 — — — 15. Ттс (ршмс), Totes.
 — — — 16. Птцрр (рш) (ршмс), Pethorpre. Syllaba (рш) symbolico signo solis reddita est.

Tab. XII, fig. 17. (ΤΜΑΥ)ΜΗ (ϑΙΜΛ), Tmaume (*dilecta matri*) vel (ΜΟΥ)ΜΗ, Mouthme (*dilecta deae Mouth*).

— — — 18. ΑΤΗ (ϑΙΜΛ), Ate vel Ati.

— — — 19. ΣΤΗ (ϑΙΜΛ), Sate vel Sati.

— — — 20. ΠΣΥΤ Vel ΠΣΥΤΟ (ϑΙΜΛ), Psocht vel Psochto.

— — — 21. ΠΕΠΤΕ (ϑΙΜΛ), Pevphtha.

— — — 22. ΠΤΕΙΣ (ϑΙΜΛ), Πτείλωνος, uti vocatur in graecis chartis papyraceis.

— — — 23. ΡΥΡΣ, Ratores vel Ratorse; nomen virile.

— — — 24. ΣΑΠΜΗ (ϑΙΜΛ), Sapimen.

— — — 25. ΣΡΣΡ (ϑΙΜΛ), Sarsares.

Tab. XVII, fig. 4. ΙΜΑΙ Vel ΕΙΜΑΙ (ϑΙΜΛ), Imai⁸).

— — — 5. ΡΩΤΙ Vel ΡΩΤΙ (ϑΙΜΛ), Roti⁹).

— — — 6. ΠΠΕ (ϑΙΜΛ), Pipe¹⁰).

— — — 7. ΣΤΠΟΥ (ϑΙΜΛ), Sotepau¹¹).

Tab. V, fig. 115. ΡΑΜΕΛΟΥ (ϑΙΜΛ) nomen octavi filii regis Ramessis Meiamun.

— — — 116. ΠΠΟΥΠΠΟΥΠΠΟΥ, *Month in sua fortitudine*, nomen quinti filii regis Ramessis Meiamun.

— — — 117. ΝΕΒΟΥΝΟΥ, nomen sexti filii eiusdem regis.

— — — 118. ΝΕΒΟΥΝΟΥ, Nebunnunf, nomen pontificis maximi Ammonis sub rege Ramesse Meiamun.

— — — 119. ΣΕΒΚΟΥΦ (ϑΙΜΛ), Sevekothph, *consecratus deo Sevek*.

— — — 120. ΠΑΥΤΣΟΥΦ (ϑΙΜΛ), *consecratus deae Muth*.

— — — 122. ΣΑΟΥΡ (ϑΙΜΛ), *Horo iunctus*.

— — — 123. ΣΑΝΕΒΟΥΝΟΥ (ϑΙΜΛ), *iunctus domino vitae*.

— — — 124. ΣΑΧΩΙΣ (ϑΙΜΛ), *iunctus deo Chon*.

— — — 125. 126. ΠΑΥΡΙ (ϑΙΜΛ), *amans deum Phra*.

— — — 128. ΡΑΜΑΙ (ϑΙΜΛ), *dilectus deo Phra*. Nomen etiam feminis dabatur: tunc autem signum determinativum ϑΙΜΛ in fine nominis deprehenditur.

— — — 131. ΣΑΠΜΑΙ (ϑΙΜΛ), Sapimos, *Apide procreatus*.

— — — 132. ΡΑΜΑΙ (ϑΙΜΛ), Rhamos, *a deo Phra generatus*.

— — — 133. ΠΣΕΥΧΩΙΣ (ϑΙΜΛ), *filius dei Chons*.

— — — 134. ΤΣΕΥΧΩΙΣ (ϑΙΜΛ), *filia dei Chons*.

— — — 135. ΣΑΥΤΣΟΥΡΙ (ϑΙΜΛ), *filius deae Hathor*.

— — — 136. ΠΣΥΡΙΡΣΑΥΤΣΟΥΡΙ (ϑΙΜΛ), *filius deae Hathor*.

— — — 137. ΠΠΕΛΠΠΟΥ (ϑΙΜΛ), *dominus Month*.

Haud tamen omnia privatis hominibus propria nomina notis mere phoneticis scripta sunt: alia multa deprehenduntur, in quibus phoneticae notae symbolicis signis iunctae sunt. Etenim deorum nomina in hisce etiam nominibus compositis eodem iure symbolice quam phoneticè scribebantur. Huiusce modi nomina phonetico-symbolica haec sunt:

Tab. XIII, fig. 47: ΠΤ (ΟΥΡΙΣ) (ϑΙΜΛ); Petusire, *Osiridi proprius*.

— — — 48: ΠΤ (ΟΥΡΙ) (ϑΙΜΛ); Pethor, *Horo proprius*.

— — — 49: ΠΤ (ΙΣΣ) (ϑΙΜΛ); Petise, *ὁ τῆς Ἰσσοῦ*.

- Tab. XIII, fig. 50: ΠΤΑΡΗ (PH) (PMAE); Petagre, ὁ τοῦ Ἰλλίου. Quum nomen hoc secundum analogiam ΠΕΤΡΗ vel ΠΕΤΡΗ scribendum erat, vero simile est lineam perpendicularem prope nism a scriba esse omissam, ita ut ΠΤΑΡΗ (PH), ὁ τοῦ Ἰζρου-Ἰλλίου, legendum sit. Πετεφρή tamen nomen erat patris Asenethae, uxoris Josephi. Cfr. Eustath. Antiochen. *Hexaëmer.* pag. 26 ed. Allatii, in quibus de Manasse et Ephraïmo, Josephi filiis, loquitur: οὗς ἔτεκεν αὐτῷ Ἰσενίθ, θυγατέρα Πετεφρή Ἰλλίου (sc. *israëus*; cfr. *Commentar. ad Aristotel. Meteorolog.* Vol. II, p. 583).
- —, — 51: Alia eiusdem nominis orthographia, quae deprehenditur in charta papyracea hieroglyphice scripta Musei regii Parisiensis, quam Cail- liaud acquisivit.
- —, — 52: ΠΤ (ZAP) Π (PH) vel ΠΤ (ZAP) Π (PH) (PMAE), idem nomen.
- —, — 53. 54. 55: Varias eiusdem nominis orthographias.
- —, — 56: ΠΔ (ZAP) (PMAE) i. q. ΠΕΤ (ZAP).
- —, — 57: (ZAP) ΔΔΗ (PMAE), Horammon. Nomen Ἰζράμμων apud graecos scriptores occurrit; inque chartis papyraceis multa alia nomina similiter composita deprehenduntur, v. c. Ἰράμμων, Ἡρακλίμμων, Σαραπάμμων, Σουχάμμων etc. (cfr. Champollion, *Précis*, p. 180). Γαραπάμμων (Pausan. V, 21, 6)¹² i. e. Σαραπάμμων.
- —, — 58: CΠ (ZAP) (PMAE), Senhor, *frater Iori*.
- —, — 59: (ZAP) CΠ (NCE) (PMAE), *Arôisies*; vide supra.
- —, — 60: ΔΔΗ (ZAP) CΠ (NCE) (PMAE), Ammonharsiesi.
- —, — 61: TΔ (NCE) (ZMAE), Taise, ἡ τῆς Ἰσιδος.
- —, — 62: ΠΔ (NCE) (PMAE), Paise, ὁ τῆς Ἰσιδος.
- —, — 63: ΔC (NCE) (ZMAE), Asise.
- —, — 64: CΠ (NCE) (ZMAE), Senise, *soror Isidis*.
- Tab. XIV, fig. 1: ΗCΕ (XΦ) (ZMAE), Isedjer. Comparetur nomen supra allatum ΗΤΑΖΗΦ.
- —, — 2: (ZAP) CΠ (ZMAE), Hathorse vel Hathorset; *filia deae Hathor*.
- —, — 3: (ZAP) ΔΔ (ZMAE), Hathorma; *donum deae Hathor*.
- —, — 4: ΗΔΤCΠ (NCE) (PMAE), Khatsenise. Nomen deprehenditur in charta papyracea Fontanae¹³.
- —, — 5: (CΔH) C (PMAE), Sevekse; *filius dei Sveck* vel *Suchis*.
- —, — 6: (CΔH) CΠ (ZMAE), Sevekset; *filia Suchidis*.
- Tab. V, fig. 138: (ZAP) ΔC (PMAE), Harmise; *procreatus ab Horo*.
- —, — 139: (CΔH) CΠ (PMAE), Sevekothph; *devotus deo Sveck*.
- —, — 140: ΠCΦ (ZAP) (PMAE), Othphhathor; *devotus deae Hathor*.
- —, — 141: ΠCΠ (NCE); Maineith, *amans deam Neith*.
- —, — 142: (OZ) ΔC sive ΔCΔC (PMAE); Aahmos, *Amois, Amois, a Luno procreatus*.
- —, — 143. 144: (ΘOT) ΔC (PMAE); *Touðmouis* vel *Téðmouis, a Thout procreatus*.
- —, — 145: (ΔΔH) ΔC (PMAE); Ammonmos, *ab Amnone procreatus*.

- Tab. V, fig. 146: (Σαρ) ᾱς (ρμααε); Harmos, *ab Horo procreatus*.
 — — — 147: (Ρη) ᾱς (ρμααε); Rhamos, *a deo Phra procreatus*.
 — — — 148: Π(σε) ἡ̄ (νεε) (ρμααε); Paenise, *filius Isis*.
 — — — 149: Τ(σε) ἡ̄ (νεε) (ρμααε); Tsenise, *filia Isis*.
 — — — 150: (Ce) ἡ̄ (ρμααε) (ρμααε); Senhathor, *filius deae Hathor*.
 — — — 151: Cε̄η̄ (μααγτ) (ρμααε); Senmauth, *filius deae Muth*.
 — — — 152. 153: Τ(σε) ἡ̄ (μααγτ) (ρμααε); Tsenmauth, *filiae deae Muth*.
 — — — 154: Cfr. fig. 190. Senhathor.
 — — — 155: Τε̄ε̄ρη̄ (ρμααε); Tsenrha, *filia dei Phra*.
 — — — 156: Τ(σε) ἡ̄ (οφτ) (ρμααε); Tsenopht, *filia deae Opht*.
 — — — 157: (Σατ) ρ̄ (ρμααε) (ρμααε); Hathorsi, *filia deae Hathor*.
 — — — 158. 159. 160: (Ocop) ω̄ρη̄ (ρμααε); Osoroëris, *Osiris senior*.
 — — — 161: (Hce) τ̄ ω̄ρη̄ (ρμααε); Isotoëri, *Isis senior*.
 — — — 162: (Hut) ω̄ρη̄ (ρμααε); Neitokr, *Nixokr, Neith victrix*.
 — — — 163: (Ouoγτ) (ρμααε); Thoutnofre, *Thout beneficus*. Signum, quo nope indicatur, est phoneticum; scilicet prima litera complexus hieroglyphici, qui vocabulo nope respondet. In sequenti nomine vocabulum integrum scriptum est literis ηρρ.
 — — — 164: (Παγτ) ηρρ (ρμααε); Mouthnofre, *Muth benefica*.
 — — — 165: (Παγτ) ἡ̄ (ρμααε); Muthema, *Muth in bari sua*.

Nonnulla nomina mere symbolis notis constant, ex. gr.

Tab. XIV, fig. 7: (Σαρ) (ρμααε); Hor, *Ἦρος*.

— — — 8: (Hce) (ρμααε); Ise, *Ἰσις*.

Tab. V, fig. 166. (Πωρη̄) (ρμααε); Poëri, *Senior*.

Ut deinde Champollion obiectionem, quae facile sese offerebat, refutaret, phoneticis notis vocabula exprimiendi methodum haud Lagidarum demum aevo invaluisse; eosdem titulos ac qualificationes, quae graecis romanisque regibus in monumentis hieroglyphicis graecisque inscriptionibus (Rosettana, Adulitana¹⁴) tribuuntur¹⁵, etiam in iis hieroglyphicis inscriptionibus reperiri demonstravit, quae ad ipsos Pharaones tum antiquissimarum tum iuniorum dynastiarum pertinent, unde statim comprobatur, signa phonetica hieroglyphicae-literaturae antiquissimis temporibus iamiam apud Aegyptios in usu fuisse. Eius modi tituli sunt sequentes:

Tab. XIV, fig. 9: Πᾱς (ἡνεογτε); *filius (filia) deorum*; vel Πᾱς (μενογτε), *procreator deorum*.

— — — 10. 11: Πταρμᾱ; *dilectus deo Phtha*.

— — — 12. 13: Ἀμ̄η̄ scripturae compendium pro Ἀμμ̄η̄, *dilectus deo Ammon*.

— — — 14: Ἀμ̄η̄-ηρρ-γ; *is quem Ammon diligit*.

— — — 15. 16: Ἀμ̄η̄η̄.

— — — 17: Κοῡη̄; *dilectus deo Chnuphidi*.

— — — 18. 19: Complexus eiusdem significationis, in quibus dei nomen signo mimetico indicatum est.

— — — 20. 21: Ρη̄μᾱς, Ρη̄(νογτε) ᾱμᾱ; *dilectus deo Phra*.

Tab. XIV, fig. 22. 23. 24: Variæ eiusdem tituli orthographiæ.

- — — 25: Δαίρημαλ; *dilectus deo Ammoura*.
- — — 26: Δαίρη-στη (ἡνεοῦτε) μαλ; *dilectus deo Ammoura, regi deorum*.
- — — 27: Δαίρη-(ρη)·ῶ-η-το-μαλ, *dilectus deo Ammoura, domino trium circularum mundi*.
- — — 28: Δαίρη-ποῦτε-ρη·ῶ-η-το-ρη·ῶ-η-τε-μαλ; *dilectus deo Ammoura, domino trium circularum mundi, domino caeli*.
- — — 29: Δαί·ρη-μαλ. Nomen dei mimetice expressum est, imaginibus Ammonis et dei Phra. Quod saepenumero factum videmus, ut deorum nomina composita duabus imaginibus indicarentur, quamvis unum tantummodo numen, quod utriusque dei attributa coniungebat, intelligendum sit. Ita tab. V, fig. 175: ΗϞ-ρη; fig. 176: Πτε-τοτοῦρη; fig. 177: Σεσ-ρη¹⁶).
- — — 30. 31: Aliae eiusdem nominis orthographiæ.
- — — 32: Compendiaria scripturae pro στη-ἡνεοῦτε-μαλ, *dilectus patri deorum*.
- — — 33: *Dilectus deo Atmu, domino mundi*.
- — — 34: *Dilectus deo Atmu*.
- — — 35: Παπταρ, *diligens deum Phtha*.
- — — 36. 37: (Hcc) μαλ, *dilectus Isidi*.
- — — 38. 39. 40: Πταρ (Hcc) μαλ; fig. 41: (Hcc) ηταρ-μαλ; *dilectus ab Iside et deo Phtha*.
- — — 42: Πταρ (Hcc) μαλ; nomen utriusque numinis imagine expressum est.
- — — 43: (Δαίη-ηcc) μαλ; *dilectus Ammoni et Isidi*.
- — — 44: (Σαοσρ) μαλ; *dilectus deae Hathor*.
- — — 45: *Dilectus potenti deo Haroëri*.
- — — 46: Σαημαλ, *dilectus deae Sme*.
- — — 47: Alia huiusce tituli orthographia, in qua dei nomen imagine redditum est.
- — — 48: Compendiaria eiusdem tituli orthographia.
- — — 49: Οηοῦτ-ρη·ῶ-η-ηαρι-η-μαλ, *Dilectus deo Thout, domino octo regionum*.
- — — 50: Σερ-ποῦτε-οῦσιρε-ποῦτε-ηααϞ-ρη·ῶ-η-ηητη-μαλ, *dilectus Socchari deo et Osiridi deo magno domino Schenti*. Champollion hunc titulum ita interpretatur: *Socchari-Osiridi deo, magno deo, domino Schenti dilectus*. At repetitum ποῦτε satis superque monstrat, duos deos esse intelligendos. Copula omissa est, ut supra in titulis Hcc-Πταρ-μαλ et Πταρ-Hcc-μαλ.
- — — 51: Σερ-ηααϞ-σι-οῦσιρε-μαλ, *dilectus Horo magno, filio Osiridis*.
- — — 52. 53. 54: (Χμαλ) μαλ, *dilectus deo Djom*. Postremâ orthographia (fig. 54) mere phoneticis signis constat.
- — — 55: (Ηποῦτε) μαλ, *dilectus Diis*.
- — — 56: Η-μαλ, *amicus Ammoni*; decurtatum ex μαλμαλ. Cognomen magni regis Ramessis III; uti elucebit ex sexta huius operis sectione.

- Tab. XIV, fig. 57. 58: ΠΔΙ (ἡπογτε), *amicus Dfs.*
 — — — 59: *Probatus deo Phtha* (ὄν ὁ Ἡφαιστος ἰδοκίμασεν, uti dicitur in inscriptione Rosettana; ὄν ὁ Ἡφαιστος προέκρινεν secundum expressionem, qua utitur Hermapion. Vide Appendic. nr. XXVI.)
 — — — 60: *Probatus deo Phra.*
 — — — 61. 62: *Probatus deo Ammon.* In priore complexu dei nomen figurativo signo, in posteriore phoneticis literis scriptum est.
 — — — 63: *Probatus deo Chuuphidi.*
 — — — 64: *Probatus deo Horo.*
 — — — 65: *Probatus deo Ammonra.*
 — — — 66: ΣΡΗ, ΡΗΣΙ, *filius Solis.*
 — — — 67: ΣΙ-ΣΑΙΗ, ΔΑΙΗΣΙ, *filius Ammonis.*
 — — — 68: ΣΙ-ΣΑΙΣ-ἦ-ΡΗ, *filius dilectissimus Solis.*
 — — — 69: *Filius dei Atmu.* Secundi signi vis haud prorsus certa est 47).
 — — — 70: ΣΙ-ΡΗ-ΣΑΔΗ, *filius Solis, qui ab eo diligitur.* Ἡλίου παῖς καὶ ὑπὸ Ἡλίου φιλούμενος.
 — — — 71. 72: ΡΗ-ΣΙ, *filius Solis.*
 — — — 73: ΗΕΤΟ, ΝΕΘΟ, *dominus mundi.*
 — — — 74: ΡΗ-ΣΑΠ, *a Sole constitutus.*
 — — — 75. 76: ΠΤΡΑΠΗ, *a deo Phtha constitutus.*
 — — — 77: ΔΑΙΗΠΗ, *ab Ammone constitutus.*
 — — — 78: ΗΟΥΤΕ ΠΟΥΡΕ, *bonus deus.*

Tab. XV, fig. 1: εΤΩ [εφωτ] Ξαα πογτε-ετη-την-πογτε-αρη, *dilectus a patre suo, deo Djom, et cognata sibi dea Tafne.*

Nonnulli horum titulorum etiam diis tribuebantur, quibus sequentes unice conveniebant:

- Tab. XV, fig. 2: ΤΡ-ΑΣ-(ΠΕΠΟΥΤΕ), *potens genitrix deorum:* titulus deae Natfe.
 — — — 3: ΡΗ (ΠΟΥΤΕ)ΑΣ (ΠΕΠΟΥΤΕ), *Deus Phra, genitor deorum.*
 — — — 4: ΣΠΤ (ΡΗ); *O tu salvator (auxilium)! Ab hac invocatione ordini solent preces in ritualibus funeralibus Horo directae, qui in inscriptione Rosettana, uti iam supra monuimus, vocatur ὁ ἐπαμόνας τῷ πατρὶ Ὀσίρι.*
 — — — 5: ΤΣΕΡΗ vel ΤΣΕΡΗ, *filia dei Phra:* titulus complurium dearum.
 — — — 6: ΝΕΔ-Κ-ἦ-ΚΤΟ, compendium tituli: *dominus trium zonarum* (circulorum) *terrae.* Idem significant notae, quas delineavimus in fig. 7.
 — — — 8: ΝΕΔ-ἦ-ἦΚΑΔΙ, *dominus octo regionum:* titulus, qui prae reliquis numinibus, deo Thoth, Mercurio Aegyptiorum, tribuebatur.
 — — — 9: ΗΕΔΕ, *dominus caeli.*
 — — — 10: ΤΝΕΠΕ, *domina caeli.*
 — — — 11: ΗΕ ἡΠΟΥΤΕ, titulus magnorum Aegypti numinum; *dominus deorum.*

Omni denique dubitationem, num Pharaonum iamiam aevo veteres Aegyptii phoneticis notis usi sint, sustulit explicatio nominum priscorum regum eorumque comparatio cum tabulis dynastiarum Manethonis, quas eo usque viri docti extrema despicientia vili

penderant ac prorsus mythicas esse declaraverant Champollion tum in opere suo *Précis du système hiéroglyphique des anciens Égyptiens* inscripto tum in celeberrimis, quas duci de Blacas de Musei regii Taurinensis divitiis scripsit Epistolis magnum huiusce modi nominum schematibus ovatis circumdatorum numerum interpretatus est; quem tamen virum hoc in argumento non magis sequimur ducentem, quam Anglos Salt¹⁸⁾, Lord Prudhoe (fratrem ducis Northumbriae) eiusque in itinere per orientales plagas comitem Felix¹⁹⁾, Wilkison et Burton²⁰⁾, Germanum Prokesch v. Osten²¹⁾, Italum Acerbi²²⁾, aliosve, qui canones priscorum Aegypti regum monumentorum auctoritate composuerunt. In postrema huius operis sectione, ubi duce prae reliquis Rosellinio²³⁾ docebimus, quid hieroglyphicarum inscriptionum interpretatione in veteris Aegypti historia melius, quam eo usque fieri poterat, illustranda profecerimus, singulorum regum nomina cum titulis recensebimus.

Postquam viam indicavimus, qua Champollion singulari ingenii acumine atque indefatigabili perseverantia elementum phoneticum, quod in hieroglyphica scriptura detexerat, per omnia omnium aetatum monumentorum genera persequeretur, restat, ut uno quasi obtutu componamus, quid disquisitionibus suis praestiterit; systema eius hieroglyphicas inscriptiones interpretandi, quantum in superioribus nondum factum est, exponamus; et obiectionum (potissimarum saltem) mentionem faciamus, quae a pluribus doctis viris, statim postquam surrexit Champollion, prolatae sunt. Adversarios, qui hodiernum deprehendunt, non curabimus: sunt enim capita tribus Anticyris insanabilia. Viri, quibus prae reliquis, tamquam coryphaeis in comparativo antiquitatis structuraeque linguarum studio, iudicium huiusce modi in rebus debetur, Guilelm. v. Humboldt, Silv. de Sacy, Niebuhr, alique magno applausu Champollionis disquisitiones approbaverunt, quamvis hic illic, uti ipsa res ferebat, in singulis minoris ponderis sententiis discederent.

Notae igitur hieroglyphicae secundum Champollionem sunt vel mimeticae, vel symbolicae vel phoneticae, ita inter ipsas permixtae, ut maxima sit phoneticarum copia, minor deinde symbolicarum, minima denique mimeticarum²⁴⁾. Mimeticorum signorum genus prorsus respondet illi, quod Sinenses *Siang-hing* i. e. *imagines* vocare solent²⁵⁾. Dividuntur in hieroglyphica mimetica (*figuratives*) proprie sic dicta, quae verae sunt rerum exprimentarum imagines, decurtata, et arbitraria, more tamen maiorum sancita²⁶⁾. Plures huiusce modi figuras hieroglyphicas iam supra commemoravimus; alias inveniet, qui signa complexuum phoneticorum, de quibus deinde agetur, *significationem determinantia* comparat; nonnullas denique hic enumerabimus:

Tab. XV, fig. 12: $\text{H}\sigma\tau\epsilon$, *Deus*.

— — — 13: Hieroglyphum lineare eiusdem significationis.

— — — 14: $\text{H}\sigma\sigma\tau\epsilon$, *Dii*.

— — — 15: $\tau\text{H}\sigma\tau\epsilon$, *Dea*.

— — — 16: Eiusdem significationis mimetica figura, quae a praecedenti non nisi addito sceptro differt.

— — — 17: ($\tau\text{H}\epsilon$, $\tau\text{H}\phi$, $\tau\text{H}\psi$), *caelum* vel $\tau\alpha\kappa\tau\text{p}\text{o}$, *firmamentum*; figura arbitraria, cuius origo quaerenda est in solita veteribus Aegyptiis comparatione convexorum caeli cum tecto domus vel lacunari templi²⁷⁾.

— — — 18: $\text{H}\sigma\tau\epsilon$, $\phi\text{H}\sigma\tau\eta$ ($\tau\alpha\phi\text{H}\sigma\tau\eta$), *caela*; *caelum et mare*.

- Tab. XV, fig. 19: $\rho\eta$, *Sol*.
 — — — 20: $\mu\omicron\sigma\zeta$, $\mu\lambda\omicron\zeta$; *luna*.
 — — — 21: $\epsilon\lambda\omicron\tau$, *stella*. Fig. 22. *stellae*.
 — — — 23: $\rho\upsilon\alpha\lambda\epsilon$, *vir*. Signum determinativum in fine nominum viris tributorum.
 — — — 24: Pluralis numerus, *vir*.
 — — — 25: Nota mimetica eiusdem significationis, quae potissimum in fine nominum tamquam signum determinativum apparet, quae viris mortuis erant propria.
 — — — 26: $\epsilon\tau$, $\epsilon\tau\alpha\lambda\epsilon$, $\epsilon\tau\iota\alpha\lambda\epsilon$; *femina*. Quod si signum est determinativum, sub forma, quam in fig. 27 delineavimus, apparet.
 — — — 28: $\epsilon\tau\iota\omicron\alpha\lambda\epsilon$; *feminae*.
 — — — 29: $\epsilon\tau\alpha\lambda\epsilon$; in fine potissimum nominum feminis mortuis propriorum, tamquam signum determinativum.
 — — — 30: $\mu\epsilon\tau\alpha\lambda\alpha\epsilon$ $\iota\omicron\zeta$ $\mu\epsilon\tau\iota\omicron\alpha\lambda\epsilon$; *vir* ac *feminae*.
 — — — 31: (μ) , *habitatio*; etiam in fine complexuum, quibus varia domuum ac monumentorum genera indicantur, tamquam signum determinativum, ex. gr. in fig. 33. 34
 — — — 32: $\mu\tau$, *domus, habitatio*.
 — — — 33: *Magna domus, palatium*.
 — — — 34: *Aedicula* $\mu\omicron\nu\delta\lambda\iota\delta\omicron\varsigma$, cui imagini accedere solet ea, quam simul delineavimus et in fig. 31 seorsim adscripsimus, nota determinativa. Eiusmodi aedicula $\mu\omicron\nu\delta\lambda\iota\delta\omicron\varsigma$, quae recipiendae numinis imagini destinata in templorum penetralibus adservabatur, summum decus est collectioni regiae Borussicae, quam olim sibi comparaverat Passa-lacqua.
 — — — 35: *Aedicula portatilis*.
 — — — 36: *Sacrarium cum imagine numinis*.
 — — — 37: *Pylon*. Haec nota mimetica deprehenditur in inscriptione votiva magni templi Tentyritici.
 — — — 38: $\tau\eta\tau\eta\mu\iota$; *imago, figura*. (Inscript. Rosettana, in qua deprehenditur etiam pluralis numerus, cuius formam dedimus in fig. 39.)
 — — — 40: *Imago regis*. — Inscriptio Rosettana. — Mimetica figurae natura ac significatio patet ex attributis regiae dignitatis.
 — — — 41: *Statua regis*. — Inscriptio Rosettana.
 — — — 42: *Colossus*. — Inscriptiones votivae colossorum prope vicum Luxor.
 — — — 43: $\epsilon\pi\iota\theta\eta\tau\iota\epsilon\varsigma$, i. e. *columna inscriptionibus instructa, obeliscus*. — Inscriptiones obeliscorum. Haecce nota mimetica coniungi solet cum signis in fig. 70 delineatis, quae in inscriptione Rosettana graeco verbo $\sigma\eta\tau\omicron\alpha\iota$, *erigere*, respondent.
 — — — 44: $\epsilon\beta\alpha\lambda\eta\mu\epsilon\tau\epsilon\varsigma$; *obelisci*. Pluralis numerus.
 — — — 45: *Sphinx*. — In inscriptionibus votivis Sphynxum, quae prope *Wady- Essebua* in Nubia inferiore reperiuntur.

- Tab. XV, fig. 46: Haecce signa recurring in omnibus inscriptionibus votivis monumentorum et aedificiorum videnturque expressisse *erectionis actionem*.
- — — 47: ἄνα, ἄνα, πος ; *navicula, baris*. Saepenumero in hieroglyphicis inscriptionibus eius modi navicula attributis numinis cuiusdam ornata, additque eiusdem dei deaeve nomine phoneticis notis scripto et signo praepositionis ἢ reperitur²⁸⁾. Complexus tamen phoneticorum signorum saepe deest. Cfr. tab. V, fig. 178: ἄνα-ἢ-ἄναἢ-ρη . Fig. 179: ἄνα-ἢ-ἄναἢ .
- — — 48: στῆλη . — Inscriptio Rosettana.
- — — 50: ἄναἢ ; *altare*.
- — — 51: ἄναἢ ; *acerra turaria*.
- — — 52: ἄναἢ ; *tus*.
- — — 53: *testa florum*.
- — — 54: *eas libationibus destinatum*.
- — — 55. 56: ἄναἢ ; *sistrum*.
- — — 57: *Clava viciimarum*.
- — — 58: ἄναἢ ; *bos*.
- — — 59: *Antiloparum species*.
- — — 60: ἄναἢ ; *equus*.
- — — 61: ἄναἢ ; *equi*. Pluralis numerus.
- — — 62: *Quadriga*.
- — — 63: *Testudo*.
- — — 64: $\text{ἄναἢ, οὐραῖος, βασιλικός}$. Secundum Klaproth²⁹⁾ apud Aegyptios hocce serpentum genus vocabatur ἄναἢ, ἄναἢ .
- — — 65: ἄναἢ ; *libra*³⁰⁾.
- — — 66: ἄναἢ ; *pondus*.
- — — 67: ἄναἢ, ἄναἢ ; *arcus*.
- — — 68: ἄναἢ ; *sagitta*.
- — — 69, a. b: Hicce hieroglyphorum complexus, qui deprehenditur inter figuras delineatas in fragmento nigri basaltitae lapidis, apud Young, *Hieroglyph*. Vol. I, tab. IX, ubi unus ex Pharaonibus conspicitur, qui Dis varia dona offert, constat ex symbolica, de qua mox dicitur, nota, qua verbum ἄναἢ , *dare*, exprimitur et mimetico signo, quod imaginem monilis exhibet.

Quum multae res, praesertim notiones abstractae, mimeticis figuris exprimi non possent, priscis Aegyptiis facile sese offerebant signa symbolica, quae illi notarum generi prorsus respondent, quod apud Sinenses *Kia-tseï* vocatur³¹⁾. Quum hieroglyphica literatura magis deinde magisque excoleretur, symbolice res notionesque exprimendi methodo latior sensim sensimque patebat ambitus. Apte Zoëga totum symbolicorum signorum genus in quatuor classes distribuit³²⁾, quarum principium erat vel synecdoche, vel metonymia, vel synecdoche et metonymia, vel denique metaphora. Praeunte Zoëga

ac ducibus antiquitatis, qui hac de re egerunt scriptoribus, singularum classium nonnulla iam dabimus exempla.

I) *Per synecdochen. Turba populi tumultuantis* indicabatur homine armato, qui sagitta emitit (Horapoll. II, 12). *Proelium* duabus manibus, quarum altera scutum tenebat, altera sagittam. (Ibid. II, 5. Cfr. tabulam hieroglyphorum acrologicorum in sectione sequenti, nr. 14. et Tab. V, fig. 180.)

II) *Per metonymiam. Ignis* exprimebatur fumo ad caelum adscendente³³⁾; *mensis* ramo palmae vel luna dimidiata (Horapoll. I, 3. 4); *nox* imagine stellae (Horapoll. II, 1; cfr. tab. hieroglyph. acrolog.); *Nilus* omninoque *aqua potabilis* (ἄνωγ) crocodilo (ἀκροε); *mundities lustratioque* aqua et igni³⁴⁾ (Horap. I, 43); *obsessio urbis* scala³⁵⁾; *eius* oculo, *auditus* aure³⁶⁾, *loquela* lingua et oculo (Horap. I, 27); *literae* atramento et penna (Horap. I, 38); *concordia* duabus manibus iunctis (Horap. II, 11); *appetitus cibi* manu dextra extensa³⁷⁾; *conservatio ac depositio pecuniae* manu laeva aperta (Diodor. III, 4).

III) *Per synecdochen et metonymiam. Virtus* indicabatur membro genitali virorum; *ignavia* muliebribus³⁸⁾; *labor* cornu bovis (Horapoll. II, 17; quod signum acrologis adnumerari potest, cum *ἔμῃ opus, rem, actionem, ἔμῃ cornu* significet).

IV) *Per metaphoram. Vigilantia ac circumspicuo oculo*³⁹⁾ indicabatur; *regia dignitas* api⁴⁰⁾; *celeritas* accipitre; *virtus ac fortitudo* leone; *agricultura* bove; *rapacitas* crocodilo; *amor parentum* upupa; *insolentia* hippopotamo.

Quod si hasce symbollicorum hieroglyphorum interpretationes consideramus, prae reliquis statim sese offert quaestio, num a Graecis tantummodo excogitatae sint, i. e. num sint conamina explicationis a Graecis hominibus tentatae ingenique acuminis exercitamenta, an Aegyptii, quando eius modi hieroglyphi delineaverunt, re vera eas res ac notiones indicare et exprimere voluerint, quas Graeci Romanique scriptores commemorarunt. Quod fere arbitris, ubi consideras, quantopere sibi ipsis saepenumero obloquantur; quam facile plurimae sese offerant explicationes huiusce generis: ubi denique in memoriam tibi revocas, complures inter hos scriptores probabiliter nullam habuisse accuratiorem de natura hieroglyphicae literaturae notitiam, imo hic illic prorsus falsas ea de re proposuisse sententias. Quibus bene perpensis cautissime utamur necesse est iis explicationibus, quas apud scriptores Graecos Romanosque deprehendimus, multaque interpretationis conamina nihil esse aliud cogitamus, nisi, uti supra diximus, ingenii acuminis ac subtilitatis specimina. Recentissimae tamen disquisitiones satis superque demonstrant, eius modi symbolica signa apud priscos Aegyptios in usu fuisse, quibus transitus praeparabatur ab eo hieroglyphorum genere, quod veris rerum imitamentis constat, ad phoneticum scribendi genus; ac praeter deorum nomina, quae triplici ratione symbolicis notis exprimebantur, quemadmodum supra iam exposuimus, (sive enim animalium, quae singulis numinibus sacra erant, imaginibus; sive humanis figuris, brachiis modo instructis modo carentibus, quibus capita animalium sacrorum imponebantur; sive denique partibus animalium plantarumve aut aliis numinum attributis, quo ex. gr. pertinet nota, quam in tab. V, fig. 182 delineavimus, qua Hori nomen indicatur) magna notarum huc pertinentium copia in monumentorum hieroglyphicis inscriptionibus deprehenditur, quarum significatio vel re ipsa vel ex addito signo determinativo elucet. Eius modi symbolica signa haec sunt:

Tab. XV, fig. 71: $\text{H}\sigma\tau\tau\epsilon$, *Deus*. Imaginis naturam figuraeque originem primus recte interpretatus est Thilorier ⁴¹). Fuerunt enim, qui dolabrae ($\tau\omega\pi\eta\eta$) imaginem agnovisse sibi videbantur et acrologica ratione numen ($\tau\omega\pi\eta$) ea indicatum esse putabant ⁴²). Est vero intersectio pylonis templi (cfr. fig. 72), quem a fronte visum delineavimus in fig. 73. Significationis origo inde repetenda est, quod $\text{H}\sigma\tau\tau$ simul *deum* ac *portam* significat ⁴³).

- —, — 74: $\text{H}\eta\sigma\tau\tau\epsilon$; *dii*.
- —, — 75: $\tau\eta\sigma\tau\tau\epsilon$; *dea*.
- ✓ —, — 76: $\text{H}\text{H}\epsilon$; *caelum*.
- —, — 77: $\text{H}\alpha\lambda\eta\sigma\tau\tau\epsilon$; *regiones superiores*.
- —, — 78: $\text{H}\alpha\lambda\eta\sigma\tau\tau\epsilon$; *regiones inferiores*.
- —, — 79: $\text{H}\alpha\lambda\eta$, $\alpha\lambda$; *regio, terra, locus*.
- —, — 80: Pluralis numeri forma; *regiones*.
- —, — 81: *Divina mater*, titulus compluribus Aegypti deabus tribui solitus.
- —, — 82: *Oculus*, symbolum notionis filii ⁴⁴).
- —, — 83: Symbolum dominationis de regionibus superioribus.
- —, — 84: Symbolum dominationis de regionibus inferioribus.
- —, — 85: $\text{H}\sigma\tau\tau\epsilon$, ornamentum capitis deorum regumque; symbolum compositionis, quo communis de superioribus atque inferioribus regionibus dominatio indicabatur.
- —, — 86: $\text{H}\sigma\tau\tau\epsilon$, *rita* ac quidem *rita divina*. Hicce signorum complexus secundum locum, quem in inscriptionibus occupat, modo substantivi, modo adiectivi, modo denique verbi vice fungitur.
- —, — 87: $\epsilon\pi\eta\tau\epsilon$; *templum*.
- —, — 88. 89: $\sigma\tau\tau\eta\delta$, $\sigma\tau\tau\eta\delta$; *sacerdos*.
- —, — 90: *Munus sacerdotale*. — Inscript. Rosettana.
- —, — 91: *Sacrificium*. — Ubi verbum est, significat *offerre, sacrificare*.
- —, — 92: *Libatio*.
- —, — 93: *Suffitio*.
- —, — 94. 95: *Honores diis ac regibus oblatae caerimoniae a legibus praescriptae*. — Inscript. Rosettana.
- —, — 96. 97: *Scriptura, scribere*; $\sigma\tau\tau\eta\delta$.
- —, — 98: $\text{H}\eta\sigma\tau\tau\epsilon$; *litterae divinae, sacra scriptura*. Ita literatura hieroglyphica vocatur in inscriptione Rosettana.
- —, — 49: $\epsilon\sigma\tau\tau\epsilon$, $\sigma\sigma\tau\tau\epsilon$; *congregatio hominum ad celebranda publice solemnia*.
- —, — 99: *Magnae panegyriae*. Inscriptio Rosettana.
- —, — 100: $\sigma\tau\tau\eta\delta$; *lustrare*.
- —, — 101. 102: $\kappa\alpha\theta$, $\kappa\alpha\theta\epsilon\eta$, $\kappa\alpha\theta\epsilon$; *omnes*.
- —, — 103: $\text{H}\eta\delta$ $\text{H}\eta\sigma\tau\tau\eta\delta$; *dominus bonitatis; eixáριστος* ⁴⁵).
- —, — 104: $\text{H}\sigma\tau\tau\epsilon$ $\kappa\alpha\theta$, *deus quisque*.

- Tab. XV, fig. 105: τρωγτε nīsi, *deā quaeque*.
 — —, — 106: νερωγτε nīsi, *omnes dii deaeque*.
 — —, — 107: νεβήγτε, *dominus caeli*.
 — —, — 108: νεβήσι, *dominus domus*.
 — —, — 109: τρεβήσι, *domina domus*.
 — —, — 110: πογρε, *bonus, benevolus; benevolentia*.
 — —, — 111: *Magnus*; cooptice ναα vel κερ, quod phonetice scribitur ωρ (ωαρ),
 unde iure in Inscriptioe graeca a Letronnio ⁴⁶⁾ illustrata Δρωή-
 ρει exponitur θεῶ μεγάλῳ Ἀπόλλωνι i. e. ραρ-ωρ ⁴⁷⁾.
 — —, — 112. 113. 114: Eiusdem significationis.
 — —, — 115: *Bis magnus*; cognomen dei Thoth.
 — —, — 116: Varias formae complexus signorum, qui in fine nominum hominum
 mortuorum, tam regum quam privatorum, adiciebatur et cuius
 significatio erat *amicus veritatis, iustitiae*.

Tab. V, fig. 3: εαητ; *occidens*.

- —, — 4: ειετ; *oriens*.
 — —, — 184: ηαρεαητ; *regio occidentalis*.
 — —, — 185: ηαρειετ; *regio orientalis*.
 — —, — 183: ηαρηπογγι vel πογγι-ηαρ; *terra sycomori* i. e. Aegyptus.

Phoneticis hieroglyphis priscos Aegyptios carere non potuisse (ut omitamus hoc loco argumenta, unde origo huiusce res notionesque exprimendi methodi elucebat), exinde etiam patet, quod symbolica signa, paucis occasionibus exceptis, neque inter se neque cum mimeticis hieroglyphis artius coniungebantur ideoque alia opus erat methodo, qua fieri poterat, ut discrete ac perspicue integrae cogitationum series, neque tantummodo singulae ac seorsim positae notiones exprimerentur. Ipsi Sinenses, qui imaginibus symbolicisque notis longe apertioem, quam veteres Aegyptii, aditum concesserunt, phoneticis signis, quae *hing-ching* ab iis appellantur, carere non potuerunt, eo tamen discrimine, ut non literas, sed syllabas hac ratione exprimerent. Fere dimidia omnium, quae apud Sinenses usu veniunt, signorum graphicorum pars eius modi phoneticis notis constat. Transita illum ab imaginibus ad literas principiumque, quo docente Champollion ⁴⁸⁾ phonetica scribendi methodus tamquam fundamento innitebatur, acrophonicum faciliorem reddebat usus signorum symbolicorum. Phoneticas enim notae sunt vel mimeticae vel symbolicae, inter quas sonumque, quem scriba indicare volebat, aliqua intercedebat relatio. Is praesertim eius modi phoneticis signis carere non potuit, qui nomina scribere volebat. Qua enim ratione veteres Aegyptii, eius modi methodo destituti, regum suorum nomina hieroglyphicis figuris scribere potuissent, quorum plurima ita erant comparata, ut vix in singulas partes, quas iuaginitibus symbolicis exprimere licebat, divelli possent ⁴⁹⁾? Quod bene dudum ante Champollionem intellexit Heeren indeque conclusit veteres Aegyptios eius modi in finem hieratica scriptura eaque alphabetica usos esse ⁵⁰⁾. Quod quamvis falsum sit, negari tamen

⁴⁾ Ait enim (*Ideen über den Hamel, Verkehr und Politik der alten Welt*, Vol. II, p. 484): Für

die Meinung übrigens, daß die hieratische Schrift Buchstabenschrift war, scheint mir noch folgendes zu

nequit neminem ante Champollionem certa argumentorum serie adeo prope abfuisse, ut phoneticum hieroglyphicæ literaturæ elementum reperiret, quam Heerenium, qui, si uno pede ulterius progressus nomina in inscriptione Rosettana commemorata, hieroglyphicis figuris scripta esse intellexisset, Champollionis gloriam sibi ipsi vindicasset.

Fuerunt etiam inter veteres Graecos Romanosque scriptores, qui aliquam certe phonetici elementi in hieroglyphica literatura vel notitiam vel suspicionem habebant. Quod exinde etiam manifesto elucet, quod priscis Aegyptiis omnes uno ore alphabeti literarumque inventionem tribuerent⁵⁰); praeterque locos, quos supra in prima huius operis sectione attulimus, huc pertinere videntur verba Plinii⁵¹), in quibus non sine iure aliquis phonetica hieroglyphica agnoscere sibi videri potest. Aperte enim hieroglyphicas figuras *Aegyptias literas* appellat, alioque in loco ipse Aegyptiis, uti alii scriptores, literarum inventionem tribuit⁵²). Atqui quum ea, quae refert, ex diversissimis scriptoribus collegerit, haud mirum, quod non raro secum ipso pugnare videtur: praetereaque ea, quae de inventionem literarum per Aegyptios narrat, vel ad demoticae literaturæ elementa pertinent, vel ex fama illa exorta sunt, secundum quam Aegypti gens inter omnes reliquas orbis terrarum nationes vetustissima fuerit ac sapientissima. Denique, quamvis hieroglyphicas figuras *Aegyptias literas* appellet, haud tamen indo consequitur, phoneticam earum naturam a Plinio esse intellectam, quum hieroglyphica frequenter apud Herodotum⁵³), Diodorum⁵⁴), Strabonem⁵⁵), aliosque⁵⁶) *ῥηύματα* vocentur, qui nullam phonetici elementi in literatura hieroglyphica suspicionem habuerunt⁵⁷).

Principium acrophonicum, cuius ope fieri potuit, ut veteres Aegyptii hieroglyphicis figuris literas indicarent^{*)}, originem praeterea explicat signorum homophonorum. — Phoneticis systematis inventores simul dialectorum rationem habuere, atque ingeniosa methodo, qua modo omissione vocalium literarum in singulis dialectis differentium, modo latiore potestate iis notis tributa, quae se invicem quasi supplebant [commutatione consonantium tenuium et aspiratarum; liquidarum, potissimum λ et ρ literarum⁵⁸); praeterea literarum κ et σ ac sinilium⁵⁹)] omnes fere dialectorum differentias in hieroglyphica scriptura

sprechen. Wir wissen aus Herodot (II, 100), daß die Priester in ihren Büchern lange Verzeichnisse bloßer Namen hatten. Sie lasen Herodot 330 Namen von Königen vor. Wie lassen sich aber solche Eigennamen mit Hieroglyphen schreiben? Nur in dem einzigen Falle, wenn diese Namen noch eine anderweitige Bedeutung hatten; sonst würden die Bezeichnungen bloß willkürliche Zeichen werden, die nichts dazu beitragen können, einen Namen in das Gedächtnis zurückzurufen. Der Name Hengiss z. B. läßt sich hieroglyphisch durch ein Pferd bezeichnen; aber wie will man den Namen Heinrich mit Hieroglyphen schreiben? Daß aber die Namen der ägyptischen Könige solche anderweitige Bedeutungen hatten, ist uns wenigstens nicht bekannt.

*) Quod principium acrophonicum hisce verbis comprehendebat Champollion: Une voix ou une articulation peut avoir pour signe graphique l' image

d'un objet physique dont le nom dans la langue parlée commence par la voix ou l'articulation qu'il s'agit d'exprimer. Quum vero inter phonetica signa non exiguus sit numerus eorum, quorum significatio ex symbolica eiusdem signi potestate derivanda est, (vid. ex. gr. nr. 22. 27. 49. 55. 71. 82. 103. 104. 108. 115. 121. 122. 123. 126. 128. 171. 175. 194. 195. 199. 205. 211. 212. 213. 217) quemadmodum cruz anota literae u respondet, quia symbolum est vitae divinae (mazé sivo unq), Salvolini principium acrophonicum paulo latius enuntiavit hisce verbis: Tout hiéroglyphe phonétique est l'image d'un objet physique qui rappelle soit directement, soit indirectement, un mot de la langue égyptienne qui commençait par la voix ou l'articulation que le signe lui même est destiné à exprimer. (Analyse grammaticale et raisonnée de différents textes Égyptiens, I, p. 81.)

sustulere, quod eo magis erat necessarium, quia inscriptiones templorum palatiorumque a quovis Aegypto homine, (nulla nomi, quo natus erat, ratione habita) intelligi debebant. Iure igitur pronuntiare licet inscriptiones hieroglyphicas secundum tres Aegypti dialectos legi et explicari posse. Quantam vim sibi vindicaverit consuetudo priscorum Aegyptiorum hieroglyphicis figuris scribendis ex usu seriorum etiam saeculorum elucet, quum in copticis libris innumera fera vocabula deprehendantur; quae vel partim vel prorsus careant vocabulis literis, et in quibus consonantes affines eodemque organo pronuntiandae frequenter inter se permulentur. Homophona signa, quorum origo facillime intelligi potest secundum principium acrophonicum, primo quidem obtutu adeo superflua videntur, ut iis praeter necessitatem artem hieroglyphicis figuris scribendi magis impeditam ac literarum intellectu difficiliorum esse redditam arbitreris: ast veteres Aegyptii huiusce modi signis pluribus rationibus satis ingeniose utebantur. Etenim, quod alia vix fieri poterat ratione, idonea habilique electione aptorum signorum, figuras hieroglyphicas per singulas lineas adeo aequabiliter partiri poterant, ut nulla lineam excedere vel maiorem, quam fas erat, relinquere lacunam videretur, id quod non exigui erat momenti in scriptura architectonicis potissimum usibus destinata. Praeterea, quod bene iam animadvertit Champollion⁶⁰, ipsis phoneticis, quae literas exprimebant notis, symbolicae etiam tribuere potuerunt vim congruam notionibus, quas indicare in animo habebant. Ita, ut nonnulla saltem exempla adferamus, non sine consilio $\bar{c}$ literam in vocabulo $\epsilon\iota$, $\epsilon\kappa$, *filius*, elliptica figura reddebant, quae vel *oemum* ($\omega\omicron\mu\omicron\tau\epsilon$) vel *germen* ($\epsilon\kappa\tau$) indicabat. In eiusdem significationis vocabulo $\mu\epsilon$, primam literam *vulpsere* ($\chi\eta\nu\alpha\lambda\acute{\omega}\nu\eta\epsilon$ Graecis vocato) exprimebant, cuius optionis inter tot eundem sonum indicantia signa causam intelliget, qui Horapollinis verba (I, 53) comparabit⁶¹).

Ex acrophonico principio intelligitur etiam, cur vaga quaedam existerint signa, quae plures sonos ac literas poterant exprimere. Namque fieri poterat, ut eadem res compluribus nominibus appellaretur: unde manifestum, ut secundum vocabulum, quod in memoriam sibi revocaverit scriba, alia et alia litera rei imagine indicaretur⁶²).

Pauca denique verba addenda sunt de complexibus hieroglyphorum decurtatis, quorum plures iam supra data occasione commemoravimus; quum hocce potissimum figurarum genus Klaprothio⁶³ locum dedisset, complurium contra Champollionem obiectionum reprehensionumque⁶⁴, quas ille minime demeruit, praesertim quum satis luculenter ac diserte originem usumque eius modi complexuum indicavisset⁶⁵, quos ne cum alius generis scripturae compendiis (cfr. Alphabet. hieroglyph. in tab. IX, nr. 286. 287. 288.) confundas cavendum est, quibus scribae utebantur, ut vel aliquid spatii lucrarentur, vel symmetricae adnotationi, cui praeprimis studebant, signa accommodarent⁶⁶). Ac re vera, cum veteres Aegyptii constanti hieroglyphicae scripturae usu eo pervenissent, ut primo statim obtutu certis quibusdam frequenter recurrentibus figurarum complexibus certam attribuerent significationem (quod eo facilius fieri poterat, quum in scriptura eiusdem vocabuli isdem signis uti solerent; unde factum est, ut integros interdum complexus inverterent, ita ut prima litera postremum locum occuparet *)), facile intelligitur, quomodo satis ducere poterint, primam tantummodo literam pro integro vocabulo ponere, atque hac ratione phoneticis

* Quae de re supra in sectione prima, duce Thilorier, discussimus.

notis symbolicas iterum substituere. Quod si accuratius secum perpendisset Klaproth, procul dubio ea, quam fecimus observatione usus esset, ut certioribus argumentis hieroglyphica acrologica, quae primus detexisse sibi videbatur Gulianoff, vindicaret. Quum vero de acrologiis hieroglyphis sequenti huius operis ratione disserturi simus, h. l. uberio rem expositionem superfluum ducimus, exemplique tantummodo gratia nonnulla huiusce modi vocabulorum compendia recensemus.

Tab. V, fig. A, nr. 1: *ege, tacca.*
 — — — — 2: *αησ, vita.*
 — — — — 3: *οτης, auxilium, fulcrum.*
 — — — — 4: *ιρι, facere.*
 — — — — 5: *οτης, sacerdos.*
 — — — — 6: *σινρι, senior, caput familias.*
 — — — — 7: *αοτη, αηη; stabilire.*
 — — — — 8. 9: *αισταοτης, eeridicus.*
 — — — — 10: *μα, maguus.*
 — — — — 11: *πορη, bonus.*
 — — — — 12: *ποτης, deus.*
 — — — — 13: *οτης, rex.*
 — — — — 14: *σιντ, ultor.*
 — — — — 15: *ρη, rex, moderator.*
 — — — — 16: *ροη, dies.*

Alia exempla in quarta sectione proponuntur. Addimus iam vocabula nonnulla Aegyptia phonetice scripta, quorum in superioribus nondum mentionem fecimus:

Tab. XV, fig. 118. 119: *οο* vel *το*, *mundus*. Eaedem figurae indicant syllabam *το* in nominibus propriis graecis ac romanis.

— — — — 120: *ρη, sol.*
 — — — — 121: *μα, locus.*
 — — — — 122: *σαδ, scribere, scriptura.*
 — — — — 123: *εδοτη, scribae; οι ιερογραμματις;*
 — — — — 124: *εδα, scriptura.*
 — — — — 131. 132: *αη, ααι, amatus*, si secundum in nominibus compositis locum occupat: si primum, *amans*.
 — — — — 133: *αηη, αηηη; is, qui eum amat.*
 — — — — 134: *αησ, αηησ; is, qui eam amat.*
 — — — — 135. 136: *ααι.*
 — — — — 137: *εση, splendens.*
 — — — — 138. 139: *ετη, electus, insignis.*
 — — — — 140 — 144: *αηη, αηηη; stabilitus.*
 — — — — 145: *αρη, αρηε; amare.*

Tab. V, fig. 186: *σινρι, coptice εν; cynocephalus.*
 — — — — 187: *ηλ, αλ, coptice αηλ, antilope.*
 — — — — 188: *ερηση, hyacina.*

- Tab. V, fig. 189: ρρε, ρρη, cooptice ριρ; *porcus*.
 — — — 190: μαστ, cooptice εματ, εμμα; *sus*.
 Tab. XVII, fig. 14: αε, εε, cooptice ερε; *bos*.
 — — — 15. 16: κεσα. τ; *equae* ⁶⁷⁾.
 Tab. V, fig. 191: μαστ; *felis mas*.
 — — — 191*: ογχορ, *canis*. Quod vocabulum Rossi (*Etymol. Aegypt.* p. 152) proprie *ονοματοποιητικόν* fuisse censet, sicuti μογι et alia. Comparat arabicum *س*, *har*, et latinum hirsire (Sidon. Apollinar. *Epist.* VII, 3. IX, 16).
 — — — 192: ογυση; *lupi species*.
 — — — 193: μογ, cooptice μογι; *leo*.
 — — — 194: κη (cehi _); hebr. לוי; arab. لبيب; *lupus*.
 — — — 195: οβε, coopt. οβεε; *dens*.
 — — — 196: κορο, coopt. κοροε, κεε; *cubitus*.
 — — — 197: ααντ, coopt. ααντο; *mammae*.
 — — — 198: ρτ, coopt. ρατ; *pedes*.
 — — — 199: σπρ, εφρ, coopt. σπρε, εφρε; *costa*.
 — — — 200: σπτ, εφτ, coopt. σπτοστ, εφτοστ; *labia*.
 — — — 201: τρι, coopt. τριε; *frons*.
 — — — 202: φοο, coopt. φοε; *caesaries*.
 — — — 203: ηυση; *clunis, femur*.
 — — — 204: ερ; *χναλαση*.
 — — — 205: ηισ, ηικ; *nisus*.
 — — — 206: κρεογ, coopt. κρεγε; *cultur*.
 — — — 207: σπση; *species ardearum*.
 — — — 208: εη; *Ibis*.
 — — — 209: αεσα, cooptice αεσαε, αεσαε; *aquila*.
 — — — 210: τηε, coopt. τηεε; *ala*.
 — — — 211: εογε, coopt. εογεε; *ovum*.
 — — — 212: ερε; *serpens*.
 — — — 213: ογρη; *βασιλικος*.
 — — — 214: ρα; cooptice ραε (ἄβραμεις, ἀβραμίδιον apud Oppianum et Xenocratem); piscium genus, in Nilo frequens.
 — — — 215: ηυση; *testudo*.
 — — — 216: αεγ, cooptice αεγ, αε; *musca*.
 — — — 217: κρητι, coopt. κρητιε; *vermis*.
 — — — 218: οοε, coopt. οοε, ιοε; *luna*.
 — — — 219: εε. τ. coopt. εεε; *serra*.
 — — — 220: ογση; *monile*.
 — — — 221: κη; cooptice κηε; *favus*.
 — — — 222: αλη; *libra*.
 — — — 223: κηε, cooptice κηεε, κηε; *tibia*.

- Tab. V, fig. 224: ερη.τ, quod cohaeret cum verbo coptico εωρ; *flabellum*.
 — —, — 225: 𐤎𐤏𐤏, coptice 𐤎𐤏𐤏, 𐤎𐤏𐤏; *filius*.
 — —, — 226: 𐤎𐤏𐤏𐤏; *altare*.
 — —, — 227: 𐤎𐤏𐤏𐤏; *currus bellicus*.
 — —, — 228: 𐤏𐤏, coptice 𐤏𐤏𐤏; *frumentum*.
 — —, — 229: 𐤏𐤏, 𐤏𐤏, 'copt. 𐤏𐤏𐤏, 𐤏𐤏; *arcus*.
 — —, — 230: 𐤏𐤏, 𐤏𐤏𐤏, 𐤏𐤏𐤏, 𐤏𐤏𐤏; *sagitta*.
 — —, — 231: 𐤏𐤏, copt. 𐤏𐤏𐤏, 𐤏𐤏𐤏; *sagitta*.
 — —, — 232: 𐤏𐤏𐤏 vel 𐤏𐤏𐤏, copt. 𐤏𐤏𐤏, 𐤏𐤏𐤏; *furnus*.
 — —, — 233: 𐤏𐤏, copt. 𐤏𐤏; *caro*.
 — —, — 234: 𐤏𐤏𐤏, copt. 𐤏𐤏𐤏, 𐤏𐤏𐤏; *murus*.
 — —, — 235: 𐤏𐤏, copt. 𐤏𐤏𐤏, 𐤏𐤏𐤏; *infans lactens*.
 — —, — 236: 𐤏𐤏𐤏; *stella, astrum*.
 — —, — 238: 𐤎𐤏𐤏.τ; corona *teschr* vocata rubri coloris, quae partem efficiebat inferiorem ornamenti capitis, quo reges utebantur, 𐤎𐤏𐤏 vocati.
 — —, — 239: 𐤏𐤏𐤏; ornamentum capitis deorum dearumque.
 — —, — 240: 𐤎𐤏, 𐤏𐤏 (𐤎𐤏𐤏); ornamentum capitis, quo reges in bello, militesque utebantur; galeae species.
 — —, — 241: 𐤏𐤏𐤏, coptice 𐤏𐤏𐤏𐤏; *statua*.
 — —, — 242: 𐤎𐤏𐤏, copt. 𐤎𐤏𐤏; *germen, semen*.
 — —, — 243: 𐤏𐤏, 𐤎𐤏; *riscus*.
 — —, — 244: 𐤏𐤏𐤏; *chorda, funis*.
 — —, — 245: 𐤏𐤏𐤏, coptice per metathesin 𐤏𐤏𐤏; *linum*.
 — —, — 246. 247: 𐤏𐤏𐤏 vel 𐤏𐤏.τ, copt. 𐤏𐤏𐤏𐤏 vel 𐤏𐤏; *femina*.
 — —, — 248: 𐤏𐤏𐤏, copt. 𐤏𐤏𐤏; *flos*.
 — —, — 249: 𐤏𐤏𐤏𐤏, 𐤏𐤏𐤏, copt. 𐤏𐤏𐤏𐤏; *nutrix*.
 — —, — 250: 𐤏𐤏, 𐤏𐤏; *lignum*.
 — —, — 251: 𐤎𐤏𐤏𐤏, 𐤎𐤏𐤏 (quod cohaeret cum verbo coptico 𐤎𐤏𐤏𐤏, *acutus esse*); *falx*.
 — —, — 252: 𐤏𐤏 vel 𐤎𐤏𐤏; *falx*.
 — —, — 253. 254: 𐤏𐤏 vel 𐤏𐤏𐤏, 𐤏𐤏𐤏; *corona florum*.
 — —, — 255: 𐤏𐤏𐤏; *monile*.
 — —, — 256: 𐤏𐤏𐤏𐤏 (quod cohaeret cum 𐤏𐤏𐤏, *mamma*); monilis species, quod peculiare fuit nutricibus et lactentibus infantibus.
 — —, — 257: 𐤏𐤏𐤏.τ; *sistrum*.
 — —, — 258: 𐤏𐤏𐤏𐤏 vel 𐤏𐤏𐤏; sceptrum, quo dii deaque uti solent, capite *cucphae* ornatum.
 — —, — 259: 𐤏𐤏𐤏 vel 𐤏𐤏𐤏; *scutum*.
 — —, — 260: 𐤏𐤏𐤏-𐤏𐤏; *speculum*.
 — —, — 261: 𐤏𐤏𐤏; *pectorale*.
 — —, — 262: 𐤏𐤏; anal. 𐤏𐤏; *calcei*.
 — —, — 263: 𐤏𐤏 coptice 𐤏𐤏𐤏; *unguenta liquida*.

- Tab. V, fig. 264: ρον, ρνο; *ras*.
 — —, — 265: ρα, copt. ραε; *gubernaculum*.
 — —, — 266: ερτ, copt. ερωτε; *lac*.
 — —, — 267: εοστ, εωσ; *gloria, honos*. Determinatur vocabulum symbolice ara et lituo.
 — —, — 268: ελλ, coptice ελλ; *citis*. Determinatur vocabulum vel (268, a) acinis, vel pampino (268, b).
 — —, — 269: κερ, κερ; *libatio*.
 — —, — 270: κερ, copt. κερ; *cera*.
 — —, — 271: κερ, κερ; *nox*.
 — —, — 272: ογμ (a) vel κη (b. coptice κηε, χηε); *tenebrae*. In fine tamquam signum determinativum addita est imago caeli cum stella.
- Tab. XVII, fig. 10: ροστ, *dies*. fig. 11: ρροτ vel ροστ, *dies*. De apocope literae ρ infra dicitur [p. 134].
 — —, — 12: φτ ροστ, θιδ; *επιφανής*; cognomen Ptolemaei quinti. Postrema nota est symbolica, uti patet collatis Horapollinis verbis (II, 3): δύο πόδες ανηγμένοι και βεβηκότες δρόμον ήλιου τόν εν ταϊς χειμεριναϊς τροπαϊς σημαινουσι, i. e. diem, ροστ. [Cfr. Rosellini, *Monum. stor.* II, p. 347, not.: *Due gambe che vanno è semplicemente un carattere determinativo, che si aggiunge a molti verbi di moto e di quiete.*]
- Tab. V, fig. 273: μοτε, μοτω; *splendor*. Determinatur solis imagine radios emittentis.
 — —, — 274: ρη, ρη; *nomen*. Determinatur schemate elliptico, quo regum nomina includebantur.
 — —, — 275: ρροστ, coptice ραρ; *carbones ardentis*.
 — —, — 276: ρη; *porta*.
 — —, — 277: κω, κω; *ebur*.
 — —, — 278: κη.τ (quod derivandum a radice κηλ); *conditio mumiarum*.
 — —, — 279: ρα, ρη, coptice ρα; *maritus*. Imago phalli, tamquam signum determinativum adicitur etiam in fine vocabulorum, quibus patris notio exprimitur.
 — —, — 280: κη, κη, coptice κηε; *agricultura*.
 — —, — 281: κη, κη; *pessulus*.
 — —, — 282: κηε, κηε, κηε; *nutrix*. Cfr. supra ad tab. V, fig. 249. Ibi signum determinativum erat mimeticum, hic tropicum.
 — —, — 283: κηε, κηε, κηε; *mina, mva* (pondus ac mensura). Ex signo determinativo, imagine vasis, elucet pondera olim liquidorum mensuris constitisse, quod ingeniose principium fuisse metrologiae veterum, nuper contendit Boeckhius.
 — —, — 284: κητ (κηετ); *dorsum* (spina medullari determinatum. Cfr. Horapoll. II, 8); *pars corporis posterior*.

- Tab. V, fig. 285: $\sigma\tau\alpha\lambda$, $\sigma\sigma\alpha\lambda$ ($\sigma\tau\eta\alpha\lambda$, $\sigma\sigma\eta\alpha\lambda$); *collyrium*, cuius usus indicatur nigra linea infra oculi imaginem, quae signi determinantis symbolici vicem tenet.
- — — 286: $\sigma\acute{\alpha}$, $\epsilon\acute{\alpha}$, cooptice $\sigma\acute{\alpha}\epsilon$, $\epsilon\acute{\alpha}\epsilon$; *sitis*. De signi determinativi origine ac significatione cfr. Gesenii *Commentar. ad Jes. Prophet. XXXV*, 7. Vol. I, pag. 926 sqq. Silvestre de Sacy, *Chrestomathie arabe*, Vol. III, p. 38 sq. Arabes enim Indique phaenomenon, *Mirage* recentioribus vocatum, quo sitientes peregrinatores saepenumero in desertis Libyae Asiaeque eruciantur, *sitiu* *Antilopes* appellare solent.
- — — 287: $\rho\acute{\alpha}\epsilon$, coopt. $\rho\acute{\alpha}\omega\epsilon$; *vestimentum*.
- — — 288: $\epsilon\epsilon\delta\sigma\gamma$ (quod cohaeret cum verbo $\sigma\circ\gamma\acute{\alpha}\epsilon$, *circumcidere*); *bos exsecutus*.
- — — 237: $\omega\pi\tau$; *hippopotamus*.
- — — 289: $\eta\epsilon\iota$. τ , coopt. $\eta\iota\sigma\eta\epsilon$; *sycomorus*.
- — — 290: $\omega\sigma\beta$, coopt. $\eta\epsilon\iota\delta\iota\epsilon\iota$; *tamariscus*.
- — — 291: $\sigma\psi$. τ ; *persea* ⁶⁹.
- — — 292: $\sigma\tau\eta\alpha$; *faba*.
- — — 293: $\mu\alpha\eta\epsilon$; *Colchicorum species*. (Planta enim in tabulis pictis delineata mirum in modum similitudine reddit *Colchicum autumnale* L.)
- — — 294: $\tau\epsilon\sigma$, $\tau\sigma\epsilon$; *palea*.
- — — 295: $\sigma\alpha$, $\sigma\iota\alpha$; *foenum*.
- — — 296: $\epsilon\sigma\phi$, $\epsilon\sigma\phi\epsilon$; *flos*. Cfr. Tab. V, fig. 248. Illic additum est signum determinativum speciei mimeticum; hic determinativum generis.
- — — 297: $\epsilon\sigma\phi$. τ ; *flos*.
- — — 298: $\kappa\acute{\alpha}\lambda\epsilon$, $\kappa\epsilon\lambda\epsilon$; *spica graminis*.
- — — 299: $\tau\epsilon\zeta$, $\tau\alpha\epsilon\zeta$; *plumbum*.
- — — 300, a et b: $\mu\epsilon\eta$; *cuprum*.
- — — 301: $\sigma\tau\alpha\lambda$, $\sigma\tau\eta\alpha\lambda$, $\sigma\sigma\eta\alpha\lambda$; *antimonium*.
- — — 302: $\mu\alpha\sigma\alpha$, $\mu\alpha\delta\eta\alpha$; *aures*.
- — — 303: $\eta\iota\tau$; *nares*.
- — — 304: $\eta\iota\sigma\tau$; *narinae*.
- — — 305: a. *tempus dextrum*; $\mu\epsilon\iota\iota\epsilon\sigma\tau$ Vel $\mu\epsilon\iota\iota\sigma\tau\eta\alpha\lambda$. b. *tempus sinistrum*; $\mu\epsilon\iota\iota\epsilon\lambda\mu\tau$ Vel $\mu\epsilon\iota\iota\epsilon\sigma\tau\eta\epsilon$.
- — — 306: $\eta\epsilon\lambda\delta$, coopt. $\eta\alpha\epsilon\delta$; *collum*.
- — — 307: $\mu\sigma\tau$; *cervix*.
- — — 308: a. *humerus sinister*; $\eta\epsilon\omega\epsilon\sigma\tau\eta\epsilon$. b. *humerus dexter*; $\eta\epsilon\sigma\tau\eta\alpha\lambda$.
- — — 308*: $\sigma\pi$, cooptice $\eta\mu\alpha$; *palmamans*.
- — — 309: $\epsilon\lambda\pi$, $\epsilon\sigma\pi$; *phallus*.
- — — 310: $\sigma\delta\sigma\eta\alpha\tau\epsilon$; *testiculi*.
- — — 311: $\alpha\gamma\gamma$, $\omega\iota\gamma$; *testiculi*.
- — — 312: $\eta\epsilon\lambda\lambda\epsilon\eta\epsilon\tau$; *genua*.
- — — 313: ($\eta\omega\epsilon$ - $\eta\epsilon\omega\epsilon$); symbolica, qua Orionis constellatio indicatur, nota.
- — — 314: $\tau\tau$; *constellatio canis maioris*.
- — — 315: $\sigma\circ\gamma\iota\omega\epsilon$ Vel $\eta\epsilon\epsilon\sigma\gamma$; $\Sigma\acute{\omega}\delta\iota\varsigma$, *Caulicula*.

- Tab. V, fig. 316: $\omega\pi\tau$; *constellatio cygni*.
 — —, — 317: ($\xi\sigma\upsilon\pi$ - $\epsilon\pi\epsilon$ - $\epsilon\iota\sigma\tau$); symbolica nota, qua *Arctophylax* (*Bootes*) indicatur.
 — —, — 318: $\sigma\eta$, $\alpha\eta$, cooptice $\alpha\eta$ vel $\alpha\alpha\eta$; *hora*.
 — —, — 319: $\sigma\eta\eta$, τ , coopt. $\tau\sigma\eta\eta\sigma\tau$; *hora*.
 — —, — 320: $\epsilon\eta$, coopt. $\epsilon\alpha\eta$; *heri*.
 — —, — 321: $\tau\eta\eta$; *limes*.
 — —, — 322: $\epsilon\tau$; *cacumen montis, saxum praeceps*.
 — —, — 323: $\tau\eta\epsilon$ vel $\tau\eta\sigma$; *arx, urbs munita*.
 — —, — 324: $\alpha\lambda\eta\sigma\tau$; *aqua*.
 — —, — 325: $\iota\sigma\alpha\sigma$, $\epsilon\iota\sigma\alpha\sigma$; coopt. $\phi\iota\sigma\alpha$; *mare*.
 — —, — 326: $\epsilon\eta\delta$, coopt. $\epsilon\sigma\eta\delta\epsilon$; *fons*.
 — —, — 327: $\eta\iota\sigma\alpha\sigma$, $\iota\sigma\alpha\sigma$; *mare*: cfr. fig. 325.
 — —, — 328: $\epsilon\eta\delta$, coopt. $\epsilon\epsilon\delta\epsilon$; *fons*.
 — —, — 329: ($\eta\eta\eta$); *puteus*.
 — —, — 330: $\lambda\eta\epsilon$; *libatio*.
 — —, — 331: $\epsilon\eta\eta$, cooptice $\epsilon\eta\sigma\eta$, $\epsilon\eta\sigma\eta$; *sanguis*.
 — —, — 332: $\chi\tau$, coopt. $\alpha\eta\chi\tau$; *ignis*.
 — —, — 333: $\epsilon\tau$, coopt. $\epsilon\sigma\tau\epsilon$; *flamma*.
 — —, — 334: $\tau\eta$, coopt. $\tau\eta\eta$; *scintilla*.
 — —, — 335: *carbones ardentes*; cfr. fig. 275 eiusdem tabulae.
 — —, — 336. 337: $\rho\eta\epsilon$, coopt. $\rho\alpha\eta\epsilon$; *calor*.
 — —, — 338: $\alpha\eta\eta$, coopt. $\alpha\eta\eta$; *lapis, saxum*.
 — —, — 339: $\alpha\eta\eta\eta\alpha$, coopt. $\alpha\eta\eta\eta\alpha\lambda\epsilon$; *lapis niger (basanites)*.
 — —, — 340: $\sigma\lambda$, coopt. $\sigma\sigma\lambda$; *mendacium, fraus, furtum*.
 — —, — 341: $\eta\sigma\delta$, coopt. $\eta\sigma\delta\eta$; *hypocrita*.
 — —, — 342: $\eta\eta\tau$, coopt. $\eta\eta\sigma\tau\epsilon$; *inimicus*.
 — —, — 343: $\eta\eta\alpha$ vel $\eta\sigma\alpha$; *inimicus*.
 — —, — 344: $\epsilon\eta$; cooptice $\epsilon\sigma\eta$; *homo profanus*.
 — —, — 345: $\epsilon\sigma\alpha\eta\eta\eta\eta$; *scriptura demotica*.
 — —, — 345*: $\alpha\lambda\lambda\sigma\tau$; *miles*.

Tab. XVII, fig. 8: $\eta\sigma\tau\epsilon$, *deus*. fig. 9: $\eta\tau\eta\eta$, *deus*. Posterior forma est primitiva. Saepenumero enim η in fine vocabulorum praeae Aegyptiorum linguae interit, ita ut nullum deinde literae huius in cooptico vocabulo vestigium deprehendi posset. Exempla reperiantur apud Champollion, *Gramm. Egypt.* I, p. 63. Cfr. vocabula supra nobis laudata $\epsilon\tau\eta\eta$, $\epsilon\tau\sigma$, *equus*; $\sigma\eta\eta$, $\sigma\eta\sigma$, *furnus*; $\epsilon\sigma\eta\eta$, $\epsilon\sigma\sigma\eta$, *dies*; $\alpha\epsilon\eta$, $\alpha\epsilon\eta$, *tamariscus*; $\alpha\eta\eta$, $\alpha\eta\eta$, *lapis*; $\epsilon\eta\eta$, $\epsilon\eta\eta$, *fames*; etc. Aliter indicat Rosellini, *Monum. storici*, Vol. II, p. 138, not. 3.

- —, — 13: $\lambda\sigma\sigma\eta$; *crocodilus*.
 — —, fig. 125: $\Delta\alpha\eta\eta$; *habitatio Ammonis*; nomen urbis Thebarum ⁷⁰⁾.
 — —, — 126: $\eta\eta\eta\eta$; *urbs Aegypti inferioris*.
 — —, — 127: $\epsilon\epsilon\eta\eta$; *hodie Wady-Halfa* ⁷¹⁾.

- Tab. XVII, fig. 128: $\Psi\acute{\iota}\lambda\chi\iota\varsigma$; olim *Ψίλχις*; hodie *Wady-Dakkeh* in Nubia ⁷²⁾.
 — —, — 129: $\tau\acute{\alpha}\lambda\mu\varsigma$; olim *Τάλλμις*; hodie *Kalabsche* in Nubia ⁷³⁾.
 Tab. V, fig. 346: $\mu\acute{\upsilon}\nu\delta\omicron\upsilon\varsigma$; *mundus Romanus*.
 — —, — 347: $\mu\epsilon\sigma\omicron\tau\omicron\tau\acute{\alpha}\mu\iota\alpha$; Mesopotamia.
 — —, — 348: $\nu\acute{\iota}\nu\iota\alpha$; Ninive.
 — —, — 349: $\pi\acute{\alpha}\rho\varsigma$ vel $\phi\acute{\alpha}\rho\varsigma$; Persia. Cfr. Tab. V, fig. 384.
 — —, — 350: $\epsilon\beta\sigma\eta\kappa\epsilon$; Ebschke; urbs Nubiae hodie *Ibsambul* vocata.
 — —, — 351: $(\tau.)\tau\epsilon\tau\tau\upsilon\tau$, Tanthur, hodie *Dandur*; urbs Nubiae.
 — —, — 352: $\sigma\upsilon\eta$, Suan; Syene, hodie *Assuan*.
 Tab. XV, fig. 130: Eiusdem orbis nota symbolica, qua alluditur ad situm eius, quem veteres arbitrabantur sub tropico circulo ⁷⁴⁾.
 Tab. V, fig. 353: $\omicron\mu\beta\iota$, Ombi; Ombos, hodie *Kum-ombu*.
 — —, — 354: $\mu\epsilon\mu\theta$, Month; Hermonthis, hodie *Erment*.
 — —, — 355: $\tau\epsilon\theta\alpha\varsigma$, $\tau\theta\eta$, $\eta\epsilon\mu\phi$; Thebae.
 — —, — 356: $\kappa\epsilon\beta\tau\omicron$, $\sigma\acute{\epsilon}\tau\omicron$; Kebto; Coptos, hodie *Keft*.
 — —, — 357: $\epsilon\beta\upsilon\delta$; Abydos; copt. $\epsilon\beta\upsilon\tau$.
 — —, — 358: $\mu\epsilon\mu\theta$, $\mu\epsilon\mu\theta\upsilon$, Manuphi; Memphis ⁷⁵⁾.
 — —, — 359: Compendium scripturae eiusdem nominis.
 — —, — 360: $\sigma\epsilon\sigma\alpha$, Ssa; Saïs, hodie *Sá*.
 — —, — 361: $(\Pi)\epsilon\beta\alpha\iota\tau$, Pahbaît; Isis oppidum, hodie *Bahbaît*.
 — —, — 361*: $\sigma\epsilon\mu$, Senem; insula prope Philas, hodie $\alpha\varsigma$ ^{75*)} vocata.
 — —, — 362 (a, b, c, d, e): $\phi\acute{\iota}\lambda\alpha\kappa$; Philarum insula, apud Coptitas $\phi\acute{\iota}\lambda\alpha\kappa$ vel $\phi\acute{\iota}\lambda\alpha\kappa$ vocata.
 — —, — 363: $\rho\omicron\mu\alpha$; urbs Roma.
 — —, — 364: $\mu\epsilon\theta\epsilon\sigma$, *habitatio dei Sevek*; nomen sacerdotale urbis Latopolis (*Ombos*).
 — —, — 365: *Habitatio deae Natphe*; $\tau\pi\eta$, urbs mediae Aegypti, apud Graecos *Ἀφροδισόπολις* vocata.
 — —, — 366: *Habitatio dei Thóth*; urbs *Diminhor* hodie, olim Hermopolis parva vocata.
 — —, — 367: *Habitatio deae Neith*; i. e. Saïs.
 — —, — 368, a, b : *Habitatio deae Hathor*; i. e. Tentyris.
 — —, — 369: *Habitatio genii Scho*. Nomen urbis, quod nota haec symbolica exprimitur, est in copticis libris $\sigma\eta\sigma\omega$ vel $\tau\alpha\eta\sigma\omega$; cum $\eta\sigma$ etiam mille et translate *arenam* significet, nomen verti etiam potest: *urbs deserti*.
 Tab. XVII, fig. 18: *Habitatio octava*; nomen symbolicum urbis a Graecis Hermopolis magna, apud Aegyptios $\alpha\sigma\chi\mu\iota\tau$ (i. e. *octo*), hodie *Aschmin* vocata ⁷⁶⁾.
 Tab. V, fig. 370: *Habitatio dei Phra*; nomen sacrum urbis Heliopolis ($\phi\eta$), oppidique Nubici, quod hodie *Derry* vocatur.
 — —, — 372: Amenopheum, *palatium regis (Solis, domini iustitiae)* i. e. Anenophidis III. *Ἀμενώφιον*, palatium in urbe Thebarum situm.

- Tab. V, fig. 373: Thutmoseum; *palatium regis (Solis, statoris mundi)* i. e. Thutmosis III.
- — — 374: Menephtheum; *palatium regis (Solis, auctoris iustitiæ)* i. e. Menephtia I. Rudera huius palatii Thebani conspiciuntur prope vicum *Kurnak*.
- — — 375: Rhamesseum; palatium regis Rhamsis Magni.
- — — 376: Rhamesseum regis ab Amnone dilecti (*Meiamun*). Rudera huius palatii conspiciuntur prope vicum hodie *Medinet-abu* vocatum.
- — — 377: ρῶ-δασῖ-ης; Rhamesseum Thebanum; quod *sepulcrum Osymandyæ* vocari solet.
- — — 378: Rhamesseum urbis *Derry* (cfr. fig. 370) in Nubia.
- — — 379: Thutmoseum Thebanum.
- — — 380: Οροσί vel Ολοσί, terra Africae interioris ab Amenophide III. expugnata.
- — — 381: Φαισσα, Πεσσαία, terra Africae.
- — — 382: Τεκρορ; *Dakror*, terra Africae a rege Menephtia I. occupata.
- — — 383: Βολο; terra Africae.
- — — 384: Περσῶ, Φερσῶ; Persia.
- — — 385: Μακεδωνί; Macedonia.
- — — 386: Θρακίαν; Thracia.
- — — 387: Μαγδαλῶ, מגדל; *Mageddo*, urbs Judaeae.
- — — 388: Βαιθורῶν, ביתור; *Bet-Horon*, urbs Judaeae.
- — — 389: Μαχαναῖμ, מחנה; *Mahanaïm*, urbs Judaeae.

Postquam igitur demonstratum erat hieroglyphicam literaturam tribus constare elementis, ipsis rerum imaginibus vel cum fide repetitis vel arbitrario more delineatis (notis mimeticis, figurativis), symbolis rerum notionumque (signis symbolicis, tropicis, aenigmaticis) et figuris linguae sonos reddentibus (notis phoneticis), restitit, ut disquireretur, qua lege veteres Aegyptii tria haec signorum genera inter se connexerint ac permiscuerint ita, ut integrum textum componere et notionum seriem ex ordine reddere valerent. Quam solvere quaestionem haud valde difficile erat: mox enim intellectum est, in inscriptionibus hieroglyphicis mimeticas, symbolicas et phoneticas notas unam penes alteram esse positas ita, ut absque ullo vinculo mimetica phoneticam vel symbolicam, symbolica mimeticam vel phoneticam, ac vice versa exciperet, immo ut unum nonnunquam vocabulum plura signorum genera complecteretur. Ita ex. gr. ex mimetico et phoneticis signis constant complexus:

Tab. XV, fig. 146: *Tablatio dei Phtha*; quod nomen est hieroglyphicum urbis Memphis in inscriptione Rosettana l. 9. text. hierogl.

- Tab. V, fig. 371, a, b: σνε-ρατ vel σλ-ρατ; *flexio pedis* i. e. genu.
- — — 390, a, b: σνε-σθοι vel σλ-σθοι; *flexio brachii*, i. e. cubitus.
- — — 391, a, b: αλαιο-ρο; *contemplatio faciei*, i. e. speculum.
- — — 392: ρωπι-αλωσ; *torago aquae*, i. e. Nilus.
- — — 393: φαισρη-τ; *portans flabellum*, flabellifer.
- — — 394: φαιτῆ-τῆ; *portans calceos*, calceatus.

- Tab. V, fig. 395: $\varphi\alpha\iota\epsilon\mu\alpha$; *portans nisum*, falconarius.
 — — — 396: $\varphi\alpha\iota\dots\dots$; *portans muscarium*.
 — — — 397: $\varphi\alpha\iota\dots\dots$; *portans vexillum*, signifer.
 — — — 398: $\varphi\alpha\iota\phi\eta\tau\omicron$; *portans phallum*, phallifer, $\varphi\alpha\lambda\lambda\eta\phi\acute{\omicron}\rho\omicron\varsigma$.

Ex symbolica nota, altera mimetica et phoneticis signis constat complexus in tab XV, fig. 147 adscriptus:

($\nu\epsilon\pi\eta\epsilon$) $\eta\mu\alpha\eta$; *habitatio divina* (templum) *Ammois*.

Ex symbolica nota et mimetico signo composita sunt vocabula:

- Tab. XV, fig. 149: $\nu\omicron\gamma\tau\epsilon$ $\epsilon\varphi\omega\tau\epsilon$, *deus eius*. Crux enim ansata vitae est symbolum, uti iam supra monuimus ^{76*}).
 — — — 150: $\nu\omicron\gamma\tau\epsilon$ $\nu\alpha\lambda\omicron\gamma\tau\iota$, *deus bonus*, *benevolus*. De signo benevolentiae cfr. Horapollin. I, 55.
 — — — 151: *numen masculinum*, deus.
 — — — 152: *numen femininum*, dea.
 — — — 153: $\lambda\delta\omicron\tau$, *mensis*.
 — — — 154: Figura, qua indicatur aedificium, quod simul templum fuit et palatium, qualia erant magna illa aedificia, quorum rudera conspiciuntur prope vicos *Karnak* et *Luxor*. Constat vocabulum ex signo symbolico, quo *numen* exprimitur, et notis mimeticis, quibus *aedificii* et *domini* notiones redduntur.
 — — — 156: *Magnum aedificium*, palatium.
 Tab. V, fig. 401: *Habitatio principis*, palatium.
 — — — 399: *Stella orientis*, Lucifer, $\varphi\omega\sigma\phi\acute{\omicron}\rho\omicron\varsigma$.
 — — — 400: *Stella occidentis*, Vesper, $\epsilon\sigma\pi\epsilon\omicron\varsigma$.

Exstat tamen haud exiguum vocabulorum compositorum numerus, quae meris phoneticis signis scripta sunt. Qualia haec sunt:

- Tab. V, fig. 402: $\mu\alpha\beta\chi\epsilon\kappa\chi$, copt. $\mu\alpha\beta\chi\epsilon\kappa\eta\gamma$; *aedificator narium*.
 — — — 403: $\mu\alpha\beta\tau\iota$; *praebens mensuram* i. e. libra.
 — — — 404: $\tau\iota\beta\iota\kappa\eta\epsilon$; *tibicen*.
 — — — 405: $\epsilon\eta\mu\alpha\tau\epsilon\theta\omicron\gamma\tau\iota$; *harpicen*.
 — — — 406: $\varphi\alpha\sigma\epsilon\pi\eta$. τ ; *stabellifera*.
 — — — 407: $\varphi\alpha\iota\mu\epsilon\tau\tau\iota$ (copt. $\varphi\alpha\iota\mu\epsilon\tau\tau\iota$); *periochoros*.

Restat, ut pauca addamus verba de origine, usu, necessitate ac forma signorum determinantium, quae in fine vocabulorum adiciuntur. Quum enim Aegyptii veteres vocabulis literis raro uterentur (iis exceptis, quae ad vocabulorum radicem pertinent), fieri vix potuit, quin plura saepenumero nomina iisdem hieroglyphicis figuris exprimerentur. Quod quamvis ea ratione evitare solerent, ut certis vocabulis certa signa adaptarent, praesertim eius modi quae symbolica aliqua ratione ad notionem exprimendam alludebant, haud tamen omnis tali signorum delectu evitari potuit ambiguitas nimisque difficile fuisset, sagacissimo et ingeniosissimo homini tam complexo ac contorto scribendi genere utenti. Accedebat, quod via erat reperienda, qua singula vocabula quae in linearum serie arcte coniuncta apparent, facilius segregare liceret. Itaque factum est, ut in fine cuiusvis vocabuli

rem vel cogitationem exprimentis nota adliceretur, quae cogitationis reive naturam determinaret; qualis nota omitti poterat in vocabulis aliorum vocabulorum relationes grammaticas indicantibus. Eius modi determinantia signa aut speciei aut generi conveniebant. Determinativa speciei erant vel mimetica (quibus rei exprimentendae imago reddebatur), vel symbolica, quae hac vel illa ratione, modo faciliori intellectu, modo difficiliori ad ipsam rem vel cogitationem alludebant. Determinativa generica erant vel prorsus arbitraria, vel certe ex mimeticis corrupta. Quae signa notionum rerumque integra genera determinantia delineavimus in Tab. XVII.

Tab. XVII, fig. 17. Quadrupedum.

- —, — 19. Avium (αἴτη, *anser*).
  - —, — 20. Reptilium.
  - —, — 21. Piscium.
  - —, — 22. Arborum.
  - —, — 23. Plantarum, herbarum, florum.
  - —, — 24. Mineralium, gemmarum, ornamentorum.
- ex. gr.
- —, — 25: (αὐρῶ, *aurum*).
  - —, — 26: (ἀργῶ, *argentum*).
  - —, — 27: (πυρῶ=πυρῶς, *plumbum*).
  - —, — 28: (κίρκη, *cuprum*).
  - —, — 29: (σίδηρος), *ferrum*.

Tab. XVII, fig. 30. Membrorum corporis.

- —, — 31. Stellarum, asterismorum et decanorum zodiaci.
- —, — 32. Divisionum temporis.
- —, — 33. Situationis locorum.
- —, — 34 (*a. b. c.*). Liquidorum.
- —, — 35. Rerum ad flammam caloremque pertinentium.
- —, — 36. Lapidum.
- —, — 37. Habitationum, domuum eiusque partium.
- —, — 38. Rerum impurarum.
- —, — 39. Rerum personarumque perosarum et inimicarum (ἐχθρῶν).

Signorum determinantium origo ac natura plerisque in locis manifeste patet; interdum vero paulo est obscurior, tam eorum quae species, quam quae genera determinant. Ita ex. gr. in inscriptione quadam hieroglyphica tabularum historicarum Medinet-Habuensium cynocephalus iratus, tamquam signum determinativum (speciale) ponitur post tria hieroglyphica, quae respondent literis copticis *στ*, sive *στ*, i. e. *ira*, qua de re cfr. Horapollin. I, 14 (ibique Leemanns, p. 205). Funes vel catenae, quibus viucti apparent in tabulis captivi barbarorum gentium, vel in loti florem exeunt vel in papyri fasciculum⁷⁷). Prior (Tab. V, fig. 408) determinat nationes versus meridiem habitantes, i. e. gentes Africanas; posterior (tab. V, fig. 409) populos versus septem triones, i. e. Asiae et Europae.

Hieroglyphicae literaturae notitiam soli sacerdotum ordini fuisse reservatam in prima huius operis sectione contra Champollionem, Seyffarthum⁷⁸) alioque variis argumentis demonstrare conati sumus. Quod etiam ex ipsa rei natura patet, praesertim quum symboliarum notarum explicatio adeo fuerit difficilis, ut a paucis tentari posset. Ipsi etiam sacerdotes scripturae necessitatem sentiebant, quae, aliis quam architectonicis usibus destinata, tum facilius erat tractatu, tum disertior explicatu. Itaque nancisebatur hieratica literatura ex tachygraphicis hieroglyphicae literaturae notis in compendium reductis, quasi cursoriis literis, quibus nos scribendo uti solemus, comparabilis, quae tamen multas etiam alius, quam ex hieroglyphicis figuris, originis notas, easque maximam partem ab initio arbitrarie amplectebatur. Ipse ille, cui hieraticae literae erant destinatae, finis secum fere-

bat, ut symbolicarum notarum numerus diminueretur et mimeticorum signorum ea tantummodo ex hieroglyphica scriptura in hieraticam transirent, quae absque magno temporis diligentiaeque dispendio paucis lineis poterant delineari. Hieroglyphicae igitur figurae vel integrae servabantur at omnibus ornamentis exutae, ita ut nihil remaneret, nisi nuda quasi ossium compages, vel ita delineabantur, ut ea sola pars remaneret, quae prae reliquis rei, notioni aut sono indicando inserviebat. Aliae mimeticae symbolicaeque notae aut phoneticis, quarum origo sicut reliquarum in hieroglyphica scriptura quaerenda est, locum cedebant; aliae denique prorsus arbitrariis ab initio signis, quorum haud exiguum in hieratica literatura numerum invenies. Exempla dedimus in tab. V, D.

Attamen quanvis signorum numerus in hieratica scriptura ad quingenta fere esset redactus, vix alii homines, quam sacerdotes, ea uti poterant. Itaque huius in deos, historicae narrationes, papyri funerales, disquisitiones literariae, etc. hieratice describebantur; at communibus vitae tam publicae quam domesticae usibus neque hieraticum scribendi genus, quippe nimis contortum ac difficile, erat aptum. Unde demotica scriptura sive epistolographica tandem inventa est, quae in maxima ex parte phoneticis notis, iisque ex hieratica literatura petitis constabat. Inter notas phoneticas eidem linguae sono respondententes (homophonas) exiguus numerus eligebatur, ita quidem ut delectui nunc quoque aliquis saltem locus daretur, ut tamen interpretandi difficultas minueretur literaeque communis vitae commoditati adaptarentur. Mimeticum elementum prorsus fere interiit, paucis tantummodo figuris exceptis; symbolicarum notarum non nisi eae conservabantur, quae ad sacros ritus, praesertim deorum nomina pertinebant, quae ex more orientalium populorum ⁷⁹⁾ Aegyptii quoque deserta pronuntiatione profanare vix audebant.

Ut transitus ab hieroglyphica literatura ad hieraticam et ab hieratico scribendi genere ad demoticum magis pateret, in tabul. XVI delineandam curavimus partem triplicis inscriptionis in mumiae cuiusdam ex collectione Belzoniana, quae hodie in Museo Britannico adservatur, ligamentis repertae. Qua in re duce secuti sumus Anglum Pettigrew, qui praecivit nobis in opere plus semel in superioribus huius operis sectionibus nobis laudato eoque inscripto:

History of Egyptian Mummies and an Account of Worship and Embalming of the sacred animals by the Egyptians; with remarks on the funeral ceremonies of different nations, and observations on the Mummies of the Canary Islands, of the ancient Peruvians, Birman priests, etc. (Londin. 1834, 4.) tab. XI. Cf. p. 111.

Magnum est discrimen inter hieroglyphicam scripturam et anaglypha, quae secundum Herodotum, Diodorum et Clementem Alexandrinum satis luculenter ab hieroglyphis differabant. Subtilem tamen accuratamque anaglyphorum definitionem ne Champollion quidem dedit. Intelligendae sunt picturae symbolici historice argumenti, quibus actio quaedam ita delineatur, ut unumquodque picturae elementum primo statim obtutu directe referendum sit ad tabulae argumentum. Saepenumero fit, ut magni hieroglyphicarum figurarum complexus pro anaglyphis habeantur, quum curatissima operis executione, magnitudo singularum figurarum, grata imaginum adornatio, quae artificii architectonicarum legum causa placuit, anaglyphorum naturam habitumque intuentibus adeo in mentem revocaret, ut hieroglyphorum phoneticorum formas vix agnoscere possent. Quod dilucidius

fit exemplo a Champollione ⁷⁹⁾ allato. In plinthis templi versus meridiem siti Karnacensis deprehenduntur complexus hieroglyphicarum figurarum, quos in Tab. XVII, fig. 1 dedimus repetita vice recurrentes ⁸⁰⁾. Quamvis primo obtutu eo inclinemus, ut anaglypha conspiciere nobis videamur, accuratior tamen contemplatio docet, imaginum distributionem anaglyphorum naturae minime convenire; quo accedit, quod plures deprehenduntur figurae, quos inter et reliquas nullus agendi nexus reperiri potest. Itaque vides phonetica hieroglypha, architectonico aedificii ornamento adaptata. Re vera illi, quos commemoravimus, hieroglyphorum complexus nihil aliud referunt, nisi scuta nominis ac titulorum Pharaonis Ramessis III. (RAMESSÏ), uti ex sexta huius operis sectione patebit et collatis schematibus ellipticis, quae tab. XVII, fig. 2. delineavimus statim elucet ⁸¹⁾. Anaglyphorum interpretatio, quorum argumenta erant clarissima regum populique fata, religionis dogmata ⁸²⁾ etc., ita tamen exposita, ut mysteriorum ad instar profanis hominibus occultarentur, maiorem etiam in modum, quam hieroglyphicae literaturae clavis ac praecepta, soli sacerdotum ordini reservabatur.

Quibus expositis, vix aliquid addendum invenimus, eorum in gratiam, qui uno obtutu perspicere desiderant, quid Champollion in hieroglyphicarum inscriptionum interpretatione praestiterit. Fieri non potuit, quin post eum alii surgerent, qui hic illic falsa emendarent, manca supplerent, inutilia ac nimis confidenter dicta researent: at summam eorum, quae singulari ingenii acumine post diuturnas saeculorum tenebras protraxit Gallus, veram esse dudum intellectum est, et a primo statim initio intellexerat B. Niebuhrus, qui Champollionis inventum maximam saeculi nostri gloriam, fertilissimamque, quae nostra aetate literarum in horto plantata esset, arborem haud cunctanter pronuntiavit ⁸³⁾. Quem deinde alii docti homines secuti sunt, qui praeter expectationem nova argumenta afferbant, Henricus Salt ⁸⁴⁾; Italus Gazzera ⁸⁵⁾; Angli Yorke et Leake ⁸⁶⁾. Salt enim, qui primo acris novi inventi adversarius in arenam conscenderat, occasione oblata, ipsa veteris Aegypti monumenta in solo natali contemplandi, ea quae Champollion in epistola sua ad Dacium docuerat (haec enim sola tunc temporis Saltio innotuerat: ignotum ei adhuc erat opus, quod post illam de hieroglyphica veterum Aegyptiorum literatura idem vir iamam conscripserat) cum ipsis hieroglyphicis inscriptionibus comparavit; notarum nonnullarum significationem melius determinavit, quam Champollion, qui eo facilius poterat errare, quod tabulis tantummodo usus erat ad magnum opus: *Description de l'Égypte* inscriptum pertinentibus. Auxit praeterea alphabetum hieroglyphicum magno homophonorum signorum numero; eiusque ope, non solum Lagidarum Romanorumque imperatorum, in quibus primo initio acquieverat Champollion, nomina ac titulos interpretabatur, sed ipsa nomina veteris Aegypti numinum in Pharaonici aevi monumentis vel phoneticis hieroglyphis scripta invenit, veluti deorum Phtha, Ammon, Anubidis, Imuth, Arsiesi, vel symbolicis figuris expressa, uti deorum Phra, Thoth, Osiridis, deae Isidis, quamvis negari nequeat, quod deinde demonstravit Champollion, eum plus semel in graves incidisse errores. Praeterea, quod longe maioris erat ponderis, Pharaonum nomina phoneticis notis expressa repperit, quo facto statim omnes sanioris iudicii viri intellexerunt, phonetica signa elementum fuisse hieroglyphicae literaturae, multaque Aegypti monumenta longe esse antiquiora, quam eo usque erat existimatum, artemque Aegyptiam plura ante Troiae excidium saecula miro

vigore floruisse. Saltii nomen eo magis hoc in argumento commemoratione dignum est, quod propriis studiis eadem in Aegypto invenit, quae eodem tempore ex priscis monumentis in Gallia eruerat Champollion.

Ea quoque, quae Italus Gazzera, secundo loco nobis commemoratus, disseruit, eundem in finem disputabantur, ut phoneticorum hieroglyphorum usus Pharaonum aevo demonstraretur indeque manifestius eluceret, Champollionis inventum totius hieroglyphicae literaturae, tot per saecula spissis tenebris obrutae, esse clavem. Quamvis in dissertatione illius viri nunc vix aliud quidpiam inveniatur, quam quae ad prima doctrinae elementa hodie omnibus notissima pertineant, ideoque nemini in mentem venire queat, hoc libro tamquam duce vel teste esse utendum, tamen eo tempore, quo liber apparuit, haud exiguum erat meritum, recens inventa et ab innumeris viris doctis in dubitationem vocata novis argumentis exemplisque firmare ac stabilire. Tabulae libro adiectae, in quibus monumenta quaedam Aegyptiaca musei regii Taurinensis delineata sunt, hodiernum quantivis sunt pretii. Tertio autem, quem commemoravimus, libro, praeter tabulas, quae monumentorum veteris Aegypti in museo Britannico adservatorum imagines lapidi inscriptas reddunt, peculiare pretium accessit ex Epistola adiecta Champollionis ⁸⁷).

Quod si rite perpenduntur ea, quae ab hisce viris eruditis nobisque ipsis in superioribus disputata sunt, vix opus esse videtur ut obiectiones refutemus ab aliis viris doctis, praesertim ab Italo Lanzi ⁸⁸), a Russo Gulianoff ⁸⁹), a Germanis Pfaff ⁹⁰), Kopp ⁹¹), palaeologorum decore, aliisque minorum gentium hominibus prolatae. Ea quae disseruit Seyffarth ⁹²) nimis sunt debilia, quam ut aliquem morari possint; ea, quae Itali Jan-nelli ⁹³) et Ricardi ⁹⁴) disseruerunt, adeo cachinnos movent, ut ipsi risum saniorum hominum concitaremus, si confutatione eiusce modi homines dignos esse arbitraremur.

Ast inter adversarios Champollionis vir exstitit ingenii sagacitate linguarumque Asiae cognitione prae multis egregius, Klapproth, cuius argumenta, dum ipse inter vivos erat, refutare necessarium duximus, post mortem superfluum censemus. Vix enim quisquam infitutum ibit, Klapprothium nulla alia de causa in arenam consendisse, quam quia Champollion eius Epistolam de hieroglyphorum acrologicorum inventione paulo acrius perstrinxerat ⁹⁵). Quod aperte elucet ex ipsius Klapprothii verbis ⁹⁶). Itaque duo scripta publici iuris fecit ⁹⁷), tanto acumine composita, ut multos (ex. gr. eruditissimum v. Bohlen) a recto itinere abduceret eaque, quae ex tenebris vix emerant, novis nebulis obscuraret. Fuerunt tamen alii, inter quos prae reliquis nominamus Kosegartenium, de hieroglyphica etiam literatura optime meritum ⁹⁸), qui in errores se abduci non patiebantur, hodieque vix aliquis erit, qui Klapprothium audeat defendere, ira ac, nisi magnopere fallimur, etiam invidia obcaecatam.

ADNOTATIONES.

1) Cfr. *Mémoires de l'Académie des Inscriptions et belles-lettres*. Tom. XXIX, p. 514. XXXIV, p. 35. Videt etiam eiusdem auctoris dissertationem: *Essai sur les moyens de parvenir à la lecture et à l'intelligence des hiéroglyphes Égyptiens* in eiusdem collectione Vol. XXXV, p. 1 — 55. Quam opinioem impugnavit Tytchen in commentatione inscripta: *Ueber die Buchstabenschrift der alten Aegypter* in *Götting. Bibliothek der alten Literatur und Kunst*, 1789, nr. 6. p. 62.

2) *L'Égypte ancienne*, Vol. I, p. 286. Cfr. Section. I, not. 34. — Quin demonstrari potest, opinionem illam, inter hiéroglyphica signa existisse, quae phoneticorum uonem increperant, longe etiam hisce viris fuisse antiquiore. Pierius Valerianus *Hieroglyph. lib. XLVII*, cap. 27, p. 507), qui ceum aunis aute Kircherum vixit, nonnullorum complexum singula signa literarum vicem tenere, integrumque olim alphabetum phoneticum ex figuris hiéroglyphicis compositum existisse arbitrabatur. Kircherus, quamvis, ut iam supra in primis huius operis sectione monuimus, fere constanter ideographicam hiéroglyphorum interpretationem tueretur, multis figuris mirum in modum divulsi se laceratis, tandem eo pervenit, ut integrum alphabetum reperisse sibi videretur. Cfr. *Obelisc. Pamphil.* p. 130 sq. *Oedip. Aegypt.* Tom. III, p. 47 — 50. Circa annum 1750 Anglus Samuel Shuckford opinabatur signa ideographica complexu phoneticis immixtos esse. *Histoire du monde*, Tom. II, p. 282 sqq. Etiam Gibert (*Mémoires de l'Académie des Inscriptions*, Tom. XXXV, p. 663) *ἡρώα στρογγύα* quae vocantur in notissimo illo Clementis Alexandrini de veterum Aegyptiorum scriptura loco, literas fuisse putabat. Groguet eusebat (*Bibliotheca analitica Neapolitana*, 1810, Tom. IV, p. 346 sqq.) hiéroglyphica nihil aliud fuisse nisi literas maiusculas hebraice alphabeti calligraphorum more exornatas, ita ut non procul abfuerit a priore illo Scyffarthi systemate, de quo in sectione huius operis quinta disseretur. Etiam Langles (*Voyages de Norden*, *Notes et éclaircissements*, Vol. III, p. 296) minime hesitabundus opinionem proposuit, literarum hiéroglyphicam phoneticam naturam fuisse indeque demotivam sivo euchoriam Aegy-

ptorum scripturam esse derivatam. Ipsa doctissimi viri verba adscribimus: *Quoiqu'il n'entre pas dans mon plan de faire des recherches sur les différents écritures hiéroglyphiques et alphabetiques des Égyptiens, on me permettra de donner quelques détails sur le caractère musnadé*) dont il est souvent mention dans les auteurs arabes qui ont écrit sur les pyramides, et autres anciens monumens égyptiens. L'origine de cette dénomination nous est absolument inconnue: nous voyons seulement qu'elle sert à désigner les hiéroglyphes et autres anciens caractères égyptiens. „Ce caractère, disent-ils, était si connais, qu'on y renfermait en quelques lignes des sens qui, traduits dans une autre langue auraient rempli un grand nombre de pages.“ Ceci me parait assez bien convenir aux hiéroglyphes qui devaient, en effet, contenir beaucoup de choses en peu de figures. Au reste, voici quelques détails tirés d'un ouvrage anonyme, qui feront connaître l'idée que l'on peut attacher au caractère musnadé; „c'est celui, disent-ils, qui appartient aux sept planètes [mir hisce verbis non usum esse Scyffarthum, quum systema suum spotelesmaticum proponeret]; les partisans de la métémpychose, qui fondèrent les temples et autres anciens monumens de l'Égypte, s'en servirent pour écrire leurs secrets, les principes de leurs sciences, leurs préceptes, les procédés de leurs talismans, le culte à rendre aux esprits qui président aux mansions de la lune pendant les quatre saisons, et de ceux qui président aux jours et aux nuits. On trouve des fragmens de ces caractères dans les anciens livres.“ L'ouvrage d'où j'ai extrait la citation qu'on vient de lire, contient quatorze alphabets musnades de vingt-huit lettres chacun, et divisés en deux séries. Chaque série est composée de sept alphabets, dont les lettres sont disposées suivant l'alphabet arabe, avec la lettre de cet alphabet correspondante à la lettre musnadé; celles de la première série sont purement alphabetiques, autant qu'on peut en juger d'après la manière grossière dont elles sont tracées. On y reconnaît pourtant quelques lettres gobtes, telles que le chima (c), le dei (†), le dalda (z), etc.; mais ces dernières sont beaucoup plus communes dans la seconde série, qui contient sept alphabets musnades anciens. On y remarque l'Ibis qui répond au 𐤀 (th),*

*) Musnad est forma adiectivae arabice formata a substantivo Sind, India. Arabes hinc vocabulo alphabetum aethiopicum, quod igitur iudicase originis esse opinantur, sguiv-

ficant. Cfr. Lepsius, *Ueber die Anordnung und Verwandtschaft des Semitischen, Indischen, Alt-Perischen, Alt-Aegyptischen und Aethiopischen Alphabets*, Berlini 1837, S. p. 78.

la croix à anse placée au-dessus du D (1), le scarabée au dessus du D ik d ponctué (dt), Osiris dans sa barque au-dessus du C (q), etc. Il s'en faut beaucoup que je croie à l'exactitude de l'auteur et du copiste de cet ouvrage; mais il peut nous servir au moins à établir une proposition assez probable, c'est qu'on aura fini par alphabétiser les hiéroglyphes; et que peut-être même les lettres de l'alphabet égyptien étaient dérivées des hiéroglyphes. In adnotatione hinc verbis subiecta Langlès exemplo utitur alphabeti Coreani, quod centum sexaginta octo selectis scripturæ Sineusium ideographicæ signis constat. — Monemus prætorca Suecum Palin in commentatione, quo nuper absque auctoris nomine prodit, inscripta: *Nouvelles recherches sur l'inscription en lettres sacrées du monument de Rosette* (Florentiæ 1830, 8.) gloriam Champollionis sibi met ipsi vindicasse et contendisse nihil ab illo viro esse probatum, quod non dudum ipse iam iam proponisset atque invenisset. Quæ in re lectoris alegat ad librum inscriptum *Analyse de l'inscription de Rosette* (Drbsd. 1804), p. 17. 25. 37. 47. 71. 81. 93. 117. 151. 163 etc. imprimis ad p. 29. 30. 157. *Fragments de l'étude des hiéroglyphes*: Tom. I, p. 141. II, p. 16. 65. 67. 72. 101. 148. aliaque huius voluminis complura loca; III, p. 6. 16. 20. 45. 47. 113. 213 etc. IV, p. 153. 173. 186. 187. 190. 191. 194. 223. 224. 232. 236. 239. 243. 264. 287. 288. V, p. 139. 151 etc. ubi docuerat nonnulla signa hiéroglyphica olim tonicam (i. e. phoneticam), alia nonnulla grammaticam significationem habuisse. — Cfr. denique Spohn apud Boettiger, *Amalthea*, I, p. 83.

3) *Discimus ex Horapolline*, ait in opere suo de origine et usu obeliscorum, p. 439, unam fuisse hiéroglyphicorum speciem, quam ex sono significabant, phoneticam itaque appellandam, sive vocalis, quam *Clementis* quoniam expressit non nominaverit sub ænigmati nomine complexus vredi potest. Imprimis cfr. p. 454 sq. 552 sqq.

4) Minime enim Champollion primus fuit, qui hoc nomen proposuit, quamvis in epistola ad Dacierum (*Lettre à M. Dacier*) dixit: *Le monument de Rosette nous présente l'application de ce système auxiliaire d'écriture, que nous avons appelé phonétique, c'est-à-dire exprimant les sons.* Iam Klaproth (*Collection d'antiquités de Palen*, p. 3, not. 2. *Examen critique des travaux de feu M. Champollion sur les hiéroglyphes*, p. 19 not.) vituperavit Champollionem, quod Zoëga non nomen tacerit.

5) I, 7, p. 10 ed. Pauw: $\text{ἔτι γε μὴν καὶ ἀντιψυχῆς ὁ ἰσθῆς ἴσασται ἐκ τῆς τοῦ ἀνάμματος ἱμνυίας καλῆται γὰρ παρ' Ἀγυπτίους ὁ ἰσθῆς βαίῃθ$ (sic);

vide infra). τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα διαμεθῆναι, ψυχῆν σημαίνει καὶ καρδίαν. ἴσται γὰρ τὸ μὲν βαί, ψυχῆν, τὸ δὲ ἰθ, καρδία. ἡ δὲ καρδία κατ' Ἀγυπτίους ψυχῆς περίβολος ὥστε σημαίνει τῆν οὐρανίον τοῦ ἀνάμματος ψυχῆν ἰσθαμεθῆναι. ἀρ' οὐ καὶ ὁ ἰσθῆς διὰ τὸ καὶ πρὸς τῆν ψυχῆν σημαίνει, ἔσθω οὐκ οὐκ τὸ καδὸλον, ἀλλ' αἶμα, ὃ καὶ ἡ ψυχῆν τρέφεται. Zoëga, I, I, p. 553 cum vocabulo βαίῃθ comparavit cœpticum σγοιζατ. Cfr. Jablonski, *Panth. Aeg. Protegom.* p. CXXVI sq. *Opusc.* Vol. I, p. 47. Adscribimus præterea, quæ leguntur apud Rossi in *Egyptolog. Aegypt.* p. 31: *Ἰαμ ἡθ, quod Horus ait denotare cor, hodie Copti scribunt θατ. Βαί autem anima est, opinione mea, quam dicunt ἄρι vita, cum articulo παρι. Etymon tamen sive interpretationem τοῦ βαίῃθ nequaquam probo. Neque enim verosimile est, vōstissimos Aegyptios, quom primam accipitrem βαίῃθ denominare coeperunt, stultiores hoc nomen ex βαί atque ἡθ composuisse propterea, quod βαί a nima exprimat, ἡθ, cor. Equidem non dubio, adeo artificiosos vocabulorum notationes ab ingenio sacerdotum, vel theologorum Aegyptiorum profectas; casque, licet interdum antiquæ sint, multo tamen esse ipsa inventionis atque usu vocum, quæ a prima gentis ac linguæ origine exordium ducit, recentiores. Habe veriorum, ut mihi videtur, nominis rationem. βαίῃθ est ab ἄρι, hebr. אר, quod est ad volare, irrucere voluerum rapacium more. Nam τῷ Αἰτ præposito articulo habes Παίτ, Βαίτ: quod postea Βαίτ scribere, qui animæ et cordis significationem in eo latere commenti sunt, quom veram vocis originem ignorarent. Deuteron. XIV, 17 ed. Wilkins scriptum est ἔκαστ' accipit' pro ἔκαστ', et in Scala M. p. 167 ἔκαστ, ἴτερα τ in c commutata. Ab eodem nomine ἄρι, de quo supra, etiam ἀρὸς est ortum. Sed hoc Græci æquilarum proprium, illud Aegyptii accipitrum fecere. — Hæc Rossius.*

6) Apud Champollion, *Précis*, B, p. 398.

7) Dulaurier, *Examen critique d'un passage des Stromates de St. Clement d'Alexandrie*, p. 39. Thilorier, *Examen critique des principaux groupes hiéroglyphiques*, p. 95.

8) Supplementum quartæ et quintæ editionis Encyclopaediæ Britannicæ apparuit anno 1819, postquam exemplaria commentationis Youngii iam iam anno 1818 scorsim per totam Europam distributa erant, quamvis eruditorum virorum animos tunc temporis vix atteuderet. Nos utimur quarto volumine Supplementi ad quartam, quintam et sextam Encyclopaediæ editionem inscripti: *Supplement to the fourth, fifth and sixth editions of the Encyclopaedia Britannica. With preliminary dissertations on the history of the sciences. Illustrated by engravings.* Vol. IV. Edin-

burgh 1824, 4. Caput, quo de Aegypto agitur (*Egypt*, pag. 38 — 74, quo pertinent tabulae LXXIV — LXXXVIII), inscribitur: *Sec. I: Introductory view of the latest Publications relating to Egypt. — II. Pantheon. — III. Hierarchy. — IV. Calendar. — V. Customs and Ceremonies. — VI. Analysis of the triple Inscription. — VII. Rudiments of a Hieroglyphical Vocabulary. — VIII. Various Monuments of the Egyptians.* Hinc intelligitur, quid caput illud contineat, satis ingeniosis coniecturis, quibus scrutatorum sagacitas excitari potest, repletum; quamvis multa desint, quae invite desiderantur. Iam antea Young conatus erat demoticam inscriptionem Rosettanae partem interpretari (*Museum Criticum or Cambridge Classical Researches*, nr. VI, 1816, p. 155 — 204; *cf.* nr. VII, 1821, p. 329 — 339), quo de consimine infra uberius dicitur. Huc quoque pertinent eiusdem docti viri *Remarks on Egyptian Papyri and on the Inscription of Rosetta in Archaeologia, or miscellaneous tracts relating to antiquity*, Vol. XVIII, aliaequo commentationes, quas enumeratas reperies in brevi dissertatione de vita Youngii (p. 58 sqq.) praemissa huius viri libro inscripto: *Rudiments of an Egyptian Dictionary in the ancient eucharial character* (Londini 1831, 8), cuius supra in sectione huius operis secunda mentionem fecimus.

9) *Cfr. Quarterly Review*, nr. LV, Febr. 1823, p. 188 — 197. Young, *Account of some recent discoveries in the hieroglyphical literature and Egyptian antiquities; including the author's original alphabet, as extended by M. Champollion*, Londini 1823, 8. Vide contra disserentem Champollionem in *Précis*, B. p. 13 — 40. Digna etiam sunt quae comparantur ea, quae de hac controversia dixerunt Arago in *Éloge historique du Dr. Thomas Young* et Silvestro de Sacy in *Notice sur la vie et les ouvrages de M. Champollion* (Paris. 1833, 8), imprimis p. 33 sqq.

10) *Examen critique*, p. 3 sqq.

11) Ζοῦῖα, sagacissimi ingenii vir, uturam huiusmodi schematum coniectura iamiam erat adocuita. Ait enim (*de origine et usu obeliscor.*, p. 465): *Conspiciuntur passim in Aegyptis monumentis schemata quaedam ovata sive elliptica plane basi insidentia, quae emphaticae ratione includunt certa notarum syntagmata,*

sive ad propria personarum nomina exprimentia, sive ad sacrosiores formulas designanda. Ex iisdem autem hisce verbis sperat potius, quam certis argumentis demonstrare potuisset. *Cfr. Barthélemy opud Caylus, Recueil d'antiquités*, Vol. V, p. 79. Champollion, *Précis*, B. p. 234. Rosellini, *Monumenti dell'Egitto e della Nubia*, Part. I. *Monum. stor.* Vol. I, p. 113. Guiljelmus ab Humboldt in commentatione inscripta: *Ueber vier Löwenköpfige Bildsäulen in der Königlichen Antikensammlung zu Berlin* schematum istorum alteri aptissimo nomini appellavit scutum novum (*Namenschild*), alterum scutum tituli (*Titelchild*). Apud Gallos sudent *cartouches royales*, apud Italos *cartelli reali*. Heeren (*Historische Werke*, Vol. XIV, p. 18) opinionem proposuit, regum nomina ab Aegyptiis ideico huiusmodi schematis esse circumdata, ut indicaret hieroglyphica phoneticam habere significationem. Nuper Jannelli (*Hierograph. cryptic. veter.*, p. 191) contendebat, ista schemata nihil aliud continere, nisi decorum nomina. Re vera, uti pluribus exemplis *) commoustraverunt Rosellini, l. I, Vol. I, p. 142 et Champollion, *Grammaire Égyptienne*, I, p. 140, nomina titulique decorum schematibus ovatis interdum includebantur: atqui tunc deos haud tamquam nomina coeli sed tanquam primos, dum in terra degerent, Aegypti reges. Prorsus similibus annulis utuntur Sinae, ubi aliosae gentis nomina propria scribere volunt (*cf.* Tab. X, fig. 9), aut signum oris apponunt, quo phoneticam scripturam indicare solent. *Cfr. Kopp, Bilder und Schriften der Vorzeit*, II, p. 81. In hieratica scriptura annulorum vicem tenuit aut nomen signum ☉, quod deinde nomine absoluto susceptum aliud signum huius formae: ☉☉. In demotica scriptura prius signum eiusdem erat formae atque in hieratica, posterius contra varias ac inter se diversissimas formas includebat, quas in tab. VIII, fig. 4. 5. 6 apponimus. *Cfr. Kosegarten, de prisca Aegyptiorum literatura Commentat.* I, p. 22 sq. Spohn, *de lingua et literatura veter. Aegypt.* II, p. 17. Ne quis cogitet, casuum flexiones hisce signis indicari, monumentum tam in Coptorum quam in veterum Aegyptiorum lingua singulos casus nulla nomini flexione esse distinctos. Quod

*) *Cfr. Tab. V, fig. 22: Ηνωθ ηγ-ρα i. e. dominus Chonph-ra (Chonbis Sol); fig. 23: Ηνωθ τρεθ ητο, Neth dominus mundi; fig. 24: Εβρεθτ ητθ ηαα ηηθ ζατρε ηβεζ ηητσοθ ηρη, Harhat, magnum numerus, dominus caeli, situs mundi solaris; fig. 25: Ησε τηηρη τητρηαατ τηησο ηααησοθ, Isis potens, divina mater, vivifexatrix aquarum; fig. 26: Οθηηρη αατσοθε i. e. Oanphris veri-*

dicus (nomen Osiris regis); fig. 27: Ηεθτ ηητρη αηεε i. e. Nephthys dea soror. Exstat Augustae Turinorum, ubi in sectione huius operis secunda monumentum, charta papyracea hieratica scripta, quae fragmenta continet canonis regum Aegypti. Ibi plura eiusmodi decorum, quae antiquitus in Aegypto regnasse fubulae perhibebant, nomina sanulis illustra deprehenduntur.

Varro (de ling. latin. VIII, p. 97 ed. Steph.) ita exposcit: *Aegyptiorum nomino singulis casibus dicuntur*. Cfr. A. W. v. Schlegel, *Indische Bibliothek*, Vol. II, p. 316. Monendum est signum, quod tab. VIII, fig. 5 delineavimus, notationem numinis includere, uti demonstravit Thilorier, *Examen critique des principaux groupes hiéroglyphiques*, p. 91—94. — A scutis nominum ac titulorum differunt ve xilla. Unusquisque rex militare signum habuit, quod peculiarem inscriptionem continebat, qua is solus utebatur. Ea inscriptio areae quadrangulæ et inferne lumbriatæ, superno disco cum serpeute et niso, Hori symbolo ornatae inclusa, saepenumero annulis ista supra commemoratis adposita deprehenditur. Cfr. Rosellini, *Monumenti*, L. I, p. 156. Vexilla, tamquam insignia militaria, Aegyptii non minus adamavere, quam Indi. Vide v. Böhlen, *das alte Indien*, Vol. II, p. 71. — Obiter monemus Kircherum putasse, annulos istos nihil fuisse aliud nisi amuleta. *Oedip. Aegypt.* III, p. 464.

12) *Précis*, B. p. 18: *Je dois dire qu'à la même époque et sans avoir aucune connaissance des opinions de M. le docteur Young, je croyois être parvenu, d'une manière assez sûre, à des résultats à-peu-près semblables.*

13) Quod intelligitur praecipuis collato loco quodam operis inscripti: *De l'écriture hiérotique des anciens Égyptiens*, quod Gratianopoli [Grenoble] 1821, fol. apparuit, itaque vix anno ante publicationem Epistolæ ad Daccrium [Lettre à M. Dacier]. Liber iam nunc rarissimus est adnumerandus, quum Champollion omnia exemplaria, quotquot recuperare potuit, coëmit et deleret. Verba huc pertinentia desumimus ex scriptis a Klaprothio editis (Collection d'Antiquités du Cher, de Palin, p. 2. *Examen critique*, p. 4.), qui non sine iure certissimum inde argumentum repetit, Champollionem haud prius quam post editam Yonggii commentationem, nec nisi hoc viro dice, in rectam, quae ad hiéroglyphorum intelligentiam conducit viam esse ingressum. Verba haec sunt:

Ces manuscrits [hiérotiques] ont de bonne heure attiré l'attention des savans. Rigord, Montfaucon, le comte de Caylus, Fobé Barthélemy^{*)}, Zoega, M. de Humboldt, et les membres de la Commission d'Égypte,

ayont reconnu que l'écriture de ces rouleaux différoit essentiellement de l'hiéroglyphique, la considèrent, les uns comme étant l'écriture hiérotique, les autres comme l'écriture épistolographique ou populaire, mentionnées par les auteurs grecs; mais tous s'accordent sur ce point important que l'écriture de ces manuscrits égyptiens est alphabétique, c'est-à-dire qu'elle se compose de signes destinés à rappeler les sons de la langue parlée.

Une longue étude et surtout une comparaison attentive des textes hiéroglyphiques avec ceux de la seconde espèce regardés comme alphabétiques, nous ont conduits à une conclusion contraire.

Il résulte en effet de nos rapprochemens:

1°. *Que l'écriture des manuscrits égyptiens de la seconde espèce n'est point alphabétique.*

2°. *Que ce second système n'est qu'une simple modification du système hiéroglyphique, et n'en diffère uniquement que par la forme des signes.*

3°. *Que cette seconde espèce d'écriture est l'hiérotique des auteurs grecs, et doit être considérée comme une tachygraphie hiéroglyphique.*

4°. *Enfin, que les caractères (et par conséquent aussi ceux dont ils dérivent) sont des signes de choses et non des signes de sons.*

Verba parenthesi inclusa: et par consequent aussi ceux dont ils dérivent, licet conveniant opinioni a Champollione propositae, a Klaprothio tamen addita esse videntur. — Ipso Champollion saepenumero ablegat lectores ad locum quendam operis inscripti: *L'Égypte sous les Pharaons*, quod anno huius saeculi decimo quarto apparuit, nisi haec verba leguntur (Praefat. p. XVIII): *On retrouvera enfin, sur ces tableaux où l'Égypte n'a point que des objets matériels, les sons de la langue et les expressions de la pensée.* Notatu praeterea digna sunt verba eiusdem operis vol. I, p. 24: *La langue copte peut-être nous peut conduire à l'interprétation des hiéroglyphes auxquelles elle doit avoir quelque rapport, quibus adnotatione haec etiam addit: Ceci n'est point un paradoxe.* Atqui haec verba satis vaga sunt et indefinita, adeo ut cum quavis scire sententia de hiéroglyphorum natura congruant, ac Champollion, iis enuntiatis sui haud propius accesserat, quam d'Origny. Caeterum in epistolæ ad Daccrium Champollion Yonggii non nisi

*) Caeterum monendum est, quod Champollion, ubi hieroglyphorum manuscritorum mentionem facit, quibus tempore suo diligentissimè inspicere Rigord, Montfaucon, Caylus, Barthélemy, notissimam inscriptionem Carpentoracensem intelligere videtur, quam Rigord (*Mémoires de Trévoux*, Amstelæd. 8. Jun. 1705. Tom. IX, pag. 438), Montfaucon (*Antiquité expliquée, Supplém.* Tom. II, pag. 207), Caylus (*Recueil d'antiquités*, Tom. I, p. 74, tab. 26)

et Barthélemy (*Mémoires de l'Académie des Inscriptions*, Vol. XXXII, p. 725, tab. 1) delineaverunt, et is, quem postremo loco commemoravimus, eruditus vir interpretari conatus est. Est aramaica, non aegyptiaca originalis, licet eadem inepide usque sit Grotefend (*Fundgruben des Orients*, IV, p. 244) in alphabeto, quod aegypticum esse dicebat, constituendo. Cfr. Kopp, *Bilder und Schriften der Farselt*, Vol. II, p. 227 sqq.

abiter in adnotatione quadam mentionem fecit. Cfr. *Précis*, B. p. 55. — Eam, quam olim de hieroglyphico literaturae natura habuerat sententiam, ipso Champollion, vero denique principia detecta, ineptam fuisse ac falsam ingenue declaravit. Qua in re prae reliquis commemoratio digna sunt haec verba (*Précis*, B. p. 299): *Ces faits détruisent, il est vrai, tous les systèmes avancés jusqu'ici sur la nature de l'écriture hiéroglyphique égyptienne; ils frappent de nullité toutes les explications de textes ou de monuments égyptiens hasardés depuis trois siècles; mais les savans feront facilement, en faveur de la vérité, le sacrifice de toutes les hypothèses énoncées jusqu'ici, et qui sont en contradiction avec le principe fondamental que nous venons de reconnaître; et tous les regrets, s'il en est de cet égard, doivent diminuer et même cesser entièrement, à mesure qu'on appréciera avec plus de soin et à leur seule valeur les résultats des travaux des modernes qui se sont livrés à l'étude des inscriptions hiéroglyphiques, en partant du principe absolu que l'écriture sacrée des Égyptiens était uniquement composée de signes d'idées, et que ce peuple ne connut d'écriture alphabétique ou de signes de sons, que par les Grecs seulement. J'avais longtemps aussi partagé cette erreur, et j'ai persisté dans cette fautive route jusqu'au moment où l'évidence des faits m'a présenté l'écriture égyptienne hiéroglyphique sous un point de vue tout-à-fait inattendu, en me forçant, pour ainsi dire, de reconnaître une valeur phonétique à une foule de groupes hiéroglyphiques compris dans les inscriptions qui décorent les monuments égyptiens de tous les âges. — J'ai lieu de croire que personne ne viendra du moins me contester encore la priorité dans cette manière tout-à-fait neuve de considérer le système hiéroglyphique des anciens Égyptiens à toutes les époques: si je me trompe donc, l'erreur m'appartient tout entière; mais si l'ensemble des faits reconnus et des faits nouveaux vient confirmer de plus en plus ma nouvelle théorie, comme cela arrive tous les jours, il est juste qu'on reconnaisse, même en Angleterre, que ces importants résultats sont le fruit de mes recherches. — Haec Champollion, de quo dixit Acerbi (*Biblioteca Italiana*, Vol. LIX, p. 146): *Champollion ha scavato una miniera che appariva ancor vergine malgrado de' lavori di tanti doti uomini che lo precedettero. Gli immensi volumi del Kircher, dello Zoëga, del Perizonio, del Jnhlonski, del Palin suranno registrati fra i sogni dell'erudizione, e più di 300 volumi che versano sulle antichità egizie si potranno abbruciare senza che la storia, la filologia, e le buone lettere ne risentano danno alcuno. Atqui operibus Zoëgae per longum ab hinc temporis spatium viri docti, qui archaeologicae Aegyptiacae operam impendunt, novum poterunt carere:**

imo nova editio rarissimi operis de origine et usu ebo-liscorum, esqae aucta et emendata, valde exoptanda est.

14) *Lettre à M. Dacier, secrétaire perpétuel de l'Académie royale des Inscriptions et belles-lettres, relative à l'alphabet des hiéroglyphes phonétiques, employés par les Égyptiens pour inscrire sur leurs monuments les titres, les noms et les surnoms des souverains Grecs et Romains, par M. Champollion le Jeune. Paris. 1822, 8.* Repetita in aere inscripto: *Précis du système hiéroglyphique des anciens Égyptiens*, Cap. II. B. pag. 41 — 89.

15) Conferantur verba Silvacri de Sacy (*Journal des Savans*, 1825, Mars): *Les découvertes que contient la lettre à M. Dacier, et qui, avant même sa publication, étaient venues à la connaissance de M. Thomas Young ont donné lieu, de la part de ce savant, à une réclamation, qu'on peut considérer comme le principal objet d'un volume intitulé: Exposé de quelques découvertes récentes encernant la littérature hiéroglyphique. M. Champollion a répondu à cette réclamation, dans le premier chapitre de son Précis du système hiéroglyphique des anciens Égyptiens, et il a, à mon avis, complètement démontré que, malgré quelques légers points de contact entre les résultats des conjectures de M. le docteur Young et ceux qu'il a d'abord obtenus de la découverte dont l'honneur lui est dû, leurs manières de procéder sont essentiellement différentes l'une de l'autre; et qu'en adoptant pour base du déchiffrement de l'écriture hiéroglyphique des Égyptiens les idées fondamentales du travail de M. Young, on se serait égaré dans une fautive direction, et on n'eût fait qu'augmenter le nombre des conjectures hasardées dont les hiéroglyphes ont été l'objet. Nous croyons que ce jugement sera confirmé par tous les savans, de quelque nation que ce soit, qui examineront les droits respectifs de M. Young et de M. Champollion, à l'honneur d'avoir découvert la route qui peut conduire à l'intelligence des anciens monuments écrits de l'Égypte. Nous ne nions point que les travaux du savant Anglais n'aient pu contribuer à suggérer à notre compatriote quelqu'une des idées qui, après bien des tâtonnemens, l'ont enfin amené à adopter certains principes féconds en heureux résultats; mais on sait qu'un bon esprit peut puiser quelques lumières dans les erreurs mêmes de ceux qui l'ont précédé dans la carrière qu'il embrasse. Je n'en dirai pas davantage sur cette réclamation, qui d'ailleurs semble être déjà oubliée. — Quid commoverit Y a n g u i u m, inventionis gloriam sibi solum vindicare, maximam partem elucet ex verbis, quae huic controversiae accomodavit (*Account of some recent discoveries*, Pref. p. X): *Corona in sacris cer-**

taminibus non victori datur, sed patria ab eo coronari pronuntiatur. Vide contra discrepentem Champollionem in *Précis*, B. p. 6.

16) *Art. Egypt.* p. 62. nr. 56 — 58.

17) Cfr. Champollion, *Précis*, B. p. 24.

18) *Anser* apud veteres Aegyptios fortasse etiam ken vocabatur, quod graeco *xyr* respondisset. In coptica lingua *kenecwoy* audit (non *kenecwooc*, ut legitur apud Kirchorum in *Scala magna*, p. 164), quod nomen Rossi (*Etymol. Aegypt.* p. 86) explicare conatus est vocabulis *ken cawoy* i. e. *puero sinu*. Cum *cwoy* ovem significet, et omnino, uti videtur, *quodvis animal domesticum*, forsitan non sine iure *kenecwoy anserem domesticum* interpretari licet. In hieroglyphicis inscriptionibus variae aenerum anatomique species commemorantur, quarum nomina haec sunt: *amr* (Tab. V, fig. 17), *po* (fig. 18), *twpr* (fig. 19), *cmān* (fig. 20). Cfr. Champollion, *Grammaire Égyptienne*, vol. I, p. 85.

19) Nr. 83. p. 64. Apud omnes fere orientis populos Graeci vocabantur *Ἰώνιοι*. Ita apud Hebraeos *יִוָּנִים*, apud Arabes *يُونَانِيَّة*. Cfr. *Schol. Aristoph. Acharn.* v. 104. *Interp. ad Hesych.* s. v. *Ἰώνια*. Vater, *Commentar zum Pentateuch*, Vol. I, p. 102. Gesenius, *Commentar zum Propheten Jesaias*, cap. LXVI, 19. Vol. II, p. 311. In hieroglyphicis inscriptionibus legitur (Tab. V, fig. 21) *Ἰωνιακ καζι*, terra Ionum, *Ἰώνια*, i. e. Graecia. Champollion, l. I, p. 151.

20) Champollion, *Précis*, B, p. 33.

21) *The phonetic characters, according to the traces which may be discovered in the words Berenice, Ptolemy, Greek, and some others, will afford something like a hieroglyphical alphabet, which however is merely collected as a specimen of the mode expressing sounds in some particular cases, and not as having been universally employed where sounds were required.* L. I. p. 71 K.

22) P. 40 sqq.

23) Vocales literae raro inter hieroglyphica phonetica occurrunt ita ut mox haec, mox illa omissa sit. Itaque nomen Ptolemaei modo *ΠΤΟΛΗΜΗΣ*, modo *ΠΤΑΟΜΗΣ*, modo *ΠΤΑΜΗΣ* etc., modo alia etiam ratione scriptum deprehenditur. Quod unum idemque signum mox huius mox illius vocalis literae vicem tenet, documentum est, huiusmodi modi figuras significationem habuisse haud absimilem iis literis semiticarum linguarum, quas *matres lectionis* appellare solent (N, 7, 7, 7). Etiam ex charta papyrea Borgiana, quam Schow edidit (cfr. Sect. II), patet veteres Aegyptios rarissime vocalibus literis usoa esse. Vide Schow in *Proefat.*, p. XLI. Mira est in illa charta

papyrea frequenter obvia confusio omnium vocalium literarum, ita ut nullis certo cuidam sonis respondisse videatur. Cfr. exempla, quae compositi Schow, p. 88 sqq. In antiquissimis etiam, quae aetate tulerunt, copticae linguae (praesertim dialecti sabbidicae) monumenta Champollion similia rationem vocales literae (imprimis breves) omittendi observavit. Neque aliter res se habet in chartis papyraeis demoticis, ubi vocalos modo desunt modo additae reperiuntur, uti tamen ut earum vis ac significatio fluctuet. Cfr. Champollion, *L'Égypte sous les Pharaons*, I, p. 105 sqq. Kosgarten, *de prisca Aegyptior. literatura* Comment. I, p. 5. Exempla ex inscriptione Rosettana petita deprehendantur apud Spohn, *de lingua et literatura veter. Aegyptiorum* II, pag. 17, not. 12. Seyffarthus (*Kudim. Hierogl.* §. 20, p. 29) contendebat, hunc usum vocales literas omittendi iudo esse explicandum, quod literae antiquissimis temporibus non singulos sonos sed syllabas indidissent, qua in re lectores ablegat ad ea, quae disserunt Paulus (*Repert.* Vol. II, p. 269) et Koppius (*Bilder und Schriften der Vorzeit*, I, p. 110). Quem posteriorem virum ipso ego laudare volui, sed contrariae opinionis auctorem. — Haec est illa fides! — Cfr. eundem Koppium, l. I, p. 115. — Notum est alphabetum Aethiopicum syllabis non literis constare; et Nabathaeum quoque alphabetum huc pertinere, si fides tribui posset Büttneri, *Vergleichungstafeln*, Fasc. I, nr. 3. Cfr. Eichhorn, *Einleitung in das Alte Testament*, Vol. I, p. 151 sqq. et quae contra disseruit omnium paleographorum primum Ulr. Koppium, l. I, Vol. II, p. 326 sqq.

24) Vide supra Section. II.

25) *Éclaircissements sur une inscription grecque, contenant une pétition des prêtres d'Isis dans l'île de Philae à Ptolémée Evergète second, copiée à Philae par M. Cailliod, en octobre 1816; lus à l'Académie royale des Inscriptions et Belles-lettres. Paris 1822, 8.*

26) *Descript. de l'Égypte, Antiq.*, Vol. III, tab. 38.

27) Cfr. Section. IV.

28) *On conçoit que les Égyptiens voulant exprimer soit une voyelle soit une consonne, soit une syllabe d'un mot étranger, se soient servis d'un signe hiéroglyphique exprimant ou représentant un objet quelconque dont le nom, en langue parlée, contenait ou dans son entier, ou dans sa première partie, le son de la voyelle, de la consonne, ou de la syllabe qu'il s'agissait d'écrire.* — Cfr. *Lettre de M. Dacier*, p. 34 sqq. Infra plura de principio acrophonico disserentur.

29) *Descript. de l'Égypte, Antiq.*, Vol. III, tab. 50.

30) Huc pertinet ex. gr. commemoratio Ptolemaei Neo-Caesaris sive Caesaronis, uti vocatur apud Pintarechum (*Caes.* 49, p. 731) et Dionem Cassium (XLVII, p. 345), filii Iulii Caesaris et Cleopatrae, quem breve per tempus Antoninus regem Aegypti declaravit. Cfr. Champollion-Figeac, *Annales des Logides*, II, p. 343—381. Annulus in parietibus templi Tentyritici, quo nomen eius continetur, delineatus est in *Descript. de l'Égypte, Antiq.*, Vol. IV, tab. 28, nr. 25. Vide nostram tab. XXVII, fig. 16. — Praeterea ex interpretatione hieroglyphicarum inscriptionum intelligebatur, famosissimum Zodiacum Tentyriticum Romanis demum in Aegypto imperantibus constructum esse, quia continet nomen *αὐτοκρατορ* nullo nomine addito, quomodo esse sive Claudium sive Nerone exinde patet, quod nomi horum imperatorum in Aegypto eius nihil praeter hunc solum titulum continent. Cfr. Zoëga, *Nomi aegypt. imperator.* p. 14. 22. Iam Samuel Henley (*Magazin Encyclopédique*, 1803, Tom. VI, p. 433 sqq.) sagacissima disquisitione demonstravit, templum Tentyricum Augusto aeco esse constructum, et Soeffarthus quoque (*System. astron. Aegypt. quadripartit.* p. 223 sqq.) zodiacum nuper anno 37 p. Chr. n. vindicavit. Cfr. etiam Dupuis, *Abrégé de l'Origine de tous les Cultes* (Paris. 1821), p. 572. Letronne, *Recherches pour servir à l'Histoire de l'Égypte sous la domination des Grecs et Romains* (Paris. 1823, 8.), p. XV sqq. Minutoli, *Reise* etc. p. 249 sqq. *Description de l'Égypte, Antiq.*, Vol. III, pag. 394 sqq. edit. II. Paravey (*Nouvelles considérations sur le planisphère de Denderah.* Paris. 1822) eum 5200 annis ante Chr. n. constructum esse censuit.

31) Cognomina Ptolemaeorum modo aegyptiis vocabulis reddebantur, ut Epiphania (Tab. XVII, fig. 12. $\overline{\text{ḤḤ}}$ $\overline{\text{gwp}}$ i. e. *deus dici* sive *deus splendens*), modo sine ulla mutatione retinebantur. Ita ex. gr. $\overline{\text{cwp}}$. i. e. *Sorīg*, totidem hieroglyphicis signis scriptum deprehenditur. Cfr. Champollion, *Grammaire Égyptienne*, I, p. 138 et vide Tab. V, fig. 28.

32) Cap. III, p. 90—100.

33) Attamen ubi de personis defunctis agitur, ante nomen signum Osiridis, post nomen figurae ponuntur, quas delineavimus Tab. X, fig. 3. Vivorum hominum nomina excipiuntur imagine hominis genu inclinantis manumque ad coelum tendentis, uti in tab. X, fig. 6. De quo signo determinativo infra dicitur. Tale signum maximo necessarium erat, quando de nominibus virorum feminarumque agobatur,

quae ab animalibus, plantis, aliisque rebus repetita erant. Nonnulla huiusmodi nomina hieroglyphicis signis scripta dedimus in Tab. V.

- fig. 29. $\overline{\text{ΛΟΤ}}$ ($\overline{\text{pwp}}$), *Leo*.
- 30. $\overline{\text{τρωπ}}$ ($\overline{\text{pwp}}$), *Felis*.
- 31. $\overline{\text{gwp}}$ ($\overline{\text{pwp}}$), *Equus*.
- 32. $\overline{\text{noqwp}}$ ($\overline{\text{pwp}}$), *Canis*.
- 33. $\overline{\text{teotwp}}$ ($\overline{\text{pwp}}$), *Canis femina*.
- 34. $\overline{\text{ΛΠ.Υ.}}$ ($\overline{\text{pwp}}$) i. o. $\overline{\text{τρωπ}}$, *Hirundo*.
- 35. $\overline{\text{σιν}}$ ($\overline{\text{pwp}}$), *Capella*.
- 36. $\overline{\text{τερωπ}}$ ($\overline{\text{pwp}}$), *Carthamus*.
- 37. $\overline{\text{ncwp}}$ ($\overline{\text{pwp}}$), *Lotus*.
- 38. $\overline{\text{qnoqwp}}$ ($\overline{\text{pwp}}$), *Benefactor*.
- 39. $\overline{\text{pwp}}$ ($\overline{\text{pwp}}$), *Nati maximus*.
- 40. $\overline{\text{ταλα}}$ ($\overline{\text{pwp}}$), *Amabilis*.
- 41. $\overline{\text{ρατρ}}$ ($\overline{\text{pwp}}$), *Gemellus*.
- 42. $\overline{\text{pwp}}$ ($\overline{\text{pwp}}$), *Vita (Fivus)*.
- 43. $\overline{\text{cnoqwp}}$ ($\overline{\text{pwp}}$), *Bonus frater*.
- 44. $\overline{\text{noqwp}}$ ($\overline{\text{pwp}}$), *Bonus homo*.
- 45. $\overline{\text{teotwp}}$ ($\overline{\text{pwp}}$), *Bona femina*.
- 46. $\overline{\text{τρωπ}}$ ($\overline{\text{pwp}}$), *Bona palma*.

Cfr. Champollion, *Grammaire Égyptienne*, pag. 129 sq.

34) Cfr. Dion. Cass. LXIX, 11. Hieronym. *contra Iovinian.* epist. X. Athanas. *contra gentes*, p. 8. Origen. *contra Celsum*, III, p. 136. *Chron. Alexandrin.*, p. 598. Epiphani. *adv. Haeres.* libr. III, Tom. II, p. 1093. De tempore, quo Hadrianus Aegyptum visitavit cfr. Zoëga, *Nomi aegypt. imperator.*, p. 94—100. — Praeterea huius nominis interpretatione novum signum phoneticum innotuit, quod sonis oov respondet. Esse enim signum, quod vocalem literam exprimeret, patet ex alia idem nomen scribendi ratione (Tab. X, fig. 4), secundum quam omnes vocales literae, excepta $\overline{\text{a}}$ initiali doant.

35) Nomen terrae Beneventensis ($\overline{\text{Βενεατε}}$, $\overline{\text{Βενεατε}}$ $\overline{\text{ναρι}}$) hieroglyphis phoneticis adscriptum in Tab. V, fig. 52. Cfr. Champollion, *Grammaire Égyptienne*, I, p. 150.

36) Cfr. Rosellini, *Monumenti dell' Egitto e della Nubia*, Part. I, Tom. II, p. 443. Scuta tituli ac nomina deprehenduntur in tab. X, fig. 5 [cfr. tab. XXVIII, fig. 10], ubi haec verba leguntur:

($\overline{\text{Ḥap-Ḥur}}$ $\overline{\text{ntwp}}$ $\overline{\text{ΛΔ}}$ $\overline{\text{nsen}}$) ($\overline{\text{τοαττω}}$)
(*Horus-Sol Dis dilectus omnibus*) (*Domitianus*).

37) Hodie in Museo Borbonico Neapoli.

38) *De origine et usu obeliscor.* p. 474. 598 sqq.

39) Cfr. Champollion, *Gramm. Égyptienne*, I, p. 138.

40) Vide Tab. X, fig. 9. Nomen Ma-ri-ni ibi divulgatum est in Ma (*Iaspis*) — $\overline{\text{ni}}$ (*lucrum*) — $\overline{\text{ya}}$ (*secundus*). Etiam Sineses annuli utuntur, quibus

nomina propria hac ratione scripta circumeludunt. Cfr. supra not. 11. Exemplum desumimus ex opere Klapprothii incripto *Evomen critique des travaux de feu M. Champollion sur les hiéroglyphes*, p. 25.

41) Champollion, *Grammaire Égyptienne*, I, p. 58 sq. Salvolini, *Analyse de différents textes Égyptiens*, I, p. 159 sq. Itaque addito hoc signo nota phonetica 48 (tab. IX) significat $\delta\alpha\lambda$ (spr) oculus; n. 156 $\tau\omicron\tau$ monus; n. 88 $\rho\alpha\iota$ os; n. 5 $\delta\alpha\theta$ braccium; n. 188 $\rho\alpha\iota$ ovarum receptaculum; n. 78 $\kappa\alpha\iota$ campus; n. 257 $\rho\alpha\iota$ via. Quodsi idem signum symbolicis hiéroglyphis adicitur, figurativam significationem adsumunt. Ita quod tab. V, fig. 53 delineavimus veritatis ac iustitiae ($\tau\alpha\kappa$) signum symbolicum addita illa nota significat *plumam struthiocamelii*. Alia exempla haec sunt:

	Significatio symbolica.	Significatio figurativa addita nota.
Tab. V, fig. 54.	$\rho\alpha\mu\alpha\iota\epsilon$, $\rho\alpha\mu\alpha\iota\epsilon$.	Ramus palmar, $\delta\alpha$.
— 55.	Lily , $\phi\epsilon\tau$, $\mu\iota\sigma$ $\phi\alpha\iota\tau$.	Arcus, $\mu\epsilon\tau\epsilon\tau$, $\phi\epsilon\tau$.
— 56.	Signum lineis expellendis destinatum *).	Volumen, liber.
— 57.	<i>Symbolum quietis</i> .	Flabellum, $\kappa\pi\tau$.
— 58.	<i>Symbolum motus</i> .	Via, $\rho\alpha\iota$.
— 59.	Signum determinativum regionum et terrarum.	Regio, terra.

42) Hiéroglyphicis literis scriptum dedimus hoc nomen in Tab. V, fig. 60. Cfr. Champollion,

*) Hocce signum non est unicum, quod explendis lineis et distinguendis vocibus destinatum erat. Salvolini, *Analyse de différents textes Égyptiens*, vol. I, p. 154—172. Dedimus ea, quorum unum haec in re demonstravit Salvolini, in tab. V, ar. 61. Notae sub num. 1—9 respondent litterae τ , quae etiam Copti stabantur ad vocem distinguendam, ne quid ambiguitatis remaneret. ex gr. $\tau\iota\tau\tau$ pro $\tau\iota$ - κ ($\tau\iota\kappa$ *veneficus*); $\tau\omicron\mu\iota\tau\tau$ pro $\tau\omicron\mu\iota$ - τ ; $\mu\alpha\iota\tau\tau$ pro $\mu\alpha\iota$ - $\tau\tau$. Num. 10. $\rho\alpha\iota$ (ar. 11. $\bar{\rho}$) est signum paragogicum, quod additur vocalibus in $\bar{\rho}$ desinentibus, ut Num. 12. $\mu\tau$ vocalibus in $\bar{\tau}$ desinentibus. Notae sub num. 13 et 14 addi solent in fine nominum actionem experimentum; num. 13 phonetica scripturam, num. 14 symbolicorum. Notae 15—17, quarum $\tau\omicron\tau$ legendae sunt (proprie alia forma pronominalis affixi pro $\tau\epsilon$, quae in ipsa copica lingua deprehenditur; cfr. Salvolini, l. c. p. 122 not. p. 164) non minus experimentum adhiberendae sunt, quam notae 1—14, ac peculiarem significationem habent eam, quod respectum indicant et quoque plurali maiestatis, etiam apud Aegyptios olim usitato (cfr. Peyron, *Papyri graeci Taurinens.* I, p. 140) respondent. Num. 18. 19. $\rho\alpha\iota$ (18, a $\rho\alpha\iota$), 19, a $\rho\alpha\iota$, $\rho\alpha\iota$,

Grammaire Égyptienne, Vol. I, pag. 114. Aegyptios hoc uno nomine certam quandam Hori formam indicasse, exinde patet, quod notis quibus scribitur unum tautummodo insit signum determinativum. Tribus enim, vel saltem duobus opus fuisset, si verba *filius Isis* non ad ipsum dei nomen pertinuissent. Alia eiusdem Dei forma est $\delta\alpha\mu$ - $\mu\alpha\iota$, $\Lambda\gamma\iota\omicron\upsilon\tau\epsilon\varsigma$, de qua infra.

43) Vide libellum: *Des principales expressions qui servent à la notation des dates sur les monuments de l'ancienne Égypte, d'après l'inscription de Rosette. Lettres à M. l'abbé Costanzo Gozzera par François Salvolini. Lettre I. Paris. 1832, 8. II. 1833, 8.* Contra hanc commentationem scripsit Cataldo Jaucelli, *Riflessioni su due lettere del Sign. Francesco Salvolini intorno ai geroglifici cronografici degli Egizii*. Neapoli 1834, 8.

44) *Præcis*, p. 122.

45) Cfr. San Quintino, *Lezione Archeologica intorno ad alcuni monumenti del Regno Museo Egiziano di Torino* (Augustae Taurinorum 1824, 4). II. *Iscrizione bilingue sopra una mumia Egiziana*, p. 16 sq. 58 sq. Diodorus Siculus contra ait (I, 80): $\nu\delta\theta\alpha\nu$ δ' $\omicron\delta\delta\epsilon\tau\alpha$ $\tau\alpha\nu$ $\gamma\alpha\mu\epsilon\theta\epsilon\tau\alpha\nu$ $\rho\alpha\mu\epsilon\theta\alpha\nu$, $\omicron\delta'$ $\bar{\nu}$ $\bar{\epsilon}$ $\delta\epsilon\gamma\mu\epsilon\theta\alpha\upsilon\tau\epsilon\varsigma$ $\mu\epsilon\tau\epsilon\theta\varsigma$ $\gamma\alpha\mu\epsilon\theta\eta$. $\kappa\alpha\theta\delta\omicron\lambda\upsilon$ $\gamma\alpha\theta$ $\bar{\nu}\mu\alpha\iota\phi\alpha\sigma\alpha\iota$ $\tau\alpha\nu$ $\mu\alpha\tau\epsilon\lambda\alpha$ $\alpha\iota\tau\alpha\nu$ $\iota\tau\alpha\nu$ $\tau\eta\varsigma$ $\gamma\epsilon\gamma\epsilon\tau\omega\varsigma$, $\tau\eta\nu$ $\delta\epsilon$ $\mu\epsilon\tau\epsilon\lambda\alpha$ $\tau\epsilon\mu\phi\eta$ $\kappa\alpha\iota$ $\chi\omega\mu\alpha\nu$ $\mu\alpha\tau\epsilon\lambda\iota\sigma\theta\alpha\iota$ $\tau\eta$ $\beta\epsilon\lambda\epsilon\mu$. Quae procul dubio falsa sunt. Etenim consuetudo maternam stirpem potioream indicandam tam valida fuit, ut in catalogo nominum chartae papyraceae Borgianae, saepenumero singulis nominibus adscriptum sit vocabulum $\delta\alpha\tau\alpha\tau\omega\phi$. Cfr. Schow, p. 9 ac saepius.

nrq. 20. $\mu\alpha\iota$) proprie fuit articulus demonstrativus praefixus masculini generis, coptice $\mu\alpha\iota$ *hice*, qui ubi nominibus affigebatur formam $\mu\alpha\iota$ accepit (Champollion, *Grammaire Égyptienne* p. 183—187). Denique nr 21 $\mu\alpha$ respondet experimento Coptis usualissimo $\mu\alpha$. Frequenter enim ubi $\bar{\nu}$ in hiéroglyphicis inscriptionibus reperitur, in Copica lingua deprehenditur vocalis littera $\bar{\nu}$. — In tab. V, ar. 62 dedimus sub ar. A tabulam articulum demonstrativum praefixorum et sub ar. B eorumdem affixorum, qui in linguam Copticam haud transierunt.

Tab. A. I, a. δ . e. $\mu\epsilon\iota$, $\mu\alpha\iota$ (theb.). $\mu\alpha\iota$, $\phi\alpha\iota$ (memph.). Sing. mascul.

— II, a. δ . $\tau\epsilon\tau$, $\tau\alpha\iota$ (theb.). $\tau\alpha\iota$, $\phi\alpha\iota$ (memph.). Sing. feminin.

— III, a. δ . $\mu\epsilon\iota$, $\mu\alpha\iota$ (theb.). $\mu\alpha\iota$ (memph.). Plural, utriusque generis.

Tab. B. I, a. δ . e. $\mu\alpha$. Singul. mascul.

— II, a. e. $\tau\eta$, $\phi\tau$. Singul. femin.

— III, a. $\epsilon\mu\mu$; δ . e. $\epsilon\mu\tau$. Plural. commun.

Cfr. Champollion *Grammaire Égyptienne*, I, p. 181—187.

46) Champollion, *Grammaire Égyptienne*, I, p. 65.

47) Transitus literae $\bar{w}$ in ϵ in vocabulis derivatis ac compositis satis frequens est. Ita $\rho\epsilon\alpha\alpha$ in compositis, quibus alienae gentis incolae indicantur, derivandum est a $\rho\omega\alpha\alpha$ homo, quod iam dudum intellexerat Champollion, *L'Égypte sous les Pharaons*, I, p. 102.

48) *Examen critique des principaux groupes hiéroglyphiques*, p. 5 sqq.

49) *Monumenti storici* II, p. 304, not. 2: *Nel Copto il vocabolo esprime il padre è ni iwt. Io non so render ragione di una tal differenza; ma ben so che quella voce $\tau\epsilon\chi$ ha nei geroglifici significamento certissimo di padre, come si verrà dimostrato per mille evidentissimi contesti.*

50) Rosellini, *L. I.*, Vol. II, p. 238.

51) Horapollon I, 11, p. 18.

52) *De Iside et Osiride*, §. 56, pag. 374: δ' $\tau\omicron\upsilon\varsigma$ $\epsilon\sigma\tau\iota\upsilon$ $\delta\tau\epsilon$ $\kappa\alpha\iota$ $M\omicron\delta\theta$ $\kappa\alpha\iota$ $\nu\acute{\alpha}\lambda\lambda\eta\varsigma$ $\Lambda\theta\upsilon\mu\iota$ $\kappa\alpha\iota$ $M\epsilon\theta\iota\epsilon\tau$ $\rho\alpha\sigma\tau\iota\alpha\gamma\omicron\upsilon\sigma\iota\epsilon\upsilon\mu\alpha$. $\sigma\eta\mu\iota\omega\sigma\iota\sigma\iota\alpha$ $\delta\epsilon$ $\tau\bar{\eta}\nu$ $\mu\acute{\epsilon}\nu$ $\rho\acute{\alpha}\tau\epsilon\tau\eta\varsigma$ $\tau\bar{\omega}\nu$ $\delta\eta\omicron\mu\acute{\alpha}\tau\omega\nu$ $\mu\eta\tau\acute{\epsilon}\rho\alpha$, $\tau\bar{\eta}\nu$ $\delta\epsilon$ $\delta\iota\upsilon\tau\epsilon\tau\eta\varsigma$ $\omicron\lambda\epsilon\alpha\upsilon$ $\Omega\tau\omicron\upsilon$ $\kappa\acute{\alpha}\sigma\iota\mu\omega\upsilon$ . . . . . $\tau\bar{\omega}$ $\delta\epsilon$ $\tau\acute{\epsilon}\rho\omega\tau\omega\sigma\iota\omega\sigma\iota\sigma\iota\alpha$ $\epsilon\sigma\tau\iota\omega\sigma\iota\sigma\iota\alpha$ η $\epsilon\lambda\eta$ $\tau\bar{\omega}\nu$ $\kappa\acute{\alpha}\sigma\iota\mu\omega\upsilon$. De nomine $\Lambda\theta\upsilon\mu\iota$ cfr. Laerose, *Thesaur. Epistol.* III, p. 159. Jablonski, *Panth. Aegyptior.* III, 5, 4; de nomine $M\epsilon\theta\iota\epsilon\tau$, Jablonski, *l. l.* III, 5, 6. *Opusc.* ed. Te Water I, p. 133. Champollion epitheton $\mu\alpha\theta\epsilon\theta$ in multis hieroglyphicis complexibus reperit [cfr. Tab. X, fig. 20], quas legit nec $\alpha\pi$ $\alpha\lambda\lambda\gamma\tau$, nec $\tau\pi\alpha\alpha\lambda\gamma$ sive nec $\tau\pi\alpha\alpha\lambda\gamma\tau$, i. e. *Isis potens mater*, unde Thormuthis nomen ortum est. Cfr. Aclian. *Histor. animal.* X, 31. Jablonski, *Panth. Aegypt.* I, 5, 10 sq. *Voc. Aegypt.* p. CCXX ed. Vulp. I, p. 88. Te Water. Champollion, *Panth. Égypt. Livr.* VIII, ad tab. 23, a. Wilh. v. Humboldt, *Abhandlungen der Berliner Akad.* 1825. *Class. histor. philol.* p. 149. Nominis illo composito etiam feminas tanquam proprio utebantur, ex. gr. filia Pharaonis *), quae Mosen salvavit et educavit. Cfr. Josepho, *Antiq. Judaic.* II, 9, 5, p. 99. Cfr. Epiphani. *Haeres.* LXXVII, nr. 23, p. 1055 ed. Petav. Syncell. *Chronogr.* p. 120 C. Goar, p. 227 Dindorf. Routh, *Reliq. sacrae.* Vol. II, p. 268. Zoëga auctore (*Num. Aegypt. Imperator.* p. 214) Thormuthis nomen explicandum est vocabulis aegyptiis $\ddagger$ - $\epsilon\pi$ - $\alpha\sigma\tau\eta$, η $\delta\iota\delta\omicron\tau\omicron\upsilon$ $\delta\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon\delta$.

53) Young, *Rudiments of an Egyptian dictionary*, p. 103.

54) *Monumenti storici*, I, p. 114.

55) *Analyse grammaticale et raisonnée de différents textes Égyptiens*, I, p. 256 sqq.

56) *Examen critique des travaux de feu Mr. Champollion sur les hiéroglyphes*, p. 49 sqq. — Henry (Lettre à Mr. Champollion le Jeune, sur l'incertitude de l'âge des monuments Égyptiens et sur l'histoire politique et religieuse de l'Égypte avant l'invasion de Cambyses. Paris. 1828, 8.) p. 24 ait: *Le mot Soten, qui remplace le titre de Pharaon, semble appartenir aux temps les moins anciens de la monarchie Égyptienne; — et in nota addit: Le mot $\tau\omega\varsigma$ dans tous les langues antiques de l'orient, n'offre que des idées défavorables, des sentiments de haine, d'aversion; c'est un adversaire dangereux; c'est le Satan des Chrétiens. Soten ne peut venir de cette racine que considérablement modifié par le temps et l'usage. Il parait emprunté de l'arabe, où il exprime la tyrannie, le despotisme.*

57) *Examen critique des principaux groupes hiéroglyphiques*, p. 13 sqq.

58) In postremo vocabulo penultimum signum est compendium nominis $\kappa\omicron\alpha$, *frater*, ultimum articulus feminini generis τ .

59) Cfr. Ludolf, *Comment. ad Histor. Aethiop.* p. 37. Secundum Salt, *Travels in Abyssinia*, p. 411: *Negus Neguschi*. Letronne, *Matériaux pour l'histoire du Christianisme en Nubie*, p. 39.

60) *L'Égypte sous les Pharaons*, I, p. 98.

61) *L. l.*, p. 37 sqq.

62) In demotivis inscriptionibus etiam $\bar{\sigma}$ littera adhibetur ad exprimendam $\bar{u}$ litteram graecorum nomen. Cfr. Tab. I, fig. 13. Kloptr. fig. 14. Brnik. Iam supra monimus, Aegyptios litteras, quas graeco alphabeto adiecerat, ex demotica scriptura petiisse, quo ex mutatis hieroglyphicis figuris pervenerunt.

63) Cfr. Introduct. not. 1. Ibi monere etiam poteramus, hieroglyphis ab Heliodoro (*Aethiop.* IV, p. 148) aethiopicis litteris vocari: $\epsilon\pi\epsilon\lambda\gamma\mu\epsilon\tau\eta\varsigma$ $\tau\eta\varsigma$ $\tau\omega\upsilon\tau\omega\upsilon\tau\omega\gamma\gamma\acute{\alpha}\mu\mu\alpha\sigma\alpha\upsilon$ $\Lambda\theta\iota\omicron\pi\iota\kappa\iota\omicron\upsilon\varsigma$ $\omicron\delta$ $\delta\eta\mu\omicron\tau\iota\omicron\upsilon\varsigma$ $\acute{\alpha}\lambda\lambda\acute{\alpha}$ $\beta\alpha\sigma\iota\lambda\iota\kappa\omicron\upsilon\varsigma$ $\delta\iota\omega\tau\epsilon\mu\acute{\epsilon}\nu\eta\varsigma$, ubi appellatio $\beta\alpha\sigma\iota\lambda\iota\kappa\alpha$ $\gamma\gamma\acute{\alpha}\mu\mu\alpha\tau\alpha$ non inepte tanquam testimonium pro veritate opinionis ab ingenioso Gallo propositae advocari posset. Ita enim graecus homo, cui vocabuli aethiopici *Negua* significatio innotuit, litteras, quibus incolae in terra regis *Negus* vocati utuntur, breviter graecis verbis appellare poterat. — Quid si cui mirum videretur, vocabulum $\nu\epsilon\gamma\omega\varsigma$ directione signorum, reliquorum eiusdem lineae hic-

*) Secundum Artapanum apud Euseb. *Praeparat. Evangl.* IX, 27 et *Chronic. Paschale*, p. 63 *Merris* vocabatur. Cfr. Philo, *de vita Moisis*, p. 604 ed. Paris.

roglyphorum ordini contraria, scriptum esse, id quod Thilorier, quamvis iniuria contendit: huius quoque rei exemplum afferre possumus. Deprehenduntur enim inscriptiones in gemmis Abraxae et amuletis, in quibus formula solomonis contraria reliqua verbis literarum directione scripta est. Cfr. Kopp, *de difficultate interpret.* Vol. I, p. 257.

64) In amharico idiomate, quo hodie veteris Aethiopiae incolae utuntur, regis vicarius in provincia Tigrina *Bar-Nagaschi* i. e. *Negus orac maritimae* vocatur. Apud Arabes rex Aethiopiae audeat *El Nagdschy* النجاشي.

65) Ritter, *Erdkunde*, IV, p. 1123.

66) *De divers. sermon.* 120, c. 12. Cfr. Creuzer, *Commentat. Herodot.*, I, p. 361.

67) *Opusc. Aegypt.*, I, p. 60 sq.

68) *De bysso antiquor.*, p. 124.

69) *Etymolog. Aegypt.*, p. 124.

70) Cfr. Champollion, *Gramm. Égyptienne*, I, p. 150. 151. Vocabulum phoneticis hieroglyphis scriptum dedimus in tab. V, fig. 65. 66. 67. In postremo hieroglyphorum complexu signo terram determinanti clavae, qua barbarae potissimum gentes utebantur figura addita est, quo signo determinativo indicatur, terram illam barbaris hominibus esse inhabitatam.

Idem signum in fine conspicitur nominum:

Tab. V, fig. 68: ΠΑΣΕ, ΠΟΣΕ, ΚΑΘΗΚΑΛΟΝ, terrae pastorum i. e. terrae peregrinae.

—, —, 69: ΠΑΡΑΡΑΙΝΑ i. e. Mesopotamia.

—, —, 70: ΚΑΡΟ s. ΚΑΡΟΙ, terra Africae.

—, —, 71: ΠΥΤΑ s. ΠΥΤΑ, terra a populo *Scheta* vocato inhabitata, i. e. Scythia.

—, —, 72: ΛΥΤΙ, Lodan i. e. Lydia.

—, —, 21: ΙΟΥΑΝ, Ionia i. e. Graecia. (Cfr. supra not. 19.)

Ita etiam in fine nominum propriorum, quae hominibus barbarae gentis conveniunt:

Tab. V, fig. 73: ΜΥΤΑΜ, *Candace*, nomen aethiopicum.

—, —, 74: ΒΛΕΟΝΤΡΑ.

—, —, 75: ΛΟΥΥΛΙΕ.

Monendum est praeterea, quod si barbara gens inimica erat Aegyptiis, additum esse signum, quo inimicorum noxia determinantur (tab. XVII, fig. 39), ex. gr.

Tab. V, fig. 76: ΣΧΙΡΟΝΣΟ, *Schiropaniso*.

—, —, 77: ΤΥΜΟΤΡΟ.

—, —, 78: ΒΡΟΒΛΑΤΟΥΣ.

—, —, 79: ΣΥΜΑΙΡΟΥΣΟΥ.

—, —, 80: ΠΑΟΥΡΙΑ.

— quae nomina sunt duorum Asiaticorum, quibuscum Aegyptii bellum gerebant. Contra, ubi amicae foederataeque gentis erant homines, nomina figura barbati hominis (Aegyptii enim barbam radere solebant) determinabantur. Ex. gr.

Tab. V, fig. 81: ΠΥΤΑΠΟ, *Schetasio*.

—, —, 82: ΠΑΟΥΡΟΠΟ.

—, —, 83: ΠΑΟΥΘΟΠΟ.

—, —, 84: ΚΑΝΣΟ, *Sopasiro*.

Cfr. Champollion, *Gramm. Égypt.*, I, p. 150 sq. p. 138 sq.

71) Notam, qua locus symbolice indicatur, infra afferemus. Cfr. Young, *Art. Egypt.*, nr. 85. Revenens, *Lettre à M. Letronne*, I, p. 35. Secundum Porphyrium apud Proclum in *Platon. Tim.* III, p. 216 idem signum εϛ ψεϛιϛ κροϛιϛιϛ significavit; secundum Eusebium, *Præparat. Evangl.* I, 10, p. 41 posterioris notationis nota symbolica graecae literae ⊙ similis erat et hunc in modum formata ⊖. Cfr. Jablonski, *Panth. Aegyptior.*, I, 4, 3. Tom. I. p. 86. Cum signo Aegyptiorum symbolico, Sinesium nota, qua loci notioem exprimitur, mirum in modum congruit. Cfr. tab. I, fig. 15 et 16. Posterior forma recentior est, teste Abel Remusat, *Éléments de la grammaire chinoise* (Paris. 1822, 8.), p. 4.

72) Exstitisse olim inter hieroglyphicas figuras signa mere grammatica, ante Champollionem dudum suspicatus erat Toulken (cfr. Minutoli, *Reise nach Oberägypten und zum Tempel des Jupiter Ammon in der Libyschen Wüste*, p. 390), qui, licet ne minimam quidem cognitionem haberet eorum, quo Champollion repererat, singulari ingenii acuminis ductus mirum in modum hic illic cum sagacissimo Gallo consentit. — Cfr. praeterea finem notae 2 huius sectionis.

73) Salvolini, *Campagne de Rhamsès le Grand contre les Schéta*, p. 68.

74) Ubi symbolice vel figurative hieroglyphis utebantur veteres Aegyptii notam ter repetiturum, cuius methodi plura exempla praebet inscriptio Rosettana, vel tres lineas addiderunt. De terno numero eiusque, in Aegypto potissimum, usu cfr. quae monui ad Alex. Aphrodis. in *Aristot. Meteorol.* III, 4, 20, p. 138. et Comment. nostr. in *Arist. Meteorol.* Vol. II, p. 298. 584. 782. Plutarch. *Quaest. Sympos.* IX, 3, p. 730. de *Iside et Osiride* p. 374. Martian. Capella VII, p. 239. Macrobi. *Somm. Scipion.* I, 6. Auaon. *Idyll.* XI. Kopp, *de difficultate interpretandi*, I, p. 313 sqq. II, p. 39. Cory, *Ancient Fragments*, p. 245. Quavis occasione terna numerus in Aegyptiorum lingua et scriptura recurrit (ita terna repetitio in inscriptione prope *Wady-Dakkeh* in Nubia i. e. Pael-

chin a Gau reperta et transcripta, a Letronnio deinde explicata*), et in ritibus sacris. Ter sacros hymnos in laudem deorum cantabant (Jablonski, *Panth. Aegypt.* I, p. 20); tres vaccae Iunoni (Sati) mactabant (Maneth. ap. Porphyr. *de abstinent.* II, 55); ter quotidie sacerdotis corpus lustrabant (Porphyr. *de abstinent.* pag. 317). Notissima sunt verba Plauti (Pseudol. Act. II, Sc. IV), quibus fruentem ac superstitiosum terui numeri usum irridet: *Io, io, io, te, te, te, tyranne, te rogo, qui imperitas Pseudolo, quareo: quoi ter trina triplicia tribus modis tria gaudia artibus tribus ter demeritis dem lectitis de tribus fraude partos; per molitiam et per dolum et fallaciam in libello hoc obnignavo ad te attuli pauvilulo.* — Mirum est, nonnuquam complexuum phoneticorum primum tantummodo signum multiplicatum esse [cfr. Tab. V, fig. 87: te uspi naaχ na. Λογαν, principes terrae *Igyptiacae*], vel signum determinativum [cfr. Tab. V, fig. 88: νεκτρ ε σωτρ, duae duae dicebant]. Interdum factum est, ut vocabula bene phoneticè scripta in plurali ter vel integra repeterentur vel detruncata. Ita *εχη poter* plurali numero scribitur forma, quam in tab. V, fig. 89 delineavimus. Exempla pluralis numeri terminationibus formati haec sunt:

- fig. 90: a. οβερε, dens.
b. οβερεχ, dentes.
- 91: κορησιοι, reges.
- 92: α. ρουν, odorator.
b. ρουνιοι, odoratores.
- 93: κορητεν (ή) κορησιοι ρουκ ή ρουην.
Rex regum, moderator moderatorum;
titulus regis Amemophis II, qui frequenter occurrit inter inscriptiones dedicatorias templi, quod Amadae in Nubia exstruxit.

75) *De Iside et Osiride*, §. 9, p. 396. Tom. II, p. 354: τὸ δ' ἐν Σάει τῆς Ἀθηνῶν (ἢ καὶ Ἰων νομιζομένη) ἰδος ἐπιγραφὴν ἔχει τοιαύτην: ἐγὼ εἰμι πᾶν τὸ γεγονός καὶ ἐν καὶ ἐσόμενον καὶ τὸν ἐμὸν πέλοιο οὐδέεις πᾶ ὄνητός ἀνεκάλυψεν. Cfr. Procl. in *Platon. Tim.* I, p. 30: Ὅτι δὲ ἰσώθεν ἡ ἐπικράτεια τῆς θεοῦ ταύτης διατείνει μέχρι τῶν ἰσάτων, θελοῦσιν Ἕλληνας μὲν ἀπὸ τῆς κορηχῆς τοῦ Ἰσὸς αὐτὴν γεννησθαι λέγουσιν. Ἀπέναισι δὲ ἰσοροῦντες, ἐν τῷ αὐτῷ τῆς θεοῦ προηγουμένον εἶναι τὸ ἐπιγραφῆμα τοῖτο· τὰ ὄντα καὶ τὰ ἐσόμενα καὶ τὰ γεγονότα ἐγὼ εἰμι· τὸν ἐμὸν χιτῶνα οὐδέεις ἀνεκάλυψεν. Ὡν ἐγὼ καρπὸν ἔτεκεον, ἕλιος ἐγγέτω. Mosheim. ad *Cudworthi System. in-*

tellect. I, p. 511 sq. Jablonski, *Panth. Aegyptior.* I, 3, 7. Tom. I, p. 66 sq. Similes inscriptiones apud alios etiam scriptores commemorantur. Cfr. Herodot. II, 106: ἐκ δὲ τοῦ ὄμων ἐς τὸν ἑτερον ὄμων δὴ τῶν στήθων γραμμάτα-ἰδὴ Ἀπέναισι δίκην ἐγκεκολλημένα, λέγοντα ταῦτα· ἐγὼ τῆνδ' ἐτὴν χῶραν ὄμωνιοι τοῖσι ἰμοῖσι ἐκτεράσκη. II, 136: ἐν τῇ γραμμάτα ἐν λίσφω ἐγκεκολλημένα ταῦτα λέγοντα ἰσάσι· Μῆ με κατανοσθῆς πρὸς τὰς λισθινὰς πυραμίδασ'· προσηγὼ γὰρ αὐτῶν τοσοῦτον, ὅσον ὁ Ζεὺς τῶν ἄλλων θεῶν· κόντω γὰρ ὑποπίπτοντες ἐς λίμνην ὅτι πρόσχοιτο τοῦ πηλοῦ τῷ κόντω, τοῦτο συλλέγοντες πλίνθοις εἴθρουσαν καὶ με τρῶπῃ τοιοῦτῃ ἐξεποίησαν. II, 141: καὶ τὴν οὐτως ἐ βασιλεὺς Ἰσηκη ἐν τῇ ἰσῷ τοῦ Ἡράκλειου λισθῆς, ἕξων ἐπὶ χειρὸν μὲν, λέγων δὴα γραμμάτων ταῦτα· εἰς ἐμὲ τὴς ὄρωιν ἐδοσεβῆς ἔστω. Diodor. I, 47: ἐπιγεγραμμένα δ' ἐπ' αὐτῶν Βασιλεὺς βασιλέων Ὀσημανδῶας εἰμι· εἰ δὲ τις εἰδήναι βούλεται, πηλικὸς εἰμι καὶ ποῦ κείμαι κικάτω τὴ πᾶν ἐμῶν ἰσῶν. I, 55, p. 65 Wessell: αὐταί [αἱ στήλαι] δὲ ἐπιγραφῆν ἔχον Ἀπέναισις γραμμάτα τοῖς ἰσάσι λεγομένους· τῆνδ' ἐτὴν χῶραν ὄμωνιοι κατατετέλεστο τοῖς ἰσάσι βασιλεὺς βασιλέων καὶ διαποτήης διαποτῶν Σισώωας. Cfr. praeterea longiores inscriptiones apud Diodorum Siculum I, 27, p. 31 Wesseling. et Theon. Smyrnaeum, *Mathemat. ad lect. Platon.* II, 47, p. 164 ed. Bulliadi.

76) Hanc secundum hieroglyphorum complexum [Tab. X, fig. 5] Champollion etiam in aliis monumentis hieroglyphicis invenit; ex. gr. in magna charta papyrea, quae delineata est in *Description de l'Égypte, Antiq. pl. LXXXIII*, col. 78. pl. LXXV. 77) *Analyse de différents textes Égyptiens*, I, p. 115 sqq. 122 sqq.

78) *Panthéon Égyptien, ou Collection des personages Mythologiques etc. Livr. I — XV.* Paris. 1825 — 1826.

79) Cfr. stelen Musci Taurinensis, de qua supra in huius operis sectione secunda disseruimus, apud Peyron in *Memorie della reale Accademia delle scienze di Torino*, Tom. XXXIV. Yorke et Leske, *Monuments Égyptiens du Musée Britannique*, Tab. IX, fig. 25. Minutoli, *Reise*, tab. XXXIV, fig. 1, a. (cfr. p. 132 — 134). Hirt, *Ueber die Bildung der ägyptischen Gottheiten* (Berol. 1821, 4.), p. 40.

80) Apud Bracco frequentissime Ἀπέναι vocatur, quemadmodum apud Plutarch. *de Iside*, p. 354. p. 453. Eustath. in *Dionys. Perieges.* 211. Jam-

*) Gau, *Neueste deutsche Denkmäler von Nubien.* Inscrip. p. 27.

blich. *Myster.* VIII, 3 ibiq. Galo, pag. 302. De orthographia, etymologia ac significatione nominis cfr. Jablonski, *Panth.* II, 2. Vol. I, p. 166 sq. *Opusc.* I, p. 30 sq. Rossi, *Etymolog. Aegypt.* pag. 9. Champollion, *L'Égypte sous les Pharaons*, I, p. 217. Creuzer, *Commentat. Herodot.* I, p. 159. *Mytholog.* I, p. 526. Kopp, *de difficult. interpret. visiose script.*, §. 669, Vol. II, p. 107. Drumann, *histor. antiquar. Untersuch.*, p. 63 sqq.

81) Secundum Klaproth (*Lettre sur la découverte des hiéroglyphes acrologiques*, p. 27) serpens ὄφρατος Horapollini vocatus (I, 1. II, 61) apud Aegyptios ἀσχοπι vocabatur. Ὀφρατος, quod Graeci vocabulo βασιλευσος reddere solent, aperte derivandum est ab ὄπρω, ὄπρω, rex. Prorsus incepta est Merceri, quam Panwisia (ad Horapollin, p. 274 ed. Traicet ad Rhcu. 1727, 4) probavit, coniectura, ὄφρατος pro ὄφρατος scribere inebentis. Cfr. etiam Boehart, *Hierozoicon*, I, pag. 22. II, pag. 402. Zoëga, *Nomi aegyptii Imperatorii*, p. 400. Creuzer, *Commentat. Herodot.* I, p. 399 sq. Leemans ad Horapollin, p. 118.

82) Gemm. Abrax. apud Chiffletum, nr. 71 — 75. Montfaucon, *Antiquité expliquée*, II, Tab. 150 — 152. Koehler in *Miscellan. Observat. crit.* nov. II, p. 143. Champollion, *L'Égypte sous les Pharaons* I, p. 183. Bollermann, *Ueber die Gemmen der Alten mit dem Abraxasbilde*. Fascic. III (Berol. 1819, 8.), p. 13. Kopp, *de difficult. interpret.* Vol. I, p. 387. 574.

83) Cfr. inscriptionem quam detexit Rüppell in vicinia primo Nilii catarractaeo (*Fundgraben des Orients*, Vol. V, p. 427 — 433. Letronne, *Recherches pour servir à l'histoire de l'Égypte*, p. 344. Vido infra Appendix, nr. IV), ubi in lin. 7 haec verba leguntur: Χρῆστῆ τῆ καὶ Ἀμῦνῶν. Latina etiam inscriptio, quam Cailliaud et Belzoni repererunt inter Syenen et Philaram iuslem (Belzoni, *Voyage*, Vol. I, p. 270 vers. gallic. Letronne in *Journal des Savans*, 1820, p. 718 — 720. *Recherches*, p. 361) incipit verbis: Iovi Hammoni Chnubili, Iunoni reginae, quorum sub tutela hic mons est etc. Huc manifesto pertinet deus Ἀμῦνῆς vel Ἀμῦνῆς, cuius mentio fit in inscriptione reperta in templi rudicibus prope Quar-Zeyan in oasi magna. (Cfr. Hyde in *Classical Journal* 1821, June, Tom. XXIII, pag. 370: Cailliaud, *Voyage*, I, p. 105. Letronne, *Recherches*, p. 237). Legitur ibi Ἀμῦνῆς θεῶν μυστηρῶν.

84) Cfr. etiam Jablonski, *Opusc.* I, p. 387.

85) Alii viri docti litteram Ꝛ vel ꝛ aliam articuli in lingua veterum Aegyptiorum formam fuisse contendeant, qualem olim existitisse coniecere possent

aliqui collatis nominibus, quibus vasa illa aegyptiaca appellabantur, quae hodiernum per totum Orientem ac potissimum in ipsa Aegypto (cfr. Costaz in *Descript. de l'Égypte, Antiq.* Vol. VI, p. 114 sqq. edit. II), praetercaesque in Hispania (ubi *Alcorazas* vocari solent; cfr. *Meteorolog. veter. Graecor. et Romanor.* IV, 14. not. 13, p. 94) inde a prima Manrorum invasione ac refrigerationem aquae adhibentur. Modo enim Βαυκάλια, Βαυκαλιδῆς (unde nostrum Pokal, Gallorum local derivandum videtur; cfr. Boissanode, *Anecdota graeca*, V, 61), modo Πανκαλιδῆς, Πανκαλία (quibus in formis vocabulum aegyptium ab articulo masculino incipiens iure viri docti agnoverunt), modo denique Κανκάλια appellabantur (Alox. Aphrodisiensis. *Problem.* I, 94, fol. 16, b. Olympiodor. ad Aristot. *Meteorolog.* I, 12, 5. fol. 20, b. Vol. I, p. 231 meae editionis). De vasis hisce conferendi sunt Jablonski, *Panth. Aegyptior.* Vol. III, pag. 145 sqq. Letronne in commentatione, cuius titulum adscribemus in Appendix, nr. XV, p. 18 not. Quatremère, Champollion aliique iure negant, nunquam articulum aegyptium Ꝛ vel ꝛ existitisse.

86) *Præparat. Evangel.* III, 11, p. 115.

87) Jablonski (*Panth. Aegyptior.* I, 2. *Opusc.* ed. Te Water, I, p. 381) Θῦῶς scribendum esse censuit, quum nomen a Θῦσῶν i. e. ordinator, constitutor, derivaret.

88) Lin. 4. 9 Θῦῶ, quae tamen forma etiam genitivus nominis Θῦῶς esse potest.

89) *Catalog. Codic. Coptic.* pag. 458, l. 12. Zoëga non intellexit πταῖς ibi commemorari tanquam synonymum nominis ἡφεστῆος, quemadmodum apud Suidam, s. v. φθῶς. Ciceron. *de nat. deor.* III, 22 aliosque scriptores.

90) *Inscript. Schelitana: Σάρτῆ τῆ καὶ Ἡρῶ.*

91) Lin. 8. Ἀνοῖκῆς τῆ καὶ Ἐστῆς.

92) Negari tamen nequit Pentheon a Champollione editum, ut alio loco uberius demonstrabimus, reliquie huius viri operibus longe esse inferius. Tot enim coniecturas conceperat, ut non nisi post tantissimo examen iis uti liceret, quae tanta fiducia exposuit. Cfr. quae disseruit Klaproth, *Examen critique des travaux de feu M. Champollion sur les hiéroglyphes*, p. 54 sqq. imprimis p. 61. Reuvens, *Lettre I à M. Letronne sur les papyrus bilingues et autres monuments græco-égyptiens du Musée de Leyde*, p. 30 sqq. durumque haud tamen iniustum, quod de opere isto tultit iudicium Silig in Boettigcri *Amalthea*, Vol. III, p. 384 sqq.

93) Dulaurier, *Examen critique*, p. 33. in prima littera vocabuli ΠΙΧΕΝΤ (ita enim, non ΠΧΕΝΤ scribitur in inscriptione Rosettana) non alio iure

agnoscit articulum aegyptiacum m. Hieroglyphice enim scribitur $\epsilon\gamma\mu\tau$ [vid. tab. V, fig. 174]. Cfr. Champollion, *Grammaire Égyptienne*, I, p. 76. Cfr. de haec Pharaonum corona Drumann, *Historisch-ontiquarische Untersuchungen*, pag. 235 sqq. *Classical Journal*, Vol. IX, nr. XVII, 1814, pag. 155 sqq. Vol. X, nr. XIX, 1814, p. 77.

94) Cfr. *Etymolog. magn.* a. v. $\chi\omega\tau\epsilon\varsigma$. Jablonski, *Opuscul.* I, p. 415. *Interpr. ad Stephan. Byzantin.* p. 724 sqq.

95) Salvolini, *Analyse grammaticale et raisonnée* I, p. 12.

96) Ammian. Marcellin. XIX, pag. 164. Cassaubon. ad Spartiani *Adrian.* 14. Jablonski, *Panth. Aegypt.* V, 7, 1. Tom. III, p. 200 sq. Hinc derivandum est nomen $\beta\upsilon\omega\sigma\upsilon\lambda\omicron\varsigma$. Cfr. Letronno, *Recherches pour servir à l'histoire de l'Égypte*, p. 488. Ipsum dicit *Biblia* nomen hominibus tribuebatur (cfr. Coray ad Heliodor. Vol. II, p. 203. Quatremère, *Mémoires géographiques et historiques sur l'Égypte*, Vol. I, p. 14). Ita privatorum hominum nomina deprehenduntur Ὀσείης (Curay, *I. I.* Vol. II, p. 292—313), Ἀσιόν (Cotelor. *Manum. Eccles. graec.* Vol. I, p. 351, 392, 393), alia. Raro quidem factum est, ut nomina numinum in homines translata absque ulla mutatione adhiberentur ac quaerendum est, an non more familiari ex aliis detracta sint. Similia quaedam nomina infra nobis occurrunt v. c. Isis (infra in Sectione VI), Horus, Sovek (vid. not. 99), etc. (Champollion, *Grammaire Égyptienne* I, p. 135, addit Ἰσίοϛ ; Θωσοϛ ; Ἐσρρυσσοϛ ; Ἐσρρϛ .) De nomine Ἡρσούμιωϛ vido infra adnotat. 111.

97) Ipsum Tartari nomen fortasse ex aegyptiaca lingua repetendum est, cum Rossio (*Etymolog. Aegyptiac.* pag. 218), qui derivandum esse censet a verbo σέρσασθαι , *serere*; laudans verba Plutarchi (de primo *Frigido*, p. 948): $\text{Τάρταρος ὑπὸ ψυχρότητος κελήηται} \dots \text{καὶ τὸ ψυχρὸν πάλισθαι καὶ τρέμειν, ταρταροῦσθαι}$. Omnino integer fere de Tartaro inferis-que mythus aegyptiacam redolet originem, ut nomina Charamanti (Χαροϛ , *Silens*; cfr. Section. IV), et Radamanthi (ρο-ἰντε-αλεεπῆτ ; cfr. Section. I, not. 254, p. 76) indicant.

98) De *Iside et Osiride*, p. 375. Cfr. Jablonski, *Panth. Aegypt.* V, 2, 2. Vol. III, p. 98—102.

99) Rosellini, *Monumenti dell' Egitto e della Nubia*. Part. I. *Monumenti storici*, Vol. II, p. 120.

100) Rosellini, *I. I.* Part. II, *Monumenti civili*, Vol. I, p. 127.

1) Ζοῦσα , de origine et usu obeliscorum, pag. 307 sqq. *Die Lehre von der Unterwelt der Aegypter*

und den *Mysterien der Isis*, erklärt aus *Meningengründen* von Jos. v. Hammer in *Fundgruben des Orients*, Vol. IV, p. 273 sqq.

2) Rosellini, *I. I.* Part. I, *Monumenti storici*, Vol. II, p. 93.

3) Cfr. Diodor. Sicul. I, 13. Lucian. *pro imagin.* §. 27, Tom. VI, p. 53 Bipont. $\text{καὶ τὰ μὲν τῆς μαρτυρίας ἐπι μεταξείηται, αἱ τὶς θεῶν λογίαντες λέγεται} \dots \text{ἀλλὰ τὰς προσεγορίας αὐτὰς πόσας ἐμνήσαντο τὰς τῶν θεῶν, Διοτῆσι καὶ Ἡρωσιόισι, καὶ Ζήνοσι, καὶ Πασιδάνοισι, καὶ Ἐρμίοισι προσηγορούμενοι; Ἄητὸ δὲ γυνή τις ἐγένετο Ἐσάγρου τοῦ Καπρίου βασιλέως, καὶ ἦνως οὐκ ἠγωνάκτερον ἢ θεῶς, θναυμένη λίδον αὐτῆν ὠσαυτὴ τὴν Νέκην ἐπεγείρασθαι. Ἐὖ γάρ τοις Ἀλυκτίοις, οἵσι καὶ ἐπισημασμένονταί εἰσι μύητων, ἦνως τοῖς θεῶς ἀνάμων ἐς κόρον ἐπιχρημένους; σχεδὸν γοῦν τὰ πλείστα αὐτοῖς ἔξ ὀρανοῦ ἔστιν. Solebat Aegyptiorum gens a caelo titulus suos desumere, diviniusque nominibus ad societatem uti; continue me ab exemplis; eundem quoque morem illi secuti fuerunt, qui ad Christi sacra in his oris esse contuler; inde habemus Anubios, Isidoros, Ammones, Serapiones, Horas et Oriones plurimos. Schmidt *Opuscul.* (Carolaribus 1765, 8.), pag. 109 sq. — Solebat Aegyptii quibusdam nomina patriorum nomina plerumque imponere, quod ignotum esse non potest, moremque haec gens illa servare perrexit, postquam salutari huic Evangelico diu iam frui coepit. Nihil in historia monachorum Aegypti frequentius nominibus Pi-or, Pi-amun, Anub, Isidoris similibusque, quae a praecis Aegyptiorum Deus petita esse, etiam me non monente, quibus per se satis intelligit. Jablonski, *Panth. Aegypt.* I, 5, 2. T. I, p. 104 sq. Cfr. Raoul-Rochette in *Journal des Savans*, 1824, 2. Avr., p. 241 sqq. Gesenius, *Commentar. ad Isa. prophet.*, Vol. I, p. 281 sqq. Letronno, *Recherches*, p. 488. Kosgarten, de *praec. Aegypt. literat. Commentat.* I, p. 28 sqq. Kopp, de *difficult. interp.*, Vol. I, p. 20.$

4) Delineta in *Descript. de l'Égypte, Antiq.*, Vol. II, tab. 72—75. Cfr. tab. 72, col. 76; tab. 73, col. 7. 41. 49. $\text{Παριμένον ἔκαστὸν Ἀμμώνιος}$ legitur etiam in munita, quam Parisius transportavit Cailliaud. Cfr. San-Quintino, *Lezioni archeologiche. II. Iscrizione bilingue sopra una mumia Egiziana*, p. 18.

5) San-Quintino, *I. I.*, p. 28.

6) Hic nomen tum aliis in locis apparet, tum in vase ex alabastride lapide facto in Museo regii Palatii Parisiensis *Louvre* vocato, ubi hieroglyphica duarum linearum inscriptio in tab. XI, fig. 34 delineta deprehenditur, quam Champollion, *Précis*, B.

p. 169 (cfr. *Notice descriptive des monumens Égyptiens du Musée Charles X*, p. 76) hunc in modum interpretatus est:

ⲟⲩⲛⲁ ⲛⲁⲁⲓⲛ ⲁⲩⲧⲁⲟⲩⲓ (ⲡⲓⲛⲁⲉ)
Sacerdos Ammonis Autani,
hæc ⲁⲁⲓⲛⲉ (ⲡⲓⲛⲁⲉ)
filio suo Amone.

Significatio primi hieroglyphorum complexus (in tab. XI, fig. 35 seorsim adscripti) elucet ex inscriptione Rosettana. — Caeterum, ut obiter hoc moncamus, ⲟⲩⲛⲁ in lingua veterum Aegyptiorum otiam munimio significasse videtur (cfr. Peyeron, *Papyrus Taurinens. graeci*, I, p. 88, 125. Rouvens, *Prem. lettre à M. Letronne*, p. 44), quod facile inde explicari potest, quia prima vocabuli ⲟⲩⲛⲁ significatio graeco καθάρσις respondebat.

7) *Précis*, B. p. 174.

8) Rosellini, *Monumenti dell' Egitto e della Nubia*, Part. II. *Monumenti civili*, Vol. I, p. 35.

9) Rosellini, *l. l.*, p. 71.

10) Rosellini, *l. l.*, p. 128.

11) Rosellini, *l. l.*, p. 129.

12) Cfr. praeterea *Ἡρώδμων*. St. Didymus, *MS. Copi. Vatican.* LXII, fol. 256 apud Quatremèro, *Mémoires géographiques et historiques sur l'Égypte*, Vol. I, p. 24 sqq. ubi et alia huiusce modi composita nomina propria commemorantur. Adde Valer. ad Ammian. Marcellin. XIX, p. 227. Hue etiam pertinet nomen, quod uxor Iosephi habebat, *Ἰσχυρ*, *Genes*, XLI, 45. 50. XLVI, 20, in quo facile aegyptium *Ἰσχυρ* agnosca. Nomen deae *Νῦθ* in hoc nomine latere intellexerat iam Jablonski, *Opusc. II*, p. 209.

13) *Copie figure d'un rouleau de papyrus dans la possession de M. Fontana par M. de Hammer*. Vienna 1822, fol.

14) De monumento Adulitano, cuius inscriptionem servavit nobis Cosmas, cfr. Chishull, *Antiquit. Asian. Christian. aet. antecedent.* Londini 1728 fol. p. 73 sqq. Buttman, *Museum der Alterthumswissenschaft*, Vol. II, p. 105 sqq. Ukert, *Geographie der Griechen und Römer*, Vol. I, p. 129. Silv. de Sacy, *Mémoire sur l'inscription d'Adulis in Annales des voyages*, Vol. XII, p. 330.

15) Imprimis confrenda sunt, quae ingeniosissime de *ⲁⲩⲟⲩⲧⲁⲟⲩⲁⲩⲧⲟⲩⲓⲛ* inscriptionis Rosettanae exposuit; *Précis*, B. p. 211 — 217.

16) Cfr. Champollion, *Gramm. Égyptienne*, I, p. 120 sq.

17) Cfr. Rosellini, *Monumenti dell' Egitto e della Nubia*, Part. I, *Monumenti storici*, Vol. II, p. 109.

18) In opusculo inscripto: *Essay on Dr. Young and M. Champollion's phonetic system of hieroglyphics*. London. 1823, 8. Gallicam versionem edidit Devèze. Paris. 1826, 8.

19) *Notes on Hieroglyphics with plates lithographed at Cairo*, 1828, 4. — *Nota sopra le Dinastie de' Faraoni*. Firenze 1828, 8.

20) (J. Burton) *Excerpta hieroglyphica*. Fascicul. I. Cahira 1825, fol. Fascicul. II — IV, 1827 — 1830. De quibus haec ait Acerbi in *Biblioteca Italiana*, Vol. LVI, p. 140: *Ottimo mi parve il pensiero di dare una raccolta di questi oggetti in piccolo formato per l'istruzione di coloro che non possono giungere a procacciarsi opere di maggior mole. Alcuni di que' bassirilievi mi sembrano eseguiti con brio e con verità; altri mi parvero assai melioci, e non atti a presentare una giusta idea della bellezza degli originali. Il merito principale di siffatti lavori per l'uso degli studiosi dovrebbe essere quello d'una scrupolosa esattezza de' caratteri geroglifici; ma se debbesi prestar fede all'autorità del Sign. Champollion, questo merito manca interamente alle tavole del Sign. Burton, ed ho veduto questo dotto inquietarsi ad ogni linea, indicando che l'autore preso era un segno per l'altro. — Wilkinson, *Materia Hieroglyphica, containing the Egyptian Pantheon and the succession of the Pharaons and other Subjects with plates and notes*. Malta 1828, 2 voll. *Extracts from several hieroglyphical subjects found at Thebes and other parts of Egypt*, by J. G. Wilkinson. Malta 1830. *Topography of Thebes and General View of Egypt*, by J. G. Wilkinson. London. 1835, 8., p. 504 sqq. De sectione operis: *Materia Hieroglyphica, quae inscribitur: Summary view of the early history of Egypt*, haec leguntur apud Rosellini, *Monumenti dell' Egitto e della Nubia*, Part. I, *Monumenti storici*, Vol. II, p. 196: *Sarebbe stato desiderabile che il dotto Inglese avesse esposto le sue osservazioni un poco più estesamente che non ha potuto fare in quest'opuscolo di poche pagine. La eccessiva brevità e la mancanza di citazioni, rendono quel lavoro spessissimo oscuro, e non se ne può trarre quella utilità che dall'ingegno e dalla dottrina dell'autore si può pretendere. Eadem scire valent de tabulis dynastiarum, quas idem auctor dedit in Thebarum topographia l. l. — Cfr. denique Young, *On M. Burton and Wilkinson's travels in Quarterly Journal Science*, 1828, Jan. — April, p. 122.**

21) *Erinnerungen aus Aegypten*, Vol. II, pag. 50 sqq.

22) *Biblioteca Italiana*, Vol. LVI p. 137 sqq. LIX, p. 145 — 164. 289 — 311.

23) Cuius hic commemoramus brevem dissertationem inscriptam: *Breve Notizia degli oggetti di antichità Egiziana riportati dalla spedizione letteraria Toscana in Egitto ed in Nubia. Firenze, 1830, 8.*

24) Champollion, *Grammaire Égyptienne*, Vol. I, p. 47.

25) Abel Remusat, *Éléments de la grammaire Chinoise*, p. 1.

26) Champollion, *Précis*, B. p. 326. Eligebatur enim certa quaedam imaginis figura qua adhibita res delineanda saepe numero prorsus alia sub forma apparuit, quam natura habebat.

27) Champollion, *l. l.* verba sequentia ex sermone cooptico affert: ἐρε τις κ πεστερσιμα κη αν εγραυ τὰν γεν αα ητε πναξ ηοε ιταλελυτ ετιν εκλα πι, caelum vel firmamentum non impositum est locis terrae, quemadmodum tectum domo. — Huc etiam pertinet, quod observavit Zoëga, de origine et usu obeliscor. p. 132, vocabulum aegyptium νεφετ, templum, derivandum esse a verbo φ, facere, et substantivo φε, caelum, ideoque proprie significare caelestium rerum imitamentum.

28) Champollion, *Précis*, B. tab. XIX, fig. 3—5. — Cacteram cfr. quod disseruerunt Galo ad Iamblich. p. 289. Cuper. *Harpoerat.* p. 14. Cassubon. ad Athen. p. 790. Kopp, de difficult. interpretandi, Vol. I, p. 289. II, p. 139. Eundem descriptionis modum apud Zabios in usu fuisse, demonstravit Kopp, *Bilder und Schriften der Vorzeit*, II, p. 74.

29) *Lettre sur la découverte des hiéroglyphes acrologiques*, p. 27.

30) De forma librae aegyptiacae cfr. *Description de l'Égypte, Antiquités, Descriptions*, Vol. III, p. 51 edit. secund.

31) Abel Remusat, *l. l.*, §. 6, p. 3.

32) De origine et usu obeliscor., p. 441 sqq.

33) Horapoll. II, 16. In adnotationibus editioni superrimae subiectis haec leguntur (quae procul dubio a Francisco Salvolini profecta sunt): „Fieri potest, ut Philippus Horapollincem hic minus recte verterit; nam si statusmus hunc scripsisse vb. e. ογμωε εφ-ταμνη ευερσωμα, vel simile quid, quod indicaret per Flammam pictam ab Aegyptiis ignem fuisse indicatum, huius quoque hiéroglyphici confirmationem saltem aliquam habebimus in eo (quod in tab. V, fig. 18t depingendum curavimus), in quo flamma ignem significat. Error Philippi καλός ventis eo facillior fuit, quoniam idem μωε vaporem quoquo

significat, secundum Lexicographos, et praeterea ipsi fortasse in mentem venerat proverbium notissimum: Flamma fumo est proxima *). — Omnibus hisco non opus est. Res enim ad flammam caloremque pertinentes determinantur signo, quod in tab. XVII, fig. 35 delineavimus, quo aperto fumus adaequendus indicatur.

34) Ignis addobatur, ut hiéroglyphen ab aliis similibus facile dignosci posset. Aquam veteres Aegyptii fracta linea indicabant, quae inter figuras alphabeti phoneticæ literae κ respondebat. Cfr. Lancret in *Description de l'Égypte, Antig. Descript.* Vol. I, p. 70 edit. sec. Costaz, *ibid.* *Antiq. Mémoires*, Vol. VI, p. 128. — De igne ad scelus expiationem lustrationemque adhibito vide itaque Gesenii *Commentar. in Jes. prophet.* VI, 6. Vol. I, p. 262. Ita Isis filium regis Byblii igni tradidit, ut flammam ardere a terrena faece purgaretur. Cfr. Crenser, *Symbolik*, Vol. I, p. 261. — Epiphanius, *adv. haeres.* p. 1093 diserte coniungit aquam cum igne, ubi de lustrationibus agit. Cfr. Jablonski, *Opuscul.* Vol. II, p. 354.

35) Hic quoque acrologiam suscipiari aliquis posset. Verba enim Horapollinis (II, 28): κλέμαξ πολιορκίαν [δηλατ] διά τὸ ἀνώμαλον . . . . eiusmodi explicationis sunt indicium. Cfr. Goulianos, *Essai sur les Hiéroglyphes d'Horapollon et quelques mots sur la Cabala* (Paris 1827, 4.), p. 31 sq. Vide tamen ne cum Pauwio pro δία scribendum sit καλ.

36) Clemeut. Alexandrini *Stromat.* V, 7, p. 671.

37) Zoëga hac occasione oblata monet (*l. l.*, p. 442, not. 25) in hiéroglyphicis inscriptionibus constanter dextram manum deprehendi, ubi lineae a dextra ad sinistram, sinistram, ubi a sinistra ad dextram eurrunt. Secundum Apuleium, *Metamorph.* XI, p. 372 edit. in us. Delphini (Vol. I, p. 262 ed. Bipont.) sinistra manus aliam, quam dextra, habuit significationem.

38) Horodot. II, 102: ἀδοτα γυναικός προσήρανα δὴκα βουλόμενος ποιῆιν, ὡς εἶησαν ἀναλαίδος. Manetho ap. Syncell. *Chronograph.*, p. 59 edit. Goer: ἐπὶ μὲν τοῖς γυναικῶν ἀνδρῶν, ἐπὶ δὲ τοῖς ἀνδρῶν γυναικῶν μόρια ταῖς στίβας ἰγχαράσων. Diodor. Sicul. I, 55: τὴν δὲ στίβαν κατεκαίαν ἔχουσαν ἀδοτον, ἐν μὲν τοῖς μαχίμοις ἔθνην ἀνδρός, ἐν δὲ τοῖς ἀγῆστοις καὶ δειλοῖς γυναικός. Cfr. Gesenii *Commentar. in Jes. prophet.* XIX, 16. Vol. I, p. 625.

39) Diodor. Sicul. III, 4. Plutarch. de *Iside*, §. 10, p. 398. Vol. II, p. 354. Cyrill. contra *Julian.* IX, p. 229 ed. Spanhem.

*) Plaut. *Cureul.* I, 1, 53; et Aristotelicam flammæ definitionem, de qua cfr. *Commentar. nostr.* ad *Aristotel.* *Meteor.* I, p. 367, II, p. 267, 133.

40) Ammian. Marcellin. XVII, 4. Locns Horeapollinis (1, 62), secundum quem apis λαὸν πρὸς βασιλῆα πειθρίων indicavit vel corruptus est vel a Philippo male intellectus ac graece redditus. Fortasse scribendum est λαὸν βασιλῆα πειθρίων. Uberius hac de re dicetur in operis nostri sectione sexta. Apis in fine nominis ογρτεκ apparere solet tamquam signum determinans. Cfr. Franc. Salvolini, *Lettre à M. Champollion-Figeac sur les hiéroglyphes de l'obélisque de Louqsor, publiée par l'Europe littéraire (L'événement du 23. Janvier 1834)*, p. 4.

41) *Examen critique des principaux groupes hiéroglyphiques*, p. 85 — 101.

42) Cfr. Zoëga, *Catalog. codic. Coptic.*, p. 334. 362. 446. 506. Rosellini, *Lettera filologico-critica* (Pisa 1831, 8.), p. 7.

43) Thilorier comparavit vocabula composita πύλωνογρ† et †πλωνογρ†, ianitor et ianitrix, quae in pluribus Novi Testamenti capitel locis reperiuntur; v. c. Marc. XIII, 34. Evangeli. Johann. X, 3. XVIII, 16. 17.

44) Etiam apud Graecos res pretiosissimae atque homines dilectissimi ἔρμα appellabantur. Cfr. Valckeuser, ad Euripidis *Phoeniss.* v. 809. Rosellini, *Monumenti civili*, I, p. 52.

45) Cfr. Klaproth, *Examen critique des travaux de feu M. Champollion sur les hiéroglyphes*, p. 139.

46) *Recherches pour servir à l'histoire de l'Égypte*, p. 78.

47) Salvolini, *Campagne de Rhamsès le Grand contre les Schétsa*, p. 50 sq.

48) *Précis du système hiéroglyphique*, B. p. 360. 70 sqq. *Grammaire Égyptienne*, I, p. 28 sq. Salvolini, *Analyse*, I, p. 6 — 70.

Num. *)	Imago	apud Aegyptios vocabatur:	linguae literarum indicabat:							
1. f	Aquilae	α.β.α.α.	α.							
2. f	Aquilae	α.β.α.α.	α.							
3.	<table border="0"> <tr> <td rowspan="2">}</td> <td>Pulli</td> <td>σρ.α.α.</td> <td rowspan="2">}</td> <td rowspan="2">α, ε.</td> </tr> <tr> <td>ἔριθλου</td> <td>σρ.α.</td> </tr> </table>	}	Pulli	σρ.α.α.	}	α, ε.	ἔριθλου	σρ.α.		
}	Pulli		σρ.α.α.	}			α, ε.			
	ἔριθλου	σρ.α.								
4.	Junci.	α.α.ε. ο.κ.	α, ε, ο.							
5.	Bracchii	α, ο, υ (N, ϑ).	α, ο, υ.							
6.	Bracchii cum clava.	α, η, α.	α, η, α.							
7. 8.	Nodi funis **).	α, ο, υ, οο.	ο, υ, οο.							
9.	Nodi funis **).	α, ο, υ.	ο, υ.							
10.	Frusti carnis.	α, β, γ.	α, β, γ.							
11.	Frusti carnis.	α, β, γ (caro).	α.							
12.	Amussis speciei.	σρ†, σρ†† **).	σρ, ο, α, ι.							
13.	Amussis speciei.	σρ†, σρ†† **).	ι.							

*) Numeri primo columnae referendi sunt ad numeros alphabeti hieroglyphici, quod dedimus in tabula IX.

**) Rosellini, *Monumenti civili*, Tab. XLIII, 1.

**) Cfr. copticum σρ†† (pass, σρ††) numerare, recedere.

Nr.	Imago	apud Aegyptios appellabatur:	linguae literarum indicabat:
14.	laculi	α.β.ι.	α, β, ι.
15.	Pedunculi.	α.	α.
16.	Pedunculi cum flore.	α.	α, ε.
18.	Leporis.	α, ε, σρ†, τ.	α, ε, σρ†, τ.
19.	Oculi	σρ†, τ.	σρ†, τ.
20.	Signi symbolici.	α.η.	α.η, ε, ζ.
21.	Signi symbolici.	α, ο.	α, ο.
22.	Signi symbolici, quo oricus denotatur.	ε.α.β.τ, ι.α.β.τ.	ε, ι, α.
23.	Pistilli (tudetis?)	α.	α, ι.
24. 25.	Scalpri, caeli (tor-ni?)	α.	α, ε.
26.	Scalpri, caeli (tor-ni?)	α.	α, ε.
27.	Bulbi (qui symbolum erat, quo notio clari, candidi †) exprimebatur.	ο.ε.ι.τ . . .	α, ο, ε.
28.			α, ο, υ (dif-fert a nr. 140).
29.			ο, υ, ι.
30.	Unci, quo vesti-mentum suspen-duntur . . .		ο, υ.
31.	(Vide nr. 30.)		ο, υ.
32.	Clavae . . .		α, ε, ο, υ, σρ†.
33.	Pelecani carbo-nis . . .		α, ε, ο, υ.
34.	(Vide nr. 5.)		α, ε, ο.
35.	Sycomorini . . . (arboris in uni-versum?)		α, ε, ο.
36.	Canis aurei . . .	ε.β.α.ε.ι (α.β.τ)	ε, ι.
37.			α, ι.
38.			α, ι.
39.	Thecae speciei . .		α, ο.
40.	Gladii . . .		α, ο.
41.			α, ο.
42.			α, ο.
43.	Viri quietosceden-tis ††)		α, ε, ο, ι.
44.*	Viri manum ori-adoventis. (voz, ser-mo)	ο.γ.α. (voz, ser-mo)	α, ο, σρ†, τ.
45.	Mimosae speciei (سنط).		τ, σρ†, ο, ι.
46.	Hirundinis		α, ο.
47.	Carri		α, ο.
48.	Oculi	σρ† †††).	α, ε, ι.
49.	Symbolici signi, quo germen, stirps indi-cabatur.	ο.γ.α. (germen).	ο, υ.

†) Salvolini, *Campagne de Rhamsès le Grand*, p. 110 — 116.

††) Ibid., p. 94.

†††) Plutar. h. de Isid. et Osir., p. 355. Cfr. supra Section. I.

Nr.	Imago	apud Aegyptios appellabatur:	itaque litteram indicabat:	Nr.	Imago	apud Aegyptios appellabatur:	itaque litteram indicabat:
50.	Sceptri capite canis aurei ornati.		ο.	82.	ὀϊσός κροκοδείλου, quae secundum Herapollinem (I, 70 ubi vide Leemans, pag. 300) noctem, tenobras indicavit.	οϊσός, κροκοδείλου, (obscurus.) (κροκοδ. κοκ.)	η, ζ.
51.	Coturnicis.		ο, ω, σγ, τ.	83.	Pedi.	πέδη, ζην.	ζ, η.
52.	Litui.		ϗ ἄ. > 1.	84.	Loonis.	λοῦνο, λοῦνοσ	η (?)
53.	Cerasti anguis.		ο, ω, σγ, τ, ϗ, σ, ϗ ἄ (2, 1, v).	85.	Oris.	οῦρο, ῥο.	λ, ρ.
54.	Vasis, unde aqua profudit.		σ, τ.	86.	Floris punicae granatum.	ροσάν.	λ, ρ.
55.	Viri, qui in capite vas portant.	(vas, portare).	ϗ.	88.	Lacrimae.	δριμν.	λ, ρ.
56.	Aviculae ex ovo procedunt.		ε, ϗ.	89.	Loenatae.		λ, ρ.
57.	Guttae aquarum.	γυν, φαν; (stillarce).	τ, ϗ, φ.	90.	Folii loti.		λ, ρ.
58.	Acerrae turariae.	ἐράει.	ἄ.	91.	Scalpi literarii, cuiusae formae plura in musaeis aegyptiis exstant.		ρ, τ.
59.	Pedis humani.		ε, τ.	92.			ρ, λ.
60.	Vulturis	βουξ [βαί *].	ἄ.	93.			ρ.
61.	Mergi	βεννου, σεννου.	ἄ.	94.			ρ, τ.
62.	Arietis		ε.				ρ, λ.
63.			ε, η.	95.			λα, παλ.
64.	Nisi	ἄνιξ.	ε.	96.			λα.
65.	Angali.	ἄλξ.	η, σ.	97.			λα.
66.	Genu.	κέννηρατ.	η, σ.	98.	Receptaculi aqua repleti.	αἰσώτ.	λα.
67.	Throni.	σέντ.	η, ζ, σ, ρ.	99.	Noctuae nyctico-racis.	αἰσώτλαξ.	λα.
68.	Pastini.		η, ζ, σ, ρ.	100.	Falcis.		λα.
69.	Receptaculi aquarum.	ἄνικιξ.	η, σ, ζ.	101.	Restri.		λα.
70.	Corymbii.	σένικιξ.	η, σ, ζ.	102.	Plumae struthionis, qua symbolice iustitia indicari solebat.	(λαε, iustitia.)	λα.
71.	Duorum brachiorum elevatorum.	κλαστ.	η, σ.	103.	Cubitus aegyptii. (Signi, quo symbolice iustitiae indicari solebat.)	αλαστ.	λα.
72.			η.	104.			λα.
73.	Vermis. Insecti.	κατφ. } λοσλαε. }	η, ζ, ρ, λ.	105.	Brachii vas offerentis.	(λα, λαο, offerre.)	λα, λα.
74.	Hominiis lacti aque delectantis.	ροσρεφ. } (σλα, delectari.)	η, σ, ρ.	107.	Tecti (symboli loci).	(λα, locus.)	λα.
75.	Tauri.	(σλα, προσφύλα) κτ in inscriptionibus hieroglyphicis; quocum vocabulo cohaeret coticum ἄν, hircus.	η.	108.			λα.
76.	Turris ex argilla constructae.		η.	109.	Agnae.	(σείξ sp. Hezych. vούσ apud Herapoll. I, 21.)	η. λα.
77.	Simiae.	κεφ **).	η.				
78.	Prati.	κω.	η.				
79.	Ensis.	(κλαε, seriro inimicum).	η.				
80.			η, ρ, σ.				
81.			η. (Differt a nr. 57.)				

*) Herapoll. I, 7.

**) Rosellini, Monumenti dell'Egitto. Part. II. Monumenti civili. tab. XXI.

***) Champollion, Grammaire Egyptienne, I, p. 83.

Salvolini, Analyse I, p. 7. Ackerblad, Nourvan Journal Asiatique, 1834, Avril.

†) Salvolini, Lettre I. sur la notation des dates, p. 24.

Nr.	Imago	apud Aegyptios ap- pellabatur:	itaque literam incidebat:	Nr.	Imago	apud Aegyptios ap- pellabatur:	itaque literam indicabat:
111.	Vasis.	ψατ, Ω.	π.	133.	.....	.....	.....
112.	Partis superioris ornatus gunt voci.	.....	π.	134.	Repaguli, clau- stri.	(che, ober.)	c.
113.	Partis eiusdem in- ferioris.	.....	π.	135.	Tibiao.	κηθε.	c.
114.	.....	.....	π.	136.	Pueri.	ει.	c.
115.	Brachiorum a- perture; si- gnum negandi.	.....	π.	137.	Ovi.	κουρη.	c.
116.	Textrinae.	πατ.	π.	138.	Lemnisci.	κουρη.	c.
117.	.....	.....	π (non nisi in monu- menti graece o- riginis, ex gr. inter inscriptio- nes templi Latopoli- tani).	139.	Instrumenti, quo fabri scri- narii uteban- tur ***).	.....	c.
118.	Piscis cuiusdam.	.....	π.	140.	.....	.....	c (differt a nr. 28).
119.	Crocodili.	(λακαρ.)	π *).	141.	Stellae.	ειοτ.	c.
120.	Volucris cuius- dam speciei.	.....	π.	142.	Caprae.	.....	c.
121.	Corbis (signum, quo symbolice dominus indi- cabatur).	(κουθ, dominus.)	π.	143.	Feminae.	ουιαε.	c.
122.	Sagittae vel scer- ptri (signum quo tropico no- tio magitudo indis exprime- batur).	(παα, magni.)	π.	144.	Graminis.	ειαα.	c.
123.	Signum, quo sym- bolice notio bonitatis, benevolentia, exprimebatur.	ποαρε, bonus.	π.	145.	Cfr. nr. 144.	.....	c.
124.	Straguli.	πριμ.	π, φ, Δ.	146.	Sagittae.	{ coθηε, { (ca-†.)	c.
125.	Amata rusticae.	.....	π, φ.	147.	Terebrae.	καε.	c.
126.	Tecti (qua ima- gine tropico caelum indi- catur).	π, φε; κα- lum.)	π, φ.	148.	Mallei.	.....	c.
127.	Vasis, unde aqua defluit.	πον, φοη; ver- sare, fluere.)	π φ.	149.	Gladii.	ειρη.	c.
128.	Trium vasorum (signum inun- dationis).	.....	π, φ.	150.	Muri †).	ειατ.	c.
129.	Sceptri.	πατ **).	π.	151.	.....	.....	c.
130.	Scamni, sedlis.	ποι, φοι.	π.	152.	.....	.....	c.
131.	.....	.....	π.	153.	.....	.....	c.
132.	.....	.....	c.	154.	.....	.....	c.
				155.	Instrumenti lac- vigationi vol- pularae inser- vientis ††).	.....	τ.
				156.	Manus.	τοτ.	τ.
				157.	Amussis.	.....	τ.
				158.	.....	.....	τ. (differt a nr. 133):
				159.	Marsupii.	.....	τ.
				160.	.....	.....	τ, φ.
				161.	Scarabaei (sym- bolum mundi).	τοπε (το, φο; mandus).	τ, φ.
				162.	Saxi elliptici ter- mino designan- do positi.	τηνε.	τ, φ.
				163.	(182 - 7).	.....	τ, φ, το.
				164.	Cfr. nr. 162.	.....	τ, φ, το.
				165.	.....	.....	τ, φ.
				166.	.....	.....	τ.
				167.	.....	.....	τ.
				168.	.....	.....	τ.
				169.	.....	.....	τ.
				170.	Brachii humani donum offeren- tis.	(†, dare.)	τ, †.
				171.	Columnae †††).	(ταχρο, stabili- tas).	τ.

*) Cfr. tab. XXVIII, fig. 7.

) Rosellini, *Monumenti dell' Egitto e della Nubia*, Part. I, *Monumenti storici*, tab. XVI. Part. II, *Monum. civil.*, tab. LXXVI.*) Rosellini, *Monumenti civil.*, tab. XLIV, fig. 3.†) Salvolini, *Campagne de Rhomys le Grand*, p. 114.††) Rosellini, *L. L. Monum. civil.*, tab. XLV, fig. 4.

†††) Eiusmodi columna utebantur sculptores eum in

Nr.	Imago	apud Aegyptios appellabatur:	itaque literam indicabat:	Nr.	Imago	apud Aegyptios appellabatur:	itaque literam indicabat:
172.	Mali navis cum velo.	τῶπ.	τ.	200.	Uteri feminarum, unde fere unice exhibetur initio vocabuli <i>quax</i> , femina.	ἔπ, venter, uter.	ε.
173.	Ἰππῶν.	.	τ.	201.	Vallis inter montes sitae; recessus.	.	ε.
174.	.	.	τ.	202.	Unguli.	ἔπδ.	ε.
175.	Schematis elliptici, quo regnum nomina includi solebant particula.	(το, pars.)	τ, το.	203.	Capitis humani (faciei).	ἔπα, εῖ.	ε.
176.	(173?) Volucris cuiusdam.	.	τ.	204.	Dentis.	.	ε.
177.	.	.	τ.	205.	Pars anterior leonis, quo signo tropice initium indicabatur.	(ε, initium, principium.)	ε.
178.	Pedia animalis quadrupedi.	.	z.	206.	.	.	ε.
179.	Phaetrae.	.	α, σ, κ, ε.	207.	.	.	ε.
180.	Sceptri cucupha ornati.	κοα.	α, σ, ε.	208.	Signum mimeticum domus, habitationis.	εατ.	ε.
181. 182.	Horti.	ἄνθ.	θ.	209.	Signum eiusdem significationis.	τ, εἰ (εἴ?)	ε.
183.	.	.	θ.	210.	Pedi.	επκ.	ε.
184.	Pondera, quod librae imponi solebat.	ἄ, ἄε, ponderare, progreus esse.	π.	211.	Hominis pluma struthiocameli caput decorati ac plaudentis.	(εα, εα, ventitilabrum.)	ε.
185.	Rami foliis destituti.	(ἄε, planta, signum.)	π.	212. 213.	Signa, quibus tropico panegyris exprimebatur, prius, quia nū, nisi annos significabat, idcoque idonei populii confluxum indicabat. Cfr. nr. 121.	εβα.	ε.
186.	(185?)	.	π.	214.	Scarabaei alii expansi.	.	ε.
187.	Vanni.	(εα, εα, ventitilabrum.)	σ, θ, κ, ε.	215.	.	.	ε.
188.	Receptaculi aquarum.	ἄνθ.	θ.	216.	.	.	ε.
189.	Arcae.	.	π, ε.	217.	Disci solaris lucem emittentis, quo tropice dies indicabatur.	εοστ (dies.)	ε.
190.	Piscis cuiusdam.	.	π, ε.	218.	Sceptri.	επκ, εακ.	ε.
191.	.	.	π, ε.	219.	Vasis inversi.	επκ, εακ.	ε.
192.	Folii loti cum petiolo.	.	ε, ε, θ, π, χ.	220.	.	.	ε.
193.	(192?)	.	π, ε.				
194.	Signum quo tropice simul ac phonetico pars summa indicari solebat.	(ἄνθ, pars summa.)	π.				
195.	Signum, quo tropice longitudo exprimebatur.	(ἄε, longitudo.)	π.				
196.	Cameli.	καλοτῶλ (εα, καλοτῶλ, εα, καλοτῶλ).	π.				
197.	.	.	π.				
198.	.	.	ε (infimae actatis).				
199.	Signum, quo symbolice panegyris indicabatur.	(εα, πανεγυρισ.)	ε.				

49) Aliter res ea habit in nominibus sacerdotum hominumque privatorum. Cfr. supra adnot. 108.

Enem, ut minores statuas, vasa, aliasque res ex marmore sculptas inter elaborandum sufficere. Cfr. Rosellini, *Monumenti cecili*, tab. XLIX.

*) Hinc τ, εἰ ἢ πῶς οὔτι, i. e. *Habitatio domitorum Unni*; graeco *ἑσφαίσιον*. Salvolini, *Campagne de Rhénus le Grand*, p. 104, tab. II, fig. 75.

50) Cicer. *de natur. deor.* III, 22. Plin. *Hist. nat.* VII, 56. Arnob. IV, pag. 135. Cfr. Zoëga, *de origine et usu obeliscor.* p. 556 — 558.

51) *Histor. natural.* XXXVI, 8.

52) VII, 56, 192: *Literas semper arbitero Assyrias fuisse: sed alii apud Aegyptios a Mercurio, ut Gellius, alii apud Syros repertas volunt.* Cfr. praeterea mythum notissimum de Theuth deo literarum inventore apud Platonem in *Phaedr.* p. 274, d: [τὸν Θεῦδ'] πρῶτον ἀριθμῶν τε καὶ λογισμῶν εἰρᾶν καὶ γεωμετρῶν καὶ ἀστρονομίαν, ἔτι δὲ νεκτείας τε καὶ κυβέτας καὶ δὴ καὶ γράμματα. *Phileb.* §. 8, p. 18, b: ἑπιδὴ φωνῶν ἕκαστον κατενόησεν, εἴτε τις θεὸς ἔτε καὶ θεὸς ἄφρονας, ὡς λόγος ἐν Ἀθήνῃ Θεῦδ τινὰ τοῦτον γινώσκω καὶ q. s. *Tim.* p. 23 extr. Obiter monendum est, pro Θεῦδ' scribendum esse Θεῦδ', uti recte in sno Platoniorum dialogorum exemplari olim legerat Clemens Alexandrinus *Stromat.* I, p. 303. Apud Ciceronem etiam *de nat. deor.* III, 22 recte olim legebatur *Thayt.* Cfr. *Martian. Capell.* II, p. 25, qui in nomine numerum 1218 invenit; Euseb. *Praeparat. Evangel.* I, 7, 9, p. 32, qui Alexandrinorum vituperat orthographiam rectamque, cuius meminimus laudat: [θεῖος] ἐν Ἀθήνῃσι ἐκάλεσαν Θελ'Θ, Ἀλεξανδρεῖς δὲ Θλ'Θ, Ἑρμῆν δὲ Ἑλληνας μετέγρασαν. — Secundum alios scriptores Aegyptii literarum inventionem Isidi tribuebant. Cfr. *Augustin. de civitate Dei.* XVIII, 40. *Isidori, Origg.* I, 3.

53) II, 102: τοῖτοια μὲν στίλλας ἐπίστη ἐς τὰς χώρας διὰ γράμματων λεγούσας τῆ, τι ἐωῦτοῦ ἄνομα καὶ τῆς πάτρης καὶ ὡς δυνάμι τῆ ἐωῦτοῦ κατιστέφωτο ὀστας. Hic quoque phoneticas notas intelligendas esse aliquis suspicari posset, nisi satis notum esset, Herodotum nullam hieroglyphorum naturae notionem habuisse (Zoëga, *de origine et usu obeliscor.* p. 429). II, 106: ἐκ δὲ τοῦ ὄμων ἐς τὸν ἔτερον ὄμων διὰ τὸν στήθεων γράμματα ἱρὰ Ἀγύπτια διήκει ἑγκολλημένα λέγοντα τάδε et q. s. Cfr. II, 136, 141 in fine.

54) I, 27: εἰνα δὲ καὶ σήλην ἐκατέρω τῶν θεῶν ἐπιγεγραμμένην τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν. I, 45: ὡς τε τὴν κατὰραν ἀναγράψαι τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν ἐς τὸν τοῦ Διὸς ναὸν ἐν Ἐφέσῃ. I, 55: αἰτία δὲ [αἰ σήλην] τὴν ἐπιγραφὴν ἔχον Ἀγυπτίους γράμμασιν τοῖς ἱεροῖς λεγομένησιν. Cfr. praeterea III, 3, 4, ubi hieroglypha *Αἰθιοπικὰ γράμματα* appellantur.

55) XVI, p. 1114 *Almclow.*: καὶ ἡσαν ἐναυθα σήλην εἰνα Σισώτορος τοῦ Ἀγυπτίου μηνύσαν ἱεροῖς γράμμασιν τὴν διάβασιν αὐτοῦ. XVII, p. 1139: καὶ ταῦτα τῶν ἱερῶν φιλοπραγματικωτέρων ἀναγράφοντες ἐς τὰ ἱερὰ γράμματα. Posterioris tamen loco sacri libri intelligendi esse videtur (Zoëga, *l. l.* p. 431, not. 20). uti apud Isosophum contra *Apion.* I, 26, ubi inter fontes, unde hausit *Manetho*, enumeratur etiam τὰ ἱερὰ γράμματα.

56) *Plutarch. de Iside et Osiride.* p. 507: γραμμῶτων ἱερῶν τοῖς μνηστέροις ἀναγνωσκουμένων. *Diogen. Laërt.* IX, 49. *Iamblich. Myster.* VIII, 5, p. 161, ed. Gale (Oxon. 1678, fol.) ubi ἱερολογικὰ γράμματα commemorantur. Cfr. *Tychsen in Götting. Bibliothek der alten Literatur und Kunst;* ur. VI, p. 5.

57) *Solus Lucianus (Hermotim.* §. 44, Tom. I, p. 786 *Reitz*) hieroglypha *Αγυπτίους χαρακτῆρας* vocat, non γράμματα.

58) Permutatio literarum cum affini β praepropria frequens est in dialecto bashmureica; eademque in graeca, romana, ac omnibus fere reliquis linguis recurrit. Cfr. *Kopp, de difficult. interpretandi,* §. 379, Vol. I, p. 459. *Thilorier, Examen critique des principaux groupes hiéroglyphiques,* p. 17 sqq. *Exempla ex dialectis linguae copticae petita deprehendes apud Münterum, de indole version. sahidic.* pag. 77. *Georgi, Fragm. evangel. Johann., praef.* p. LVIII. *Rossi, Etymolog. Aegyptiac.* pag. 54. *Scholtz, Gramm. aegypt.* p. 7. *Didyum. Taurinens. Literat. Copt. rudiment.* p. 56 sqq.

59) Ita comutantur:

a. in textibus Aegyptiacis.	b. in textibus Copticis.	c. Exempla.
1. G et K. H. KH.	σ . . . . κ, ρ, κ.	1. σλολληλα . . . . κλολληλα. ηρ . . . . ρηρητ. κρητ . . . . κρητρητ.
2. K. G. . . S.	κ, σ . . . . c.	2. κελικελ . . . . cεncεc. ρολσ . . . . ρολκ, ρολc. καρασρωγγε . . . . cερασρωγγη.
3. H. K. C. . SCH. KH.	ρ, κ, σ . . . . η, κ.	3. σολ . . . . κολ, μολ. κλακι . . . . κλακι. επ (socer) . . . . ηροα. η επ (octoginta) . . . . ρεαλεπ.

الشمس (*Meliné-et-schems*) urbs solis. Cfr. *Description de Héliopolis*, p. 8 sqq. in *Description de l'Égypte, Antiq.*, vol. II, edit. in fol.

71) Acerbi in *Biblioteca Italiana*, vol. LIX, p. 148.

72) Acerbi, *l. l.*, p. 158. *Scorpio*, $\sigma\sigma\lambda\mu$, symbolico nomine loci, quo dea $\epsilon\lambda\varsigma$ (cfr. Champollion, *Grammaire Égyptienne* I, p. 124) venerabatur, reddebatur. Quamvis $\sigma\sigma\lambda\mu$ scorpion appellaretur*), tamen, quum $\mu\alpha\lambda\alpha$, $\mu\alpha\kappa\alpha\iota$ (at $\sigma\tau\epsilon\lambda\lambda\alpha\iota$) aegyptio diceretur, urbs $\mu\sigma\lambda\mu$ vocabatur, unde graecum $\varphi\omicron\delta\chi\alpha\varsigma$ ortum est. Cfr. Klapproth, *Eramen critique*, p. 129 sqq. Kosegarten, *Jahrb. für wissenschaftl. Kritik*, 1835, Mai, nr. 94, p. 764 sqq.

73) Acerbi, *l. l.*, p. 161.

74) *Ibid.*, p. 289.

75) Nomen *Miqtis* vere aegyptiaca est originis. Explicatio cuius vocabuli quae apud Plutarchum deprehenditur (*de Iside et Osiride*, p. 472 ed. Wyttenbach: $\epsilon\theta\epsilon\mu\sigma\ \delta\epsilon\gamma\mu\theta\alpha\omega$), bene congruit cum etymologia aegyptiaca $\mu\alpha\alpha\text{-}h\text{-}n\text{-}n\text{-}o\text{-}n\text{-}o\text{-}r\text{-}q\text{-}u\text{-}i$ vel $\mu\alpha\alpha\text{-}h\text{-}n\text{-}o\text{-}r\text{-}q\text{-}u\text{-}e$. Cfr. Jablonski *Opusc.* II, p. 132. Champollion, *L'Égypte sous les Pharaons* I, p. 362 sqq. Creuzer, *Commentat. Herodot.* §. 11, p. 105 sqq. Gosenii *Commentar. ad Jes. prophet.* XIX, 13. Vol. I, pag. 622 sqq.

76*) De insula *Dogeh* cfr. Parthey, *de Philis insula*, p. 5.

76) Kosegarten in *Jahrb. für wissenschaftl. Kritik*, 1835, nr. 94, p. 765 sqq. Cum nomine urbis huius aperte cohaeret nomen $\Delta\epsilon\iota\ \epsilon\theta\alpha\mu\omega\upsilon\sigma$ apud Damasc. ap. Phot. *Bibl. cod.* CCXLIJ, p. 1074; quemadmodum nomen deae $\beta\omega\upsilon\alpha$ ** cum nomine urbis $\beta\omega\upsilon\alpha$, quod derivandum censuimus a vocabulo $\epsilon\theta\sigma\tau$, *sepulcrum*, procul dubio propter mythum, quem narrat Plutarchus, de *Iside et Osiride* pag. 375 sq. (Cfr. Hesych. *s. v. βωτοφ.*) Iam Jablonski (*Panth. Aegypt.* II, 7, §. 11 — 14. *Opusc.* I, p. 72) nomen Aesculapii aegyptii a $\mu\alpha\lambda\alpha\sigma\tau\eta$, $\mu\alpha\lambda\alpha\sigma\tau$ octo, *octavus* derivavit. Hoc loco momentum videtur, quod uberius demonstrabo in Commentario ad Herodoti Aegyptiaca, quem favente Deo mox publici iuris facere spero, quoticunque urbis cuiusdam aegyptiaca nomen cum deae nomine congruit (v. c. $\beta\omega\upsilon\phi\alpha\upsilon\tau\iota\varsigma$, $\mu\epsilon\lambda\omega\theta\epsilon\iota\varsigma$ apud Epiphani. *adv. haeres.* III, p. 1093 cum eiusdem nominis urbe apud Stephanum Byzantinum *s. v. commemorata*, etc.) posterius a

priori esse derivandum, quia cultus localis eius modo nominibus indicabatur. — De urbe *Aschmin*, *Aschmunein* cfr. Quatremère, *Mémoires géographiques et historiques sur l'Égypte*, vol. I, p. 492 sqq.

76*) De significatione *Crucis anatoe* (literae *tauticae*) cfr. quae discrepenter disseruunt Kircherus, *Prodrom. Coptic.* p. 165. Pauw, *Recherches sur les Égyptiens et les Chinois*, I, p. 29. Zoëga, *Nomi Aegypt. imperat.*, pag. 36. Visconti, *Mus. Pio-Clement.* II, p. 146. 149. Jablonski, *Opusc.* I, p. 257. II, p. 231. *Panth. Aegyptior.* I, p. 287. Köpp, *de difficult. interpret.* §. 707, Vol. II, pag. 150 sq. v. Bohlen, *das alte Indien*, I, p. 210 alii quo, qui laudantur apud Alexandr. v. Humboldt, *Eramen critique de l'histoire de la Géographie du Nouveau Continent*, Vol. II, p. 355 edit. in 8. Vol. I, p. 545 vers. german.

77) Champollion, *Gramm. Égypt.* I, p. 161.

78) Quod si hieroglyphicae inscriptiones potissimum apotelesmaticam Aegypti doctrinam continebant, uti unperime arbitratus est Seyffarth (cfr. section. huius operis V.), procul dubio a solis sacerdotibus intelligebantur, quum veteres astrologi, prae reliquis hominibus secreta sua abscondere solerent, omnesque, quibus aliquid eorum communicabatur, iuramento obstringerent, quod imo pectore recondita tuerent. Cfr. Salmas. *de anno climacter.* p. 788. Selden. *de synedr.* II, 4. *Opp. Vol.* I, p. 1458. Firmic. VII, p. 193. 194. VIII, p. 244. Fabric. *Biblioth. graec.* V, p. 76 sqq. primae editionis. — Vide praeterea verba Origenis (*quist. ad Roman.* *Opp.* Tom. IV, p. 495) laudata iam apud Zoëgam (*de orig. et usu obeliscor.* p. 460): *Sacerdos apud Aegyptios, aruspex, aut quorumlibet sacrorum minister, vel, ut illi appellant, propheta, omnis circumcisus est: literas quoque sacerdotales veterum Aegyptiorum, quas hieroglyphicas appellant, nemo disceret nisi circumcisus.*

78*) Ita Hebraei in locum tetragrammaticum יהוה substituire solent vocabulum יְהוָה . Joseph. *Bell. Judaic.* V, 5, 7, p. 335 sq. Greppo, *Essai*, p. 112.

79) *Précis*, B, p. 428 sqq. Tab. XX.

80) *Descript. de l'Égypte, Antiq.* Vol. III, tab.

57, nr. 7.

81) Cfr. Rosellini, *Monumenti dell' Egitto e della Nubia*, Part. I, *Monum. stor.* Vol. I, p. 257. Tab. X, nr. 113 p et n. Cfr. Tab. nostram XXIII, fig. 16.

fuisse cum nullam sliam nisi Isidem, tanquam inferorum reginam. Inde factum est, ut templum quoddam inter Memphidem et Pyramidas situm, modo Latone, modo Isid, modo Sarapiadi ab antiquis scriptoribus tribueretur. Cfr. Zoëga, *de orig. et usu obeliscor.* IV, 1, 24. not. 16, p. 388.

*) $\mu\sigma\lambda\mu$ vocabatur *forecep*. Cfr. Rossi, *Etym. Aegypt.* p. 329.

**) Quamvis paucis sicut admodum, quae de dea *Bovra* nobis innotuerunt, ab Herodoto tamen semel cum Latona Graecorum comparata, ex his paucis tamen certo elucere videtur,

82) Aperto enim anaglypha intellexit Iamblichus, de myster. VII, 1, p. 150 Gale, ubi ait: οἱ τοῖ [οἱ Ἀγύπτιοι] τὴν θείαν τοῦ πατρὸς καὶ τὴν δημοσίαν τῶν θεῶν μιμοῦντο, καὶ αὐτοὶ τῶν νεοσιῶν καὶ ἀποκεκρυμμένων καὶ ἀφανῶν νοήσεων εἰκόνας τιθεὶς διὰ συμβόλων ἱμυλοῦσαν, ὥσπερ καὶ ἡ γῆσι τοῖς ἡμετέροις εἰδοὶ τοῖς ἀφανῶσι λόγοις διὰ συμβόλων, τρόπον τινα, ἀπεικάζουσα. ἡ δὲ τῶν θεῶν δημοσιότητα τὴν ἀλήθειαν τῶν εἰδῶν διὰ τῶν γαιερῶν εἰκόνας ἐπιγράφουσι. εἰδότες οὖν χαίροντα πάντα τὰ χρίστωτα ἡμοῦσι τῶν ὑποεισεργῶν, καὶ βουλόμενοι αὐτὰ ἡμῶν ὅτιον πληροῦν διὰ τῆς κατὰ τὸ δυνατὸν μιμήσεως, εἰκότως καὶ αὐτοὶ τὸν πρόσφορον αὐτοῖς τρόπον τῆς κεκρυμμένης ἐν τοῖς συμβόλοις μεταγωγῆς προσφέρουσι. Ad symbolica hieroglyphica haec verba non esse referenda, cuius patet. Cfr. etiam verba Strabonis XVII, p. 1159, B. Melmou. ubi de templo Heliopolitano loquitur: ἀναγλυφὰς ἔχουσι οἱ τοῖχοι οἱτοὶ μεγάλας εἰδώλων.

83) Cfr. *Annali dell' istituto di corrispondenza archeologica*. Vol. VI, Fascic. I, p. 87.

84) *Essay on Dr. Young and M. Champollion's phonetic system of Hieroglyphics*. London. 1825, 8. Vers. Gall. Nancy 1827, 8. Cfr. quae de hoc libro nunciat Champollion in *Bulletin universel des sciences et de l'industrie*, Sect. VII. Januar. 1826.

85) *Descrizione dei Monumenti Egizi del regio Musco contenti leggendî reali*. Taurini 1824, 4. Scorsim expressa ex collectionis commentationum regiae Academiae Taurinensis volumine XXIX, ubi inscribitur: *Applicazione delle dottrine del signor Champollion minore ad alcuni monumenti geroglifici del regio Musco agioio del Professore Costanzo Gazzera*.

86) *Les principaux monuments Égyptiens du Musée Britannique, et quelques autres qui se trouvent en Angleterre, expliqués d'après le système phonétique*. Mémoire présenté et lu à l'Académie royale de Littérature le 7. Juin 1826 par le très-honorable Charles Yorke et M. le colonel Martin Leake, Londres 1827, 4. Anglican in *Memoirs of the Royal Society of Literature*. Vol. I. London. 1827, 4.

87) *Lettre de M. Champollion à M. Broune du Collège de la Trinité de Cambridge, au sujet du nom inscrit sur le couvercle d'un sarcophage apporté par M. Belzoni d'une des tombes royale à Thèbes, et qu'il a présenté à l'Université de Cambridge*, p. 20 — 25.

*) 1827, Septbr. Ibi inter alia haec verba leguntur (p. 543): *Malgré la confiance qu'on ne peut pas s'empêcher d'accorder au système de M. Champollion, il ne faut pas en concevoir des espérances exagérées, comme il ne faut pas non plus le dénigrer, parcequ'il n'a pas encore produit, et ne produira*

88) *Osservazioni sul Bassorilievo Fenico-Egizio in Carpentrasso*. Romae 1825, fol. *Illustration di un Kitanaglifio copiato in Egitto dal B. d'Iskull*. Romae 1825, fol. *La Scrittura Sacra illustrata con monumenti Fenico-Assir ed Egiziani*. Romae 1828, 2 voll. fol. Cfr. dissertationem Champollionis in volumine primo Collectionis: *Memorie Romane d'antichità e delle arti*, excerptam in ephemeride: *Bulletin universel des Sc. et Arts*, Sect. VII, Vol. IV, pag. 85 — 92.

89) [Th. Ausonioli] *Opusculs archéographiques*. Paris. 1824, 8. Quod Schöllius citam (*Gesch. der griech. Litteratur*, vol. II, p. 20) auctorem huius libri Italium fuisse arbitrat, miram est. Pseudonymiam explicuerat iam Letronne apud Champollion, *Précis*, B. p. 378. 387.

90) *Hieroglyphik, ihr Wesen und ihre Quellen*. Norimbergae 1824, 8. p. 79 sqq. praesertim vero in commentationcula: *Die Weisheit der Aegypter und die Gelehrsamkeit der Franzosen*. Norimb. 1825, 8.

91) *De difficult. interpretandi ea, quae vel vitiose vel subobscurè scripta sunt*, Vol. I, p. 182 sqq.

92) Rudim. Hieroglyphic. p. 9 sqq. Conferantur quae monit Champollion in *Lettre à M. le duc de Blacas sur le nouveau système hiéroglyphique de M. Spohn et Seyffarth* (Florentia 1826, 8.), p. 13 sqq.

93) *Fundamenta hermeneut. hierogr. veter. gentium* (Ncapoli 1830, 8.), p. 177 sqq.

94) *Observations critiques sur le système hiéroglyphique de M. Champollion le Jeune par F. Riccardi*, Genuae 1826, 8. *Compimento e Traduzione della parte geroglifica della pietra di Rosetta col catalogo di tutti i geroglifici spiegati in italiano di Francesco Riccardi, fu Carlo*. Genuae 1833, 8.

95) In *Bulletin universel des sciences publié par M. le baron de Férussac*; Sect. VII, April. 1827.

96) *Secande Lettre sur les Hiéroglyphes adressée à M. de S**** par M. J. de Klaproth* (Paris. 1827, 8.), p. 44 sq. *J'espère que ce ne sera pas la dernière fois que j'aurai l'occasion de traiter ce sujet. Mr. Champollion m'a jeté le gant, je l'ai ramassé. Je n'ai pas cherché cette discussion; mais je ne dois pas la fuir, si elle peut tourner à l'avantage de la vérité. Les travaux de M. Champollion sur les hiéroglyphes n'ont pas encore été examinés en détail et d'une manière un peu approfondie. M. le baron Silvestre de Saçy en a rendu compte dans le Journal des Savans; mais*

peut-être jamais l'intelligence complète d'une inscription ou d'un écrit de quelque étendue, vu que les difficultés de plus d'un genre peuvent opposer des obstacles insurmontables aux efforts des hommes les plus érudits et les plus ingénieux.

il n'y en donne qu'un résumé rapide. L'aridité du sujet, le manque de clarté qui règne dans les écrits de Mr. Champollion [en! apertum mendacium], et vraisemblablement la crainte de sacrifier peu utilement un temps précieux, réclamé par d'importans travaux, ont empêché l'illustre Président de la Société Asiatique de traiter la question à fond, et de donner à son examen le caractère d'un jugement définitif; cependant comme un tel examen peut être utile sous plus d'un rapport, je ne suis pas éloigné de m'en charger. Dans une troisième Lettre plus étendue et accompagnée de planches nécessaires, j'aurai le plaisir de Vous communiquer les résultats mérités, et je pense que les hommes vraiment impartiaux et désintéressés n'auront pas de peine à reconnaître que c'est un peu légèrement que l'on a adjugé à M. Champollion la découverte de M. Young et que les résultats qu'on peut espérer de cette découverte sont bien loin de nous conduire à l'intelligence des monumens écrits qui nous restent de l'antique Égypte.

97) *Collection d'Antiquités Égyptiennes recueillies par M. le Chevalier de Palin, publiées par MM. Dorow et Klaproth en 33 planches, auxquelles on en a joint une trente-quatrième représentant les plus beaux scarabées de la collection de M. J. Passalacqua, précédée d'observations critiques sur l'alphabet hiéroglyphique découvert par M. Champollion le Jeune, et sur le progrès fait jusqu'à ce jour dans l'art de déchiffrer les anciennes écritures Égyptiennes. Avec deux planches. Par M. J. Klaproth. Paris. 1829, fol. — Examen critique des travaux de feu M. Champollion sur les hiéroglyphes, par M. J. Klaproth. Ouvrage orné de trois planches. Paris. 1832, 8.*

98) *Jahrbücher für wissenschaftliche Kritik, Septembr. 1830, nr. 42 — 44. Mai. 1835, nr. 94 — 95.*

SECTIO QUARTA.

DE HIEROGLYPHIS ACROLOGICIS.

In tertia huius operis sectione principio acrophonico phoneticorum hieroglyphorum potestatem usumque inniti docuimus: phonetica enim hieroglypha ea diximus esse signa, quae sono cuidam humanae vocis respondentia eius modi figuras ostendunt, quarum nomen apud veteres Aegyptios ab eodem sono vel vocali vel consonanti inchoabat. Quam si legem cum aliis duabus coniungimus iisque iam supra a nobis commemoratis, altera integros interdum phoneticorum hieroglyphorum complexus solo caractere initiali indicari; altera Aegyptios inter signa, quibus in sono quodam vocis humanae indicando uti licebat, ita optasse, ut aliqua existeret relatio inter rem, quae erat designanda, figuramque, qua designabatur; facile eo pervenimus, ut suspicemur, apud veteres Aegyptios quondam in usu fuisse hieroglyphorum genus, quibus res symbolica ratione indicabatur, signis tamen ita comparatis, ut trita eorum in vulgi ore appellatio, nomenque rei vel cogitationis eiusce modi signis exprimentis ab eodem sono inchoarent. Exstitisse aliquando tale hieroglyphorum acrologicorum genus, quod Letronnius ¹⁾ iniuria vocavit ineptum absurdumque literaturae systema [*un système absurde d'écriture*] prorsusque negavit Champollion, qui novum inde poterat repetere argumentum, quo suam hieroglypha explicandi rationem commendaret, primus suspicatus est Russus Gulianoff ²⁾, ac certis deinde rationibus demonstravit Klaproth ³⁾, qui docuit, longe maximam partem interpretationum hieroglyphicarum, quae in Horapollinis opere deprehenduntur, eius modi iuncti principio, illudque opus, de quo diversissima sunt diversorum virorum iudicia ⁴⁾, nihil esse aliud opinabatur nisi lexicon sacerdotum usibus aliquando destinatum ⁵⁾, quo acrologica hieroglypha comprehenderentur et explicarentur. At neque is, quem primum hocce hieroglyphorum genus detexisse diximus, neque is, qui primus idoneis argumentis novum inventum stabilivit, qualis intercederet nexus inter placita Champollionis novaque, quae falso vocabatur hieroglypha interpretandi rationem ne coniectura quidem adsecutus est, quamvis Klaprothius ⁶⁾ ingenue fateretur, sibi non videri, ullum unquam contextum hieroglyphicis signis exaratum mera acrologicorum hieroglyphorum indicatione explicatum iri. Quo dicto hieroglyphicis acrologicis unice idoneum in novarum interpretandi rationum serie locum adindicavit simulque pronuntiavit non nisi secundas partes iis esse tribuendas. Addendum erat praeterea, acrologica signa, quamvis eorum naturam perspicere haud exigui esset momenti, eo usque nullam utilitatem esse praebitura in explicatione scriptorum hieroglyphicorum, donec intellectum erat, quis nexus inter hocce intercederet ac reliqua figurarum hieroglyphicarum

genera, qualis a nemine hucusque, quantum scimus, indicatus est. Mōnemus deinde, ab acrologorum hieroglyphorum detectione proxime abfuisse Zoëgam, quum de leone Nili symbolo diceret ?): *In Aegyptia lingua leo simili fere vocabulo notatur atque aqua: μωσι nimirum leo est, μωσις aqua: — dubium vix est multas Aegyptiorum characterum significaciones ex vocum homophonia derivari, saltem ea corroborari.* Quamvis enim multum intersit discriminis inter homoeophoniam et acrologiam, vix tamen poterat deesse, quin ille, qui primam animadverterat, posteriore quoque perspiceret.

Prima procul dubio quaestionis pars ea est, num praeter argumentum ex universa hieroglyphicae literaturae natura petitum, historicae quoque adsint rationes, quibus liceat probare, exstitisse olim acrologorum hieroglyphorum genus ita, ut vix aliter fieri possit, quin in ipsis hieroglyphicis scriptis, quae aetatem tulere, deprehendantur, an forte fortuna tantummodo hic illic acrologiae cuiusdam species, absque ullo firmo certoque principio, emergat. Iniuria Klaproth prae reliquis argumentis notissima illa affert Clementis Alexandrini verba, quibus omnes, qui novam hieroglypham veteris Aegypti interpretandi rationem detexisse sibi videbantur, usi sunt, ut suam quisque causam et opinionem defenderet. Id certum est, illius loci verbis *δει τῶν πρώτων στοιχείων* ⁹⁾, in quibus cardo rerum versatur, principium quidem acrophonicum in universum indicari, at non speciale illud acrophoniae genus, quod acrologiam vocavimus. Contra negari nequit ex loco quodam Horapollinis (I, 59) certissimum argumentum, acrologia hieroglyphia aliquando apud veteres Aegyptios in usu fuisse, posse repeti, si de receptae lectionis fide prorsus constaret. Postquam enim dixit auctor, ideam mali regis (*βασιλέως κακίστου*) exprimi circulo a serpente formato (in qua figura acrologiam animadvertas, quum *δλον furorem*, *μωσις odium*, significet, quae inter vitia tyrannorum potissimum locum obtinent), addit verba: *τὸ δὲ ὄνομα τοῦ ὄφιδος ἐστὶ μωσις* ⁹⁾, quod nulla alia de causa facere poterat, nisi ut peculiari alicuius serpentum speciei nomini acrologiam inniti indicaret, quum vulgo serpens *μοσι* vel *μοσις* audiret. Extra omnem tamen dubitationem positum est, loci illius verba esse corrupta. Superlativus *κάκιστος* adeo ineptus est, ut iam Pierius Valerianus (*Hieroglyph.* XV, 8) *κάλλιστος*, Mercerus *κράτιστος*, (cfr. Bochart. *Hierozoic.* II, p. 406), Pauwius *ἄριστον* legere vellent. Huc accedit additamentum: *τὸ δὲ ὄνομα τοῦ βασιλέως ἐν μέσῳ τῷ ἐπιγράμει γράφουσι, αἰνιττόμενοι γράφειν, τὸν βασιλέα τοῦ κόσμου κρατεῖν*, quo aperte ad scuta nominum ac titulorum regis alluditur. Auctor enim in hieroglyphi symbolico (annulo, quo scuto illa formantur) serpentis caudam mordentis figuram agnovisse sibi videbatur. Quae num vera sit opinio de annuli illius origine nunc missum faciamus: arbitramur potius primitus eiusdem modi annulos eo inservisse, ut deorum nomina a privatorum hominum eiusdem formae ac soni possent dignosci, ac deinde demum hunc morem translatum esse in reges, quos tamquam vivos Deos veteres Aegyptii venerabantur ¹⁰⁾. Procul dubio in vocabulo *κάκιστος* vitium latet, ac fortasse legendum est *καθόλου* ita ut integer locus, cuius haec sunt verba: *βασιλέα δὲ καθόλου δηλοῦντες, ὅτιν ζωγραφουῖσα κοσμοειδῶς ἐχρηματισμένον, οὐ τὴν οὐρανὸν ἐν τῷ στόματι ποιοῦσι: τὸ δὲ ὄνομα τοῦ βασιλέως ἐν μέσῳ τῷ ἐπιγράμει γράφουσι, αἰνιττόμενοι γράφειν, τὸν βασιλέα τοῦ κόσμου κρατεῖν. τὸ δὲ ὄνομα τοῦ ὄφιδος παρ' Αἰγυπτίους ἐστὶ Μωσις*, hunc in modum sit vertendum: Quod si regis notionem [i. e. regiam dignitatem, non certum quendam regem]

indicare volunt, serpentem delineant, quem annuli forma pingunt ita ut caudam ori iungant. Regis nomen in medio annulo ponunt, quo indicare volunt, regem orbi [i. e. valli Niloticae, secundum usum loquendi apud veteres Aegyptios ¹¹⁾] imperare. Nomen autem huiusce serpentis apud Aegyptios est Meisi. Quae postrema verba, si omnino ab ipso operis auctore profecta, nullum alium procul dubio in finem adiecta sunt, nisi ut hocce serpentum genus a basiliscis [ὄφιαίος, αἰσῆρ, ¹²⁾] aliisque, quorum figurae inter hieroglyphica apparent, discerneretur. Quod si autem Horapollinis ¹³⁾ liber, qualem nunc habemus, ex aegyptiaco sermone in graecum a Philippo vel alio quodam scriptore translatus est, uti elucere videtur ex ipsa operis inscriptione ac compluribus libri locis confirmatur, in extremis laudatae paragraphi verbis facile agnoscitur interpres, qui pluribus accessionibus opus auxit, iisque interdum ineptioribus. Cuius rei exempla haec adscribo: I, 17: ἤλιος δὲ ὁ Ἰζρος [αἰρ] ἀπὸ τοῦ τῶν ὀφῶν κρατεῖν. II, 100: [κάμηλος] μόνη τῶν ἄλλων ζῶων τὸν μηρὸν κάμπει, διὸ καὶ κάμηλος λέγεται. II, 108: καὶ καλεῖται πεννοφύλαξ ἀπολοῦνός τῳ ὀνόματι etc. Ac discrete interpres ille initio secundi libri ait: διὰ δὲ τῆς δευτέρας πραγμειτίας ἀπὸ τῶν λοιπῶν τὸν λόγον ἔγη ἴσθαι παραστήσομαι· ἃ δὲ καὶ ἐξ ἄλλων ἀντιγράφων οὐκ ἔχοντά τινα ἐξηγήσιν ἀναγκαίως ἔπειτα εἶα. Fortasse igitur illa quoque verba adiecit, ut lecturo Aegyptiaca linguae gnaro relinqueret diiudicandum, num vocabulum μισί recte reddiderit *serpentis* nomie, qua de re dubitare licet (cfr. not. 9).

Etsi vero neque Clementis Alexandrini locus neque verba, quae modo tractavimus Horapollinis, argumentum praebent, quo evincatur, acrologia olim in usu fuisse hieroglyphica, elucet tamen hoc ex accurata hieroglyphorum ab Horapolline in opere suo laudatorum analysi. Dolendum autem est eius modi analysin haud per omne opus institui posse, quod iam monuit Klaproth ¹⁴⁾, quum magna linguae veteris Aegypti vocabulorum, quibus hac in re opus est, desit nobis copia. Forsitan huic desiderio satisfacti explicatione vocabulorum, quae phoneticis hieroglyphis adscripta sunt rebus figurisque in hypogaeorum parietibus pictis, quorum magnam copiam iamiam eruit Rosellini ¹⁵⁾. In opere Horapollinis haec agnovisse sibi videtur Klaproth hieroglyphica acrologica:

Res designanda.	Nomen rei.	Figura, qua secundum Horapollinem indicatur.	Vocabulum hieroglyphi acrologico respondentens.	Locus Horapollinis.	Adnotationes.
1. Cor.	ρητ.	Ibis.	ρη.	I, 36.	(Cfr. Schol. Mas. ad Platon. <i>Phaedr.</i> p. 386 C. apud Wyttenbach ad Plut. <i>de Iside et Osir.</i> p. 361 G.)
2. Amor.	αελ.	Funis, Laqueus.	αογρ (ⲁϣ).	II, 26.	Symbolica simul est indicatio.
3. Mors.	αογ.	Noctua.	αογλακ.	II, 25.	Symbolice et acrologice.
4. Scientia (γνώσις).	καρητ.	Formica.	καρηκπ.	I, 52.	Symbolice.
5. Res perpetua (τὸ πολυχρόνιον).	επερ (αἰών).	Cervus.	ειογλ.	II, 21.	
6. Culicum copia.	σολαεε.	Vermis.	σατγ.	II, 47.	Si omnino tale hieroglyphon exstitit, qua de re vehementer dubito, vix aliam explicationem praeter acrologiam admittere licet. Equidem ingenue confiteor me non intelligere, quomodo Aegyptii veteres culi-

Res designanda.	Nomen rei.	Figura, qua secundum Hierapollionem indicatur.	Vocabulum hieroglypho acrologico respondens.	Locus Hierapollinis.	Adnotationes.
7. Impudentia.	αἰδοῦ (<i>luxuria</i>).	Musca.	αἰ.	I, 51.	cum copiam aliter quam tribus culicibus vel uno culice adiectis tribus lineolis (cfr. Sect. III) indicare potuerit. Procul dubio hierogl. symb. Cfr. Homer. <i>Iliad.</i> ῥ, 570 sqq.
8. Homo spurcus (<i>ἄνθρωπος ξεῖστος</i>).	πορτί.	Porcus.	πιρ.	II, 37.	Symbol. Cfr. Herodot. II, 47. Plut. <i>de Isule et Osir.</i> §. 8. p. 353 F.
9. Apertio (<i>ἄνοιξις</i>).	καὲ (<i>ostium</i>).	Lepus.	καρὰπιρ.	I, 26.	Hieroglyphi interpretatio monumentorum auctoritate comprobatur. Secundum Plutarch. <i>Quaest. Sympos.</i> IV, 5 (cfr. Minutoli, <i>Reise</i> , pag. 427) lepus etiam auditum significavit (καρτεα) symbolica procul dubio ratione. Cfr. Hierap. I, 45 cum iis, quae expositit Lepsius, <i>Lettre à M. Rosellini sur l'alphabet phonétique</i> , p. 54. not. 59.
10. Homo biliosus.	βίλι.	Colomba, erecta corpora parte posteriori. (Cfr. nr. 20.)	βίλι.	II, 48.	
11. Mulier abortivum faciens.	αὐτοῦ (<i>abortus</i>).	Lupus.	αὐτοῦ.	II, 45.	
12. Homo impudens et visus acris.	αὐτοῦ (<i>celestialis</i>).	Rana.	αὐτοῦ.	II, 101.	
13. Homo sibi cavens ab iniuriis aliorum.	ταρτί (<i>securus</i>).	Grus.	τιρτί.	II, 94.	
14. Belli acies.	† (<i>pugna</i>).	Duae manus, quarum altera scutum tenet, altera arcum.	τοῦ (<i>manus</i>).	II, 5.	Hierogl. symbolicum, quod in ipsis monumentis occurrit. Cfr. Champollion, <i>Précis</i> , p. 330.
15. Custodia (armuletum).	καρτί. (Cfr. Klaproth, <i>Lettre II</i> , p. 19. 20.)	Duo capita hominum, maris intus spectans, feminae foras.	καρτί (<i>intus</i>). καρτί (<i>foras</i>).	I, 24.	Hoc quoque hierogl. monumentorum auctoritate confirmatur.
16. Ignis.	αὐτοῦ (<i>eremare</i>).	Fumus adscendens.	αὐτοῦ.	II, 16.	
17. Voluptas.	αὐτοῦ, αὐτοῦ.	Numerus XVI.	αὐτοῦ.	I, 32.	
18. Homo tardus in pedibus movendis.	αὐτοῦ (<i>imbecillitas</i>).	Camelus.	αὐτοῦ.	II, 100.	Hieroglyphum symbolicum minus in modum idoneum. Cfr. Denon, <i>Voyage</i> , pag. 183: <i>Le sable est l'élément du chameau; dès qu'il en sort et qu'il touche à la boue, à peine il peut se soutenir, ses fréquentes chûtes et ses embarras font trembler pour lui, pour sa charge ou pour son cavalier; mais on peut dire, que le chameau dans le désert est comme le poisson dans l'eau.</i>
19. Homo robustus.	ταρτί (<i>fortis</i>).	Elephas.	τελεφνος (?)	II, 84.	Vellemus dubito, num τελεφνος sit vocabulum diversum a graeco τελεφνος, camelle, quam voluit Klaproth habere significationem. Elephas apud Aegyptios vocabatur χοῦ.

SECTIO QUARTA.

Res designanda.	Nomen rei.	Figura, qua secundum Hierapollinensem indicatur.	Vocabulum hieroglyphico sacrologico respondens.	Locus Hierapollinis.	Annotationes.
20. Homo ingratus et male pugnae adversus bene de se meritos.	σίλικονς.	Columba.	ερωλιπ.	I, 57.	quod cohaeret cum sanscritico <i>ibha</i> ॐ३३, et cum latino <i>ebur</i> . Cfr. Rosellini, <i>Monumenti civili</i> , I, p. 210. Hinc <i>Elephantine</i> Aegyptiis audit 'Eβββ, quod nomen apud Herodotum deprehenditur.
21. Homo infirmus et temere agens.	καδν.	Vespertilio.	κελκογ.	II, 52.	Etiā Achmed ben Waechil (cfr. supra Sect. I, p. 72) laudatus Klaprothio, <i>Lettre</i> I, p. 40, columba Aegyptios iniustitiam indicasse ait.
22. Mentis alienatio.	εργ.	Fistula, tibia.	ενήλικν.	II, 117.	<i>enē</i> et <i>tibia</i> sunt vocabula affinia.
23. Homo evomens suum cibum.	μντ (vomere).	Mustellus aquaticus.	μντ (felis).	II, 110.	Hieroglyphon aperte symbolicum, uti ex ipsis Hierapollinis verbis patet.
24. Lumbus hominis.	κερ (cora).	Dorsi spina.	κς (os).	II, 9.	
25. Iustitia.	κογτιπ.	Struthiocamelus.	κορογος vel ερογος secundum Klaproth, <i>Lettre</i> I, p. 13 vox aegyptiacae originis.	II, 118.	Rosellini struthiocamelum in monumentis invenit quidem, haud tamen vocabulum, quo appellabatur (<i>Mon. civili</i> , I, p. 187). Iustitiam symbolicae penae struthiocameli indicatam esse, monumentorum auctoritate constat, uti supra in Sect. III. diximus.
26. Homo per saltationem et tibiae cantum deceptus.	κοσκς (saltatio). ενήλικν (tibia).	Turtur.	ερωλιπυαλ.	II, 54.	
27. Homo iniustus et ingratus.	σίλικονς.	Ungues duo hippopotami dorsum vergentes.	δον (ungula).	I, 56.	
28. Opus (εργον).	ροβ.	Cornu bovis maris.	{ ρον (cornu). ζωογτ (masculus).	II, 17.	Hieroglyphon aperte symbolicum.
29. Poena.	τρεικον.	Cornu vaccae.	{ ταν (cornu). τ. Articulus generis feminini.	II, 18.	
30. Interitus.	φωκς (delere). φωρν (extirpare). φων (frangere). φας (scindere, rumpere).	Mus.	φπ.	I, 50.	
31. Victor.	ερο.	Scorpio.	ελ.	II, 35.	
32. Antiquissimum.	κωογ (sacculorum series).	Sermo et folia, aut liber obsignatus.	{ κωβ, folium. κωβ, liber. κωβκωβ, verbum, sermo.	II, 27.	
33. Stomachus.	μνμπ.	Annulus.	μφογτ.	II, 6.	Klaproth enim pro δακτύλιος legit δακτύλιος. Symbolica hieroglyphi significatio neminem fugere potest.
34. Institutio.	νεβντ } νλατ }	Coelum rorem demittens.	νεβνογτ, caeli. Quod vocabu-	I, 37.	

Res designanda.	Nomen rei.	Figura, qua secundum littera polliniam indicatur.	Vocabulum hieroglypho acrologico respondens.	Locus Horapollinis.	Adnotationes.
35. Fullo.	ρα.στ.	Duo hominis pedes in aqua stantia.	lum quamvis proprie est pluralis numerus vocabuli <i>θε</i> <i>caelum</i> ; nunquam tamen absque articulo apparet. ϩογϩδ, ϩοϩδ, ϩανϩεν. ϩα.τ, <i>pes</i> .	I, 65.	Hieroglyphon mimeticum.

Quibus exemplis, quamvis interpretandi rationem in omnibus veram esse minime affirmare audeam, id saltem perspicitur, secundum principium acrologicum (quod complexum phoneticorum abbreviationi inuitur) plures res uno eodemque signo indicari potuisse. Quod prae reliquis demonstratur locis Horapollinis I, 17. 19. 21. II, 38. Leonis enim figura veteres Aegyptios^{15b}) in hieroglyphica literatura expressisse ait hominem vigilantem, irae furorem, Nilique adscensum. Leo appellabatur *λαογ*; vigilantia *λαογ*; irae excaudescencia *λαδον*; Nili exundatio *λαογ* non secundum Champollionem [*Précis A. pl. et explic. p. 29* *)]. Aliud exemplum offerunt verba Horapollinis I, 39. 40. Canis in hieroglyphica literatura sacrum scribam (*ισγοραμματια*), *caes* vel *caδoy* **); risum, *cañ*; odorem, *caoi*; iudicem vel magistratum *cañ*; sternutamentum, *cepep*, significasse dicitur. Quod si re vera de acrologis hieroglyphis agitur, patet duas hic intelligendas esse verborum classes, quarum altera inchoaret a littera *c*, altera a *g* littera. Cuius rei argumentum statim sese offert hoc, quod duabus diversis paragraphis diversas unius eiusdemque hieroglyphicae figurae significationes exposuit Horapollo. Secundum Kircherum¹⁶), cuius opinionem contra argumenta a Jablonskio¹⁷) prolata probavit Klaproth¹⁸), canis apud veteres Aegyptios vocabatur *caoi* vel *cañ* (a *cañ* ut *κύν* a *κύων*). In hieroglyphicis monumentis appellatur vel *caoi* vel *caγp*¹⁹), uti docuit Rosellini²⁰). Posterius vocabulum re vera a *g* littera incipere dicit Klaproth²¹), quum *oy* nihil sit aliud, nisi articulus indefinitus²¹), qui tamen cum ipso voca-

*) In altera editione (B. p. 32, nr. 241. tabl. et expl.) indicatur vocabulum *neç* vel *noçh*. Cultum enim esse Nilum divinis honoribus sub forma ac nomine dei Ammonis-Chnubidia. Ipsum vocabulum *noçh*, quod Horapollo Nili exundationem significasse ait, in hieroglyphicis inscriptionibus apparet: etenim signum phoneticum nr. 110 (tab. IX) bis repetitum ita, ut altera figura supra alteram posita sit, vix aliter interpretari licet quam *ññ* i. e. *noçh* omnia vocali littera. Iniuria ipse Champollion symboli- cam significationem hic subesse (vix enim aliter aquae copia imitatione indicari poterat) existimavit. Klaproth (*Lettre à M. Gouliano*, p. 15) priorem probavit Champollionis opinionem: ac re vera probabile est, vocabulum, quo Nili exundatio indicabatur, vocabulo *λαογ*, *aqua*, affine fuisse ideoque a *λ* littera inchoasse. Quod illo etiam argumento confirmatur,

eandem rem alii quoque figuris significationem esse, quarum nomen ab eadem littera *λ* inchoabat, v. c. tribus vasibus (cooptico *λαγp*), vel caeli effigie terram irrorantis, cuius hieroglyphi obtutu alium confestim subit cogitatio pluviae in humum defluentis (*λαογ*).

**) Agitur de cane aureo, Dei Thout symbolo, quo re vera sacerdotum ordo metaphoricè indicabatur. Praeterea *braçmactç* canis figura expressum esse ait Horapollo, quod recte se habet. Frequenter enim in monumentis conspicitur Anubis deus cum capite canino, qui corporibus condendis praerat, stans iuxta mumiam in lectulo iacentem. Cfr. Champollion, *Description du Musée Charles X*, p. 34. A. 751 sqq.

*** In monumentis constanter scribitur *caγp*.

bulo ita coaluit, ut $\zeta\mu\pi$ simpliciter nunquam inveniatur, eadem prorsus ratione, qua nunquam $\rho\sigma$ regem ²²⁾ dictum esse deprehendimus, sed constanter $\sigma\tau\theta\sigma$, anteposito etiam articulo definito ²³⁾. Ipsa igitur monumenta duo offerunt canis nomina, alterum a $\bar{\epsilon}$, alterum a $\bar{\epsilon}$ litera inchoans. — Etiam crocodilus *), plures significationes habuisse dicitur ab Horapolline I, 67. II, 81. Quum apud Aegyptios vocaretur $\chi\alpha\theta\alpha\tau\iota$, $\sigma\alpha\tau\chi\iota$ et $\lambda\alpha\sigma\alpha$, res indicare poterat, quae a literis χ , τ et λ inchoabant: itaque tenebras ($\delta\alpha\kappa\acute{o}\tau\omicron\varsigma$), $\chi\alpha\lambda\mu$; furentem, $\sigma\alpha\kappa$ vel $\sigma\alpha\lambda\epsilon\kappa$; furem, $\sigma\alpha\tau$ vel $\sigma\iota\sigma\alpha\tau$; aquam (Nili?), $\lambda\alpha\sigma\alpha$ ²⁴⁾. Denique eadem figura, quae tamen discriminis causa (cfr. tabul. nr. 10. 20) penna ibidis in capite ornata erat, homo nihil faciens, $\sigma\mu\alpha\tau$ vel $\sigma\epsilon\mu\mu\epsilon$, indicabatur; ubi litera σ literae τ affinis offendere nequit (cfr. supra tab. nr. 10. adnot.). — Stella, $\sigma\iota\sigma\tau$, secundum Horapollinem I, 13. II, 1. significavit divini numinis notionem (unde factum est, ut in titulis imperatorum Romanorum epitheton divi exprimeret, uti in sexta huius operis sectione videbimus), $\sigma\iota\sigma\epsilon$, quod vocabulum apud veteres Aegyptios proprie dominum significabat ²⁵⁾; tempus, $\sigma\iota\sigma\tau$; et lusu quodam, cuius explicationem a soni similitudine et affinitate, quae inter literas τ et σ intercedit, repetendam esse voluit Klaproth, etiam numerum quinque, $\tau\iota\sigma\tau$. Posterius tamen idcirco factum esse videtur, quia aegyptiacae stellae forma aperte ex pentagrammatis figura erat derivata ²⁶⁾. Prior et secunda stellae, tanquam hieroglyphicae figurae, significatio monumentorum auctoritate comprobatur; vix tamen de acrologia cogitandum esse arbitror. — Scarabaeus (*Atateuchus sacer*), $\sigma\alpha\lambda\sigma\alpha\tau\chi$ vel $\mu\alpha\lambda\sigma\alpha\tau\chi$, secundum Horapollinem I, 10 significavit $\tau\acute{o}$ $\mu\omicron\nu\omicron\gamma\omicron\nu\epsilon\acute{\iota}\varsigma$, $\mu\alpha\lambda\alpha\iota\varsigma$ vel $\mu\theta\omicron\rho\alpha\lambda\alpha\iota\varsigma$; originem **), $\mu\alpha\lambda$; secundumque idem principium acrologicum patris expressit notionem, quam eodem vocabulo $\mu\alpha\lambda$ reddi potuisse Klaproth coniecit; denique mundum $\phi\epsilon\mu\epsilon\tau$ ²⁷⁾ vel $\sigma\sigma$, $\tau\omicron$ (proprie η *οίκουμένη*), et virum, sive virilitatem ***) , $\tau\mu\sigma\tau$. In duabus postremis significationibus nulla deprehenditur acrologia, ita ut dubitari nequeat, symbolicam hic subesse interpretationem, quod et ipse voluit Horapollo. Scarabaeus enim principium virile (activum illud et procreationi aptum) indicavit; vultur ²⁸⁾ [$\mu\theta\omicron\tau\tau\epsilon\tau\varsigma$; femina $\epsilon\tau\mu\alpha$] contra foemininum (passivum illud et conceptui idoneum) expressit. — Phoenix, $\alpha\lambda\lambda\omicron\sigma$, significavit $\tau\acute{o}$ *πολυχροόνιον*, longae vum [$\lambda\mu\alpha\sigma$, vetus] et Nili inundationem [Nilus, $\alpha\lambda\lambda\eta\mu\iota$ ²⁹⁾; $\alpha\gamma\tau\iota\varsigma$ ³⁰⁾] secundum Horapollinem I, 34. 35. II, 57. Atqui, ut taceam, hic quoque allegoriam, unde symbolica hieroglyphicae figurae explicatio promanavit, satis superque esse manifestam ³¹⁾, monendum est, verba $\alpha\lambda\lambda\omicron\sigma$ et $\alpha\gamma\tau\iota\varsigma$ veteribus Aegyptiis procul dubio prorsus ignota fuisse. — Prae reliquis exemplis acrologiae in hieroglyphica literatura frequentatae argumentum affert Klaproth, quod Horapollo I, 6. 11. accipitre [$\rho\omicron\mu\iota\tau\tau$] ait indicatas esse notiones divini numinis, $\mu\alpha\tau$; matris, $\mu\alpha\tau\epsilon\tau$; visus, $\mu\alpha\tau$; limitis, $\mu\alpha\tau$; caeli, $\mu\alpha\theta\mu\tau$ (cfr. vocabulum $\mu\alpha\tau$, nubis); misericordiam, $\mu\alpha\tau$; et Minervam, $\mu\iota\mu\epsilon$, $\mu\epsilon\tau$. Praeterea vulturem, $\mu\theta\omicron\tau\tau\epsilon\tau\varsigma$

*) De duabus crocodili specibus, altera mansueti ($\sigma\omicron\iota\chi\omicron\varsigma$), altera voraci ac rapaci ($\chi\acute{\iota}\mu\epsilon\upsilon\alpha$), cfr. Geoffroy St. Hilaire in *Descript. de l'Égypte*, Vol. XXIV, p. 400 sqq. — $\lambda\alpha\sigma\alpha$, $\lambda\alpha\sigma\alpha\sigma$ (ita enim copiose et hieroglyphice frequenter scribitur) videtur explicandum esse $\lambda\alpha$ - $\sigma\alpha\tau\tau\epsilon$ i. e. (*animal natum*) ex

ovo. Cfr. Lepsius, *Lettre de M. Rosellini sur l'alphabet hiéroglyphique*. Romae 1837, 8. p. 41.

***) Cfr. Champollion, *Descript. du Musée Charles X*, p. 11. A. 215 — 221.

****) Cfr. Champollion, *l. l.*, p. 86. nr. 517 — 638.

significasse Deam Inonem Aegyptiis, uti supra in tertia sectione monuimus, Satin appellatam; altitudinem, $\overline{\mu\alpha\iota}$; initium, $\tau\acute{o}$ $\overline{\pi\rho\acute{o}\tau\omicron\nu}$, $\overline{\mu\omicron\rho\eta}$; humilitatem, $\overline{\mu\omicron\kappa}$ vel $\overline{\mu\omicron\kappa\iota}$; sanguinem, $\overline{\epsilon\pi\omicron\varsigma}$; victoriam, vincere, $\overline{\sigma\rho\omicron}$; drachmas duas, $\overline{\sigma\iota\kappa\upsilon\tau}$, quod vocabulum secundum Kircherum ³²⁾ quartam unciae partem significavit; et futurorum cognitionem $\overline{\mu\omicron\rho\eta}$ $\overline{\pi\alpha\iota}$, quae secundum Horapollinem avi rapaci (specie et genere non indicatis) indicabatur. Quum $\overline{\mu\omicron\tau\rho\epsilon\varsigma}$ (vultur) a $\overline{\mu}$, $\overline{\nu\omicron\mu\epsilon\rho}$ (accipiter) a $\overline{\pi}$ littera incipiant, Klaprothius putavit, vocabula composita ita esse indicata acrologica ratione, ut elementorum, quibus composita erant, litterae initiales totidem figuris significarentur, quorum nomina ab iisdem literis incipiebant. Quo retulit, quod Horapollo ait I, 28, Aegyptios silentium $\overline{\chi\alpha\rho\omicron}$ (quod compositum est vocabulum ex $\overline{\chi\alpha}$, desinere et $\overline{\rho\omicron}$, os) numero 1095 expressisse, qui numerus erat dierum tres annos absolventium. Quae verba non addidisset Horapollo — haec enim fuit opinio Klaprothii —, nisi acrologiam principium indigitare voluisset: $\overline{\mu\omicron\mu\alpha\tau}$ $\overline{\rho\omicron\mu\mu\iota}$ enim tres annos significat et $\overline{\mu}$ cum littera $\overline{\chi}$ adeo frequenter commutabatur [v. c. in vocabulo $\overline{\alpha\rho\mu\iota\mu\alpha\kappa\omicron\rho\iota\tau\iota\kappa}$ ³³⁾, aliisque compluribus], ut eiusdem fere soni fuerint necesse sit ³⁴⁾. — Apud Plutarchum ³⁵⁾ haec verba deprehenduntur: *Ἐν Σάει γούν ἐν τῷ προπύλῳ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀθηνῶν ἦν γεγλυμμένον βεῖφος, γέρον, καὶ μετὰ τοῦτο ἱέραξ, ἐπιπέης δ' ἰχθύς, ἐπὶ πάσαι δὲ ἔκπαι ποταμῖος. εὐήλου δὲ συμβολικῶς, ὧ γενόμενοι καὶ ἀπογινόμενοι [ὁ θεὸς μοσεῖ τὴν ἀναίδειαν. δηλοῦ γὰρ τὸ βεῖφος τὴν γένειαν, τὴν φθοράν] δὲ ὁ γέρον. ἱέρακι δὲ τὸν θεὸν φράζουσαι, ἰχθύτι δὲ μίση, ὡς περ εἴρηται, διὰ τὴν θάλατταν. ἕκπαι ποταμῖος δ' ἀναίδειαν. λέγεται γὰρ, ἀποκτείνας τὸν πατέρα, τῇ μητρὶ βίαι μίγνυσθαι* ³⁶⁾. Hieroglyphicorum signorum, quae hisce verbis commemorantur, duo priora procul dubio sunt figurativa; tertium secundum Klaprothium, uti supra indicavimus, acrologicum. Etiam in quarto acrologiam agnovisse sibi videtur, quippo quia verba, quae Horapollo adiecit, *διὰ τὴν θάλατταν*, nullam aliam propter causam addita esse existinat, nisi ut piscis figura indicaretur mare, quod nullo alio modo (exceptis signis phoneticis) exprimi poterat. Prorsus eadem ratione pro unguento myrothecium Aegyptii pingere solebant ³⁷⁾. Mare autem cooptice vocabatur $\overline{\iota\omega\mu}$. Cum odii notio verbo $\overline{\mu\alpha\sigma\tau\epsilon}$ ($\overline{\mu\alpha\sigma\tau}$) exprimeretur (interdum etiam vocabulo $\overline{\epsilon\rho\mu}$), Klaproth, uti acrologiam in hisce etiam verbis reperiret, omnino aquam ($\overline{\mu\alpha\omega\tau}$) a Plutarcho significatam esse censuit, quae meliori ratione, quam pisci, exprimi vix poterat. Praeterea, si quis negligere mavult verba *διὰ τὴν θάλατταν*, quae idcirco addita esse videtur, ut quivis statim comprehenderet, rem omnibus exosam (mare) facillime sese offerre odii taedium notionem indicaturo, alia etiam occurrit acrologia in verbis $\overline{\tau\epsilon\alpha\tau}$ piscis et $\overline{\tau\rho\epsilon\mu\kappa\omicron}$ $\overline{\kappa\alpha\kappa\acute{\omega}\varsigma}$ $\overline{\delta\chi\epsilon\iota\nu}$. De hippopotami signo, quod ultimo loco commemoratur, nihil statuere licet, quum nomen, quo a veteribus Aegyptiis appellabatur, prorsus sit ignotum ³⁸⁾.

Equidem longe profecto absum, ut in horum aliorumque hieroglyphorum simili interpretatione Klaprothium veritatem esse assecutum existimem. Sunt ingenii potius lusus, quam quas probes explicandi rationes. Id tamen certum est, quod supra in huius disputationis exordio posuimus, occurrere in hieroglyphicis inscriptionibus signa quaedam, haud magni sane numeri, quibus notiones ea ratione indicabantur, ut vocabulum signo hieroglyphico respondens ab eadem littera inciperet, quae initium faciebat nominis, quo res notiove designanda appellabatur. Quod quo iure factum sit supra explicare conati sumus. Etenim

hieroglyphorum acrologicorum eam esse censemur naturam, ut sint signa initialia complexuum hieroglyphicorum, qui phoneticis signis constabant, et compendii gratia non integri adscribebantur, ita tamen ut plerumque aliqua simul intercederet relatio vel symbolica vel allegorica inter signum acrologicum remque designandam. Quod si hisce limitibus circumscribas Klaprothii inventum, eum ineptiisse non est cur liceat contendere: cave autem ab altera parte, ne totam eius disputationem veram esse iudices. Neque enim tantus est acrologicorum hieroglyphorum numerus, quantum existimavit Klaproth, quum parce tantummodo verborum compendiis uti liceret, quod neque inscriptionum perspicuitas neque ipsa monumentorum natura (maxima enim hieroglyphicarum inscriptionum pars lapidi incidebatur) permisit: neque Horapollinis opus, quaecunque sit, lexicon hieroglyphorum acrologicorum dicas, quum longe maior copia signorum hieroglyphicorum, quae a scriptore illo commemorantur et explicantur, symbolicis sit adnumeranda: neque opusculum Arabis Ebn Waschil, quod supra in prima huius operis sectione laudavimus, eum in finem conscriptum est, quem voluit Klaprothius, ut acrologicorum hieroglyphorum natura explanaretur (certe longe probabilior est opinio Silvestri de Sacy, fraudulentum istum ac fere insulsum hominem ineptiarum farraginem impudenter cumulasse et undequavis conflasse): neque denique hoc invento lacuna illa repletur, de qua locutus est Champollion, quum diceret ³⁹⁾: *Il ne resterait plus qu'à trouver une méthode pour reconnaître la valeur des caractères symboliques; et c'est là l'obstacle qui semble retarder le plus l'intelligence pleine et entière des textes hiéroglyphiques* ⁴⁰⁾.

At ne hisce quidem tantisque restrictionibus circumscriptam assertionem probavit amicissimus mihi Richardus Lepsius, qui nuper Romae, ubi hodie degit, epistolam publici iuris fecit ad Cel. Rosellinum de alphabeto hieroglyphico conscriptam ⁴¹⁾, in qua eiusse modi phoneticorum complexuum compendia, qualium nos in tertia huius operis sectione non exiguum exemplorum copiam indicavimus, quorum luculentissimum praebet figura oris (vo), qua partes indicantur numerorum sive numeri fracti, in hieroglyphicis inscriptionibus occurrere prorsus negavit ⁴²⁾, novamque de alphabeti hieroglyphici natura opinionem proposuit, quam multis viris egregie placuisse video. Itaque de hac etiam re verba quaedam sunt facienda, praesertim quum amico meo, cuius eruditionem ac sagacitatem lubens agnosco, adsentire nequeam. Phonetica hieroglyphia in plures classes discernit, quarum prima eas amplectitur figuras, quae constanter linguae sonis exprimentis inserviunt et quae nomine alphabeti phonetici generalis comprehendit, altera illud signorum genus, quae non nisi initio complexuum phoneticorum significationem reliquis consentaneam sibi arrogaverunt: tertia denique hieroglyphia, quae in graecae romanaeque tantummodo originis monumentis literarum vice fungebatur. Prima classis collectitur signa (tabulae nostrae nonae) haec:

1. α. ο. ε. nr. 2. 4. 5.	6. τ (τ) nr. 155. 156. 159. 160.	11. c. nr. 132 *). 234.
2. α. ε. ι. nr. 4 (dupliciter positionum). 13. 9*.	7. ρ. λ. nr. 85. 86.	12. μ. nr. 181. 188.
3. ο. ογ. nr. 51. 52.	8. α. nr. 97. 99. 100*. 96.	13. φ. nr. 53.
4. β. nr. 59.	9. η. nr. 110. 111. 113.	14. δ. nr. 187. 192.
5. η (ν). nr. 65. 69.	10. η. nr. 124.	15. γ. nr. 296. 298.

*) Est lorica scyllae, uti monstravit Lepsius, *l. l.*, p. 44.

Inter prima huius classis signa complura, quae eidem vocis humanae sono respondent, deprehenduntur, quod idcirco factum esse ait Lepsius, ut calligraphiae rationes, quibus peculiari opera studebant, qui inscriptiones monumentis insculpebant, rite observari possent. Sed iure interrogaret aliquis, cur sonis nonnullis maior responderet signorum copia, aliis minor. Pluribus enim quam duobus signis nunquam opus erat, minime vero talibus, quae fere eiusdem erant dimensionis. Ad secundam classem pertinent eiusdem tabulae signa haec:

1. α. ο. ε. nr. 12. 246. 44. 23. 20.	6. τ (α). nr. 173. 232*. 170*. 157*.	11. c. nr. 226*. 145. 148. 6 (?). 251.
2. λ. ε. ι. nr. 48. 235.	7. ρ. λ. — — — — —	12. γ. nr. 184*). 194. 45 (?).
3. ο. σγ. nr. 221. 54. 46. 37.	8. αα. nr. 98. 102*. 105. 101*. 104.	13. φ. nr. 56. 128. 253.
50. 19.	231*.	14. δ. nr. 230. 229. (clavis).
4. β. nr. — — — —	9. η. nr. 123. 254. (ligo). 122.	15. ζ. nr. 210. 200*. 239 (?). 203*.
5. κ (ε). nr. 82. 71*. 179*.	10. η. nr. 131. 125. 129.	205*. 277*.

Asterisco notatum est in hocce indice illud signorum genus, quae phoneticis initialibus cognata, modo ideographica ratione res notionesque indicaverunt, modo syllabas, quibus nomen rei delineatae compositum erat, expresserunt, quamvis syllabarum sensus longe procul abesset a primitiva appellatione, ideoque quae certis tantummodo occasionibus phoneticam significationem habebant. Haec erat methodus illa, qua hodiernum Sinenses utuntur, ubi signis suis ideographicis alienae gentis nomina propria scribere voluit (cfr. supra Sect. III, not. 1), et qua in simili re olim utebantur etiam veteres Aegyptii.

Tertiae denique classi adnumeranda sunt signa:

1. α. ο. ε. nr. 11. 260. 20.	6. τ (α). nr. 157. 170. 163. 161. 232. 234.
2. αλ. ε. ι. nr. 48.	7. ρ. λ. nr. 87. 73. 89.
3. ο. σγ. nr. 9. 57 invers.	8. η. nr. 237. 114. 119.
4. β. nr. 58. 62.	9. η. nr. 126.
5. κ (ε). nr. 70. 72. 74. 67.	10. c. nr. 247. 142. 137. 240. 138. 139. 274. 136. 141.

Si verum esset, quod ait Lepsius, signa ad secundam classem pertinentia, praesertim phonetica initialia, natura sua, etiam exulta iam hieroglyphica arte, nihil aliud fuisse, nisi ideographica signa, quae addito denuin phonetico complemento literae vice functa essent, demonstrandum foret, huiusce modi signa non nisi unius vocabuli initio deprehendi ac quidem illius, quod rei vel mimetica vel symbolica ratione expressae responderet. Quod tamen minime servatum est. Etenim accurato complexuum hieroglyphicorum studio, quibus significationem phoneticam singulorum signorum demonstravit Salvolini, satis superque elucet, eiusce modi hieroglyphica phonetica initialia in capite complurium complexuum eorumque prorsus diversae significationis deprehendi. (Cfr. ex. gr. 221. 45. etc.) — Id quod alio in loco uberius demonstrabitur.

ADNOTATIONES.

1) Apud Champollion, *Précis*, B. p. 393.

2) Cfr. huius viri opus inscriptum: *Opuscula archæologiques*, de quo vido Sect. III. not. 149. Nuper idem vir dissertationem edidit inscriptam: *Bemerkungen über den Thierkreis von Denderah*; aus dem Russ. übersetzt. Dresden 1832, 8.

3) *Lettre sur la découverte des hiéroglyphes acrologiques adressée à M. le chevalier de Goulianoïff*, membre de l'Académie de Russie par J. de Klaproth. Paris 1827, 8.

4) *Ne quis miretur*, ait Zoëga, de origine et usu obeliscorum, p. 459 de Horapolline, multum a nobis tribui scriptori, de quo ita sunt dissona doctorum virorum iudicia, ut quid de eo sit putandum, plerique hæcæant prorurs. Nos quidem in rebus Aegyptiis eadem ratione utendum esse existimamus libris Horapollini, sive Philippi dicere mavis, atque in Graecis rebus uti solemus Hecychio, Suida aliisque eius classis auctoribus: at in singulis vocibus curiose quaeramus, anne dicta conveniant cum prisorum Aegyptiorum genio, cum veterum auctorum qui de hisce rebus scripsere testimoniis, cumque monumentarum contextu quae ævum tulerant. Quam plurima autem huius generis et inesse, neminem fugere potest, cui aliqua est cum Aegyptia antiquitate familiaritas; alia sunt de quibus hæsitandum reor hæcæntus; alia denique quae Graecos mores et sequius ævum aperte produunt. Itaque Tychsenii sententia, qui in Gotting. bibl. fise. VI, p. 59 magicos praescriptis sequioris ævi formulas ait Horapolline tradi et explicari ait, libro diligenter inspecto ultra cõtruit: sed nec Deguignio subscribendum, ubi in Mémoires de l'Académie des inscriptions et belles-lettres, Tom. XXXIV, p. 12, anna quæ ab eo traduntur cum vetustæ illoctinae apud Aegyptios indole perfecte consentire asserit. Cfr. Champollion, *Précis du système hiéroglyphique*, A. p. 299 sqq. B. p. 347 sqq.: Les notions les plus étendues que l'antiquité nous ait transmises sur les caractères tropiques des Égyptiens, sont renfermées dans le célèbre ouvrage d'Horapollon, intitulé *ἸΕΡΟ-ΓΛΥΦΙΚΑ*, traduit de l'égyptien en grec par un certain Philippe. On a jusqu'ici considéré cet ouvrage comme devant jeter une grande lumière sur la marche et les principes de l'écriture hiéroglyphique proprement dite, et cependant l'étude de cet auteur n'a donné naissance qu'à de vaines théories, et l'examen

des inscriptions égyptiennes, son livre à la main, n'a produit que de bien foibles résultats. Cela ne prouverait-il pas que la plupart des signes décrits et expliqués par Horapollon ne faisaient point exclusivement partie de ce que nous appelons l'écriture hiéroglyphique, et tenaient primordialement à quelque autre système de représentation de la pensée? Je n'ai reconnu, en effet, jusqu'ici, dans les textes hiéroglyphiques, que trente seulement des soixante-dix objets physiques indiqués par Horapollon, dans son livre premier, comme signes symboliques de certaines idées; et sur ces trente caractères, il en est treize seulement, savoir, le croissant de la lune renversé, le scarabée, le vautour, les parties antérieures du lion, les trois vases, le lièvre, l'ibis, l'encrier, le roscau, le taureau, l'oie-chenaiopez, la tête de coucoupha, et l'abeille, qui paraissent réellement avoir, dans ces textes, le sens qu'Horapollon leur attribue. Mais la plupart des images symboliques indiqués dans tout le livre Ier d'Horapollon et dans la partie du IIe qui semble la plus authentique, se retrouvent dans les tableaux sculptés ou peints, soit sur les murs des temples et des palais, sur les parois des tombeaux, soit dans les manuscrits, sur les enveloppes et cercueils des momies, sur les amulettes, etc., peintures et tableaux sculptés qui ne retracent point des scènes de la vie publique ou privée, ni des cérémonies religieuses, mais qui sont des compositions extraordinaires, ou des êtres fantastiques, soit même des êtres réels qui n'ont entre eux aucune relation dans la nature, sont cependant unis, rapprochés et mis en action. Ces bas-reliefs, purement allégoriques ou symboliques, qui abondent sur les constructions égyptiennes, furent particulièrement désignés par les anciens sous les noms d'anaglyphes. (Clem. Alexandr. Strom. V, 4. Vido Sect. I. not. 372). Cette distinction établie, il est aisé de voir que l'ouvrage d'Horapollon se rapporte bien plus spécialement à l'explication des images dont se composaient les anaglyphes, qu'aux éléments ou caractères de l'écriture hiéroglyphique proprement dite: le titre si vague de ce livre Ἰερογλυφικά [sculptures sacrées ou gravures sacrées] est la seule cause de cette méprise. — Haec Champollion, cuius verbis nullum commentarium subiciamus, quum tertio quartaeque huius operis sectionum compluribus locis astis

superque demonstratum sit, Horapollinis hieroglyphis interpretandi methodum minime tam arctis finibus esse circumscriptam. Nemo acerbius de Horapolline, quisque illo fuerit, tulit iudicium, quam Seyffarthus, cuius haec sunt verba (*Rudim. hierogl. Introd. §. 1. not. 1*): *Inter veteres inclaucerunt Horus Apollo, Caelius Aug. Curio* *), *Hermapion, Clemens Alexandrinus, alii, qui quatenus suam sententiam, quod imprimis de Horo Apolline valet, tradiderunt, disputatores mihi videntur.*

5) Vide supra Section. I, not. 189.

6) *Examen critique des travaux de feu M. Champollion sur les hieroglyphes*, p. 79: *Ni M. de Goullanoff, ni moi, nous n'avons jamais cru, ou pu croire, que cette découverte pouvait contribuer au déchiffrement des anciennes écritures égyptiennes.*

7) *Nomi Aegypti Imperator.*, p. 204.

8) Praeter auctores supra in sect. I. laudatos efr. Lepsius in *Rhein. Mus. Philol. Tom. IV.*, p. 142 sqq. *Lettre à M. Rosellini sur l'alphabet hieroglyph.* p. 44.

9) Jablonski, *Opusc.* I, p. 133 sqq. 160. IV, p. 92 not. vocabulum explicuit $\alpha\epsilon\zeta$ - $\sigma\iota$ i. e. *complementum copiens*. Salmas. *Epistol.* I, 60 ap. Gollum p. 133, $\alpha\epsilon\zeta$ - $\sigma\iota$, *caudam copiens*. Sed $\alpha\epsilon\zeta$ numquam caudam significavit. Boehartii (*Hieroz.* I, p. 1066. II, p. 764) et Scaligeri (*de emendat. tempor.* III, pag. 194) coniecturae prorsus ineptae sunt: verissima fortasse est ea, quam proposuit Seyffarthus, *System. Astron. Aegypt. quadrupart.* p. 164, nomen $\alpha\kappa\eta$ - $\eta\epsilon\epsilon$, *dilecta Isis*, interpretans.

10) Cfr. Sect. II, not. 7.

11) Quem loquendi usum inscriptiones hieroglyphicae, quas infra in sexta huius operis sectione asseremus, satis superque demonstrabunt. Neque Graecia erat alienus, apud quos, praesertim apud Eeclesioa patres saepenumero occurrit vocabulum $\kappa\iota\omicron\mu\omicron\varsigma$, quo nihil nisi Aegyptus significatur. Cfr. Clem. Alexandrin. p. 333 Potter. Origenes, Vol. II, p. 101 ed. de la Rue. Quem si loquendi usum non ignorasset Herodotus, non tam inepta de Nili fontibus narravisset (II, 28). Quae enim sacerdos Saitica Herodoto retulit, non de Nili fontibus, sed do introitu eius in Aegyptum erant intelligenda.

12) Rossi, *Eymal. Aegypt.* p. 2 vocabulum derivat ab $\alpha\kappa\eta$ (*pernicitas*) vel $\alpha\kappa\omega$ et ipi *facere*. Frequens est permutatio litterarum $\bar{\iota}$ et $\bar{\epsilon}$, ex. gr. $\kappa\omicron\alpha\zeta$ et $\kappa\omicron\alpha\eta$, *scalpere*; $\kappa\alpha\bar{\iota}$ et $\kappa\alpha\bar{\iota}\epsilon$, *inquirere*; $\alpha\kappa\bar{\iota}$ et $\alpha\kappa\bar{\iota}\epsilon$, *solivite* etc. Sonum praeterea litterae lenioris quam solivite fuisse, ex orthographia $\alpha\kappa\omega$

elucet. Nomen fere congruit cum eo, quo $\alpha\pi\iota\varsigma$ vocabatur apud veteres Aegyptios: ϕ - $\epsilon\bar{\rho}$ - $\alpha\lambda\omicron\gamma\tau$, η *didōtia* *θαραύς*. Cfr. Aelian. *Hist. anim.* X, 31 et supra Sect. III, not. 125.

13) Secundum Courget de Gehelii, *Monde primitif: Origine du langage et de l'écriture*, p. 382 *Horus Apollo* erat inscriptio aperis, non aetoris nomen.

14) *Lettre sur la découverte des hieroglyphes acrolog.* p. 28: *Si nous possédions dans le copie la totalité de l'ancienne langue de l'Égypte, on pourrait, d'après la méthode acrologique, retrouver dans son entier les hieroglyphes exprimés par Horapollon; mais une foule de mots nous manquent, tels que cygne, cornille, cynocéphale, hippopotame, embryon, coin de la bouche, tamis, lettres égyptiennes, fossoyer, vêtement royal, manteau de prêtre, oreille de bœuf, $\eta\epsilon\upsilon\zeta$, $\chi\eta$ - $\nu\alpha\lambda\upsilon\mu\eta\zeta$, archer, tumulte, fiancée, astronomie, aversion, futur, inégal (*ἀνώμαλος*), patrimoine, ichneumon, mule, et plusieurs autres.*

15) Cuius efr. operis monumenta Aegypti Nubiseque illustrantis partem secundam, quae civilia simpliciter monumenta, integram inde a capite ad finem.

15b) De leoue, tamquam hieroglyphico Nili signo efr. etiam Zoëga, *de orig. et usu obeliscor.* p. 329, et quae confuse magis quam erudite exposuit Seyffarthus, *System. astronom. aegypt. quadrupart.* p. 148 sq.

16) *Scala magna*, p. 165.

17) *Panth. Aegypt.* II, p. 46. *Opusc.* I, p. 336. Cfr. praeterea not. ad Horapollin. p. 276 ed. Pauw. Zoëga, *de orig. et usu obeliscor.* p. 453. Boehart, *Hierozaeon*, Part. I, p. 691. Wilkins, *Dissertat. de ling. Copt.* p. 111.

18) *Lettre à M. Goullanoff*, p. 17. 43.

19) Rosellini, *Monum. civilti*, I, p. 203.

20) *Ibid.* I, p. 199.

21) Rossi, *Eymal. Aegypt.* p. 153.

22) Jablonski, *Opusc.* Vol. II, p. 42 sq. not.

23) Scholtz, *Gramm. aegypt.* p. 17.

24) Aelian. *Hist. animal.* X, 25. Porphyr. ap. Euseb. *Praepar. Evangel.* III, 11, p. 115.

25) Compar. graecum $\theta\acute{\omicron}\varsigma$, cuius forma dorica erat $\sigma\acute{\omicron}\zeta$. Cfr. Kaen. ad Greger. Corinth. p. 589. Ista forma recurrit in $\Sigma\acute{\iota}\beta\upsilon\lambda\lambda\alpha$ (*δὸς βουβῆ*), $\Sigma\acute{\iota}\omega\upsilon\varsigma$ (*Θιόσωγος*) et all.

26) De origine, quam dicunt iudicium, huiusce significandi methodi, ex amuletis numerorum derivanda efr. v. Bohlen, *das alte Indien*, II, p. 226.

27) *Quatre empire, Recherches sur la langue et la littérature de l'Égypte*, p. 74.

*) Vide, quam mira sit Seyffarthii eruditio, qui Curioni, qui Pierrii Valeriazii hieroglyphicis deuo edidit

et absolvit, inter Horapollinem et Hermapionem locum tribuit. Cfr. supra sect. I, adnot. 8.

28) Cfr. Zoëga, *de orig. et usu obeliscor.* p. 448. not. 38. p. 451. not. 43.

29) Kircher, *Ling. aegypt. restitut.* p. 214.

30) Secundum Champollionem (*L'Égypte sous les Pharaons*, I, p. 132) vocabulum hoc corruptum est ex graeco ἀετός. Quam opinionem lubenter probamus, quidquid contra dicat Klaproth, *Lettre II. sur les hiéroglyphes*, p. 37.

31) De Phoenicia mythō cfr. v. Bohlen, *das alte Indien*, Vol. II, p. 240 sqq. Ideler, *Handb. der Chronolog.* I, p. 183 sqq.

32) *Prodrom. coptic.* p. 146.

33) *Liturg. Basil.* §. 297.

34) Cfr. Rossi, *Egyptol. Aegypt.* p. 294, quem iam laudavit Klaproth, *Lettre*, p. 27. Adde Thilorier, *Examen critique*, p. 46.

35) *De Iside et Osir.* §. 32, p. 436. Tom. II, p. 363.

36) Verba parenthesi inclusa iam iam addidit Zoëga, *de obelisc.* p. 439, not. 3 ex loco parallelo apud Clementem Alexandrin. *Stromat.* V, 7, p. 670: *ναὶ μὲν καὶ ἐν Λισπόμενῃ τῆς Αἰγύπτου ἐστὶ τοῦ ἱεροῦ καλουμένου πυλῶνος διατετύπωται παιδίον μὲν γένειως σὺμβολον, φθορᾶς δὲ ο γίρων, θεοῦ τε αὐτῶ ἱεραῶ, ἃς ὁ ἱερθεὶς μίσητος, καὶ κατ' ἄλλο πάλιν σημαίνόμενον ὁ προκείμελος ἀναδείας φαίνεται τόνον αντιθέμενον τὸ πᾶν σὺμβολον δηλοῦναι ἵνα τοῦδε ὁ γινόμενοι καὶ ἀπογινόμενοι, θεὸς μιστὶ ἀναδείας. Quod Clemens loco hippopotami crocodilum commemorat, errori tribuendum est. Cfr. Horapollin. I,*

56. Damasc. apud Phot. *Bibl.* p. 1048 et quae diseruit Seyffarth. *Rudim. hierogl.* p. 6, not. 14, qui rem omnino in dubitationem vocavit.

37) Klaproth, *Lettre sur la décou. des hierogl. acrologiques*, p. 41.

38) De hippopotamo, signo hieroglyphico, cfr. Zoëga, *de orig. et usu obeliscor.* p. 445. Deprehenditur, ut exemplum asseram, in parietibus templi prope Kom-Ombo. Cfr. v. Prokesch, *Erinnerungen aus Aegypten und Kleinasien*, Vol. I, p. 221.

39) *Précis*, A. p. 397.

40) Lepsius, *Lettre sur l'alphabet hieroglyph.* p. 26 — 32 has aert rationes, quibus ideographicorum hieroglyphorum (i. e. mimeticorum et symbolicorum) significationem et pronuntiationem agnoscere liceat: 1) ipsam hieroglyphici signi figuram; 2) imagines vel tabulas, quae signum comitatur; 3) Graecorum Romanorumque scriptorum diserta interpretatio; 4) translationes veteres inscriptionum hieroglyphicarum ex gr. Hermapionis; 5) ipso inscriptionum contextus; 6) vocabula phoneticis signis adscripta; 7) scripturae in textibus eiusdem argumenti varietates; 8) initialium phoneticorum studium; 9) usus, quem Graeci Romani que ideographicis signis admiserunt in linguae sonis exprimentis; 10) transcriptiones denique Graecorum Romanorumque.

41) *Lettre à M. le professeur Hippolyte Rosellini sur l'alphabet hieroglyphique. Avec deux planches.* Rome 1837. 8. pp. 89.

42) *L. l.* p. 50. p. 56, not. 63.

SECTIO QUINTA *).

CONAMINA SPOHNII; SYSTEMATA SEYFFARTHII.

Priusquam ad recentiores illas de antiquissima Aegypti historia disquisitiones transimus, et quid hac in re veterum monumentorum ope nuper sit praestitum exponimus, restat ut paucis saltem verbis quam brevissime fieri potest illud quoque systema tangamus. quod nulla ratione cum inventis Champollionis coniungi potest, calligraphicum Seyffarthi. Licet enim in novissimo suo opere:

Systema Astronomiae Aegyptiacae quadripartitum. Conspectus astronomiae Aegyptiorum mathematicae et apotelesmaticae. Pantheon Aegyptiacum sive Symbolice Aegyptiorum astronomica. Observationes Aegyptiorum astronomicae hieroglyphice descriptae in zodiaco Tentyrico, tabula Isiacae sive Beminae¹⁾, monolitho Amosis Parisino, sarcophago Sethi Londinensi, sarcophago Ramesis Parisino, papyrisque funeralibus, annis 1832, 1693, 1631, 1104 a. Chr.; 37, 54, 137 p. Chr. cum corollariis chronologicis, historicis, mythologicis, philologicis, exegeticis, astronomicis et palaeographicis. Lexicon astronomico-hieroglyphicum cum permultis figuris hieroglyphicis impressis. Accedunt index universalis atque tabulae X lithographicae cum colorata tituli. Lips. 1833, 4.

calligraphicum systema prorsus reliquerit, aliudque in eius locum substituere sit conatus, quod arctius certissimis nostri temporis in hoc studiorum genere inventis sese applicaret, attamen, quum (p. 367) contendat, novum, quod protulit systema a priori illo vix aliter differre nisi in rebus minoris momenti et quae ad ipsam systematis naturam laud pertinere (quod dictum quantopere a veritate recedat deinceps demonstrabitur), necesse esse arbitramur, ut diligenter etiam priores illas disquisitiones consideremus, quod operis nostri consilium, quid recentiori aevo praestitum sit in hieroglyphicae veteris Aegyptiorum literaturae explicatione exponendi, imperiose ellagitare videtur. Prae reliquis illi operum eius parti animum mentemque advertemus, quae in hieroglyphorum interpretatione versatur aut arcte cum ea cohaeret, quamvis evitari nequeat, ut fundamentum, cui Seyffarthus mi-

¹⁾ Pars haec operis nostri iam ante tres annos apparuit in ephemeride inscripta: *Jahrbücher für wissenschaftliche Kritik*, 1835, März, nr. 41—47. Iterum eam impediendam curavimus, quum iudicium de eorumque Spohnii et duplici Seyffarthi systemate hoc loco deesse nequeat: formam tamen mutavimus, multaque adiecit, quibus iudicium nostrum stabiliretur. Nisi hodieum existeret viri docti, qui Seyffarthi explicationes in adiungere

solent, quas Champollion dederat, ita ut, utra vera sit, incertum reliquatur (inter quos viros unum h. l. nominamus nuperimum Horapollinis editorem, Conradum Leemana, Batavum) totam hanc disputationem missam fecissemus: nam, de mortuis nihil nisi bene! Ac vere tanquam mortuum considerandum esse Seyffarthum, omnia largiuntur, qui graviore animo archaeologiam et palaeographiam Aegyptiacam illustrare conantur.

rum suum operosunque aedificium superstruxit, diligenter inspiciamus paucaque moneamus de abstrusis illis propositionibus, quas veras esse vel sibi ipsi persuasit vel aliis voluit persuadere. Quae cum adeo sint monstrosae, ut vix eiusce modi portentorum genus post Kircherum archaeologiae Aegyptiacae studiosis videre contigerit, ipsa, me etiam non monente, cuius sanioris ingenii viro Procrustis notissimum illud lectum in animum revocant: vereorque ne multi existant homines, qui dicta adeo inepta, qualia Seyffarthus emisit, refutare, non superfluum tantummodo, sed ipsis etiam illis dictis ineptius censebunt. Atqui levitas illa ingenii, quae arrogantiae solet esse comes, severam exposcit repulsam, ubi agitur de frugibus in campo plantatis, qui ad nostram usque aetatem fore incultus iacuit ac desertus, ne primae sationes impudenti ac temeraria manu protervi cuiusvis invasoris deleantur. Talemque declarem Seyffarthum necesse est, quem Spohnii mors infelici tempore ad hieroglyphorum interpretationem antiquitatumque Aegyptiacarum percontationem a trita eo usque via abduxit, quippe quia omnis generis in eo desiderantur cognitiones, quae cum eius modi disquisitionibus aptum reddere possent.

Fridericus Augustus Guilelmus Spohnius, praematura morte VI Cal. Februarii anni MDCCCXXIII amicis literisque, quas singulari ingenii acumine colebat, abreptus, dum inter vivos erat, nihil quod ad archaeologiam Aegyptiacam pertineret in publicam lucem emisit praeter brevem commentatiunculam inscriptam: *Ueber Hieroglyphen, ihre Deutung und die Sprache der alten Aegypter. Erstes Fragment* ?) —, quae prodiit Lipsiae 1820. Qua perfecta vix perspicere licebat, qua via vir doctissimus ad hieroglyphorum interpretationem procedere vellet. Quo deinde mortuo, amicissimus illi Gustavus Seyffarth tamquam religionem sibi in se imposuit negotium, chartas quas ille reliquerat ad archaeologiam Aegyptiacam, praesertim ad interpretationem inscriptionum voluminumque papyraceorum demoticis literis exaratorum pertinentes publica luce donandi et systema, quod proposuerat, ulterius persequendi. Itaque anno MDCCCXXV prodiit Lipsiae prima pars operis inscripti:

De lingua et literis veterum Aegyptiorum cum permultis tabulis lithographicis literas Aegyptiorum tum vulgares tum sacerdotali ratione scriptas explicantibus atque interpretationem Rossettanae aliarumque inscriptionum et aliquot voluminum papyraceorum in sepulchris reperiuntur exhibentibus. Accedunt grammatica atque glossarium aegyptiacum. Edidit atque absolvit G. Seyffarth. 4.

Altera demum parte, quae sex annis post viris doctis dudum avide eam expectantibus tradebatur, principia exponebantur, quibus Spohnius ad demoticam literaturam plenam omnibusque numeris absolutam interpretationem pervenisse sibi videbatur, adiunctaque erant tabulae, duodecim numero, quae accuratissimis imaginibus archetypa monumentorum a Spohnio illustratorum ante oculos posuerunt. Licet ipse editor ingenue fateretur, Spohnium saepenumero in explicandis singulis signis, interpretandis vocabulis etc. etc. in errores incidisse ?), iustam tamen debitamque laudem systematis huius auctori recusare non possumus, propria eum via eaque longe diversa ab illa, qua Young, Champollion, et Kosegarten incesserant, eodemque tempore multum novi verique reperisse idcircoque meruisse, ut inter primos palaeographiae Aegyptiacae conditores haud ultimum locum occuparet ?).

Chartae, quarum hucusque mentionem fecimus, a Spohnio relictæ et a Seyffartho editæ fere unice in demoticis inscriptionibus explanandis versabantur. Pauca tantummodo protulerat de hieratico scribendi genere, nihil fere quod ad hieroglyphicam spectaret literaturam. Idem deinde argumentum (demoticum scribendi genus) tractavit adhuc Seyffarthus in fasciculo, cui titulus: *Beiträge zur Kenntniss der Literatur, Kunst, Mythologie und Geschichte des alten Aegyptens. Heft I mit vier lithographirten Tafeln* (Lips. 1826, 4.), in quo præcipue egit de voluminibus papyraceis bibliothecæ Berolinensis, quæ hodie in Museo eiusdem urbis Aegyptiaco adservantur. Certus deinde Champollionis adversarius novique systematis, quo hieroglyphica veteris Aegypti literatura illustraretur, auctor prodiit in opere splendidissimo: *Rudimenta Hieroglyphicæ. Accedunt explicatæ specimen hieroglyphicorum, glossarium atque alphabetum. Cum XXXVI tab. lithogr.* Lips. 1826, 4. 5). Quatuor in hoc opere distinguit systemata inter se discrepantia, vel potius methodos, quibus usi erant viri docti, qui eo usque hieroglyphicis inscriptionibus explicandis operam navaverant: symbolicen, secundum quam singula signa singulis notionibus symbolica ratione responderent (Kircherus); ideologiam, quæ singulis quidem signis itidem tribuit significationes symbolicas, at notionum originem explicat ex signorum conjunctione eorumque inter se diversis relationibus (Palin 6)); paronomasiam, qua methodo significato cuiusvis signi hieroglyphici ex semitica figuræ denominatione elucet (Sickler 7); et iconoprotophonesiam (Champollion), quibus summe denique systemata adiunxit, cuius fundamentum calligraphicæ esse volebat, quum contenderet, hieroglyphica, æque ac literas maiusculas Armenorum ex minuscularum calligraphicæ exornatione, orta esse ex studio, demoticas literas, quas antiquissimas esse dicebat, variis ornamentis exstruendi 8). Cuius opinionis argumenta protulit, quod eadem literæ diversis imaginibus exprimi putissent, et hæc imagines vel figuræ varia ratione exornarentur; quod singulæ hieroglyphorum partes essent mutabiles; quod singulæ literæ hieraticæ iisdem sæpenumero vel prorsus similibus formis gauderent, quibus signa hieroglyphica 9). Quæ ut probaret argumenta, primo loco attulit notissima illa verba Herodoti (II, 36): *Αἰγύπτιοι χρέωνται γράμμασι διαφοραίοισι καὶ τὰ μὲν αὐτῶν ἱερά, τὰ δὲ δημοτικὰ καλεῖται*, quibus demonstrari arbitrabatur, tunc temporis existisse quidem literaturam hieroglyphicam, sed nondum eum in modum fuisse excultam, ut ab hieratica penitus discreparet. At Herodotus quum *ἱερὰ γράμματα* commemoraret, procul dubio nihil aliud nisi hieroglyphica indicare voluit 10), ut iam in prima nostri operis sectione exposuimus, ita ut hieraticam literaturam vel prorsus ignoraret, vel vera ratione nihil nisi meram hieroglyphicorum signorum tachygraphiam esse indicaret ideoque silentio præteriret 11). Deinde verba attulit Cosmæ Indicopleustæ (*Cosmograph.* p. 161 apud Montfaucon, *Collect. nova Patrum*, vol. II), quibus enuntiatur, *Mosen in Aegypto didicisse γράμματα ἱερογλυφικά, μᾶλλον δὲ σύμβολα γραμμάτων*, quibuscum coniungit locum Cassiodori 12), ubi hæc leguntur: *Obeliscorum in circo prolificitates ad caeli altitudinem sublevantur: sed potior Soli, inferior Lunæ dicatur est. Ubi sacra prisorum Chaldaicis signis, quasi literis ūdicantur.* Ex utroque loco elucet tantummodo, scriptores hosce serioris ævi hieroglyphicæ literaturæ naturam minime perspexisse, quod nemo flagitare, ne expectare quidem poterat 13). Præterea Seyffarthus argumenti loco attulit inscriptiones rudioribus minus-

que excultas figuris compositas, quales deprehenduntur in obelisco Florentino ¹⁴⁾, et saxo quodam insculptae in deserto Thebas inter et Rubrum mare sito, quod detexerat Gallus Cailliaud ¹⁵⁾, quibus transitum ab hieratica literatura ad hieroglyphicam agnovisse sibi videbatur. (Cfr. nostram tab. V, fig. 10). Hieroglypha autem prodiisse ex hieratico scribendi genere, neque contra, uti hodie concedunt omnes viri docti (inter quos illi quoque, qui cum Champollione minime consentiunt in reliquis), hieratica signa ex hieroglyphicis figuris, exinde demonstrare conatur, quod varia hieroglypha ex una eademque litera essent orta; quod hieraticae literae, quae compluribus particulis separatis constant, duobus vel plaribus etiam signis hieroglyphicis redderentur; ac vice versa duae hieraticae literae prorsus seiunctae saepenumero una tantummodo figura hieroglyphica exprimerentur. Ut taceamus, eius modi argumentis non nisi eum uti posse, quem veram hieroglyphicam literaturae naturam penitus perspexisse constat, nemo iustitabitur, tale iudicium cuiusvis hominis arbitrio esse permissum, ita ut quamvis alius aliter de iisdem rebus sentiret, nemo tamen posset demonstrare, reliquos in errores incidisse ¹⁶⁾. Secundum systema hoc calligraphicum, Seyffarthus in figuris hieroglyphicis tria elementa agnovisse sibi videbatur, quibus unaquaevis constaret: prima hieraticae literae rudimenta, ex quibus nata esset figura hieroglyphica; lineae secundariae, quae imaginem finibus circumscriberent ac determinarent; denique ornamenta; quamvis sit coactus, ut concedat, saepenumero unum alterumve horum elementorum desiderari. Quod licet obiter tantummodo observaret Seyffarthus, maximi tamen erat momenti. Etenim, si studium calligraphicum erat fundamentum artis hieroglyphicae, et unumquodque trium illorum quae commemoravimus elementorum ad ipsam hieroglyphicam figurae naturam pertinebat, nullum eorum pro lubitu scribentis omitti poterat.

Quam incertum esset systema Seyffarthi, quantas offerret difficultates, praesertim ex sequentibus clucebat observationibus: Non solum vocales literae poterant omitti, addi, cum aliis commutari, sed etiam consonae; optio inter hieroglyphica signa, eorum mutua dispositio, coniunctio, separatio, exornatio, variatio perpetuis mutationibus ausam praebuit; nullum signum hieroglyphicum unam tantummodo habuit significationem; contra plures erant figurae, quae sex et compluribus etiam literis poterant respondere. Quae ut discerni potuissent, Seyffarthus veteres Aegyptios certis quibusdam notis diacriticis usos esse dicebat, quas propter ignorantiam non vidissent ii, qui monumenta veteris Aegypti delineaverunt. Ita serpentem cum squama literam P, absque squama TH ¹⁷⁾, cum corona literam F indicasse contendebat. Porro Seyffarthus admisit metathesin ephonicorum, quae vocavit, signorum i. e. eorum, quae linguae sono cuidam respondebant; eanique metathesin interdum unius eiusdemque vocabuli finibus circumscriptam, interdum vero etiam propagatam esse per compluria vocabula non solum sese excipientia, sed etiam quae aliis vocabulis essent divulsa ac separata, causamque tam mirae ac fere ineptae adorationis esse quaerendam in elegantiae quodam locumque aliis figuris lucrando studio. Incertior etiam ac difficilior intellectu tota haec reddebatur methodus, quam apocopen hieroglyphicorum signorum statureret, qua tot literas omittere licebat, ut integra verba duobus signis vel etiam una solummodo figura exprimerentur. Denique scriptorum pictorumve arbitrio vique imaginandi largum, quo exspatiari licebat campum aperuit ¹⁸⁾.

Praeter signa emphonica Seyffarthus statuebat symphonica et aphonica. Priora ea esse dixit, quae non nisi cum uno vel pluribus aliis signis hieroglyphicis coniuncta literas indicavissent, ortaque essent tum ex iis literis hieraticis, quarum singulae partes separatae magis fuissent quam arcte connexae, aut mutationibus calligraphicis, quibus essent subiectae, in plures partes fuissent divulsae, tum ex ipsis hieroglyphis singulorum elementorum diruptione. In hoc quoque signorum genere frequenter obvias fuisse dicebat permutationes, immutationes positionum, separationes, junctiones, omissiones etc. Signa aphonica (aphona) Seyffarthus distinguebat in mimetica, veras rei significandae imagines, tropica, ubi imagine alius rei notiones cognati generis exprimebantur; denique allegorica, ubi notiones diversi generis indicatae diversas explicationes admittere debebant.

Quae brevis systematis calligraphici expositio¹⁹⁾; quale ab auctore in *Rudimentis Hieroglyphicis* explicatum est, huius operis consilio sufficit²⁰⁾. Obiter tantummodo mentionem iniicimus eorum, quae contra monuit Champollion²¹⁾, quibus defensus Seyffarthi provocabatur, quae tamen nihil aliud continent, nisi succinctam repetitionem et verbosam commendationem principiorum, quibus in systematis sui adornatione usus est, minime vero, quam omnes uno ore desiderabant, accuratam demonstrationem, ex qua novae hieroglyphicae inscriptiones interpretandi methodi certitudo cluceret²²⁾.

Prusquam transimus ad immutationes illas, quibus systema suum in novissimo suo opere, cuius titulum initio huius sectionis adscripsimus, subiecit Seyffarthus, necesse est, ut paucis verbis de principio apotelesmatico agamus, quod per omnes archaeologiae Aegyptiacae partes persequi conatus est. Notiones astronomicae veterum Aegyptiorum procul dubio non erant eiusce modi, ut apud eos astronomiae origines sint quaerendae; id quod iam dudum suspicatus erat Heilbronnerus²³⁾, summa nuper evidentia exposuit von Bohlen²⁴⁾. Accuratam huiusce rei explicationem in aliud tempus differentes, nihil hoc loco monemus praeter hoc unum, etiam eam ob causam non vero simile videri, veteres vallis Niloticae incolas magnos fuisse astronomos, quia caelum Aegypti, praesertim in partibus finitiori circulo propinquis vaporosum observationibus astronomicis minime erat faustum ac propitium, quod Nouet, qui in celeberrima illa Gallorum expeditione astronomi vice fungebatur, discrete affirmavit²⁵⁾. Silentio praeterimus controversiam virorum doctorum, num Babylonii²⁶⁾ astronomiae, quae non solum in observationibus, sed in numeris etiam et computationibus versatur, primi fuerint auctores, an alia quaedam gens: id vero certum nobis esse videtur, etiam ea, quae de prima certarum quarundam notionum astrologicarum in Aegypto origine monuit Herodotus (II, 82) ne tanta quidem attentione digna esse, quantum huic loco impendit Ritterus (*Erdkunde*, Tom. I, p. 880), minime vero sufficere, ut systema tauti ambitus iis superstruatur, quantum suo dedit Seyffarthus. Nostram de astronomia veterum Aegyptiorum sententiam vix melius exponere possumus, quam verbis viri doctissimi Stuhr, in quibus de Sinensibus Indisque agit²⁷⁾, et quae infra apposuimus²⁸⁾. Ea, quae Stnhrius monet, eodem iure de Aegyptiis valere, ex uno illo patet

¹⁹⁾ „Eine gründliche Untersuchung lehrt, dass allerdings die Chinesen und Indier seit sehr alten Zeiten ihren Blick der Beobachtung des gestirnten Himmels

und der Erscheinungen desselben zugewendet haben, dass indeß von einer ursprünglichen gemeinsamen Quelle der Sternkunde der östlicheren und westlicheren Völker,

argumento, quod neque Hipparchus, neque alius quidam graecus astronomus unquam Aegyptiorum observationes commemoravit, detectionumve, quae ab iis profectae essent, mentionem iniecit, immo constanter eclipsium observationibus a Babyloniorum gente factis usus est pressoque pede Chaldaeos sequebatur ²⁶⁾.

Nihiloscilicet Seyffarthus opinionem profuturam, principium quoddam astrologicum vel apotelesmaticum in veteri Aegypto fundamentum fuisse omnium rerum ad religionem, literarum culturam, et vitae communis societatem pertinentium; quod ut demonstraret, in prima operis sui parte astronomiam apotelesmaticam, qualis in paucis quae ad nostram aetatem pervenere fragmentis antiquiorum iuniorumque Graeci Romanique aevi scriptorum contineri prohibetur, quasi denno ab imis fundamentis exaedificat, inque prisca Pharaoni imperii tempora transfert, ita ut nulla plantari potuisset arbor, nisi loco, quem arbitrariae apotelesmaticae doctrinae leges permisissent ²⁹⁾. Quo tamen in opere eum saepenumero videmus labantem et coactum, ut ad coniecturas maxime arbitrarias et ad explicationes audacissimas atque interdum vere portentosas confugiat; nonnullaque iam exemplis demonstrabimus, quantopere sit erraturus is, qui arbitretur, omnia, quae protulit Seyffarthus, ex antiquis scriptoribus esse petita; quomodo omnis generis contradictiones, in argumentorum serie inconsequentiae, delicta adversus simplicissimas logicae artis leges, errores in locis ex scriptoribus allatis, aliaque peccata per totum opus sese excipiant.

Domini trium anni tempestatum (Seyff. p. 14, §. 7) soli coniecturae innituntur, nam in loco Procli, p. 56, quem affert Seyffarthus, non nisi de trigonorum dominis sermo est. — Ex verbis Laurentii Lydi, *de mens.* p. 87 (p. 19, §. 13): τὸν δὲ τέταρτον [μῆνα] κατὰ τὴν τῶν στοιχείων φύσιν τῷ τετάρτῳ ἀριθμῷ ἀνέθεντο, τοὐτόστιν Ἀφροδίτη· ἡ γὰρ τοῦ παντός αἰσθητοῦ φύσις ἐκ τεσσάρων ἐστὶ στοιχείων, αὐτὴ (in editione Schowii legitur αὐτῆ) δ' ἂν εἴη κατὰ τοὺς φυσιολόγους Ἀφροδίτη — minime consequitur, ♀ dominium tetragonorum cum ♁ commune fuisse, quod vult Seyffarthus. — Unde Seyffarthus hausit ἀροκράτορας p. 36? Eodem loco dominus hemisphaerii superioris dicitur ☉, dum p. 13 ♂ indicaverat. — p. 40, p. 32, ubi Aegyptiaci epagomenorum nominis πῶλοτ ἰουοται, *parvus mensis*, mentio erat iniicienda, quarta columna, quae etymologias nominum, quae apud Aegyptios singulis mensibus tribuebantur, a Seyffartha propositas continet, prorsus omitti poterat. Quum enim constet inter omnes, etymologias tunc demum qualescunque esse pretii, ubi vocabula notis syllabis radicalibus explicantur, neque vero, quod hoc loco factum est, syllabis partim pro libidine fictis, nihil sani in hoc Seyffartha conamine

ja selbst nur der Chinesen und der Inder so wenig die Rede sein dürfe, wie davon, das Chinesen und Inder durch sich selbst in eigenthümlicher Entwicklung ohne fremden Einfluß von Westen her es auch nur zu einer gewissen Art von wissenschaftlicher Ausbildung der Sternkunde gebracht hätten. Ueberall auf der Erde, unter allen Völkern hat man sehr frühe schon angefangen, die Erscheinungen des gestirnten Himmels zu betrachten. Dies ist indeß überall nach sehr verschiedenen Auffassungsweisen geschehen, und es sind dabei, um die Erscheinungen zu ordnen, sehr verschiedene

Verfahrungsweisen in Anwendung gekommen. Anders faßten in ihrer Betrachtung die Chinesen die Erscheinungen des Sternhimmels auf, als die Inder, und anders wiederum als diese die Aegypter, Chaldäer und Griechen. Zu einer eigentl. wissenschaftlichen Ausbildung der Sternkunde indeß, wodurch eine Berechnung der Bewegungen der Himmelskörper möglich wird, ist es erst in Alexandrien gediehen, und die durch Hipparch geordnete Wissenschaft ist auch den Chinesen und Indern zur Quelle höherer Ausbildung ihrer Sternkunde geworden.“

invenies. Ita $\omega\sigma\gamma\tau$ explicatur (columnae enim inscriptionem: explicatio, non ad romanorum mensium addita nomina esse referendam patet ex iis, quae exposita sunt p. 82 sqq.) vocabulo $\omega\sigma\gamma\tau$, quod quid hoc loco sibi velit et significet, ne ipse, vereor, Seyffarthus, quidem indicare poterit. $\omega\sigma\tau$ respondet graeco $\epsilon\upsilon\kappa\alpha\sigma\iota\alpha$ (La Croze, p. 26). $\Pi\lambda\sigma\mu\iota$ vel $\Pi\lambda\sigma\mu\iota$ explicatur vocabulis $\mu\alpha$ et $\mu\upsilon\mu\iota$ (prius est pronomem possessivum primae personae singularis; posterius significat: *punire, castigare*), vel vocabulis $\mu\alpha$ et $\mu\acute{\alpha}$, quorum posterius *lactucam* significat. Fortasse nomen derivandum est a $\mu\epsilon$ (sahid. *ne*) *caelum* et $\sigma\iota$ vel *de sitire*. $\lambda\sigma\mu\mu$ deinde idem esse dicitur, quod $\gamma\alpha$ $\dagger$ $\mu\mu$, quae verba nemo profecto interpretari valebit. Neque ego etymologiam nominis Athyr, quae aliquatenus sufficiat, indicare possum. Negationem tamen inseparabilem $\lambda\tau$ ab initio vocabuli agnoscere licet; in reliquis fortasse quaerendum est vocabulum $\rho\mu$, *sol*, cuius alia forma erat $\mu\mu$, ita ut integrum vocabulum responderet graeco $\alpha\nu\eta\lambda\iota\sigma$ i. e. *mensis uubilis* 30). $\gamma\chi\iota\alpha$ significare dicitur $\gamma\chi\iota$ $\iota\alpha$. $\gamma\chi\iota$ vel $\gamma\chi$ significat *posuere, locare*; sed quid $\iota\alpha$? Nominis initium fortasse cohaeret cum $\kappa\alpha\epsilon$, *ultimus*, reliqua cum vocabulo $\epsilon\mu\sigma\gamma$, *imber*. $\tau\mu\epsilon\iota$ Seyffarthus divellit in $\dagger$ $\sigma\gamma\tau\epsilon$, quorum vocabulorum posterius non est aegyptiacum. Nomen huius quinti mensis aperte cohaeret cum $\dagger$ $\sigma\gamma$, *quique*. $\Pi\epsilon\chi\mu\mu$ vel $\lambda\sigma\mu\mu$ derivatur a $\lambda\sigma\sigma\epsilon$, *tristitia*, et $\mu\mu$. Quod quid sibi velit ad explicandum mensis nomen, nemo intelliget. Longe absurtum, ut interpretationes nominum quorundam mensium anni aegyptiaci, quas nos propositimus, aliud quidpiam esse censeamus, nisi coniecturas, quarum tamen priores non procul forsitan a veritate abhorrebunt 31): in reliquis explicandis demorari nolumus, quamvis minime sit difficile, meliores, certe intellectu faciliores explanationes etymologiasque horum nominum invenire 32). Seyffarthi interpretationes originem suam debent studio, ex ipsis nominibus planetas mensium dominos agnosceudi. Quodsi hanc propter causam nomina ista accuratius consideramus, fieri non potest, quin statim intelligamus, quam inepta sint ac fere insulsa Seyffarthi decreta. Quum enim dicat: *Dominus mensium, quamquam ab Herodoto, qui obiter de iis loquitur, non afferuntur, facile tamen eruuntur ex eorum nominibus*; intelligi nequit, qua ratione in nomine Athyr, quod, uti supra diximus, divellit in $\gamma\alpha$ $\dagger$ $\mu\mu$, planetam σ mensis huiusce dominum invenire potuerit; dum, si omnino planetae nomen in eo potest agnosci, hoc vix aliud esse potest, quam planetae φ , Athyr, vel Hori, $\mu\mu$, de quo p. 106 legimus: *Profeta Horus nunc $\odot$, nunc φ , nunc ψ , nunc horum possessiones exprimit* (id quod p. 107 sqq. multorum locorum auctoritate comprobatur; cfr. p. 194, ubi $\mu\mu$ nomen fuisse demonstratur planetae ψ , p. 191, ubi idem qui $\odot$ fuisse, et p. 195, ubi planetae φ respondisse dicitur). Undenam igitur explicari potest, quod h. l. σ planetam indicat? Signa zodiaci, quibus singuli menses respondent, derivavit Seyffarthus ex mytho apud Plutarchum (*de Iside et Osir.* p. 377) servato, secundum quem Isis mense Paophi se gravidam sensit, et tempore solstitii huiusmodi Horum filium peperisset. Mense ergo, qui proxime ante mensem Paophi antecessit, uense igitur Thoth, eam virginem adhuc fuisse, idcircoque mense Thoth signo Virginis respondisse. Quo quid ineptius execrari potest? At nihil profecto aliud elici potest ex verbis, quae deprehenduntur p. 41: *Ceterum mensem Thoth respondere signo $\omega\psi$ ex eo claret, quod Aegyptii tradunt, Isidem (♁) mense Paophi (♁) se gravidam vidisse, eamque Horum 33) sive $\odot$ ex solstitio hiberno prodeuntem sub solstitium hibernum peperisse*. Quae explicandi ratio si

vera esset, non sine iure veterem Aegyptum *μυροτόρσιον* appellares. — P. 41, §. 33. De planetis, quibus fuisset dominium 52 hebdomadam anni, nihil notum est. Iterum igitur Seyffartho ad coniecturas confugiendum est, inter quas naturae prae reliquis congruere videtur ea, ut planetae secundum eum ordinem dominium exercuissent, quo sese excipiebant (♃ ♀ ☉ ♂ ♃ ♃), ut igitur prima dierum hebdomas a luna ♃, quinquagesima secunda a Venere ♀ pependisset. Atqui non vero simile est, primam sequentis anni hebdomadem iterum ♃, ac quinquagesimam secundam ♀ dominam habuisse, sed planetarum ordinem proximo anno a sole (☉) inchoasse, et in ♃ finivisse, ita ut idem cyclus octavo quoque anno rediisset, quod etiam Fourier factum esse censuit. — P. 45. Ut coniecturae quaedam maiorem procuraret veritatis speciem, Plinius appellatur *diligentissimus antiquitatis scrutator*. Eundem in finem Eusebius vocatur p. 79 *egregius antiquitatis scrutator*³⁴, immo Sextus Empiricus p. 56 audit *venerandus pater* h. e. ni fallor *ecclesiae*! — Etiam planetae horarum diei domini, quos p. 44 recenset, merae coniecturae innituntur. — In §. 38, p. 45 disseritur de divisione horarum in minutiora temporis segmenta, *minutas* quas nos vocamus partes (μυαγ) et *secundas* (δανκνογ?), iterumque mera coniectura planetae indicantur, qui singulis ex ordine praefuissent. Quid igitur in fine §. 37 sibi volunt verba: *Caeterum conicere licet, Aegyptios alias quoque diei partes fecisse praeter noctem et diem, trichoria et horas, quas pro more suo diis planetaribus subicerent; praesertim quum ecclesiam in minutas adeo partes dividerent, atque astrorum motus accuratissime cum temporum lapsu cohaerent: sed de his nihil certi a veteribus traditum legitur*. Quod enim in hisce verbis tanquam coniectura dubitanter proponitur, in sequenti paragrapho tanquam certissimum enuntiatur. An fortasse alia etiam eaque abstrusiora tempora dividendi ratio intelligenda est? — A p. 58 usque ad p. 67 deprehendimus indicem singularum quae planetis tribuuntur proprietatum. Quam leviter hic ex omnibus scriptoribus, qui hoc argumentum tractavere, sit conflatus, ex nonnullis exemplis manifestum fiat. P. 64 inter *eventus, actus, conditiones* planetae ♀ recensentur: *liciti et illiciti coitus, adulteria, stupra, coitus*; p. 59 inter *facultates et effectus animi* planetae ♃ enumerantur: *maliginitas, nequitia, perfidia, vilitas*, longaque deinde vitiorum nequitiarumque series. Neque desunt in hoc indice proprietates, quae manifesto inter se repugnant, nec tamen indicatae sunt occasione, quibus haec vel illa planeta provocatur vel defenditur; ex. gr. p. 60: *aequitas, iustitia, ardor crudelitatis, ultionis aviditas*. Neque repetitiones evitatae sunt. P. 62 inter *eventus, actus, conditiones* planetae ♂ enumerati sunt *gibbosi*; et in sectione, quae *imperium et patrocinium* inscribitur, iterum deprehenduntur *gibbosi*. *Fures* adscribuntur imperio ♃ (p. 60) et deinde etiam planetae ♂ (p. 62); haud tamen expositum est, quando huius, quando illius imperium praevaleat. Huiusce modi exempla, quale ultimo loco posuimus, praepriis sunt frequentia; ex. gr. p. 62 ad *imperium ♂* ablegatur *epar* (cum ♃); et p. 65 ad *imperium ♀ epar* (sine ullo additamento). *Mercatores* p. 65 sub planeta ♀ deprehenduntur et sub ♃ (p. 65 inter *opificia et artes*, et p. 66 in sectione inscripta *imperium et patrocinium*): eodemque modo *oratores* invenies in p. 64 ♀, in p. 65 ♃ planetae adscriptos. Ex magno exemplorum grege, quo demonstratur, quam leviter totus ille index sit compilatus pauca tantummodo selegimus, quae prae reliquis sunt conspicua; attentoque relinquimus lectori copiam hanc pro lubitu augendi. Ne iniusti videamur obtretratores,

monendum est, ipsum Seyffarthum in §. 54, p. 67 sqq. indici, de quo agimus, adnotationes quasdam tabulamque adiecisse affinitatis communisque compluribus planetis imperii; adeo tamen manca est, ut instituto minime sufficiat. — Deos veteris Aegypti antiquitus fuisse nihil aliud nisi planetarum imagines et formas³⁵) et hac ratione explicandum esse transitum a monotheismo ad polytheisium (p. 55, §. 46), Seyffarthus inde comprobare conatur, quod apud complures antiquas gentes septem primitus dii culti sint, populi que etiam in aliis dictis dogmatibusque mythologicis consenserint. Qua in re praeter alios utitur loco Firmici (*Astronom.* I, 4, p. 14), ubi planeta α *habitor rupis Tarpeiae* appellatur, indeque concludit, Iovem Capitolinum primitus nihil fuisse aliud, nisi formam planetae α . Quod si etiam concedere velimus Seyffartho, Firmicum hanc opinionem re vera tueri voluisse, id tamen cuius erit manifestum, ex verbis tam novi ac saepe inepti scriptoris (quem tamen Seyff. p. 67, §. 54, uti omnes reliquos scriptores apotelesmaticos graecae romanaeque antiquitatis, ante oculos habuisse ait *Aegyptios magistros eosque antiquissimos, imo astronomiae auctores, ut ipsi profiterentur*, quae postrema verba satis caute adiecit), qui ubivis, quotiescunque Iovis mentio fiebat, planetam α agnoscere et deprehendere arbitrabatur, huiusce opinionis argumentum derivari non posse. Immo verisimile est, planetam α tunc demum defensorem et dominum rupis Tarpeiae esse declaratum, quum astrologia, antea quod Romam inter et Aegyptum intercedebat commercio, praesertim sub imperatoribus, Romae firmiter constitit. Certo primitiva haec non erat explicatio cultus Romani. Qua occasione oblata monendum videtur, Seyffarthum in multis operis sui locis secundum consuetudinem inde a Creuzero receptam, res longe diversissimas confundere et permiscere ac saepenumero ex comparationibus quibusdam conclusionum seriem conficere, cui tanquam firmo tutoque fundamento novum superstruere conatur aedificium. Quam tamen ob causam minime eum impugnavimus. Quicunque enim systema vult vel novum exstruere, vel perditum restaurare, coactus est, ut ad eiusmodi comparationes, multiplices variasque opinionum factorumque combinationem tanquam largissimum coniecturarum fontem confugiat. Quodsi tunc quasi certissimum proponit, quod ipse exploratissimum esse sibi persuasit, postquam contigit, longa coniecturarum, quarum alia ex alia nexa est, serie concordiae cuiusdam speciem in singulis aedificii ex varia materia constructi partibus provocandi, in hoc nihil aliud agnoscimus, nisi proprietatem illam animi humani, se ipsum tanquam centrum universi suamque persuasionem tanquam unice veram extraque omnem dubitationem positam considerandi; longaque absumus, ut errores, quibus ipse succubuit, totidem fraudes, ut systema omnibus numeris clauderetur commissas appellemus. — P. 76 Seyffarthus ait, astrum $\gamma\gamma\gamma$ ³⁶) esse planetam δ . At in §. 21, p. 198 sq. hocce nomen inter reliqua planetae δ non deprehenditur, neque verba: *Astrum vero $\gamma\gamma\gamma$ est δ planeta* ullo alio argumento confirmantur. Coniectura petita est ex comparatione loci *Act. Apostol.* VII, 43, ubi in simili causa deus *Ἰερωσόφου* commemoratur, qui planetae δ respondebat. Nomen secundum codic. L. Bibl. Reg. Paris. (cfr. Seyff. p. 12) $\rho\epsilon\phi\alpha\alpha$ vel $\rho\eta\phi\alpha\alpha$ scribendum est et a Jablonskio $\rho\alpha\ \delta\ \phi\epsilon$, *rex caeli*, aptissime explicabatur³⁷). — Quomodo Seyffarthus veterum scriptorum auctoritate, ut opinio suarum argumenta congereret, sit usus, ex sequentibus elicit exemplis. P. 77 haec legimus verba: *Quid dicam de eo, quod Homerus ipse Oceanum dicit lavacrum Deorum,*

scilicet planetarum, signorum zodiaci et reliquarum stellarum (Iliad. á, 423. Hymn. in Lun. v. 7)? Quotidie enim sidera caeli ad Oceanum Imericum descendunt eoque lavantur. Annon clarum est, etiam ex Graecorum, quippe ab Aegyptiis doctorum, sententia non esse Deos praeter planetas et zodiaci partes? Concedamus duorum, quos attulit, locorum posteriorem aliquatenus saltem huc referri potuisse, quamvis nihil aliud contineat nisi imaginem omnium populorum, eorum etiam qui planetas minime tanquam deos venerantur, poëtis usitatissimam facillimeque sese offerrentem; quonam tandem modo Seyffarthus huc trahere potuit verba Homérica (Iliad. á, 423):

Ζεὺς γὰρ ἰς Ἠετάρων μῦρ' ἀμύμονας Ἀθρονῆας
Χθρῆς ἴδη κατὰ δαῖτα — — ?

Posito tamen atque concesso, in hisce locis et omnino apud graecos poëtas Oceanum tamquam lavacrum Deorum significari, quibus tandem argumentis inde consequitur, Graecos poëtas nullos alios cognovisse Deos, nisi planetas et signa zodiaci³⁹⁾? Nonne irre eius modi loca laudare improbi⁴⁰⁾, huiusce generis argumenta afferre insulsi ac fere vesani hominis esse dicas? Accedit, quod aperta et explicata hac auctoris agendi et argumenta conquirendi ratione totum systema corruat necesse est, uti ex ipsius Seyffarthi verbis patet. Pergit enim: *Iam haec gravissima sunt. Ab hoc enim argumento* (dicto, Aegyptios nullos alios novisse deos nisi planetas et zodiaci signa) *tota pendet explicatio scriptorum astronomicorum, quotquot supersunt Aegyptiacorum.* — Ambiguitas proprietatum facultatumque, quae planetis attribuantur deosque singulos indicare solent, eaque quae incerta manent in relationibus, quae inter nomina deorum eorumque significationes astronomicas intercedunt, hisce verbis a Seyffartho tolluntur: *Theologiam in mysteriis habitam fuisse apud Aegyptios quis est qui ignoret? Atque haec est mysteriorum veterum ratio, ut ambiguitate impediatur notitios atque profanos. Quod egregie exposuit Meyerus, Vir S. V. (Blätter für höhere Wahrheit, V, p. 113).* Ut de Meyero taceamus, quem piissimum et ingeniosissimum quidem virum putamus, in hisce tamen rebus arbitrum minime idoneum, iure quaeras, quomodo fieri possit, ut post tot saeculorum decursum initiatis tantummodo huiusce modi relationes sint manifestae, et quomodo factum sit, ut Seyffarthus initiatis sit adnumerandus, qui mysteria profanis, quibus nosmet ipsos accensendos esse ingenue fatemur, patefacere nolit? Tandem, quid in fine sibi volunt ampullae illae et sesquipedalia verba: *Nulla vero est ambiguitas, quin in se ipsa habeat solutionem suam?* Quenam eorum sit significatio, non sine iure quaeras. Nonne consulto tenebris sunt obvelata, ut qui ea legat, computatorium numulum numeratos numos esse arbitretur? Videtur, quasi in hac argumenti specie solutio difficultatis sit quaerenda, et — *fato incido carbonem pro thesauro invenimus.* — Singulare ingenii acumen probavit Seyffarthus, ubi ingeniosis coniecturis narrationumque veterum scriptorum apta combinatione labyrintho astronomicam tribuit significationem. At quomodo conciliari possunt verba, p. 91: *Largum hoc aedificium cum divisionibus suis et caelestibus et geographicis Aegyptiacis, non ab oriente ad occidentem, ut zodiacus pergebat, sed, ut ipsa Aegyptus, a meridie ad septentrionem cum iis, quae deinceps sequuntur: Ergo Labyrinthus imago est zodiaci atque Aegypti.* Iam id ipsum huic coniecturae contradicere videtur, quod zodiaci imaginem expressisse, nihilo tamen secius soli (☉) tantummodo sacer fuisse dicitur. — Quomodo porro ad verba: *Hanc ob*

causam recte veteres iterum iterumque monuerunt, Aegyptiorum deos quosdam ad Nilum ortos esse, pertinet vaga illa laudatio: *Homer. Il. 14.* in adnot. 75, quum in tota rhapsodia nihil deprehendi possit, quod illa ratione huc spectaret? Ea autem est Seyffarthi scripta veterum laudandi consuetudo. Ita, ut exempla quaedam afferam, p. 20, not. 56 laudatur: *Manilius c. 8, p. 168.* — p. 17. l. 2: *Manilius p. 170.* cfr. p. 57, not. 26 etc. — p. 4: *Simplicius de caelo lib. II. c. 46. p. 123. l. 18.* — p. 99: *Lucian. Tox. Hom. Od. x, 277. Op. II, p. 75* (sic!). — p. 146: *ut Oridii locus docet Met. V. fab. 5.* — Alia huiusce modi exempla infra afferentur ⁴¹). — Ut Aegypti in minores partes divisionem secundum leges astrologicas defenderet (p. 92 sqq.), Seyffarthus veteri in monumento, quod hodie in Museo Taurinensi adservatur, usus est. Magnopere dolemus, quod nullum de interpretationis veritate iudicium ferre nobis liceat, quum Seyffarthus non fidam monumenti imaginem delineandam curavit, sed adumbrationem interpretationis suae dare maluit, quod patet ex verbis notae 79: *vide infra Tab. II. No. II, ubi periculum fecimus, 12 singulas Aegypti provincias ad XII signa referendi.* Nullo igitur iure in ista delineatione quaerere licet, quod inscriptio promittere videtur, *Specimen Geographiae Aegypti Mythologico-Astronomicae in altari regii musei Taurinensis repertum*, sed nihil aliud nisi conamen interpretationis a Seyffartho tentatae ⁴²). Monumentum illud in hac forma comparare licet cum opere interpolato veteris cuiusdam scriptoris. Quantopere hic omnia sint incerta et ancipitia, elucet ex comparatione eorum, quae de eodem monumento dissertit Champollion (*Lettre au Duc de Blacas, II, p. 111*). Ne in scuti quidem regii explicatione uterque consentit; quum Seyffarthus nomen regis Seth, Champollion regis Arthout legisse opinetur. Eo magis necessaria videbatur fida ipsius monumenti delineatio. Haud vero solum hisce similibusque argumentis Seyffarthus probare conatus est, veterem Aegyptum in provincias esse divisam secundum signa zodiaci, sed auctoritate etiam veterum scriptorum graecorum et romanorum. Postquam ea, quae de Thebis et Memphide enotata reperiuntur, urbibus statim ab exordio sese offerentibus, de quibus inter omnes reliquas minima erat dubitatio, exposuit, haec addit verba: *Quae quidem omnia adeo consentiunt cum Geographico Taurinensi, ut eix opus sit, aliarum urbium exempla afferre.* Si tamen ullo loco, hoc profecto maximi erat momenti, ut plura affererentur exempla eorumque cum reliquis consensus demonstraretur. Cur gloriam adspernatus est Seyffarthus, systema suum magna exemplorum copia stabilendi et contra aliorum dubitationes firmandi ac vindicandi? Adeo hebetis nos esse ingenii minime haesitabundi fate-mur, ut eum iterum iterumque imploremus, ne Amaltheae cornu, quod ipse manibus tenere videtur, nobis amplius ocellum esse sinat. Qua occasione oblata, pauca verba de divisione Aegypti ad exemplar zodiaci ⁴³) addere volumus, qualem in minimis etiam rebus agnovisse sibi visus est Seyffarthus. Quo tandem modo cogitari potest, populum quandam eumque minime insipientem constitutionem suam vivendique rationem sacerdotum suorum nugis ineptisque penitus sacrificasse, quod in Aegypto factum esset, si vera sunt, quae Seyffarthus exposuit. Concedamus, sacerdotum imperium nullis finibus fuisse circumscriptum, adeo, ut soli in rebus interioribus adornandis ius suffragii habuissent, num verisimile est, artificiosam eiusce modi divisionem, quae minutissimas etiam terrae particulas esset amplexa, antiquiorum illam non tam a vetustissimis terrae incolis, quam ab ipsa natura

institutam et per longam saeculorum seriem conservatam, prorsus submovere potuisset? Accedit, quod nos saltem intelligere nequimus, qua ratione systema adeo complicatum perfici potuerit, imo, quod maioris est momenti, quomodo eius origo sit explicanda. Etenim talis divisio non potuit excogitari, nisi doctrina apotelesmatica omnibus numeris absoluta, quod profecto non erat opus exigui temporis spatii sed longae annorum saeculorumque seriei. Quod si ponimus, quomodo cogitari potest, singulorum deorum cultum in locis, quae tamquam emporia cultuque suo locali, quod maximo orationis nitore exposuit Heeren, sensim sensimque ad summum potentiae divitiarumque fastigium adscenderant, pro libidine sacerdotum, etiamsi sensim et pedetentim, esse oppressum et alius cuiusdam divinitatis, cui secundum systema apotelesmaticum hic vel ille locus erat adscriptus, cultui cessisse? Fortasse autem tota ista divisio non nisi *theoretica* erat, neque exstitit nisi in voluminibus papyraceis et doctrina sacerdotum, ita ut nunquam in communi vitae consuetudine illius ratio sit habita; fortasse nihil aliud erat nisi pars doctrinae siderum natalitiorum notationi rerumque venturarum computationi accommodatae; fortasse comparanda est cum divisione terrarum secundum fines naturales, qualis in recentioribus geographiae compendiis deprehenditur, quorum finium, quamvis in rerum natura inveniantur, populi tamen ipsi fere nullam rationem habere solent; fortasse arcte cum cultu divino coniuncta erat inde ab illo tempore, quo sacerdotum ordo omnia ad se ipsos referre seque quasi centrum totius populi rerumque omnium in vita tam publica quam domestica cardinem considerare adsuisset? Quae omnia quamvis aliqua saltem ratione probabilia videri possent, minime congruunt cum opinione Seyffarthi, qui eius modi divisionem etiam in minutissimis rebus effectam et observatam esse contendit. Atqui, quando divisio ista non tamquam systema artificiosum consideratur, quod sacerdotes aliquando suos in usus excogitavere, sed tamquam institutum popularis, quae omnes veterum Aegyptiorum mores ac consuetudines invertisset, non haesitamus quin Seyffartho obloquamur, quum minime intelligamus, quomodo fieri potuerit, ut nugae istius modi systematicae (et quid tandem aliud fuisset divisio illa?) totius populi vitam tam publicam quam domesticam pertransissent. Neque sententiam meam idcirco mutandam esse censeo, quod video etiam v. Schmidt virum non mediocriter eruditum ⁴⁴⁾ similem tuitum esse sententiam, quum dicat: *Aegyptiorum sacerdotes unicuique pago singulare numen, proprias plantas et animalia dicaverunt; sic paucis bestiis, quae unicuique sanctissimae erant, exceptis caeterae omnes in iis tantum regionibus gratiae fuerunt, in quibus id numen, cui dicatae erant, colebatur* ⁴⁵⁾. Hic certe nulla planetarum mentio. Seyffarthus eo usque ineptiae processit, ut singulos nomos eiusdem fuisse magnitudinis, maiores urbes prorsus aequali intervallo separatas esse (p. 96) contenderet, qua in re Herodoto (II, 109) utitur auctore, quamvis is nihil dicat eorum, quae reperisse sibi visus est Seyffarthus, divisionem Aegypti in nomos a geometricis mensionibus pependisse, sed quemvis terrae incolam suam soli portionem reliquos aequalem ab agrimensuris accepisse. Quod deinde addit Seyffarthus: *Hoc autem per se intelligitur, in maximis Aegyptiorum urbibus et dominum aliquem signi, vel provinciae, et Decanum aliquem vel Nomarchum cultos fuisse. Quod veteres etiam testantur*, — nonnullis certe locis argumentisque probandum erat. — Infelicissimus est Seyffarthus in vocabulorum originibus investigandis, quod iam supra nonnullis exemplis demonstravimus. Alia repetere

possemus a nominibus vetustissimorum Aegypti regum a Manethone commemoratorum, quae mira dissectione ad planetas referre conatur (p. 83): at ne longi sinus: alia quaedam exempla, quorum ineptia primo statim sese offert obtutu, afferimus, unde sintul patet, quod parum Seyffarthus linguae copticae gnarus sit, cuius accurata cognitio nemo hodie carere potest, qui antiquitatum Aegyptiacarum studio sese deditit *). P. 81 'Ερμῆς ab ἑρ-μαδς, μαηι, μαι, *purum, verum esse* derivandum censet, vel ab ἑρπ et μαδς (*auro abundare*) Posteriorius vocabulum mihi ignotum est; *abundare* exprimitur verbis μαγ et ἑρ-σογσ. Quodsi revera graeci Dei nomen derivandum esset ex aegyptiaco sermone, qua de re ego quidem vehementer dubito, 'Ερμῆς foret ἑρπ-μαηι, *Horus iustus*, vel secundum Zoëgam ⁴⁶⁾ ἑρ-εμαι, *pater scientiae*. Latinum *Sol* secundum Seyffarthum compositum esse dicitur ex ειογ, stella, et λι vel λα (memphitico ρι vel ρα), *sol*. Quod idem fere est, ac si Gallorum *Sire* derives a titulo regum Aegypti ερη, *filius Solis*, vel Hispanorum *Señor* a cēiur, *filius Hori* **). Quibus explicationibus licet vix quidpiam excogitari possit ineptius nihilo tamen secius Seyffarthus p. 80 ait: *De nominibus Deorum Aegyptiacorum Jablonskius disputavit in Pantheo suo, quorum multa nimis incerta esse videntur: certiora infra afferantur!* Nomen Veneris ♀ in p. 11. not. 40 κορροτ vel κορρωσ fuisse dicit et *stellam ursae* interpretatur. *Ursa* cooptice appellatur λαδς 47) vel ταρεζ 48), quorum posterior secundum ingeniosam Klaprothii explicationem derivandum est a graeco Ταράσσειν, τάρραξς, ideoque quamlibet bestiam rapacem potuit indicare. Quum ρωτ respondeat graeco ἐνανατέλλειν (*Psal.* LXIV, 10), non dubito quin κορροτ, κορρωσ [κορρωτ] *Luciferum* significet, quamvis *Psal.* CIX, 3 eadem significatione legatur κεισς ραλατογ, ἀστὴρ τοῦ πρῶσ ⁴⁹⁾. Σρη simpliciter positum non *stelen* indicasse videtur, uti vult Seyffarthus

*) Sunt tamen hodierni viri docti, qui magna, uti primo videtur obtutu, cruditionis copia extracti, licet ne minimam copticae linguae notitiam habeant, iudicium sibi permittunt in rebus ad archaeologiam Aegyptiacam pertinentibus et quod alii magna opera extraxerunt aedificium, temere demoliantur. Quibus viris adnumerandus est Samuel Sharpe Anglus, qui anno 1836 Londini edidit librum inscriptum: *The early history of Egypt, from the old Testament, Herodotus, Manetho and the hieroglyphical inscriptions*, 4. et anno 1837: *Lexicon Hieroglyphicum*, 4. Nullam huiusce viri eiusque librorum mentionem fecissem, nisi eo auctore nuper usi essent, qui Menethonis dynastias partim coaetaneas fuisse contendunt (cfr. Sect. VI.). Quanta illi tribuenda sit auctoritas ex paucis exemplis patebit. Ηα, νεσ, η, φ ait esse articulum definitum; η, ηο eundem plura numerum, cuius exempla avert: *Pi-beseth, Pith-om, Pi-habiroth!* ην-η interpretatur *magnum No*; εαλενφ scribitur προ αλενφ; Ταγδα vel Tane ait fuisse antiquum Thebarum nomen, compositum ex articulo τ et aνε, *caput, civitas (!)*; Memphidis nomen derivandum esse censet a μαδ λη aνε, *the place of Apide or of Pithah (!)*;

καρι (quod aperte, ut obiter id moneam, cohercet cum graeco γαῖα, quod iam vidit Rossi, *Etymol. Aegypt.* p. 82) agnoscit in nomine regis Χωμιαθδᾶ apud Eratosthenem commemorati; ηι, domus, in ultimis syllabis vocabuli Μιμῶν-ιον agnoscere sibi videtur (horrendum dicit!); μετασοκᾶ ex coptica lingua derivandum ait, ut μεταεκησ a σβασ, *pius (!!!)*, μεταφᾶνογ (quod saltem μεταφᾶνογ scribendum erat) a πλοσ, *full (!!!)* etc.; denique in terminatione nominum Romanorum in ius (ex. gr. *Quinctilius, Iulius, Fabius* etc.) agnoscit graecum νῖος, ut ex. gr. *Fabius* sit *fabae filius*, vel *Iulius* *Iulii filius*, quibus tamen exemplis ipso non utitur. En, huiusce modi est virorum illorum eruditio, qui in Champollionem eiusque discipulos quotidie grassantur!

**) Quis etymologorum non noverit ineptias? Castera, qui Brucii relationem illius per Acthiopiam facti in gallicum sermonem transtulit, est etiam ventos a gallico *été* derivavit. Notumque est fuisse, qui *Nebucodnezar* et *Jacob*, *semper* et *ét*, *Fuchs* et *ύλκας* cognata esse contenderunt.

p. 4. not. 22, quod patere videtur ex verbis $\alpha\eta\rho\iota$ $\delta\epsilon\sigma\delta\alpha\iota$ (*Erod.* XXIII, 24). — Porro Aegyptii non dicebant $\tau\epsilon\tau\omega\tau\epsilon\rho$ (Seyff. p. 29, §. 23), sed $\pi\epsilon\tau\omega\tau\epsilon\rho$. — Nomen *horoscopi* (p. 36, §. 38) $\phi\epsilon\tau\tau\eta\sigma\tau$ $\epsilon\pi\eta\mu\iota$, cuius nullam interpretationem tentavit Seyffarthus, non dubitamus quin explicandum sit $\phi\epsilon\tau\tau$ $\eta\sigma\tau$ ϵ $\eta\mu\eta\mu\iota$, *arcus veniens in altum*, $\tau\mu\eta\mu\alpha$ $\epsilon\pi\alpha\nu\acute{\alpha}\tau\epsilon\lambda\lambda\omicron\nu$. $\phi\epsilon\tau$ proprie *arcus* ($\tau\acute{\alpha}\xi\omicron\nu$), deinde *arcus circuli*; hinc $\phi\eta\tau\tau\epsilon$ *arcus caelestis*. — P. 93 tamquam *veris* nomen indicatur $\omicron\gamma\eta\omicron\mu\omega\rho\omicron\nu$, in quo nomine quisvis statim agnoscit graecum $\omicron\theta\epsilon\nu\acute{\alpha}\nu\omicron\pi\alpha\rho\omicron\nu$. Ver apud Aegyptios vocabatur $\epsilon\lambda\eta\theta\eta\omega\mu\alpha$, *initium aestatis*, P. LXXIV, 17. Notum enim est, eos tres tantummodo habuisse anni tempestates. *Dies* rarissime vocabatur $\alpha\lambda\epsilon\rho\iota$ (Seyff. p. 43) vel $\alpha\lambda\mu\rho\iota$ (secundum lexicon vetus a Woydio comparatum); vulgare vocabulum erat $\epsilon\rho\sigma\tau$, vel $\epsilon\rho\sigma\rho$. Posterior forma in hieroglyphicis inscriptionibus frequenter occurrit ⁵⁰). Quomodo $\epsilon\lambda\alpha\sigma\tau\eta\mu\omega\tau\iota$ *annum magnum* potuerit indicare (Seyff. p. 48, §. 41) vix intelligendum est. *Job.* XXIV, 1 pluralis numerus significat *temporum seriem*. — P. 90 Seyffarthus tamquam nomen *Aegypti inferioris* profert vocabulum $\epsilon\lambda\epsilon\rho\tau$ vel $\epsilon\lambda\delta\eta\tau$, in quo statim agnoscitur *superioris Aegypti* nomen arabicum $\alpha\beta\delta\omega$. Aegyptus inferior $\kappa\alpha\tau'$ $\epsilon\lambda\theta\omicron\gamma\iota\nu$ $\chi\eta\mu\iota$ vocabatur ⁵¹). — $\alpha\lambda\alpha\tau\omega\mu\alpha$, quod Seyffarthus p. 143 *capri* nomen fuisse ait, nihil est aliud nisi corruptum vocabulum *Méndoc*, ex loco quodam Nonni ⁵²).

Sed iam satis de coptica lingua ⁵³). Redeamus ad maioris ponderis argumentum atque exponamus rationem, qua Seyffarthus logicam artem exercet locisque veterum scriptorum utitur. Ut planetas inveniret, ad quos singulae res in rerum natura obviae, vita tam frequentes quam carentes, quarum figuras in hieroglyphicis inscriptionibus deprehendimus, essent referendae, plures archaeologiae Aegyptiacae scrutatorem ingredi posse vias, opinatur Seyffarthus p. 142, eumque posse vel uti veterum scriptorum locis, in quibus indicatur, cui numini haec vel illa res sacra fuerit, quippe quia in numinibus planetas agnoscere liceret, vel silus, cui sacrae fuissent, intelligere saepenumero ex ipsa animalium plantarumque natura et conditione, vel denique ex patria rerum sacrarum secundum opiniones de geographia Aegypti astrologica in superioribus propositas. Ex hac operis sectione nonnulla, quae nostrum iudicium probent, exempla petimus. Primum animal, quod Seyffarthus in medium producit, est aper, quem symbolum planetae ζ esse ait, quia omnia animalia obnoxia planetae ζ sacra fuerint, aperque obnoxius bestiis sit adnumerandus. Contra monendum est, obnoxia animalia p. 59 sqq. non enumerari inter res ad *imperium* et *patrocinium* ζ pertinentes, neque reperiri illo in loco nisi *animalia aërea rationalia*, quae qualia sint ego non assequor. (Deest enim eiusce modi animalium horrendum dictu genus in zoologiae compendiis); commemorari autem *animalia silvestria ferocia*, ad quae nisi magnopere fallimur, aper pertinet, in sectione inscripta: *imperium* et *patrocinium* $\odot$, p. 63. Itaque secundum eam, qua Seyffarthus utitur, argumentandi methodum aper soli ($\odot$) sacer erat. Praeterea, aprum ζ symbolum fuisse, Seyffarthus elucere dicit ex verbis Macrobiani (*Saturnal.* I, 21): *Adoniu solem esse non dubitatur. Ab apru autem* (δ *Typhone*) *tradunt intererunt Adoniu* ($\odot$), *hiemis* (ζ et $\pi\zeta$, ζ *domiciliorum*) *imaginem in hoc animali fugentes*. Atqui ex hisce verbis nihil aliud eluceret nisi aprum symbolum fuisse hiemis; hiemi autem praesidebat α (Seyff. p. 39); ergo aper α planetae sacer fuisset. Firmicus (*Prof. relig. error.* p. 21 sq.) affirmat, fuisse Martem (σ), qui apri formam induisset; ergo aper σ sacer fuisset. Veruntamen, Seyffartho auctore,

Firmicus, qui aliorum voluit corrigere errores, ipse in errorem incidit. Firmicus, doctus ille Firmicus, *diligentissimus antiquitatis scrutator*, η planetam permiscuit cum Marte Typhonio (S. p. 123), quem nuper novum Aegyptiorum deum creavit professor Lipsiensis! Sed taedet plura monere. Quanto enim saniora sunt, quae de mythi huiusce, secundum quem Osiris a Typhone interentus est, iusta explicatione protulit Zoëga⁵⁴), quam cunctae Seyffarthi meditationes mysticae et apotelesmaticae! *Denique Typhon*, ita enim pergit Seyffarthus, *aprum persecutus corpus Osiridis invenit* (Plut. de Iside, pag. 354). *Constat autem, animalia eorum deorum esse simulacra, cum quibus commercium habent.* Ergo aper η sacer erat. Atqui si verba paulo aliter pronuntiamus, ne ipse quidem Seyffarthus aliquid poterit proferre, quo neget aprum symbolum $\odot$ fuisse. Scribimus enim: *Denique Osiridis corpus a Typhone, quum aprum persequeretur, inventum est. Constat autem, animalia eorum deorum esse simulacra, cum quibus commercium habent.* Accedat, quod aper Adonidem $\odot$ interfecit, quod saepe est commercium cum $\odot$ ad mentem Seyffarthi. — Ab apro transitus ad arietem. Magna est Seyffarthi confusio, quum coactus sit concedere, animal hocce tam α quam δ sacrum fuisse; ac α quidem, quia Iupiter arietis caput sibi imposuisset (!), ne ab Hercule ($\odot$) cerueretur. (Cfr. Herodot. II, 42, quem locum laudare neglexit S.) Nunc iure mireris, h. l. Herculeum significare $\odot$, quum secundum Seyff. p. 102 δ planetam indicet? Cfr. p. 177, ubi inter alias res dictu mirabiles hanc quoque invenies conclusionem: *Caelus δ significare videtur . . . . Hinc vestigium pedis Hercules (δ) in saxum impressi apud Scythas (Herodot. IV, 82), ut apud Aegyptios duas ulnas longum monstrabatur.* Quid quaeso cogitandum est de tanto philosopho! Deinde, quia aries Thebis veneratus sit, idcircoque α sacer fuerit: secundum enim argumenta, quae Seyffarthus protulit p. 94, Thebae domicilium α fuisse, quia inter alia templa Iovis etiam Haemmonis ibi templum existit. Denique propter alias causas complures, quas tamen tamquam superfluas non attulit Seyffarthus. Hinc igitur explicandum censet, cur lana ac quidquid ad lanae fabricam spectabat; α sacrum fuerit (cfr. p. 60). Atqui (p. 59) *lanarii et lanarum textores* η tutelae adscribuntur. Arietem praeterea etiam δ sacrum fuisse, elucere videtur Seyffartho exinde, quod Saïde et Athenis venerabatur, ubi Minerva vel Neith imperium tenuit, quae *Marti feminino* (cu ingenium scriptoris nostri!) vel Marti (δ) attributis femininis condecorato respondebat (p. 136), quippe enim quia δ bellum significet, Minerva et Neith eadem sint numina, etiam Minerva belli dea fuerit, praetereaque Minerva ex capite α prosilierit i. e. ex ν , primo zodiaci signo. Ergo esse Neith aequalem δ , ac quidem *Marti feminino*. Hinc factum esse, ut ν sit domicilium δ : hinc Indornum Martem arietem vehi (*Creuzeri Symbol. tab. XXXI*): hinc secundum Aelianum (*Hist. animal. XII, 40*) ovem sacram fuisse Iunoni (δ) in insula Samo. Qua de re conferenda sunt haec ipsius Seyffarthi verba p. 142: *Ceterum praemonere licet, in animalibus sacris definiendis discernendum esse inter masculina et feminina. Sic catus aliud significat quam felis.* p. 146: *Monendum autem, quod saepius animadvertimus, discernendum esse inter genus animalium masculinum et femininum.* p. 148: *Denuo observandum, Aegyptios discrimen fecisse inter animalia masculina et feminina.* Eadem observatio valet de ariete et ove (quibus, uti in tertia huius operis sectione monimus, prorsus diversae linguae soni indicantur). Prae-

terea allegamus ad Seyffarthi verba p. 120: *Ergo Iuno seu Urania, ἢ femininum significat*, vel ea, quae in p. 133 leguntur: *Iuno est ὁ nomen*. Insulam autem Samum vocatam esse ait Seyffarthus a $\alpha\omega\mu\alpha$ Aegyptiorum Hercule, cuius nomen p. 125 sqq. in compluribus vocabulis compositis agnovisse arbitratur. Quærisne, quid h. l. sibi velit Hercules $\alpha\omega\mu\alpha$? Audi Seyffarthum: *Puto Samum dictum (sic!) esse a Som, $\alpha\omega\mu\alpha$, Aegyptiorum Hercule. Maxima enim Samiorum dea Iuno erat*. Eheu! qualis cogitationum argumentorumque nexus! Voluitne Seyffarthus alludere ad iniuicitiam, quae Iunonem inter et Herenlem intercessit? Priusquam vero ad aliud animal transimus, paucis verbis tangamus necesse est rationem, qua Seyffarthus ambiguitatem in significationibus arietis removere eiusque originem explicare conatus est. Scilicet Ammon capite arietino ornatus tam caeruleo quam rutilo colore pingebatur. Itaque, quum caeruleus color ad ♂ pertineat nempe in p. 143; nam in p. 62 illi attribuitur *co/or ruber, leucotheus, viridis*, ubi quaerendum est qualisne sit ille color *leucotheus?* et in p. 61 inter *vires proprias* ♂ planetae recensetur *color rutilus* et rutilus ♂ attribuitur (in p. 61 tamquam *patrocinium* ♀ planetae *color ruber seu croceus* indicatur) — consequitur caeruleos arietes ♂, rubros ♀ significare. Caerulei et rubri arietes!! *Δὲ Ἀιβὴν γέρετε τε καὶνόν*, ait Aristoteles, *Histor. animal. VIII, 28, p. 606, b **. Ne quis autem cogitet, rubro et caeruleo colore pictas arietum imagines in veteris Aegypti monumentis indicare voluisse Seyffarthum, monemus h. l. agi de distributione rerum in natura obviarum inter varios deos planetasque ⁵⁹. — Asinus erat symbolum ♀ tum propter alias causas fortasse non prorsus ineptas, tum quia Typhon (♀, supra ἢ, alii in locis ♂) *asinū colorem prae se ferebat*, qua de re Seyffarthus provocat ad locum Plutarchi *de Isid.* p. 363. Quum autem ibi haec verba legantur: *ἰσοροῦσι Αἰγύπτου . . . τὸν Τυφῶνα τῇ χροῖα πυρρόν, λευκὸν δὲ τὸν Ἰσῶν* et q. s. (cfr. p. 359, E. 364, A. Diodor. II, 88. Jablonski, *Panth. Aegypt.* III, p. 40 sq.), quaerere licet, num *πυρρός* sit color asini, et, si re vera asini *πυρροί* vocari possent, num his solis inter cuncta animalia color ille conveniat? — Camelum fuisse symbolum solis (☉) talibus argumentis comprobatur: Sacerdotes ☉ sacri erant ⁵⁹; quum Persas sacerdotes vestibus utebantur ex camelorum pillis confectis; ergo (apud Aegyptios) camelus ☉ sacer erat. Quo accedere ait, camelum auctore Horapolline (II, 100) *tarditatem* indicasse ⁵⁷, quae ☉ conveniret, quamvis inter attributa solis in p. 63. nulla tarditatis mentio sit facta. Quum ibi commemoratae sint *omnes primariae virtutes*, iure suspicere secundum Seyffarthum hisce adnumerandam esse tarditatem. *Pigritia, tarditas* enumerantur inter *facultates et proprietates* ἢ p. 59. Aliquid de ♂ simulque de ἢ praeterea habuisse camelum, Seyffarthus inde conicit, quod eius carne vesci lege vetitum erat. (*Levit.* XI, 4; ubi nihil eiusse modi legitur.) Quid quaeso negotii planetis ἢ et ♂ cum animalibus immundis? Etenim in tabula eorum, quae planetis attribuenda sunt, ad quam perpetuo ablegamus, nihil deprehendimus, quod ulla ratione huc trahi posset, nisi fortasse excipere velis *eloacurum nuudatores* p. 59 et *religio nulla* p. 63; quamvis diiudicare non audeamus, num

*) Ὁ δὲ πᾶσις Αἰγύπτου, ἀλλ' ἕν τῶσι, τὸ τυχὸν ἐξάγειται τῆς πυροφῶν
Mans. Phil. Carm. V. in Cantuarum. v. 64 sq. p. 140 ed. Wernsdorf. Nisi ibi legendum est αἰγίθας

pro Αἰγύπτου. Vulgare Graeciae, dictum: Semper aliud novi Africum adferre commemorat Plinius, Hist. nat. VIII, 16, 17.

vel illos, vel religionis defectum Seyffarthus ante oculos habuerit. — Cervus secundum Aelianum (*Histor. animal.* XI, 7) Apollini sacer erat. Ergo hoc animal erat symbolum γ , quum Apollo γ responderet. At p. 106 legimus: *Graeci Ilorum constanter interpretantur Apollinem, atque constat Phoebum Apollinem $\odot$ esse, et p. 150 Apollo Sminthius (cuius nomen secundum Seyffarthum derivandum est a $\pi\omega\alpha\alpha$ $\dot{\iota}$ τ , fortitudo in pugna) idem esse praedicatur qui σ , cui fortitudo prae reliquis convenit. Aliud Seyffarthi argumentum est, quod cervi musicam ament, et musica ars ad γ pertineat. At non solum ad γ , sed etiam ad $\odot$ (p. 63) et φ (p. 64). Praeterea γ planetae, si D excipias, brevissimum esse revolutionem, cervumque esse celerrimum animal. *Celeritatem* in tabula eorum, quae singulis planetae conveniunt, nusquam commemoratam deprehendimus, neque quidquam huc videtur pertinere, praeter *fugam ac timorem*, qui inter *eventus et actus* σ p. 62 enumerantur. Cervum praeterea, vel potius cervam, φ sacram fuisse, secundum Seyffarthum multis argumentis constat. Apollinem enim et Dianam (i. e. γ et φ , uti h. l. vult Seyff.) curru vehi, duobus cervis iunctum (*Creuzeri Symbol.* II, p. 180); eodemque pertinere, quod veteres Indi in zodiaco suo b , domino *stationis* D 14, damam tribuant!*

Quae exempla prorsus sufficient, quum satis superque ex iis intelligatur, quanta confusio et mixtura dogmatum mythologiae Aegyptiacae, Indicae, Persicae, Graecae, Romanae, aliorumque populorum ⁵⁸⁾ quavis fere linea deprehendatur; quomodo Seyffarthus res, quae ne minime quidem inter se relationem habere videntur et cum iis, de quibus disserit, longissime repetat; quomodo perpetuo sibi ipsi obloquatur vel adeo vagis et ambiguis utatur expressionibus, ut verbis eius qualemcumque sensum inesse suspiceris; quomodo sibi placeat in exacerbatione coniecturarum vere monstrarum: ut uno denique verbo dicam, quomodo aedificium ab eo exstructum nihil sit aliud nisi horreum sordibus crudeae eruditionis repletum. Quibus expositis, ecquis erit, qui quaerat, quid frugis hinc repeti queat?

Redeamus iam ad mutationes illas, quibus Seyffarthi systema, hieroglyphicas inscriptiones interpretandi, novam formam accepit ⁵⁹⁾. Pauca supersunt eorum, quibus tanquam fundamento calligraphicum systema superstruxerat, et quae in superioribus exposuimus: eaque fere haec sunt (p. 366 — 378):

- 1) Hieroglyphicae figurae non tam literae sunt, quam literarum sonorumve linguae illis respondentium signa vel symbola.
- 2) Hieroglyphicae figurae omnes referendae sunt ad alphabetum veterum Aegyptiorum, quod XXV signis tonicis constiterit.
- 3) Alphabetum veterum Aegyptiorum erat hebraicum (phoenicium) tribus signis actum ⁵⁹⁾.
- 4) Utrumque alphabetum non differebat in ordine signorum.
- 5) Inter signa alphabeti hebraici figurasque hieroglyphicas magna intercedit affinitas.
- 6) Plerumque uno signo hieroglyphico aliquis vocis humanae sonus exprimitur.
- 7) Haud tamen raro etiam compluribus signis non nisi una litera exprimitur.

⁵⁹⁾ *O degli uomini inferma e debil mente
Come sian prestì a variar pensiero!* Ariosto.

8) Unumquodvis signum hieroglyphicum non solum uni literae, sed aliis etiam soni prorsus diversi respondet.

Quibus octo enunciatis totum systema calligraphicum contineri Seyffarthus assertit⁶⁰⁾, licet primo pateat obtutu, desiderari omnia principia fundamentalia, neque quidquam aliud in illis thesibus contineri, nisi ea, quae in apotelesmatici systematis expositione nullo modo omitti possunt, exigui vero sunt momenti, ubi de calligraphico agitur. Fuerintne improbitas an metus, absoluta sententiae mutatione fanam suam adeo laedendi, ut restitui nulla posset ratione, quo Seyffarthus cohiberetur, ut systema suum calligraphicum, quod tot dissertationibus defenderat ac commendaverat, lectoribus fida expositione ante oculos poneret, diiudicare nolumus: at fere risum movet, quod contendit, comparatis fere innumeris monumentis Aegyptiacis⁶¹⁾, manifestum esse, quod nullum maioris momenti errorem commiserit; id unum a veritate recedere, quod tanquam fundamentum literaturae hieroglyphicae principium calligraphicum proposuerit, quum potius astrologicum vel apotelesmaticum appellandum fuisset⁶²⁾, qua in re iterum provocat ad verba Cosmae Indicopleustae supra iam a nobis commemorata, quae in priore suo opere longe alia, quam in posteriori ratione interpretatus est. Atqui hac, quam indicavimus et quam ipse levissimum vocat, sententiae suae mutatione totum systema calligraphicum prorsus corrumpere, cuius patebit, qui aliqua animi attentione sequentem explicationem principii apotelesmatici, quod hodie in literatura hieroglyphica agnovisse sibi videtur, perleget.

Quemadmodum omnes mundi quem cernimus res vita tam fruentes quam carentes, tamen eae quas sensibus percipere quam quas sola cogitatione adsequi possumus, secundum Seyffarthum uni ex septem planetarum numero sacrae erant, ita etiam soni vocis humanae. Quod ut demonstraret, primo loco veterum scriptorum testimonio utitur, ac praesertim verbis Dionis Cassii (XXXVII, 18), in quibus de nominibus septem hebdomadis dierum, quae a planetis petita sunt, disseritur. *Εἰ τις τὴν ἁρμονίαν τὴν διὰ τεσσάρων καλουμένην (ἥτις ποὺ καὶ τὸ πῦρος τῆς μουσικῆς συνέχειν περιείστανται) καὶ ἐπὶ τοῦς ἀστέρας τοῦτους, ὑφ' ὧν ὁ πᾶς τοῦ οὐρανοῦ κόσμος διειληφταί, κατὰ τὴν τάξιν, καθ' ἣν ἕκαστος αὐτῶν περιγορεύεται, ἐπαγάγοι, καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ἔξω περιφορᾶς τῆς τῷ Κρόνῳ δεδομένης, ἔπειτα διαλιπὼν δύο τὰς ἐχομένας, τὸν τῆς τετάρτης δεσπότην ὀνομάσει· καὶ μετ' αὐτὸν δύο αὐ ἐτέρας ὑπερβάς ἐπὶ τὴν ἐβδόμην ἀφίκοιτο. κῆν τῷ αὐτῷ ἔσθω αὐτὰς τ' ἐπιὼν καὶ τοὺς ἐφόρους σφᾶν θεοῦς ἀνακυκλῶν ἐπιλέγοι ταῖς ἡμέραις, ἐνθαίει πάσας αὐτὰς μουσικῶς πᾶς τῆ τοῦ οὐρανοῦ διακοσμήσει παρικοῦσας. Εἰς μὲν δὴ οὗτος λέγεται λόγος· ἕτερος δὲ ὕδει . . . . .* Locum adscriptissimum integrum, ut demonstrarem, nihil in eo deprehendi posse⁶³⁾, nisi indicationem methodi, ordinem planetarum:

☿ ♁ ☽ ☾ ☿ ☽ ♁
cum ordine dierum hebdomadis:

☾ ☽ ☿ ♁ ☽ ♁
conciliandi; haud vero quod Seyffarthus (p. 367) in eo reperisse opinatur, quum diceret: *Ex Dione Cassio constat, septem sonos septem planetis hoc ordine adscriptos fuisse.* Quod Dio mentionem facit intervalli musici *διὰ τεσσάρων*, mere fortinitum est; eodem enim iure dicere potuisset, a sole esse incipiendum et quartum quemque deinceps planetam tamquam *δεσπότην* diei insequentis esse declarandum, etc. Musicum intervallum idcirco tan-

tunmodo commemoratur, ut ordini dierum hebdomadis maior vis, et quasi mystica significatio tribui possit: quod patet ex verbis: ἦτερ . . . . . πεπίστευται. Quodsi igitur Seyffarthus pergit p. 368: *Quum vero soni vocis humanae musici septem planetis sive diis subiecti fuerint; claret, idem accidisse vocalibus*, falsitate propositionis demonstrata, nullo modo conati sumus, ut apodosin veram esse concedamus Attamen Seyffarthus, ut huius veritatem probaret, veterum scriptorum auctoritate utitur, ita ut locos laudatos paulo accuratius perpendamus necesse videatur. Primo loco posuit verba auctoris libri *περὶ ἐρμητίας* iniuria olim Demetrio Phalereo adscripti⁶⁴⁾: *Ἐν Αἰγύπτῳ δὲ καὶ τοὺς θεοὺς ὕμνοῦσι διὰ τῶν ἑπτὰ φωνηέντων οἱ ἱερεῖς, ἐφεξῆς ἡχοῦντες ἀνά· καὶ ἀντὶ αὐλοῦ καὶ κιθαρᾶς τῶν γραμμάτων ὁ ἦχος ἀκούεται ἕν' ἐνημονίας, ὥστε ὁ ἐξαιῶν τὴν σύγκρουσιν οὐδὲν ἄλλο ἢ μέλος ἀτέχνως ἐξαιρεῖ τοῦ λόγου καὶ μοῦσαν.* Quocum loco duos alios statim coniungimus, quos latine conversos adscripsit etiam Seyffarthus, et quorum primum iamiam laudaverat Zoëga, posteriorem Toelkenius nostras. Nicomachus enim Gerasenus ait⁶⁵⁾: *ὅτ' ἂν μάλιστα οἱ ὄρμηνοι⁶⁶⁾ τὸ θεῖον σεβάζονται ἀγμοῖς τε καὶ πομπασμοῖς καὶ ἀνάσθροις καὶ ἀσυμφώνοις ἦχοις συμβολικῶς ἐπικαλοῦνται.* Et apud Eusebium epigramma deprehenditur⁶⁷⁾:

Ἐντὰ μὲ φωνήεντα·θιδὸν μέγαν ἄφθονον ἀντί
 Γράμματα, τὸν πάντων ἀκώματον πατέρα.
 Εἰμὶ δ' ἐγὼ πάντων χλιῆς ἄρπυιός, ἧ τὰ λυράδιη
 Ἡρμοσάμην δίνης σφραγίσιο μίλη. — —

Quibus ex locis, si absque praesumpta opinione perpenduntur, nihil consequitur aliud, nisi quod in iis reperit Zoëga: *Hoc ita accipio, usitatam fuisse sacerdotibus in Aegypto cantus quandam rationem, sola oris dilatatione accentuumque et spirituum intensione modificatam, sine literis syllabisque distincte prolatis*, qua de re provocat ad not. Spanhemii ad Callimach. p. 478. 606, ac prae multis aliis⁶⁸⁾, lapidis praeprimis insignis mentionem facit (olim in dactylotheca Card. Borgia Velitris, hodie Neapoli in Mus. Borbonico adservati), quae Harpocratis loto insidentis imaginem et in aversa parte hanc exhibet inscriptionem:

ΙΕΟΥΨΗΛΗΑΙΗΨ
 ΥΟΥΙΕΟΥΨΗΛΑΙΛΙ
 ΗΨΥΕΟΥΨΗΛΑ
 ΗΛΙΗΨΥΟΥΨΗΨΙ
 ΑΗΛΙΗΨΥΨΗΛΑ
 ΗΑΨΨΗΛΑΗΑ
 ΨΗΛΑΗΑΗΑΗΑ
 Η

Paulo aliter eiusce modi cantum vocalibus literis comprehendit Toelken, ita tamen ut non procul a Zoëgae sententia recedat. Refert eum ad antiquiorem illum Hermetem, quem Aegyptii nefas habent nominare, uti ait Cicero (*de nat. deor.* II, 22), et quem adeo sanctum censebant, ut hymni huic numini cantati, verba nulla continerent, quae in eis quasi terrena fuissent, ut digna deus ratione laudaretur, idcircoque rhythmica variatione septem vocalium Aegyptiacarum *i, ā, á e ó ō u* constarent, quarum quaevis uni ex septem sphaeris caelestibus sacra erat, ita ut ex eiusce modi mystico concentu forsitan

opinio nata esset (de musica sphaerarum ⁶⁹). Quodsi igitur apud serioris aevi scriptores re vera vocalium literarum adnotationem secundum septem planetas reperimus ⁷⁰), ex diversitate opinionum ⁷¹), confestim intelligere licet, eos ex variis fontibus lausisse, neque immutabilia systematici cuiusdam literarum apotelesmatici, quod apud veteres Aegyptios existisset, fundamenta reddidisse; immo cogitandum esse de mysticis illis opinionibus, quas pluribus Gnosticorum sectis egregie aliquando placuisse scimus ⁷²). Omnium vero minime comprehendere licet, quomodo Seyffarthus sphaerarum harmoniam huc trahere potuerit, de qua in plurimis locis ab eo laudatis disseritur ⁷³).

Eum, quem statuit vocalium literarum secundum planetas ordinem esse verum, Seyffarthus hisce argumentis probare conatur:

1) Ordinem vocalium naturae congruum esse

a ā ē e i o u

quam sententiam hoc certe loco impugnare nolumus. Quum sonus imus ad ḥ, acutissimus ad Ḍ pertineat — cuius rei explicationem frustra quaeres —, necesse esse, ut vocalis a α, ā ȳ etc. u denique ḥ planetae sacra sit.

2) In Hebraeorum alphabeto vocalium ordinem fuisse: א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ, indeque patere, quod apud veteres Aegyptios vocalium ordo nullus alius fuerit nisi:

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ (ε) ε η θ ϑ ι δ ι γ ο ο υ υ ς ⁷⁴) —

(¹ cur omissum sit non indicatur). (Quum vero hae vocales literae sex tantum sint numero, dum septem vocalibus apus sit Seyffartho, huc trahit notitiam, quam apud Plutarchum deprehendimus ⁷⁵), primam alphabeti Aegyptiaci literam Ibidem esse appellatam. Quum igitur hebraicum א ¹ ² ³ ⁴ ⁵ ⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰ ¹⁰⁰¹ ¹⁰⁰² ¹⁰⁰³ ¹⁰⁰⁴ ¹⁰⁰⁵ ¹⁰⁰⁶ ¹⁰⁰⁷ ¹⁰⁰⁸ ¹⁰⁰⁹ ¹⁰¹⁰ ¹⁰¹¹ ¹⁰¹² ¹⁰¹³ ¹⁰¹⁴ ¹⁰¹⁵ ¹⁰¹⁶ ¹⁰¹⁷ ¹⁰¹⁸ ¹⁰¹⁹ ¹⁰²⁰ ¹⁰²¹ ¹⁰²² ¹⁰²³ ¹⁰²⁴ ¹⁰²⁵ ¹⁰²⁶ ¹⁰²⁷ ¹⁰²⁸ ¹⁰²⁹ ¹⁰³⁰ ¹⁰³¹ ¹⁰³² ¹⁰³³ ¹⁰³⁴ ¹⁰³⁵ ¹⁰³⁶ ¹⁰³⁷ ¹⁰³⁸ ¹⁰³⁹ ¹⁰⁴⁰ ¹⁰⁴¹ ¹⁰⁴² ¹⁰⁴³ ¹⁰⁴⁴ ¹⁰⁴⁵ ¹⁰⁴⁶ ¹⁰⁴⁷ ¹⁰⁴⁸ ¹⁰⁴⁹ ¹⁰⁵⁰ ¹⁰⁵¹ ¹⁰⁵² ¹⁰⁵³ ¹⁰⁵⁴ ¹⁰⁵⁵ ¹⁰⁵⁶ ¹⁰⁵⁷ ¹⁰⁵⁸ ¹⁰⁵⁹ ¹⁰⁶⁰ ¹⁰⁶¹ ¹⁰⁶² ¹⁰⁶³ ¹⁰⁶⁴ ¹⁰⁶⁵ ¹⁰⁶⁶ ¹⁰⁶⁷ ¹⁰⁶⁸ ¹⁰⁶⁹ ¹⁰⁷⁰ ¹⁰⁷¹ ¹⁰⁷² ¹⁰⁷³ ¹⁰⁷⁴ ¹⁰⁷⁵ ¹⁰⁷⁶ ¹⁰⁷⁷ ¹⁰⁷⁸ ¹⁰⁷⁹ ¹⁰⁸⁰ ¹⁰⁸¹ ¹⁰⁸² ¹⁰⁸³ ¹⁰⁸⁴ ¹⁰⁸⁵ ¹⁰⁸⁶ ¹⁰⁸⁷ ¹⁰⁸⁸ ¹⁰⁸⁹ ¹⁰⁹⁰ ¹⁰⁹¹ ¹⁰⁹² ¹⁰⁹³ ¹⁰⁹⁴ ¹⁰⁹⁵ ¹⁰⁹⁶ ¹⁰⁹⁷ ¹⁰⁹⁸ ¹⁰⁹⁹ ¹¹⁰⁰ ¹¹⁰¹ ¹¹⁰² ¹¹⁰³ ¹¹⁰⁴ ¹¹⁰⁵ ¹¹⁰⁶ ¹¹⁰⁷ ¹¹⁰⁸ ¹¹⁰⁹ ¹¹¹⁰ ¹¹¹¹ ¹¹¹² ¹¹¹³ ¹¹¹⁴ ¹¹¹⁵ ¹¹¹⁶ ¹¹¹⁷ ¹¹¹⁸ ¹¹¹⁹ ¹¹²⁰ ¹¹²¹ ¹¹²² ¹¹²³ ¹¹²⁴ ¹¹²⁵ ¹¹²⁶ ¹¹²⁷ ¹¹²⁸ ¹¹²⁹ ¹¹³⁰ ¹¹³¹ ¹¹³² ¹¹³³ ¹¹³⁴ ¹¹³⁵ ¹¹³⁶ ¹¹³⁷ ¹¹³⁸ ¹¹³⁹ ¹¹⁴⁰ ¹¹⁴¹ ¹¹⁴² ¹¹⁴³ ¹¹⁴⁴ ¹¹⁴⁵ ¹¹⁴⁶ ¹¹⁴⁷ ¹¹⁴⁸ ¹¹⁴⁹ ¹¹⁵⁰ ¹¹⁵¹ ¹¹⁵² ¹¹⁵³ ¹¹⁵⁴ ¹¹⁵⁵ ¹¹⁵⁶ ¹¹⁵⁷ ¹¹⁵⁸ ¹¹⁵⁹ ¹¹⁶⁰ ¹¹⁶¹ ¹¹⁶² ¹¹⁶³ ¹¹⁶⁴ ¹¹⁶⁵ ¹¹⁶⁶ ¹¹⁶⁷ ¹¹⁶⁸ ¹¹⁶⁹ ¹¹⁷⁰ ¹¹⁷¹ ¹¹⁷² ¹¹⁷³ ¹¹⁷⁴ ¹¹⁷⁵ ¹¹⁷⁶ ¹¹⁷⁷ ¹¹⁷⁸ ¹¹⁷⁹ ¹¹⁸⁰ ¹¹⁸¹ ¹¹⁸² ¹¹⁸³ ¹¹⁸⁴ ¹¹⁸⁵ ¹¹⁸⁶ ¹¹⁸⁷ ¹¹⁸⁸ ¹¹⁸⁹ ¹¹⁹⁰ ¹¹⁹¹ ¹¹⁹² ¹¹⁹³ ¹¹⁹⁴ ¹¹⁹⁵ ¹¹⁹⁶ ¹¹⁹⁷ ¹¹⁹⁸ ¹¹⁹⁹ ¹²⁰⁰ ¹²⁰¹ ¹²⁰² ¹²⁰³ ¹²⁰⁴ ¹²⁰⁵ ¹²⁰⁶ ¹²⁰⁷ ¹²⁰⁸ ¹²⁰⁹ ¹²¹⁰ ¹²¹¹ ¹²¹² ¹²¹³ ¹²¹⁴ ¹²¹⁵ ¹²¹⁶ ¹²¹⁷ ¹²¹⁸ ¹²¹⁹ ¹²²⁰ ¹²²¹ ¹²²² ¹²²³ ¹²²⁴ ¹²²⁵ ¹²²⁶ ¹²²⁷ ¹²²⁸ ¹²²⁹ ¹²³⁰ ¹²³¹ ¹²³² ¹²³³ ¹²³⁴ ¹²³⁵ ¹²³⁶ ¹²³⁷ ¹²³⁸ ¹²³⁹ ¹²⁴⁰ ¹²⁴¹ ¹²⁴² ¹²⁴³ ¹²⁴⁴ ¹²⁴⁵ ¹²⁴⁶ ¹²⁴⁷ ¹²⁴⁸ ¹²⁴⁹ ¹²⁵⁰ ¹²⁵¹ ¹²⁵² ¹²⁵³ ¹²⁵⁴ ¹²⁵⁵ ¹²⁵⁶ ¹²⁵⁷ ¹²⁵⁸

quod nemo in hac gnostica meditatione (gnosticae enim visus hanc tabulam Reuvens illius editor certissimis argumentis demonstravit), apotelesmaticam veterum Aegyptiorum doctrinam reperiet, quae sonos vocis humanae planetarum symbola appellasse perhibetur. Quia de re suum cuique remaneat iudicium.

Totam hanc disputationem Seyffarthus hisce verbis concludit: *Itaque septem vocales septem planetis adscriptae erant et subiectae*, inque iis quae deinceps sequuntur demonstrare conatur, etiam consonas literas secundum planetas fuisse adornatas, quod iam per se sit aden manifestum, ut nullo argumento opus sit. Quum N ꝑ planetae conveniat, consequi ait, ut ☽ ♀, ♁ ☉, ♃ ♂ etc. sacrae fuerint. Totum hoc systema verum esse, concludit Seyffarthus ex verbis in *Etymol. Gudian.* p. 59. 5 (Sturz.), ubi dicitur ☽ referendum esse ad quartum caelum (sphaeram planetae ♂ secundum Seyffarthum), ☿ ad septimum (sphaeram planetae ♄). Equis in hisce literis aliud quidpiam invenire potest, nisi signa numeralia? Aliud argumentum petit ex verbis Aeliani (*Histor. animal.* X, 21), secundum quem numerus LX planetae ♄ sacer erat. Atqui nihil eiusce modi in loco illo commemoratum videmus, ubi de crocodilo haec verba leguntur: *κίε δὲ ἄρα τὸ ζῷον τοῦτο ἐν ἐξήκοντα ἡμέραις καὶ τίκτει πρὸ ἐξήκοντα, καὶ τοσαύταις ἡμέραις θάλλει αὐτά. σφονδύλοις τε ἔχει ἐπὶ τῆς ῥάχεως τοσοῦτους. νεύοις τε αὐτὸν τοσοῦτους φασὶ διεξῶσθαι. λοχία τε αὐτῶν ἐς τοσοῦτον πρόεισιν ἀριθμὸν, καὶ εἴη βιοῖ ἐξήκοντα (λέγω δὲ ἐγὼ ταῦτα λίγυπτιῶνς φήμας τε καὶ πίστις), πάροσι δὲ ἄρα καθ' ἕκαστον ἔτος ἐξήκοντα ἡμερῶν ἀνρμῆι τε καὶ ἀνρμῆι.* Quibus in verbis id solum agnoscimus, numero LX mystica ratione vim quandam crocodili naturae congruam indicari, quae aliis etiam in locis haud raro occurrit⁷⁷. Seyffarthus contra talem proponit argumentorum seriem: Quum crocodilus ꝑ sacer fuisse⁷⁸), numerus LX crocodilo conveniret, ☽ litera hunc numerum exprimeret, ☽ litera ad ♄ pertinere necesse erat. Quid vero signo numerali ☽ cum litera ☽? Praeterea secundum systema Seyffarthi vocalis *v* ad planetam ♄ pertinebat, cuius rei opportunum argumentum reperisse sibi visus est Seyffarthus in alio quodam Aeliani loco (*Hist. animal.* XVII, 15), ubi haec leguntur: *Ἀριστοτέλης λέγει, πέρδικα θῆλλον, ὅταν κατὰ νόσου γένηται τοῦ ἀρρηνος, ἐγκύμονα γίνεσθαι φέουσι τινὶ ἀρρῆφω. Διαπλέκει δὲ ἄρα ὁ ὕσος οὗτος ἐν ἡμέραις τὴν νεοτιάν ἐπιτά, καὶ ἐν ἐπιτά μένοι τίκτει, ἐν δὲ ταῖς τοσαύταις καὶ ἐκτρέφει τὰ νεοτιά.* Ut enim ipsa Seyffarthi verba adscribamus: ꝑ sacer est perdix, qui u pronuntiatur atque numerum septenarium significat. Eiusce modi in disquisitionibus archaeologicis coniecturas nonne iure dicas contemptum cuiusvis studii literarii artisque vera a falsis diiudicandi probare?

Quibus argumentis prolatis, Seyffarthus dihas, quae sequuntur, tabulas construxit.

⁷⁷) At non ꝑ tantummodo, sed etiam ♂ planetae. Cfr. Seyffarth. p. 163. Quia in re fortasse Seyffarthus de duplici crocodili specio agi opinatus est.

Cfr. supra p. 172 not. *). Heber, *Narrative of a Journey through the upper provinces of India*, etc. (London. 1828, 8.), Vol. 1, p. 228.

I.

Ordo literarum in alphabeto	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	
Hebraico	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	כ	ל	מ	נ	ס	פ	צ	ק	ר	ש	ת	—	—	—	—	—
Graeco	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	—	—
Latino	a	b	c	d	e	f	g	h	—	i	k	l	m	n	o	p	q	r	s	t	u	—	—	—	—	—
Coptico	Ⲁ	Ⲃ	Ⲅ	Ⲇ	Ⲉ	Ⲋ	Ⲍ	Ⲏ	Ⲑ	Ⲓ	Ⲕ	Ⲗ	Ⲙ	Ⲛ	Ⲝ	Ⲟ	Ⲡ	Ⲣ	Ⲥ	ⲧ	ⲩ	ⲫ	ⲭ	ⲯ	ⲱ	ⲳ
Aegyptiaco	Ⲑ	(a)	b	d	(e)	f	ds	(c)	th	(i)	k	l	m	n	(o)	p	ts	q	r	sch	t	(u)	—	—	—	—
Planetae	♃	(♄)	♀	♁	(♅)	♃	♁	♃	(♄)	♁	(♅)	♁	♃	♁	♃	♁	♃	♁	♃	♁	♃	♁	♃	♁	♃	♁

II.

Classis	I	II	III	IV
♃	a	(Ibis)	b	p
♀	á	(κ)	th	ts
♁	e	b	k	q
♁	é	g	l	r
♃	i	d	m	sch
♁	o	f	n	t
♁	u	ds	s	—

Prior indicat, cui planetae unaquaevis quinque alphabetorum, quae inter se comparantur, litera respondeat: altera literas, quae ad unum eundemque pertinent planetam, quorum septem tantummodo innotuerant veteribus Aegyptiis, viginti quinque autem literae ⁷⁸⁾. Postquam praeterea, ut systema suum novis stabiliret argumentis, commemoravit, Herodotum ⁷⁹⁾ hieroglyphica signa *ῥήτους θεῶν* vocasse, eademque in Rosettana inscriptione ⁸⁰⁾ *ἱερα γράμματα* et apud Syncellum ⁸¹⁾ *τῶν θεῶν γράμματα* esse appellata, quod fieri non potuisse opinatur, nisi deorum rerumque illis sacrarum symbola hieroglyphica fuissent; postquam monuit, iisdem figuris hieroglyphicis usos esse veteres Aegyptios in delineatione problematum astronomicorum et apotelesmaticorum, et in enotanda quavis alius generis notitia, quod ea solummodo conditione fieri potuisset, ut astronomica signa simul vocis humanae sonis exprimentis inserviissent, Seyffarthus figuras hieroglyphicas, quibus Youngius, Champollion ipseque eandem tribere significationem, ad originem suam apotelesmaticam reducere, complurimum aliarum amphiboliarum ex tabula secunda demonstrare, secundum quam plures alphabeti primitivi soni uni eidemque planetae adscripti erant (ex. gr. *l* et *r*, *m* et *sch*, *i* et *sch*), et explicare conatur, quomodo factum sit, ut signis, quae symphona vocat

(homophona secundum Chaupollionem), unus idemque saepenumero sonus exprimeretur.

Quae supra de systematis huiusce fundamentis exposuimus, sufficere nobis videntur, ut quisque sanioris iudicii homo, quid de eiusce modi disquisitionibus sentiendum sit, probe intelligat. Nihil igitur addendum esset, si a nobis impetrare possemus, verba quaedam silentio praeteriundi, ex Programmate operis sui novissimi ab ipso Seyffartho germanice conscripto petita (Lips. 1833. LXVI pp. 8.), quae idcirco adscripsimus, ut absurditas systematis apotelesmatici magis etiam magisque pateret, et demonstraretur, quo usque ineptiarum eiusce modi coniecturarum iugarumque omnis generis farrago ducere posset. Libelli igitur commemorati p. 50 et sqq. haec verba leguntur: *Dieses Princip der Hieroglyphik, als nächster Schlüssel zur ganzen Literatur der Aegypter, darf um so mehr auf Zustimmung rechnen, weil es nicht bloss mit den ausdrücklichen Zeugnissen der Alten (?) und den Beobachtungen (!?) übereinstimmt, sondern auch der ganzen Theologie und Mythologie der Alten entspricht. Nur daran könnte man sich stossen, dass dieselben Hieroglyphen bisweilen verschiedene Töne, Buchstaben ausdrücken. Dies Geheimniß wird sich später aufklären. Für jetzt nur so viel. Wenn eine Figur einen Vocal bezeichnet, so wird das Zeichen ȝ hinzugefügt, weil dem ȝ alle Laute zugeschrieben werden ⁸²⁾. Uebrigens entspricht das alte Alphabet von 24 Buchstaben ⁸³⁾ den 24 Stunden im Thierkreise, dessen 4 Quadranten 4 Planeten vorstanden. Soll daher eine Zweideutigkeit vermieden werden, so wird zur Hieroglyphe der Vorsteher des Quadranten hinzugefügt, in dessen Bereich der auszu-drückende Konsonant fällt. Auf demselben Principe beruht nun auch das alte Hebraeische oder Phoenizische, Chaldaische Alphabet. Uebersetzt man die Namen der Hebraeischen Buchstaben, so erhält man Dinge, welche nach derselben Reihe den 7 Planeten zukommen. Das Haupt ׀ bedeutet r, und dieser Buchstabe fällt auf die ☉, welcher das Haupt zukommt, u. s. w. Ja sogar die Züge der alten Hebraeischen Buchstaben entsprechen den einzelnen Hieroglyphen, welche Symbole der Planeten sind. Hierdurch wird der Zweifel beseitigt, ob Moses schon damals (1908) habe schreiben können. Dieselben Hieroglyphen, mit denen Moses schrieb, finden wir auf weit älteren Denkmälern, wodurch Hüg's Hypothese bestätigt wird. Beruhen die Alphabete der Aegypter, Phoenizier, Griechen, Lateiner, Chaldäer und die mit ihnen verwandten auf einem und demselben Principe, so ist höchstwahrscheinlich das Princip aller Schrift kein anderes, als das astronomische. Die Schrift ist nur einmal erfunden worden. Dieselben Hieroglyphen (?) finden wir in Aegypten und Mexico ⁸⁴⁾, in Japan und China (?) ⁸⁵⁾, wiewohl zusammengezogen. In der Zeit, wo der allgemeine Thierkreis entstand, muss auch das allgemeine Alphabet entstanden sein. Gewiss nicht ohne Grund haben die Alten selbst Noah die Erfindung der Schrift zugeschrieben. Man drückte Begriffe durch Bilder aus, so weit es ging. Die übrigen schrieb man alphabetisch und phonetisch nach dem astronomischen Principe. — Haec Seyffarthus. Quae contra opinionem, semel tantummodo et ab uuo homine inventam esse scribendi et vocis humanae sonos signis quibusdam vel literis exprimiendi artem, moneri possunt, ego melius exponere nescio, quam verbis amici mei Richardi Lepsius ⁸⁶⁾, quae integra adscribo: *Wie man schon seit geraumer Zeit wohl den Zusammenhang der verschiedenen Sprachen wahrnahm, aber immer nur die einfache Dimension der Abstammung zu erkennen glaubte,**

bis die Wissenschaft unserer Zeit sich immer bestimmter dafür entschied, vielmehr ein schwesterliches Verhältniss der uns bekannten Sprachstämme anzunehmen: so hat man auch schon lange die Verwandtschaft der verschiedenen Alphabete wahrgenommen, begnügt sich aber noch immer den bekannten Sagen im strengsten Sinne Glauben zu schenken, dass die Griechen ihre Schrift von den Phoeniziern, die Römer und Etrusker von den Griechen, die Osker und Umbrer von den Etruskern, die Gothen und Slaven von Griechen und Römern u. s. w., wie eine Handelswaare empfangen haben. Man lässt sich von dieser Meinung durch die Wahrnehmung nicht abbringen, dass alle Alphabete, die wir kennen, mit einer wunderbaren Genauigkeit, die wesentlichen Charaktere ihrer Sprache von den unwesentlichen zu scheiden und darzustellen wissen, weil man meistens diese Wahrnehmung noch nicht gemacht hat, sondern meint, es wäre nichts leichter, als eine Sprache in ihre grammatischen Laute zu zerlegen, und diese mit gewissen verständlichen Lettern zu bezeichnen. Freilich wird es uns, die wir von Kindesbeinen an gewöhnt sind, unsere Worte aus Buchstaben zusammenzubauen, schwer uns vorzustellen, was dem Chinesen sein Wort ohne Buchstaben ist, und wie einem jeden Volke, welches noch keine Schrift kennt, seine Worte, wie unzertrennliche Lautcomplexe erscheinen müssen. Es würde sich ohne Zweifel heut zu Tage jedermann verwundern, wenn er die Frage hörte, wann und von wem denn eigentlich die Sprache erfunden sein möchte, aber von Erfindung der Schrift hört man noch oft und in vollem Ernste reden; ja man betrachtet sie wohl als eine frühe Vorläuferin der Buchdruckerkunst.“

Quum Seyffarthus de Champollionis systemate haec pronuntiaret: *Studia eius, ut videtur, non corperunt faustis auspiciis; quam ob causam raticinamur fore, ut systema eius hieroglyphicum, quo maiori cum strepitu superbo amicorumque suorum applausu in eruditorum orbem ingressum est, eo citius in oblivionem redeat, ipse vix arbitratur fore ut eadem verba suo etiam systemati, quod post sex annos ipse aspernaturus erat, iure applicarentur. Quae novi systematis ab eo propositi fuit sors? Opinionum commenta delat dies.*

Adscribinus denique in fine huius sectionis egregia Frontonis verba: *Omnium artium, ut ego arbitror, imperitum omnino esse praestat, quam semipertitum ac semidoctum. Nam qui sibi conscius est artis expertem esse, minus attemptat, eoque minus praecipitat; diffidentia profecto audaciam prohibet: at ubi quis leviter quid cognitum pro comperto ostentat, falsa fiducia multifariam labitur. — Malitiosissimi sunt, qui in vestibulo artis obrersati, prius inde averterint, quam penetraverint.*

ADNOTATIONES.

1) Tabula sive mensa Isiaca vel Bemina posterius nomen a primo possessore, Cardinali Bombo, accepit, qui eam anno MDXXX emtione sibi comparavit. Piguorius, qui eruditum de ea commentarium composuit (*Tabula Isiaca, qua sacerorum apud Aegyptios ratio et simulacra subiectis tabulis aeneis simul exhibentur et explicantur*, Amstelæd. 1669, 4), incertus hæsit, num eam iure Aegyptiacæ artis monumentum prædicaret, quod fecerat Kircherus (*Oedip. Aegypt.* III, 1), an serioris ævi imitamentum Romanæ originis, quam posteriorum opinionem defendit Jablonskius (*Specimen novæ interpretationis tabulæ Beminae in Miscellan. Berolinens.* Tom. VI, p. 141 sqq. et in *Opusc.* ed. Te Water, Vol. II, p. 227 sqq.). Secundum Caylus (*Recueil d'Antiquités*, Tom. VII, pag. 36) et Zoëga (*de orig. et usu obeliscor.* IV, 2, 7, p. 545 not.) ad Ptoluæarum ætatem referenda est. Declinam deprehendes etiam apud Montfaucou, *Antiq. égyptiæ*, Vol. II, P. 2. Cfr. p. 332.

2) Cfr. Böttiger, *Amalthea*, Vol. I, p. 77 — 91.

3) De probro, quod in Spohnium iactaverat Champollion (*Lettre à M. le duc de Blacas d'Aulps sur le nouveau système hiéroglyphique de MM. Spohn et Seyffarth*. Florence 1826, 8. p. 6), documentum quoddam, quod explicuisse hymnumqno in Osiridem continere prætendebat Spohnius, nihil esse aliud nisi pactum emtionis cfr. Seyffarth, *Brevis defensio hiérog.* Lips. 1827, 4, p. 6 sqq. Conanen Spohnii volumen illud interpretandi deprehenditur in libro *de ling. et literat. veter. Aegyptior.* Vol. I, p. 37 — 43: delineatio chartæ papyraceæ Parisiensis demotice scriptæ, de qua agitur, ibid. Vol. II, tab. III. Quantum in cæcteris differant systemata Champollionis et Seyffarthi, licet nonnulla utriusque sint communia, optimo perspicitur, ubi comparatur utriusque interpretatio septem inscriptionum hiéroglyphicarum eiusdem argumenti, in quibus tamen nonnulla signa cum aliis eiusdem significationis sunt permutata. (Champollion, *Précis du système hiéroglyphique*, A, p. 138, pl. VIII. B, p. 190, pl. XII. In secunda editione errores, quos in priore commiserat, emendavit. Seyffarth, *Rudi-*

menta Hiéroglyph., pag. 63 sq.) — Cfr. nostram tab. XVIII.

4) Cfr. Spohn, *de ling. et literat. veter. Aegypt.* I, p. XV. II, p. 31 sqq. Seyffarth, *Rudin. Hiéroglyph.* p. 3, not. 5.

5) Vido etiam brevem commentationem, quæ Rudimenta præcessit, inscriptam: *de hiéroglyphica Aegyptiorum scriptura dissertatio*, cum IV tabulis. Lips. 1825, 4.

6) *Analyse de l'inscription en hiéroglyphes de Rosette*, Dresdc 1804. *Lettres sur les hiéroglyphes*, Cassel. 1802, 8. *Essai sur les hiéroglyphes*, Vimar. 1804, 4. *Fragments de l'étude des hiéroglyphes*, Paris. 1811, 5 voll. 12. *Nouvelles recherches sur l'inscription en lettres sacrées du monument de Rosette*. Florentiac, 1830, 8. (Alii contendunt, huiusce, quod postremo loco nominavimus, opusculi auctorem fuisse Grabergum de Heusø, quod nomen legitur in titulo exemplaris bibliothecæ Reg. Berolinensis. At res de Sueco Palin certa est.) Quemadmodum auctor anonymus (Pater Laconr) operis inscripti: *Essai sur les hiéroglyphes Égyptiennes* (Burdigalac 1821), etiam Palin in hiéroglyphicis monumentis palmos Davidicos reperisse sibi visus est: eo tamen discrimine, quod hic Hebræorum carmina exemplaris Aegyptiaci versionem, ille in hiéroglyphicis inscriptionibus Saerorum bibliorum versiones reperisse sibi videretur.

7) Thoth. Hildburghus. 1819, 8. *Aufösungs- und Erklärungsversuch der zehn hiéroglyphischen Gemälde auf einem ägyptischen Mumienkasten etc. in ephemeride ab Okcno edito et Isis inscripta*, 1821. Fascic. I. *Die heilige Priestersprache der alten Ägypter, als ein dem Semitischen Sprachstamme nahe verwandter Dialekt aus historischen Quellen erwiezen*. Vol. I, Hildburghus. 1822. Vol. II, ibid. 1824. Cfr. imprimis quæ disceruit Paulus in iudicio quod tulit de opere Sicklori: *Hermes Hymnus an die Demeter in Heidelberg. Jahrbüch.* 1821, nr. 35 sqq. et quæ monnit Spohnius in Boettigeri *Amolthea*, Vol. I, p. 85 sqq.

8) Cfr. imprimis *Rudin. Hiéroglyph.* Cap. I, §. 8, p. 15 sqq.

9) Similem opinionem de actu bierotium inter

et demoticum scribendi genus intercedente profitebatur Zoëga, de origine et usu obeliscorum, p. 435 sq. Cfr. etiam supra Section. III, not. 2.

10) Cfr. Zoëga, l. l., p. 431.

11) Vido Letronne apud Champollion, Précis, B, p. 384.

12) Variar. ad Theodor. reg. III, 51, p. 109 ed. Parisiens. 1583. Cfr. Zoëga, l. l., p. 30. Apud Seyffarthum locus vere corruptus et adeo incerta ratione indicatus est, ut vix a quopiam reperiri possit. Iudavit enim Cassiodor. Chronic. ad Theodor. reg.

13) Quid h. l. sibi velit loci, quales Platonis de legg. VII, p. 819, b. Diodor. Sicul. I, 55. III, 33 alique, equidem non adsequor.

14) Apud Kircherum, Oedip. Aegypt. Tom. III, p. 348. Cfr. Zoëga, l. l., p. 84 sqq. p. 599.

15) Voyage à l'oasis de Thèbes, Tab. III, fig. 3. Vido etiam declinationem apud Spohn, de ling. et literat. vet. Aegypt. Tab. XI, nr. 2 et quae interpretationis gratia discribit vol. I, p. 48. Jomard in Voyage de Cailliaud, p. 59 hasco inscriptiones iuvenum artificum exercitationes esse censuit, qui in hoc scribendis, piugendi ac sculptendi genere proficere voluissent. Cfr. deuique Cailliaud, Voyage à Mérod et au fleuve Blanc au-delà de Fazogl, Tom. II, cap. 30. Heury, Lettre à M. Champollion, p. 49.

16) Quod iuro etiam observavit Champollion (Lettre à M. le duc de Blacas, p. 5). M. Seyffarth a congo, pour l'interprétation des textes Égyptiens, un système tout-à-fait arbitraire et qui, comme celui de Kircher, ne repose sur aucune série de faits positifs et n'est fondé que sur des assertions ou des manières de voir purement personnelles.

17) De affinitate, quo intercedebat inter sonos linguae Aegyptiacae TH et F, cfr. Reuvens, Lettr. à M. Letronne, I, p. 15. Ita et in dialectis Graecis commutabantur θ et φ. Cfr. Koen. ad Gregor. Corinth. p. 614. Graecum οδθαρ apud Latinos transit in uer. — Μαθαίος, Massco.

18) Iniuria, procul dubio. Cfr. Platon. de legg. II, p. 656: πάλα γὰρ ὀρίσασθαι, ὡς ἴσους, ἰγνώσθῃ παρ' αὐτοῖς [τοῖς κατ' Ἀγύπτου] ὅτιος ἰ λόγος, ὅτι τῶν λόγων ἡμῶς, οἱ κατὰ μὲν σχήματα, κατὰ δὲ μέλη δὲ μεταγυρίζομαι ταῖς συνθέσεσι τοῖς ἐν ταῖς πόλεσι νέουσ· ταῖς μὲν οὖν δὲ ταῖνα ἔσται ἐστὶ καὶ ὄνοσ' ἔσται ἀπεργάζομαι ἐν τοῖς ἰερούσ· καὶ παρὰ ταῖνα οἰκ' ἔσθ' ἰγυράομαι, ὅτ' ἄλλοις ὄνοσ' σχήματα καὶ ὄνοσ' ἔσται ἀπεργάζομαι, καυτομῶν, οὐδ' ἐπινοῖν ἄλλ' ἔσται ἢ τὰ πάτρια. οὐδὲ νῦν ἔστιν . . . . .

v. Bohlen, das alte Indien, Tom. II, p. 200. Huc quoque pertinet locus Herodoti (II, 79), ubi loquitur de veterum Aegyptiorum observantia eorum, quae more maiorum tradita erant ac recepta, quamvis non in hieroglyphicis litteraturae expositione sed alii in rebus illo in loco versatur. Inter reliquos accuratissime hac de re disputavit Gallus Lanerct in Descript. de l'Égypte, Antiq. Descript. Vol. I, p. 105 — 108 (edit. in 8.), cuius verba hinc pertinentia integra adscribimus: Comment, avec tant de perfection dans le travail du ciseau, tant d'immobilité dans les poses, tant d'ignorance de la perspective? Car les figures de cet édifice [Typhonii in insula Philarum] ne sont point différentes de celles des autres temples, et les unes et les autres semblent avoir été tracées d'après les mêmes modèles. Pour expliquer cette contradiction, la même idée se présente à tous les esprits. Les législateurs égyptiens, qui redoutaient toute espèce d'innovations, et particulièrement celles qui pouvaient avoir des rapports avec la religion, arrêtaient eux-mêmes les progrès de l'art, en consacrant dès les premiers pas, des formes et des attitudes dont il ne fut plus possible de s'écarter dans la suite. Comme les figures des dieux et des hommes étaient ce qu'il y avait de plus remarquable et de plus important, les formes adoptées dans l'enfance de l'art en furent aussi maintenues plus invariablement: de là ces figures humaines dont les épaules sont de face, la tête et le reste du corps de trois quarts et de profil; de là aussi le petit nombre d'attitudes différentes admises dans les représentations sacrées. Cependant il devait nécessairement résulter quelque perfection de la pratique de tant de siècles; mais elle ne consistait que dans la manière d'exécuter les formes prescrites.

Cette explication me paraît le seul moyen de concevoir l'état de la sculpture des bas-reliefs chez un peuple qui avait fait tant de grands progrès dans la statuaire. Ce qui vient encore à l'appui c'est que l'on avait aussi bien mieux imité les objets accessoires, et tout ce qui avait un rapport moins direct avec la religion. Les figures d'animaux sont, en général, d'un dessin très-vrai. Les sculpteurs égyptiens ont surtout parfaitement saisi, en figurant un animal, le trait principal qui le caractérise. La suite de cet ouvrage montrera aussi qu'ils ont su varier de mille manières les attitudes des figures humaines, lorsqu'il ne s'agit pas de sculptures sacrées.

Les règles invariables introduites dans les sculptures des temples avaient dû devenir un moyen de les multiplier et d'en accélérer l'achèvement, en permettant d'y employer un plus grand nombre de mains; car, à moins que l'on n'imagine que le travail d'un

même édifice durait plusieurs siècles^{*)}, on ne peut qu'attribuer à l'existence d'une multitude d'artistes la grande quantité de sculptures qui décorent un seul monument. On conçoit en effet que les formes de tous les signes, de toutes les figures, étant déterminées d'avance long-temps, on pouvait donner à chaque sculpteur une seule sorte d'objet à exécuter, et employer ainsi un grand nombre d'hommes à-la-fois. Bien plus, quand on considère que, dans un même édifice, toutes les têtes des dieux, toutes celles des déesses, ont un caractère unique; que les animaux de même espèce se ressemblent tous parfaitement; qu'enfin chaque classe d'objets a de même son caractère propre et constamment observé, on est conduit à penser qu'une figure n'était pas confiée à un seul sculpteur pour la commencer et la finir en son entier, et que plusieurs artistes y travaillaient successivement: par exemple, une figure était d'abord ébauchée par celui dont c'était la fonction; un autre arrivait ensuite et l'avavançait davantage, et successivement ainsi jusqu'au dernier qui venait la finir. C'est alors que les peintres arrivaient à leur tour, et appliquaient chacun la couleur convenable et selon les règles établies.

Par ce moyen, dix figures, que dix sculpteurs auraient exécutées séparément dans un certain espace de temps, et qui auraient toujours été différentes les unes des autres, se trouvaient achevées dans un temps égal, et peut-être même plus court, ayant toutes le même caractère, et étant finies au même degré.

Un pareil procédé ne pouvait pas, sans doute, conduire à la haute perfection de l'art: mais, dans le système égyptien, c'était une chose raisonnable de vouloir que les mêmes personnages, les mêmes objets fussent toujours représentés sous les mêmes traits; et l'on peut ajouter que la distribution régulière des bas-reliefs, leur exécution semblable, leur composition presque uniforme, conviennent peut-être mieux quand il s'agit de décorer des faces entières de murailles, que ne feraient des bas-reliefs de forme, de composition et d'exécution trop différentes. — Haec Lancret.

19) De Scyffarthii systemate calligraphico vido praeterca quae laudans diseruit Jahn in *Jahrbücher für Philologie und Pädagogik*, 1826, Vol. I, Fasc. I, p. 158 sqq. et vituperantia monuerunt Silvestre de Saey in *Journal des Savans*, 1827, Octobr. p. 589 — 604; Pfaff, *die Weisheit der Aegypter, die Gelehrsamkeit der Franzosen und der Verstand der Deutschen*. Zweite Beilage zur Hieroglyphik, worin

Bericht gegeben wird, wie Scyffarth den Champollion auf den Kopf stellt. Norimb. 1827, 8. (quam commentationem attico saepe conditam silentio praetermisit Scyffarthus in relatione sua: *Uebersicht der ägyptischen Literatur seit Entdeckung der Inschrift von Rosette 1799 bis zum Jahre 1834 in N. Jahrb. für Philologie und Pädagogik von Seebode, Jahn und Klotz*, Vol. III, p. 186 sqq.) et auctor recensiois insertae in *Edinburgh Review*, 1827, March, p. 528 — 539. Nemo adversariorum infestius systema calligraphicum impugnavit quam Jannellius (*Fundam. hermeneut. hierograph. crypt. veter. gent. Neapoli 1830*, 8: p. XVIII), cuius haec verba adscribimus: *Systema huius modi est evidenter non falsum tantum, sed prorsus impossibile. Nam si datae inscriptionis ignotum est alphabetum, et ignota est lingua, neque a potestate ulla humana intelligi illa potest et explicari. Atqui Scyffarthus de nihilo condit linguam suam hieroglyphicam, non coptionem, non hebraicam, non atyrsinam, non arabicam, non chaldaicam, de nihilo eruit mille literas demoticas et similitudine nihil cum mille schematibus hieroglyphicis confert. Iterum impossibile, quia etsi tum lingua, tum potestas schematum hieroglyphicorum esset data, quum singulis schematibus tribuat Scyffarthus quatuor, quinque, octo, novem potestates diversas, syngammata sicut omnino indeterminata et indefinita, neque est aliquis potestas humana, quae ea valeat definire et determinare. Ita si tu vis, ut vocem hanc AMO recepto more intelligam, scio quid dicas: sed si vis, ut in A esset etiam potestas B, C, D, E, in M potestas F, G, H, I, L, in O potestas N, P, Q, R, S, neque ego, neque alius quisvis homo natus inveniri potest, qui vim vocis definiat et certo capiat. — De lingua Chamica, quam literaturae Hieroglyphicae fundamentum fuisse dicebat Scyffarthus, in prima huius operis sectione disseruimus. — Mirum est, nominem eorum, qui nuperima aetate archaeologiae Aegyptiacae explanatione excelluerunt, Scyffarthum duccem in interpretandis hieroglyphis esse secutum, neque cum esse laudatum, nisi ab eiusmodi viris, quibus haec in re nullum erat iudicium. — In fine huius adnotationis adscribimus denique verba sequentia viri in hoc argumento hand exiguae auctoritatis, Kosgartenii, qui de systemate calligraphico hocce tulit iudicium: Scyffarth glaubt nicht, wie Champollion, blofs Einzelnes lesen und verstehen, sondern schon zusammenhängende hieroglyphische Texte richtig aussprechen und übersetzen zu können. Zu diesem Ende erlaubt er sich in der*

*) Quod re vera factum est, uti intelligitur ex scutis diversorum regum, quae in variis eiusdem aedificii partibus deprehenduntur.

Deutung der einzelnen Hieroglyphen eine weit größere Freiheit und Willkürlichkeit. Er nimmt nicht nur an 1) daßs Ein Buchstabe durch eine Anzahl verschiedener Hieroglyphen bezeichnet worden ist, sondern auch 2) daßs eine und dieselbe Hieroglyphe eine große Anzahl ganz verschied-ner Buchstaben an verschiedenen Stellen ausgedrückt hnt. Ferner 3) daßs die Aegypter mit möglichst abwechselnder Orthographie ein und dasselbe Wort geschrieben, daher denn das Eine Wort bald so, bald anders buchstabirt erscheine. Desgleichen 4) daßs die Aegypter häufig von einem Worte manche Buchstaben weggelassen hätten, nicht bloß die End- und Mittel-Buchstaben, sondern auch sogar die Anfangsbuchstaben. Rechnet man zu diesen einflussreichen Freiheiten noch den Umstand, daßs auch die Sprache der Urkunde ziemlich dem Ermessen der Erklärer überlassen bleibt, so scheint zu fürchten, daßs diese Theorie es erlaube, aus einem hieroglyphischen Texte jedes Beliebig zu lesen.²⁰

20) Seyffarthus in eo perseveravit, calligraphici systematis Spohnium fuisse auctorem. Cfr. Rudtm. Hieroglyph. §. 2, p. 2 sqq. Quod sibi videtur hic libellus rationem tradere, qua hieroglyphica scripta legenda sint, id entus nomini adscribi debent, tacere, moxime impium et invidiosum esset. Scilicet Spohnius, vir immortalis interii, omnia praeparavit, quae dicunt ad intelligentiam entium hieroglyphicorum. Quodsi concessum et fuisset, pergere in via, quam ingressus erat, plura Aegyptiorum scripta inspicere, perlegere, inter se comparare, quod mihi contigit, non potuisset, sed debuisset leges etiam invenire, quibus hieroglyphica scriptura constat. Quae quum ita sint, velim hoc schedae accipiantur tamquam placita Spohnii, vel tamquam fructus, qui ex segete eius prodierunt, quem instaurentorem literarum Aegyptiacarum veneramus. — At magnopere vercor, ne Spohnius maximam partem eorum, quae Seyffarthus in operibus suis tradidit et exposuit, nulla nunquam ratione, tamquam a se profectam et excogitatum agnovisset.

21) Lettre à M. le duc de Blacas d'Aulps sur le nouveau système hiéroglyphique de M.M. Spohn et Seyffarth. Florent. 1826, 8. (Opusculum prima vice prodit in ephemeride inscripta: Biblioteca italiana, 1826, Octobr.)

22) Brevis defensio Hieroglyphicæ inventæ a F. A. G. Spohn et G. Seyffarth. Lips. 1827, 4. Difesa del sistema geroglifico dei Signori Spohn e Seyffarth. Torino 1827, 8. Réplique aux objections de M. Champollion contre le système hiéroglyphique de M.M. Spohn et Seyffarth. Lips. 1827, 4.

23) Histor. anthes. univ. p. 67: Omnia de

Aegyptiorum astronomia testimonia fabulosa nominari possunt.

24) L. I., Vol. II, p. 238 — 242.

25) Mémoires sur les antiquités de Denderah in Oeuvres de Volney, Vol. V, p. 425 (Ideler in Hundt, der Chronolog., Vol. II, p. 594). Cuvier, Urwelt, übers. von Nüggerath, Vol. I, p. 163.

26) Tatian. Orat. ad Graecos, c. I: ἔζηρον ἀστρονομῶν Βαβυλώνιοι, γεωμετρῶν Ἀλύπτιοι. Porphy. Prolegom. apud Brandis, vol. IV (Aristot. ed. Acad. Berlin.), p. 9, a: τῶν γεωμετρῶν ἔθρον Ἀλύπτιοι διὰ τὸ ἀνάγνα τὸν Νίλων συγγῆν τὸ ἕρσθαι αὐτῶν. τῶν δὲ ἀστρονομῶν ἔθρον Χαλδαῖοι ἐς καθαρῶν οὐρανῶν ἐκτα, κ. τ. λ. Philo, de migrat. Abrahami, p. 415 ed. Hoesehel. Clem. Alexandrin. Strom. I, p. 306, C: Ἀλύπτιοι πρῶτος ἀστρονομῶν ἐς ἀνθρώπων ἐξήγαγον. ἡμῶν δὲ καὶ Χαλδαῖοι. Iamblich, de vit. Pythagor. 29, p. 135 ed. Küsteri: τὰ σφάρια θεωρηματα κατὰ κοινὴν τῶν Ἀλυπτιῶν καὶ Χαλδαίων ἀναγορασι. Cfr. adnotat. nostram ad Aristotel. Meteorolog. I, 6, 9, p. 393. Etiam Josephus Antiquit. Jud. I, 8, 3, pag. 30. Ait Josephus primas notiones astronomica a Chaldaeis accepisse. Lucianus Astralog. c. 3, Tom. V, p. 216 Bip. arbitratur, astronomiam ab Aethiopiis esse inventam; ab Aegyptiis deinde exultam. Cfr. Marsham, Can. Chronio. Saec. XVI, p. 475 sqq. van Goëns ad Porphy. Antr. Nymphar. p. 113. In magno operum et commentationum numero, quae de astronomiis veterum Aegyptiorum notionibus prodierunt, et quae hoc loco enumerare longam foret, praereliquis lecta digna est sentio haec pertinentis in opere Jomardi, Exposition du système métrique des anciens Égyptiens, Chap. XII, §. 3 (Description de l'Égypte, Antiq. Mém. Vol. VII, p. 449 — 470).

27) Untersuchungen über die Ursprünglichkeit und das Alterthum der Sternkunde unter den Chinesen und Indern und über den Einfluß der Griechen auf den Gang ihrer Ausbildung. Berol. 1831, 8. p. 7 sqq.

28) Lud. Ideler. Histor. Untersuchungen über die astronom. Beobachtungen der Alten, p. 165 sqq. Handb. der Chronolog. Vol. I, p. 199 — 206. Quibusdam conferenda sunt quae exposuit Parthey, Comment. de Philis insula, p. 17: Omnino probabile est, Aegyptiorum artem astronomiam nihil fere nisi auri solaris rectam (?) cognitionem constituisse. Si nullis et planetarum motus lege artis astronomicae computassent litterice mandasset, Ptolemaeus Alexandrinus, homo diligentissimus, observationum Aegyptiarum mentionem fecisset. Sed praeter graecis Hipparchi, caeteris omnibus praecedentibus, inter antiquissimas, tres tantum Chaldaicas lunae defectus, octavi a Chr. n.

sacculi, laudat in *Almag. IV*, 6. Contra Jablonskius, quem pro reliquis omnibus duces sibi elegit Seyffarthus, ait in *Panth. Aegypt.* II, 6, 13. Tom. I, p. 270: *Observationes astronomicae in Aegypto multo putem fuisse antiquiores, et maioris etiam momenti, quam vulgo existimatur.*

29) Quod elucet ex verbis p. 174 sq.: *Diserte autem tradit Strabo* (XVII, p. 610), *palman non nisi in Thebaïde crescere; quo innuit, 2, Oecodespotae X sacram esse hanc abocem.* Quippe enim quia in Thebaïde Diospolis erat sito.

30) Nubes in Aegypto superiori non nisi aestate non cernuntur. Cfr. *Meteorolog. veter. Graecor. et Roman.* p. 106; imprimis locum ibi laudatum Aristidis, Tom. II, p. 339. Olim putabatur, nullam unquam Aegypti partem pluvius irrorari. Vide Manuel. Philaeo *Carm. F. in Cantacuzen.* v. 700 sqq. p. 206 ed. Wernsdorfii:

Παχιάδης οὐτός ἐστι καὶ Νίλος ὅσων
καὶ γῆν ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ἀφ' ἑσίων διακν,
ἕθων δὲ λωτὸν οὐρανοῦρόσον γέσι,
ἀρωματικὸν τινα διακνὸς τὸν βίον,
καρπὸς δὲ ποτὶ τῆ θύῃ πτωχοτόρου
τῆς δεξιᾶς τὸν πύκην ἐκτίτων χέθων,
οὐς ὄμβρος οὐδέ τις τὰς γονὰς ἀναψύ-
χεται.

Cfr. Leo Africanus VIII, 4, p. 669. Sicard, in *Nouv. Mém. des Missions*, Tom. VII, pag. 117. Tott, *Mémoires sur les Turcs et Tartares*, IV, p. 19. 57 aliiquo, quas indicavit Hartmanni diligentia, *Africa*, p. 32 sqq. Fabula hodie merito explosa est, quamvis rarissimi sint imbres in Aegypto superiori.

31) Contra hanc etymologiam moneri potest, Aegyptios anno vago usus esse, cuius menses scusim semperque per omnes anni tēpēstates decurrerent, ideoque in nominibus eorum nihil deprehendi

posse, quo ad caeli in singulis conditionem alinderetur. Atqui procul dubio Aegyptiaci anni auctor pro certo arbitrabatur, se solis in obliquo per caelum iturce decursum accurate expressisse, firmamque quae caelestibus phaenomenis responderet tempora suppelandi rationem condidisse. Seriore demum aetate Aegyptii anni ani mobilitatem agnovērunt, postquam menses statim ab initio illius chronologiae nomina sua acceperunt. Spero, neminem meos verba iniusta ratione ita caso explicaturum, ac si putarem Aegyptios unquam annum fixum habuisse, quemadmodum Rhodo alicuique arbitrabantur. Cfr. Ideler, *Handb. der Chronolog.* Vol. I, p. 174 sqq. Patris mei opinionem absque ulla haesitatione iam Jablonskius erat professus (*Panth. Aegypt.* I, 1, 14. Tom. I, p. 25): *Diffiteri nequeo, ea, quae scribit auctor laudatissimus [Plutarchus de festo Aegyptiorum die, mense Athyr celebrato, de Iside et Osiride p. 366] referenda esse ad annum gentis Aegyptiae fixum, qui tempore Augusti imperatoris introduci demum coepit, quum vetusta gentis huius sacra, ad annum antiquum vagum pertinerent, adeoque menses omnes successively peccurrerent.* — *Opusc.* I, p. 142: *menses Aegyptiorum ab initio non fixos, sed vagos fuisse, hodie omnes norunt.* Itaque prorsus falsum est, quod Wyttenbachius ad Plutarchum de Iside et Osir. p. 362, F (Tom. VII, p. 213; cfr. ad p. 368, C. p. 231) ait, mensam Payni respondisse lunio, Phaophi Octobri. Cfr. denique Biot, *Recherches sur l'année vague des Égyptiens, lues à l'Académie des Inscriptions, le 30 mars, et à l'Académie des Sciences, le 4 avril 1831 in Mémoires de l'Institut de France, 1831.*

32) Inter reliqua consimilia, mensium anni Aegyptiaci nomina etymologica ratione explicandi, placet prae reliquis cor amen Galli Raige (*Description de l'Égypte, Antiq. Mém.*, Vol. VI, p. 391 sqq. ed. in 8.) ea ex arabica lingua derivandi.

Nomina mensium Aegyptiaca	Nomina mensium Aegyptiacorum graeco scripta	Nomina mensium anni Aegyptiaci arabice scripta	arabice latinis litteris	explicata	Signa zodiaci	Adnotationes.
1. Σηπτ.	Ἐπιφί, ἐπιφί *).	عَظِيْبِي وَيَقِيْبِي	hebbēb, heb- hēbi.	capser.	♄	*) De nominibus mensium Aegyptiacorum confersa al placet: Nic. Averanii <i>dis. de mensib. Aegyptiarum, adiectis mens. Hebraei Novae, curante Ant. France. Gerio</i> primum edit. Florenti, 1737, 4. Jablonski <i>Opusc. I.</i> p. 65 sq. 141 sq. 143 sq. 199 sq. 352 sq. 371. 376. 411 sq. <i>Panth. Aegypt. V.</i> 5. Vol. III, p. 157. 162. — 164. <i>Miscell. Ercol. VII.</i> p. 426 — 428. 441 sq. <i>Georgi, Fragm. Evang. Joh. Theob. pag. XXXVI, XXXVII — XLII, LIII, CXXXIV, CXL.</i> La Croze, <i>Theb. Eglis. III.</i> p. 133 sq. Mingarelli, <i>Aegypt. cod. reliq. p. CXC.</i> Gatterer in <i>Comment. Soc. reg. scient. Götting.</i> vol. VII, p. 33. <i>Matthaei, Aeced. graec. vol. I.</i> p. 86.
2. Μεσσηρ.	Μεσορι, μισσορι, μισσορι, μισσορι.	مَسْر مَسْر	mesur, mir.	vas aquae.	♁	
3. Θωοστ.	Θωσθ, θωσθ, θωσθ, θωσθ.	ثَوْحُوْت	thuh.	ambulatio pedestris.	♆	
4. Πασσι.	Πασσι, πασσι, πασσι, πασσι.	فَسْفُو	faso, foofi.	haedus.	♄	
5. Λαουρ.	Ἄθουρ, ἀθουρ, θωωρ *).	ثَوْر, plur. اثوار	thuer, athuer.	taurus.	♉	
6. Σχισαν.	Χιςαν, χοιςαν, χοιςαν, κηρος *).	سُحُك	schuk.	amore flagrans †).	♌	
7. Τυβι.	Τυβι.	تَب	teb.	reversus est.	♊	
8. Μεχηρ.	Μεχηρ, μεχηρ, μεχηρ, μεχηρ †).	سَحْرِي سَحْرِي	schery, mec- cum figurativo, schery.	leo.	♌	**) Euseb. <i>Præp. Evangel. I.</i> p. 36. ***) Fabric. <i>Mencolog.</i> p. 22. †) Fabric. l. I.
9. Φαμενωθ.	Φαμινωθ.	فَامَنُوْت	famenoth.	mulier fecunda et pulcra.	♍	††) Arabes astrum Gemini- norum constanter imagine viri et mulieris representant, وَجْزًا وَجْزًا جَوْزًا ١٠٠, ١٠١, ١٠٢, ١٠٣. Si- milium imaginem fuisse Aeg- yptiaco concludere liceret, si vera esset etymologia a Ravigo proposita. Cfr. Jol- lois et Devilliers in <i>Descript. de l'Égypte, Antiq. M. m., vol. VIII.</i> p. 459.
10. Φαραμοθ.	Φαριουθι.	فَارَامُوْت	faramuth.	mensura.	♎	
11. Παχονε.	Παχων, παχων.	بَاسْحَمِي	bazehomy.	venenum, a- culeus, scor- pionis.	♏	
12. Παινι.	Παινι, παυνι.	فَايْنَة	fayne, fenne.	extremitas sacculi, temporis, hora.	♐	

Quam a nostri operis consilio paulo sit alienius, rem alterius persequendi, nosiraque opinio valde recedat ab ea, quam Raige professus est, invitamus lectorem, ut in libro laudato perlegat, quomodo is, quem nominavimus, scriptor in nominibus mensium integrum zodiacium reperit, qua ratione ex nominum adornatione eorumque relatione ad phaenomena atmosphaerica coneluserit, Aegyptios zodiacium invenisio, 15000 annis aucto aetate nostram *), quam mensis Epiphi fere responderet mensi Julio etc.

§II) Caeterum in verbis Plutarchi de *Iside*

et *Osiride*, p. 377 non de Horo sermo est, sed de Harpocrate. Cfr. Jablonski, *Panth. Aegypt. II.* 6, 7. Vol. I, p. 255.

§III) Interea etiam Jomardus ait (*Descr. de l'Égypte, Antiq. Descr. Vol. I.* p. 207): *Eusèbe, à pari les indices et les opinions qui lui sont opposées, a puisé dans de bonnes sources tout ce qu'il dit de l'Égypte.*

§IV) Aperto ad theologiam Aegyptiorum astrologiam spectant octo nummia, quae commemorantur apud Horodotum II, 46 **). Istud theologiae

*) Nuper Letronnius (*Recue des deux mondes*, 1837, *Ann.*, nr. 15. Cfr. Crozeri Symbolicon gallice veras a Gaignault, Vol. I, p. 928 sqq.) zodiaci graecam originem vindicare conatus est. Pater meus chaldaicam turtur et in peculiari commutatione mox gravibus argumentis defendit.

**) Ad verba eiusdem capituli γυναικα τροφει ελευθερο ελευθεροδωρ ut obiter id moncam, cfr. Strabon. XVII, p.

802 et Aelianum de nat. animal. VII, 19 (libi. int-pp.) Pindari verba αἰγυπιαὶ οὐδὲ τροφὴ γυναικὶ εὐεργετας respicientem. Similis infamiae Thumi fieri solebant, teste Clemente Alexandrino *Protrept.* p. 27. Cfr. omnino Forberg. ad Antonii Panormitae *Hermaphrodit.* (Coburg. 1824, 8.), pag. 369 sqq. Lobeck. *Agloophom. I.* p. 345

genus optime exposuit Gatterer in *Commentat. Soc. Reg. Scient. Götting.* ann. 1784 et 1785. *Cl. historic. et philolog.*, p. 1—57. *Die Weltgeschichte in ihrem ganzen Umfange*, (Götting. 1785) Vol. I, p. 211—215. Adde Vogel, *Versuch über die Religion der alten Aegypten*, p. 109 sqq. Cavendum autem est, ne ipsius religionis Aegyptiacae originem, nisi Seyffarthus alique multi fecerunt, ex astrorum cultu ipsaque astrologia derivandam esse arbitremur: quomodo nihil hoc fuerit aliud, nisi systema theologicum a sacerdotibus inventum et popularibus superstitionibus eum in finem adaptatum, ut ne satis plana et aperta fierent omnia, ipsisque aliquando populus carere disceret. Aliquam similitudinis speciem praebet scientia dogmatica, quae eo tendit, ut singulorum dogmatum interiore nexum inquirat, et systema, ex quo omnia tamquam necessaria defluxisse videantur, exstruat. Utinam dubitabit, Christianam religionem posse constare abaque omnibus hisce dogmaticis disceptationibus, ita et suam populus Aegyptiorum religionem conservabat, quam tamen sacerdotes, ne supervacaneae fierent (quod repetendum censeo, quia hoc tenenti multa, quae spissis tenebris obvelata videntur, clariora ornant et faciliora intellectu), modo in hanc modo in illam systematicam formam (de philosophico enim systemate, quod alio tempore vixit, alio loco dicendi sese offerret opportunitas) redegerunt. Octo illi Dii, quos l. l. commemorat Herodotus, sunt septem planetas cum caelo (Μονδες, λαντογα, unitas; sive Ἐπιτοῦρος, ἕλακ, octavus). Cfr. Platon. *Epinom.* Vol. IX, p. 262 ed. Bip. Cicero de *nat. deor.* I, 13. Obitur moneo, septem planetarum nomina Aegyptiaca, quae a Graecis differrebat (cfr. Achill. Tat. *Isagog. in Arati phaenomen.* p. 136 apud Petav. *Uranolog.*) longe alia olim fuisse, quam quae recensentur a Kirchero, *Oed. Aegypt.* Tom. I, p. 385. II, b. 415. 431 eoque auctore a Reimaro ad Dion. Cass. XXXVII, 18. Cfr. Kopp, *de difficult. interpret.* §. 282, Vol. I, p. 333. Firmicus II, 3 et Laurentius Lydus *de mens.* pag. 184 ed. Roothori, alique contendunt graeca nomina aegyptiaca fuisse originis. — Dcorum ophioidas iani olim (testis est Iamblichus *Myster.* VIII, 3) in tetradas asyrgiarum distribuunt Aegyptii. Cfr. Matter, *Hist. du Gnosticisme*, II, p. 22. Reuvens, *Lettres à M. Leronne*, I, p. 33.

36) *Amos*, V, 26. Quid inter reliquos locos sibi velit *Deuteron.* IV, 19. *Job.* XXXI, 26. 27. *Exod.* VIII, 25. 25 equidem non assequor.

37) Vido de eo Jablonski, *de Rempha Deo*, §. X in *Opuscul* Vol. II, p. 30. Edita est disertatio illa etiam in *Thesaur. Antiq. Sacror. Ugolini* Tom.

XXIII, p. 571 sqq. — *Paquá* legitur etiam in cod. Alexandr. *Act. Apostol.* VII, 43. Cfr. Humphred. Hodius, *de bibl. text. origin., version. graecis, et Latina vulgata.* Oxon. 1705, fol. p. 115. Christ. Zoëga, *dissert. de Molech et Chion Israëlitar.* Lips. 1686 et Gottlieb. Ahn, *dissert. I. II.* In de *παρ Amos*, V, 26. Vitzberg. 1705, laudatos Sturzio, *de dialect. Macedon. et Alexandr.* (Lips. 1808, 8), §. 10, p. 94.

38) Cfr. ex. gr. mythum de lavacro deae Herthae apud Tacit. *German.* c. 40; deae Kali Indorum in sacra insula Ramavara apud Suetonem *Periphr. maris Erythr.* p. 175 Blanc. (*fact. graec.*); deae Yamnae in sacro lacu prope fontes Junnae in monte Jumnotri, etc. Adde Hesiod. ap. Strabon. IX, 5, p. 657. 668 ed. Tzschucke (p. 443 Cas.). XIV, 1, 40, p. 647. H. Voss, *Uebersetz. hesiod. Fragm.*, p. 217. K. Ritter, *Vorhalle Europ. Erdk.* p. 434 sqq. *Erdkunde.* IV, p. 261.

39) Mihi mihi ignoro, Chaeoremone alioque Aegyptios scriptores opinionem proposuisse, quod Aegyptii multos alios noverunt deos, nisi zodiaci astra et planetas (cfr. Porphyry. *epist. ad Anthon.* apud Iamblichum et Enseb. *Præp. Evangel.* III, 2, 4, p. 92. Kopp, *de difficult. interpret.*, Vol. I, pag. 289): hoc autem loco quaeritur, num ex inductionibus a Seyffartho allatis opinionis huiusce veritas eluceat.

40) *Eius modi adferre argumenta, quae profecto nulla sunt, hoc utique est lectorum abuti patientia.* Verba sunt Koppii, l. l., I, p. 376.

41) Equidem promitto atque in me recipio, inaquavis libri pagina, quodsi octo in ea scriptorum loci laudantur, quinque falsos esse, me demonstraturum, Cfr. not. 73.

42) Veteres Aegyptios geographicis tabulis nosse esse patet ex Apollon. Rhod. IV, 272 sqq. *Enstath. epist. dedic. praem. comment. in Dionys. Perieg.* p. 6. Cfr. Zoëga, *de origine et usu obelisc.* p. 458. 530.

43) Ex loco primario apud Diodorum Siculo I, 54 minime patet, Aegyptum antiquam accuratum principium aliquid apotelesmaticum in partes esse divisam. Cfr. Champollion, *L'Égypte sous les Pharaons*, Vol. I, p. 70. — Obitur moneo *νομός* (Herodot. II, 164 Plin. *Hist. natur.* IV, 5) non esse graecum vocabulum, nisi voluit Diodorus I, 73. Cfr. Hieronym. ad *Jes.* XI, 15. *XII, 2. Opp.* V, p. 45, A. p. 78, B. Aporie cohaeret cum aegyptiaco *no vel noz, pars*, quod vocabulum in ipsis hieroglyphicis inscriptionibus frequenter occurrit. Hae pertinet famosissimum illud Thebarum nomen *ἱερα*

in sacris V. T. libris plus semel obvium. Cfr. not. 45. Multa de hoc vocabulo discribit Jablonskius, *Opusc. I*, p. 169 — 176. Adde Biel, *Nov. Thes. philolog. I*. II, p. 390 sq. Bonjour (*Exerc. in monum. Copt. p. 13* *) ornabatque, *νομοῖς Ἀγύπτου* ab ipsis terrae incolis vocatos esse *παλαμμοῦτ ἵρε* *χρῆμα*, qua expressione utitur auctor literarum synodice, lingua Aegyptiaca exaratae et a Bonjour editae. Sunt simpliciter *agri Aegypti*. Caeterum Aegypti divisio in nomus constanter radem mansit, qua de re cfr. Reuvens, *Lettre à M. Letronne III*, p. 30 sq. In numero nomorum veteres scriptores non consentiunt. Cfr. praeter Herodot. II, 164, Plin. V, 9. Strabon. XVII init. et Agatharchidem apud Phot. Cod. CCL, p. 1338.

41) *Opusc. p. 82.*

43) Haec trahi posset, quod LXX interpretes in loco notissimo Nahum III, 8 *ἴναξ-στ*, quod aliis in locis nomine graeco *Δόσπαλις* reddunt (cfr. Sect. III, not. 134), verbis *μυρίε Ἀμμόν* expresserit. Alii dubitaverunt, num h. l. nomen illud ad Thebas sit referendum. Cfr. Akerblad, *Lettre au Citoyen Silvestre de Saey*, p. 34 sqq. Jablonski, *Opusc. I*, p. 162 sqq.

46) *De orig. et usu obeliscor.*, p. 211.

47) Klaproth, *Examen critique des travaux de feu M. Champollion*, p. 117.

48) Zoëga, *Catal. cod. Copt.* p. 530.

49) Kosegarten, V. D., in linguis orientalibus, quod omnes sciunt, versatissimus, nominis *σπρρ* originem in arabica lingua quaerit, derivandumque esse censet a vocabulo *سپر* *splendens* (quod in *Luciferum* transferri solet), a radice *س*, *splendere*. Quam etymologiam iamiam dederat Rossi, *Etym. Aegypt.* p. 205 sqq. ubi et eam, quam nosmet ipsi proposuimus, postea invenimus. Ait enim: *Quod si prae aegyptiaca denotans ἀνατλιαν, ἢ ἐξ ἐορῆς, pariter de ortu solis et siderum dicatur; tum vero etiam, ut alios κοῦνταβε, la stella del Mattino, Venus denominatur in Aegypto, ita eadem plane eodem sensu σπρρ, quasi stella ortus seu diluculi appellata videretur. In Adlendis Rossi tertiam proponit etymologiam σπρρρρρ, stella lactitiae, quae minus placet. — Cfr. Jablonski, Opusc. II, p. 36, qui prorsus negat, σπρρρ antiquum esse vocabulum. Blumberg, *Fundam. ling. Copt. praef.* p. XXIII, inepte, ut solet, σπρρρρρ derivandum censit a nomine deae Astaroth (*Jud. II, 13, X, 6*), in Aegypto etiam cultae, uti vidimus in Sectione III, ubi nomen eius hieroglyphicis literis adscriptum (tab.*

VIII, fig. 28). Adde denique Almeloveen ad Strabon. p. 1329.

50) Cfr. Salvolini, *des principales expressions qui servent à la notation des dates sur les monuments de l'ancienne Égypte. Lettre I*, p. 20. et supra Sect. III, p. 117.

51) Cfr. La Croze *Lex. s. v. αἰθρῆς*. Champollion, *L'Égypte sous les Pharaons*, Vol. I, pag. 101 sqq.

52) Jablonski, *Panth. Aegypt.* II, 7, 1. Vol. I, p. 272 sq. *Μέθδης* cooptice nunquam caprum significavit. Cfr. Wilkins in *Thes. Epist. Laeoz.* Vol. I, p. 379. Jablonski, *Opusc. I*, p. 138. Secundum v. Bohlen, *das alte Indien*, Vol. I, pag. 235 *Μέθδης* est aegyptiacum *ματτογ*, *unitas*. Adde Gatterer in *Commentat. Soc. Götting.* VII, p. 16 et supra not. 35.

53) Vix maiorem esse Scyffartho Graecae linguae notitiam, magna exemplorum copia probare licet. Ita reperies v. c. *ἕσπρη* pro *ἐσθίον* p. 37. 54. formam nominativi *δαμτρον δισκοον* pag. 38. (*δαμάτρος δισκί?*), *γυσιος* p. 54. *καθηλαμτρος* p. 55. §. 45. *ἀναστρον* p. 78. *ἱεραος* p. 81. et alia innumera. Neque rarius occurrunt latina vocabula, qualia *disordo* (*désordre*), p. 73 etc.

54) *De orig. et usu obeliscor.*, p. 577. — De festo Osiridis inventi ac de die in anno Aegyptiorum festo huic proprio cfr. Jablonski, *Opusc. Vol. II*, p. 243 sqq.

55) Mirum est Scyffarthum, qui et ipse aliquando se naturae scrutatoribus adnumerari voluit, in zoologia minime esse versatum; cuius rei plura saepe offerunt exempla. Ita in p. 148 *Ichneumon* (*Herpeter Ichneumon*, animal *Fiverris* adnumerandum) *murium genus* vocatur.

56) Ptolem. *Tetrabibl. I*, p. 50 Basil.

57) Scilicet secundum sententiam Scyffarthi. Herapolline teste (*l. l. p. 140* ed. Pauw.) camelus significavit *ἀφροσων ἀνοσίνου ἤν διὰ τῶν πόδων σίγγων*. Cfr. supra Sect. IV, p. 169, nr. 18. — Camelum in aegyptiaca monumentis re vera delineatum esse, hodie nemo dubitat. Cfr. *Descript. de l'Égypte, Antiq. III. Pl. 33*. Minutoli, *Reise*, p. 293 (Tab. XVI, fig. 1). Heeren, *histor. Werke*, Vol. XIV, p. 365. — Walckenaer (*Journ. des Savans*, 1822, *Fév.* p. 106) contenderat, camelum ante Arabum expugnationem in Aegypto non existisse. Quomodo autem antiquissimi Aegypti incolae desertum Libyae percurrere potuissent, quod saepe fecerant, uti tunc multis aliis argumentis constat, tum Hammonis culta in oasi, quae antiquis temporibus illius dei nomen tulit hodieque *El Siwah* vocatur,

tum commemoratio populorum interioris Africae (*Elna Sudon* Arabibus vocata) in monumentis aevi Pharaonici? Udo tandem ingens auri copia in Aegypto confluisset, nisi commercio cum interiori Africae incola, quod nisi camelis ope, quum deserti naevem iuro vocant orientales populi, vigeret non potuisset? Et re vera iagentum fuisse splendorem in templis veteris Aegypti, praesertim auri argenteque et pretiosorum lapidum copiam, patet ex verbis Clomontis Aloxandrini *Paedagog.* III, 2. Luciani *Imag.* §. 11. *Opp.* Tom. II, p. 9 ed. Schmied. Plin. *Hist. nat.* VIII, 46. (Cfr. Salmas. *Exercit. Plin.* p. 441). Quamvis Cambyzes templorum thesauros diripiisset (Diodor. Sicul. I, 46. Strab. XVII, p. 805), et post eum Artaxerxes (Diod. Sic. XVI, 15), in Thebarum tamen templis tanta copia vel remanserat vel denuo affluxerat, ut tempore Ptolemaei VIII. Lachyri, Delphi et Orchomenos divitiis longe essent inferiores. Cfr. Pausan. I, 9, 3. Iniuria Diodorus I, 46 spoliationem sub rege Cambyse solam arbitratus est fuisse causam, ut eo, quo Aegyptum peragravit, tempore, neque aurum argentumve neque lapides pretiosi in Thebarum templis invenirentur. Lapidis pretiosi tum commercio cum Indiae gentibus comparantur, tum smaragdum

fodinis, in deserto Berenice inter et Syenen sitis, originem debebant. De quibus cfr. Jablonski *Opusc.* Vol. I, p. 313 sqq. eum adnotationibus Te Wateri. Arabum de iis relationes excerptas reperis apud Quatreméro, *Mémoires géographiques et historiques sur l'Égypte*, Vol. II, p. 136, 173 sqq. Prosperi Alpini *Hist. Aeg. natur.* Vol. I, p. 144 sqq. Notum est, nostra aetate eas iterum reperlitas esse a Gallo Caillaud. Quamvis tanta fuerit in veteri Aegypto auri argenteque copia, numos tamen auto Alexandrum non habebat (Winkelmann's *Werke*, Vol. III, p. 143), si *Λαγίαιος* Persarum excipias. — Sed haec obiter. Caemlum antiquissimis temporibus Aegyptiis minime ignotum fuisse patet ex sacris V. T. libris. Cfr. *Genes.* XII, 16 XXIV, 10 sqq. XXXVII, 25. *Exod.* IX, 3. Minutoli *Nachträge*, p. 257.

§§) *Mythologiam Indiae nemo iam erudit differre ab Aegyptiaca*, p. 145 *). *Persarum mythologia non differt ab Aegyptiaca*, p. 145. Ad Sineses et Japonenses provocatur p. 35, ad numos Manretianae p. 145 etc.

§§) v. Bohlen, *das alte Indien*, Vol. I, p. 84, praecipuis eo attendendum esse monet, quod secundum Platonem Thot, Naucrati oriundus (qua in urbe ad Psammitich usque tempora omnium aliarum

*) Quod certo nisi consideret dictum est, quamvis bene sciam, etiam alios eandem tueri sententiam. Cfr. Paterson in *Asiatic Researches* VIII, p. 47: *The resemblance is striking; they mutually serve to explain each other and leave no doubt in my mind of their connexion or rather identity* (coll. p. 73). Et iam Philostratus dixerat (vit. Apollon. *Tyanae* VI, 1): *λέγον δι' ἑσφύρας ἐν' αὐτοῖς Ἴσος, καὶ διὰ τῶν Ἰνδοῦ καὶ Νείλου ἀνατῶσαι ἴσους*. Quibus ipsi quoque (cfr. Sect. I.) vestigia cultus Indici in Aegypto reperiisse nobis videamur, eo tamen usque procedere solimus, ut nihil Aegyptiis proprium relinquere. Quod fecit v. Bohlen, vir sane ingeniosissimus. Is Horum comparat cum Deo *Fischu*, cuius epitheton perpetuum est *harris, viridis* (cfr. *das alte Indien*, I, p. 205 sq. p. 234. Graecum nominis etymologiam commendavit Vofs, *Mytholog. Briefe*, III, p. 46). Osiridem *καλοῦντο* Indorum *Sivaes Trilochanae*, Romanorum *Iovi Tricoeno* (I. L. I, p. 207), monotypa a Plutarcho *Quaest. Symp.* VIII, 8 *Νείλου Ὀσείρου ἀναγοῦ* vocari eadem ratione, qua ex *Sivaes* capite *sancta Gange* prodiret, et Apidem constantem esse Osiridem comitem et symbolum (Jablonski, *Psith. Aegypt.* II, p. 180), ut tantum *Sivaes* (I. L. p. 211); Hermetem *επινοῦντος*, *τετ' αὐτον* (cfr. Plutarcho. *de Sidae et Osir.* p. 472) componi cum Indorum *Trimurti*, quae ex Diis *Brahmae, Fischu* et *Siva* consistit (p. 212 sq.) etc. Cum Persarum mythologia congruere videtur, quod Aegyptii quoque mundum ex ovo prodidisse opinantur (cfr. Diodor. Sic. I, 21. Hygin. *fab.* 197. Jablonski *Psith.* I, p. 41. Lobeck, *Aglaophan.* I, p. 475), sed nisi fallor post Persarum demum invasionem. Etiam Typhonis mythiam a

Persis acceptam Aegyptiis, sententia erat Moshemii ad Cudworthi *System. intellect.* pag. 418 sq. quam probavit v. Bohlen, I, p. 189. Quod nunquam ego crediderim, quamvis Typhonis nomen in veteris Aegypti monumentis non occurrat. Etymologia supra proposita (Ἰσῆος, cfr. Gatterer in *Commentat. Soc. Götting.* Vol. VII, p. 82) omnium facilissima et verissima videtur, magisque aridet, quam Jablonskii *ἰσῆος-ῆ-εσφύρας, vestis mulligata*, vel *ἰσῆος-φῆος, vestis coarctata*, vel *ἰσῆος-φῆος, vestis corrupta*, (*Opusc.* I, p. 354. Forster, *Epist. ad Micheli*, p. 29), vel quam graeca origo, quam cum suis defraudat Drusman, *Hist. antiquae, Aegyptiacae*, p. 139 144. De forma Typhonis angulosa cfr. v. Bohlen, I. L. I, p. 248 sq. Verum Typhonis nomen apud antiquos Aegyptios, quod frequenter recurrit in hieroglyphicis inscriptionibus, erat *Ἰσῆ* (cfr. Sect. III. et tab. VIII, fig. 22. C.), quod bene noverunt Epiphanus *adv. haereticos*, Tom. II, p. 1063 ed. Feitav. Plutarcho *de Sidae et Osiride* p. 367. 371. 376. — Quam etymologiam mentionem fecerim, obiter monere volo Anglum Sam. Sharrp, qui super librum edidit inscriptionum, *The early history of Egypt, from the old Testament, Herodotus, Manetho, and the hieroglyphical inscriptions*. (Londini 1836, 4. Hieroglyphis dei nomen interpretatum esse (p. 129) *ἰσῆ-εσφύρας, Harris* etc., et comparasse cum *Phaetho regis Hymenaei* (II, 2, 36; *Ἰσῆος Ἰσῆος*), quod falsum esse patet ex iis, quae in tertia huius operis sectione monuimus. Est *ἰσῆ-εσφύρας Harris* magis (tab. XII, fig. 16). — Sed haec haec nonquam minime nostrum sit conciliium, in hoc opere mythologiam veterum Aegyptiorum enucleandi.

gentium, Ioniorum et Phoenicum praesertim navigatorum conveniebant), auctor fuerit omnium doctrinarum et litterarum inventor. Quod argumentum, cui alia praeterea nonnulla accedunt, gravissimum esse arbitratur, ut iure dixerit, Phoenices formationi alphabeti Aegyptiaci (demotici) et hieroglyphorum phoneticorum introductioni non prorsus alienos fuisse. Cui tamen viro eruditissimo nos adstipulari nequimus propter argumenta, quae attulimus in prima huius operis sectione (quam cfr. enim adnotationibus ad eum pertinentibus), quamvis etiam Eichhorn (*Einführung in das alte Testament*, Vol. I, p. 147) similem tuitus sit opinionem.

60) In capite enumerationis leguntur haec verba (p. 366): *Hieroglyphices mesae haec fere summa sunt.* At mutatis mutandis hac thesae de Champollionia systemate non minus valent, quam de Seyffarthi, ita tamen ut neutrum iis sufficienter explantur.

61) *In his quidem omnibus*, ait Seyffarthus, *ut etiamnum mihi persuasum habeo, nihil erravi. Quam enim postea mihi contigerit, innumera fere literarum Aegyptiacarum monumenta caque ad instruendam hieroglyphicam optissima, ut bilingua, invenisse et examinare, intellexi, systema meum hieroglyphicum in genere quidem recte se habere.* Quibus verbis videtur refutari voluisse, quod monebat Champollion (*Lettre à M. le duc de Blacas*, p. 8), systema Seyffarthi nullis historicis argumentis inniti, nullam veteris Aegypti re vera rationem habere, sed meris coniecturis a priori esse superstructam.

62) *Figurae hieroglyphicae omnino sunt imagines rerum septem diis vel planetis consecratarum*, p. 371.

63) Cfr. Moebius, *de planetariorum dierum denominatione*. Lips. 1687, 4. Selden. *de iure nat.* III, 9. *Opp.* I, p. 313; imprimis 20, p. 394. Kopp, *de difficult. interpret.* Vol. I, p. 360 sqq. Ideler, *Handb. der Chronologie*, Vol. I, p. 178 sqq. Lobeck, *Aglaopham.* II, p. 941 sqq. imprimis p. 946.

64) §. LXXI, p. 253 ed. Gale. p. 68 ed. Victor. Florent. 1594. Quod locum multi traeterunt. Cfr. Jablonski, *Panth. Aegypt. proleg.* p. XV sq. de Memnone p. 94 sq. v. Schmidt, *de sacerdot. et sacrif. Aegypt.* p. 177 sqq. Didymus Taurinensis [Valperga-Colusso], *Rudim. literat. Copt.* p. 44. Barthélemy in *Mémoires de l'Académie des Inscriptions*. Tom. XLI, p. 519 sqq. Zoëge, *de orig. et usu obeliscor.* p. 435 sq. Toelken apud Minutoli, *Reise nach dem Tempel des Jupiter Ammons*, p. 139.

65) *Enchirid. harmon.* II, p. 37 ed. Meibom.

66) Secundum coniecturam certissimam Zoë-

gae. Alii legunt *ol θερωτο*, alii *ol θερωτο*. Postremam lectionem tuctur Seyffarthus.

67) *Præparat. Evangel.* XI, 6. Cfr. Brunck, *Analect. veter. poetar. graecor.* III, p. 209.

68) Cfr. de eius modi geminis Gruter, *Inscript. Append.* p. XXI, *Fundgruben des Orients*, Vol. III, p. 84 sqq. Kopp, *de difficult. interpret.* Vol. I, p. 300 sq.

69) Cfr. tamen quae exposuit Aristoteles, *de caelo* II, 9, p. 290, h.

70) Ex. gr. apud Laurentium Lydum, *de mens.* II, 1, p. 14: *Πάντως τὰς ἐνθροῦς ἐκ τῆς τῶν πλανήτων κινήσεως εἶναι ἐμφανῆς. ὁ μὲν γὰρ ἢ τῷ Δευτέρῳ, ὁ δὲ ἢ τῷ Φερνῳ, ὁ δὲ ἢ τῷ Ἀσθῳ, καὶ οἱ λοιποὶ τοῖς λοιποῖς κινούνται κατὰ τὸν Πενταγώνον πρὸς τὸν ἕχον τῶν κινήσεων. ὁ μὲν γὰρ Ἐγμὸς τὸ α̅, ὁ δὲ Ἀφροδίτης τὸ ε̅, ὁ δὲ ἕλιος τὸ η̅ καὶ ὁ μὲν τοῦ Κρόνου τὸ ι̅, ὁ δὲ τοῦ Ἰσίου τὸ κ̅ καὶ οὐδένη τὸ ς̅, ὁ γὰρ μὲν τοῦ Σιῶς ἀστέρα τὸν ὠ̅ ἐνθρῶν ἀποτελοῦσαν. ὁ δὲ ἕχος τῶν ἐνθρῶν ὧς ἕμῃς οὐκ ἀσκηταὶ δὴ τὴν ἀπόστασιν.* Undo talis producti litterarum ordo:

α ε η ι ο υ ω
 ς ρ Ϙ ς ρ ς ρ
 α ε ε ε ι ο υ
 ς ς ρ ρ ς ρ ς ς

qui prorsus differt ab eo, quem voluit Seyffarthus:

α ε ε ε ι ο υ
 ς ς ρ ρ ς ρ ς ς

71) Cfr. locos, quos composuit Lobeck, *Aglaopham.* II, pag. 932 not. Quintilian. *de Music.* III, p. 158. Plutarch. *de EI apud Delph.* IV, p. 419. Bekker, *Anecd. graec.* p. 796. Cfr. Kopp, *de difficult. interpret.* Vol. I, p. 367 sqq. Mysticae eiusae modi mgae in copticis etiam codicibus (quales Oxonii et Parisiis adservantur et a Lacrozio et Woydio collati sunt) deprehenduntur, Valentinianorum et Basilidianorum doctrinae accommodatae.

72) P. 368, not. 18. Qua nota paulo accuratius considerata, cuius patet, quia ratione Seyffarthus veterum scriptorum locos compilaverit ac coarscrit. Integrum idcirco eam adscribimus: *Jablonskii Panth. Aegypt. proleg.* p. LVI al. (? Fortasse addito al. indicare voluit, Jablonskium alius etiam operum suorum loca hanc rem totigatio, quod re vera fecit. Cfr. *Opusc.* Vol. I, p. 409). *Lobeckii Achlaopham.* (sic!) p. 932 not. 941 sq. *et sub finem* (nbi nihil aliud deprehenditur, nisi Struvii nota de serie dierum hebdomadis p. 1356, quo unice spectare potest haec prorsus superflua indicatio). *Müllerus in Göpftinger gel. Anzeigen.* 1830, Sept. No. 144. *Fischerus Rhetores elect.* Lips. 1773. a. *Galaum.* (Qua laudatione quid ineptius excogitari possit, dictu difficile

est. Beue tamen ex ea intelligitur, quomodo fontibus usus sit Seyffarthus. Aperte laudare voluit locum Demetrii Phalerei, quem iam in textu laudaverat et mox iterum in hac adnotatione affert, secundum Collectionem: *Rhetores selecti ed. Gale. Iterum editi I. F. Fischer.* Lips. 1773, 8. quae omnium editionem Demetrii longo est pessima). *Didymi Taurinensis Rulim. ling. Copt.* p. 44 (ex opore Zoëgae). *Irenaeus Lib. I. c. X.* (ex opere Didymi Taurinensis). *Demetrius de elocutione §. 71. Quintilian. de Mus.* III, 158 (ex Lobeckii *Aglaopham.* p. 932 not.). *Lydus de mens.* p. 14 (indidem). *Plutarch. de u. Delphico IV,* 219 (iudicium, quod statim intelligitur ex modo laudandi). *Etymolog. Gudian. ed. Sturtz* (sic!) p. 595. *Kopp, Palaeographie* (sic!) p. 303. *Gessner de laude Dei per septem vocales in Commentat. Götting.* I, p. 245. *Beckeri* (sic!) *Anedot.* p. 796 (ex Lobeckii opere). Nonne igitur veram inferunt contumeliam verba, quae in fine adnotationis adiecit Seyffarthus: *Plurima haec loca debet viro doctissimo, Bernh. Gotth. Weiske, Prof. Lipsiensi, amico carissimo.*

74) Ut vocalem hanc litteram peculiari signo indicare possit, Seyffarthus in fasciculo sexto operis inscripti: *Beiträge zur Kenntniss der Geschichte, Literatur, Kunst und Mythologie des alten Aegyptens**) utitur littera hebraica ה, quam apertè desumpsit ex Psalmi XXXIV versu ultimo:

וַיִּרְאוּ אֶת כְּבוֹד יְהוָה וַיִּשְׁמְרוּ אֶת הַמַּדְבָּר

quae similis est formula ac Christianorum: *Gloria in excelsis Deo*, vel aliac cinsee modi complures. De perturbatione ordinis litterarum in nonnullis psalmis alphabeticis cfr. de Wette *Commentar über die Psalmen* (Heidelberg. 1823, 8.), p. 78 sqq. — Magnam praeterea est assum, versum quandam a littera v finali inchoandi.

75) Cfr. figuram apud Wahl, *Allgemeine Geschichte der morgenländischen Sprache und Literatur*, tab. IV.

76) Vide Kopp, *Bilder und Schriften der Vorzeit*, Vol. II, p. 365. Secundum Jablonski *Panth. Aegypt.* V, 5, 6. Tom. III, p. 163 sq. respondebat litterae o: secundum Tychson, *Bibl. der alten Literatur und Kunst*, Fasc. VII, p. 79 litterae x. (Cfr.

tab. I, fig. 1.) Frequenter in gemmis occurrit. Cfr. Chiffletii *Gemm. Abrax.* nr. 16.

77) Iamblich. *de Myster.* V, 8, pag. 123. Cfr. adnotationem Wyttenbachii ad *Plutarch. de Iside et Osir.* p. 381 B. Vol. VII, p. 261.

78) Mirum mihi videtur, Seyffarthum non esse nam traditione illa apocryphica, cuius mentionem fecerat Niebuhrus *Beschreibung von Arabien*, p. 91 et quam viris eruditissimis commendavit Wahl, *l. l.*, p. 626, linguam Pharaonicam septem habuisse litteras primarias carumque unamquamvis tria signa diversa. Cfr. etiam Mahn, *Darstellung der Lexikogr.*, p. 401. Quae pertinere videntur ad alphabeta, quae Arabes *musnad* vocant. Cfr. Sect. III, not. 2.

79) Herodotus nihil aliud dicit, nisi quod templum deo Bubastidis *τύποισι ἑξαπλήξει ἰσομενίδου ἀζοίσι λόγον*, et quod templum *πυραμίδου αἰμασίτη ἑγγελλυμένη τύποισι*. *At τύπων θεῶν*, quo nomine anaglypha secundum nostram sententiam intelligenda sunt (cfr. II, 124. 136. 148. 153. 75. 46.) minime commemorat.

80) Lin. 54 (cfr. Append. nr. II). Etiam in inscriptione graeca, in vicinia magno Sphynxis ante maximam pyramidem detecta, quae decretum continet incolarum Busiridis in honorem Neronis (cfr. *Quarterly Review*, XIX, p. 413. Letronne, in *Journal des Savans*, 1821, p. 179 sqq. *Recherches* p. 388 sqq.) haec verba leguntur l. 22: *δογματίξω γὰρ [ὁ Βάλβιλλος] τὰς λαοθῶν αὐτοῦ ἰσπίνας, ἐν στήλῃ δεδηλωμέναις τοῖς ἱεροῖς γράμμασι, αἰῶνι μνημονεύσθαι παντί, sec. restorationem Letronnii.*

81) *Chronolog.* p. 40 ed. Goar. Hic quoque nihil ad rem facit locus.

82) Quod si Seyffarthi tanta fiducia prolata verba legis, non iniuria arbitraberis, eius modi vocales litteras indicandi methodum re vera in monumentis veteris Aegypti deprehendi, vult certo Seyffarthum, dum hoc assereret, veterem quandam scriptorem ante oculos habuisse. Illud profecto erat demonstrandum, ut antiquis autem scriptoribus nullum aliud allatum videmus argumentum, nisi quod non ipsum quidem h. l. commemoravit Seyffarthum, planetas ἕ aves oscines sacras fuisse. (Seyff. p. 66.)

*) De fasc. I cfr. Sect. II, not. 24. Fasciculi II — V continent Systema astronomiae aegyptiacae quadrupartitum. Fasc. VI peculiarem etiam habet titulum, quem ipso nunc vocat Seyffarthus: *Unter Alphabet, ein Abbild des Thierkreises mit der Constellation der sieben Planeten* $\text{D} \text{E} \text{Z} \text{O} \text{J} \text{U} \text{S}$ am 7. September des Jahres 3446 vor Christus, angeblich zu Ende der Sündfluth, wahrscheinlich nach eigenen Beobachtungen

Noah's Erste Grundlage zu einer wahren Chronologie und Culturgeschichte aller Völker. Mit einer lithographirten Tafel. Lips. 1834, 4. In hoc libro et commentationes recensent varii generis, quotquot eo usque in publicum lucem emiserat, ne quis ignoret, quante vir sit eruditissimus et quam rursus assiduitatis!

83) Omissa scilicet litera Ibdid, nonnunquam incommoda, nonnunquam grata.

84) Cfr. contra Heeren, *historische Werke*, Vol. XIV, p. 40 sqq.

85) Praeter ea, quae in sectione huius operis prima monimus de conaminibus virorum quorundam doctorum, veterum Aegyptiorum literaturam hieroglyphicam cum Sinesium notiones exprimendi me-

thodo comparandi, cfr. etiam *Lettre de Pékin sur le Génie de la langue Chinoise et la Nature de leur Écriture symbolique comparée avec celle des anciens Égyptiens*. Bruxellis 1773, 4.

86) *Palaeographie als Mittel für die Sprachforschung zunächst am Sanskrit nachgewiesen*. Berol. 1834, 9. p. 3 sqq.

SECTIO SEXTA.

DISQUISITIONES DE VETERUM AEGYPTIORUM HISTORIA AC REBUS GESTIS AD FIDEM ANTIQUORUM MONUMENTORUM *).

Quod vulgo in compendiis historiae universalis inscribi solebat caput nomine historiae veteris Aegypti, vel eorum solummodo auctorum innitebatur testimoniis, qui Veteris Testamenti apud Hebraeorum gentem libros composuere, vel rerum gestarum apud Graecos Romanosque scriptorum qualicumque auctoritate vel denique, quod appellari solebat critico fragmentorum, quae operis Manethoniani tulit aetas, examini?). Quod si utriusque generis notitiae inter se componebantur eoque facto tentabatur, ea, quae Herodotus, Diodorus Siculus, Josephus alique, quibus plures etiam essent adnumerandi, nisi invidio eorum intercidissent opera fato, narrare, conciliare cum iis, quae Sebennycticus antistes retulerat, mira prodire solebat confusionis farrago, in qua nemo a fabula veritatem secernere ausus erat, eaque eius modi, ut paucis, quos merito inferiorum ordinum eruditus adnumeres, videretur, in tanta tot ineptiarum improbabiliūque rationum congerie deprehendi posse veram, qualem decebat fatorum veteris Aegypti sub Pharaonum dominatione expositionem quemadmodum ea, quae nupera aetate detecta sunt in monumentis, quorum parietibus inscriptae deprehenduntur aureae illae hieroglyphicis figuris conceptae de rebus antiquis gestis narrationes, iam nunc tanti ponderis sunt inventa, ut vix ullus audeat dubitare quin exinde vera mythologiae archaeologiaeque Aegyptiacae facies possit agnosci, quod ante haec quatuor fere lustra nemo ne audacissimus quidem homo nisi omnium contendisset risu, ita etiam prae reliquis veterum Pharaonum ex imis quasi tenebris ad lucem prodit notio, nomina cum fati innotuere, quae sub eorum dominatione Nilotica subiit tellus, etiam posterioris aevi sub Persarum, Graecorum Romanorumque in quo historia veterum inscriptionum in templis sepulchrisque superioris et inferioris Aegypti Nubiaeque iusta, quam censinus, explicatione in eum usque modum dilucidata est, ut iam prorsus a novo sit inchoandum novaque sit contextenda historia, quam varii generis in Europae museis nunc conservata interituique erepta monumenta Augustae Taurinorum, Neapoli, Romae, Lutetiae Parisiorum, Londini, Berolini, Lugduni Batavorum, omnium oculis proposita, mirum in modum illustrant. Quas ob divitias, quibus laetamur, praecipue Francogallis grates sunt agenda, quorum infausta illa, si rerum gestarum unice consideratur eventus, nec tamen infecunda vel infructuosa, exeunte superiore saeculo expeditione primus hocce studium renovandi datus est impulsus. Dum vero Pharaonum regum historia, qualis prodit ex monumentis illis prorsus alia eaque comitiorum quam haecenus veste ornata in plerisque certe satis apte con-

gruat cum narrationibus, quae in Veteris Testamenti libris nobis sunt adservatae³⁾, saepenumero e contra pugnat cum iis, quae Herodotus, Diodorus Siculus alique graeci nobis tradidere scriptores⁴⁾, ita ut prae reliquis respondendum sit ad eam quaestionem, qua ratione possit explicari, quod scriptores illi a veritatis via hodiernum omnibus aperta deflexerint, et unde originem ceperint narratiuncularum dispersi illi ac mirum deinde in modum consuti panniculi, quorum acervi Milesiis fabellis non absimiles magnifico nomine Veteris Aegypti historiae hucusque vocari solebant.

Prisci Aegyptii peregrinis, qui ut terram viderent advenere, cuiusvis generis impedimenta obstruere solebant⁵⁾, iis praesertim, qui penitientem sacrorum rituum caerimonia- rumque notitiam adipisci vel sacerdotali eruditioni initiari conabantur⁶⁾. Haud igitur mirum, si Pythagoras⁷⁾, Plato⁸⁾, Eudoxus alique⁹⁾, quos singulos recensere longum est, haud adeo accuratam archaeologiae Aegyptiacae cognitionem nancisci potuerunt, quantam secundum studium ipsorum, vera et genuina a falsis ac subdititiis dignoscendi, expectare licebat. Herodotus¹⁰⁾, cuius narrationibus ad hanc fere diem usque vetus Aegypti historia tamquam fundamento superstrui solebat, terram Persarum sub dominatione vidit. Concedamus licet Jablonskio¹¹⁾ ac Zoëgae¹²⁾, hac in re, quod raro fieri solet, consentientibus, Persarum reges, praesertim Darius eius nominis primum, quantum fieri poterat ac per rudes saevosque Persarum animos licebat, Aegyptiaci populi tam domesticos mores quam gentiles ritus caerimoniasque multis modis esse tuitos; fatendum tamen est, quod discrete exposuit Rosellini¹³⁾, confusionem illam, qua tunc temporis seu pestis labe Aegyptus erat infecta, sacerdotum ordinis ea aetate humilem conditionem ac multis in rebus ad vitae sustentationem necessariis stupendam ignorantiam, aut, ubi maior, quod hic illic fieri sane potuerat, superstes erat doctrinae eruditionisque copia, anxia dissimulatio cauta- que taciturnitas studio patris historiae, qui iure solet appellari, tot obstruxisse impedi- menta, ut, si alio tempore, vel anteriori vel posteriori, easdem terras potuisset visitare, longe maiorem inde posterior aetas cepisset fructum. Quae ante Herodotum Hippy Rhe- ginus, Hecataeus Milesius¹⁴⁾, qui peculiari studio Thebarum civitatis origines historiam- que explanare conatus erat, Hellanicus Lesbios¹⁵⁾ in hac arena praestiterant, si pauca eaque exigui momenti excipias fragmenta notitiasque non maioris ponderis ab aliis posterioris aevi scriptoribus in suos usus advocatas, prorsus interiire, quemadmodum et ista quoque, quae post illos Democritus¹⁶⁾ et Hecataeus¹⁷⁾ Abderitae, Theopompus Chios¹⁸⁾, Ephorus Cumaeus¹⁹⁾, Eudoxus Cnidius²⁰⁾, Philistus Syracusanus²¹⁾, Aristage- ras²²⁾ alique in scripta sua retulerant.

Quum Ptolemaeis in Aegypto regnantibus literae artesque Nilocolis olim cultissimae denuo florescere et quasi reviviscere coepissent, quum schola Alexandrina succederet in locum scholarum, quae a praeiis inde saeculis Thebis, Heliopoli et Sai existerant, quum novum regni Lagidarum caput, Alexandria, quasi centrum fieret vel cardo, si mavis, com- mercii per totum terrarum orbem undequaque illic confluentis doctrinaeque et omnium eruditionis generum, prodiit historia quaedam Aegypti, quae, antequam successit, nominum titulorumque regionum scuta in monumentis hieroglyphicis interpretari, vel prorsus fabulosa indicabatur, vel, quasi nullius ponderis, et omni argumentorum auctoritate destituta raro nec nisi tunc in usum advocabatur, ubi apta videbatur novo cuidam syste-

mati vel illustrando vel corroborando. Manetho, sacrorum antistes (*ἱερογραμματὴς*) in templo Sebennytico (urbis Σεβαστοῦτ) utebatur libris, qui in templi illius tabulario depositi ad-servabatur in concinnando opere suo, quod Ptolemaeo Philadelpho dedicavit²⁴). Graecos etiam legerat rerum scriptores, qui tum aliarum gentium tum Aegypti historiam narraverunt, quod luculenter patet ex locis compluribus Josephi, unde eum Herodoti errores plus semel refutasse discimus²⁵). Neque nulla in eius opere regum nomina enumerabantur, quod multi docti viri ex hodierna fragmentorum, quae aetas tulit, conditione aperte clucere opinati sunt, imo copiosa fusaque narratione tradidit res sub Pharaonibus regibus in Aegypto et ab Aegyptiis gestas, cultumque deorum ac mores incolarum amplo commentario illustravit²⁶). Quod proprio etiam iudicii acumine utebatur in refutandis vel explanandis Graecorum fabellis mythicis, patet — ne alia nunc afferam testimonia — ex verbis Josephi²⁷), in quibus Sethosin-Ramessen et Armaïn eosdem fuisse contendit cum Aegypto Danao-que Graecorum. Canon regum, quem confecit, fere integer nobis est conservatus ab Eusebio in Armeniaca versione²⁸) et in fragmentis Iulii Africani apud Syncellum²⁹). Praeter haec Manethoniani operis fragmenta vel potius excerpta antiquissima veteris Aegypti historia illustratur etiam Catalogo Regum Eratosthenico³⁰) et Excerptis ex Veteri Chronico apud Syncellum³¹), quorum tamen neutri magna est tribuenda auctoritas.

Ex senioris aevi scriptoribus nominandi sunt soli Diodorus Siculus et Strabo. Quorum ille Aegyptum regnante Ptolemaeo Auleta peragravit et monumentorum quidem accuratas fideque dignas dedit descriptiones³²), at, quamvis Herodotum ne flocci naucique quidem habendum esse plus semel dicat³³), mere Graecorum traditiones recoxit aniles, ut eius operis illam, de qua hoc loco agitur partem fabellam potius quam historiam appelles³⁴). Strabo, qui circiter viginti annis ante Christum natum Aegyptum vidit³⁵), constanter oculatissimum observatorem iudicioque plenum criticaeque artis non ignarum se prodit virum; at geographica ubique historici anteponit, ut haec interdum plus quam fas erat neglexisse videatur. Senioris aevi Judaeorum scriptores, Josephus, Philo alique referunt haud pauca de Aegypto, qualis fuerit illa aetate, qua Israëliitarum gens in valle Nilotica commorabatur, eaque minime contemnenda, uti luculentissime commonstravit Jablonskius³⁶), quae partim fama hominumque continuo sermone posteritati erant propagata, partim tradita in libris scriptorum Judaicorum, quorum nihil ad nos pervenit nisi mera notitia³⁷). Plutarchi, Porphyrii, Jamblichi aliorumque opera maximi sunt ponderis in explicatione mysticarum illarum, quae ad cultum divinum pertinebant, doctrinarum, in illustrandis populi moribus vitaeque consuetudine, lingua literisque veteris Aegypti diiudicandis; at non nisi pauca exhibent, quibus ipsa Aegypti historia possit dilucidari. At multa eaque non exigui momenti fortassis ad lucem protrahere licebit ex scriptis Arabum Taky-Eddin-Ahmed, qui notior est sub nomine El-Macrizy, Murtadi, Zacuth, Syri Abulpharagii (Bar-Hebraei) alisque, quibus antiqua Niloticae vallis historia admodum fortasse iuvabitur, quando in modum Abdallatiphi a Silvestro de Saey editi doctis erunt commentariis illustrati.

Hodie longa monumentorum, quae ex illa aetate supersunt, inter se collatorum serie effectum est, ut historiam Aegypti nova ratione enarrare possimus, quae a veritate haud adeo procul aberrabit, quam omnia ista, quae eo usque viri docti somniavere. Con-

cedendum tamen est, ne iusto videamur iniquiores, illis vix aliquid melioris praestari potuisse temporibus. Itaque in hac sectione eaque huius operis ultima quantum fieri potest succinete veteris Aegypti historiam ducibus praesertim Champollione et Hippolyto Rosellini dabimus, iis non spreto, quae ab aliis viris doctis ad angendum granorum acervum, qui pyramidum sensim sensimque ad instar excrevit, sunt adlata. Ipsa sunt monumenta, quibus potissimum tribuimus fidem, neque tamen negliguntur a nobis Manetho et reliqui rerum gestarum tum apud Hebraeos tum apud reliquas nationes scriptores. Certiorem Champollione hoc in argumento Rosellinum (quem latina ratione fortassis melius Rosellinum dixeris) esse ducem nemo infuturatur, cuius rei causa non tam in auxilium ampliore, quae huic ad manum erat, quam in ingenii diversitate est quaerenda. Quodsi enim cuius concedamus Champollioni, quum Epistolam ad Ducem de Blacas (*Lettres à M. le Duc de Blacas*) componeret, nondum tantum inspicere licuisse monumentorum seriem, quam posthac factum est ³⁸⁾, idcircoque esse excusandum, quod hic illic protulit nonnulla, quae certis argumentis comprobare non potuit ac semet ipsum saepenumero refutavit, vix tamen excusari potest iniqua illa cupido, cuius rei et prae reliquis inter dubias recensendae veritatis speciem induendi, et quae eo usque certa fuisse videbantur et extra omnem posita dubitationem iterum iterumque dubiis adnumerandi, ut novis nimirum coniecturis nova prodiret ansa! Quod studium, systema quoddam proponendi omnibus numeris absolutum, id quod saepenumero ab iis adpetitum videmus scriptoribus, qui literarum quandam campum de novo in se suscipiunt irrigandum atque excolendum, immo qui recentioris luminis fuere auctores, comparandum esse videtur cum ineptis illis *χαρτογράφαι* qui terras incognitas, mariumque nunquam a nautis adpetita litora qualibuscunque lineis circumscribere tentant. Semper semperque vituperandum est studium illud, quando quale (proh dolor!) extremis vitae suae annis persecutus est Champollion, arrogantiae tantum secum fert speciem, ut ab iniquitate et pessimo aemulationis genere vix possit discerui ³⁹⁾. Hippolytus contra Rosellinus, vir prae reliquis cautior, rarissime tantummodo descendit in coniecturarum latebras ⁴⁰⁾.

Priusquam ad Manethonianum Dynastiarum transitum indicem, quem ducem sequemur per vastum veteris Aegyptiorum historiae labyrinthum, restat ut ad quaestionem respondeamus, utrum familiae istae dynastiarum, quod nonnulli censuerunt, ex magna saltem parte coevae fuerint ⁴¹⁾, an alia aliam ex ordine exceperit. Rosellini ⁴²⁾ posteriorem sententiam, quod iam prius fecerat Perizonius ⁴³⁾, unice veram esse censet. Argumenta in eius gratiam prolata revera maximi sunt ponderis, contrariae autem opinionis probationes adeo sunt debiles, ut facillima ratione possint explodi.

Ac primo quidem loco advertendum est, Manethonem, qui inter omnes rerum gestarum scriptores accuratissimam aegyptiacae historiae cognitionem sibi poterat acquirere, dynastiarum seriem ita enarrasse, quasi alia aliam exceperit; ipsunquae Eusebium ⁴⁴⁾, qui primus complures familias coaetaneas fuisse atque in diversis Aegypti partibus regnasse opinabatur, eius modi opinionem certe non ex opere Manethoniano hausisse, quippe quum in fine excerptorum ex singulis libris summam annorum constanter addidisset, per quos unius cuiusvis familiae reges imperio potiti essent. Quo accedit, quod si plures unquam regum familiae uno eodemque tempore in Aegypto existissent, Manetho non solum

nullam habuit causam, cur hoc reticeret, sed e contrario satis idoneam, cur disertis verbis euantiaret. Etenim opus suum dedicaverat Ptolemaeo Philadelpho: quomodo censeas, eum inter tot alia, quae grata et assentatoria Lagidarum stirpi protulit, illud unum prae reliquis honorificentissimum silentio prorsus transiisse, Aegyptum ab antiquis inde temporibus inter complures regulos divisam, iam sub nova stirpe unius tantummodo nutui obediens? Ac quomodo factum esse opineris, ut idem ille, qui synchronismum duarum familiarum uno certe casu disertis verbis retulit, aevo enim, quo Pastores (επισκοποι) Aegyptum invaserant, omnino per omne tempus coevas fuisse plures in Aegypto dynastias reticuisset? Nullum igitur proferri potest argumentum, cur agnomina familiarum, taniticae, memphiticae, saiticae, diospolitanae etc. de locis interpretentur, ubi regnaverint, immo uniuscuiusvis familiae per totam Aegyptum dispersa monumenta manifesto probant, agnomina ista desumpta esse a locis, unde familiae illae primam originem duxerint⁴³⁾. Accedit, quod inter se congruunt Pharaonum monumenta in constructionis ornamentorumque ratione, quod eiusdem generis sunt, quae ubique cernuntur hieroglyphicae inscriptiones; quod iidem fuerunt mores ritusque, eadem in quotidiana vita consuetudines omnibus Aegypti incolis in eadem ad catadupis ad Nili usque ostia. Ipsa terrae natura eius est modi, ut non nisi unam gentem sub uno rege eam incoluisse nobis persuadere possimus. Unde enim illae vires regulo cuidam, ut ingentes pyramidum vias ad caelum extolleret, unde diversarum gentium farragini tanta concordia, ut communi labore monumenta exaedificarent in terra uni tantummodo earum propria neque omnibus aequo iure incolenda? Quod nunquam crediderim. Patet praeterea ex narrationibus Herodoti et Diodori, regum, quos enumerant, alterum alteri successisse neque plures uno exstitisse eodemque tempore. Neglecto etiam Herodoti loco⁴⁶⁾ prae reliquis memorabili, quo ait post Menem in Aegypto regnasse trecentos triginta reges, quomodo mente potest recomprehendi, inter tot regulos haud sempiternam fuisse discordiam bellaque exstitisse perpetua, quorum nulla apud rerum gestarum scriptores superest memoria, unumque eorum per African, Asiam Europamque duxisse exercitus, quod omnes testantur omnium populorum scriptores ipsaque monstrant monumenta; quomodo fieri potuit, ut tantae accumularentur divitiae, quantas Thebis adservari praedicavit Homerus⁴⁷⁾? Etiam Strabo, qui ipsam peragravit Aegyptum, ubi singulas urbes, quales Bubastin, Sain, Tanin et rel. commemorat, procul dubio disertis verbis indicasset, eas aliquando peculiarium reguorum capita fuisse. Quibus argumentis praeterea accedit Sacrorum Veteris Testamenti librorum auctoritas. Sine iure procul dubio provocatum est⁴⁸⁾ ad locos tales, quales *Genes. X, 13* sqq. *Isa. XIX, 13*. Etenim posteriore in loco מְרִיץ minime denotat principes regnantes, in regni solio constitutos, sed urbibus praefectos. Ita Lutherus noster, quamvis primo obtutu mirum videatur, prorsus tamen congrue in loco *I Reg. XXII, 26*. verba hebraica: מֶלֶךְ-הָעִיר vernacule reddidit: *Amon der Bürgermeister*. Antici simpliciter indicantur eodem vocabulo in loco *Genes. XII, 15*: מֶלֶךְ-פְּרֶעָה. Prior ille locus, quocum conferas velim *I Chron. I, 11*., pertinet ad fabulosa ista ac vana genealogiarum somnia, in quibus maxima ex parte originem ceperunt mirae Hebraeorum partimque insulae de terrae forma regnorumque ac populorum per terrarum orbem distributione opinionum, quae coniecturae nullo argumento probatae opinionum de origine totius generis humani ex uno connubio (semiticae stirpis) inniuntur. Quam coniecturam recentioribus disquisitionibus

minus minusque probabilem reddi, satis notum est, neque cuiquam nisi fidissimo orthodoxae fidei sectatori eam facile persuadeas. Ea, quae iam exponemus manifesto ac diserte docent, *συγκρισμόν* familiarum regiarum, quas Manetho recenset, nullis posse probari argumentis; ipsaque etiam sufficit parum accuratior leviorque earum inspectio, ut primo obtutu coniecturam illam omni fundamento destitutam esse facile intelligas.

In obelisco Ramesseo, cuius inscriptiones hieroglyphicis graecae ab Hermapione redditas servavit nobis Ammianus Marcellinus, deprehenduntur tituli *βασιλεὺς οἰκουμένης*, *δεσπότης οἰκουμένης* 49), quibus etiam Ptolemaei reges Romanique imperatores utebantur. Eiusdemmodi titulum invenimus in monumentis Pharaonum aevo constructis (*nek-oo dominus mundi*, Tab. XIV, fig. 73), cui non absimilis est alter ille titulus: *dominus Aegypti superioris et inferioris* (tab. XXVI, fig. 30), cum terram suam *mundum*, *κόσμον*, vocare solerent Aegyptii, qua de re iam supra locuti sumus in Sectione huius operis III. Qua quisquam ratione sibi persuadere potest, dominos exiguae partis Aegypti, ex. gr. nomi Saitici, eiuscemodi titulos sibi adrogasse?

Vir generosissimus Rihle von Lilienstern 51) protulit argumentorum seriem, quibus *systema collaterale* (venia petenda est expressioni francogallicae magis quam latinae) possit probari. Quorum primum est illud, nullo modo posse demonstrari, Manethonem regum familias suas eadem ratione numerasse, qua ab Julio Africano nobis sunt traditae, quem et Josephum solos fuisse ait, quibus licuisset ex ipso Sebennyticis antistitis opere suos rivulos derivare. Quod argumentum tum iis est explosum, quae supra exposuimus, tum negantis est naturae (sive *negativum*, ut cum serioris aevi grammaticis loquamur), eodemque iure opponi posset, nullis probari posse argumentis, Manethonem regum stirpes coaetaneas recensuisse, excepta tamen decima septima. Sequitur alterum argumentum, ex ordine *consecutivo* prodire numerorum seriem, quae omnibus traditionibus fide dignis repugnet, quod tamen adeo exigui est momenti, ut verbis quibusdam Hippolyti Rosellini facile queat repelli 52). Syncello duce numerus quem Manetho dicitur indicasse, sine longa opera ita potest emendari, ut familiarum humanarum, quae in Aegypto regnaverunt, initium anno MMDCCXII. a. Chr. nat. statuatur. Quum igitur secundum Rosellinum 53) primordia imperii familiae decimae sextae ad annum MMCLXXII. a. Chr. nat. referenda sint, restat annorum numerus quadriagentorum quadraginta, quibus quindecim priores familiae imperium in Aegyptum exercuerint. Qui computus optime congruit cum veteri chronico apud Syncellum 54) superstite, in quo quindecim illae familiae quadringentos quadraginta tres annos regnasse dicuntur. Ast vero omnia superiorum saeculorum systemata chronologica tanquam unico fundamento superstructa sunt Sacrorum Librorum V. T. auctoritati, dum disquisitiones criticae de historia Aegypti, Indiae et Sinarum 54*) regni (Cathariae, Chinae), observationes et animadversiones a geologis factae de diuturnitate conditionis, quam post ultimam, qua in hodiernam formam redacta est, revolutionem orbis noster terrarum adeptus est; opiniones cosmogonicae 55) notionibus nostri aevi de caelestium corporum ordine ac natura superstructae; meliores, quam antehac fieri solebant, disquisitiones de natura mythi et historiae 56), nostra demum aetate dubia provocaverunt de fide traditionum gentis illius nomadicae Iudaeorum, quae serius atque alii multi populi ad illius culturae fastigium est evecta, qua sola comite veterum rerum potest stare stu-

dium. Ne hodie quidem aliqua cum certitudine negare possumus, an non de parietibus templorum Aegypti et Indiae (ut alias gentes nunc taceamus) voces audiantur illa etiam aetate antiquiores, quam Moses theoriae quam proposuit cosmogonicae initium fecit. Atque ut verbo dicam quod sentio, tota illa in libris Mosaicis narratio tunc tantummodo aliqua consideratione digna est, ubi in philosophia naturali tractatur problema de rerum prima origine, quippe quia simplicissima ratione terrae originem connexit cum dogmate monotheismi, eni ipsi eiusque fundamento adeo coniuncta est, ut ab eo divelli nequeat, et quod quasi postulat et efflagitat. Mili certe videtur nefarium cunctisque contrarium legibus criticae artis et historicae doctrinae, vim inferre historiae populi cuiusdam propter alius eiusdem nationis genealogicas traditiones.

Tertium etiam produci solet argumentum, omnia, quae de prisco aliarum nationum statu innotuerunt, ostendere nobis primitus multitudinem gentium ac civitatum minorum, quae ex membris priscae cuiusdam familiae sensim sensimque essent enatae, donec tandem vi rerum gestarum in unum quasi corpus coaluissent. Quod si ponitur (id quod mihi a veritate minime recedere videtur), sacerdotum stirpem in veteri Aegypto non eiusdem fuisse originis ac reliquos ordines, sed ex Indiae finibus immigrasse: quod si perpenditur praeterea, hunc ordinem literarum dominium solum tenuisse veterisque Aegypti historiam per tot saeculorum seriem posterioribus aervis nobisque mandasse, cuius patere opinor, quomodo periodus nythis fabulisque referta imperium *Θεοκρατικόν*, melius nota et, ut ita dicam, historica, quae deinde successit, monarchicas offerat institutiones. Nunquam ex *Θεοκρατία* prodire potest *πολυκρατία* neque vel unquam prodiit. Quartum deinde argumentum prolatum est, geographicam Aegypti conditionem origini complurium regnorum quorum aliud ab alio non dependeret, favuisse, moremque populum in plures *castas* (vetus sit peregrino vocabulo) segregandi, et fabulam de colonis sacerdotum, qui diversorum deorum sectam ex omnibus, ut videtur, terrae plagis attulerant cultum, eius modi formam rei publicae apud Nilicolas vero magis similem reddere. Atqui iam supra monuimus, omnino in valle Nilotica deesse omnes limites naturales, quibus populi segregari solent, ita ut unum populum sub uno rege totam vallem incoluisse arbitrandum sit. Segregatio incolarum in diversos sui quemque iuris ordines nullum praebet argumentum pro opinione illa, secundum quam compluria uno eodemque tempore in Aegypto existerint regna, immo e contra, quod ex ipsa eius nodi divisionis natura et gentium, apud quos similis viguit segregatio, historia facile demonstrari potest, novam idque certum argumentum pro *μοναρχία*, quam a primis inde temporibus in Aegypto floruisse pro certo contendimus. Denique quintum argumentum, quod propositum est, tempore irruptionis et expulsionis *regum Pastorum* (*Πασταίων*) complures civitates una eademque aetate re vera in Aegypto exstitisse, quod, si extra omnem dubitationis aleam esset positum, omnium gravissimum censendum esset, nobismet ipsis, qui Thebanorum familiam et Pastorum reges in Aegypto coactaneas fuisse teste Manethone concedimus, omnium argumentorum, quae prolata sunt, maxime infirmum minimique ponderis esse videtur, quum nihil aliud nobis factum esse videatur, quam quod accidit in Francogallia saeculo aerae nostrae decimo quarto, quum Caroli huius nominis septimi regis, auctoritas in provinciis trans Ligerim agnosceretur, Angli autem septentrionalem terrae partem cum ipso totius regni capite,

Lutetis Parisiorum, integram tenerent. Sat supersunt in rerum gestarum historia exempla, legitimam auctoritatem a gente subiugata libenter laetique animo esse agnitam, ubi armorum vi potuit sustineri usurpatamque expulsare valuit, eamque ex aegulis, quo se recipere atque abscondere erat coacta, victricem tandem aliquando proliisio atque inimicos, qui legitimam usurpaverant, funditus stravisse. Ast ubi talia accidunt, nemo, qui sciat, quid in historia vocari solet *συγχροτισμός*, de eiusmodi complurium regnorum uno eodemque tempore vigentium aequalitate cogitabit. Iure igitur Rosellini⁵⁷⁾ ab hac ipsa regum familia argumentum contra perversam *συγχροτισμού* opinionem repetiit. Videbimus enim infra, ultimum gentis decimae septimae eiusque legitimae regem, qui vel Aahmes vel Thutmes appellatur in monumentis (*Διωσις ὅς καὶ Θέρμωσις* apud Syncellum, *Μισογραδοῦτμωσις* Manethonis apud Josephum, pastorum gentem ex valle Nilotica expulsisse eosque ad Avariū usque (Heropolin) fugasse, ubi vallo se contra Aegyptios praemunire coeperunt, quo facto rex monumenta Thebis et Memphide sub illorum dominatione vel laesa vel prorsus diruta restitnere ac restaurare coepit. Quod satis superque demonstratur ex inscriptione hieroglyphica, quae cum anaglypho eiusdem argumenti deprehenditur in *στῆλη* quadam, quam Hippolytus Rosellini invenit in lapidinis montis Mokattam versus austrum ab urbe Cahira, et in opere suo interpretatus ost. Ex illa procul dubio consequitur, ultimum gentis septimae decimae eiusque diopolitanae regem, cui propria sedes erant Thebae, totam Aegyptum nuper ab invasione barbarorum rapacium deliberatam sibi propriam evindicasse et Memphidem Thebasque restaurasse, priorique illi urbi forsitan maiorem etiam curam tribuisse, quam posteriori, quum prae reliquis a barbaris incurrentibus nullique cultui divino parentibus demolita esse videretur, qui et ipsi indesinenter a Pharaonibus in Aegypto superiore commorantibus fidsisque ipsorum adseclis infestabantur. Aliud praeterea argumentum contra *συγχροτισμῶν* derivari potest a stirpe regia Elephantinensi (dynastia quarta), quae ducentos quadraginta quinque annos imperium de Aegypto exercuisse cuiusque auctor ex ipsa illa insula fertur fuisse oriundus. Quod si igitur ponimus, roges esso intelligendos, qui hac in insula ducentos quadraginta quinque per annos imperium exercuissent, prorsus absurda prodiret conclusio, quod iam dudum monuit Jomardus⁵⁸⁾.

Anteaquam transimus ad interpretationem scitorum, quibus regum nomina ac tituli continentur, restat ut explicemus, qua ratione sit factum, ut regum nomina apud graecos scriptores in ipso indice Manethoniano supenunero differant prorsus ab iis, quao in monumentis coactaneis ita deprehenduntur, ut nulla restet dubitatio vel ambiguitas. Quod Champollio⁵⁹⁾ ingeniosissima maximequo probabili coniectura explicare conatus est ita, ut ad instar Sinesium imperatorum Pharaones nomen privatam nomenque regni publicum habuisse affirmaret. Comparat praeterea Champollio⁶⁰⁾ non sine veritatis quadam specie modum atque rationem, quo apud rerum gestarum scriptores mentio fit Lagidarum regum; quippe quia praesertim produci soleant ludibria ab Alexandrinorum cavillosa gente in eos terebrata, ex. gr. *Physcon, Auletes*, et quae sunt eius generis plura cognomina, dum in ipsis monumentis vera retineantur eaque *publica* nomina. Quo etiam pertinet, quod celeberrimum illud nomen Ramses sive Ramesses iuter tot, qui de Aegypti regibus et historia egerunt graecos romanosque scriptores apud solum Tacitum commemoratur ac tali etiam ratione, ut nemo dubitare possit, quin in ipsis monumentis sit deprenum. Ipsos, qui *Pharaones* nomine

appellativo vocantur reges in oro vulgi cognomina accepisse, inde cuius erit manifestum, qui considerat, quantopere necessum fuerit, ut aliquid addeset subsidium, quo in communi loquendi ratione alter ab altero posset discerni. Idem ille, quem iam indicavimus, suis pertingebatur in publicis, quae hieroglyphicis inscriptionibus tegebantur, monumentis ope scutorum, quibus tituli consignari solebant⁶¹). Ex ipsis etiam titulis aliquando nomina, quae posteritas tulit, originem cepisse iufra, pluribus demonstrabitur exemplis.

De scutis regiis, quibus regum nomina ac tituli compreheudentur, supra iam diximus (Sect. III, not. 11). Supra scutum tituli deprehendi solet compendium complexus illius, quem Champollion *εορτεν rex* interpretatus est et de quo supra fusius disseruimus in Sectione huius operis tertia, p. 105, et apud, regio dignitatis symbolum, quod patet ex loco Ammiani Marcellini quem adscripsimus in Append. nr. XXIV. Quamvis enim dicat Horapollon (I, 62): *λαόν προς βασιλεία πειθίγνιον δηλούντες μέλισσαν ζωγράφουσαι*, unde consequi videtur, apem populi potius gubernati quam regis populum gubernantis fuisse, tamen ex iis, quae in laudata paragrapho sequuntur verba, quibus origo symboli explicatur: *καί γάρ μόνον τών άλλων ζώων βασιλεία έχει, φ' τό λοιπόν τών μελισσών έπι-ται πλήθος, καθό και οι άνθρωποι πείθονται βασιλεῖ. αινίττονται δέ εκ της τού μέλιτος [γλυκύτητος καλ] εκ της τού κέντρου τού ζώου δυνάμεως, [ύτι χρι' τόν βασιλέα] χρηστών άμα και εύτονον είναι προς [τάς πράξεις] και διοικήσιν⁶²* — aperte patet paragraphi initium esse corruptum, finem esse mancam. Itaque facimus cum Hippolyto Rosellini⁶³), qui Ammiani probat explicationem, quam manifesto optime cum monumentorum consensu auctoritate. Scutum nominis vulgo habet pro inscriptione superscriptum *χηναλώσηκα, culpanserem*, quo signo hieroglyphico filii notio indicatur, et signum mimeticum solis. Itaque complexus iste signorum interpretandus est *επρη, filius Solis*, respondetque titulo Pharaonis, in quo nihil agnoscimus aliud nisi aegyptiacum *φρη* (quod exprimi solet signo mimetico, longe rarius eiusdem significationis symbolico), quo inscriptiones in scutis titularum, vix una alterave excepta, incipiunt⁶⁴). Alios honorum titulos partim in Sectione huius operis tertia recensuimus et interpretati sumus, partim iufra eo, quo occurrunt loco explicabuntur. Titulorum scutum, quod iam monuimus, eum in finem addebatur, ut eiusdem nominis reges facilius discernerentur. Rarissime factum est, ut reges tituli scutum sibi adrogarent, quod iam antecessorum aliquis publice in monumentis gestaverat⁶⁵). Vel antiquissimi reges, quum nulla prisco illo aevo metuenda esset ambiguitas uno tantummodo scuto utebantur, quod verum esse ceuset Rosellini⁶⁶), vel, quod mihi certe videtur vero similis etiam exinde patet, quod hic illic, quānvis raro, utrumque deprehendatur scutum, in monumentis nonnisi titularum scuta conservata sunt. Esse eum titulus, qui hisce annulis comprehenduntur, non nomina, inde manifestum est, quod omnes a titulo *φρη* initium habent. Itaque vero simillimum est, nomina veterum Pharaonum quindecim priorum gentium, paucis exceptis, nobis hodiernum latere. Reginis nullum erat concessum tituli scutum, nec nisi unum mihi innotuit exceptionis exemplum reginae Tajaе, quae erat uxor Pharaonis Amenophis III. Memnonis⁶⁷), de quo infra disseretur.

Regum quindecim priorum familiarum haec supersunt scuta ac nomina:

1) Tab. XXI, fig. 1. Regis *Ηνῆς, Menis*, cuius nomina recte graeco verbo reddidit Eratosthenes, quum *Διώνος* interpretaretur (*Αμμόνιος*). Scutum reperitur in proces-

sione, quae insculpta est parieti cuidam Ramessei Thebani, de qua iam plus semel diximus. Secundum Flaviium Josephum regnavit dudum ante Abrahamum *).

2) Tab. XXI, fig. 2. Ἡοττῶα in hypogeis prope *Djizeh*, Σοῖσις Manethoni, Σάωσις Eratostheni. Secundum hunc nomen est interpretandum *χομασίης*, quod cum aegyptiaca congruit lingua, in qua ἡε significat *multum*, ῶα, ῶαι, *caesariem*, *comam*. Anglus Howard Wyse nuper scutum nominis in una camerarum interiorum magnae pyramidis prope *Djizeh* detexit **). Vexillum eius a doctore Ricci repertum in antro prope Wady-Magara continet nomen *ἡορ-ῶερε*, *Horus caelorum*. — Manethone teste auctor erat operis sacri (cfr. supra *Introduct.* not. 10) idcircoque annulo cuidam regio, quo nomen eius continetur superscriptum est signum sacerdotis (στυθέ). Quum Manetho Suphin vocet conditorem maximae pyramidum molis, quum praeterea in aliis etiam monumentis prope *Djizeh* vicum detectis scutum huiusce regis sit repertum, nemo dubitabit, quin idem sit ille, atque *Χεώψ* Herodoti, *Χέμβης* Diodori ⁶⁸⁾, quod etiam si non certissima essent argumenta a nobis allata, ex ipso nomine patuisset.

3) — — — 3: Σησοφις; Sensufis, i. e. quod recte iam monuit Wilkinson ⁶⁹⁾, frater *Suphis*, apud Manethonem vocatus *Suphis alter*, apud Eratosthenem *Sensaphis*, *Chephen* Herodoti, qui erat frater Cheopis. — Huius quoque annulus repertus est in hypogeis prope *Djizeh*, ubi etiam deprehenduntur tres sequentes:

4) — — — 4: Ρησοφ, Ρησω (Ἡοττη, *Soris*) caput familiae regiae quartae. Quod certissimis argumentis demonstravit Hipp. Rosellini (*M. St.* III, 1, p. 3), qui ei locum tribuit ante *Suphin*.

5) — — — 5: Ρη-νοφρε-ρη-ρα, secundum Rosellinium, (*M. Stor.* I, p. 131), qui cuncta signa censet esse symbolica, *Sol beneficus oblationum*.

6) — — — 6:..... Ut nomen possit interpretari, deest vocabulum aegyptiacum, quo appellabatur *statua sedentis hominis*.

Praeter haec, quae iam commemoravimus, nomina Champollio et Rosellini longam aliorum nominum seriem reppererunt, quibus reges quidam praeiorum familiarum nuncupati sunt, quod patet tum ex monumentorum (si technicam adorationem spectas) natura, in quibus sunt inventa, tum ex ipsa forma ac significatione nominum. Alia in senioris aevi aedificiis sunt reperta, obiter commemorata in inscriptionibus hieroglyphicis iuxta nomina regum, quibus in iunioribus familiis certus dari potest locus, alia in ruderiorum antiquiorum aedificiorum, quibus usi sunt reges senioris aevi in novis operibus construendis. Prae reliquis Rosellini longam eius modi nominum regionum seriem detexit in parietibus conclavis, quod pertinuerat olim ad palatium Karnacense, quorum ea, quae interpretari licet, a nobis adscripta sunt in tab. XX, nr. 7 sqq.

7) Ρη-σε-ρη, Remeran, *Sol nomen dilectum*. Cfr. Burton, *Excerpt. hieroglyph.*, nr. I, tab. XIV. In scuto titulo praepriis observandum est, iam illa aetate occurrere

*) *Antiq. Judaic.* VIII, 6, 2: ἀπὸ Μινῶν τοῦ Μίμιν οἰκοδομήσαντος, ὃς ἴσται πολλοὺς ἱεροσολῶν ἱερῶν τοῦ πάππου ἡμῶν Ἀβράμιν.

**) Cfr. Rich. Lepsius in *Bulletino dell' istituto di corrispondenza archeologica*, 1837, nr. VII. VIII. p. 121.

titulum *domini superioris et inferioris Aegypti*. In vasibus ad communem vitae usum pertinentibus nomen huius regis plus una vice repertum est. [Cfr. Rosellini, *M. Gr. Tar. nr. LIII, fig. 24*. Vol. II, p. 336.]

7b) $\Phi\kappa\text{-}\alpha\alpha\alpha\iota$, *dilectus Soli*, cuius titulus, quem adscriptis Burton (*Exc. hieroglyph. tab. X.*) interpretandus est: $\epsilon\upsilon\phi$ sive $\epsilon\alpha\rho\text{-}\phi\upsilon\iota\text{-}\alpha\alpha\alpha\iota\text{-}\tau\omicron\text{-}\tau\omicron$, $\epsilon\iota\pi\kappa\ \tau\upsilon\mu\omicron\varsigma\ \pi\tau\tau$; *Horus Sol amarus utrumque mundum, filius solis dans vitam in perpetuum*.

8) $\Phi\kappa\text{-}\alpha\epsilon\tau\alpha\gamma\omicron$, Remetauo, *Sol vocatus ad iustitiam*.

9) $\Phi\kappa\text{-}\rho\omicron\upsilon\phi\epsilon\text{-}\iota\upsilon\alpha$, Renophranka, *Sol clementia oblationum*. Idem scutum praenominis $\epsilon\iota\mu\iota$ vexillo inscripto $\kappa\tau\epsilon\ \mu\upsilon\iota\omicron\tau$, *deus dominantium*, deprehenditur in monumento musci Parisiensis. [Cfr. Rosellini *M. St. III, I, p. 15*. Tab. adnexa pag. p. 46. illius voluminis, fig. 9.]

10) $\Phi\kappa\text{-}\mu\epsilon\gamma\text{-}\mu\epsilon\tau$ (sive $\mu\alpha\alpha$ vel $\mu\upsilon\mu\tau$), *Sol magnus dominus*. Cuius regis annulus etiam secundus est in processione Raméssci, qua producuntur reges familiae decimae octavae. Ante primum illius stirpis regem tres alii commemorantur, qui procul dubio inter omnes anterioris aevi Aegyptiacos reges huic familiae quodam vinculo erant connexi. Quorum primus est Menes, secundus, si vera est coniectura Rosellini (*M. St. I, p. 136*) caput undecimae faulliae, quae in Aegypto regnavit, i. e. Diospolitanae primae, octavus omnium Aegypti regum, tertius Thutmosis, ultimus regum familiae septimae et decimae. Ac re vera nullius hoc loco aptior poterat fieri mentio, quam illius, qui longum Diospolitaram regum (ab undecima inde usque ad vigesimam, excepta decima quarta, quae erat Xoïtica) exorsus est. Anglus Felix arbitrabatur, contineri illo scuto agnomen Menis regis, quod duobus argumentis idoneis refellit Rosellini, altero, quia in illo monumento omnes reges uno tantummodo annulo (quo praenomen vel titulus continetur) indicantur, tum quia antiquissimi reges non nisi uno utebantur nomine, cum peculiare scutum, quod titulos contineret, superfluum esset illa remota aetate. Quorum argumentorum prius iam sufficit, ut opinio ab Anglo Felix proposita prorsus refutetur; alterum certe supervacaneum est, ac nisi magnopere fallimur, siquidem vera sunt, quae supra exposuimus, prorsus erroneum.

11) $\Phi\kappa\text{-}\iota\mu\omicron\tau\epsilon\text{-}\tau\omicron$, *aureus sol mundi*.

12) $\Phi\kappa\text{-}\dots\dots\dots$, *Sol vigilantiae* [custodiae].

13) $\Phi\kappa\text{-}\epsilon\mu\alpha\delta\epsilon\upsilon\tau$, *Sol victor*.

14) $\Phi\kappa\text{-}\epsilon\mu\mu$, quod nomen Rosellini vertit *Sol submittens*.

15) $\Phi\kappa\text{-}\mu\alpha\text{-}\iota\tau\omicron$, *Sol mundo oblatu*. Quod scutum nominis prorsus congruit cum scuto tituli regis Osortasen I, familiae regiae decimae octavae.

16) $\Phi\kappa\text{-}\epsilon\alpha\mu\epsilon$ (λ) $\tau\alpha\epsilon$. *Sol vivens in iustitia*.

17) $\Phi\kappa\text{-}\dots\dots\dots$, *Sol sacra offerens*, secundum interpretationem Rosellini.

18) $\Phi\kappa\text{-}\alpha\mu\alpha\text{-}\mu\iota\text{-}\mu\alpha$, *Sol, amicus oblationibus*.

19) $\Phi\kappa\text{-}\dots\dots\dots$, *Sol, praesidium dominantium in regione inferiori*.

20) $\Phi\kappa\text{-}\mu\epsilon\text{-}\iota\tau\omicron$, *Sol castigator mundi*.

21) $\Phi\kappa\text{-}\alpha\mu\alpha\text{-}\mu\epsilon\tau$, *Sol, amicus perfectioni*.

22) Hoc sub numero coniunximus scuta nominis (a) et tituli (b) regis cuiusdam Icc vel Aec vel Oec, cuius cognomen erat *Sol devotus stabilitati*. Reperta sunt in sepulcro viri cuiusdam Menophres appellati, quod exstat in hypogeis prope *Sakkarah*⁷⁰⁾.

Regibus quindecim priorum familiarum, quibus certus secundum ordinem adsignari nequit locus adnumerandi etiam sunt ii, quos iam recensuimus:

23) Που, Φιφι vel Φφι, in sepulcro prope vicum *Zaviet-el-Meitun* in limine Heptanonididis situm.

24) Ρη-ωγε, *Sol castigator*, in sepulcro, quod est inter pulcherrima, prope vicum Beni-Hassan. Nomen insertum est titulo loci cuiusdam, qui vocatur: ταιουκ ηρη-ωγε (-καρ), *Nutrix terra* (regis) *Reophe*.

25) Tria scuta, quae dedimus sub literis a, b, c, sunt scuta tituli et nominis regis cuiusdam eiusque uxoris:

a. ΣΟΥΤΕΡ ΟΥΓΕ ΖΑΪΤΑΙΕ (ΡΗ-ΠΟΥΡΕ-ΗΜΙΤΟ-ΣΟΥΤΗ ΗΡΗ), *Rex vivens in iustitia (Sol beneficus mundorum, approbatus Soli)*.

b. ΣΙ-ΡΗ-ΩΥΓΕ ΖΑΪΤΑΙΕ (ΙΤΗ ΡΗ.....) *Filius Solis, vivens in iustitia, (discus solaris.....)*. Quid tria extrema signa indicent, haud liquido constat.

c. ΣΟΥΤΕΡ-ΖΙΜΕ-ΤΥΡ (ΙΤΗ ΗΜΟΥΡΕ ΒΟΥΡΑΥΤ), *Regia uxor, magna (discus solaris beneficorum Nofrait)*.

26) ΣΟΥΤΕΡ (ΡΗ-ΚΑ-ΑΜΑ), *Rex, Sol amarus oblationes*. Repertum est scutum in sepulcro prope *Siut*, Lycopolin veterum.

27) Praenomen, quod continetur in hoc scuto, per Hippolytum Rosellinum in vetustissimo sepulcro prope Eilythuiam invento, explicari potest hisce verbis: *Sol, Tutela inferioris regionis mundi i. e. Aegypti inferioris*. Supra scutum deprehenditur unus ex titulis vulgaribus regum Aegyptiorum: ΤΥΡ-ΠΟΥΡΕ, *Deus beneficus*.

28) Duo scuta literis a et b indicata continent titulos et nomen regis Σεκωφ, Sevekothph, quem Salt et Wilkinson false dixerunt esse dixerunt, quam regem familiae vigesimaе quintaе, qui Sabako vocatur. Utrumque scutum una cum tertio (c), in quo nomen dei Sewek symbolice crocodilo indicatur (vide supra Section. III.) in rudibus Abydi urbis repertum est. Huius regis duae in museo Parisiensi adservantur staturae, quarum altera fere naturalis magnitudinis continet inscriptionem *): ΠΤΡ-ΠΟΥΡΕ ΝΕΗ-Η-ΤΟ-ΤΟ (ΡΗ-Ψ [Ψ]-ΠΟΥΡΕ) ΣΙΡΗ (ΣΕΚΩΦ), *Deus bonus, dominus utriusque mundi (Sol dominus benignus) filius Solis (Sevekothph)* altera formae colossaeae granite roseo (*granito rosso*) constructa titulum offert a superiore paulo discrepantem. Cave, ne eum confundas cum alio quodam eiusdem nominis rege, cuius scutum repertum est in stela quadam Lutetis Parisiorum hodie adservata. In vexillo eiusdem regis deprehenditur inscriptio: ΖΑΡ-ΨΗΡ-ΩΥΓΕ-ΤΟ-ΤΟ, *Horus magnus, corrector utriusque mundi [Aegypti]*.

29) Duo scuta, quae Rosellinius (p. 145) interpretatur: *Rex faciens iustitiam, dominus mundi* (Terei vel Nutei, siquidem signum, quo divinitas indicatur duplici ratione legere licet, vel ΤΥΡ vel ΠΟΥΤ) *divinus moderator regionis beneficentiae et aequitatis,*

* Cfr. Rosellini, *Monumenti storici* P. III, T. I, p. 13 sqq.

in sepulcro inchoato sed non absoluto prope vicum *Biban-el-Muluk* [sepulcra regum] reperta sunt.

30) Ἰταβήην Vel Ἀταβήην, Itenboschen vel Atenboschen^{*)}, cui titulus fuit: *Domini mundi* (*Sol bonus utriusque mundi, probatus Soli*). Uxor eius vocabatur: ἄτη ἡμοσπε, Τηοσρατ i. e. *discus benevolentiae*, Tinofruit.

31) Σοῦρη (Ρη-ἡ-Οερ vel Οῦερ), *Res, Sol custodiae*, quod praenomen una cum vexillo delineavit Ricci prope vicum *Wady-Magara*^{**)}. Quod si perpenditur, a familia inde regum decima sexta frequenter occurrere nomen Osortasen, cuius primae syllabae cum illo nomine congruunt, vix licet dubitare, quin decimae quintae sit ille adscribendus.

Scuta regum familiae decimae quintae deprehenduntur in tabula Abydena, quae (proh dolor!) temporum hominumque iniuria adeo est laesa, ut unum tantummodo aliqua certitudine interpretari liceat. Quae tabula (quam rectius *parietiam* appellaveris *picturam*) anno huius saeculi decimo octavo ab Anglo W. John Bankes reperta est, qui ut Abydi urbis rudera melius investigare ac perscrutare posset, propriis sumptibus prope vicum *El-Haraba* (ita enim hodie vocatur Abydus antiquorum) solum perfodi iussit. Accuratam archetypi descriptionem ad fidem delineationum inter se congruentiam Anglorum Bankes et Wilkinson dedit Young in Collectione, quam paravit, inscriptionum hieroglyphicarum⁷²). Etiam Gallus Cailliaud⁷³) quem iniuria critici nonnulli negligenter rem egisse dictabant, eam, dum in Aegypto degebat, delineavit, quamvis negari nequeat, eum omisisse scuta nonnulla, ita ut Champollion⁷⁴), qui huius exemplaris ope decimam octavam regum familiae reproducere conabatur, repetita vice in errores incidit. Ast turpis erat ac contumeliosa criminatio ista, qua innocentem Champollionem vilis obtrectator Klaprothius insectabatur (de quo iam diximus in fine sectionis huius operis tertiae), consulto eum adulterasse, depravasse, interpolasse tabulam, qualem Cailliaud delinquerat⁷⁵). Qui nuper matura morte vivis est ereptus Mimaut, Consul princeps Francogallorum in Aegypto, rudera transtulit Lutetiam Parisiorum ubi hodiernum adservantur⁷⁶).

Tabula, quam secundum delineationem Rosellini deditur in tabul. nostr. XIX. tribus constat scutorum ordinibus, quorum non exigua pars perit laeso pariete, cui erat insculpta. Ordo praenominum, quibus indicabantur reges Pharaonici dynastiae decimae octavae inchoatur a nr. XLI. Sex priora (nr. XXXV - XL) scuta continent titulos regum ex familia decima septima oriundorum; in quinque illis, quae ea praecedunt, de quibus diximus, reperta essent praenomina quinque, qui fuerunt, regum familiae decimae sextae, nisi lacuna exstaret in ipsa tabula. Restat scutorum numerus XXIX. Quae, quod evidentissime, ut solet, demonstravit Rosellinius (*l. l.*, p. 152) nullius alius familiae nomina praebere queunt, nisi decimae quintae. Etenim decima quarta composita erat septuaginta septem regibus Xoïtibus, quibus nulla interessit consanguinitas cum regibus familiae Diospolitanae, quibus procul dubio adnumerandus est Ramesses ille huius nominis tertius, cuius scuta, tam nominis quam titularum, totam expleat imam figurarum seriem. Accedit,

*) Rosellini, *l. l.*, p. 8 sqq.

**) Rosellini, *l. l.* p. 15 sqq.

**) Cfr. *Description des Antiquités Égyptiennes*

etc., composant la collection de feu M. J. F. Mi-maut, par I. I. Dubois. Paris 1837, 8. Vide praetera Rosellini, *Monum. St. III*, 1, p. 16 - 19.

quod non omnibus vacabat locus, neque ullum excogitari potest argumentum, cur ordo regum ab eorum ullo inceptis, qui caput familiae cuiusdam non fuisset. Minime vero puti, quemquam certis probare posse argumentis, quod facere conatus est Rosellinius, numerum regum, quibus quindecim priores familiae componebantur *), non maiorem fuisse, quam XXIX. Facillime enim fieri poterat, ut quod supra factum vidimus in *processione Ramessesi*; tab. XX.) series maiorum Ramessis tertii a Mene inchoasset, quem statim excipiebat auctor generis undecimi, fortassis etiam capita familiarum duodecimae et decimae tertiae. Mihi quidem, si omnino fides tribuenda venerando illi antiquitatis monumento, qua de re nemo, nisi infaustae vanitatis homo, hodie dubitat, luce meridiana clarius videtur, numerum regum familiae decimae quintae haud maiorem fuisse quam XXIX. Atqui supremum tabulae Abydenae ordo adeo est laesus, ut unum tantummodo scutum aliqua cum certitudine interpretari liceat (nr. XXVI). Rosellinius praenomen, quod dedimus in tabulae nostrae XXI. fig. 30, $\sigma\nu\epsilon\rho\upsilon\epsilon\text{-}\eta\text{-}\kappa\alpha$, italice reddit: *il benefico dell' offerta*. Syllaba $\sigma\omicron\tau$, qua clauditur scutum, nihil ait esse aliud, nisi vulgare quoddam artificium, quod saepe recurrit, ut scutum expleatur, ideoque esse absque omni significatione, qua in re nullum fore critici ingenii hominem opinor, qui ei adstipuletur. Wilkinsonus praeterea affert nomen regis familiae decimae quintae, cuius scuta dedimus in tab. I. fig. 31. a. b.

Clariorem lucem praebent monumenta regum ex familiis insequentibus, atque iam in decima sexta successit Hippolyto Rosellinio, ut duorum postremorum regum nomina in sepulcro prope vicum *Beni-Hassan* detegeret, quod erat gentilicium tribuno cuidam militum *Nevothph* appellato. Deprehenduntur ibi quatuor scuta titulorum, quorum duo postrema congruunt cum scutis nr. XXXVI et XXXV tabulae Abydenae, quae titulos continent duorum priorum regum familiae decimae septimae, unde patet, duo reliqua scuta duobus postremis regibus familiae decimae sextae esse adscribenda. Praeterea in sepulcro paulo ante commemorato plus semel apparent scuta titulorum, quibus unice opus erat, ut reges alter ab altero distingui possent, iuncta cum scutis suis nomina ipsa continentibus. Exinde intelligitur, quarto decimae sextae familiae regi nomen fuisse $\sigma\epsilon\tau\tau\epsilon\eta$, *Osortasen* (I). Anteaquam vero exponimus, quae de hoc rege nobis innotuerunt, paululum commoramur apud patrem eius, cuius facta est mentio in inscriptione statucae cuiusdam, cuius hodie fragmentum tantummodo superest, pedes enim cum sedili. Primum statucae postquam haec Aegyptum patriam deseruit, possessor fuit *Capranesi*, nobilis Romanus, deinde emta est a *Bunsenio*. In inscriptione deprehenditur nomen patris huius primi *Osortasen*, tertii igitur regis familiae decimae sextae. Iam ante Rosellinium *Richardus Lepsius* huius statucae descriptionem dederat **). In uno ex lateribus illius sedilis deprehenditur haec inscriptio ***): $\sigma\omicron\tau\tau\eta$ ($\rho\eta\text{-}\kappa\alpha\text{-}\eta\text{-}\tau\omicron$) $\tau\eta\sigma\epsilon$ $\kappa\tau\tau$ $\alpha\lambda\epsilon\upsilon\epsilon\tau\epsilon$ $\mu\alpha\lambda\acute{\iota}\text{-}\theta$ η $\alpha\tau\eta$ ($\eta\eta\epsilon\eta\omega\tau$) $\sigma\omicron\tau\tau\eta$ ($\rho\eta\text{-}\eta\text{-}\sigma\epsilon\tau$ vel $\sigma\tau\epsilon\tau$) $\alpha\lambda\epsilon\upsilon\epsilon\tau\epsilon$ η $\tau\omicron\tau\tau$ [$\tau\omicron\sigma\tau\tau$] $\delta\epsilon$ $\lambda\epsilon\tau$ — ($\mu\eta\epsilon$) $\epsilon\tau\epsilon\tau\epsilon$ $\eta\eta$ $\tau\eta\sigma\epsilon$ $\kappa\tau\tau$ i. e. *Res (Sol oblatum mundo) largitor vitae in perpetuum, fecit hanc durabilem constructionem patri suo regi (Soli custoditae), fecit statuam lapide durabili facienti se iugiter circifcatorem*. Eadem repetita

*) Index eorum deest in catalogo Manethonis.

**) *Bulletino dell' Istituto di Corrispondenza archeologica*, luglio e agosto 1837, p. 120 sq.

***) Rosellini, *M. Sc.*, Tom. III, P. I, p. 21 sqq. coll. tab. adnexam paginae 46 eiusdem voluminis, nr. XI.

est in altero sedilis latere ita tamen, ut nonnulla differant. Praesertim loco scuti, quo titulus patris continetur, ibi deprehenditur scutum nominis, quod legendum est $\Delta\alpha\mu\alpha$ vel Oam .

Iam redeamus ad regem Osartasen I . Scutum tituli, uti iam ex adlata inscriptione patet, continet titulum *Sol oblatus mundo* (32, a. b. Fig. c. praebet vexillum eiusdem regis. Qui rex haud alius esse videtur, atque Amesses vel Amosis , cuius obiter mentio facta est in verbis quibusdam Eusebii ⁷⁶⁾, qui eum circa annum centesimum sexagesimum primum stirpis decimae sextae vixisse ait ⁷⁷⁾. Per longum temporis spatium eum regnasse exinde patet, quod in sepulcro quodam prope *Beni-Hassan* annus regni eius commemoratur quadragessimus tertius. Supersunt innumera monumenta ab hoc rege constructa, quibus elucet, quantopere artificibus praesidium fuerit ac fautor. Quo pertinent duo obelisci, alter^{†)} Crocodilopoli in nomo Arsinoitico (*Fayyum*), alter Heliopoli^{**)}; sepulcra prope *Beni-Hassan* eo regnante constructa et excavata, quae tanta perfectione omnibus numeris sunt absoluta, ut, quantopere sub hoc rege floruerint artes manifesto eluceat; praeterea stele prope secundam Nili catadupam in Nubia in lucem protracta, quae hodie adservatur in museo Florentino ⁷⁸⁾, cuius inscriptione demonstratur, hunc regem bello non minus quam pace excelluisse. Quibus monumentis nuper alia quaedam accesserunt: quae recensuit et interpretatus est Rosellinius (*l. l.*), quae inter notandae etiam sunt stelae, quarum nonnullae adservantur hodie in Museo Parisiensi, aliae Lugduni Batavorum, descriptae a Conrado Leemans ⁷⁹⁾. Omnium pretiosissima est stela illa argumenti historici, quae hodie adservatur in museo Florentino, accurate descripta et explicata ab $\text{Hippolyto Rosellini}$ †). Commemorantur in inscriptione eius quatuor populi prorsus ignoti Libyae interioris, quorum nomina haec sunt: Schameik (*Schameik*), Ratsoa terra *Ratsoa*, vel terra *gentis Soa* [quando Rat sumitur pro appellativo, *race, razza*]; $\text{Septem signorum quartum est ignotum}$. Quantum etiam adest nomen, sed adeo deletum, ut legi nequeat.

Successor eius, quem Wilkinson ⁷⁹⁾ appellat Amun-ni-gori , vocabatur $\Delta\alpha\mu\alpha\text{-}\Delta\alpha\epsilon$ *Amenemhe*. Scutum tituli (33, a¹), quod Rosellinius interpretatur: *Sol perfectus in iustitia*, deprehenditur inter quatuor illa, quorum supra mentionem fecimus, scuta coniuncta in sepulcro prope *Beni-Hassan*, paululum truncata fig. 34. Vexillum dedimus

⁷⁶⁾ Burton , *Exc. hierogl.*, II, tab. 29.

⁷⁷⁾ Rudera eius conspicuatur obelisci prope hodiernum vicum *Mataryeh*. Quatuor fides iam publicaverat Burton , *Excerpta hieroglyphica*, nr. II; unam reproduxit Rosellini , *M. Rel. Tab. XXV*, 1, et interpretatus est in *Monom. Stor.* III, 1, p. 33 — 37. Alterum etiam obeliscum, prioris comitum ibi aliquando stetit, tum ex more Aegyptiorum fit probabile, tum ex traditionibus vulgi fere certum est. Cfr. Wilkinson , *Topography of Thebes*, p. 316.

⁷⁸⁾ *Monumens Égyptiens*, etc. (Lugd. Batav. 1838, 8.), p. 32 sqq.

†) *Monumenti Storici*, III, 1, p. 38 sqq. I, p. 159. *Monumenti Religiosi*, Tav. XXV, fig. 4. Apud Champollion , *Monumens d'Égypte et de Nubie*, Tom. I, Pl. I, p. 1, eadem delineata est stela, sed talem in modum defigurata, ut vix agnosci possit. Quae negligentia non est Champollionis , sed editorum, quibus omnis decet hieroglyphicae litteraturae cognitio. Etenim repetitum est vetus exemplar, quod in prioro suo per Aegyptium itinere numibus Summi Anglorum consulis Salt suscepti, fecit Dr. Ricci .

fig. 33, c. Regem Amenemhe, qui quarto regni sui anno cecidit in proelio contra pastores (εργαστ), Manetho vocat *Tinaum*, Syncellus⁸⁰ *Coucharin*.

Epocha huius familiae regiae, quam Rosellinius derivare conatus est ex observationibus quibusdam, quas fecerat de numeris a Manethone tanquam summa regni uniuscuiusque familiae indicatis, nobis, quibus id potissimum curae est, explicandi, qua ratione hieroglyphicae inscriptiones sint legendae atque interpretandae, ac demonstrandi, quibus inde repeti queat fructus in explicatione antiquitatum Aegyptiacarum, exigui tantummodo est momenti, necnisi obiter commemoramus, Rosellinium initium huius regiae familiae posuisse in anno MMCLXXII a. Chr. nat. eiusque finem in anno MMLXXXII. Quaestio de chronologia Pharaonum procul dubio partem efficeret hieroglyphicae doctrinae, si fieri posset, ut ex aliqua hieroglyphica inscriptione repereretur initium indicis chronologici, quod nunquam fore pro certo fere affirmare licet. Ad hunc usque diem historia Aegypti non nisi *συγχρονισμοίς* vel absoluta quadam temporum notatione eaque Graecorum scriptorum auctoritate nixa, cum reliquorum veteris mundi populorum historia connecti poterat, quod complures docti viri, suo quisque iure, instituere ac perficere sunt conati. Omnes disquisitiones, quae tanquam fundamento superstructae sunt numeris a Josepho, Ensebio, Syncello aliisque ex perdito Manethonis opere repetitis nobisque hac ratione conservatis, propter dubiam eorum fidem, quae non nisi accurata omnium, quae aetatem tulere, fragmentorum collectione removeri potest, vel prorsus infaustum habnere eventum, aut certe de novo sunt inchoandae. Quo pertinent ea, quae disseruerunt Perizonius⁸¹, Potocki⁸², Prichard⁸³, Rask⁸⁴, aliique⁸⁵, qui *συγχρονισμοίς* ope finem adsequi sunt conati, quum eius modi uterentur datis, qualia sunt exitus Israëlitarum ex Aegypto, demigratio Danai, Cecropis aliaque huius generis similia. Champollion-Figeac⁸⁶ alteram inivit viam, quum ope loci cuiusdam apud Syncellum⁸⁷, in quo periodum Sothiacam commemoratam esse opinabatur, eorumque, quae Graeci Romanique scriptores, praesertim Censorinus⁸⁸ et Theon⁸⁹ de periodo illa nobis tradidere⁹⁰, absolutam quandam epocham constituere conaretur. Atqui Bunsenius⁹¹ alium quandam locum Syncelli⁹² comparavit, ex quo liquido demonstrari potest, non de periodo Sothiaca disserere scriptorem, sed de regis cynici circuli familiis. Nos quidem in iis, quae sequuntur, constanter temporum definitiones a Rosellinio datas obiter indicabimus, nullis tamen additis argumentis, ita ut facile sit perspectu, nos certam iis minime tribuere fidem.

Ultimo rege familiae decimae sextae regnante irruerunt, quod iam supra commemoravimus, εργαστ in Aegyptum⁹³. Certus fidusque unus tantum modo in hisce historiarum tenebris exstat dux Manetho, cuius verba invasionem populi pastorum spectantia et illustrantia, integra ad verbum tenus servata sunt apud Josephum (cf. *Append.* nr. XXVII) et in versione armeniaca operis Eusebiani⁹⁴. Prima, quae sese nobis offert quaestio, naturam huius populi meris pastoribus, uti dicitur, constantis (ut recentioris aevi vocabulo utar, *nomadici*) indagaturis, est de origine eius instituenda. Fuerunt, qui arabicam gentem fuisse arbitrentur, quod ex ipsis Manethonis verbis non elucet: Josephus contra omnes criticae artis leges populi sui atavos fuisse perhibet, ita ut iteram semiticae stirpis eos fuisse legamus. Quam opinionem veram esse censuit Perizonius⁹⁵; falsam esse ex Pentateucho certissimis, nisi egregie fallimur, probari potest argumentis. Aegyptiis

populo agros suos colenti pastores erant exosissimi⁹⁶⁾; nihil tamen secius Abraam, princeps quidam Beduinorum, benigne ac liberaliter exceptus est⁹⁷⁾, inmo etiam Josephus Pharaoni, cum familiam suam eius in fidem ac clientelam traderet, pastores esse diserte dicebat⁹⁸⁾. Cum chronographis igitur statuendum videtur, *patriarchas*, qui vocari solent Hebraeorum dominantibus in Aegypto regibus pastoribus vixisse ac Niloticam vallem frequentasse. Josephus autem, cui procul dubio lingua erat familiaris, qua regia domus utebatur, interprete usus est⁹⁹⁾, quum fratres alloquebatur; unde manifesto patet, linguam semiticae originis non fuisse, licet nomen a Pharaone Josepho datum, quod aegyptiacae aperte est originis¹⁰⁰⁾, minime probet, aegyptiacae eos esse locutos, sed nihil aliud, nisi secundum morem omnium, qui terras expugnavere populosque subiugaverunt, eos lingua populi esse usos, ubi cum populo esset agendum. Caerulei oculi, caesaries flava, in rubrum fere vergens colorem, quibus statim agnoscuntur captivi in monumentis familiae decimae septimae et decimae octavae delineati, qui secundum adpositam inscriptionem hieroglyphicam erant *guc* i. e. *Hyksos* (חַקְסוֹס, quemadmodum scribere solebat Champollion), gentem istam scythicis populis affinem fuisse probat, eodemque agnoscit Bosellinius¹⁰¹⁾ non sine iure in *rubris Idumaeis* אֲדוּמִי, rubrisque Phoeniciis, *ἀδελφοὶ Φοίνικες* qui apud Syncellum vocantur. Atque hic loci mentio facienda est essedi, quod in praenao catacombarum thebaicarum repererunt docti Florentini, qui una cum Champollione et Rosellinio Aegyptum frequentarunt. Quod essedum, longe diversum ab aegyptiacis, quorum imago toties recurrit in parietibus palatii Karnacensis aliisque in locis scythicae fuisse originis ab omnibus fere eruditis viris nec sine iure contenditur¹⁰²⁾.

Peregrinae regum familiae nullum remansit vestigium in monumentis veteris Aegypti, quod nemini mirum videbitur (quamvis fuerint viri docti, qui hoc argumento demonstrare volebant, reges illos minime tam longum temporis spatium in Aegypto regnasse), at vestigia adsunt familiae legitimae in Aegypto superiore Nubiaeque inferiori, unde indesinenter peregrinos hostes infestabant. Quibus continuis pugnis proelisque in superiore mediaque Aegypto multa illarum regionum monumenta interiere^{*)}. Quamvis nihil de ea dictum sit in fragmentis operis Manethoniani, quae familiam spectant regiam decimam et septimam, tamen regnasse illius familiae reges coevos regibus pastoribus, elucet ex verbis disertis Julii Africani apud Syncellum¹⁰³⁾. Nomina quae illic loci non sunt indicata, ex tabula Abydena agnoscimus, vereque durasse legitimam familiam concludere licet ex ratione, qua regum pastorum desiit imperium: ex hellicoso Aegyptiorum animo sub regibus familiae decimae octavae, quem aluerunt continuae pugnae contra peregrinos pugnatae.

Annulus cui numerus XXXIV. in tabula Abydena continet praenomen regis Timai Concharis vel Amenemhe I. ultimi regis familiae decimae sextae; deinde qui sequitur annulus numero XLI indicatus nomen regis Amenophet vel Amenophis, a quo initium cepit familia decima octava. Hinc consequitur, sex scutis, quibus numerus est, a XXXV. usque ad XL., praenomina sedecim regum legitimorum familiae regiae decimae septimae (diospolitanae vel thebaeae) comprehendi. Primum illius familiae regem fuisse

*) Cf. Rosellini, *M. C.*, I. p. 73 sqq.

filium infelicis illius regis Timai Concharis *), patet, demonstrante sagacissimo Anglo Felix, ex inscriptione steles cuiusdam, quae olim erat Consulis aliquando Suecici in Aegypto Equitis Anastasii, hodie vero cum reliqua eius collectione adservatur in Museo Lugdunensi Batavorum. Ibi deprehenduntur imagines regis Amenemhe I duorumque, qui eum proxime exceperunt regum, tresque illi aperte praedicantur nominibus avi, patris ac filii, ita ut ipsa familia re vera non sit remota a regno vel interierit. Videtur potius eum tantummodo in finem novae statutum fuisse initium familiae, ut manifestius pateret, reges huius familiae coevos fuisse regibus pastoribus, quibus decimae septimae familiae nomen deinceps invaluit. Primus, a quo familia originem cepit, rex contra solitum morem¹⁰⁴) nomen patris sui infelicissimi adsumsit. In sepulcris prope *Beni-Hassan* titulus integer cum nomine legitur (35), ita interpretandus: $\text{COTTEH (H-n-ncrj-ni-nb) CPH (Δααδδρη)}$, *Rex (sol splendidus oblationum) filius solis (Amenemhe)*. Vexillum (35, c) continet inscriptionem phoneticis signis exaratam: COP-PI CPH ΔΤΑΕ , *Horus Sol . . . . . in iustitia*. (Quid CPH significet, ignoramus). Wilkinson inde nomen effinxit regis cuiusdam Amunagori II, quem familiae regiae decimae sextae adnumeravit. Scutum tituli, quo utebatur regis Amenemhe successor deprehenditur in tabula Abydena (fig. 36), scutum nominis in sepulcris prope *Beni-Hassan*, et in stele illa, cuius paulo ante mentionem fecimus, collectionis Anastasiae. Inscriptio integra (3) ita est legenda: $\text{COTTEH (H-nb... TO) CPH (OCPTEN)}$, *Rex (Sol dominus mundi), filius Solis (Osortasen)*. Vexillum eiusdem regis (36, c) nondum est explicatum.

Tertius familiae huius decimae septimae rex eodem nomine utebatur: appellabatur enim *Osortasen* (III). Scutum tituli (37, a) verba continens: *Sol (dominator oblationum)* deprehenditur in tabula Abydena (nr. XXXVII), scutum nominis repertum est in rupe sita in litore occidentali Nili prope primam catadupam. In templo vici hodierni *Semneh Ricci* descripsit inscriptionem hieroglyphicam ad regem Thutmosin IV. familiae decimae octavae pertinentem, ex qua elucet, memoriam huius regis in Nubia Aegyptoque diu temporis viguisse. Multa praeterea alia exstant documenta, quibus demonstrare licet, hunc regem prae reliquis a regibus successoribus suis maxime fuisse aestumatum. Etiam Thutmosis V. rex praenomini sui regis *Osortasen* III. praenomen adiecit in parastata templi *Amadeni* (in latere septentrionali). Procul dubio *Osortasen* III. unus erat exigui regum ad familiam decimam septimam pertinentium numeri, qui fortiter atque indesinenter proliavere contra reges pastores (CPTCOC) eorumque incrementis pertinaciter resistere, unde intelligitur, quanta eius posteriore etiam aevo fuerit nominis reverentia. Regni illius regis unum tantummodo superest monumentum, CPTCOC funebris lapide calcario constructa, asphalto hic illic maculata et variegata, quae pertinuit ad militem quandam nominis *Eihanoft* servitio regis *Osortasen* III. addictum. Quod monumentum maximi procul dubio pretii nuperime adquisitum est Regio Museo Aegyptiaco Berolinensi, ubi hodie adservatur. Wilkinson huic regi adscribit etiam scutum nominis a nobis delineatum in tab. XXI, fig. 1,

*) Stelae duae huius regis adservantur in Museo Aegyptiaco Parisiensi (in veteri palatio Galliae regum *Louvre* vocato). Cfr. Rosellini. *M. Stor.*, III, 1, p. 46.

quod continet nomen $\text{Hofpe-}\gamma\tau\epsilon\text{n}$, *Nofre-Step*. Vexillum (tab. XXI, fig. 37, c) secundum Rosellinium interpretandum est: *fortis mundi*.

Scutum nominis, quod cohaeret cum scuto tituli nr. 38 tabulae Abydenae (cfr. tab. nonstram XXII, fig. 2.) est regis, qui successit regi Osortasen III. ac deprehenditur in inscriptione quadam prope *Wady-Magara*: quam descriperunt Nobilis Anglus Lord Prudhoe eiusque in itinere comes Felix, unde scutum et quae in eo continentur transscripsit Wilkinson *). Patet exinde, Pharaonem hunc eodem usum esse nomine, quo superiores quidem reges, Amenemhe (III, apud Wilkinsonum vocatur Annunamgori III.). Titulus fuit $\text{Pn-}\bar{\text{i}}-\gamma\tau\alpha\epsilon$, *Sol veritatis et iustitiae*. Certum est, eum diu temporis regno praefuisse, quippe quia in magna inscriptione prope vicum hodiernum *Subat-el-Quadim* indicatur regni illius annus quadragesimus quartus. Stelae funebres sub eius regno erectae adservantur in Museis Aegyptiacis Florentiae, Lutetiae Parisiorum et Holmiae Suecorum **). Scutum tituli quinti regis huius familiae (fig. 3.) continet praenomen $\text{Pn-}\mu\epsilon\tau\alpha\gamma\bar{\text{o}}$, *Sol vocatus in iustitiam* vel *Sol iustificatus*, quod congruit cum praenomine regis cuiusdam, cuius supra fecimus mentionem (tab. XXI, fig. 8.) ac saepenumero comparet in stelis Aegypti superioris. Scutum nominis ignoratur.

Ultimus huius regiae familiae rex, quo dominante pastorum gens ex valle Nilotica pelli coepit, nomen tulit *Misphragmuthosis* secundum Manethonem. Propter ea, quae fortiter gessit ac viriliter contra inimicos patriae suae, quam a barbarorum iugo liberavit eosque ita fugavit, ut *Avarin* ¹⁰⁵⁾, urbem inchoans ab Aegypti obsidione cinctam, sese reciperent, et pacto foedere cum primo insequentis familiae rege in Asiae deserta priscaque incunabula reverterentur, cum *Mene* rege primo, quem vel fabula vel historia fert, et cum capite undecimae (primae diopolitanae) familiae, tamquam unus inter optimos fortissimosque Aegypti reges ante decimam octavam regum familiam in processione illa supra iam plus semel a nobis commemorata *Ramesse* *Thebani* (Tab. XIX.) commemoratur, quae res adeo decepit Wilkinsonium, ut proximae quae deinde sequitur familiae eum adnumeraret. Nomen eius iamiam *Champollion* ¹⁰⁶⁾ dederat (cfr. Tab. XXII, fig. 4, b). Incertum tamen est, qua ratione sit legendum. Symbolicum enim *lunae* signum quum pronuntiari queat vel $\Delta\alpha\epsilon$ ($\text{Oo}\epsilon$) vel $\Theta\sigma\gamma\epsilon$, iure dubites, num nouinis forma fuerit $\Delta\alpha\epsilon\mu\alpha\epsilon$ an $\Theta\sigma\gamma\tau\alpha\epsilon$; ac re vera utraque huius Pharaonici nominis forma in excerptis, quae supersunt ex opere Manethoniano, occurrit, ubi verba (apud Syncellum) leguntur haec: *Ἀμωσις ὄς καὶ Θιδμωσις*. Nomen tituli Rosellinius interpretatur: *Sol dominus vigilantis*. In templo prope *Semuch* repetita vice recurrit nomen huius Pharaonis, comite scuto, quo continetur nomen uxoris (fig. 5) cum inscriptione: $\text{co}\gamma\tau\bar{\text{h}}\ \gamma\mu\alpha\epsilon$ ($\Delta\alpha\epsilon\mu\alpha\epsilon$ $\text{nospe-}\Delta\alpha\text{p}$), *regia uxor, Aahnes* [filia Luni] *Nofre Ari*. Regnante Thutmosi templa Memphis et Thebis restaurari coeperant, quod prae reliquis patet ex inscriptione monumenti supra iam nobis commemorati, exstructi a Thutmosi eius regni anno vigesimo secundo. Reges igitur huius familiae decimae septimae fuere:

*) Cfr. Barton, *Exc. hieroglyph.*, nr. I, plate XII.

**) Cfr. Rosellini, *Monumenti Storici* III, 1. p. 70 sq.

- I. Amenemhe II, filius regis Amenemhe I. (Tinaus-Concharis Graecorum).
 II. Osortasen II, illius filius.
 III. Osortasen III.
 IV. Amenemhe II.
 V. .... Rex quidam, cuius praenomen tantummodo innotuit.
 VI. Amosis vel Thutmosis (Misphragmuthosis vel Misphrathutmosis vocatus apud Manethonem. Nomen, quod ultimo commemoravimus loco, deprehenditur in variis Syncelli Eusebiique codicibus. Apud Josephum vocatur Alisphragmuthosis).
 Regnavit familia ab anno inde MMLXXXII. usque ad annum MDCCCXXII. a. Chr. n.

Sequitur familia decima octava omnium reliquarum longe celeberrima et clarissima, ita ut fama eius ad ipsos Graecos post longam saeculorum seriem pervenerit. Cuius familiae historiam, statim postquam eo pervenit, ut hieroglyphica signa posset interpretari, enucleare ac dilucidare conatus est Champollion, quem Augustae Taurinorum degere et musci Aegyptiaci monumenta explicare conaretur. Quamvis magus fuerit numerus monumentorum, quibus utebatur, plus tamen semel in errores incidit, qua de re nemo aequi animi iudex eum vituperabit. Felix¹⁰⁷⁾ et Wilkinson eiusmodi errores acerbè perstrinxerunt iam ante Rosellinium, qui huic regiae familiae prae reliquis peculiarem operam navavit. Ac digna fuit profecto eiusmodi opera ac studio haec familia tum propter res praeclare gestas domi forisque, tum propter ἱξοδοῦν filiorum Israël, tum denique propter ingentem, quae omnis generis supersunt, monumentorum numerum.

Limpidissimus, ex quo in historia huius familiae hauriri potest, fons est fragmentum quoddam Manethonis, quod ad verbum tenus servaverunt nobis Josephus¹⁰⁸⁾ et Eusebius¹⁰⁹⁾. Seriem regum huc pertinentium talem fuisse inde cognoscimus, qualem sequens tabula offert:

	Annos	menses
I. Thetmosis, expulsis pastoribus, regnavit	XXV	IV.
II. Chebron, eius filius	XIII	—
III. Amenophis	XX	VII.
IV. Amesses, eius soror	XXI	IX.
V. Mephres	XII	IX.
VI. Misphramuthosis	XXV	X.
VII. Thmosis	IX	VIII.
VIII. Amenophis	XXX	X.
IX. Horus	XXXVI	V.
X. Akenchres, eius filia	XII	I.
XI. Rathotis, illius frater	IX	—
XII. Achencheres	XII	V.
XIII. Acheucheris II.	XII	III.
XIV. Armais	IV	I.
XV. Ramesses	I	IV.
XVI. Armesses Meiamun	LXVI	II.
XVII. Amenophis	XIX	VI.

Summa CCCXXXIII.

Haec Manetho.

Praeterquam in tabula Abydena, de qua dictum est supra, deprehenduntur scuta titulorum, quibus indicabantur Pharaones huius regiae familiae, in *processione* Ramessעי Thebani, ubi undecim illa scuta a nobis numeris XI — LI signata exhibentur, in sepulchris prope *Gurnah*, ubi leguntur scuta XLIV — XLVII, denique in *processione* quadam delineata regnante Setlōsi, primo familiae decimae nonae rege, in ruderibus prope vicum *Medinet-Abu*, ubi scuta nr. XLVII — LI tabulae Abydenae sunt repetita. Secundum horum monumentorum auctoritatem familia regum decima octava constitit quatuordecim, secundum canones Iulii Africani et Eusebii sedecim, secundum verba Manethonis apud Josephum septemdecim regibus, quae differentia numerorum nonnisi accurately monumentorum studio ab hac regiae familia constructorum et hodiernum superstium potest explicari.

Caput huius familiae fuit Thutmosis, quo nomine appellatur apud Manethonem filius ultimi regis familiae decimae septimae, qui propter insignes victorias de *Pastorum* populo (επιστας) reportatas, quos tandem penitus fugavit ex Aegypto, apud posteros peculiarari modo venerabatur, unde explicandum est, quod toties in monumentis eius sit facta mentio. Scutum nominis (fig. 6, b) frequenter occurrit cum scuto tituli ex tabula Abydena noti. Utrumque coniunctum haec continet verba: *Deus beneficus (Sol distributor oblationum)* filius Solis (ΑΑΙΩΤΗΤΗ vel ΑΑΙΩΘΕ), Amenotp, Amenot hph vel Amenoph tpe. Nomen proprium vulgo compenlio scribitur hunc in modum ΑΑΙΩΘΕ (cfr. fig. 7, ubi additus est titulus: *moderator regionis beneficentiae et iustitiae*), quod Graeci sub forma *Αμύνωφης* saepenumero commemoraverunt¹¹⁾. Monumenta, quae ab eo sunt constructa, reperta sunt prope *Ibrim*, prope *Silsiliu*. Apud posteros divinis gaudebat honoribus. Ita, ut exemplo utar, in sepulcro prope Thebas, ubi Pharaonum regum series inde a familia decima octava usque ad regem Menepthha I. delineata est, deprehenditur inscriptio in honorem defuncti cuiusdam sacerdotis hunc in modum concepta: ΟΥΤΩΕ ΚΤΡ-ΡΟΝΤ ΑΝΕ Η ΑΑΙΩΤΗΤΗ ΑΑΙΩΘΕ, *Osirianus* (i. e. defunctus), *divinus sacerdos-princeps regis Amenoftep*, Amenmes¹²⁾. Qui regum Aegyptiacorum divinus cultus usque ad Lagidarum Romanorumque tempora vixit, quod infra magno exemplorum numero demonstrabimus, manifestoque elucet ex inscriptione Rosettana, in qua (l. 5) commemoratur *αδελφοφρος* reginae Berenices¹³⁾. Reperimus eandem regem Amenophin delineatum cum attributis dei *Phtha Soccharis* (cfr. Sect. III. p. 113), quemadmodum in sepulcro quodam Thebano (Rosellini, *M. R.* nr. XXIX, fig. 3), ubi praeterea singulari miraque ratione nigro cutis colore depictus est, quasi Aethiops fuisset. Alia huius regis monumenta reperiuntur Augustae Taurinorum †), Londini, Lugduni Batavorum ††), in collectione amplissima consulis Saltii, quam anno huius saeculi vigesimo sexto emit Carolus X. Galliarum rex †††).

¹¹⁾ Ita enim est explicandum. Cfr. Lepsius, *Lettre sur l'alphabet hiéroglyphique*, p. 54, not. 53.

¹²⁾ Cfr. Rosellini, *M. Stor.* III, 1, p. 81.

¹³⁾ Cfr. infra *Append.* nr. II, p. 12. Rosellini, *M. St.* I, p. 71, not. (1). III, 1, p. 81 sqq.

†) Cfr. Gazzera *L. I.* p. 22. tab. IV.

††) Leemans, *L. I.* p. 46 sqq.

†††) Rosellini, *M. St.*, III, 1, p. 107.

Uxoris regiae scutum (fig. 8) amplectitur haec verba: $\tau\eta\rho\text{-}\rho\iota\alpha\varsigma$, $\varsigma\omicron\upsilon\tau\tau\epsilon\tau\text{-}\tau\alpha\lambda\lambda\gamma$, $\varsigma\omicron\upsilon\tau\tau\epsilon\tau\text{-}\rho\iota\alpha\varsigma$, $\tau\omega\epsilon\rho$, $\tau\eta\kappa\acute{\alpha}\text{-}\omicron\omicron$ ($\Delta\alpha\rho\alpha\varsigma\ \text{H}\omicron\upsilon\phi\epsilon\text{-}\Delta\rho\iota$ *)), *divina sponsa, regia mater, regia uxor, magna, mundi domina* (Aahmes-Nofre-Ari). — Nomen igitur illi fuit Ari titulusque *benecolae filiae Lunae*. In monumentis constanter nigro delineata est colore, ita ut vpro simile sit, fuisse eam Aethiopiun regis cuiusdam filiam, quibuscum Pharaones, Pastorum regibus in Aegypto dominantibus, familiaritatis societatisque vinculo iuncti vixerant. Paene divinis post mortem culta est honoribus: consecrabatur illi sacra navicula $\beta\acute{\alpha}\rho\iota\varsigma$ ¹¹²); imago eius supremorum Aegypti deorum dearumque inaginibus intermiscabatur hac cum inscriptione (fig. 9): $\tau\eta\rho\text{-}\rho\iota\alpha\varsigma$ η $\Delta\alpha\acute{\alpha}\eta$ $\tau\eta\rho\text{-}\tau\alpha\lambda\lambda\gamma$, *divina sponsa Ammonis, divina mater*. In eodem sepulcro prope *Gurnah* altera etiam regis, de quo ultimo loco diximus, uxor delineata est, albo cutis colore, quae vocatur (fig. 10): $\varsigma\omicron\upsilon\tau\tau\epsilon\tau$ $\tau\epsilon\chi$, $\varsigma\omicron\upsilon\tau\tau\epsilon\tau$ $\rho\iota\alpha\varsigma$, $\varsigma\omicron\upsilon\tau\tau\epsilon\tau$ $\tau\alpha\lambda\lambda\gamma$ ($\Delta\alpha\rho\text{-}\omega\tau\epsilon\eta$), *regia filia, regia uxor, regia mater, Aahothph*. In altero illo, cuius supra mentionem fecimus monumento inscriptio huncce profert titulum: $\eta\tau\eta\rho\text{-}\rho\iota\alpha\varsigma$ $\varsigma\omicron\upsilon\tau\tau\epsilon\tau\text{-}\rho\iota\alpha\varsigma$, $\tau\eta$ ($\epsilon\rho$) η $\Delta\alpha\acute{\alpha}\eta$ $\Delta\alpha\rho\omega\phi$, (vel $\text{O}\omicron\omicron\omega\phi$, $\text{O}\omicron\omicron\omega\tau\eta$) $\ddagger\tau\omega\varsigma$ $\ddagger\rho\omicron\omicron\eta\epsilon$ **) $\kappa\tau\tau$ i. e. *Divina uxor, regia coniunx, magna per Ammonem, Aahothph* (vel *Oohothph, Oohotph*), *virginitatis virgo in perpetuum*.

Scutum, quod titulos regis successoris continet (fig. 11) in tabula Ahydena et in processione Ramessei hunc in modum est interpretandum: $\text{P}\eta\text{-}\mu\alpha\alpha\text{-}\mu\alpha\text{-}\eta\tau\omicron$, *Sol magnus oblatus mundo*. Deprehenditur una cum scuto nominis (11, b) in rudicibus prope vicum *El-Asassif* a Thebis occidentem versus situm; in minore quodam obeliscorum Kariaecensium, in colosso ex granite lapide sculpto, qui hodie in museo Taurinensi adservatur et aliis pluribus in locis. Nomen regi fuit $\text{O}\omicron\tau\text{-}\tau\alpha\lambda\epsilon\varsigma$, cui additur titulus $\mu\epsilon\phi\eta\rho$ i. e. *dominus qualis Sol*, ex quo ortum est graecum nomen $\chi\acute{\epsilon}\beta\epsilon\rho\omega\gamma$ ¹¹³) secundum ingeniosam Rosellinii coniecturam. Vexillum regis dedimus in fig. 12. in quo haec leguntur: *amicus fortis veritatis* (iustitiae; fig. 13: *amicus Solis dominus regionis superioris*; fig. 14: *fortis dominus regionis beneficentiae et iustitiae*. Magna superest monumentorum copia ab hoc rege exstructorum, inter quae austrum versus primo loco sese offert architrabs camerae cuiusdam eiusdem naturae ac tot aliae innumerae, quibus montium tractus occidentalis *Gebel-Silsilis* vocatus abundat ¹¹⁴). Praeterea in valle *El-Asassif* †) exstant rudera templi partim saxis constructi partim excavati in ipsa illa rupe, quae Thebarum planitie dirimit a continuo montium iugo Arabibus *Bibân-el-Moluk* vocato. Quod templum uice regis Thutmosis, de quo agimus, memoriae dicatum et a rege Moeride (Thutmosi IV.), de quo infra dicetur uberius, absolutum est. Templum illud iure appellare potes $\mu\eta\eta\mu\alpha$ $\tau\omega\eta\ \text{O}\omicron\upsilon\tau\mu\omega\omicron\varsigma\omega\gamma$. In pariete sinistra primae $\eta\iota\omicron\sigma\sigma\upsilon\lambda\omicron\upsilon\gamma$ conspicitur rex Thutmosis IV. (Moeris) genibus flexis ante altare prostratus magnaecque navi Ammoni consecratae ($\beta\acute{\alpha}\rho\iota\varsigma$ quae vocatur) vinum offerens. Post terga eius stant Thutmosis I. rex cum uxore sua. Adposita est illi haec inscriptio ††):

*) Vel $\text{H}\omicron\upsilon\phi\epsilon$ - $\text{I}\rho\varsigma$. Cfr. Rosellini, *Mon. Stor.* III, 1, p. 92. Vocatur in inscriptione ι ι explicata $\tau\epsilon\tau\iota\eta$, *filia Solis*, more prorsus insolito, forsitan ut origo eius ex gente meridiana indicetur.

**) De vocabulo $\ddagger\rho\omicron\omicron\eta\epsilon$ cfr. Rosellini, *M. C.* vol. III, p. 204 sqq.

110 sqq. **) Cfr. Rosellini, *Mon. Stor.* III, 1, p.

†) In parte occidentali rudera urbis Thebarum.

††) Rosellini, *l. l.*, p. 111.

πτρ νομρε νεά-το νεά ιρι χετ̄ ετ̄ι [ρη-παλ καλ̄-το] ειρη [σογ̄ιλας ηεφερη] λιετ(λογ̄ε) ερ (εα) πτρ παλ; i. e. *Deus beneficus, dominus mundi, dominus peragens cuncta, quae regem decent* *), *rex [Sol magnus oblatu mundo] filius Solis [Thutmosis, qualis Sol] veridicus in facie magni dei* (i. e. Osiridis). Idem fuit rex, qui fundamenta posuit palatii Karnacensis, quod absoluit Thutmosis IV. Superest obeliscus lapide granite roseo confectus, qui rectus hucusque stat in basi sua ac paulo minor est duobus celebratissimis obeliscis Luxorianis, quibus tamen, si artem sculptoris spectas, vix est inferior **). In sculptura illa parietina in vico *Asasif* conspicitur etiam regiae uxoris scutum (fig. 15), quae vocabatur Δαδμεε, cui circumscripti sunt tituli: σογ̄ιτα τειου (regia soror) regia uxor, magna, quae eum amat (ταδμ̄ι, scilicet coniugem), *domina superioris et inferioris Aegypti, iusta matrona*. In sepulcro quodam prope *Gurnah* Rosellinius invenit titulum filii natu maximi regis Thutmosis I: σογ̄ιτα εη, αερ̄ ῑ (ρη-παλ-κα-ῑ-το) Δαδμ̄ετ̄ι, *regius filius primogenitus (Solis magni mundo oblatus) Amenophis*. Qui si diutius vixisset, legitimus fuisset successor regis Thutmosis I. ac re vera tertius huius familiae rex in tabula Manethoniana appellatur Amenophis, qui in ipsis monumentis (quod statim videbimus) Thutmosis patrio nomine vocatur. In latere imaginum regis Thutmosis I. reginaeque Aahmes conspicitur in monumento Asasiphensi puella cum inscriptione τειγ̄ i. e. κεγ̄τι, *filia eius*. Nomen eius comprehenditur literis hieroglyphicis, quae appositae sunt: τεογ̄τι-νουορε, *regina bonorum*, titulusque qui additur *iustam* denotat. Rosellinius arbitratur, fuisse eam virginum numero adscriptam, quae παλλιδε; *** apud Graecos vocabantur, unde sit explicandum, quod regina i. e. sponsa, nupta Ammoni appellatur.

Regem successorem titulo usum esse Ρη-παλ-ῑ-το, *magnus Sol mundi*, monumenta docent. Una cum hoc scuto in colosso quodam Karnacensi, in aedificiis quorum rudera supersunt prope vicum *Medinet-Abu* aliisque in locis deprehenditur scutum alterum, quo continetur nomen Thutmes (II) titulusque: *devotus Ammoni* (fig. 18), qui tamen aliis in locis deest (cfr. fig. 19). In vexillo regis huiusce (fig. 20) haec leguntur: *Fortis custos vel Praesidium vigilantis*. Quum secundum indicem Manethonianum *Αμείνοφις* sit vocatus, et supra viderimus, eodem nomine appellatum esse filium regis Thutmosis I. natu maximum, qui si non ante patrem obiisset iure ac legitime in regnum successisset, ita ut nulla ratione in dubium vocari queat, *Αμείνοφις* illum et Thutmosin II. unum eundem fuisse

*) Cfr. Rosellini, *M. St.* III, 1, p. 14. not. 2. ubi haec leguntur: „È frequente nelle leggende reali il titolo che si compone di tre caratteri, l'occhio επε, ιρι, faciens, facere, e la parola χετ, χεετ, già nota per l'iscrizione di Rosetta e per un gran numero di esempi, ad esprimere, come in copio, alter, alius (cfr. *Mon. Cuv.* III, p. 90). Sembrami pertanto probabile che questo titolo significhi, in faciens alia; cioè, il re, che domino il mondo (l'Egitto) e che fa tutte le altre cose, le quali a re si compiono. Simili formule abbreviate hanno altri esempi nei testi egiziani, come quella frequentissima nelle iscrizioni funebri χετ νεάετ

nuove tutti gli altri beni, che accendo l'uso anguravasi, od offerivansi ai defunti.“ [*M. Cuv.* T. II, p. 436. III, p. 90.]

**) Cfr. Rosellini, *Tav. M. R.* nr. XXX. Descriptionem et inscriptionum interpretationem vide apud Rosellinium *M. Stor.* III, 1, p. 114—123. Eximia regis Thutmosis I. statua adservatur in museo Taurinensi. Cfr. Gazzora, *Descr. dei monum. Egizi del R. Museo di Torino*, l. supra l. Rosellini *M. St.*, III, 1, p. 121.

***) Παλλιδε; quae Dis (i. e. sacerdotibus), παλλιδε;, quae hominibus inserviebant.

regem, vero simile est, signa, quae nomini in scuto nominis adiecta sunt, *Ἀμύνωσις* esse legenda, unde simul patet signo, quod postremo loco positum neque aliunde notum est, indicatam esse syllabam $\alpha\pi\tau$ vel $\omega\phi$, quae in monumentis multis iisque diversis modis scribi solebat ¹¹³⁾. Frequentissima eius mentio fit in monumentis, quorum auctor fuit rex Thutmosis IV. cognomine Moeris ex. gr. in rudericibus iam supra commemoratis templi prope vicum *El-Asussif* in parietibus camerae interioris aedificii, quod intra muros palatii *Medinet-Abu* idem ille rex exstruxit; in primis in tertius propylaeis, quae a parte meridionali palatii Karnacensis excurrunt. Ibi deprehenditur truncus statuae sedentis summa arte sculptae, in quo haec legitur inscriptio: $\text{COTYH} [\text{PH} \text{AA} (\text{H}) \text{TO}] \text{AAH} \text{NEH} \text{HISTET} *) \text{TO-TO} (\text{AAI}) \dots (\text{NAPPH?}) \text{P} \text{KAG} \text{VEL} \text{TOY} \text{HCAPHC} \text{AA} \text{POANE} \text{AA} (\text{H}) \text{OHOT} ** \text{ZOOT} \text{AA} \text{HA} \dots \text{K} \text{H} \text{PH} \text{H} \text{HY} (\text{HAT}) \text{HTP} \text{NOPE} [\text{PH} \text{HAA} \text{HTO}] \text{i. e. Rex [Sol stabilitor mundi] dilectus Ammonio domino soliorum Aegypti} \dots (\text{construxit?}) \text{versus meridiem anno quadragesimo secundo} ***) \text{ mense Thoth, die vigesimo secundo} \dots \text{nomini patris} \dagger, \text{divi benevoli, [Solis magni in mundo] i. e. regis Thutmosis II} \ddagger$. Uxor regis nomen gessit AAIAAA , quod patet ex inscriptione cistae sepulchralis in regio museo Taurinensi adservatae. Inscriptio ea, quam delineavimus in fig. 21 hunc in modum transscribenda est: $\text{COTYCH} \text{TCH}$, $\text{COTYCH} \text{ZIAAC}$, TICHP TICB-TO , $\text{ZIT} \text{H} \text{CAPHC} (\text{AYH}) \text{HCADICIAEPT}$, AAIAAA $\text{T. i. e. regis filia, regis uxor, magna domina mundi, imperatrix regionis superioris atque inferioris, Amonnai}$. Inscripta est sepulcro, quod hodiernum superest Thebis in valle *Reginarum*, et in antris prope Eileythiam. Conspicitur haec regina in quadra quadam, ubi regum more sacra Osiridi et deae Athyr, diis infernis, offert $\dagger\dagger\dagger$. Quanvis similia non desint exempla reginarum sacra Diis offerentium, raro tamen occurrunt. Hic loci minus mira est eiusce modi oblatio, quia regina tanquam defuncta sacra sua offert, neque desiderenter exempla imaginum, in quibus uxores filiaeque privatorum hominum inferorum Diis sacrificantium conspiciuntur. Accedit, quod monumentum illud deprehenditur in Valle Reginarum, de qua iam supra est dietum infraque plus semel dicitur.

Tabula Abydena et pompa regina in Ramesseo et in sepulcris prope *Gurnah* praebent titulum, quo utebatur rex, qui successit Thutmosi II, PH-AAH-TO i. e. *Sol, conditor mundi*. Sed ante hunc Pharaonem regnavit, quae proxime successit Thutmosi I. regina, mortui regis filia, cui titulus fuit (vide scutum delineatum fig. 22): PH-AA-HYAAE ; *Sol devotus (a) veritati (iustitiae)*. Quam revera proxime successisse regi Thutmosi II., patet non solum ex indice Manethoniana apud Josephum et Syncellum $\dagger\dagger\dagger$, sed ex sculpturis etiam in palatio prope *El-Asassif*. Quod ommissa est in monumentis supra commemoratis facili modo explicatur inde, quod soror fuit regis Thutmosis II, non filia eius. Quum igitur

*) Cfr. Rosellini, *M. Stor.* III, 4, p. 157, not. 4.

**) Signa mensium dedimus in tab. VI. Cfr. Rosellini *Monum. Civili*, T. III, p. 560 sqq.

***) Scilicet inde ab inauguratione regis Thutmosis II, qui annus primus fuit regni regis Thutmosis IV. Mocerdis, qui monumentum cum status erigi iussit.

†) *L.-o. antecessoris, antenati.*

††) Cfr. Rosellini, *M. St.* III, 1, p. 123 sqq.

†††) Cfr. Rosellini, *M. R.* tab. XXXV, fig. 1. *M. Stor.* III, 1, p. 126 sqq. Ante Deos inferorum stant quatuor illi genii, Osiridis ministri, de quibus Rosellini, *M. Civ. Tom.* III, p. 468. 496.

††††) Apud Eusebium nulla eius facta est mentio.

successio Pharaonum regum in monumentis veteris Aegypti constanter servare solet seriem a patre ad filium propagatam, vel, ut ita dicam, *generationum ordinem*, fratres sororesquo vulgo omitebantur ideoque locum scuti, quod reginae Amenses titulum continebat, obtinuit scutum filii, qui illi successit. Scutum tituli deprehenditur etiam in maiore obelisco Karnacensi, de quo mox dicetur, scutum nominis cum illo iungendum in cista sepulcrali regii musei Taurinensis, cuius supra fecimus mentionem. In vexillo eius (fig. 23) legitur inscriptio: *Custos sacrificiorum*. Coniux eius in monumentis appellatur $\Theta\mu\tau\mu\sigma\iota\varsigma$, Thutmosis III., cui titulus fuit: $\text{P}^{\text{H}} \text{N} \text{A} \text{A} \text{N} \text{T} \text{O} \text{N} \text{E} \text{A} \text{N} \text{E} \text{A} \text{G} \text{E} \text{T}$, i. e. *magnus sol mundi, dominus regionis inferioris*. Iniuria Wilkinsonus arbitratus est, hocce scutum (fig. 24) nihil continere aliud, nisi variam lectionem tituli, quo usus est rex Thutmosis II. Re vera eum fuisse coniugem reginae Amenses exinde patet, quod scutum nominis, cui adiuncta sunt attributa generis feminini cum scuto reginae coniunctum apparet (cfr. fig. 25). Mentio etiam fieri solet regis Thutmosis III. in monumentis, quae erigi iussit filius Thutmosis IV. Moeris, de quo mox agemus. In obelisco Karnacensi quem commemorabimus, deprehenditur etiam nomen regis $\Delta\alpha\mu\iota\text{-}\delta\text{-}\mu\text{-}\eta$ (fig. 26): qui procul dubio alter fuit coniux reginae Amenses, uti prae reliquis argumentis exinde apertissime patet, quod nusquam peculiare eius reperitur scutum tituli, sed nominis scutum constanter iunctum est titulo reginae. Thutmosis IV. filius ac successor reginae Amenses scuta vitrici sui, ubicumque eiusce modi erant insculpta, deleri iussit, ita ut sua eorum in locum succederent, unde factum est, ut pauca tantummodo eaque dispersa reperiantur vestigia eiuscemodi in locis, quae calce, cui regis Thutmosis IV. scuta erant impressa, forte fortuna sunt denudata *).

Champollio et Rosellinius in paucis, quae nostra aetate supersunt, rudibus templi deae Suan **) prope Ithuyam veterem, invenerunt fragmento inscriptionum, ex quibus elucet, reginam Amensen templum illud monumentis aedificisque auxisse. Prostant etiam monumenta, in quibus filii (Thutmosis IV. Moeridis) nomen cum materno iunctum deprehenditur, ita ut vero sit simile eiusce modi monumenta illius esse aetatis, qua filius iam adultus una cum matre regni scepra potuit tenere. Exstat sepulorum splendidissime exornatum (quo nunc Arabes tamquam habitaculo utuntur), in quo praeter scuta regis Moeridis etiam matris tituli conspiciuntur ita interpretandi: $\text{A} \text{M} \text{E} \text{N} \text{E} \text{S} \text{E} \text{T} \text{-} \text{T} \text{O} \text{-} \text{A} \text{M} \text{A} \text{I}$ i. e. *Vivus deus beneficus, Sol devotus veritati, dilectus Ammoni domino soliorum utriusque mundi*. Quamvis desit signum, quo genus muliebri indicari solet, dubitari tamen nequit, reginae, de qua disserimus, hoc esse scutum, quam titulus

*) Adscribimus verba Rosellinii, *Mon. Stor.* III, 1, p. 165: Quanto a Thutmes III, primo marito di Amense, fu manifestamente di abhorrita memoria al secondo marito Amenenthemti tuft, il quale per suo potere sulla regina, non lasciò che alcuna onoranza se gli facesse sui monumenti di lei. Della qualcosa sembra aver poi voluto far vendetta il figlio Thutmes IV. Moeris, allorquando, recatosi nelle sole sue mani il supremo potere, se distruggere o colpi di mar-

tello tutti i nomi esistenti del patrigno, come oltrivi (M. Stor. I, p. 229 sqq.); e al contrario spesso congiunse ai suoi propri cartelli quelle del padre Thutmes III, onde farne onorevol memoria sui monumenti ch'egli innalzò. — I soli risparmiati furono quelli che si trovano sull' obelisco, forse perchè ivi stanno sostanzialmente in luogo del nome proprio della madre.

**) Cfr. supra Sect. III, p. 111 et not. 100. p. 154.

legatur: *Sol devotus veritati*, quo nullus regum veteris Aegypti usus est praeter solam reginam Amensensem. Eadem una cum filio suo condidit templum plus semel a nobis commemoratum in valle El-Asassif. Supersunt praeterea duo maximae molis obelisci *μολέλοι*, quos erigi iussit in palatio Karnacensi*), quorum alter hodiernum stat in basi sua, alter fractus iacet ac dispersus humi**). In museo Vaticano adservatur praeterea *στέγη* quaedam huius reginae iussu posita, lapide calcario exsculpta.

Nunc demum ad illum progredimur regem, cui titulus fuit Πη-αλ-το et cuius nomen Ομοστας πορρεϊσο, *Thutmosis benefactor mundorum* (fig. 27). Apud Manethonem filius et successor reginae Amensens vocatur *Mispha, Mēphes, Mīphes, Mōphes*, idem qui *Μοϊφες* 118) appellatur apud Herodotum ac Diodorum. Ac re vera in scuto tituli (fig. 28) regis Thutmosis IV. in obelisco Lateranensi, qui eo regnante constructus est, additus est titulus Περρ vel Περρρ (Περρ, αλληφρρ), i. e. *dilectus, amicus Ammoni*, qui in ore populi (cui regis huiusce memoria prae reliquis fere omnibus erat carissima, unde factum est, ut frequentissime a graecis etiam scriptoribus, ad quos nominis fama pervenerat, commemoretur) nominis proprii usum suppressisse videtur. Simile quiddam factum esse vilius supra, ubi de Pharaone Chebron locuti sumus***). Idem nomen Περρ deprehenditur etiam in vexillis (labaris) regis (fig. 29. 30.), quorum priori inscripta sunt verba: *fortis amicus dei Phra*, alterius autem inscripto a Rosellinio hunc in modum explicatur: *colui che ra lieto della regione superiore*. Tertium quoddam eiusdem regis, quod repertum est, vexillum congruit cum labaro, quo utebatur rex Thutmosis I. (fig. 12.)

Innumera fere est copia monumentorum, quae hic rex construxit, inde a Nili ostiis usque ultra secundam Nili catadupam †). Nulla in Aegypto vel superiore vel inferiore vel in *Nubia*, quam hodie vocare solemus, inter primam secundamque catadupam fuit urbs civitatis paulo clarior, quam non aedificiis templisque, quorum hodiernum ubivis loci supersunt rudera, ornasset, quamvis nostra aetate primi, quod peregrinantibus sese offerret monumenti ab illo rege exstructi, templi deo Phtha Memphitico dicati quod quamvis iam sub antecessoribus inchoatum sit, septentrionem tamen versus magnificis propylaeis ornavit, hodie nulla supersint rudera. Neque magis conspicitur vestigium celeberrimi lacus Moeridis, de quo Herodotus (II, 101) et Diodorus (I, 51) sunt conferendi. Tempia in urbe *Semae*, praepriis illud, quod erat constructum in sinistra Nii ripa (ultra secundam Nili catadupam) sculpturis ornavit, in quibus ipse delineatus est sacra offerens ileo λυκο Τατοη (Τατωγη) i. e. Nili ††). In *Nubia* magna monumentorum hoc rege iubente constructorum, quas summa cura artisque nitore et elegantia excel-

*) Rosellini, *Mon. Stor.* III, 1, p. 132 — 163. Wilkinson, *Topography of Thebes*, p. 174.

**) Delineatio prioris obelisci summi cum cura facta deprehenditur apud Rosellinum *M. R. tavole XXXI — XXXIV*, quarum singulae singulum obelisci latus exhibent. Obelisci illi sunt monumenta eius aetatis, qua stipes summum fastigium erant adsecutae; neque ullum lucusque aliud monumentum

est repertum, quod curatius atque elegantius omnibus numeris sit absolutum.

***) Cfr. p. 236.

†) Cfr. Rosellini, *Mon. Stor.* III, 1, p. 169 — 191.

††) Vide Gailliaud, *Voyage à Méroé Vol. II. p. 1. XXVII. XXVIII. XXIX*. Hieroglyphicae inscriptiones in opere illo mendis fere numeris acutent.

lunt, deprehenditur copia v. c. prope *Ibrim* in vicinia urbis $\text{G}\delta\mu\kappa$ (hodie *Ibsambul**) duo sanctuaria in monte orientali excavata (primum et tertium eorum, quae ibi conspiciuntur), dedicata piis loci, deae Sate (Innoni Aegyptiacae; cfr. supra Sect. III, p. 121) et Horo. Idem inchoavit templum Amadense, quod filius eius Amenophis II et nepos Thutmosis II ad finem perduxerunt. Exstant praeterea monumenta huius regis inter rudera urbium *Ambos*, *Silsilitis*, *Edfu*, *Eileituyae*, *Thebis* (prope *Medinet-Abu* et in palatio Karnacensi), prope vicum *El-Asassif*, de quo iam supra diximus, in sepulcris prope *Gurnah*, prope $\text{Σ}\eta\acute{\iota}\omicron\varsigma$ $\text{Ἀ}\rho\tau\acute{\epsilon}\mu\iota\delta\omicron\varsigma$ **) in Heptanomide. Palatium Karnacense duobus obeliscis exornavit, quorum alter hodie Romae conspicitur in foro Sti Johannis Lateranensis***), omniumque est maximus, qui in Europam sunt transvecti. Etiam in museum Berolinense nuperime cum collectione Drovettiana altera provenit $\sigma\acute{\epsilon}\lambda\eta\eta$ quaedam lapide calcario exsculpta in qua conspicitur Thutmosis IV. Moeris, caput galea tectum, duo vasa vino plena offerens deo Amone, *domino soliorum Aegypti, regi Deorum, cui Thebae domicilium, deo magno, domino caeli*.

Regina coniux eius nomen gessit $\text{Μ}\alpha\iota\phi\acute{\rho}\eta\tau\epsilon\iota$, Maiphrehi, quod patet ex scuto reperto in palatio prope *Medinet-Abu* a Moeride constructo (fig. 41). Fuit et filia eius, cui nomen $\text{Ρ}\eta\text{-}\eta\mu\omicron\pi\omicron\upsilon\epsilon$ (fig. 32), inter $\pi\alpha\lambda\lambda\acute{\alpha}\delta\alpha\varsigma$ †) recepta, quod elucet ex titulis, qui nominis scuto sunt suprascripti: $\sigma\omicron\upsilon\tau\acute{\iota}\eta$ $\tau\epsilon\sigma\iota$, $\tau\alpha\lambda\lambda\alpha\eta$, $\tau\eta\epsilon\tau\eta\alpha\iota\epsilon$, *filia regis, quae eum amat deo nupta*.

In tabula Abydena, in pompis solemnibus delineatis in parietibus Ramesses sepulcrorumque prope *Gurnah*, et templi exigui, de quo iam diximus, prope Primin urbem (*Ibrim*) in Nubia hodierna ††) denique in ruderibus aedificii antiqui prope vicum *Karnak* inventum est scutum nomen continens regis, cui fuit titulus $\text{Ρ}\eta\text{-}\mu\alpha\text{-}\eta\iota\tau\omicron$, *Sol magnus mundorum* (sive *utriusque mundi* i. e. Aegypti superioris et inferioris). Qui titulus fuit regi $\text{Ἀ}\mu\epsilon\text{-}\eta\phi\iota$, Amenophi II. (fig. 33), filio ac successori regis Thutmosis IV., qui in indice Manethoniano appellatur Misphegmothosis vel Mephramuthosis †††). Templum *Amadense* in Nubia hoc rege regnante exaedificatum est, in quo fastos annalesque regni sui describi iussit. Longe maxima sculptilium operum pars, quibus auctor fuit, sacri est argumenti. Etiam in magno illo templo Talmitano (hodie vicus vocatur *Kalabschek*, in Nubia situs; cfr. supra p. 135. tab. XVII, nr. 129), quod Romanorum demum aevo variis sculpturis ornatum est, regis, de quo iam nunc disserimus, mentio est facta, ita ut vero sit simile illo in loco constructa fuisse aedificia iussu huius regis, destructa deinde forsitan tempore invasionis Persarum. Nomen regis occurrit praeterea in ruderibus prope vicus *Silsilitin*, *Gurnah*, in destructorum aedificiorum parietibus, quibus palatium Karnacense auxit, in ruinis prope vicum *Med-Amud*, haud procul a *Karnak* situm. In museo Taurinensi adservatur columna pretii egregii, in qua cernitur Amenophis II. genibus flexis,

*) Cfr. Tab. V, fig. 350. Sect. III, p. 135.

**) Deae Pascht, $\text{Π}\alpha\sigma\tau$; cfr. supra Sect. III, p. 111, et Rosellini, *M. Civ. T. I*, p. 77.

***) Cfr. Lepsius, *Lettre sur l'alphabet hiéroglyphique* (Rom. 1837, 8.) Tab. I, nr. XI.

†) Vide supra p. 240, not.

††) Quatuor ibi hodiernum cernuntur sanctuaria rupibus excavata, quorum unum deae Sati diisque Chnuphidi atque Horo consecravit.

†††) Error procul dubio fuit illius, qui titulum nomini addidit $\alpha\lambda\mu\text{-}\eta\phi\kappa$ *dilectus Soli*.

obferens duo vasa rotunda vino plena eiusdem formae, quae adliberi solebat in sacris oblationibus *). Monemus praeterea huius regis nomen etiam $\Delta\alpha\mu\eta\phi$, vel $\Delta\alpha\mu\eta\phi\tau\eta$ haud raro in monumentis esse scriptum, quarum formarum prior est compendiariorum.

Successit rex, cui titulus $\text{Pr}-\alpha\mu\eta-\eta\tau\alpha$, *Sol stabilitor mundorum*, et nomen $\Theta\mu\tau\tau\alpha\varsigma$, Thutmosis quinti (cfr. fig. 35), quo eodem nomine in indice Manethoniano appellatur. Scuta eius conspiciuntur in ruleribus templi Amadensis in Nubia **) et in obelisco Lateranensi. In scuto, quod nomen continet, reperitur praeterea titulus *dominus dominantium*; alterum illud, quo titulus continetur, hic illic paulo diversa ratione scriptum est, qualem descripsimus in fig. 36. Uxor illi fuit nomine $\tau\omega\pi\epsilon$, cuius scutum (cfr. fig. 37) deprehenditur in sepulchris prope *Gurnah*. In museo regio Holmiensi adservatur columna, in qua conspicitur duplex sacrificium, alterum Osiridi, alterum Anubidi oblatum a viro nomine $\tau\omega\tau\eta\alpha$, regis Thutmosis V. ministro.

Filius successit Thutmosis V., cui titulus $\text{Pr}-\eta\epsilon\delta-\eta\tau\alpha\varsigma$, *Sol, dominus iustitiae*, et cui nomen $\Delta\alpha\mu\eta\phi$ (fig. 38), Amenophis III., quo eodem appellatur apud Manethonem. Scutum nominis continet praeterea titulum: *Moderator-regionis beneficentiae ac iustitiae*, scutum autem tituli ea etiam ratione descriptum apparet, quali delineavimus illud in fig. 40, in $\sigma\tau\eta\lambda\eta$ quadam musei regii Taurinensis. Vexillo (fig. 39) regis inscripta sunt verba: *fortis dominus in veritate* ***). In parietibus templi *Luxoriensis*, cuius hic quoque rex partem quandam construi iussit, series deprehenditur tabularum pictarum, quibus descripta sunt vitae eius acta et res gestae. Ibidem conspicitur etiam scutum matris, quam habebat, (fig. 41) $\sigma\tau\eta\tau\epsilon\kappa\ \tau\alpha\mu\alpha\tau\ \tau\alpha\mu\alpha\tau-\eta\mu-\eta\alpha$, *Tmauhemva* vel *Muthemra* †) i. e. *mater in bari* (navicula sacra), quae uxor fuit regi Thutmosi V., unde elucet, hunc regem pluribus quam una usum esse uxoris. Nomen coniugi, quam duxerat Pharae Amenophis III. Memnon fuit $\tau\omega\lambda\alpha$ ††), quod patet ex scutis, quae reperia sunt in columna Memnonis vocali (cfr. fig. 42.). Una ex iis, quas habebat, filiabus vocabatur Amense (fig. 43).

Monumentorum seriem ab hoc rege conditorum nuperrime enumeravit et interpretatus est Rosellinius †††). In Nubiae superioris illa regione, qua Nilus provincias *Sokhot* et *El-Mahas* hodie appellatas eo percurrit modo, ut alteram alteramve mox deserat, mox perfluat et irriget, magna hodiernum superest ruinarum copia, quarum origo ad vetustissima illa Pharaonum tempora esse referenda. Inter quae excellunt templi rudera, quod incolae *Soleb* appellant in ripa fluminis sinistra sita. Primum rudera illa dextat, descriptis ac delineavit infatigabilis Gallus Cailliard ††††); atque egregie ex imaginibus, quae parietibus sunt inscriptae, prodit, Pharaonum Aegypti regum dominium, familia decima octava re-

*) Descripta est a Constantio Gazzera, *Descrizione etc. tav. VIII.*

**) Construxit enim $\epsilon\pi\alpha\sigma\tau\epsilon\lambda\omega\kappa$ in templo Amadensi, quod construi coeptum est a rege Thutmosi IV. continuatum deinde ab eius filio Amenophide II. Inscriptiones in epistylis hypostyli delineavit et interpretatus est Rosellinius *Mon. Stor., III, 1, p. 202 — 208.*

***) Cfr. Rosellini, *Mon. Stor. III, 1, p. 229.*

†) Cfr. *M. St. I. l. p. 224.*

††) $\tau\omega\lambda\alpha$ vel $\tau\omega\tau\epsilon\kappa$ vocabatur etiam mater regis Ramensis III. Cfr. Lepsius, *Annali dell' Istituto di Corrispond. archeologica*, Vol. IX, a. 1837, tab. XL, A. Rosellini, *Mon. Stor. III, 1, p. 95.*

†††) *L. l. p. 213 — 271.*

††††) *Voyage à Méroé*, Vol. II, tab. XIV.

gnante, extremas terrae, quae hodie *Dongalah* appellatur, fines attigisse. Alia victoriarum de variis gentibus inimicis reportatarum specimina reperiuntur in Philarum insula, in parva insula *Begh*, quae hodie vocatur ac versus occidentem a priore illa sita est: in vastis lapidinis prope Silsilin, quarum iam supra plus semel mentionem fecimus, ubi in inscriptionibus: *dilectus deo Sereh, centro Silailis* appellatur. Duae ibi reperiuntur sacrae aedificiae *μονόλοθοι*, inscriptionibus ornatae, quarum in altera rex Amenophis appellatur: *deus bonus, grandis in aedificiorum constructione, dominus fortitudinis, dilectus deo Sereh*. Praeterea celeberrimum Eilichuyae templum novis constructionibus auxit, quod ex inscriptionibus, quae in eius ruderibus sunt repertae, elucet. In Memnonio (i. e. *Διωνυσίου*, ατ μη-νέθ ήτας, *domo regis domini veritatis*) regi, de quo agimus, a peculiari sacerdotum ordine divini honores reddebantur, qualem quorundam defunctorum Aegypti regnum cultum iam in superioribus deprehendimus atque infra, praecipuis Lagidarum aevo plus semel deprehendimus. In aliis inscriptionibus appellatur *εργη η το-το, pacificator utriusque mundi*, [i. e. Aegypti], et *επι πιαυλαδων, percussor vel domitor [gentis] Mennachom*, de quo populo supra disseruimus. In palatio prope vicum *Luxor* imagines lapidi sunt insculptae, inque iis delineatae Amenophis regis hora natalis, educatio et inauguratio. Attribuuntur ei in hac imagine insignia dei Hari, quem iure *typum primitivum* *) Pharaonum regnum appellaverit. Magna superest copia scarabaeorum, quorum inscriptionibus historia regis Amenophis III. eiusque uxoris reginae Taiae egregie illustratur. Ex argumento historico duorum ex numero illo, qui prae reliquis eximia sunt magnitudinis, patet scarabaeos apud veteres Aegyptios eidem inservisse fini, cui apud hodiernas gentes numi memoriales i. e. numi in memoriam vel personae cuiusdam vel rei egregie gestae sunt destinati. Amenophis III. etiam in orientali Thebarum parte magnam ambulationem construxit, in qua arborum vicem arietes capite leonino tenuerunt: quod erat symbolum, quo Ammon divinis honoribus colebatur. Sculpti erant arietes illi saxo arenaceo atque egregia erant summae artis documenta. Initium viae ab utraque parte hisce animalium figuris munitae erat a palatio Luxoriano, unde erat continuata usque ad templum dei Chons**), cuius ruderia hodienu conspicuntur prope *Karnak*. Eiuscemodi ambulationes non solum figuris arietum *λεοντοκεφάλων*, sed colosseis etiam ima ginibus deae *λεοντοκεφάλου Pascht* erant ornatae. Innumerae hodienu in Europae museis fere omnibus supersunt eiusmodi deae Pascht statuetae, quibus olim procul dubio locus fuit in talibus, quales descripsimus, ambulationibus ***) . Longe etiam maior in ipsis illis, quibus olim steterat, locus eius modi statnarum vel integrarum adluc vel magis minusve laesarum prout copia.

Scutum nominis, quo usus est rex Amenophis III., in tabula Abydena, in delineationibus pomparum, quae conspicuntur in Ramesseo et in aedificiis prope vicum *Meditinet-Abu*, excipitur ab alio, cui inscripta sunt verba (tab. XXII, fig. 1): *Sol, distributor terrarum †), constitutus a deo Phra*, et quocum coniunctum est in aliis monumentis

*) Cfr. Rosellini, *Mon. Stor.* III, 1, p. 273.

**) Cfr. supra Sect. III, p. 113. 114.

***) Vide W. v. Humboldt, *Ueber vier löwenköpfige Bildsäulen etc. in Abhandlungen der Berliner Akademie, hist. philolog. Kl.* 1825, p. 168 sqq.

†) Cfr. Lepsius, *Lettre sur l'alphabet hiéroglyphique*, p. 54, not. 18. Rosellini, *Mon. Stor.* III, 1, p. 274, not. 5.

(ex. gr. in antro Silsilitano, in throno magnifico autè palatium Karnacense erecto, eximiae artis opere, lapide granite factò, et in longa imaginum serie, quae adservantur in museo Tauriensi) scutum alterum, quo continetur nomen $\Delta\alpha\iota\alpha\alpha\iota\text{-}\Sigma\alpha\upsilon\text{-}\Delta\alpha\text{-}\rho\alpha\iota$, *Horus, servus Ammonis in pauegyriis*. Etiam in tabula Manethoniana filius ac successor regis Amenophis III. appellatur Horus. Monumenta eius, quorum magna aetate tulit copia, testantur, hoc sub rege non solum pacis artes eodem vigore floruisse, quo sub regibus eiusdem familiae prioribus, sed bellicis eum claruisse etiam expeditionibus ac domuisse complures Africae interioris gentes. Est templum exiguae molis (*στέος*), excavatum in loco quadam montium iugi, quod situm est in orientali Nili ripa hodieque *Dschebel-Addeh* *) appellatur, ubi inter alias imagines complures conspicitur rex Horus, cui niammas suas porrigit dea loci Anuke **).

Auctore Manethone Horum regem excepit filia eius Akencheres, cuius nomen non magis in scuto quodam occurrit, quam reginae supra commemoratae Amensis, filiae Thutmosis I., cuius neque in tabula Abydena neque in descriptione pompae in Ramesseo reperta, neque in altero eiusdem argumenti monumento in rudibus prope vicum *Medinet-Abu* mentio est facta. Champollion ait¹¹⁸⁾, reginae, quae Horo regi in regnum successit, in charta papyracea musei Taurinensis hieraticè scripta nomen $\text{T}\alpha\alpha\text{-}\gamma\epsilon\alpha\alpha\text{-}\tau$, Tmauhnot, tributum esse ilique revera in compluribus monumentis arcte iunctum est nomini regis Hori. Scutum descripsimus in tab. XXII, fig. 44. Caeterum nullum aliud hucusque reperitum est monumentum, in quo huius reginae mentio est facta vel quod ab ea esset vel constructum vel inchoatum, praeter duas inunctas statuas easque mutilatas in museo Taurinensi, quas descripsit Gazzera ***). Monumentum, quod delineandum curavit Champollion in folio, quod titulo respondet operis ab eo de museo Taurinensi conscripti (*Lettres au duc de Blacas*), repetitum deinde a Rosellinio ad fidem archetypi †) rarissimis ac

*) Monumenta prope *Dschebel-Addeh* et *Maschiahit* locum implent, ubi olim steterat urbs *Amenheri*, cuius in ipsa inscriptione illa mentio est facta. $\Delta\alpha\alpha\alpha\text{-}\rho\epsilon\pi\iota$ interpretandum est: *Quies Ammonis*.

**) Cfr. Rosellii, *Mon. Rel.* nr. XLIV, fig. 5. Idem ait (*Mon. Stor.* III, 1, p. 273): *Questa rappresentanza di che allattano i re, non è invero esclusiva del nostro Horus, poichè di altri Faraoni, come vedremo, ugualmente si figura, e ciò deriva da quella dottrina che assomigliava i re d'Egitto al loro tipo divino, al dio Horus figlio d'Osiride e d'Iside, il quale da Iside stessa e dalle due nutrici fu allattato. Ma a questo Faraone per doppio titolo una sumigliante apprensanza si conveniva, e come sovrano d'Egitto, e come insignito del nome stesso del dio ch'era suo tipo. Perciò vedremo che quest'atto medesimo più volte di lui si rappresenta. Similia est imago in specu prope Silsilin. Cfr. Rosellii, *Mon. Relig.*, nr. XLIV, fig. 4. Dea praedicatur ibi $\text{T}\alpha\text{-}\tau\text{-}\mu\text{-}\alpha\text{-}\mu\text{-}\rho\text{-}\epsilon\text{-}\tau\text{-}\epsilon\text{-}\tau\text{-}\epsilon\text{-}\tau$, *Tatocr*, dea datrix. Nomen*

ipsum magna significat. Dea illa alis est dearum Isidis, Athyr, Susan omniumque reliquarum, quae tanquam matres deluebantur, forma, quod symbolo vulturis supra caput eius alis expansis involtantis indicatur. Eodem in loco conspiciuntur tabulae historicae, quibus delineatae sunt bella a rege Horo cum gentibus Africae meridionalis gesta. In rudibus palatii Karnacensis gens Berberorum (*ἑβέρ*) depicta est, quam Horus deviecerat. Thebis (in palatio *Luxoriensi*) construxit ingentem illam porticum, duobus columnarum ordinibus formatam, qua ambae magnae cortes aedificii illius iutor se iunctae erant. Praeterea in palatio Karnacensi magna illa *ngonóuma* construxit, quorum ism supra plus semel fecimus mentionem. Cfr. denique Gazzera, *descrizione de' monumenti Egizi del M. R. di Torino*, p. 45 sqq. Tab. XI.

***) L. I. p. 49.

†) *Mon. Rel.* nr. XLIV, *quinquies* A.

maxime peculiaribus est accensendum idcirco, quia regina delineata est sub imagine sphingis femininae*).

In tabula Abydena monumentisque eiusdem generis, facta mentione titulorum Hori regis, sequitur scutum, in quo legitur titulus: *Sol stabilitor vigilantiae*, quocum coniunctum est in sepulchris prope *Bibân el Moluk* scutum nominis ΡΗ-ΜΕΝΔΟΥ, Ramessjs I. (Cfr. Tab. XXIII, fig. 2.) Qui rex haud est diversus ab illo, qui in indice Manethoniano appellatur Rathotis vel Athoris diciturque fuisse frater reginae Akencheris. In museo regio Parisiensi exstat σφίγγη quaedam olim posita a filio ac successori regis huius Menephta I., in memoriam rerum a patre fortiter gestarum. Effossa est ex humo, in qua dudum iacuerat sepulta, in expeditione franco gallo-toscana, Champollione et Rosellinio ducibus, prope *Wady-Halfa* in vicinia secundae Nili catadupae, ubi olim exstiterat templum Amomnis ithyphallici, cuius hodiernum aliqua supersunt rudera. Summa fide monumentum illud temporis iniuria laesum ac corrosum delinuari iussit Rosellinius**). Monemus denique, nomen regis, qui primus ΡΗΜΕΝΔΟΥ vocabatur, vulgo scribi ΡΗΜΕΝΔΟΥ cum syllaba paragogica, quae deest in nominibus eiusdem soni regum posteriorum***).

Regi Rathoti vel Athori successerunt secundum indicem Manethonianum duo reges *Akencheres* appellati. Champollion¹¹⁹⁾ opinatus est, duos illos reges, quibus in tabula Abydena unum tantummodo scutum tributum est, in quo legitur titulus ΡΗ-ΜΗ-ΝΤΑΕ, *Sol stabilitor iustitiae* (cfr. fig. 3.), fratres fuisse atque uno eodemque usos esse tituli scuto. Longo facilius alia erat coniectura eaque haec, alterum tantummodo fratrum, qui generationem repraesentaret, esse commemoratum, alterum, quum ad eandem pertineret generationem, silentio praetermissum, cui opinioni illud favere potest argumentum, Aegyptios directam solummodo successionem a patre ad filium filiamve, omissa cognatione laterali, in tabulis notare solitos esse. Quam opinionem exiude probari posse arbitratus est, quod duobus scutis, quae, uti ferebatur, duorum erant regum, unum idemque factum est scutum nominis, in quo eadem literae diversis figuris erant depictae. (Cfr. fig. 3. 4. 5. 6. 7.) Quas, ut ita dicam, varias lectiones in duas quasi classes segregari posse arbitratus est, ita ut in altera legendum sit nomen Ορεπερ, in altera nomen Πασαρερ †). Atqui demonstravit Rosellinius ††¹²⁰⁾, unum eundemque fuisse regem, qui quinque illis nominum scutis iisque eiusdem prorsus significationis usus est. Nomen illi fuit Πασαρερ i. e. *Seruis*

*) De sphinge, symbolo reginae dignitatis et auctoritatis, cfr. Rosellini, *Mon. Civ.*, II, p. 177 sqq. In Ptolemaeorum sculis frequentissime occurrit.

**¹¹⁹⁾ *Mon. Rel.*, tab. XLV, fig. 1. Exactius ad fidem exempli ab amicissimo mihi Richardo Lepcio descripti deprehenditur in tabula quo adnexa est paginae 202. operis Roselliniani, *Mon. Stor.* Vol. III, P. I.

***¹²⁰⁾ Cfr. Rosellini, *Mon. Stor.*, III, 1, p. 294. not. 1. Comparatur appendix paragogica ΝΟΥ, de qua vide eundem Rosellinum l. I., p. 199 not.

†) Forma nominis, quo deus Mendes appellabatur, genuina eaque vere aegyptiaca fuit ΜΗΝΤΟΥ.

Delineabatur capito nisi, quod disco solari ureoque ornatum est. Supra discum cernuntur plumae. Cacterum non est Mendes deus, cuius imagines in inscriptionibus hieroglyphicis sunt delatae, quemadmodum Champollion opinabatur (*Lettres au duc de Blacas*, II, p. 22 sqq.), sed alius quidam, cuius cultus posteriore aeco est suppressus ac cuius nomen ad nos non pervenit. Cfr. Rosellini, *Mon. Stor.*, I, p. 246 not. Leemans, *Monumens Égyptiens* p. 84 sqq. Champollioni, *Gramm. Égyptienne*, p. 114, deus ille cœ i. o. Seth, Σέθ, appellatur. Cfr. supra Sect. III, p. 112. Tab. VIII, fig. 22.

††) Cfr. etiam Leemans, l. l., p. 78 sqq.

dei Phtha, vel Πεν-πταε, Menephtha (I). Rosellinius hac posteriori ratione nomen pronuntiatum esse censet, neque rara est in hieroglyphicis inscriptionibus figurarum conversio quaedam vel confusio eum in finem admissa, ut elegantius adornatae apparent. Cuius licentiae supra iam plura commemoravimus exempla, alia occurrent infra. Accedit, quod nomine *Manephtha* (cui ἀνάλογον est *Menephre*, supra iam commemoratum) alii quoque Pharaones sunt appellati, et quod in chartis papyraceis hieratice scriptis, ubi nulla admittebatur literarum neque inversio neque confusio, eadem ratione dilucide ac discrete scriptum occurrit. Causa et origo eiusce modi inversionum partim quaerenda est in calligraphicis rationibus, partim tribuenda cuidam vel observantiae vel reverentiae, qua permoti veteres Aegypti incolae signa, quibus Dei nomen constabat, reliquis praemittere solebant. Nomina ΟΥΡΣΕΙ et ΠΑΥΤΟΥΣΙ, quae in variis huius regis scutis promiscue reperiuntur, erant tituli ipsumque nomen proprium in quibusdam scutis non Πεν-πταε vel Πταε-μεν, sed Δαμν-μεν exhibetur. (Cfr. fig. 6. 7.) Iam supra (p. 240) monuimus, uni eidemque Pharaoni saepenumero plus quam unum nomen fuisse*). Vexillum regis continet inscriptionem: *fortis dominator regionis beneficentiae et iustitiae* (fig. 8.). Uxoris reginae, quam habuit, mentio est facta in sepulcro eius, appellatae nomine Τεϋρη, Tsire, i. e. *filia Solis* **). Rosellinius reperit sepulcrum eius in *calle reginarum* hunc in modum inscriptum (fig. 9): ΟΥΡΣΕΙ ΣΟΥΤΕΙ ΖΗΜΕ, ΤΥΡ-ΖΗΜΕ, ΣΟΥΤΕΙ ΤΑΛΑΥ, ΤΣΕΡ, ΤΣΕΤΟ, ΖΗΤ ΉΣΑΡΙΣ (ΑΥΤ) ΗΣΑΔΕΛΑΓΡΕ, Τεϋρη, i. e. *defuncta regina conux, divina uxor, regia mater, magna, domina mundi, dominatrix Aegypti superioris et inferioris, Tsire*.

Menephtha I. fuit procul dubio rex Aegypti inter maximos enumerandus, ita ut praeprius mirum sit, eius apud Graecos Romanosque scriptores nullam unquam factam esse mentionem, quamvis commemoraverint reges fama longe inferiores. In Nubia Aegyptoque superiori a viris, quibus a rege Gallorum et magno duce Hetruriae demandata erat cura, antiqua Aegypti monumenta describendi atque interpretandi, aedificiorum ab hoc rege constructorum magna reperta est copia***). Mentio eius facta est in templo *Amadensi*, quod construere coepit Thutmosis I. eiusdemque familiae reges, huic, de qua agimus, antecessores, deinceps exaedificarunt. Appellatur ibi titulo *regis dilecti deo Phre-Atnu*. Plus semel iam in superioribus commemoravimus sacella rupibus occidentalibus excavata, quorum primum opus fuit huius, de quo disserimus, regia. Hodienum in rudera, quae supersunt, farragine cernitur inscriptio regis votiva, qua templum consecravit diis Amonre, Atnu, Mandu aliisque *παρόδοις*. Maxima autem, quae construxit aedificia eo erant destinata, ut regiam Thebarum sedem, immensam illam urbem vix a Roma, orbis aliquando capite, superatam exornaret. Palatium *Gurnacense* (*Gurnah*) quod hodie vocari solet, ab illo rege exaedificatum est, cui deinceps filius ac successor Ramesses III. alia in latere adiecta aedificia, ita ut, quum reges huius familiae fere omnes aliam addiderint partem, iure a Rosellinio appelletur *μνήμα* regiae huius familiae, iniuria vero *Μεμνόνειον*,

*) Cfr. Ludw. Ideler, *Ueber die Zeitrechnung der Chinesen*. Berolin. 1839, 4. p. 35 sq. not.

**) Hoc quoque nomen secundum ordinem signorum proprie legendum casit Πη-τσι.

***) Cfr. Rosellini, *Mon. Stor.* III, 1, p. 311 sqq.

de cuius vocabuli etymologia alio a nobis iam dictum est loco. Frequens ibi est inscriptio: $\text{κτρ-ατ εϋϋ (h) [φτρεμκ ποτρετει] λλ ην-δμλκ ρι εμλκτ (h) τοτρεο-αγην-τακε-ναρ}$ i. e. *divina habitatio*) consecrata regi *Menephtha Nubties*** in sede Ammonis [Thebis], in regione occidentali terrae puritatis atque iustitiae. Qua ex inscriptione manifesto elucet, palatium illud *Gurnaense* iure appellandum esse *Μενεφθσιον*. Praeterea rex *Menephtha* commenoratur repetita vice in sepulcro hereditario familiae illius *Poēri*, qui tot tantisque officiis sub regibus dynastiae XVIII. functus est***). Titulo rex ibi ornatur *Solis Libyam illustrantis*, φρεκ ηυφρακτ****), et *Hori dominantis regionem puritatis ac iustitiae* (i. e. Aegypti), $\text{εμρ ρρη λλ τοτρεο-αγην-τακε-ναρ}$. Palatia *Luxoriensia* et *Karnacensia* novis constructionibus auxit ac praecipuis in muris Karnacensis palatii amplissima huius regis hodiernum conspiciuntur gloriae ac virtutis documenta. Priorum regum multa restauravit opera ac restauratis nomen suum inscripsit, quod in aliis etiam, quae sana erant nullaque egebant medela, facere amabat, unde factum est, ut eius scuta in innumeris fere monumentis conspiciantur†). Prae reliquis commemoratu digna est longa sculpturarum imaginum series in muris exterioribus palatii Karnacensis, quibus huius regis historia egregie explanatur, undeque patet, quot quantisque de populis peregrinis victorias reportaverit. Gentes enim *Romenes* et *Ludin* vocatas, de quibus supra est dictum, devicit ††). Asiae occidentalis populum ϋμκ , i. e. *Pastores* †††) vocatum (*Hyksós*) idem superavit. Patria gentis subiugatae in tabulis laudatis appellatur κκακκκκκ-καρ , quae nulla fuisse alia videtur, nisi כנען vel כנענה *Kanaan* vel *Kanana h*, cuius nomen in libris copticis scribi solet κκακκκκ . Suo etiam imperio subiecit territorium, cui nomen fuit ϋϋϋϋ , provinciam terrae ην-ϋαααα-ρ-καρ appellatae ††††). Antequam ad successorem regem transimus, commemorandus videtur *σαρκο-φάγος* splendidissimus alabastrite lapide constructus, quem in sepulcro huius regis reperit infelix multisque flebilis *Belzoni*. Adservabatur ille per aliquod temporis spatium in Museo regio Britannico, emtus deinde a Johanne Soane, cui vendidit illum *Saltius*. Denique testamenti iure una cum amplissima ac splendidissima *Soanii* collectione pervenit in Museum Britannicum, ubi hodiernum conspicitur a *Yorke* et *Leake* descriptus. Quod pulcherrimum artis Aegyptiacae monumentum innumeris fere tectum inscriptionibus hieroglyphicis a *Conrado Lecomans Londini* summa cura delineatum est, ac sperare licet, superbi illius monumenti inscriptiones mox publica luce frui †††††).

*) Cfr. Rosellini, *Mon. Civ.*, III, p. 458.

**) Cfr. eiusdem *Mon. Stor.* III, 1, p. 303. 333. Champollion, *Lettres écrites d'Égypte et de Nubie*, XIII, p. 247. *Conr. Lecomans, Monum. Égypt.*, p. 83. 87 sq.

***) Vido Rosellini, *Mon. Civ.*, Tom. III, p. 456 sqq. et supra Sect. III, p. 118. Tab. V, fig. 116.

****) I. e. *Populus novem arcuum*, quo signo ac nomine indicari solent omnes barbarae gentes. Cfr. Rosellini, *Mon. Stor.*, III, 1, p. 335 not. 1, p. 420, not. 3. Sunt *Beduini*, qui hodie arabico nomine appellantur.

†) Cfr. Rosellini, *Mon. Stor.* III, 1, p. 317 sqq.

††) Rosellini, *l. l.*, p. 321 sqq. *M. R. Tab.* XLVI, fig. 1.

†††) De populis istis alisque Asiae occidentalis cfr. Rosellini, *M. St.* III, 1, p. 433—445.

††††) Cfr. Rosellini, *Mon. Stor.*, III, 1, p. 441 sqq. *Mon. Reali*, tab. LIII.

†††††) „Il m'a fallu," ait *Lecomans l. l.* p. 82, plus de quinze jours de travail pour prendre une copie de toutes les inscriptions presque innombrables, qui couvrent l'intérieur et l'extérieur. L'ensemble des représentations nous offre la marche du dieu Soleil au-

Pharaoni, Armesses vel Armais qui vocatur in indice Manethoniano in hieroglyphicis inscriptionibus respondet rex $\Delta\alpha\mu\eta\text{-}\dot{\Delta}\text{-}\text{P}\alpha\mu\alpha\acute{\epsilon}$, Amonnai-Ramesse, cuius comprehenditur, cui titulus fuit (fig. 10): *Sol custos veritatis*. Variæ sunt formæ, quibus titulus ille scriptus deprehenditur (cfr. tab. 1. fig. 11. 12. 13). Vexillum eius (fig. 14) continet titulum: *fortis amicus veritatis*. Secundum indicem Manethonianum rex ille nonnisi quatuor per annos regnavit; atqui demonstratum est a Rosellinio ex inscriptione sacelli cuiusdam prope Silsilin, regnum eius minimum quatuordecim durasse annos. Elucet præterea ex tabulis caelatis in parietibus cavernæ splendidissimæ, quæ conspicitur in loco *Beitwalli* hodie appellato prope vicum *Kalabschek* in Nubia, expeditiones bellicas ab eo rege esse factas in Asiam Africanque interiorem, eumque rediisse victorem. Uxorem illi fuisse appellatam *Nofreteri* patet ex inscriptione templi votivi prope Silsilin, cuius fecimus mentionem, ubi hæc legitur inscriptio titulos eius exhibens: $\epsilon\omicron\upsilon\tau\epsilon\tau\epsilon\text{-}\text{p}\alpha\alpha\epsilon, \tau\upsilon\mu\epsilon\tau\ \tau\eta\epsilon\lambda\tau\omicron\ \epsilon\omega\tau\eta\ \dot{\Delta}\mu\eta\tau\eta\epsilon, \text{Nofre-}\tau\epsilon\tau\epsilon$, *regia coniunx magni mundi domina, diis comprobata, Nofre-teri*.

Sequitur in serie regum depicta in *processione palatii Medinet-Abuensis* et in *Ramesseo* scutum regis, quo regnante nata est tabula Abydena, cuius series tertia eaque ima unum idemque tituli scutum continuo ordine repetitum præbet idque hunc in modum legendum: $\text{P}\eta\text{.....}\ \dot{\Delta}\tau\alpha\epsilon\ \epsilon\omega\tau\eta\ \dot{\Delta}\text{P}\eta$, *Sol, custos veritatis, approbatus Soli*. Quo cum scuto sexcenties et quod excurrit in innumeris fere veteris Aegypti Nubiaeque inde a secunda catadupa usque ad Nili ostia monumentis iunctum est alterum scutum, quo continetur nomen $\Delta\alpha\mu\eta\text{-}\dot{\Delta}\text{-}\text{P}\alpha\mu\alpha\acute{\epsilon}$, Amonnai (*dilectus Ammon*) Ramesse, huius nominis tertii regis. Hæc etiam scuta diversissima ratione sunt composita. Unam ex variarum lectionum numero delineamus in fig. 17. 18 tabulae supra laudatae. Vexillorum eiusdem regis, quæ dedimus in fig. 19. et 20. prius continet inscriptionem: *forte column vigilantium*, alterum: *fortis amicus dei Phra*. Scutum tituli, quo hic rex utebatur a scuto antecessoris in eo differt, quod adduntur verba $\epsilon\omega\tau\eta\ \dot{\Delta}\ \text{P}\eta$; scutum tituli fere congruit, uisi quod alia ratione hieroglyphica signa sunt adornata. Quapropter fuerunt viri docti, ex. gr. Felix et Wilkinson, qui duos illos reges unum eundemque fuisse arbitrabantur. Demonstravit tamen Rosellinius¹²¹⁾, fuisse eos unius eiusdemque quidem regis filios eosque tamen inter se diversissimos, quorum posterior priori in regia dignitate successerit. Cuius opinionis argumenta deponit tum ex tabula Abydena, tum exinde, quod familiarum membra (uxores, filii filiaque) diversi sint numeri, quum illius innotuerint duo liberi, huius viginti tres, quorum etiam nomina novimus. Accedit, quod scutum, quo nomen regis Ramesis II. continetur, saepenumero ab eo est contextum, quo additamentum illud conspicitur; denique quod oris vultusque lineamenta adeo sint diversa in imaginibus, quibus hic, ab iis, quibus ille depictus est, ut aperte duo fuerint reges, duobus iisque diversis titulorum scutis usi¹²²⁾.

dessus de l'horizon, durant les douces heures du jour, ressemblant assez bien aux scènes dans les tombeaux royaux mêmes, décrites par M. Champollion dans ses *Lectures écrites d'Égypte et de Nubie* (pr. éd.), p. 288 suiv. Si tous les morceaux du couvercle, dont quelquesuns ont été trouvés près du sarcophage, et

transportés avec ce monument en Angleterre, pouvaient être joints ensemble, nous y verrions la continuation de ces scènes. Au moins les fragmens que j'en ai vus dans le musée Soane, portaient la barque du soleil, comme sur les diverses parties du sarcophage.

Quodsi aliquis vellet etiam conicere, regem *Ramessen III.* in posterioribus regni sui annis titulum *αὐτοῦ* à *πρ* reliquis, quibus antea erat usus, addidisse vel a sacerdotibus aliqua de causa accepisse, obstat tamen huic coniecturae satis, ut primo obtutu videtur, probabili monumentorum auctoritas, quorum ex anno huius regis secundo ac posterioribus usque ad sexagesimum tertium innumera fere superest copia, quibus omnibus inscriptum est scutum cum additamento illo, dum e contra superesse vidimus supra monumentum ex decimo quarto regni anno regis *Ramesses II.*, in quo conspicitur scutum tituli sine additamento illo. Praeterea facile est explicatu, cur in tabula Abydena alterum scutum alteri sit adpositum, in *processionibus* autem *Ramessei* et palatii prope *Medinet-Abu* regis tantum *Ramesses III.* scutum conspiciatur. In monumento enim, quod proxime pertinebat ad regem *Ramessen III.* omnium minime praetermitti poterat ille, qui nullo interveniente, antecesserat rex, dum in aliis monumentis, ubi de successione generationum regiarum agebatur, *Ramesses II.*, qui vivos filios reliquit nullos et cuius imperium idcirco transit ad fratrem, cui natali iure debebatur, apte poterat ac merito debebat omitti secundum legem illam, quam sibi constanter observandam posuerunt veteres Aegyptii a nobis plus senel commemoratam, regum tantummodo generationes esse describendas in monumentis. Recte se habere ea, quae in tabula Abydena sunt delineata, elucet ex indice *Manethoniano*, in quibus tamen regi *Ramessi III.* tribuitur tantummodo regnum sedecim mensium. Verò simile est, confusos esse numeros, quum successori eius sexaginta sex annorum imperium tribuatur. *Rosellinius* igitur, quum annus regni sexagesimus secundus commemoretur in *σὴλῃ* quadam, quae adservatur in musco *Santoniano* *Liburni*, et in qua continetur inscriptio de morte regis scribae vel ministri ¹²³⁾ *Nofrehi*, numerum *LXVI* censet verum esse annorum, quibus *Ramesses III.* in Aegypto regnaverit.

Procul dubio *Ramesses III.*, qui *Sesostris* vel *Sesoosis* appellatur apud *Herodotum* et *Diodorum* aliosque romanos graecosque scriptores, maximus fuit omnium regum, qui unquam Aegypti regnum tenuere. Gloriam eius potentiaeque prostant eximii testes templa saxis rupibusque excavata prope *Ibsambul*, ingentesque colossi, qui hodiernum ibi ceruuntur; templa prope *Derry*, *Seboa*, *Djirjeh-Hassan* in Nubia; palatium *Karnacense*, *Ramesseum* ¹²⁴⁾, palatium Abydenum. ¹²⁵⁾ Omnia Europae musea ²⁾ repleta sunt omnis generis monumentis, quae eo regnante ab artificibus opificibusque sunt confecta. Imagines in eorum, quae commemoravimus, aliorumque aedificiorum parietibus sculptae intuentibus referunt famam victoriarum, quas de Asiae Africaeque populis reportavit ¹²⁵⁾.

Monumentorum hieroglyphicis inscriptionibus ornatorum non infimi ordinis, immo prae multis aliis commemorazione dignissimum, nuper inventum est prope Berytum (*Βερούνη*, *Βηρυσόν*, Felicem Iuliam Romanorum), veterem Syriae urbem, hodie *Beirut* appellatam. Est inscriptio, in qua celebrantur victoriae regis *Ramesses Meïamun*, ita ut hac quoque de re vera narraverit pater historiae saepenumero mendacii accusatus *Herodotus*, ubi de bellicis regis *Sesostris* expeditionibus, victoris deque columnis (*σὴλαις*) locutus est, quas ut famam suam posteris traderet, in variis orbis terrarum partibus erigi iussit. Quae hac de re narrabimus in iis, quae proxime sequuntur, excerpta sunt ex commentatiuncula

²⁾ Inprimis Britannicum et Lugdunense. Cfr. *Leccmans*, l. l., p. 90 sqq.

conscripta *) ab amicissimo mihi Richardo Lepsius: *Notice sur les bas-reliefs égyptiens et persans de Beirout en Syrie* (Romae 1838, 8.). Iam ante hos triginta annos monumenta illa detecta erant a Gallo Guys **) illius regionis loca peragrante et delineata; attamen anno demum huius saeculi vicesimo innotuerunt viris doctis epistola Hiberni Wyse ad Anglum Sir W. Gell ***), qui statim Sesostridis regis nomen iis inscriptum esse suspicabatur. Eiusdem opinionis fuit Young ****). Champollionem †) quoque hac de re monuit Gellius. Novis deinde imaginibus a pictore quodam, cui nomen fuit Levinge, delineatis, illustris praeses instituti archaeologici, quod auspiciis Friderici Guilelmi principis heredis regni Borussiae Romae floret, de iis commentationem conscripsit doctissimam ††), qui aliis permultis †††) originis fuit ansa. Deerat tamen eo usque accurata monumenti inscriptionumque effigies, quam denique Pater Ryllo ex societate Jesu societati archaeologicae Romanae transmisit, quarum tabularum ad fidem suam, quam ante oculos habemus, tabulam summa diligentia et exactissime aeri incidi curavit Richardus Lepsius. Veteres Graeciae scriptores eorumque ad fidem Romani referunt de magnis illis bellicis expeditionibus, quas susceperit Rameses III. (Sesostris). Aethiopia tota peragrata, devicisse eum narrant gentes rubri maris accolae, in freto maris australi in Asiam transiisse, per Arabiam ad Indiae usque fines prorupisse, deinde Asiam septentrionem versus ad Scythiam usque et Tanain fluvium transcurrisse ipsamque Thraciam superasse. Possuisse eum ubivis *αρχαία*, victoriae suae documenta, praesertim in Ionia ††††), coloniam quoque reliquisse in Colchide, unde factum est, ut docti existerent viri (Sicardus, Wahlius), qui linguam veteris Aegypti armeniaca, georgica ac mingrelicae fuisse affinem contenderent, qua de re diximus in sectione huius operis prima. Inscriptio in monumento Aegyptiaco Berytensi prorsus fere defleta est iniuria temporis neque permittit idcirco concinnam perpetuamque explicationem.

Mater Ramessis III, uxor igitur regis Menephtha I, appellabatur (fig. 22). *Ἡ ἄρτεμ Τραχὺ, κοῦρτεν γλαε, τισερ, Τρυγα Treah*, quod patet ex scuto in Ramesse et in statua mulieris gigante, quae erecta est Romae in cavaedio musei Capitolini. Rosellini duas fuisse huic regi uxores demonstravit, alteram *κοῦρτεν γλαε (τ) ἡσέτο, Ἰου-νοσπε* (fig. 23), i. e. *regia uxor, domina mundi, Isis venerola (Isinofre)*; alteram (fig. 24): *Ταλαγμὴ Κορρε-Ἄρι, i. e. serra deae Nuth, Nofre-Ari*. Praeterea in monumentis detexit nomina viginti trium filiorum et sex filiarum huius regis, quarum una nomine *Βογζαμπε* fuit regina, quod elucet ex scuto eius (fig. 25) in maiori antro prope *Ibsambul* et in *valle reginarum*, quae vocatur, reperto.

*) Scorsim expressa ex collectione inscripta: *Annali dell' Istituto di Corrispondenza archeologica*, Vol. X, p. 12 — 19.

**) *Bulletin de l'Institut de Corr. archéol.*, 1837, p. 138.

***) *Ibid.* 1834, p. 155.

****) *Discoveries*, etc. p. 52.

†) *Précis* B, p. 272.

††) *Bulletin*, 1834, p. 30.

†††) *Bulletin*, 1834, p. 151. 155. — 1835, p. 20. 23. 25. — 1837, p. 134. 135. 138. 145. 147.

††††) Herodot. II, 102. 103. 106. Diodor. I, 35. Strabo, XVI, p. 769. XVII, p. 790.

Magno huius regis successor fuit Menephtha II., cuius scutum cum titulo deprehenditur in processione palatii prope *Medinet-Abu* et haec verba continet: ΠΕ ΔΑΗ-ΔΑΔΗ-ΝΟΥΘ, *Sol, servus dei Ammonis Chuuphidis* (fig. 26), vel varia quadam lectione: ΠΕ-ΔΑΗ-Η-ΔΑΔΗ-ΝΟΥΘ, i. e. *Sol, famulus spiritus*) Deorum*. Alterum scutum praeter ipsum nomen continet titulum ΟΥΤΗ-ΕΙ-ΤΑΔΕ, *perfectus in iustitia*. Monendum est praeterea, decimum tertium**) trium et viginti, de quibus diximus, filiorum regis Ramesis III. eodem usum esse nomine, quod, ut regia dignitas indicaretur, scuto inclusum solitiusque attributis exornatum est, quibus reliquorum filiorum nomina carent. Scripta enim sunt illa reliqua nomina lineis perpendicularibus, unde patet regem Menephtha II. fuisse filium Ramesis III. Item elucet ex indice Manethoniano, in quo Armeses (Pheron Herodoto, Sesostris II. Diodoro appellatus) filius regis Miammou successisse dicitur regi Ramesis III. Re vera Rameses III. saepenumero in monumentis titulo ornatur ΔΑΔΗΔΑΔΗ, qui eiusdem est significationis, quam ΗΕΙΔΑΔΗ. Regis Menephtha II. nulum aliud in Aegypto prostat monumentum artis architectonicae praeter sepulcrum magnificum prope *Bibân-el-Molâk*, tertiusque eius regni annus est ultimus, quem Rosellini poterat invenire. Uxor illi fuit ΚΟΥΤΕΡ ΖΑΔΕ, (Τ)ΜΕΡ, (Τ)ΝΕΚ-ΘΟ, (Τ)ΚΟΥΤΙ ΗΟΥΤΑΡ ΙΣΙΝΟΥΡΕ, Isinofre (fig. 28), cuius imago iuxta imaginem mariti delineata cernitur in parietibus unius aedicularum votivarum, quae exstant in iugo montium occidentali prope *Silâlin*.

In pompa illa, quae in palatio prope *Medinet-Abu* est delineata, sequitur scutum, quo continetur inscriptio: *Sol, column mundorum, dilectus Ammoni* (fig. 29), pertinens illud ad Pharaonem appellatum ΟΥΡΕΙ ΗΙΝΤΑΘ. Titulus, qui nomini est adiectus ΟΥΡΕΙ non nisi in iis deprehenditur scutis, quae erant defunctorum***). In reliquis monumentis scutum huius Pharaonis Menephtha III., filii regis Menephtha II. constanter exhibetur ea ratione, qua delineatum est a nobis fig. 30. Champollion, qui in figura erasa dei Mendetis imaginem agnovisse sibi videbatur, qua de re iam supra a nobis dictum est, nomen legendum esse censuit ΗΑΝΟΥΡΕΙ, regemque eundem esse censuit, quem Graeci *Θουμανδΐαν* appellaverant. Vexillum (fig. 31) continet inscriptionem: *fortis amicus dei Phra*, interdum adlitur complexus figurarum hieroglyphicarum (fig. 32) qui significat ΔΑΔΕΙ, *A mensi i. e. filius Ammonis*. Statua regis Menephtha III. eximii artificis opus conservatur in Museo Britannico †).

Rex Menephtha III. (Amenophis) fuit ultimus familiae decimae octavae secundum indicem Manethonianum: in pompa illa depicta in palatio prope *Medinet-Abu* sequitur praeterea scutum tituli (fig. 33), quo continetur inscriptio (fig. 33): *Sol, columnae dominantium, dilectus Ammoni*. Varias huius nominis sunt formae (fig. 33, 34, 35, 36), unde probabilissima ratione ΟΥΡΕΙ legendum esse videtur. At ΡΑΡΡ, i. e. Rhamerre, nomen esse pronuntiandum, mox videbimus. Singulorum, quibus constat signorum, duo tantum-

*) *nûba spiritus, genii*, vocantur famuli Deorum. Cfr. Rosellini, *Mon. Civ. III*, p. 328 not. 1. *Mon. Stor. III*, 1, p. 235, not. 2.

**) Cfr. Leemans, *l. l.*, p. 97.

***) Obiter monendum est, pro ΔΕΤΑΥΟ frequenter scriptum esse vocabulum ΝΟΥ vel ΝΟΥΙ (cfr.

Salvolini, *Analyse grammaticale*, p. 139, not. *). Utrumque *ταυτολογικῶς* interdum coniunctum est, at raro. Cfr. Leemans, *Monuments Égyptiens*, p. 62 sqq.

†) Yorke et Leake, *Pl. III*, fig. 6. Leemans, *l. l.*, p. 98 sq.

modo ꝑ in tribus scutis reperiuntur, ideoque certum est, hanc literam duplicatam partem nominis effecisse. Reliquae adeo titulis sunt involutae, v. c. *dilectus Osiridi, amicus Ammoni, confirmatus deo Phra*, aliisque, ut difficillimum videatur, aliquid accuratius definire. Vexillum (fig. 37) continet titulum: *fortis vigilantium*. Scuta, quorum mentionem fecimus, reperta sunt in sepulchro regis huiusce prope *Bibân-el-Moluk*, quod tamen minime eius ipsius iussu est constructum, sed proprie eum in finem erat destinatum, ut exciperet corpus reginae Taosra (tab. XXII. fig. 45) vel Tasser, eiusque mariti Menephthasiphtha, cuius scuta varia ratione scripta exhibuimus in fig. 38. 39. 40. Quamvis minime certum sit regem hunc reginamque uxorem suam locum obtinuisse inter reges familiae decimae octavae et re vera vixisse inter reges *Ramessen III.* et *Rhamerre*, nuperrime tamen *Leemans* *) demonstrare conatus est, fuisse eum regem huiusce, de qua agimus, familiae ultimum regnumque eius adeo breve fuisse, ut ipsa monumenta alicuius ambitus, quae temporis iniuriis obstitissent, relinquere minime potuisset. Eius scutum cum titulis, quibus ornari solebat, cernitur in *στῆλη* quadam musei Britannici, quam indiligenter descriperunt *Yorke* et *Leake* **). Est columna lapide granitae rubri coloris sculpta, quindecim pedum altitudinis, cuius in capitulo alterna vice leguntur nomina regum *Amenophis (III)* et *Rhamerre* (ita enim legendum pro *Uerri* ***).

Constabat igitur familia decima octava regibus in tabula, quae sequitur, enumeratis:

*) *L. I.* p. 99 sqq.

**), *Pl. VII.*

***) Cfr. *Leemans, l. l.*, tab. XXI, nr. 198 — 200. *Champollion, Lettres écrites d'Égypte et de Nubié, XVIII*, p. 354. 362.

Tabula regum Aegyptiacorum familiae decimae octavae.

	Nomina regum secundum monumenta.	Nomina secundum auctores graecos et romanos.	Anni regni eorum.	mensis
1.	Amenoph, Amenoph tep vel Amenophis I. (Uxores Ari et Aahothph.)	Amosis, Thetmosis, filius regis Misptra-Thutmosis.	XXXVI.	IV.
2.	Thutmes I, filius. (Uxor Aahmes.)	Chebron, filius.	XIII.	—
3.	Thutmes II, filius. (Uxor Amonmai.)	Amenophis I.	XX.	VII.
4.	Amense, eius soror. Mariti { 1. Thutmes III. 2. Amenemhe.	Amenses, soror, } cuius regno comprehenditur filius nomine Mephres, Miphra, Moeris.	XXI.	IX.
5.	Thutmes IV., filius Amenses et Thutmosis III. Uxor: Meiphrehi.	Mephrauthutmosis, filius Moeridis.	XXV.	X.
6.	Amenophis II.	Thmosis, eius filius.	IX.	VIII.
7.	Thutmosis V. Uxores { 1. Tore. 2. Muthemva.			
8.	Amenophis III. filius Thutmosis V. reginaeque Muthemva. Uxor: Taia.	Amenophis II. Memnon, filius regis Mephrauthutmosis.	XXX.	X.
9.	Hor, Horus.	Horus, eius filius.	XXXVI.	V.
10.	Tmauhmot.	Achencheris, filia.	XII.	I.
11.	Rameses I.	Rathotis vel Athoris, eius frater.	IX.	IV.
12.	Menephtha I. eius filius Uxores { 1. Twea. 2. Tsire.	Ambae Achencheres.	XXIV.	VIII.
13.	Rameses II. Uxor: Nofreteri.	Armais, Armesses.	XIV.	—
14.	Rameses III. frater Ramesses II. Uxores { 1. Nofre-Ari. 2. Isinofre.	Rameses, i. e. Sesostris Herodoti, Sesoosis Diodori.	LXVI.	II.
15.	Menephtha II. filius Ramesses III. Uxor: Isinofre.	Armesses, filius regis Miammo; Pheron apud Herodotum, Sesostris II. apud Diodorum appellatus.	III.	—
16.	Menephtha III. (Siphtha) (Taosra et Siphtha.)	Ameuophis III. filius.	XIX.	VI.
17.	Rhamerres (falso Uerri appellatus). Uxor: Nofrei.		II.	V.
		Regnavit familia regia decima octava annis	CCCXLVIII.	—

Itaque Pharaonum familia decima octava regnavit in Aegypto inde ab anno MCCCXXII. usque ad annum MCDLXXVII. a. Chr. nat. Antequam transimus ad decimam nonam, pauca, duce Rosellinio, nobis dicenda sunt de rebus illa regnante gestis.

Patet ex verbis sacrorum librorum Veteris Testamenti *):

וַיָּקָם מֶלֶךְ-נִדְרֵשׁ עַל-מִצְרַיִם אֲשֶׁר
לֹא-יָדַע אֶת-יְיָ

i. e. *Exstitit novus rex in Aegypto, qui nihil scivit de Josepho*...., patet, inquam, hisce ex verbis, manifesto indicari restaurationem legitimae regum familiae post pulsam ex Aegypto pastorum gentem עַמַּת־מִצְרַיִם appellatam ¹²⁸⁾. In sequentibus versibus indicatur causa, cur populus Israël a regibus Pharaonibus sit oppressus:

וַיֹּאמֶר אֶל-עַמּוֹ הַזֶּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 רַב וְעֲצוּם מִמֶּנּוּ: הִבַּח בְּחַזְקָתָהּ לִי
 עֵן-יָרֶבֶה וְהָיָה כִי-תִקְרָאנָה מְלַחֲמָה
 וְנִלְחַם נָם-הוּא עַל-מִצְרַיִם וְנִלְחַם-
 בְּנֵו יַעֲלֶה מִן-הַיַּרְדֵּן:

i. e. *Dixit populo suo: ecce populus Israelitarum numerosior et potentior fit* [nobis]. *Agedum, sapienter nos geramus adversus illum; ne augeat, eventiatque, si quando inciderint* [occasiones] *belli, ut adiungat se ipse quoque inimicis nostris, vel pugnet contra nos, vel ascendant ex hac terra.* Quemadmodum enim pastorum genti (עַמַּת־מִצְרַיִם) erat exoptatissimum, si gens quaedam maioris numeri auxilia in bellis proeliiis ferre poterat, ita etiam Pharaonibus curae erat, ut gentem eiusce modi naturae vel expellerent vel eum in modum subiugarent, ut nullum ab iis sperandum esset inimico auxilium. Bene etiam intellexerunt Hebraei, nihil iis morae esse relictum in Aegypto ulterius commemorandi, ita ut, servos se esse sentientes, non liberos regionum, quas inhabitarunt, accolas, post CCC annorum servitutum ¹²⁹⁾ denique eo pervenerunt, ut vel armorum vi Niloticam relinquerent terram. Quam Ἰξόδοϝ rege quodam, cui Ramesses nomen fuit, regnante esse perfectam, exiinde patere censet Rosellinius ¹³⁰⁾, quod secundum sacra V. T. biblia paulo ante urbs *Raëmses* ¹³¹⁾ condi coepta est, et quod Ramesses III. fuit rex, cui tunc Aegyptus paruit. Quod chronologicis argumentis confirmatur iis, quae a nobis supra sunt adlata *).

Primus rex familiae decimae nonae secundum Manethonem ¹³²⁾ fuit Sethos-Ramesses, qui bellicis inclaruit expeditionibus ideoque et propter similem nominis sonum, saepenumero a viris doctis pro eodem habitus est rege, quem Graeci scriptores Sesoosin vel Sesostrin appellarunt, quem tamen nos nullum alium fuisse demonstravimus, nisi magnum regem Ramessen III. familiae decimae octavae. Scutum tituli, quod cernitur in pompa Medinet-Abuensi (fig. 41), continet inscriptionem: *Sol, columen veritatis, dilectus Ammoni* (Ⲡⲓⲛⲁⲙⲓⲛ), inque monumentis huic titulo respondet nomen ΡⲚⲘⲚⲚ . Utrunq; de hoc rege Ramesse III. dicta sint verba Taciti, quae infra adscribimus ¹³³⁾ pro certo definiti nequit: inclaruisse eum vero bellis feliciter gestis non solum ex verbis Manethonis apud Josephum, quae modo commemoravimus, elucet, sed ex sculpturis etiam, quae hodienuum certuuntur in palatio, quod partim extruxit, Medinet-Abuensi. In Veteris Testamenti libris bellorum ab eo gestorum nullam factam esse mentionem, Rosellinius ¹³⁴⁾ illo explicare conatur argumento, quod hoc rege regnante Hebraei in deserto Arabico

*) Ne quid silentio, iniuria socordiae praeteriisse videamur, mentionem facimus dissertationis inscriptae: *Unter welcher Dynastie haben die Israeliten Aegypten verlassen?* auctore J. Ch. C. Hofmann.

(Ullmann und Umbreit, *theolog. Studien und Kritiken*, 1839, p. 393 — 428). Iso scivit, qui fuerit Ramesses Meïamun?

erraverunt per quadraginta annos. Fratrem Armaïn-Danaum (ΡΗ-ΔΑΔΙ), dum procul esset rex ab Aegypto, conatum esse regiam sibi ipsi vindicare dignitatem, deinde autem eo redeunte coactum esse, ut in Peloponnesum fugeret, graeci scriptores narrant. Vexillum regis (fig. 42) continet inscriptionem: *Har-phre (Horus Sol), fortis, magnus inter reges**). Sarcophagus nagnificus syenite lapide confectus, in quo eius aliquando condita erat mumia, adservatur in Museo Caroli X. Parisiensi (*Musée Charles X*): operculum, quod ad eundem pertinebat iam antea in Angliam fuit translatum hodieque adservatur in Museo Cantabrigiensi. Secundum Manethonem rex Ramesses IV. Sethos-Aegyptus viginti quinque per annos regnavit; hucusque tamen ex monumentorum auctoritate nullum alium, nisi annum regni eius decimum sextum indicare licet.

Uxor huius Pharaonis appellata erat Isis (ΙΣΣ), quod eo patet argumento, eius nominis reginam titulo $\sigma\omicron\tau\tau\epsilon\upsilon \tau\alpha\lambda\alpha\tau$, *regiae matris*, ornata esse regnante successore Ramesse V. in sepulcro, quo condita est, in *valle Reginarum* sito (fig. 43). In magno palatio *Medinet-Abueni*, quod construere coepit Sethos rex, conspiciuntur imagines**) ac nomina decem eius filiorum. Titulos quatuor natu maiorum, qui patris in regno Aegypti fuerunt successores, quod ex ipsis scutis elucet, quibus nomina sunt inscripta, delineavimus in *tab. XXIV, fig. 1—4*.

Natu maximo fuit titulus: ΠΗΡΑ-ΡΑΜΣΤ ***) $\xi\iota \sigma\omicron\tau\tau\eta \epsilon\lambda\omicron\sigma\tau\tau$, $\beta\eta\eta$, $\sigma\omicron\tau\tau\eta \sigma\epsilon\lambda\alpha$, $\mu\omicron\tau\tau\eta \eta\eta\epsilon\mu\alpha\iota\sigma\epsilon$, $\sigma\omicron\tau\tau\eta \epsilon\iota \eta\epsilon\mu\omega\tau$ (ΡΗ-ΔΑΣΣ), i. e. *Adlophoros ad sinistram regis, iuvenis, regius scriba, caput arcitenentium, regis filius ex ipsa stirpe eius (Ramesses)*:

Filii secundi haec legitur inscriptio: ΠΗΡΑ-ΡΑΜΣΤ $\sigma\tau \sigma\omicron\tau\tau\eta \epsilon\lambda\omicron\sigma\tau\tau$, $\eta\eta$, $\sigma\omicron\tau\tau\eta \sigma\epsilon\lambda\alpha$, $\sigma\omicron\tau\tau\eta \epsilon\iota \eta$ $\eta\epsilon\phi\omega\tau$, $\mu\alpha\lambda\eta \beta\eta\eta\text{-}\Delta\alpha\sigma\sigma$ (ΡΗ-ΠΗΒ-ΗΤΑΣ ΔΑΗ-ΔΑΔ) i. e. *Adlophoros ad sinistram regis, iuvenis, regius scriba, regis filius ex ipsa eius stirpe, qui illum deligit, Ramesses (Sol, dominus veritatis, dilectus Ammonis)*. Cfr. fig. 2.

Tertio filio hocce datum est scutum (fig. 3): ΠΗΡΑ-ΡΑΜΣΤ $\xi\iota \sigma\omicron\tau\tau\eta \epsilon\lambda\omicron\sigma\tau\tau$, $\sigma\omicron\tau\tau\eta \sigma\epsilon\lambda\alpha$, $\mu\omicron\tau\tau\eta \eta\epsilon\sigma$ (Α), $\omega\sigma\tau \sigma\omicron\tau\tau\eta$, $\sigma\omicron\tau\tau\eta \epsilon\iota \eta\epsilon\phi\omega\tau \mu\alpha\lambda\eta$ (ΔΑΗ-ΓΑΜΗ $\beta\eta\eta\text{-}\Delta\alpha\sigma\sigma$, $\tau\eta\phi$ .....), *Adlophoros ad sinistram regis, regius scriba, inspector equorum [praepositus stabulo], regius filius ex ipsa stirpe [regis]; qui eum amat, (vis Ammonis, Ramesses, divus duz.....)*.

Quarti denique filii scutum iisdem fere titulis est compositum (fig. 4) et hunc in modum interpretandum: *Adlophoros ad sinistram regis, regius scriba, inspector equorum, regis filius ex ipsa [eius] stirpe.....* $\epsilon \eta\eta\epsilon\phi\omega\tau\omega\sigma\eta\eta\eta$, *Hirpeshopsch*. Ut nomen integrum posset pronuntiari, necesse esset, ut naturam nomenque nossemus bestiae ignotae, cuius capite ornata solet esse imago dei illius iam supra in scutis regis Meneptha I. reperta, quae per totam Aegyptum mallei, caeli scalprique ope in monumentis deleta est†). In opposito eiusdem cubiculi latere, ubi eadem filiorum regiorum series est depicta, huic

*) Imaginum in vexillis Pharaonum omnino ea erat ratio, ut hoc vel illo modo reges cum Horo deo compararentur. Cfr. Rosellini, *Mon. Stor. III, 1*, p. 229. 245.

**) Delineatae sunt apud Rosellinium. Cfr. not. 35.

***) De quo titulo cfr. Rosellini, *Mon. Stor.*, I, p. 273 sqq. II, p. 8 sqq. III, I, p. 323.

†) De deo eo, Seth cfr. supra Sect. III, p. 112. et tab. VIII, 22; imprimis autem Leemans, *Monuments Égyptiens*, p. 84 sqq.

quarto filio quintus est additus (cfr. Tab. XXIII, fig. 44), cui nomen ac titulus: ΡΗ-ΑΚΣΙ-Ι-ΝΕΦΩΣΟΥ ΤΥΡΩΣ, *Rameses-hem-pefschopsch dator vitae*. Iam exoritur quaestio, utrum scuta nominum titularumque, quae regum erant in iis, quae praecedunt, commemoratorum, in aliis etiam Aegypti monumentis reperiantur. Quemadmodum plus semel iam vidimus, scuta Pharaonis cuiusdam esse contacta iis, quae ad alium quemquam pertinent regem huic successorem¹³⁶), ita etiam in secundo atrio Ramessei Thebani deprehenduntur scuta regis Ramesses IV. primum contacta iis, quibus ipsius successor utebatur his (cfr. tab. XXIII, fig. 45): COYTH (PH.....HTACE, CWTY H AAKH) CPH (AAHAAH PH-AACC . . . . HTACE), i. e. *Rex (Sol veritatis, confirmatus ab Amnone), filius Solis (dilectus Ammoni, Ramesses V. iustitiae rector)*, deinde scutis duobus, quibus nomina titulique leguntur fratris eiusdemque in regno successoris (cfr. fig. 47.): COYTH (PH NCH H TACE AAHAAH) CPH (PH-AACC AAHAAH-NEΦΩΣΟΥ.....) i. e. *Rex (Sol, dominus iustitiae, dilectus Ammoni: filius Solis (Ramesses VI, Ammon in fortitudine sua¹³⁷).....)*. Ramesses V, cuius scuta frequenter occurrunt in monumentis Aegyptiacis, in fragmentis Manethonianis appellatur (apud Syncellum) *Rapsaches* vel *Rapses*, (apud Ensebium) *Rampses*. Ramesses VI. apud Manethonem *Amnephthes* appellatus, utebatur vexillo, cui haec verba erant inscripta (tab. XXIV, fig. 5): *Fortis, magnus heros victoriae*. In palatio Karnacensi deprehenditur scutum nominis paulo diversa ratione scriptum (cfr. tab. XXIII, fig. 48). Vocabulum enim AAH totidem literis exhibetur, in reliquis contra monumentis ἀρχολογικώς prima tantummodo litera indicari solet (fig. 47).

Scutum nominis, quo tertius filius Ramesses IV. utebatur, idem ille, qui secundo fratri successit, ab eo, quo hic utebatur, non nisi unius signi additione differt, pluma, quae in fine adiecta est. Itaque interpretanda est inscriptio (fig. 49): CPH (PH-AACC AAHNEΦΩΣΟΥ, TYR....) i. e. *filii Solis (Ramesses, Ammon in fortitudine sua, divus moderator.....)*. Scutum tituli inscriptum est: COYTH (PH.....HTACE, AAHAAH, CWTY H PH). *Rex, columen iustitiae, dilectus Ammoni, confirmatus per deum Phra*. In indice Manethoniano rex eodem nomine *Ramessis* appellatur.

Post Ramessen VII. rex est constitutus quartus Ramessis IV. filius, cuius scuta tum aliis in locis conspiciuntur, tum in duabus στήλαις in museo aegyptiaco Berolinensi adservatis, quo ex Passalacquae quae olim fuerat collectione pervenerunt. (Fig. 50): *Rex, dominus mundi (Sol, praesidium..... Ammonis), filius Solis (dominus dominantium, dilectus deo Phru et deo....., Ramses)* vel diversa ratione (fig. 51): *dilectus Ammoni et deo Atmu*. Apud Manethonem rex appellatur *Amnephthes*.

In sepulcro quodam prope *Bibân-el-Moluk* Rosellinius reperit scuta (fig. 52) regis cuiusdam, quae continent inscriptionem: COYTH (PH..... HTACE CWTY H AAKH) CPH (PH-AACC AAHAAH), i. e. *Rex (Sol, distributor iustitiae, electus ab Amnone), filius Solis (Ramesses IX., dilectus Ammoni, bis iustus¹³⁸)*. Rosellinius arbitratur, fuisse haec scuta nominis titulique, quibus utebatur ultimus familiae decimae nonae rex, *Thworis* apud Manethonem vocatus, qui Ramessi VIII. successit. Cuius opinionis argumenta repetit exinde, quod nomen titulique congrunt cum iis, quibus reges familiae decimae nonae uti solebant; deinde ex loco, quo inventa sunt, denique quia reperuntur etiam in templo *Karnacensi* dei Chons, quod a primis familiae vigesimae regibus est absolutum,

ubi inscriptio longe est simplicior hunc in modum legenda (Tab. XXIV, fig. 6): *Sol, moderator iustitiae, Ramessees*. Vexillo (fig. 7) inscripta sunt verba: *fortis qui diligit veritatem*.

Reges igitur Pharaones familiae decimae nonae, quae secundum Eusebium regnavit annos CXCIV, ideoque ab anno inde ante Christum natum MCDLXXXIV usque ad annum MCCLXXX. fuerunt hi:

- Rames IV. (Sethos-Aegyptus).
- Rames V. (Rapsaches, Rapses, Rampses).
- Rames VI. (Amenophetep).
- Rames VII. (Ramessees).
- Rames VIII. (Amenemhe).
- Rames IX. (Thuoris).

Unus ex regum, quos enumeravimus, numero fuit fortasse Rampsinitus ille ab Herodoto commemoratus, cuius de filia mira ibi narratur fabella, apud alias etiam gentes, quemadmodum alio loco commonstravimus, obvia *.

Secundum indicem Manethonianum ultimus huius familiae rex idem fuit, qui Polybus vocatur apud Homerum ¹³⁹⁾. At dubitare licet, num verba: *ὁ παρ' Ὀμήρω καλούμενος Πύλβος, Ἀλκίανδρας ἀνήρ, ἐφ' οὗ τὸ Ἴλιον ἐτάλα* ab ipso Manethone sint profecta, veroque est similis ea esse intrusa ab excerptore quodam operis Manethoniani, vel Iulio Africano vel alio quodam, quemadmodum supra intelleximus, nomini regis Amenophis III. perperam adscripta esse verba: *οὗτός ἐστιν ὁ Μένων εἶναι νομίζόμενος καὶ φθεγγόμενος λιθός*. Polybus autem Homeri appellatur tantummodo Thebarum incolae, minime vero rex Aegypti. Alii sunt arbitrati, fuisse eum Proteum, quem Menelaus naufragio ad Aegypti litora delatus de fato suo interrogasse narratur: atqui apud ipsum Homerum manifestis verbis Proteus deus marinus fuisse traditur ¹⁴⁰⁾.

Familiae regiae vigesimae eiusdemque originis thebaeae, secundum Iulium Africanum et Eusebium duodecim fuere reges, qui CXXXV per annos in Aegypto regnavisse perhibentur, quorum tamen nomina in indice Manethoniano interierunt, imo fortasse silentio erant praetermissa, quum aperte hi reges sint iidem illi, de quibus apud Diodorum haec leguntur verba ¹⁴¹⁾: *τούτου δὲ τελευτήσαντος* (agitur de rege Remphi, qui regis Ketis nominati dicitur filius) *ἐπὶ γενεάς ἐπτά διεδίξαντο τὴν ἀρχὴν βασιλεῖς ἀργοὶ παντελῶς καὶ πρὸς ἀνεσίην καὶ τρυφήν ἅπαντα κρείττοντες, διύπηρ ἐν ταῖς ἡμερῶν ἀναγραφαῖς οὐδὲν αὐτῶν ἔργον πολυτελεῖς οὐδὲ πρᾶξις ἰστορίας ἀξία παραδίδονται, πληρὴ ἐνὸς βασιλείου, ἀφ' οὗ συμβαίνει τὸν ποταμὸν ἀνόμασθαι Νεῖλον τὸ προτοῦ καλούμενον Αἴγυπτον*. Qui Nilus etiam in fragmento Dicaearchi ¹⁴²⁾ commemoratur: *Δικαίαρχος ἐν τῷ πρώτῳ [τοῦ Ἑλλάδος βίου] μετὰ τὸν Ἰσίδος καὶ Οὐσίριδος ἔργον βασιλεία γιγνόμενα Σισογόωνιν λέγει ὥστε γίγνεσθαι ἀπὸ τῆς Σισογόωνιδος βασιλείας μέχρι τῆς Νεῖλου ἔτη διαχίλια θ', ἀπὸ δὲ τοῦ Νεῖλου βασιλείας μέχρι τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος ἔτη ἑξήκοντα, ὡς εἶναι τὰ πάντα ὁμοῦ ἔτη διαχίλια ἑνεακῶσια λς'*. Nomina, quae dedit Syncellus ¹⁴²⁾ prorsus arbitraria sunt ex

* Cfr. commentatio nostra: *Die Sage vom Schuss des Tell*. Berol. 1835, 8., p. 63. Valkenscr ad Herod. II, 121. Baehr, Exc. VII. ad Herod. Vol. I, p. 912. Ottf. Müller *Orchomenos und die Mänyer*,

p. 97 sqq. Buttmann, *Ueber die Mänyer*, p. 203. Ilgen. ad Hymn. Homeric. p. 304.

**) I, 63.

Maior natu appellatur: (fig. 25): $\text{COTY} \tau \epsilon \kappa \eta$, $\text{TYP} \tau \text{I} \alpha \mu \epsilon \text{I} \text{I} \Delta \alpha \lambda \eta$, $\text{TYE} \tau \text{O}$ (τ . $\text{TYP} \text{COTY}$, $\text{PT} \text{I} \text{I} \tau \alpha \mu \epsilon$) i. e. *regia filia, divina sponsa Ammonis, domina mundi (stella divina, Rekan tme i. e. Sol devotus veritati)*, minor (fig. 26): $\text{COTY} \tau \epsilon \kappa \eta$ $\text{TYE} \tau \text{I} \epsilon \tau \text{O}$ ($\Delta \omega \mu \rho \epsilon \text{I} \text{O} \tau$ $\text{N} \epsilon \lambda$ (η) τO), *regia filia, domina mundi (Athorsiu, i. e. stella deae Athor, domina mundi)*.

Reges familiae decimae octavae quum essent imbecilles hebetisque ingenii, quod ex diserto Diodori testimonio patet, quo supra usi sumus, tum exinde, quod Manetho eiusce modi reges indignos habuit, quorum nomina in indicem suum referret, tum quod duo illi sacerdotes paulo ante commemorati audere poterant, regiam dignitatem sibi immet ipsi viudicare monumenta a Pharaonibus regibus inchoata ad finem suis suuntibus, proprioque nomine inscripto, perducere, posterior etiam regii honoris attributa, quamvis non in aprico sibi adrogare, denique quod Pharaonum regia auctoritas ad Taniticam transitit familiam, fieri sane potuit, ut regia familia decima nona extincta, sacerdotum summorum Diospolitanorum, quae princeps in Aegypto huius ordinis erat familia, regnum sibi adrogaret, ita ut prior quiete auctoritatem exerceret, posterior ob ordine militari, qui iura sua laesa vilit ac violata, si non prorsus abrogata, multoties infestaretur, ut regnum denique Aegypti ad aliam familiam eamque vel novi generis vel Diospolitani consanguineam transiret. Quae argumenta solito acumine exposuit Rosellinius.

Tanis ($\chi \alpha \nu \text{I}$ vel $\chi \alpha \lambda \mu \text{I}$), urbs Aegypti inferioris, in sacris Veteris Testamenti libris appellatur $\tau \rho \alpha \varsigma$, $\tau \rho \alpha \sigma \text{I}$, nomi eiusdem nominis caput, Josephi ¹⁴⁶) aetate fuit nihil nisi $\mu \text{O} \lambda \acute{\iota} \chi \nu \eta$, paucaque tantummodo eius hodienuum supersunt rudera, quae tamen offerunt scuta regum Ramessis III., Amosis, Menephtha, Osorchon (familiae vigesimae secundae) et Taraka, regis dynastiae vigesimae quintae, unde licet sane concludere, fuisse eam aliquando urbem magni ambitus et antiqui splendoris ¹⁴⁷). Atqui rudera huius urbis nou magis, quam ullius alius monumenti in solo veteris Aegypti hodienuum superstitis, vestigia exhibent regiae familiae vigesimae primae taniticae.

Champollion ¹⁴⁸) arbitratur, in $\sigma \tau \acute{\iota} \lambda \eta$ quadam Abydi reperta et nunc in museo Galli *Cousinéry* adservata, qua infantium liberorum numerus est delineatus, qui defunctis parentibus divinos offerunt honores, nomen primi huiusce familiae regis deprehendisse. Patri nomen fuit $\Delta \alpha \kappa \epsilon \text{I}$, Aasen (fig. 27): filius primus (fig. 26) appellatur *filius eius primo genitus Osortasen, qui eum amat*, $\text{N} \epsilon \rho \epsilon \text{I} \text{I} \text{O} \rho \tau \epsilon \text{I} \text{N}$ ($\text{P} \text{I} \text{M} \alpha \text{I}$) $\Delta \alpha \alpha \text{I} \text{I} \text{I}$, secundus (fig. 29): *filius, qui eum amat, Manduftef*, $\text{N} \epsilon \rho \epsilon \text{I}$ $\Delta \alpha \alpha \text{I} \text{I}$ $\text{I} \text{I} \text{I} \tau \text{O} \tau \gamma \tau \eta$. (Reliquorum nomina silentio praeterimus). Posterior $\sigma \tau \acute{\iota} \lambda \eta \nu$ in patris honorem dedicavit noutenque eius, ut regium imperium, quod in Aegypto exercebat, indicaretur, scuto est inscriptum. Putat Champollion, patrem Aasen fuisse plebeia gente ortum, eumque ipsum, secundum patris sui filium, deinceps vel populi voto vel alia quavis via in regni solium ascendisse. Respondere eum igitur ceuset regi, qui apud Manethonem S mendis ($\Sigma \mu \alpha \rho \tau \text{O} \gamma \text{I}$) appellatur, quod ex ipsa elucere opinatur nominis forma. Burton ¹⁴⁹) anno huius saeculi decimo octavo inscriptionem publici iuris fecit in via, quae ad sicum hodiernum Kosseir in litore rubri maris situm ducit, reperta, in qua iterum deprehenditur scutum illud nominis, quod delineavimus in fig. 30 addito titulo: $\text{COTY} \tau \epsilon \kappa \eta$ ($\text{PT} \text{I} \text{I} \tau \epsilon \tau \text{O}$) i. e. *Rex (Sol, dominus mundi)*. Monet praeterea Rosellinius aptum fuisse huncce titulum praeprimis regi cuidam, cui nullus sacer fuit titulus ab avis atavisque acceptus ¹⁵⁰), ita ut contentus esse debuisset communi regum

titulo, quo omnium familiarum reges promiscue et ad lubitum quasi utebantur. Alia adser-
vatur *σφιλη* in museo regio Taurinensi, ea quoque Abydi effossa, quae erecta est anno
quadragesimo sexto regis*) *σφιλη* (Ρη-αβ-ηαα) *σφι* (Δααα) i. e. *rex*, (*Sol*; *dominus magnus*)
filii Solis (*Aasen*), quem Champollion successisse opinatur regi Manduftep, qui
Aegyptiaco more nomen avi sui acceperit, eundemque esse ac regem qui *Ψωσάβης* appel-
latur Manethoni illique secundus est huius familiae rex, ita ut articulus π vel Ψ (φ)
et graeca nominis terminatio sint delendae. Scutum tituli congruit cum illo, quo utebatur
rex, quem Rosellinius tanquam caput familiae undecimae enumeravit. Restant tamen
aliquae dubitandi ansae, num vere disputaverit Champollion necne, an si vera sint,
quae disseruit Rosellinius**), quocum facere maluit Leemans***). Qui viri utrum-
que regem ad priorem quandam familiam pertinuisse censent. Praeter ea, quorum men-
tionem fecimus, ad hunc usque diem nulla alia sunt reperta, quamvis Manetho primum
huius familiae regem viginti sex, secundum quadraginta unum vel quadraginta sex per
annos regnasse dicat. Vix credi potest, quin reges, quibus tantum per spatium fuit
Aegypti imperium, antecessorum exempla sint imitati et templa vel alia maioris molis
monumenta exaedificaverint. Aegre enim argumentum repetas a devastatione illo, quam Per-
sarum invasione subiit Aegyptus, quum nulla in promptu sit causa, cur furor sacrilegus
contra huius potissimum familiae insanierit monumenta, quum tot aliis pepericisset et fami-
lia demum vigesima sexta regnante Cambyse Aegyptum devastaverit. Ino longe proba-
bilis est, reges illos regnasse ante *Pastorum* (επιστολ) invasionem, ac pertinuisse eos ad
familiam quandam priorem, fortasse decimam quintam vel sextam, quod eo magis fit ve-
rosimile, quia inscriptiones in *σφιλη* illa supra commemorata Galli *Cousinéry* et in mo-
numento prope *Kosseir* reperto mentionem faciunt virorum, quibus nomina fuerunt *Osor-
tasen*, *Amenemhe*, *Enentoph*, quibus praesertim homines, illa familia in Aegypto regnante,
utebantur. Fuerunt praeterea duo illius aetatis reges, qui iisdem vel similibus fere uteban-
tur scutis. Praenomen regis *Aasen* illi prope simile est, quo utebatur atavus quidam regis
Ramessis III. in *processione* Ramessei, qui secundum probabilem Rosellini coniec-
turam fuit caput familiae undecimae †). Idem praeterea scutum deprehenditur in
numero eorum, quibus Thutmosis IV. (Moeris) ornavit parietem quandam palatii Karnas-
ensis ac quibus ibi sacra offert ††).

Familia Tanitica secundum Manethonem regnavit per annos CXXX, itaque ab
anno MCII. usque ad annum DCCCLXXII. a. Chr. n. Ea regnante fugit Hadud, Edomita, in
Aegyptum, cuius Pharaos †††) nuptum ei dedit filiam suam *Thachpenes* *חַתְּפְנִישׁ*, cuius nomen
fuit etiam deae antiqui Aegyptiis cultae et urbis¹⁵²⁾ in Aegypto inferiore¹⁵³⁾. Eadem

*) Cfr. fig. 31.

**) *Mon. Stor.* Tom. II, p. 69 — 73.

***) *Monumens Égyptiens*, p. 107 — 109.

†) Cfr. Rosellini *Monum. Stor.*, I, p. 136
(Cfr. Tab. II, 13.). Tom. II, p. 73. Burton, *Ex-
cerpt. hieroglyph.* tab. II, Ser. I, nr. 13.

††) Cfr. Burton, l. l., tab. I*, ser. IV,

nr. 6. Rosellini, *Mon. Stor.*, I, tab. II, nr. 30.
De rego Manduftep vel Monthothph (ita enim
appellat eum Leemans) cfr. quae disseruit Thom-
linson in *Transactions of the Royal Society of Lit-
erature*, 1837, Vol. III, P. I. p. 138 — 142.

†††) Nomen in sacris V. Testamenti libris non
commemoratur.

familia in Aegypto regnante Salomo in matrimonium sibi adscivit filiam Pharaonis cuiusdam, cuius nomen ex sacris libris non elucet¹⁵⁴), cui dos erat urbs Gaser in terra Canaan¹⁵⁵).

Familia regia vigesima secunda erat oriunda ex urbe Bubasti in Aegypto inferiore, celebri illa culta deae $\Pi\psi\tau$, *Pascht*^{*)}, quam Graeci Artemi ab iis cultae comparabant¹⁵⁶). In sacris V. T. libris urbs appellatur פִּי־בִּבְסִי secundum punctationem Masoretharum¹⁵⁷), in copticis libris $\Pi\sigma\tau\text{-}\xi\alpha\kappa\tau$. Ea quoque quemadmodum Tanis, hodie nihil est, nisi indigesta ruderum moles, neque ulla forsitan in monumentis veteris Aegypti superesset memoria amplior, quam taniticae familiae, nisi in prima magni palatii Karnacensis area, opere regum huius familiae, hodiernum conspicerentur sculpturae ad illius historiam pertinentes cum hieroglyphicis inscriptionibus. Ibi deprehenditur scutum (fig. 32): פִּי־בִּבְסִי (פִּי הַ בְּאֶרֶץ הַ מִזְרָיִם , עִיר הַ בְּבִבְסִי) i. e. *Rex (Sol meridionalis mundi partis, constitutus a deo Phra) filius Solis (dilectus Ammoni Schischionk)*, qui statim agnoscitur esse idem, qui apud Manethonem primus appellatur huius familiae rex $\Sigma\sigma\sigma\gamma\gamma\omega\sigma\iota\varsigma$, in sacris V. T. libris פְּשֵׁשֶׁת , Sesak vel Schischiak nominatus. Hunc fuisse regem illum, qui quinto anno regis Rehabeam Hierosolyma expugnavit, templumque spoliavit¹⁵⁸), tum ex ipso nomine patet, tum exinde, quod inter captivos in sculpturis illis, quarum supra mentionem fecimus, delineatos reperiantur, qui aperte Iudaeorum prae se ferunt vultum, cum inscriptione (fig. 33): יִשְׂרָאֵל מַלְכֵּנוּ (מלך) i. e. *regnum Judae*^{**}). Quo rege vivente novo splendore fulsit Aeggyptus eoque fere tanto, ut tempora Pharaonum familiae decimae octavae in memoriam hominum redirent. Exercitum enim habuit qui constabat CC curribus, sexaginta millibus equitum et innumera peditum caterva, Aegyptiorum, Libyum, *Suchim* (i. e. Troglodytarum) et Aethiopum¹⁵⁹).

Nomen, quod frequenter in operibus artis Aegyptiacae occurrit, variis compendiis scriptum est, qualia dedimus in fig. 34 et 35. Gravissimi momenti est comparatio chronologiae, quam Rosellinio duce ad fidem indicis Manethoniani in hoc opere sumus secuti, cum temporum ratione, quae in sacris V. T. libris est observata. Quum enim exodus filiorum Israel ex Aegypto anno adscribenda sit a Chr. nat. MCDXCI, et Sesak Hierosolyma caperet anno CMLXXI, inter utramque rem gestam interfuit spatium annorum DXX. Atqui inde a Ramesse III., quo regnante Hebraei Aegyptum reliquere, usque ad regem Schischiak elapsi sunt anni DXXVII, qui numeri adeo congruunt, ut in huiusmodi computationum genere vix aliquis maiorem postulare queat consensum. Etiam exigua illa differentia tolli vel certe diminui potest, si cum Cavedonio¹⁶⁰) statuimus, filios Israël ex Aegypto demigrasse regnante rege Menephtha II. (successore Ramessis III.), cuius regni breve tempus melius etiam videtur congruere cum iis, quae in sacris V. T. libris de rebus illa aetate gestis enarrata sunt.

Mortuo Sesonchosii in thronum adscendit auctore Manethone rex, cui nomen Osoroth (secundum lectionem Iulii Africani) vel Osorthon secundum Eusebium, quae scribendi ratio ad fidem codicum quorundam manuscriptorum mutanda est in *Osorkon*. Re vera ita scriptum deprehenditur nomen in scutis regis huius, quae conspiciuntur in

*) Cfr. supra Sect. III, p. 113, Tab. XII, fig. 72. XIII, fig. 23, not. 102, p. 164.

**) Notetur vocabulum semiticum שִׂכִּי .

monumento eius Karnacensi eodem, unde descripta sunt scuta nominis ac titularum regis antecessoris (fig. 36). Scutum tituli continet inscriptionem: Coyt^h (Ρα..... Ἰταε Δαλιεστῆ) i. e. *Rex, (Sol, columen veritatis; constitutus ab Ammone)*, et scutum nominis verba: cpr^h (Δαλι-Ἰ Οσορην), *filius Solis (dilectus Ammonis, Osorkon)*. Probabile est, hunc regem fuisse filium regis Schischionk, quamvis certi aliquid hac in re nequeat defini. Fuit enim illi unus certo filius, qui Uschopt appellabatur ac summus erat sacerdos Ammonis, quod ex sculpturis in parietibus interioribus cortis in palatio *Karnacensi* elucet, ubi inter alia haec verba leguntur (fig. 37): oy^h wep^h ἢ Δαληρ coy^h ἢ (ἡ) ny^h wep^h , aw^h ἢ (ἡ) ny^h wep^h , wep^h gr^h Oy^h wep^h (Ραμ) aw^h coy^h ci ἢ (ἡ) nc^h to Δαλι ἢ W^h wep^h , i. e. *summus sacerdos (dei) Ammonra, regis deorum, caput arcitenentium (satellitum?) magnus princeps Uschopt, amicus veritatis, regius filius domini mundi, dilectus Ammoni, Schischonk*. Minime quidem vero simile est, filio cuidam regis Schischonk dignitatem summi Thebarum pontificis esse translata, nisi alius existisset regni heres, ac iure igitur hac ex re, quam Rosellinius non satis accurate secum perpendit*), argumentum repetimus, regem Osorkon antecessoris sui fuisse filium. Scuta huius quoque regis in compluribus artis Aegyptiacae monumentis conspiciuntur, ex. gr. in magni templi prope *Tel-Bastah* (i. e. Bubastin veterem) ruderibus. Scutum tituli, si sensum spectas, congruit cum scuto Pharaonis Ramessis V. familiae decimae nonae. — Arbitratus est Champollion¹⁶¹⁾, hunc secundum Bubastiticae familiae regem eundem esse, qui *Zarach* Aethiops, w^h r^h w^h r^h w^h , in sacris Veteris Testamenti libris nuncupatur¹⁶²⁾ et quem Assa, rex Iudaeorum proelio superavit in valle *Zephatha* prope Maresam urbem, cuius opinionis argumenta desumpsit tum a temporum congruentia tum a nominum similitudine. Atqui in nomine *Zarach* deest litera w^h nominis *Osorkon*, quae ad ipsam pertinet radicem, quo, auctore Rosellinio, praeprius accedit, quod *Zarach* in Veteris Testamenti libris minime vocatur Pharaeo Aegypti, ac ne Aegyptius quidem homo, sed Aethiops. Quod si rite perpenditur, ne ea quidem potest proponi opinio, regem ducesse *Zarach* imperium Aegypti superioris (quo latiore nominis significatione *Aithiopia* etiam appellabatur; cfr. Introd. not. 1) tenuisse idcircoque prae reliquis huncce sibi imposuisse titulum, quum eiusmodi praedicamentum vile et exiguum debebat esse regi, cui in publicis monumentis documentisque titulus: *dominus mundi*, nc^h to , dari solebat. Quodsi titulus Aethiops eum in finem erat additus, ut imperium Aethiopiae indicaretur, nullus Aegypti regum meliori iuro eo esset ornatus, nisi *Sisak* (Schischionk), de quo disertissimis verbis narratur¹⁶³⁾, duxisse eum tum alias gentes, tum Aethiops contra Hierosolyma. Nullo tamen is alio gaudet titulo, nisi Pharaonis Aegyptii. Itaque censet Rosellinius¹⁶⁴⁾, *Zarach* fuisse nomen principi Aethiopiae, Pharaonibus tributario, qui propria auctoritate sua bellicas suscepit expeditiones. Praeterea meridiana luce est clarius, regem Aegypti tunc temporis potentissimum ac validissimum, minime esse superatum ab imbecillo invalidoque Hebraeorum rege.

*) Qui enim aliter esset factum, ut coniecturam proponeret, principem Uschopt forsitan antequam in regni solium esset elatum, alio nomine esse usum,

quam postquam rex esset factus. Quod quamvis frequenter fieri solebat (exempla dedimus in superioribus) hic certe factum non est.

Isidis, Takeloth) in aeternum viventis. Qui Osorchon successit patri suo, quod intelligitur ex scutis nominis ac titularum (tab. XXIV, fig. 42), in quibus haec leguntur: $\sigma\omicron\gamma\tau\eta$ [Pn..... (h) $\sigma\omicron$, $\sigma\omega\tau\eta$ h Pn] $\sigma\epsilon\tau\eta$ ($\Delta\alpha\lambda\eta\tilde{\iota}$ $\sigma\epsilon\tau\eta$), *Rez*, (*Sol*, *columen mundo, constitutus a deo Phra*), *filii Solis* (*dilectus Ammon, Osorchon*).

Nomina Osorchon et Schischionk in hac familia prae reliquis in usu fuisse videtur. Champollion¹⁶⁵) in charta papyracea funerali, quam primus delineari curavit Denon¹⁶⁷), haec reperit verba (Tab. XXV, fig. 2): $\sigma\tau\eta\delta\ \eta\ \Delta\alpha\lambda\eta\tilde{\iota}\eta\ \sigma\omicron\gamma\tau\eta\ \eta\mu\epsilon\tau\eta\ \sigma\epsilon\tau\eta$ $\sigma\gamma\epsilon\tau\eta$, $\epsilon\iota\ \Psi\upsilon\eta\eta\ \sigma\gamma\epsilon\tau\eta$, $\sigma\omicron\gamma\tau\eta\ \epsilon\iota\ (\eta)\eta\epsilon\delta\tau\omicron$, $\Delta\alpha\lambda\eta\tilde{\iota}\ \sigma\epsilon\tau\eta$, $\eta\mu\epsilon\tau\eta$ ($\alpha\tau\text{-}\tau$).

Reges, quos enumeravimus familiae Bubastiticae, quae regnavit in Aegypto inde ab anno DCCCCLXXII. a Christ. nat. usque ad annum DCCCLII. secundum monumentorum auctoritatem fuerint hi *):

- I. Schischionk I., Sesonchis, Sesonchosis Manethonis,
Sesak vel Sisak in sacris V. T. libris regnavit annos XXI.
Filius illi fuit Uschopt.
- II. Osorchon I., Osoroth, Osorthon . . . . . XV.
III. Schischionk II., qui minime regnavit annos . . . . . XXIX.
IV. Osorchon II. (?)**)
- Uxor Pasicht.
- V. Schischionk III. (?)***). . . . .
- VI. Takeloth, Takellothis, qui minime regnavit per annos XXV.
Uxor fuit illi Keromana.
- VII. Osorchon II. (III. ?)†).
- VIII. (Takeloth II. ?) ††).
- IX. (Osorchon IV. ?) †††)

Bubastiticae regum familiae iterum successit familia regum Tanitarum, quorum in monumento Aegypti nulla remanserunt vestigia, quamvis Champollion¹⁶⁸) nonnulla scuta huc trahenda esse arbitraretur, quibus deinde in aliis familiis suis locus est adsignatus. Secundum indicem Manethonianum haec regum Aegyptiacorum familia his quatuor constabat regibus:

*) Nomina uncinis inclusa reperia sunt in monumentis, quae hodiernum adservantur in museo Britannico et Lugdunensi. Scuta regum illorum delineata sunt apud Leemans, *Mon. Égypt.*, tab. XXII, nr. 214 — 229. Scuta nr. 228 et 229, idcirco etiam peculiari commemoratione digna sunt, quia loco solitorum titularum, qui supra scuta poni solebant (*Regis et filii Solis*), discus basilisco ornatus inscriptionem inchoat, quem deinde excipit Solis imago (Pn).

**) In statua regis Schischionk II., quae in museo Britannico adservatur. Cfr. *ibid.*, p. 110.

***) In eodem monumento.

†) In scarabaeo et duabus in vittis sacerdotis cuiusdam in museo Lugdunensi. Cfr. Leemans, p. 122.

††) In tribus vasis funeralibus musei Lugdunensis. *Ibid.* p. 112.

†††) In sigillo, quod in eodem adservatur Museo. *Ibid.* p. 113.

I. Petubastes, qui regnavit annos	XL.
II. Osorchon III. (V.)	VIII.
III. Psammus	X.
IV. Zet (co?)	XXXI.

Quam undenonaginta igitur per annos regnarent, imperium quod in Aegyptum exercuere, duravit ab anno a. Chr. n. DCCCLII usque ad annum DCCLXIII.

Quae sequitur familia regia vigesima quarta, ea unum tantummodo regem eumque Saïticae originis est amplexa, Bocchorin nomine, qui quadraginta quatuor per annos regnavit, itaque usque ad annum a. Chr. nat. DCCXIX. Sais, urbs antiquitus celeberrima propter templum deae Neith¹⁶⁹), hodie nihil est nisi indigesta ruderum moles, quorum in fragmentis non magis, quam in ullo alio veteris Aegypti, quod hodie supersit, monumento regis Bocchoris ullum apparet vestigium.

Familia vigesima quinta secundum Manethonem constabat tribus regibus Aethiopicis, quorum primus (tab. XXV, pg. 3) inscriptione utebatur: $\text{COTY}^{\text{H}} (\text{PH} \text{POYPC} (\text{H})\text{KA}) \text{CIPK} (\text{SH}^{\text{H}})$. *Rex (Sol benevolus sacrificiorum) filius Solis (Schabak)*. In fragmentis indicis Manethoniani appellatur Sabako vel Sabbakon. Cfr. Herodot. II, 137 sqq., qui a Manethone discrepat tum ea in re, quod Pharaon rex, qui aethiopico regi successit, alio nomine utebatur: tum quod alium regum successorum statutum ordinem aliasque enarrat res eo tempore gestas¹⁷⁰). Wilkinsonus¹⁷¹), ne ambae illae dissentirent narrationes, coniecturam proposuit, duos fuisse reges aethiopicos, qui Sabacouis nomine usi sint, ac quorum alter fortasse regnum ab altero acceperit. Nulla tamen, quae sufficiat, reperiri potest causa, cur etiam alter huius nominis rex imperium in Aegypto exercuisse statuatur. Fortasse nomen *Sabacon* erat appellativum, quemadmodum Pharaonis nomen, cuius opinionis a Leemans¹⁷²) propositae argumentum repeti potest exinde, quod Herodotus Sabaconi suo quinquaginta tribuit regni annos, longius igitur temporis spatium, quam per quod integra familia vigesima quinta regnavit. Sethos Herodoti, qui Sabaconi successit, fortasse non est diversus ab illo rege, quem Manetho appellavit *Zet*. Quod Iulius Africanus et Eusebius referunt, Sabaconem antecessorem suum Bocchorin vivum combussisse satis probabile videtur, ubi ferocem peregrini expugnationis consideras naturam, minime vero quadrat in regem, qui capitis poenam abrogasse traditur, et regno maluit abdicare, quam sanguinem effundere humanum. Itaque Bocchoris regis nex referenda esse videtur ad Sabakonem, qui throno regnoque infelicis illius Pharaonis potitus est; contra quae sapienter et humane egisse narratur, mitis animi indoles pacisque amor, spectant fortasse ad ultimum huius familiae regem Tarraka †). Duo Sabakonis successores, qui ceu ille in monumentis aegyptiacis delineati sunt vestitu peregrino et vultibus alienigenis, secundum Manethonem appellabantur *Sevechus* et *Tarachus*. Prior hac usus est inscriptione (fig. 4) $\text{COTY}^{\text{H}} (\text{PH} \dots \text{PIKA}) \text{CIPK} (\text{SH}^{\text{H}} \text{SH}^{\text{H}} \text{SH}^{\text{H}})$, *Rex (Sol..... sacrificiis) filius Solis dilectus Ammonis, Schabatok*), posterior altera illa (fig. 5): $\text{COTY}^{\text{H}} (\text{PH} \text{A} \text{TAPOY} \text{POYPC}, \text{IYPC}) \text{CIPK} (\text{T}^{\text{H}} \text{PH})$, *Rex*

¹⁶⁹) Cfr. etiam Diodor. Sicul. I, 65.

¹⁷⁰) *Extracts from several hieroglyphical subjects*, p. 18, not. 1.

¹⁷¹) *L. I.*, p. 117.

¹⁷²) Vexillum regis SH^{H} delineavit Leemans, *L. I.*, tab. XXIII, nr. 233.

(*Sol, Atmu benevolus, vindex*) filius Solis (*Tahrak*). Nomen etiam pluribus scriptum deprehenditur literis hoc modo: ΤΑΡΡΑΣ (cfr. fig. 6). Apud Graecos scriptores appellari solet Τερόκων¹⁷⁰), in sacris V. T. libris: כֹּהֵן מִלְכָּה בְּרַחֲמֵי הַיְיָ i. e. *Tirhaka rex Aethiopum*¹⁷¹). Eodem eum tempore in Aethiopia regnum exercuisse, inde patet, quod scuta eius reperta sunt etiam in ruderibus, quae supersunt in monte *Barkal*. Eadem scuta deprehenduntur in lamina quadam aenea, quae in Britannico adservatur museo, ubi variae lectiones commemoratione dignae occurrunt *). Uxor illi fuit nomine Ἀμνίη, *Amentieh* (fig. 7), duas praeterea, quantum nos scimus, habuit filias, quae virgines erant παλλάδες. Id quod patet ex inscriptionibus, quas delineavimus in fig. 8: ΤΗΡ ΣΙΟΥ Ἀμνίητις, *divina stella Amenatis* et in fig. 9: ΤΗΡ ΕΥΑΣ ΤΑΛΥΣΗΝΟΦΡΕ, *divina sponsa Tmauschinofre*.

† In ruderibus, de quibus paulo ante diximus, in monte *Barkal* Nubiae superioris sitis Doctor Ricci in στήλη granite constructa reperit scutum (fig. 10): σφττῆ Ἀσπ(τ) vel Ὀσφ(τ), *Rex Aspelt* vel *Ospert*; praeterea in throni, cui insidet rex humanae figurae ac magnitudinis, lorica scutum (fig. 11): σφττῆ Πιονχ(ε), *Rex Pionchet*, in basi denique leonis, syenite lapide (*granite rosso*) sculpti duplex scutum (fig. 12): σφττῆ (Ρ) κρη πορε.....) κρη (Ἀμνίητις) i. e. *Rex (Sol vicus, benevolus....) filius Solis Amonaso*. Manifestum tamen est, hosce reges in sola Aethiopia, minime vero etiam in Aegypto regnasse, ita vero, ut certis nequeat definiiri argumentis, utrum priori vixerint aevo an successerint regi *Tahrak*, quam secundam opinionem defendit Rosellinius. Id unum inde procul dubio extra omnem positum est dubitationem, Aegyptiorum et cultum divinum et linguam, mores artesque in terris longe ultra catadupas versus Nili fontes sitis viguisse ac diuturno quondam temporis spatio floruisse.

Tres reges aethiopici familiae vigesimae quintae regnaverunt secundum Manethonem in Aegypto per quadraginta quatuor annos, ab anno igitur DCCXIX a. Chr. n. usque ad annum CCLXXV. Secundus huius familiae rex Schabatok (*Sevechus*) fuit *Pharao Saa*, a quo Hoseas, Judaeorum rex, auxilium petiit contra Assyrium regem Salmanasarem¹⁷²), id quod elucet ex chronologia hebraica. Rosellinius apte monet, nomen dei *Sevek*, quando in mortales homines transferebatur, *Seve* scribi esse solitum, quae scribendi ratio cum hebraica סוּבַּת prorsus congruit. *Punctatio* enim Masorethiarum hic loci ut saepe numero alias prorsus est falsa. Praeterea est certissimum, aethiopicos reges multos per annos Aegyptum superiorem occupasse suoque subiecisse inri, ac post longam demum proeliorum pugnarumque seriem regibus familiae decimae sextae successisse, ut eos prorsus ex antiquis regni Nilotici finibus expellerent. Quod ex ipsis monumentis luculentissime demonstravit Leemans **).

Dodecarchia, ex qua secundum Herodotum ***) et Diodorum †) solus denique prodiit rex Psammetichus, neque in fragmentis indicis Manethoniani neque in canone Eusebii est commemorata, qui eiusce modi procul dubio minime silentio praetermisisset occasionem, quae argumentum offerret, quo suam de συγχρονισμῷ regiarum Aegypti familiarum fulcire potuisset doctri-

*) Cfr. Leemans l. l., p. 118.

**) L. l., p. 119 sq.

***) II, 147 sqq.

†) I, 93.

nam. Itaque Rosellinius¹⁷³⁾ iure, ut mihi videtur, arbitratus est, narrationem de dodecarchia in fabularum regnum esse relegendam. Qua eiusmodi fabula ratione oriri poterit, hic disquirendi non est locus, praesertim quum eandem quaestionem aliiis in locis plus semel tractaverimus¹⁷⁴⁾. In monumentis veteris Aegypti nullum est eiusmodi modi *δωδεκαρχίας* vestigium neque uspiam loci in valle Nilotica, omnium locorum minime ad litora lacus Moeridis aliquid est reperitum ruinarum, quae labyrinthum ab hisce duodecim regibus — ita enim fert fama — coniunctis viribus exaedificatum in memoriam possit revocare. Secundum Manethonem, auctor labyrinthi, si quis omnino exstitit unquam labyrinthus, fuit Lacharis rex familiae regum duodecimae *).

Trium regum priorum familiae vigesima sextae, qui in fragmentis operis Manethoniani apud Iulium Africanum et Eusebium commemorantur, quibusque fuere nomina Stephinates, Nereptus et Nechao I, nullum in monumentis remansit vestigium. Nomen primi regis graeca vel interpretatio vel certe transformatio aegyptiaci nominis esse videtur. Vero est simile, hosce reges nimirum in modum Aethiopum infestatos esse incursionibus, qui procul dubio multa fecere conamina, Aegypti regnum iterum occupandi, quam ut nova monumenta posteris relinquere potuissent. Quartus rex, Psammetichus I, scutis usus est (fig. 13): $\sigma\upsilon\tau\tau\eta$ (ΡΗ ΗΟΡΕ ΖΑ ΖΕΤ vel ΖΑ ΤΑΕ) ΣΡΗ (ΠΣΑΜΤΗ) Rex (Sol, benevolus corde — vel: Sol benevolentiae ac iustitiae), filius Solis Psamtik. Esse haec scuta nominis ac titulorum regis Psammetichi I.¹⁷⁵⁾ patet exinde, quod in duabus pulcherrimis *σφύλας*, quas quondam possederat Consul generalis Anastasy, in quibus reperiuntur, Nechao II. tamquam filius et successor eius laudatur. In collectione Saltiana, quae in museum Britannicum transit, adservantur quatuor vasa funebria alabastrite lapide sculpta in honorem defuncti cuiusdam Νεσι, Neithsi, qui sagittariorum cohorti fuit praefectus **). Vexillum (fig. 14) continet inscriptionem: *Horphre* (Horus Sol) *confirmator iustitiae in mundo*. In museo Britannico hodiernum magnificus adservatur *σαρκοφύγιος*, quem in Galliam transferri curavit Comes de Verniac inscriptionibus ille abundantissimus, in quibus plura commemorantur nomina, quae ad Psammetichi I. familiam pertinent. Ipsi Psammetichi nomini praefigitur ibi nomen proprium patris Ηκω ***). Praeterea ibi conspicitur scutum reginae cuiusdam Τασοτ, *Taschot* (cfr. Leemans, l. I, nr. 244), quae vel filia fuit reginae Nitocris vel eius mater. Nitocris enim appellabatur uxor regis Psammetichi I., quod patet ex scutis in fig. 15. 16. 17. delineatis, quorum postremum continet nomen reginae, duo priora nomen titulumque regis coniugis amplectuntur, ita tamen ut ex signis superscriptis et attributis, quae ibi conspiciuntur, eluceat, uxoris esse scuta, non mariti.

Scuta nominis ac tituli regis successoris Nechao II. (cfr. fig. 18 et 19, quarum posterior nonnullas offert varias lectiones), quae inscriptionem: continent $\sigma\upsilon\tau\tau\eta$ (ΡΗ..... ΖΑ ΖΕΤ) ΣΡΗ (ΗΟΡΕ vel ΗΚΩ), i. e. Rex (Sol..... in corde) filius Solis, Nechao¹⁷⁶⁾, non nisi in exiguae molis monumentis quibusdam nec nisi obiter plerumque commemorata sunt. Novissima,

*) Cfr. *Appendix*, nr. XX, ibique not. 1. De Cretensi labyrintho, cuius ad insar fabula efficta est fortassis a Gracis hominibus, confrenda sunt prae-

primis, quae disseruit Sieber, infelix ille vir, in opere suo: *Reise nach der Insel Kreta*.

**) Cfr. Leemans, l. I, p. 123.

***) Cfr. Leemans, l. I, nr. 242.

quae ex aetate huius regis hucusque innotuit, temporis indicatio, tertiū est, quo regnavit anni. Herodoto auctore *) canalem inchoavit Memphiticum, cuius hodiernum supersunt vestigia ¹⁷⁷⁾, bellumque gessit contra Syros (i. e. Palaestinae Phoeniciaeque incolas) terra marique, de quibus victoriam reportavit prope *Μάγδαλον*, urbem Aegypti inferioris in vicinia Pelusii sitam, *Μεγιδδον* in sacris V. T. libris appellatam ¹⁷⁸⁾. Manifesto agitur ibi de bello, quod Necho contra Assyrios gessit, quum necesse esset, ut se contra impetum inconsideratum ac temerarium regis Josiae defenderet, qui in planitie prope urbem *Megiddo* **) cecidit ¹⁷⁹⁾. Secundum Manethonem rex Necho ipsa Hierosolyma expugnavit regemque *Joahan* captivum duxit in Aegyptum, quod prorsus congruit cum narratione sacrorum librorum V. T. ¹⁸⁰⁾, unde comperimus etiam, quarto anno regni regis *Joiachim* Nechonem ab Assyriorum rege *Nebucadnezare* prope *Carchemin* ad Euphratem fluvium proelio esse superatum adeo, ut omnes illas terras iterum amitteret, inter Euphratem et *ricum Aegypti* (*Ἰϣυαίη-Ἰϣυαίη*) sitas, quibus potitus erat antea ¹⁸¹⁾. — In museo Lugdunensi (olim in collectione Anastasiana) duae adservantur *στῆλαι* lapide calcario factae, cum inscriptionibus, in quibus scuta deprehenduntur huius regis ac multa narrantur commemorata digna, quae ad familiam regiam vigesimam sextam pertinent. Omnibus tamen rite perpensis opinionem proposuit Leemans ***) , positas esse *στῆλαις* haec in honorem Psammetichi cuiusdam, qui velut multi alii privati homines, hac familia vigesima sexta regnante, eodem illo nomine utebatur, ac cuius nomen reverentiae contra reges causa ab hierogrammate scuto esset inscriptum, haud tamen additis regiae dignitatis attributis †).

Successor regis Nechao II. nomine titulisque avi qui est usus (fig. 20), eo solo discrimine, quod medium differat signum in scuto tituli, quamvis utrumque aperte sit *ὀμόφωνον*. Apud Herodotum *Psammis* appellatur. Scuta frequenter sunt reperta, praesertim in *σαρκοφάγῳ* Musei Lutetiensis, ubi, qui nomen scripsit, varietate lectionis illa est usus, quam delineavimus in fig. 21. Scutum tituli tum aliis in locis conspicitur tum in obelisco Minervae (Romae) secundum Zoëgam ¹⁸²⁾. Is tamen vir doctissimus egregie falsus est, quum scutum ibi legatur regis Hophra ††). Uxor regis Psammetichi II. appellata erat (fig. 22): *Ἡρακλ. νεμ. †††*).

Filius Psammis, qui *Psametik II.* appellatur in monumentis, apud Herodotum vocatus est *Apries* ¹⁸³⁾, in indice Manethoniano *Ὀυάριης*, in sacris V. T. libris *פֶּרְעֵה*, *Chophra* vel *Hophra*. Rosellinius inter lapidum moles, quibus usus est *Salaheddin*, quam Cahirae extruxerit arcem, lapides quosdam quadrangulos, quibus inscripta erant scuta regum Psammetichi II, Amasis et Pharaonis illius, qui inter utrumque regnavit

*) II, 158.

**) Cave legas *Migdol*. Aut ipse Herodotus aut codicum scribae utrumque locum confuderunt.

***) *L. I.*, p. 127.

†) Alia etiam eiusdem generis ac temporis *στῆλαι* conservatur in atrio operum antiquorum musci Florentini, quam Rosellinius delineari curavit. *Mon. Stor. II*, tab. X, B.

††) Lepsius, *Lettre sur l'alphabet hiéroglyphique*, Tab. A, nr. XI. fig. 5.

†††) Quid signum illud a nobis omissum significet, minime certum est. Monumenta hoc Pharaone regnante constructa plura descripsit Leemans, *l. l.*, p. 132 — 134.

medius ac nullus alius fuisse potest nisi Apries. Scutum nominis (fig. 22), cui superscripta sunt verba: $\tau\eta\rho\ \rho\omicron\upsilon\phi\epsilon$, *divinitas benevola*, hunc in modum interpretatur: *Sol qui laetatur corde suo* (*Sole che si allegra nel cuore*), indicare tamen nequeo, qua hanc interpretationem ratione velit defendere. Scutum tituli congruit cum illo, quo usus est antecessor (Rosellinius legit Ⲫⲉⲡⲣ , orthographiam librorum V. S. secutus), quod quidem raro factum est¹⁸⁴). Etiam in obelisco Minervae, cuius fecimus mentionem, utrumque scutum deprehenditur, quamvis seorsim in diversis lateribus.

Cahirae Rosellinius statuam repperit, quae sacerdotis cuiusdam reddit figuram, hieroglyphica ornatam inscriptione, in qua narratur ille officio suo compluribus sub regibus, quorum alius alium excepisset, functus esse, primum regnante eo, cuius scutum dedimus in fig. 24; deinde Amasi regnante, denique sub Cambyse ac Dario¹⁸⁵). Antecessor Amasi autem nullus fuit alius, nisi Apries, ac re vera in eum optime quadrat nomen, quod in scuto continetur ⲢⲗⲁⲤⲤⲟ , Remesto, a Rosellinio derivatum illud a verbo $\alpha\lambda\epsilon\kappa\tau\epsilon$, *odisse*, ita ut sit interpretandum *Pharao exosus*¹⁸⁶). Secundum enim Herodotum, cuius narratio integra veritatis prae se fert speciem, victima fuit furori plebis¹⁸⁷).

Post Aprien, populi ut videtur ac sacerdotum consensu, regnavit Amasis, ⲁⲁⲗⲙⲉⲥ ⲢⲗⲁⲤⲤⲟ , *Aahmes, filius deae Neith* (fig. 25), cuius titulus interpretandus esse videtur: ⲢⲗⲁⲤⲤⲟ , *Sol iustitiae*¹⁸⁷). In fig. 25. posterior titulus symbolica ratione est expressus, in fig. 26. phonetica sive acrologica, prima enim vocabuli $\alpha\lambda\epsilon\kappa$ litera. Vexillum (fig. 27) continet inscriptionem: $\text{ⲪⲟⲣⲟϥⲥⲁⲗⲙⲉⲥⲧⲁⲘⲉⲓⲁⲓⲧⲟ}$, *Horus, stabilitor iustitiae in mundo*.

In $\sigma\tau\acute{\iota}\lambda\eta$ quadam musei Florentini, qua $\rho\acute{\rho}\omicron\sigma\sigma\acute{\upsilon}\nu\eta\theta\acute{\iota}\varsigma$, adorationis actus, est delineatus, deprehenditur inscriptio, cuius in fig. 28. eam delineavimus partem, quae alicuius ponderis est in quaestione dirimenda, quot per annos ultimus ille huius familiae Pharaeo regnaverit. Dicitur ibi: *Anno tertio, mensis Payni, Calendis, regis (Sol, fortis in iustitia) filii Solis Neko (II) natus est Psametih. Vita functus est annorum octoginta unius, quatuor mensium, dierum sex; mortuus est anno XXXV. mense Paophi, die sexta, regis (Sol iustitiae), filii Solis (Aahmes filii deae Neith)*. Quod eo lubentius adiecimus inscriptionis fragmentum: quum luculentum offerat exemplum numerorum hieroglyphicorum, de quibus disseruimus supra in huius operis sectione II. et quos illustravimus in tabula peculiari¹⁸⁸).

Mortuus est Amasis brevi ante Persarum sub Cambyse rege in Aegyptum invasionem. Filius eius, Psammenitus qui vocatur Herodoto¹⁸⁸), Psammacheritus appellatus in indice Manethoniano, a Persa debellatore victus, filias vidit stupratas, filios necatos, amicos ad mortem ductos, ipseque, quamvis initio venia vitaeque donatus, quum atavorum regnum sibi recuperare conaretur, interfectus est. Sex tantum per menses regnavit. Rosellinius scutum tituli (fig. 29) repperit hoc modo inscriptum: ⲢⲗⲁⲤⲤⲟ (*vicus sol oblationum*) in $\sigma\tau\acute{\iota}\lambda\eta$ quadam musei Vaticani. Utrumque scutum et nominis et tituli in palatio Karnacensi invenerunt (fig. 30) Felix¹⁸⁹) et Wilkinson¹⁹⁰), coniuncta illa cum scutis regis Amasis. Patet inde, vocatum fuisse eum in monumentis ⲢⲗⲁⲤⲤⲟ , Psammetichum III.

¹⁸⁴) Cfr. Ludov. Ideler, *Ueber die Zeitrechnung der Chinesen* (Berol. 1839, 4.), p. 36, not.

¹⁸⁵) Computum Rosellinii (*Mon. Stor.*, II, p. 158) correctit Leemanns (*Mon. Égypt.*, p. 128 — 132).

Regnavit haec regum familia in Aegypto per CL annos, ad annum igitur usque DXXX. a. Chr. n.

Iamiam sub ultimis originis diospolitanae regibus sensim sensimque expalluit splendor, quo veterum Pharaonum solum quondam ac per saecula fulserat; abiit evanitique etiam Aegypti potentia, quae licet Schischionk eam aliquo saltem modo iterum adaugere esset conatus, intestinis sub rege Aprie motibus et Anasis usurpatione adeo erat diminuta, ut exterioribus etiam infirmitas regni innotesceret; neque dubitare licet, quia causa, cur Cambyse, Persarum rex, Aegypto adeo invalida potiri cuperet bellumque contra Niloticæ vallis incolae moveret, quaerenda sit potius in ipsius regni debilitate, quam in iis, quae narrata sunt ab Herodoto, quamvis vera sint fortassis *). Felici confirmatum est successu, vera eum coniecisse. Cecidit Aegyptus neque unquam posthac patriis regibus, antiquis suis sub legibus, paruit. Prodeunt quidem post longam annorum seriem reges nonnulli originis Saiticae, Mendesiae et Sebennyticae, qui omnibus enitebantur viribus, ut inevitabilem differrent ruinam; at nihil amplius valuerunt efficere, nisi ut aegre ac sollicite vitam in continua contra irruentes omnis generis calamitates sustentarent. Ab hoc inde tempore, si novum excipias florem, quem Lagidarum priorum tulit imperium, qui tanquam ramus alienigena arescenti arbori insitus, ab initio laeta capere videbatur incrementa, quamvis deinde intelligeretur, languido stipti haud amplius inesse vim, succum, quo erat opus, vitalem prognerandi ac transformandi, vallis Nilotica ad nostra usque tempora barbarorum fuit arena, exusta quasi domus, saevorum turbinum habitaculum, ubi in vastis fenestrarum cavernis horror habitant terrorque. Tunc a terris ad caelestem patriam recurruerunt dii deaque veteris Aegypti, quemadmodum praedictum erat in antiquo illo Hermetico oraculo: vallis Nilotica, sepulcrorum mortuorumque peritissima, in vastum mutata est coemeterium, sanctissimum Nili flumen torrenti sanguine plenum ad mare usque erupit, undaeque divinae non solum pollutae sunt sanguine, sed totae ruperunt, et vivis deinceps multa maior fuit numerus sepulcorum; neque lingua quidem, qui superstes est, cognosci potest Aegyptius actisque videtur alienus **).

Regum Persarum non nisi obiter hic illic in monumentis, quae ab ipsis Aegyptiis sunt constructa, factam esse mentionem, in ipsa rerum natura est positum ¹⁹¹). Fragmentum quoddam hieroglyphicae inscriptionis ¹⁹²) prope *Kosseir* ad litora Rubri Maris a Burtono ¹⁹²) repertae, ab eo primo publica luce donatum, trium regum nomina continet, *Καδορ* vel *Καδορ* (cuius sextus regni annus commemoratur), *ΗΤΡΙΟΥΣ*, *Ntariusch* (annus regni est trigesimus sextus) ac tertii cuiusdam regis appellati: *dominus mundi* . . . . p . . . . qui nullus potest esse alius, nisi *Ψυχρ* *Chochirsch*, *Xerxes* Graecorum. Quam *ὀρθογραφίαν* nominum Persicorum pronuntiationi Persicae melius esse adaptatam, quam Graecorum haecce nomina scribendi rationem, aliunde etiam patet, quum nomen Darii in sacris V. T. libris scriptum exhibeatur *דָרְיָוֹשׁ*, Xerxis in inscriptione cuneiformi a San-Martino explicata, de qua mox dicemus, scribatur *Ψυχρ*. Cambysis nomen deprehenditur etiam,

*) III, 1. Cfr. Athen. XIII, p. 560 sqq.

**) Unus sum in haec verbis loco Apulcii,

quem integrum adscripti supra in Sectione huius operis prima, p. 40.

***) Cfr. tab. XXV, fig. 31.

paulo aliter scriptum in statua sacerdotis *Cahirae* inventa, de qua iam supra diximus, ubi scriptum est Καμψης vel Καμψισσο (cfr. fig. 31). Ipsius Cambysis in Aegypti regno successor fuit Darius Hystaspis (magorum enim regni, quod fuit intermedium, nulla fit mentio), qui propter clementiam suam ac benignitatem et quia populi Aegyptii et religionem et mores tuebatur, narrante Diodoro Siculo, ab Aegyptiis insignibus honoribus est cumlatus¹⁹³), quod ipsa confirmant monumenta. Scuta tituli ac nominis reperiuntur in parietibus templi, cuius rudera supersunt in oasi hodie *El-Chargeh* vocata (fig. 33), ubi haec legitur inscriptio: $\text{σοτην (Δαδην κηδ ενδ κελ *)} \dots \text{μολ} \text{ ερη (Ητριουγν)}$ i. e. Rex (*dilectus deo Ammonra, domino terrae Heb*) *filius Solis Ntariusch*. Simpliciori etiam forma scutum nominis forma ea, quam Wilkinsonus delineavit et nos dedimus in fig. 34., hac: Δαδην μολ , *dilectus Ammoni*. Paululum discrepat scutum, quod descripsimus in fig. 35. Exstant hodiernum in museo Taurinensi ac Parisiensi complures chartae papyraceae, quae Dario in Aegypto regnante scriptae sunt**), quarum una incipit verbis: $\text{Ρομικε κε φαιμενο ηκογχετ Τριουγν}$, i. e. *anno trigesimo quinto: mense Phamento, regis Darii* (cfr. fig. 36, ubi addita est interpretatio in signis hieroglyphicis). In exiguo quodam fragmento vasis nurrhinae (*porcellanae*), quod adservatur in museo Florentino, conspicitur inscriptio, quam dedimus in tab. XXV, fig. 1: $\text{τηρ πορε κηδ-σο (Ητριουγν) υπε κτ-τ, δευ}$ *benevolus, dominus mundi (Darius), vivens in aeternum*. In statua sacerdotis, cuius repetita vice fecimus mentionem, prope Cahiram inventa cernitur scutum nominis (fig. 2) hac ratione scriptum: Ητρυμ (α) , quod ad nullum alium pertinere potest regem, nisi ad hunc, de quo disserimus, Darium. Additam esse literam α scribae lapsus tribuit Rosellinius, cui peregrinum nomen paulo alienius fuerit. Idem error saepenumero recurrit in nominibus, quae leguntur in scutis graecorum Aegypti regum romanorumque imperatorum. Quarto post pugnam ad Marathonem anno, trigesimo quinto regni Darii¹⁹³), anno ante eius obitum, rebellaverunt Aegyptii¹⁹⁴), duobus tamen annis post a Xerxe iterum sunt subigati, qui fratrem suum Achaemenem provinciae Aegypto praefecit. Scutum tituli, quo usus est Xerxes rex deprehenditur in egregio vase alabastrino musei archaeologici Parisiensis, quod primus delineavit ac publici iuris fecit Caylus¹⁹⁵), in quo nomen et hieroglyphicis signis (fig. 3) et cuneiformibus scriptum est literis (fig. 5) $\text{Ξεραρμνα} \text{***}$. Alia eiusdem nominis est ξερραρμνα in scuto, quod dedimus in fig. 4: Ξετρυμ . Inscriptio, unde repetita est, eadem est illa, quam prope *Kassir* invenit ac descripsit Burton¹⁹⁶) pertinetque ad inscriptionum classem illam, quam Rosellinius *ονομαστικας* appellavit, et quae constare solent scuto quodam, addito regni anno et nomine quodam, quarum origo peregrinantibus tribuenda esse videtur. Qualium inscriptionum magna reperitur copia in rupibus Philaram insulae et Elephantinae oppositis.

Xerxes anno regni vigesimo primo ab Artabano est interfectus. Aegyptii iterum rebellarunt, Achaemenes Icari gladio est percussus¹⁹⁷), quem Herodotus et Thucydides filium appellant Psammetichi regis. Haud vero simile est, eum regiam nactum

*) Quod fortasse nomen fuit antiquissimum illius Oasis.

**) Cfr. Append. nr. 1.

***) Cfr. opus Lassenii de inscriptionibus cuneiformibus, in quo huius quoque monumenti statim ab initio mentio est facta.

esse dignitatem, quum neque in monumentis ipsis neque in indice Manethoniano ulla eius facta sit mentio. Initio Aegyptii auxilio Atheniensium adiuti regem Artaxerxem Longimanum, qui Xerxi successerat, superaverunt, postremo tamen ab Artabaze et Megabyze ducibus sive dolo sive armorum vi denuo in Persarum potestatem sunt redacti atque Artaxerxi subiecti, cuius nomen apparet in inscriptione quadam prope *Kosseir* inventa, quam delineavit ediditque Burton¹⁹⁶), hac: $\text{COTYH NHTO (ΑΡΤΑΞΕΡΣ)}$, i. e. *Rex dominus mundi Artachchessch*. Duo Artaxerxis in regno successores, Xerxes II. (*Sogdianus*) et Darius II. (*Nothus*) in aegyptiacis monumentis non sunt commemorati, omniumque Persarum regum, qui in Aegypto inde ab anno DXXV. usque ad annum CCCCIV. a. Chr. n. regnaverunt, solus Darius Hystaspes scuto tituli ornatus est, cuius honoris reverentiaeque argumentum supra a nobis est expositum.

Amyrtaeus Persas superavit thronumque occupavit Pharaonum, quod ex indice elucet Manethoniano¹⁹⁹). Obiter eius mentionem facit Herodotus²⁰⁰). In porta, quae ex *προνάω* templi dei Chons Karnacensis ducit ad *ὑποστέλην* conspiciuntur ea, quae in fig. 8. et 9. delineavimus scuta regis cuiusdam; quae et Rosellinius et Wilkinsonus²⁰¹) ea fuisse censent, quibus rex Amyrtaeus est usus. Praenomen interpretandum est $\text{COTYH (ΠΙ CYS ZHT, COTYH (H) ΔΑΜΩ)}$ i. e. *Rex (Sol aequitatis, constitutus a deo Ammone)*. In nomine proprio agnoscere licet praeter titulum C H T i. e. *filius deae Neith*, verba $\text{AAZ ZHT T, dilectus Horo}$, ex quo ortam esse censet Rosellinius graecam nominis formam *Ἀμυρταῖος*, praemissa litera *α*, quae saepenumero vocabulis a consonanti litera inchoantibus solebat anteponi^{*)}). Reliqua signa esse interpretanda censet KAZT (*bracchium armatum*) et ZHT , igitur: *Victor prope Heb*^{**)}, qui titulus, si vera est interpretatio, referendus est ad victoriam quandam a rege, de quo agimus, fortasse de Libyae gentibus reportatam. Pulcherrimum Aegyptiacae artis quod in Museo Britannico adservatur monumentum, est *σαρκοφάγος* magnificus viridi lapide aegyptio sculptus, quem Francogalli reppererunt Alexandriae in sacra Muhammedanorum aede, quae olim Sti Athanasii fuerat basilica^{***)}, et qui diu sarcophagus Alexandri Magni fuisse putabatur²⁰²). Hoskins †) nomen Amyrtaei reperit in parietibus templi in oasi *El-Khargyeh* constructi: quod a Dario Notho inchoatum, ab Amyrtaeo continuatum deinde atque absolutum est. Praeter *σαρκοφάγον* illum, cuius modo fecimus mentionem, in museo Britannico duo etiam adservantur obelisci basanite nigro facti, quibus inscripta sunt Amyrtaei scuta paulo discrepantia illa ab iis, quae nos delineavimus ††). — Amyrtaeus regnavit ad annum usque CCCLXXXVIII. a. Chr. nat.

Familia regia vigesima nona secundum Manethonem Mendete urbe erat oriunda. Aegyptiacum huius urbis nomen fuit secundum Champollionem²⁰³) ΣΧΑΟΥΤΗ-Ἡ-ΕΡΑΛΑΝ (*Sche-*

*) Cfr. supra Sect. I, not. 65. 308, ac saepius.

**) ΣΗ proprie significat *navyghen*, uti docuimus in Sect. III., hic tamen loci terrae est nomen, quod elucet ex addito signo determinativo KAZ . Iam supra docuimus ΣΗ - KAZ fuisse antiquum nomen oasis hodie *El-Khargyeh* vocatae.

***) *Synopsis Musci Britannici*, nr. 10. Obelisci,

de quibus diximus paulo post, numeris 2. et 33. sunt indicati.

†) *Voyage to the great Oasis*, p. 101.

††) Cfr. *Leemans*, I. I., tab. XXVII, nr. 271. 272. Idem gravissimis demonstravit argumentis nomen proprio esse legendum ZHT-ΘΑΟΥΤ . Cfr. etiam Champollion, *Lettres au duc de Blacas*, II, p. 110.

mun-an-Erman), nomen quod in hodierno urbis nomine arabico: *Oschemun-Arroman* facile agnoscitur²⁰⁴). Primus huius familiae rex secundum Manethonem appellabatur *Nεφρῆς*, secundum Diodorum *Νεφραῖος*, in monumentis *Νεφρῶτ* vel *Νεφρῶφ*, *Nofreoph* vel *Nufrophth*, quod elucet ex inscriptione, quae conspicitur in statua basanitea in museo Instituti Bononiensis. In prima linea haec leguntur: *Ⲛⲓⲣ ⲛⲟⲩⲣⲉ ⲛⲉⲕ-ⲧⲟ (Ⲣⲏ-ϩⲏⲗ-ⲛⲉⲕ-ⲛⲟⲩⲣⲉ) Ⲙⲉⲕ ⲁⲓⲉⲧⲓ (ⲧⲏⲢ)ⲉⲩⲧⲏ..... ⲙⲙⲓ*, i. e. *deus benevolus, dominus mundi (Sol, potens, dominus vitae) dilectus deo Sevek Mehtiti^{*)}, deus, centrum.....^{**)}*. Secunda linea eandem continet inscriptionem, ita tamen, ut in orthographia nonnullis in locis discrepet, et loco scuti, quo titulus continetur, scutum nominis, quo appellabatur is, de quo agimus Aegypti rex. Regnavit sex annos.

Successor huius regis Achoris diutius quidem regnavit (tredecim per annos), at non adeo tranquillus, quam ille, quum perpetuo contra Artaxerxen Mnemona illi esset pugnandum, ita ut regis Cyprī Euagorae auxilium imploraret et copiosum mercenariorum militum exercitum sustentaret. In *Thutmoseo* (aedificio illo, quod construxerat Thutmosis IV. Moeris, cuius rudera hodiernum supersunt prope *Medinet-Abu*, in colonnatis nonnullis ab eo restauratis et in conclavi quodam, quod ipse addidit, conspicuntur imago eius, scuta nominis et tituli ac vexillum. Quae si una comprehenduntur inscriptione, haec continent (fig. 11. 12.): *Ⲛⲓⲣ ⲛⲟⲩⲗⲁⲗⲁⲗⲓ (ⲏ)ⲧⲟ, Ⲙⲟⲩⲧⲏ ⲛⲉⲕⲧⲟ (Ⲣⲏ-ⲏ-ⲧⲁⲕⲉ) ⲉⲩⲛⲏ ⲛⲟⲩⲏⲩⲉⲓ (ⲘⲁⲕⲢⲓ) i. e. *Horus magnus, amicus veritati in mundo, rex, dominus mundi (Sol iustitiae), filius Solis, dominus dominorum, Hakori*. Sine ulla vocali scriptum deprehenditur nomen ea sub forma, quam delineavimus in fig. 13. Varias in tituli scuto lectiones conspicuntur in parietibus antri, quod excavatum est in monte *Mokattam* prope Cahiram urbem (fig. 14. 15.), in basi sphingis, quae adservatur in museo regio Parisiensi (fig. 13) et aliis in locis. In sphinge illa additus etiam est titulus: *ⲉⲙⲧⲏ ⲏ Ⲣⲉ, confirmatus a deo Chnuphi*.*

In rudibus aedificii cuiusdam Karnacensis reperta sunt scuta successoris regis Psammuthis (fig. 17), quae continent inscriptionem: *Ⲙⲟⲩⲧⲏ (Ⲣⲏ ⲟⲥ..... ⲛⲧⲉ ⲉⲙⲧⲏ) ⲉⲩⲛⲏ (Ⲙⲉⲕⲙⲁⲩⲧ. ⲧ) i. e. *Rex (Sol, praesidium constitutum a deo Phtha), filius Solis: Psimaut* i. e. *filius deae Mut* †). Ibidem deprehenditur scutum tituli cum varia, quam in fig. 18. dedimus lectione et vexillum (fig. 19) cum inscriptione, quae secundum Rosellinum significat: *il grande dei vigilanti delle regione*, de qua explicatione certum mihi non stat iudicium.*

In sphingis statua, quae adservatur in museo Parisiensi, deprehenditur scutum tituli, quod dedimus in fig. 20. argumenti eiusmodi: *Sol, (servus spiritus deorum)* quo iam usus erat rex Menephtha II, filius Ramessis III. (Cfr. supra, p. 253) addito nominis scuto, quod Champollion²⁰⁵) *ⲛⲁⲓⲣⲟⲩⲟ* censuerat esse legendum, ideoque regis fuisse illius, qui a Graecis scriptoribus *Nephercus* est appellatus. Confudit tamen is signum in fig. 21.

^{*)} Quod fortasse est epitheton dei derivatum illud a nomine urbis Mendetis, si omnino praeter nomen supra laudatum aliud fortasse existit graeco ἀνδύορος.

^{**)} Nulla est in ipsa inscriptione lacuna, sed no-

men vel terrae cuiusdam, vel aedificii vel alius cuiusdam rei symbolice scriptum, quod interpretari nondum licuit.

†) Nomen *Ⲙⲁⲩⲧ. ⲧ. ⲉⲕⲏ ⲉⲗ*, *Muthema* complurium reginarum fuisse vidimus in superioribus.

delineatum, quo ꝑ litera indicatur, cum eo, quod dedimus in fig. 22., et quo incipit vocabulum *μα* *magnus* (fig. 23), ita ut ꝑ potius indicet literam. Itaque nomen, quo fortassis est unus quartus huius familiae rex, qui apud Manethonem appellatur *Anaphentes* vel *Nepherites*, cum Rosellinio legendum est *Βασιλευς* vel *Βασιλευς*, siquidem omnino postremum nominis signum phoneticum est.

Quinti et ultimi huius familiae regis Muthis appellati nullum in monumentis cernitur vestigium. Regnavit familia ab anno inde CCCXCVIII. usque ad annum CCCLXXVII. a. Chr. nat.

Familia trigesima, Sebennyto (*Σεβεννοῦ*²⁰⁶), urbe Aegypti inferioris oriunda, eaque patria Manethonis, hoc teste tribus constabat regibus Nectanebo I., Teo vel Tacho, et Nectanebo II., qui regnaverunt ab anno inde a. Chr. nat. CCCLXXII. usque ad annum CCCXXXIX. ubi tandem evenit, quod praedixerat propheta²⁰⁷: *Nullus erit amplius rex in Aegypto*. Scuta primi regis Nectanebi I. (fig. 24) deprehenduntur in magna illa porta, quam construxit in templo magnifico insulae Philarum. Scutum tituli congruit cum titulo regis Osortasen I. ac legendum est: *ΡΙ ΝΑ(ἠ)ΤΟ*, i. e. *Sol, mundo oblatus*; scutum nominis, cui praemissus est titulus *Βεβήνυσις*, *dominus dominantium*, constat brachio armato, quo indicatur verbum *νεβυ*, *vincere*, sphingis figura, quae *ὀύβωνος* est vasi, quo titulus *να*, *dominus*, exprimitur, et ceraste, ꝑ, affixo tertiae personae masculini generis in singulari. Nomen itaque est pronuntiandum *Βεβήνυσις* et interpretandum: *dominus vincit*. In variis fragmentis templi Philensis a nobis commemorati et in rupibus vicinae insulae *Beg* eadem scuta sunt reperta, quae tamen lectionis in nominis scuto varietate differunt. (Cfr. fig. 25. 26. 27.). Egregiae artis Aegyptiacae opera, duo illi leones, qui hodie Romae cernuntur prope silanum *Fontana di Termini* appellatum, hoc rege regnante sunt sculpti, quod patet ex inscriptione in illis conspicua (fig. 28): *σοῦτῆ νὰ-το (Ρη-να (ἠ)το) εἰρη (Ἐβυτ-κισ)* *) *Βασιλευς* *σοῦτῆ νὰ-το*, i. e. *Rex, dominus mundi (Sol, oblatus mundo) filius Solis (Nacht-fueh Hor) vivens in aeternum*. Rosellinius praeterea alia nonnulla aeffert Aegyptiacae artis monumenta, quae scuta huius Pharaonis, ultimi regis, cuius nomen in ipsis apparet monumentis **) ostendunt. Caeterum intactam relinquimus quaestionem, utrum scuta nominis titulique, quorum fecimus mentionem, ad primum regem pertinere huius familiae, quae ab anno inde CCCLXXVII. usque ad annum CCCXXXIX. a. Chr. nat. in Aegypto regnavit, an ad tertium. Anno huius regiae familiae ultimo Ocbus Nectanebum II. superavit ad Pelusium²⁰⁸, Aegyptumque Persarum iterum subdidit imperio. Ocbus, Arses et Darius Codomannus a Manethone tanquam reges familiae vigesimae priuae enumerantur, nullum tamen eorum in monumentis Aegypti remansit vestigium.

Priusquam cum Rosellinio transimus ad graecos Aegypti reges, mentionem facimus adhuc scuti regii, a Wilkinsono commemorati (fig. 29), quem ad decimum sextam pertinuisse familiam Rosellinius²⁰⁹ ex titulorum concordantia coniecit: *σοῦτῆ (Φρη ἠηνα) ἀλα (Οεστῆ)*, *Rex (Sol sacrificiorum), Melek Osestot*, quae inscriptio Rosellinio praeprius propter semiticum regis titulum *ἠῆ* mentione digna esse videbatur, quem in aliis etiam inscriptio-

*) Vel *Βεβήνυσις*.

**) Cfr. etiam Lecmans, I. L., p. 138.

nibus ex aetate Persarum in Aegypto regum prope *Kosseir* sibi agnovisse videbatur ex. gr. in ea, quam dedimus fig. 30 huiusce argumenti: $\mu\lambda\lambda\kappa$ (quod sequitur signum determinativum esse coniecit auctoritatis regiae quam hac significatione reperitur in inscriptione Rosettana) (μ) $\epsilon\alpha\rho\iota\varsigma$ ($\lambda\gamma\omega$ η) $\epsilon\alpha\delta\epsilon\alpha\gamma\epsilon\gamma\tau$, quam interpretatur est: *Rex Aegypti superioris*. At Salvolinius *) iure demonstravit, ipso deinde Rosellinio **) consentiente, legendum esse $\mu\lambda\lambda\tau\epsilon$ $\mu\alpha\tau$, *praepositus aedificiorum*, ita ut hoc in loco de nullo cogitandum sit rege ***) .

AEGYPTI REGES GRAECI ET IMPERATORES ROMANI IN IPSIS MONUMENTIS COMMEMORATI.

(*Supplementum ad sectionem sextam.*)

Praeter auxilia, quae ad nostram usque aetatem praesto erant viris doctis, quibus Lagidarum historiam conscribere curae erat, veterum scriptorum narrationes maximam partem non consulto, sed data occasione oblatas, nummos, graecas inscriptiones in templis repertas, quae a Ptolemaeis vel de novo sunt exaedificata vel restaurata, chartasque papyraceas, quibus omnibus usi sunt Noris ²¹⁰⁾, Vaillant ²¹¹⁾, Champollion-Figeac ²¹²⁾, Letronne ²¹³⁾ et Peyron ²¹⁴⁾ in disquisitionibus hac de re institutis, hieroglyphicae in monumentis Aegypti inscriptiones nuper novum maximi ponderis obtulerunt.

Quam diu vixit Alexandri Magni frater stupidus, Philippus Aridaeus, eius nomine Aegyptum gubernavit Ptolemaeus Lagi filius, inque omnibus, quae exstruxit, monumentis scuta eius poni iussit, hunc in modum interpretanda (Tab. XXVI, fig. 31): $\epsilon\sigma\gamma\tau\eta$ ($\text{P}\kappa$ $\Delta\mu\lambda\lambda\iota$ $\mu\lambda\lambda$) $\epsilon\tau\eta\kappa$ ($\Phi\lambda\mu\omicron\varsigma$) i. e. *Rex (Sol constitutus et dilectus ab Ammone) filius Solis Philippus*. Nomen etiam peculiari vocalium abusu scriptum deprehenditur, qua simul demonstratur re, quam difficile fuerit Aegyptiis Graecorum pronuntiare nomina. Descripsimus illam nominis formam in fig. 32. repertam eam in $\pi\rho\omicron\nu\alpha\tau\epsilon$ templi Hermopolitani †). Ibi enim exhibetur $\text{P}\tau\epsilon\omega\gamma\mu\omicron\varsigma$. Sex per annos inane fuit regis spectrum in solio Aegypti constituti, deinde ab ipsa matre Olympiade una cum uxore sua Eurydice occisus est, eaque mulier, iure iam a temporis sui scriptoribus Megaerae comparata, Poylisperchonte auctore, nepotis prodire voluit tutrix Alexandri II. ²¹⁵⁾ Cuius regis scuta (Ptolemaeus, Lagi filius, eius nomine summam exercebat auctoritatem, qui nondum audebat regio diademate caput suum ornare sacrumque sibi imponere $\eta.$ $\mu\epsilon\tau\alpha$) reperiuntur in monumentis sacris *Luxoriensibus*, quae eius sub regno, vel ipso vel aliis faventibus) sunt restaurata. Quae legenda sunt (fig. 33.): $\mu\eta\delta$ - $\tau\omicron$ ($\text{P}\kappa$ - $\Delta\mu\lambda\lambda\iota$ - $\epsilon\sigma\tau\eta$ - $\mu\lambda\lambda\iota$) $\mu\eta\delta$ $\eta\mu\epsilon\tau\iota$ ($\Delta\lambda\epsilon\kappa\alpha\tau\epsilon\rho\varsigma$), i. e. *dominus mundi (Sol constitutus et dilectus ab Ammone) dominus dominantium*,

*) *Analyse*, p. 215.

**) Cfr. Hoskins, p. 74.

***) Alios incertae sedis reges enumeravit Leemans, *l. l.*, p. 141 — 151.

†) Hermopolin magnam dicimus, Coptitius *Aschemunin* appellatam, de quo nomine monimus supra.

Alexander. Scuta regis tamen reperiuntur eaque paulo diversa lectionis varietate, hocce enim inscripta modo in insula Elephantine (fig. 33): ΠΗ-ΤΟ (ΡΗ-ΔΑΜΗ-ΣΟΥΤΗ-ΑΛΛΙ) ΠΗΑ ΙΟΥΣΣΕ (ΔΔΙΣΑΝΤΡΕ). Scutum tituli aliud cum eiusdem regis nomine paulo tamen aliter scripto iunctum deprehenditur in insula Elephantine (fig. 37) hoc modo inscriptum: ΡΗ ΖΑΚ (Δ) ΤΑΙΕ, ΣΟΥΤΗ Η ΔΑΜΗ, ΔΔΙΣΑΝΤΡΕ, *Sol, qui gaudet in iustitia, constitutus per Ammonem, Alexandros*, et cum eodem nominis scuto in hypogeis prope *Beni-Hassan-el Ahmar* coniunctum etiam tituli scutum ex duobus illis compositum (fig. 36). Quamvis vix vero sit simile, uno vel altero horum, quibus tituli sunt inscripti, scutorum designatum esse *Alexandrum M.*, quippe quia summus titulus, quem prae omnibus exspectasses reliquis, *filii Ammonis* desideretur, haud tamen ausus est Rosellinius, omnes tollere difficultates aliiisque reliquit diiudicandum, an non potius duo eiusdem nominis reges his diversis titulorum scutis sint indicati, praesertim quum signa, quibus nomen constat, variis literis ὁμοφώνως diversis in locis sint exhibitā.

Postquam quinque per annos nomine tantummodo non re vera regnavit *Alexander II.*, interfectus est a *Cassandro*, Antipatris filio, inque regni solium adscendit *Ptolemaeus Soter* (quod agnomen illi tributum est a Rhodiis, quibus auxilia praebuerat contra *Antigonum* et *Demetrium Poliorceten*) anno CCCIV. a. Chr. nat. iussitque, ut regno suo viginti illi anni adnumerarentur, per quos regis vices tenuerat, id quod aperte patet ex numis hodie superstitibus²¹⁶).

Cuius regis integra scuta in monumentis Aegypti non sunt reperta, quod non nisi fortuito factum esse videtur. At in inscriptionibus, quibus ornata est tabula quaedam in pariete templi exigui Thebani sculpta, quod *Ptolemaeus Euergetes II.* antecessoris sui nomine deo *Thoth* dicavit, deprehenditur (fig. 34) scutum nominis ΠΤΡ ΤΡΕ (ΠΤΟΛΛΙΣ), cui addita sunt duo signa, quibus cognomen historicum Θεός Σωτήρως redditum esse videtur. Infra positum est scutum nominis, quo postrema eius uxor, mater *Ptolemaei Philadelphi* utebatur (fig. 35.): ΠΤΡ ΤΑΜΑΤ, additis signis quibusdam, quae graeco Θεού Σωτήρως titulo respondent²¹⁷).

In magno templo Philensi, cuius maxima pars *Ptolemaeo Philadelpho* regnante constructa est, minimo natu *Ptolemaei Soteris* filio, cui hic duobus, antequam mortuus est, annis regnum tradidit, reperta sunt scuta, quae in fig. 38. delineavimus huiusce argumenti: ΗΕΒ-ΤΟ (ΡΗ-ΔΑΜΗ... .. ΝΑ) ΠΗΑ ΙΟΥΣΣΕ (ΗΤ-ΛΛΙΣ), *Dominus mundi (Sol, dilectus Ammon, sacerorum tutela), dominus dominantium (Ptolemaeus)*. Nomen historicum ΑΙΣΙΟΦ Ι. Ε. ΦΙΛΑΔΕΛΦΩΣ (fig. 38, b) deprehenditur in tabula parietina Thebana, cuius paulo ante fecimus mentionem. Eodem usa est uxor eius, cuius nomen in scuto repertum est in sacratio Philensi (fig. 39.), quo haec continentur verba: ΣΟΥΤΗ ΖΩΑΕ, (Τ)ΣΡΗ, (Τ)ΝΕΤΟ (ΔΡΗ)Τ. ΠΤΡ ΑΙΣΙΟΦ, Ι. Ε. ΡΕΓΙΑ ΟΖΟΡ, ΦΙΛΙΑ ΣΟΛΙΑ (Αρσινόη), quae fratrem suum amat (ή φιλάδελφος). Nomen *Arsinoë* cum omnibus fere vocalibus literis scriptum (Δρσινε) reperitur, addito titulo ΑΣΤΡΟΓΩ, in muris exterioribus templi *Edfuensis* (fig. 40), ubi etiam praenomen mariti scriptum est, forma tamen paulo diversa ab ea, quam dedimus supra (fig. 41).

In statua gigantea regis *Philadelphi syenite* lapide constructa deprehenditur integra inscriptio uxoris eius, cui ibi inter alios titulos, attribuuntur etiam illi, quos indicavimus

in tab. XXVII, fig. 1: $\sigma\upsilon\tau\eta\ \tau\epsilon\sigma\upsilon\ \delta\epsilon\gamma\mu\epsilon$, $\epsilon\upsilon\tau\eta\ \kappa\alpha\rho\iota\varsigma$ ($\delta\epsilon\gamma\mu\epsilon$) $\eta\kappa\alpha\tau\epsilon\mu\epsilon\gamma\epsilon\tau$ $\text{I}\epsilon\tau\omega\tau\eta\ \Delta\omega\theta\omega\rho\alpha\iota$ ($\tau\eta\ \kappa\epsilon\tau\omega$ ($\Delta\rho\epsilon\iota\mu\iota$)) $\tau\alpha\mu\epsilon\iota\sigma\upsilon\ \tau\eta\ \mu\epsilon$ i. e. *regia soror et uxor domina Aegypti superioris atque inferioris, devota Isis, dilecta deae Athyr, domina mundi, Arsinoë, dea fratrem amans*. Titulus sororis, qui frequenter apud orientales gentes tribuitur mulieribus, quod Letronnius pluribus exemplis comprobavit ²¹⁸), hic tamen loci ipsam consanguinitatem iure indicat. In fragmento colossi, quod Rosellinius Alexandriae vidit, reperit scutum in fig. 42, δ delineatum, cuius inscriptio duplici ratione legi potest, vel $\tau\eta\ \kappa\omega\mu\iota$, i. e. *dea soror*, ita ut sit tituli scutum, vel $\Delta\rho\epsilon\iota\mu\iota$, ut nomen exprimat. Qui facilis erat in hieroglyphica literatura verborum lusus. Scutum, quod in statua quadam *Villae Albanianae* prope Romam additum est scuto Ptolemaei Philadelphi, interpretandum est: $\tau\eta\ \mu\epsilon\gamma\alpha\sigma\tau\epsilon$, *divina eius soror*. — Reperiuntur praeterea regis Philadelphi eiusque sororis Arsinoës scuta in magnifico *σαρκοφάγῳ* sacerdotis $\Sigma\omega\pi\text{-}\epsilon\lambda\lambda$, quo Alexandri M. corpus quondam adservatum esse, diu putabatur ²¹⁹). Dictum est ibi, $\Sigma\omega\pi\text{-}\epsilon\lambda\lambda$ illum fuisse sacerdotem Arsinoës reginae (deinde deae) in templo eius Memphitico, quod situm erat in parte urbis Alexandriae $\lambda\epsilon\upsilon\kappa\acute{\alpha}\nu\ \tau\epsilon\iota\chi\omicron\varsigma$ appellata ²²⁰). Praeterea in museo Britannico adservatur $\sigma\acute{\alpha}\eta\lambda\eta$ prope *Sakkarah* reperta, ubi regina Arsinoë titulo $\Theta\epsilon\acute{\alpha}\varsigma\ \phi\iota\lambda\alpha\delta\acute{\epsilon}\lambda\phi\omicron\upsilon$ ornatur ²²¹).

Ptolemaeus Philadelphus quum duas habuisset uxores, quae Arsinoës nomine usae sunt, primam sororis suae Arsinoës regisque Thraciae Lysimachi filiam, deinde ipsam sororem, eius marito Lysimacho mortuo ²²⁰), hic quoque dubitare licet, ad utram earum singula pertineant scuta. Quum tamen prior tantummodo uxor eius deinde repudiata liberos progenerasset, vero est simillimum, scutum nominis paulo plenius, quod dedimus in fig. 40, fuisse scutum prioris eiusque iunioris Arsinoës, quippe quia, paucis tantummodo mutatis in $\delta\mu\omicron\phi\omicron\gamma\omega\upsilon\omega\upsilon$ signorum varietate, repetitum est in tabula parietina Thebis reperta, cuius supra fecimus mentionem, in qua inter maiores regis Evergetae II. longe aptior erat locus reginis, quarum ipsi successores, qui hereditatis naturaeque fuere iure, in regno successerunt.

Refert Diodorus (III, 6), sacerdotes Meroënses eo processisse impudentiae, ut a rege postularent, ut sibimet ipsi mortem adsciceret, praetendentes, tale iussum Deos dedisse ipsisque per oraculum communicasse. Omnes reges ad Ergameneum usque, qui tempore Ptolemaei Philadelphi vixerit, tali iussui maiorum more obedivisse, hunc vero iuris a sacerdotibus sibimet ipsis adrogati pertaesum magno exercitu collecto ipsum templum intrasse, omnes sacerdotes necasse eaque ratione illum morem abrogasse, qui re vera regibus nihil reliquit potentiae, nisi quantum a sacerdotibus illis concedebatur. Scuta nominis titulorumque, quibus rex ille usus est, Rosellinius reperit in magna porta templi Pselchitani in *Nubia*, quod sub Ptolemaeis regibus Romanisque imperatoribus Augustis absolutum est: Leguntur ibi haec (tab. XXVI, fig. 43): $\sigma\upsilon\tau\eta\ (\Delta\lambda\lambda\eta\tau\omicron\upsilon\tau\ \mu\alpha\gamma\epsilon$, $\Phi\upsilon\omega\tau\eta\ \epsilon\iota\mu\iota$ ($\Sigma\epsilon\kappa\alpha\lambda\lambda\iota\ \mu\alpha\gamma\epsilon\text{-}\chi\tau\text{-}\tau$), i. e. *Rex (viva manus Ammonis, dilectus deo Phra) filius Solis*

²¹⁸) Ex collectione Saltiana transit in museum Britannicum, cuius hodie pretiosissimum est ornamentum.

²¹⁹) Cfr. Thucydid. I, 104. Salvolini,

Campagne de Rhamsès le Grand, p. 112. *Analys.*, p. 95 sq.

²²¹) Cfr. Young, *Hieroglyph.*, tab. LXXVII — LXXVIII.

Erkamou, semper vivens, dilectus Iside), in cuius nomine *Ergamenes* ille Diodori agnoscitur. Unde patet, sub prioribus duobus Ptolemaeis, Aethiopes suos adhuc reges, qui ab Aegyptiacis non dependerent, habuisse, ac tunc etiam temporis in regno eorum Aegypti linguam, literaturam, artes et religionem floruisse, quamvis ex Arabia felici semitica iamiam affluerint immigraverintque gentes. In vetustissima parte templi, cuius rudera conspiciuntur prope vicum hodiernum *Debodek* in *Nubia*, quod pariter sub Graecis demum regibus Romanisque imperatoribus est absolutum, Rosellinius repperit scuta alius cuiusdam regis aethiopici (fig. 44), cuius nulla apud rerum gestarum scriptores facta est mentio, huius argumenti: $\sigma\omega\tau\eta$ (Pw-ñ-uwt, cwtñ ñwtw) $\epsilon\iota\pi\eta$ (Atppa ñw, wpe α -t, Icmññ), *Rez* (*Sol perfectionis, constitutus a Diis **) *filius Solis Atarramon, dilectus Isidi, semper vivens*). Utrum antecessor fuerit regis Ergameneis an successor eius certis stabiliri nequit argumentis.

Mortuo Ptolemaeo-Philadelpho in regno successit *Euergetes I.*, qui ut violentam sororis suae *Berenices*, quae secunda fuit uxor regis Syriae *Antiochi*, ulcisceretur mortem, Syriam provinciasque circa *Euphraten* fluvium sitas occupavit, Persiam usque ad fines *Bactrianas* cum exercitu peragravit, indeque deorum Aegypti imagines reportavit, quas *Cambyses* in Persiam abduxerat²²¹). Scuta huius regis conspiciuntur in templo *Latopolitano* continentique haec inscriptionem (fig. 45): $\pi\acute{\epsilon}\lambda\tau\omicron$ (wtw ñwñw μ ñwñ) (?) $\kappa\lambda\lambda\eta$, Φ rwñw $\tau\eta$ .....ñ wñw) $\kappa\acute{\alpha}$ ñwñw (Ptoññw wñw α -t τ Ptwññ) i. e. *Dominus mundi (Theo) adalopho*²²²), *vis Ammonis, confirmatus a Sole, columen vitae, dominus dominantium (Ptolemaeus, sempervivens, dilectus deo Phtha)*. Uxor eius *Berenice* usa est titulis (Tab. XXVI, fig. 2): $\tau\mu\acute{\epsilon}\tau\omicron$ (Bpwñw. τ) $\tau\omega$ ñw (A γ w) $\tau\epsilon\sigma\omicron$ (cwñ) ñ $\epsilon\iota\pi\eta$ (Ptoññw wñw α -t τ Ptwññ), i. e. *domina mundi (Berenice), uxor et soror filii Solis (Ptolemaei, in aeternum viventis, amici deo Phtha)*. Inter captivos, qui in sculpturis templi *Latopolitani* infra imaginem *Euergetae* regis sunt delineati, conspiciuntur etiam, qui aperte vultum arabicum vel certe asiaticum prae se ferunt, addita inscriptione Φ rw ñw, quo nomine vix alia potest indicata esse terra, nisi *Persia*.

Aegyptum, patre et matre interfectis, ait *Iustinus* (XXIX, 1), occupaverat *Ptolemaeus, cui ex facinoris crimine cognomen Philopatori fuit*. *Philopator* vel *Eupator* (nam hoc quoque nomine²²³) in publicis monumentis appellatur, $\tau\omega$ ñwñw, vel Φ ñ ññw ñwñw, Θ ew γ ñkwñw in tabula parietina templi dei *Thoth Thebani*, de qua supra plus semel diximus, nuncupatus (fig. 3), eiusque uxor *Arsinoë* $\tau\omega$ ñw κ τ ñw vel $\tau\omega$ ñw ññw ñwñw (fig. 4.) usi sunt scutis, quae delineavimus in fig. 5., repertis in epistylis portae, quae ducit ad sanctuarium templi *Pselchitani* in *Nubia* (prope *Wady Dakkeh*) inque aliis monumentis compluribus hodiernum obvis, quibus continetur inscriptio: $\sigma\omega\tau\eta$ (wtw ñwñw μ ñwñ Ptw-cwtñ.....ñw, ññw (A γ w) Ptw.....wñw) $\epsilon\iota\pi\eta$ (Ptoññw wñw α -t τ Icmñ), i. e. *Rez (Theo) Megalot, constituti a deo Phtha, columina sacrorum, viventes per Ammonem et deum Phtha, filius Solis Ptolemaeus, dilectus Isidi semper vivens*. Tertium scutum (fig. 6) cum titulis: $\sigma\omega\tau\eta$ γ ñw (A γ w) cwñ $\tau\mu\acute{\epsilon}\tau\omicron$ i. e. *regia uxor et soror, domina mundi*, continet nomen

* I. e. a sacerdotibus.

uxoris Ἀρσιν, Arsinoë's, additis signis, quibus femininum genus indicatur, tam determinativo quam figurativo. In hoc etiam ταυτολογίας genere agnoscitur nimia ista literarum, verborum titulorumque abundantia, quibus scaten scuta Lagidarum imperatorumque Romanorum. Artis corruptae perversique in huiusmodi rebus iudicii nullum disertius proferri potest argumentum.

Mortuo Ptolemaeo Philopatori successit unicus filius, Ptolēmaeus Epiphanes, qui quum in thronum adscenderet infans erat quinque annorum et dimidii. Quo regnante eiusque in honorem composita est inscriptio Rosettana ²²⁴), in cuius parte hieroglyphica illa quae aetatem tulit ²²⁵), nomen Epiphanis septies recurrit iunctum constanter praenomini Εὐγάριστος ²²⁶). Scuta huius regis frequenter occurrunt in monumentis Aegyptiacis, Thebis, Latopoli, Ombis, Philis aliisque in locis hanc continentia inscriptionem (fig. 7): σωτή (σωτηρ Σωτηρ, σωτης ἢ Πταρ-Τωρ, σωτή ἢ Δααί, φριτας ἢ Φρι)σιρ (Πτολαμας, σωρ πτ-τ, Πτρ-ἄ), Ρεζ (Θεοὶ ἐπιφανεῖς, robur dei Phtha-Tore, confirmatus ab Amnone, largitor iustitiae per deum Phra) filius Solis (Ptolemaeus, sempervivens, dilectus deo Phtha). Quae scuto fere semper coniuncta esse solent cum illo, quo continetur nomen uxoris eius (fig. 8): κ..... τ ἄνωτ (τ)πέτο (Κλεοπτρα. τ) i. e. *Dea moderatrix, domina mundi, Cleopatra*. Filia fuit regis Antiochi Syrorum.

Epiphanes anno regni sui vigesimo quarto veneno est sublatus. Duos reliquit filios pupillos, quorum maior natu Philometor, matre sua Cleopatra regni frena tenente, in thronum adscendit. Quae quum Romanorum auxilium adversus Syrorum regem Seleucum imploraret, Roma alius missus est regis tutor, M. Aemilius Lepidus, qui regno praefuit usque ad nonum Philometoris annum, quo factus ipse regnare coepit ²²⁷). Quae rerum gestarum scriptores de regno eius, quod partim solus partim una cum fratre suo minore natu Evergeta II. gessit, narraverunt, adscripsimus in *Append.* nr. XXX. Supra portam conclavis cuiusdam In magno templo Ombitano legitur graeca inscriptio, ab Anglo Hamilton ²²⁸) et Germano Gau delineata, illustrata deinde a Letronnio ²²⁹):

Ἰὰρ βασιλεὺς Πτολεμαίου καὶ βασιλίσσης Κλεοπάρας τῆς ἀδελφῆς, Θεῶν Φιλοπατόρων, καὶ τῶν τέκνων, Ἀρωήρι Θεῶ μεγάλῳ Ἀπόλλωνι καὶ τοῖς συννάοις Θεοῖς, τὸν σὴκὸν οἱ ἐν τῷ Ὀμβίτη τασσόμενοι πιζὸς καὶ ἰππίς καὶ οἱ ἄλλοι εὐνοίας ἔνεκεν τῆς εἰς αὐτούς.

Ipsa portae corona continet inscriptionem hieroglyphicam, in qua legitur scuta tituli et nominis, quibus usus est rex Ptolemaeus Philometor (fig. 9) huiusce argumenti: τηρ πορε, Ρι πέ-το (τηρ ἢ σωτηρ..... πτρ σωτή φριτας ἢ Φρι ἄτω ἢ Δααί, σωρ.....) τηρ πορε σιρι πέ ἰπιμε (Πτολαμας, σωρ πτ-τ Πταρ (ἄτω) Ησε-ἄ), i. e. *deus benevolus, Sol, dominus mundi (deus fortitudinis) ..... constitutus a deo Phra, largitor iustitiae per deos Phra et Ammonem, vivens.....) deus benevolus, filius Solis, dominus dominantium (Ptolemaeus; sempervivens, amicus diis Phtha et Iaidi)*. Eadem scuta deprehenduntur etiam in corona pronai, addito tertio scuto, in quo continetur nomen sororis eiusdemque uxoris (fig. 10): σωτή κωι (ἄτω) ριας ²³⁰) (Κλεοπτρα. τ).

Evergetes II. interfecit iuvenem Eupatora, qui tres tantummodo per menses in Aegypto regnavit, filium fratris sui Philometoris, cuius viduam Cleopatram in matrimonium

quae commemoravimus, sunt reperta brevi illo temporis exaedificasse spatio, quo, matre sua interfecta, solus, anteaquam ex Aegypto est pulsus, regnavit.

De stirpe Ptolemaeorum legitima soli remanserunt Berenice quae appellatur apud Pausaniam (I, 9), vel Cleopatra, qualis et apud Porphyrium²³³⁾ est vocata et in ipsis monumentis, filia deinde Soteris II, uxor Alexandri I, denique filius eius Alexander, qui a Sylla protectus²³⁴⁾ in thronum conscendit et Berenicen novercam suam in matrimonium duxit, quam tamen brevi tempore post interfici iussit. Haud diu ipse post a populo Alexandrino propter flagitia illius extumescens tanquam piaculo scelcrum occisus est²³⁵⁾. Monumenta ita, ut nulla remanere possit dubitationis ansa, demonstrant, utrosque per longius temporis spatium una in regni consedisso solio, quum iis regnantibus constructus sit magnus illo murus sculpturis tectus qui magnum templum Apollinopoli magna integrum circumdedit, et cuius hodie maxima pars arena est sepultus. Deprehenduntur ibi scuta (fig. 15): (τ) ΝΕΤΟ (ΥΜ) (τ) ΨΕΡ (Η)..... ΒΕΡΗΝΗ. Τ.) ΖΙΑΣ ΣΟΥΤΗ (ΑΥ) ΟΥ ΟΥΙ ΠΙΡΗ (ΠΤΟΛΜΑΙΣ ΚΟΥΤΗΝ ΔΑΚΤΥΛΟΝ ΨΕΡ ΑΥΤ-Τ ΠΤΕ-ΜΑΙ) ΚΥΤΗΡ ΤΑΛΑΥΑΙ Ι. c. *domina mundi juvenis Berenice; sacrorum dives, regia uxor et filii Solis (Ptolemaei, appellati etiam Alexandri, amati a deo Phtha, in perpetuum viventis) Θεοί φιλομήτορες*. Sororis titulus hoc loco non vera sua significatione est accipiendus, qua de re iam supra monuimus. Tributum autem esse illum praepimis Berenicae, patet ex verbis, quibus usus est Cicero²³⁶⁾: *Atque illud etiam constare video, regem illum, cum reginam, sororem suam, caram acceptamque populo, manibus suis trucidasset, interfectum esse impetu multitudinis*.

Quo mortuo populus filium Soteris II, spurium Ptolemaeum Neo-Dionysum vel Anleten regem sibi constituit, cuius in ipsis Aegypti antiquis monumentis nulla alia remansere vestigia, praeter duas inscriptiones graecae in Philarem insula, ex quibus patet, usum enim esse etiam cognominibus *Philopatoris* et *Philadelphii*²³⁷⁾. Wilkinsonus²³⁸⁾ illi attribuit duo quae a quovis alio Ptolemaeo profecta esse possunt. Leemans²⁾ in στήλη quadam Musei Britannici satis amplam repperit hieroglyphicam inscriptionem, cuius in scutis qui commemoratur rex nullus alius videtur fuisse, nisi Ptolemaeus Auletes. Rex ibi appellatur: *Deus Philopator et Philadelphus, filius Osiridis et Apidis, filius Solis, dominus superioris et inferioris Aegypti, Ptolemaeus semper vicus, amatus a deo Phtha et dea Iside*.

Filia maior natu Cleopatra, quae primum cum fratre suo maiore, deinde cum minore, denique cum filio suo, quem ex Caesare conceperat, Ptolemaeo Caesarione regiam exercuit auctoritatem: sequo ipsam post infelicem illam prope Actium promontorium pugnam interfecit, ne Romam captiva duceretur Augustine exornaret triumphum, ultima fuit regum reginarumque Aegypti ex Lagidarum stirpe. Qua reguante constructa sunt templum deae Athyr Tentyriticum et templum Herinonthinum. In priore illo deprehenduntur nominis ac titulorum senta ipsius et filii eius. Illa (fig. 16) continent inscriptionem:..... τ (τ) ΝΕΤΟ ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ. Τ) ΞΡ ΨΕΚΑ ΡΙΣΙ ΝΕΨΜΑ (ΠΤΟΛΜΑΙΣ ΚΟΥΤ ΗΟΥ-ΚΑΙΣΑΡΕ ΨΑΡ ΑΥΤ-Τ,

²⁾ *Monuments Égyptiens*, p. 139. Cfr. tab. XXVII. nr. 277. 278.

ΠτϚ-Ησε-λλαι) i. e. *Moderatrix, domina mundi (Cleopatra) cum filio suo, filio Solis, domino regnorum (Ptolemaeo, qui appellatur Neo-Caesar in aeternum vivente, dilecto deorum Phtha et Isis)*. Priore sub scuto haec leguntur: ϣτηρ πες τεμαλι, Θεός φιλοπάτωρ, quod altero τηρ πετητ αιαι (αγω) τεμαλι (λλαι), Θεός φιλοπάτωρ και φιλομήτωρ. Scutum, sub Caesarionis continet titulum, hac interpretandum est ratione: Φρη ηπιτο (Πτολλαε) i. e. *Sol, dominus duorum mundorum* (i. e. Aegypti superioris atque inferioris) *Ptolemaeus*; nominis scutum continet verba: ειρη νεβμα (Βασιλες υπερ πτ-τ ΗτϚ-Ιση-λλαι), *filius Solis dominus regnorum (Caesares, semper vivus, dilectus diis Phtha et Isis)*. In basi utriusque scuti scripta sunt verba: τηρ πεφωτ αιαι (αγω) τεμαλι αιαι, quae respondent graecis: Θεός φιλοπάτωρ και φιλομήτωρ.

Iam ad exitum pervenit regum Graecorum series in Aegypto, quae ab hoc indigne tempore Romana facta est provincia. Populus ad imam depressus est servitudinem, ita ut Eusebius dicere posset²³⁹, esse superfluum ullo verbo enarraro, quomodo Aegyptii Romanis trepide pavideque, feminarum ad instar obelirent. Caesaris facta est provincia: praefecto administrata est, et, si exteriora spectas, laeta fruebatur conditione²⁴⁰, si interiora, *quiete, qualis est in unbrarum regno!*

Iam in suo huius sectionis proferenda sunt scuta Romanorum imperatorum, quotquot in Aegypti monumentis, quae hodie supersunt, deprehenduntur. Patet ex iis satis et abunde, Aegypti sacerdotes hieroglyphica literatura in publicis monumentis usque ad Caracallae usos esse aetatem; praeterea etiam, Romanos de modo ac ratione, quo hieroglyphicae inscriptiones essent legendae, vix cogitasse, quippe quia, si id fecissent, fieri non potuisset, ut genitivi vocibus *Αυτοκράτορος, Καίσαρος* aliisque eiusdem modi generis compluribus, quibus in numis, unde sunt deprompti, certa quaedam erat significatio, in scutis etiam uterentur. Frequenter reperta sunt scuta nominis ac tituli Octaviani Augusti, v. c. in ruderibus prope vicos *Dakkeh, Dandur, Kalabschek, Delodah*; in Philaram insula, Latopoli, etc., in quibus haec leguntur (fig. 18): Ρη νετό (ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ) Ρηαι νεβ μαηαι (Βασιλες υπερ πτ-τ ΗτϚ-λλαι), *Sol, dominus mundi (Αυτοκράτωρ), filius Solis, dominus dominantium (Caesar, semper vivus, dilectus deo Phtha)*, quae inscriptio eadem est aperte, quae numorum: *Αυτοκράτορος Καίσαρος*²⁴¹. Uterque titulus, *Αυτοκράτωρ* et *Καίσαρ* in uno etiam eodemque scuto coniunctum reperitur, quod rarissime faetum est, veluti in templo Latopolitano (fig. 19). In iisdem aedificiis, quibus Augusti scuta sunt inscripta, deprehendi solent etiam Tiberii scuta, unde lucidissime patet, hunc ea, quae vitricus construere coeperat, monumenta continuasse. Inscriptio iteram congruit cum illa, quae in numis occurrit²⁴²: Τίβερη Βασιλες ηπιση²⁴³ (cfr. fig. 20), additis titulis: σογη νετό, ειρη νεβ μαηαι. Philis conspiciuntur scuta nominis titulique ea sub forma, quam dedimus in fig. 21: (ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ) (Τίβερη Βασιλες υπερ πτ-τ ΗτϚ-Ιση-λλαι). Praeterea eadem reperiuntur scuta in monumento quodam, quod hodie adservatur in museo Britannico, in quo delineatus est imperator, genibus flexis Isidem deumque *Chons* adorans²⁴⁴). In eadem Philaram insula

²⁴⁰) Cfr. Leemans, l. l., p. 140. Tab. XXVIII, nr. 282. 283.

reperita etiam sunt scuta Caii Caligulae (fig. 22), quae raro omnino occurrunt: κέτο (ΑΥΤΟΡΤΡ) ρικι (Καις υπερ κτ-τ Πτε-Ιση-μας). Longe frequentius occurrunt et diversissima ratione scripta scuta Claudii successoris, ex. gr. in frontispicio templi Latopolitani (fig. 23) cum inscriptione: Ρικ (Τέρπος Κλατιος Κερς σέβ.) ρικι (Κραμικς ΑΥΤΗΡΤΡ), quae ad amissum respondet numerum inscriptioni²⁴⁴: *TI. ΚΛΑΥ. ΚΑΙΣ. ΣΕΒ. ΓΕΡ. ΑΤΤΟΚΡ.* Auctores hieroglyphicorum scutorum re vera usos esse numerum inscriptionibus, exinde elucet, quod contra omnem veterum Aegyptiorum morem, tituli nominibus non sunt praemissi, sed postpositi, quamvis hic illic singula reperiantur exempla, ubi antiqua ratio est observata; ex. gr. in scutis tituli et nominis Claudii imperatoris, quae reperiuntur in προνάω templi Teutyritici (fig. 24), in quibus haec legitur inscriptio: *Dominus superioris atque inferioris Aegypti (Αύτοκράτωρ, dominus), filius Solis, dominus dominorum* (Τέρπος Κλατιος). Eodem in loco Neronis etiam scuta reperiuntur (fig. 25), quae luculentissimum praebet exemplum, ad quantas ineptias calligraphiaeque, quam arbitrabantur, artificia Romanorum aetate Aegyptiorum descenderint scribae. Vulgaris enim ille titulus κέτο, ut hoc utar exemplo, quinque signis hieroglyphicis est redditus, quorum duo priora sunt regum imagines, caput contactae diversis regii diadematis ψχέινρ appellati partibus, quibus imperium in Aegypto superiori et inferiori significatur; quae eadem notio iterum in iis repetita est, quae sequuntur, ita legendis: κέκ ή έ το, i. e. *dominus utriusque mundi*. Itaque inscriptio est interpretanda: *Dominus Aegypti et superioris et inferioris, utriusque mundi (confirmatus a dominis dominantibus, amatus diis Phtha et Isidi), filius Solis, dominantium* (ΑΥΤΟΡΤΡ Νερων). Inscripção numerum haec est: *ΝΕΡΩΝ. ΚΛΑΥ. ΚΑΙΣ. ΣΕΒΑ. ΓΕΡ. ΑΤΤΟ.*²⁴⁵ reperiuntur in scutis, quae Philis repperit Rosellinius et quas delineavimus in tab. XXVIII, fig. 1. Legitur ibi Ηρικ Κλατος Καιςερς (σέβαστ.) Κραμικς ΑΥΤΗΡΤΡ.

Galbae nulla in hieroglyphicis monumentis facta est mentio, quamvis in magna vasi ad nostram usque aetatem conservata sit inscriptio, eius sub regno lapidi insculpta²⁴⁶. Scuta contra imperatoris Othonis repperit Rosellinius in parvo quodam, quod ille construxerat, Isidis templo, congrua illa inscriptioni numerum, qui eo regnante sunt cusi. *ΑΤΤΟΚ. ΜΑΡΚ. ΘΘΩΝΟΣ ΚΑΙΣ. ΣΕΒ.*²⁴⁷. Leguntur enim in scutis haec (fig. 2): Ρικ κέτο (Ηρικ ΟΥΤΗΝς) ρικι κέκινυς (Καιςερς σέβασ. ΑΥΤΟΡΤΡ), *Sol, dominus mundi (M. Otho), filius Solis, dominus dominantium (Caesar Augustus Imperator)*. Vitellii nullum in monumentis exstat vestigium, quamvis hodiernum in museis adservantur nuni eius Alexandriae cusi²⁴⁸. Contra reperita sunt scuta Vespasiani, qui ipse Aegyptum peragravit, in porta templi, cuius paulo ante mentionem fecimus, Isidi consecrati, quae inscriptionem continent (fig. 3: κέτο (ΑΥΤΟΡΤΡ Καιςερς) ρικι κέκινυς (ΟΥΤΗΝ. ΗΤΕ ΨΗΨ') i. e. *dominus mundi Αύτοκράτωρ Καίσαρ, filius Solis, dominus dominorum (Ούσασιανός Imperator)*, eamque prorsus similen illi, quae in numis deprehenditur in ipsa Aegypto cusiis: *ΑΤΤΟΚ. ΚΑΙ ΣΕΒΑ. ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΡ*²⁴⁹. Latopoli repperit est nominis scutum, in quo va-

²⁴ Pro ΗΤΕ ΨΗΨ Rosellinius, *Mon. Stor.*, Vol. II, p. 433, legit σέβαστ; quod ad sensum quidem verum est, haud tamen, si literarum singula-

rum spectas pronuntiationem. Cfr. Salvolini, *Analyse*, p. 32.

riae illae deprehenduntur lectiones, quas delineavimus in fig. 4. et 5. In fig. 4. enim scriptum est nomen ΟΥΡΩΝΙΣ ΗΤΕ ΨΩΑ; in fig. 5: ΟΥΡΩΝΙΣ ΗΤΕ ΨΩΑ. *Copra*, quae agnoscitur defectu membri genitalis, literam π indicat, quemadmodum in scuto, quo usus erat rex Sensuphis (tab. XXI, fig. 3.); *crocodilus* literae π respondet. Etiam in obelisco Pamphilio, qui sicuti duo illi, qui Beneventi sunt erecti, a Domitiano ex Aegypto in Italiam sunt translati, reperitur nomen Vespasiani, addito ΘΙΟῦ titulo, qui etiam in Domitiani numis illi addi solebat²⁵⁰. Leguntur in illa inscriptione haec verba (fig. 6): ΨΩΑ-9 ΣΤΕ ΗΤΕ9 [ΗΤΕ ΝΕ9ΜΑΤ] ΟΥΡΩΝΑΝΕΩ9Υ Ι. Ε. ΑCCEPIT IMPERIUM A PATRE SUO VESPASIANO, stella (i. e. *divo*).

Etiam Titi scuta Latopoli sunt reperta, hanc continentia inscriptionem (fig. 7): *dominus mundi* (ΔΥΤΟΚΡΟΤΟΡ ΤΙΤΟC ΚΕΡC), *dominus dominantium* (ΟΥΡΩΝΙC CΕΒΑC Τ), quae prorsus congrunt cum inscriptione numorum: ΑΤΤΟΚ. ΤΙΤΟΤ. ΚΑΙC. ΟΥΡΩCΙΛΑCΙΑΝΟΤ. ΣΕΒ.²⁵¹. Latopoli in columnis pronae conspiciuntur etiam scuta Domitiani (fig. 8) addita inscriptione: *dominus mundi* (ΔΥΤΟΚΡΟΤΟΡ ΚΑΙ-CΡC) *dominus dominantium* (ΤΑΥΜΑΤΙC CΕΒ.). Circumscriptio numorum: ΑΤΤ. ΚΑΙCΑΡ. ΔΟΜΙΤ. ΓΕΡΜ.²⁵² accurate reddita est in scutis templi Tentyritici, ubi haec leguntur (fig. 9): (ΔΥΤΟΚΡΟΤΟΡ ΚΑCΡC) (ΤΟΜΑΤΙC, CΕΒ. ΚΡΑCΙΝΟC). More veterum Aegyptiorum, i. e. scutis nominis titulique accurate separatis, in uno ex obeliscis Beneventanis (fig. 10) haec legitur inscriptio: (ΘΑΡΦΗΚ ΠΤΗΡ ΜΑΙ ΠΑCΗ) (ΤΟΜΑΤΙΟC) i. e. *Horus Sol dilectus ab omnibus diis, Domitianus*.

Tituli nomenque Nervae in monumentis Aegyptiacis non occurrunt; eo frequentius repetita sunt illa, quibus usus est Traianus, ex. gr. in maiori templo Philensi inscripta (fig. 11): ΡΗ ΝΕΒ Η Ε ΤΟ (ΔΥΤΗΡΤΗΡ ΚΑΙCΡ) (ΗΡΟΤ ΤΡΑΙΝC CΕCΤC ΠΝC 253) π-τ-τ ΙCΜΑΜ). Numorum inscriptioni²⁵⁴: ΑΤΤ. ΤΡΑΙΑΝΟC. CΕΒΑCΤΟC respondent scuta in Typhonio, templo Tentyritico minore (fig. 12): (ΔΥΤΟΚΡΟΤΡ) (ΤΡΑΙΝC CΕΒ.). Tituli etiam Γεφμανικῶν, Λακικῶν, quibus ab anno imperii sui nono in numis usus est²⁵⁵, reperiuntur tum aliis in locis tum Philis (fig. 13): (CΕCΤ. ΠΝC π-τ-τ) ΚΡΑCΙΝΟΤ ΤΡΑΙΝΟΤ). Scutum hoc etiam idcirco commemoratione imprimis est dignum, quia *accipiter*, qui aliis in locis *συμβολικῶC* deum Phra indicat, phonetica ratione literam Ε exprimit²⁵⁷.

Numi Alexandrini Hadriani, quorum magna aetatem tulit copia, inscripti sunt: ΑΤΤ. ΚΑΙC. ΤΡΑΙΑΝΟC. ΑΔΡΙΑΝΟC. ΣΕΒ.²⁵⁸ quacum inscriptione prorsus congruit hieroglyphica inscriptio scutorum huc pertinentium in minori Isidis templo, quod exstat in parte meridionali stadii prope *Medinet-Abu* (fig. 14): *Sol, dominus mundi*, (ΔΥΤΟΚΡΟΤΡ ΚΑΙCΡC ΤΡΑΙΝΟC), *filius Solis, dominus dominorum* (ΑΤΡΙΝΟC CΕΒ.). Inter varias huius nominis formas, quae in monumentis apparent et quas composuit Rosellinius, prae reliquis commemoranda est ea, quae conspicitur in obelisco Barberino Romae, quod monumentum hoc sub imperatore sculptum est (fig. 15): *Filius Solis, dominus dominorum* (ΕΤΡΑΙΝC ΚΡC). Reliquis in locis aspiratio omissa esse solet. In eodem obelisco reperiuntur etiam scuta imperatricis Sabinae (fig. 16): ΕΥΑC ΤΑCΡ, ΑΡΡ-Ω, ΕΝΤ ΠΤΟ (CΑΒΙΝΑ. Τ) Τ(ΠΝC) ΤC..... (CΕCΤΗ, ΠΝC π-τ-τ), i. e. *magna uxor, quae eum [coningem suum] amat, moderatrix mundorum (Sabina), feliciter vivens (Augusta, vivens in aeternum*. In obelisco Barberino

deprehendi etiam Antinoi nomen (tab. X, fig. 4), iam supra monuimus in Sectione huius operis III. p. 102. Adscribimus iam in adnotatione verba huc pertinentia Dionis Cassii *).

In magno numerorum numero, Antonino Pio imperante, in Aegypto cursorum, multi sunt, qui inscriptionem praebent hanc: *ΑΤΤ. ΚΑΙΣ. ΤΙΤ. ΑΙΑ. ΑΔΡ. ΑΝΤΙΝΙΝΟC. ΣΕΒ. ΕΤΣ.*, quacum ad verbum fere tenus congruit inscriptio in scutis huius imperatoris, quae conspiciuntur in prima corte palatii *Medinet-Abuensis* (fig. 16): *Sol, dominus mundi* (ΑΥΤΗΡΤΟC ΚΑΙCΕC ΤΤC CΑΙC), *filius Solis, dominus dominorum* (ΑΥΤΗC ΑΥΤΗC CΕCΕΤ. CΥCΤΥC). Nomen frequenter occurrit, varia ratione scriptum, de qua re conferendus est Rosellinius.

Ad successorem eius Marcum Aurelium pertinent quatuor illa scuta in fig. 17. delineata, quae in corona minoris templi Philensis reperiuntur et verba continent haec: (ΑΥΡΗ) (ΑΝΤΟΝΙC) (CΕCΕΤC) ΑΥΤΗΡΤΡΗ**). Praenomen, quod deest in hac inscriptione quemadmodum frequenter in numis²⁵⁹), Philis (fig. 18) additum est, ubi vel ΠΑΥC vel ΠΡΩC scriptum reperitur. Ibi etiam inveniuntur tria illa scuta, quae dedimus in fig. 19. nomen continentia successoris (ΑΟΥΚΗ) (ΟΥΡΡΗ) (ΚΕΡC), Lucii Veri Caesaris. Scuta nominis et tituli imperatoris Commodi (fig. 20) inscripta: *dominus mundi* (ΑΥΤΗΡΤΡΗ) *filius Solis* (ΚΟΜΑΤC, *in aeternum vivens*) conspiciuntur etiam in ruinis parvuli templi Contralateris et aliis in locis.

In parietibus pronai Latopolitani reperiuntur scuta Septimii Severi (fig. 21): *Sol, dominus mundi* (ΑΥΤΗΡΤΡΗ ΚΕΡC), *filius Solis, dominus dominantium* (ΡΕCΤΡΗ CΕCΕC), *Caracallae* (fig. 22): *Sol dominus mundi* (ΑΥΤΟΜΡΤΟΡΕ ΚΑΙCΑΡC), *filius Solis, dominus dominorum* (ΑΝΤΟΝΗC CΕC.), et infelicis eius fratris Getae (fig. 23), cuius nomen, ubicunque loci

*) Έν δὲ τῇ Αἰγύπτῳ [Ἀδριακός] καὶ τὴν Ἀντινοῦ ἀνομασίην ἀνηνομάζει πάλιν. ὁ γὰρ Ἀντινοῦς ἦν μὲν ἐκ Βιθυνίου, πόλεως Βιθυνίας, ἦν καὶ Κλαυδίουπολιν καλοῦμεν. παιδικὰ τε αὐτοῦ λεγόμεν, καὶ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ἐκτελέσθην, εἰρ' οὐκ ἐκ τῶν Νείλων ἐκασίον, ὡς Ἀδριακὸς γράφει, εἰτε καὶ ἱεροσηθεύς, ὡς ἡ ἀλήθεια ἔχει. τὰ τε γὰρ ἄλλα περιγράφεται Ἀδριακός, ὅπου εἶπον, ἔβλεπε, καὶ ματιεύας μαγαρεύας τε παντοδαπαῖς ἐχρήσθη. καὶ οὕτω γὰρ τὸν Ἀντινοῦν, ἔτοι διὰ τὸν ἴστω αὐτοῦ, ἧ εἰ ἐβίοντες ἰθανάποθη (ἐκασίον γὰρ ψυχῆς πρὸς ἡ ἐκράττειν ἰδέτω) ἐτήριον ὄνσ καὶ πάλιν ἐν τῷ χωρῷ, ἐν ᾧ ταῖς ἑπαθε, ἀνομιάσαι καὶ ὀνομάσαι ἀπ' αὐτοῦ. καὶ εὐθὺς ἀνδριάντας ἐν πάσῃ, ὡς εἰπεῖν, ἐν τῇ οἰκουμένῃ, μᾶλλον δὲ ἀγάλματα, ἀνέθηκε, καὶ τέλος ἀστὴρα τινὰ αὐτοῦ τε ὄρθαν ὡς τοῦ Ἀντινοῦ ὄντα ἴλεγε, καὶ τῶν ἀνόνητων αὐτοῦ μυθολογούντων ἠέδους ἔκρουεν, ἔκ τε τῆς ψυχῆς τοῦ Ἀντινοῦ ὄντως τὸν ἀστὴρα γεμεῖσθαι, καὶ τοῖς

πρῶτον ἀνασπέρθηναι. Dio Cass., LXIX, 11, p. 1159 sq. Reimar. De Antinoο conferendi sunt: Pausan. VIII, 9, p. 617. Euseb. *Hist. Ecclesiast.* IV, 8. Aurelius Victor, XIV, 7. Spanhemius, de *U. N.*, II, p. 329 sqq. Weaseling, not. ad Antonini *Itinerar.*, p. 200. Casaubonus ad Spartian. *Hadrian.*, cap. XIV. Inscrip̄tio exstat apud Gruterum LXX XVI, 1: *ΑΝΤΙΝΟC. ΣΥΝΟΡΟΝΟC. ΤΩΝ ΕΝ ΑΙΓΥΠΤΩ. ΘΕΩΝ. Μ. ΟΥΑΝΗΟC ΑΠΟΛΑΩΝΗΟC ΠΡΟΦΗΤΗΣ.* Adde Epiphani *Opp.* II, p. 109, C., ed. Colon. 1680. fol. Scaligeri not. ad Eusebii *Chron.*, p. 214, a. Iuliani *Caesar.*, p. 835. 38. Tatian, *Orat. ad Graecos.* p. 41 ed. Oxoniensis.

**) De oculo cum superciliiis, quo in hoc nomina syllaba an denotari solet cfr. Rosellini *Mon. Stor.*, III, 1, p. 91 sq.

monumentis erat inscriptum, erasum est, quamvis hodiernum duo, quibus constabat, signa Γ- agnosci possint *).

Iam in invaluit religio Christiana, quae denuo ultima, quotquot remanserant hieroglyphicae literaturae eaque parca vestigia delevit. Nullum nomen Romani imperatoris post Caracallam in monumentis Aegypti in literis est scriptum illis, quae per tria fere annorum millia, si paucas excipias mutationes, quae cuiusvis saeculi moribus et pulchri venustique sensui tribuendae esse videntur, secundum unum idemque principium erant alhibitae. Quamvis illud argumentum nullius imperatoris post Caracallam nomen in hieroglyphicis monumentis esse repertum, non eiusmodi sit ponderis, ut solum ac per se sufficiat ad demonstrandum, hieroglyphicae literaturae in illa, quam diximus, aetate et usum et sensum sensimque etiani cognitionem interiisse, quum ea forsani maioris fuerit ponderis causa, senioris aevi post Caracallam imperatores et Caesares Romanos nimium turbatos esse procellis, quae a septentrionalibus regionibus centrum imperii Romani imminitabantur, quam ut publicis aedificiis in valle Nilotica exstruendis operam impendere et vacare potuissent, omnium autem minime eiusce modi monumentis, quae sacris ritibus caerimoniisque celebrandis essent destinata, quippe quia amor religionis publica lege per totum Aegypti regnum sancitae et morum in dies crescens corruptela, eiusmodi monumenta, certo luic fini destinata, redderent supervacanea. Atqui, quum supra animadvertemus, Romanos non secus ac Graecos hieroglyphicam literaturam minime curasse aut eius interpretationem esse conatos, sacerdotum ordini monumentorum conservandorum, literaturam interpretandi, religionis praecepta docendi; sacros ritus instituendi cura soli erat relicta, ita ut, quum ipsa evanesceret religio et, qui eam tuitus erat sacerdotum ordo interiret, quum omnia sursum deorsum everterentur, quum varia elementa, quorum aliud repellabatur ab alio, de summa certarent auctoritate ac dignitate, quum orientales plagae novo vigore efflorescerent, occidentales magis magisque languore torperent, etiam minima interierit hieroglyphicae veterum Aegyptiorum literaturae notitia, donec hac nostra tandem aetate felici casu et virorum doctorum pertinaci cautoque effectum sit studio, ut longinquas canao antiquitatis regiones iam denuo possimus peragrare, exstinctaque cognitio ex sepulcris, ubi condita latebat, sensim sensimque exsurgeret. Quidquid igitur dicatur de Cham pol-

* Ne quid dicar omisisse, adscribo ea, quae de Septimii Severi in Aegyptum itinere (de quo confers Spartian., c. XVI sqq. Suid. s. v. Σίβηρος) retulit Dio Cassius (LXXV, 13, p. 1265 sqq. ed. Reimar): Εἰκοσι ὄν ἡμέρας τῆ πολιωρκίᾳ προσεδρεύσας ἔς τὴν Παλαιστίνην μετὰ τοῦτο ἦλθε, καὶ τῷ Πομπηῶ Ἰνδύσων. καὶ ἔς τὴν Σίβητον, [τὴν ἄνω, διὰ τοῦ Νείλου ἀνελπίσει, καὶ ἀλλε πῶσαν αὐτῆς, πλὴν βραχέων. οὐ γὰρ ἤδυνήθη πρὸς τὰ τῆς Αἰθιο-

πίας μὲθρια διὰ λοιμὸν νόσον λαβῆαίν.] καὶ ἐπολυπραγμάτῃσει πάντα καὶ τὰ πάνων κερκεμμένα. ἦν γὰρ ὁλος μὴδὲν μίτη ἀνθρώπων μίτη Θεῶν ἀδερτένητον καταλιπὼν, ἀλλὰ τοῦτον τὰ τε βιβλία πάντα τὰ ἀπόρητόν τε ἔχοντα, ὅσα καὶ εἰρῆν ἰδυνήθη, ἐκ πάντων ὡς εἰρῆν ἀδύτων ἀντιλε, καὶ τῷ τοῦ Ἀλεξάνδρου μητιώφ συντέλειαν, ἵνα μητιός ἔτι μίτη τὸ τοῦτον σῶμα ἴδῃ, μίτη τὰ ἐν ἐκείνους γεγραμμένα ἀναλῆξται.

lione, errasse eum in singulis, id quod verum esse in ipso etiam nostro opere compluribus comprobavimus exemplis, negari tamen nequit, viam eum et aperuisse et munivisse, et iam venturis relictum est saeculis, ut grato erga eum animo in via ab illo strata novis novisque pergant viribus, novaque huic doctrinae addant incrementa! Nos, quae nostri erant officii, peregissemus nobis videbimur, quod si nullus, hoc opere perfecto, surgat, qui iterum illud saepenumero repetitum poetae verbum: *Prodiere oratores novi, stulti, adolescentuli*, in illos quadrare viros arbitretur deque iis pronuntiare audeat, qui secundum nostram opinionem, archaeologiam Aegyptiacam primi solidis firmisque superstruxerunt fundamentis.

ADNOTATIONES.

1) In tradendis iis, quae nunc melius, quam olim, nobis innotuerit de antiqua Aegypti historia eiusque factis sub Pharaonum dominatione opo hieroglyphicarum, ad quas aditus iam patet, inscriptionum, prae reliquis ducenti annis Hippolytum Rosellinum, Professorem Pisanum, qui in Opera sui splendidissimi, quod inscribitur: *I Monumenti dell' Egitto, e della Nubia disegnati dalla spedizione scientifico-letteraria Toscana in Egitto distribuiti in ordine di materie, interpretati ed illustrati*, parte prima, qua Monumenta historica continentur (Vol. I. II. III., s. Pisa 1832, 1833, 1838, 8.) annulus istos delineavit et interpretatus est, quibus regum nomina in scriptorum serie circumcludi solent. Haud tamen presso pede eius inisistimus vestigiis, ita ut vehementer sit erraturus, qui in haec ultima operis nostri sectione nihil aliud contineri opinetur, nisi excerpta quaedam ex voluminibus paulo sate laudatis. Occasione oblata iam supra diximus, opus illud esse fructum expeditionis literariae, (venis sit vocabulis in aliam quam solitam significationem deflexis), quae Magno Tusciae ducis auctore et faustore, ducibus Champollione et Hippolyto Rosellinio anno huius saeculi vicesimo septimo tribusque insequentibus suscepta est et cuius successam relationem praebent epistolae a Champollione ex Aegypto ad fratrem suum, Ducem de Blacas aliquot viros missae, quae prima vice lucem viderunt in Ephemeridibus literariis ab III. Ferrusae editis *) ac deinde in unum corpus sunt coniunctae, quod volumen inscribitur: *Lettres écrites d'Égypte et de Nubie par Champollion le Jeune* (Paris. 1832, 8.). Editores iniusto fecerunt, quod literarum istarum novam instituerunt collectionem, de qua non sine iure hoc acerbum protulit Rosellinus (*Monumenti civili*, I, p. 61 not.) iudicium eo minus suspectum, cum ex amici sinceri fidique **) manu sit profectum: *Molto mi duole de dover dire che quei, così detti, extraits de lettres di Champollion pubblicati nei giornali di Francia, sono pienissimi d'*

inesattezze intorno ai nomi e intorno alle cose. Certamente se alcune di queste inesattezze sono procedute dall'aver scritto prima de poter fare un esame accurato dei monumenti, molte io non dubito esservi state introdotte per colpa ed imperizia di chi mutilando, o aggiungendo, o male leggendo una materia sconosciuta, quelle lettere diede alle stampe. Ho inteso io medesimo dire allo Champollion, dopo il suo ritorno, ch'era stato mol servito per la pubblicazione de' quegli estratti; tanto più ch'egli aveva avuto allora in animo di dare un primo pascolo alla curiosità de' suoi amici, piuttosto chè di far degli articoli per il pubblico. Or io non avrei di ciò fatto menzione, se la smania di mercanteggiare anche a diapetto della fama di nomi illustri, non avesse raccolto in un volume e ripubblicato recentemente in Parigi questi stessi extraits de lettres di Champollion-le-Jeune, ove naturalmente riproduconsi tutti gli errori della prima edizione. Questo nuovo libro trovandosi non di rado, colle sue affermazioni, in discordia coi fatti che per me si dimostrano, sono stato mio malgrado costretto ad aggiungere questa breve avvertenza. Di altre cose intorno al medesimo potrebbero essere overviti coloro che non conoscono le veri cagioni e il modo per cui si fece dai Francesi e dai Toscani la Spedizione in Egitto, cose che gli editori si sono studiosamente adoperati di dissimulare; ma ciò non appartenendo alla scienza (unico oggetto di quest'Opera) io lo passo volentieri in silenzio. Nullo dimeno, poichè queste cose son già note a molti, io non posso astenermi dall'esternare la mia dispiacenza pei cattivi uffici che rendonsi all'onorata memoria del Champollion, e dal protestare solennemente ch'egli aveva già al suo ritorno disapprovato la pubblicazione di quegli scritti; nei quali per colpo della loro fama, e dal modo con cui furono dettati, e per esser fatti pubblici la prima e la seconda volta senza la revisione dell'autore, trovansi molte cose da taceri, molte altre da correggerli. Cfr. *Magazin für die Literatur des Auslandes*, 1834, nr. 7, p. 25 sqq. —

*) Cfr. *Introdect.* not. I. II, quibus non supplet Epistolarum, quas in hoc libere fratris suo Lantellam Parisiorum scripsit Champollion, collectio, haud segre hic indicatos depravandis fasciculis Ephemeridum (*Journal des savans historiques*, *Sec. VII, Antiquité, Philologie*), ubi singulae epistolae prima vice in lucem prodierant: 1828, *Sept.*, p. 273. — 1829, *Jan.*, p. 133. *Febr.*, p. 295. — *Mai*,

p. 128. — *Julii*, p. 242. — *Sept.*, p. 128. — *Octobr.*, p. 253. *Decembr.*, p. 413. — 1830, *Jan.*, p. 133. *Janii*, p. 188.

**) Comparatur libellus: *Tributo di riconoscenza e d'amore reso alla onorata memoria di G. F. Champollion di minore da Ippolito Rosellini*. Pisa, ex cuarteris di F. Didot. 1832, 29 pp. 4. Accedit Champollionis imago habitus Beduinorum ac vestitus, quo utebatur, dum in Aegypto degelat.

Nuperrime prodit opus clarissimi Leemans, *Monuments Égyptiens portant des Légendes Royales dans les Musées de Leyde et de Londres, et dans quelques autres collections particulières en Angleterre, avec des Observations concernant l'histoire, la chronologie et la langue hiéroglyphique des Égyptiens, et une appendice sur les mesures de ce peuple. Avec 32 pl. lithogr.* Lugd. Batavor. 1838, 8.

2) Cfr. imprimis Gatterer, *Synchronistische Universalhistorie*, Vol. II, p. 295 sqq. [Paul Dom Pezron], *Antiquité des temps établie et défendue. Contre les Juifs et les nouveaux Chronologistes.* Amstelædami 1687, 8. p. 168 — 261. Jackson, *Chronologische Aethiämer der ältesten Königreiche, übersetzt von C. E. v. Windhelm* (Norimbergæ 1756, 4.), p. 416 sqq. Jac. Bryant, *Observations and Inquiries relating to various parts of antient history.* Londini 1767, 4. Vitringa, *Comment. de Aegypti et regno Aegypti in eius Commentar. ad Ies.*, XIX, p. 535 sqq. D'Origny, in opusculo, quod iam supra laudavimus in Sect. I, not. 17, inscripto: *L'Égypte ancienne, ou Mémoires historiques et critiques sur les objets du grand Empire des Égyptiens*, Paris 1762, 2 Voll. 12. und in opusculo: *Chronologie du grand Empire des Égyptiens*, Paris 1765, 2 Voll. 12. Quae scripta hodie fere omnia nullas sunt momenti, laudanda tamen erant, ne quis etiam cusemodi librorum indicem desideraret.

3) *Lettre à M. Charles Coquerel sur le système hiéroglyphique de M. Champollion, considéré dans ses rapports avec l'histoire sainte par A. L. C. Coquerel.* Amstelæd. 1825, 8. Greppo, *Essai sur le système hiéroglyphique de M. Champollion le Jeune et sur les avantages qu'il offre à la Critique sacrée*, Paris 1829, 8. (anglice auctore Stuart, Bostonii 1830, 12.) *Questa libro*, ait Rusellini (*Monumenti dell' Egitto e della Nubia*, Part. I, Vol. I, p. 299 not.), non va essente do innatexce, non gid per colpa del suo autare, mo per difetto degli studj, che non erono peronche arricchiti di una più vasta e migliore applicazione oi monumenti originali. Licet demonstrari possit, Aegypti historiam hieroglyphicam in potioribus rebus concordare cum narrationibus, quae in Veteris Testamenti libris continentur, nullus tamen cautior criticus, qui intellectus, quomodo ab historia fabula mythusque sint dirimendi, expectabit, quod singula ubi quis singulis respondeant. Omnino Pentateuchus, quibus serivo Hebraeae literaturæ ortum suum debeat, minime limpissimus est fons, ex quo haurire possint, quibus cordi est, veteris Aegypti historiam exponere et illustrare. Quasdi Italicorum scriptorum summa continens in eo posita esse solent,

ut, quo disquisitionibus suis erucit, constanter et exacto respondant eis, quae in Veteris Testamenti libris leguntur, cave ne iniustum ferat iudicium, quippe quum eorum animis non sine iure obstruetur Galilaei exitus; neque vituperamus igitur Roacelinum, virum ab omni falsa superstitioe, quam catholicam s. universalem fidem hodie vocare solent, lange alienum, qui longo ea de re excursus (*Monumenti storici*, Vol. I, p. 37 — 39) denique hisce verbis finem faciat: *Da tutto ciò è manifesto che lo scandollizzarsi di questi nave dattrine, che da fatti monumentali derivono, sarebbe proprio soltanto di coloro che fassera della sacra eruditione non mediocemente ignorant. Ast in terris ciuscemodi, quales Germaunia nostra et Francoegallia, Suecia, Dania ac Britannia, ubi cuiusvis critici examini ingenuae in publicam lucem possunt proferri fructus et unusquisque absque metu, quid credat ipso profutur, neque, quid alii credant, ulli sit curae, nemo fortasse tanquam dubiam proponet eam sententiam, quam certissimis minimeque obacuris verbis ita protulit aliquando Hieronymus, contra Helvid. Tam. IV. Opp. Part. II, p. 134: Sive Masen dicere volueris auctorem Pentateuchi, sive Esrom eiusdem instantorem operis non recuso, sed unusquisque quantum fieri licet confidentissime huiuscemodi opinioem veram esse prouuntiat, quemadmodum fecerunt Vater (*Kommentar über den Pentateuch*, Halæ 1802 — 1805, 3 Voll. 8. De Aegyptio cfr. praecipuis vol. III, p. 605 sqq.), Berthold (*Historisch-kritische Einleitung in die sämtlichen kanonischen und apokryphischen Schriften des A. und N. Testaments*, Erlang. 1812 — 1819, 6 Voll. 8. Part. III, p. 495 sqq.), Blaock (apud Roacemüller, *Repertorium I.* 1822, p. 1 sqq.), de Wette (*Lehrbuch der historisch-kritischen Einleitung in die Bibel*, Berol. 1829, 8., Vol. I, p. 216 sqq.) elique contra Michaelia (*Einleitung in die göttlichen Schriften des alten Bundes*, Hamb. 1787, 4., Vol. I, p. 189 sqq.), Eichhorn (*Einleit. in das alte Testament*, Lips. 1823, 8. Tom. III, §. 435. 439. *Commentat. Reg. Soc. Gütting. rec.*, *Class. histor. philolog.*, IV, p. 35 sqq.) reliquasque, qui eandem tuoutur opinionem, fecere. Vide praeterea, quo scripsit Volnoy, vir, quod negari nequit, sagacissimus, sed iusto audacior ilique propterea prae reliquis exosissimus, qui pro veteribus et antiquis pugnans tamquam pro ara et focis, in libro minime contentendo, qui inscribitur: *Recherches nouvelles sur l'histoire ancienne*, P. I, Paris 1814, 8., Cap. VI — X.*

4) Egregie advertit Bandinius, in Aegyptiis rebus tarde credendum esse Graecis scriptoribus, quippe qui, ut facere solent peregrinatorum, linguae gentis

morumque nescii in pugillares suos retulerint, quo-
cumque acciperint ab interpretibus saepe male instruc-
ta, saepe malo fides, et nunquam non magis sollicitis
circa peregrinantium aures vellicandas quam circa rei
veritatem profundam. Ideoque consulenda eas ipsa
monumenta figurarum in iis propositis, quae licet
explicari nequeant, aliquam tamen lucem argumento
obfundere pollicentur. — Zoëga, *de origine et usu*
obeliscorum, p. 182.

5) Strabo, XVII, 1, p. 1142: *Οἱ μὲν οὖν*
πρότερον τῶν Ἀγυπτίων βουλοῖς ἀγαπῶντες ὡς εἶχον
καὶ οὐ πῦν ἐπιστάτων δέοντες, διαβιβημένοι πρὸς
ἕκαστους τοὺς πόλεις, καὶ μάλα τὸς Ἑλληνας
(ποδοῦνται γὰρ ἴσων καὶ ἐπιθιμῆται τῆς ἀλλοτριῶς
κατὰ πᾶνιν γῆς) ἐπίστασαν φελοῦν τῇ τόπῳ τοῦτον,
κλιθεῖσιν ἀπὸ τῶν τοῦ προειρηθέντος κατοικίας δ' ἀ-
ποῦς ἴσων τὴν προσαγορευομένην Ῥαχίτιν (cfr. Plin.
Hist. natur., V, 10, 62. Tacit. Histor. IV, 84.
Bonjour, Monum. Copt., p. 12 sq. Jablonski,
Ponh. Aegypt., II, 5, 4, Vol. I, p. 231 sq. Opusc. I,
p. 225 sq. Georgi, Frogm. Evangel. Joh. Theb.
Praef., p. XXXIX. Langlès, Voyage de Norden,
Notes et Mémoires, Vol. III, p. 155 sqq. Ét.
Quatremère, Mémoires géographiques et histori-
ques, Vol. I, p. 266 sqq. Champollion, L'Égypte
sous les Pharaons, II, p. 263 sqq. v. Prokesch,
Erinnerungen, I, p. 15.), ἢ τὴν μὲν τῆς Ἀλιζανδρείου
πόλεως ἴσιν μέρος τὸ ἐπιμαρτυρούμενον τῶν νεώτερων τότε
δὲ κτίσιν ὑπῆρχε. Cfr. Champollion, l. l., I, p.
3 sqq.

6) Cfr. Jablonski, *Ponh. Aegypt., Proleg.*
p. CXLI sqq.

7) Cfr. imprimis Zoëga, *de origine et usu o-*
beliscorum, p. 542.

8) Vid. Cicéron. *de finib.* V, 29, 87.

9) De Graecia, qui itinera per Aegyptum fecere
cfr. Strabon. XVII, p. 1159 D. Diodor. Sicul.
I, 96 — 98, ibique Wesselingi notam: Plutarch.
Solon. p. 92 E. *de Iside et Osiride*, §. 10, p. 354 D.
de genio Socratis, p. 578 F. Clement. Alexan-
drin. Stromat. I, p. 303 C. D. Diogen. Laërt. VIII,
90. Isocrat. *Encom. Busiridis*, Tom. II, p. 402 ed.
Auger. Aegyptiorum grandiloquentiam haec quoque in
ro multa nimium in modum exaggerasse, monuit iam
Plessing, *Osiris und Socrates*, Berolini 1783, 8.
p. 433 sqq.

10) Cfr. Heyse, *Question, Herodot.* Spec. I.
De vita et itineribus Herodoti, Berol. 1827, 8.

11) *Pantheon Aegyptiorum*, Prolegom., §. 62 sqq.,
qui potissimum Diodori (I, 95) ac Polyaeini (Strat-
egem. VII, 11, 7) auctoritatibus innititur. Vide tamen,

quae contra monuit Wahl, *Allgem. Gesch. der mor-*
genländischen Sprachen und Literaturen, p. 382.

12) *L. l.*, p. 542, praesertim p. 606. Notum
tamen est, Artaxerxen III. cum Aegyptii ultima vice
contra Persarum iugum rebellarent, imprimis eo stu-
diosa, ut sacerdotas eorumque cultum publico ludibrio
exponeret. Tempa exultabantur, sacra voluina in
Persiam abducuntur; Apis etiam eius iussum interfecit
in Persiam abducuntur; Apis etiam eius iussum interfecit
quem incolae adorare cogebantur (Aoliiani *Histor.*
animal. X, 28 ibique not. Schneideri, Vol. II,
p. 356 ed. Jacobs), immo, ut apud nonnullos re-
latum est scriptores, ipse cum aulicis suis Apidem co-
medit. Cfr. Diodor. Sicul. XVI, 51. XVII, 5.
Plutarch. *de Iside et Osiride*, p. 355 B. C. 363 C.
Interp. ad Aelian. *Var. Histor.* IV, 8. Idem iam
fecerat Cambyses, testibus Herodoto II, 29 et
Plutarcho, *de Iside et Osiride*, p. 368 F. Vide
etiam Drumann, *histor. antiquar. Untersuch. über*
Aegypten, p. 160 sqq.

13) *Introd.*, p. III, ubi haec verba leguntur:
Erodoto, il massimo degli Storici antichi, consacrò
una parte del suo libro delle Storie a descrivere tutto
ciò che aveva veduto ed imparato in Egitto. Ma già
o quel tempo il furore persiano ne devotava da parec-
chi anni le amenissime e ricche contrade: il popolo
genuva sotto il peso di una dominazione straniera; il
Sacerdotio antico autore e custode di dottrine tanto
vantose, istituito allora e spregiato agli occhi di un
padrone diffidente e crudele, poco pensiero si prendeva
di coltivare quella Sapienza antica che più non fruttava
vogli autorità ed opulenza. E la rovina dell'egiziano
Sacerdotio (nerbo principalissimo di quell'impero) seguì
tanto più d'oppresso l'invasione persiana, inquanto il
rilassamento delle patrie istituzioni, e il largo ospizio
concesso agli stranieri oltre l'usato, e le interine dis-
cordie tra i diversi ordini della nazione, ovvero già,
fino del regno degli Psammetici, scosso ed infiacchito
quelle solide colonne, sulle quali stette per tanti secoli
fermo ed imperturbata l'egiziana potenza. Ond'è che
toccarono ad Erodoto tempi infelici a poter conoscere
adentro le cose dell'Egitto: a nel considerare molti
fatti, o dottrine che si presentano ora chiare a noi per
l'insegnamento dei monumenti contemporanei, vedremo
come la gelosa ignoranza dei sacerdoti d'Egitto all'
epoca persiana, lasciò talora agguina, e talor trasse
in inganno la curiosità del grande Storico d'Alcar-
nasso. — Alia etiam exstat causa, cur historiam
Aegypti talem, qualem nobis protulit Herodotus, mi-
nus veritati congruam esse, primo statim obtutu a
novis intelligitur, ea enim, quod omnia, quae de
anterioribus Aegypti factis retulit, sacerdotum narra-
tio-

nibus inuituntur, quibus nulla alia erat reges iudicandi ratio, nisi quaestio, num templa coudiderint, donis amplissimis sacerdotes donaverint, vestigia iis aliaque onera publica omiserint, prorens uti medio aevo sacerdotes christiani de suis regibus et imperatoribus iudicare solebant. Quod praecipuus Drumannus, *Histor. antiquar. Untersuchungen über Aegypten*, p. 42 sqq. ex multis Herodoti locis lueulenter monstravit. Accedebat, quod Herodotus patriam Aegyptiorum linguam non intellexit, quod patet ex verbis eius (II, 125), ubi interpretare se usum esse fatetur: ὡς ἔμει τό μὲν ἰσθῶδες τὰ δ' Ἐgyptίους μοι, ἐπιλέξιμους τὰ γράμματα, ἔγγ. Cfr. Dahlmann, *Herodot. Aus seinem Buche sein Leben*. Altonae 1823, 8., p. 64 sqq.

14) *Fragm.*, p. 21 sqq. ed. Creuzer. Cfr. etiam Herodot. II, 143 de Hecataei in Aegypto commoratione.

15) Cfr. *Fragm.*, ed. Sturz, edit. II, Lips. 1826, 8.

16) Scripsit opus περὶ τῶν ἐν Μιθῶν ἱερῶν γράμμάτων secundum Diogenem Laërtium IX, 49. Cfr. Zoëga, l. l., p. 49.

17) Thebas adiit regnante Ptolemaeo Sotero. Cfr. Creuzer, *Fragm. Histor. graec. antiquor.*, p. 28 sqq.

18) De Theopompi Chii vita et scriptis auctore Pflugk. Berol. 1827, 8. Prolegomena ad Theopompum Chium scriptis Koeh. Sedin. 1803, 4. Eysson Wichers, *Fragmenta Theopompi Chii*, Lugdun. Batav. 1829, 8.

19) *Fragm.* ed. Marx, Carlsr. 1815, 8.

20) L. Ideler, *Ueber den Eudoxus*, in *Abhandlungen der Berl. Ak. d. W. hist. phil. Kl.* 1830.

21) Sévén, *Recherches sur la vie et les écrits de Philistus in Mémoires de l'Académie des inscriptions et belles-lettres*, Tom. XIII.

22) Cfr. Plutarch. *de Iside et Osiride*, p. 352 F. Aelian. *Hist. animal.* XI, 10. Voss. *Hist.* Gr. III, p. 332.

23) Iudicium eorum, quae ista sunt de Manethone, minimo iniquissimum tulit Zoëga, *de origine et usu obeliscorum*, p. 600. Jablonski, *Opusc.* Vol. II, p. 317 sqq. dixit: Manetho aut rerum Aegyptiarum ita peritus non fuit, atque videri voluit, aut monumenta antiqua patria studio delitaeque opera corripit, ut Ptolemaeis velificaret. — Acerbissima proculdubio sunt verba Petavii, *Doctrin. tempor.* IX, 15, ubi inter alia etiam haec leguntur: Dynastias istas confictas et ridiculas esse temporum languitas ostendit. Omnium aequissimus, qui non exiguo modo Manethonem commendavit, fuit Dubois-Aymé in *Descript. de l'Égypte*, *Antiq. Mémoires*, Vol. I, p.

301 sqq. Conferenda sunt praeterea, quae contra eius fidem diseruerunt Henry, *Lettre à M. Champollion*, p. 68 sqq. Cuvier, *Discours sur les révolutions de la surface du globe* (Paris. 1826, 4.), p. 95. Vol. I, p. 179 sqq. versionis vernaculae, quam confecit et adnotationibus illustravit Nöggerath, Bonnæ 1830, 8. Pro fide Manethonis stant Eusebii, idoneus iudex (cfr. Vers. armenicæ. ed. Aucher., Venet. 1818, 4., Vol. I, p. 200 sqq.), Priehard, *Critical examination of the remains of Egyptian chronology*, in libro inscripto: *Analysis of Egyptian Mythology and Chronology*, Londini 1819, 4. Rosellini, *Monumenti storici*, II, p. 182 sqq. 233 sqq. Tscorum, quae ante hos viros disseruerunt Marsham, Fourmont aliique, qui quid iudicaverint diserto ac lueulenter exposuit Rühle von Lilienstern, *Graph. Darstell.*, I, p. 104 — 134. Fragmenta Manethonis collecta deprehenduntur in libro inscripto: *Manethonis Selenytæ series regum Aegypti nunc primum instaurata et in laecm edita, studio et opera I. U. D. Galataeji*. Haab. 1815. Cfr. *Append. nr. XVI*, not. 1. XX, not. 1.

24) Cfr. *Appendix. nr. XXV.*

25) *Contra Apion*, I, 14, p. 444 ed. Haverkamp.

26) Cfr. Aelian. *Hist. animal.* X, 16, ubi Manethone suetore causam indicat, ob quam causam Aegyptii suem immundum esse bestiam censerunt eoque tanquam alimento uti sub gravi poena interdixerint. Cfr. Herodot. II, 47. Plutarch. *de Iside et Osiride*, §. 8, p. 353 F. Proel. in Hesiodi *Opp. et dies*, v. 767. Vido praeterea Plutarch. *de Iside et Osiride*, §. 32, p. 376, B. Porphyr., *de abstinent.* II, p. 323, ubi eo auctore disserit de Iunone Aegyptia (cfr. supra Sect. III. et Horapollinis *Hieroglyph.*, I, 11). Praeterea in opere suo disserit de hostili humanis. Cfr. Marsham, *Can. chronic.* Sarc. XI, p. 317. Jablonski, *Panth. Aegyptior.*, III, 3, 8. Tom II, p. 72 — 77. Coataz in *Description de l'Égypte, Antiquités Mémoires*, Vol. VI, p. 148 sqq. — Laudanda sunt praeterea verba Eusebii, *Præparat. Evangel.* II, prooem., p. 44: πάσαν μὲν ὄν τὴν Αἰγυπτιακὴν ἱστορίαν ἐκ πύκτου τῆς Ἑλληνικῆς μεταλίθη γωνῆς, ἰδίως τε τὰ περὶ τῆς κατ' αὐτοὺς θεολογίας Μανιθῶος ἐ Αλεξάνδριος ἔν τε ἡ ἔργων ἐξῆ βιβλῶν καὶ ἐν ἐπέροις αὐτοῦ συγγράμμασι.

27) I. l., I, 15.

28) Edid. Aucher. Venet. 1818, 2 Voll. 4. Latine etiam prodiit hocce sub titulo: *Eusebii Pamphili Chroniconum Canonum libri duo*. Opus ex Hancano eodice a Doctore Johanne Zahraho Collegii

Armeniensis Venetiarum omnino diligenter expressum et castigatum Angelus Maius et Joh. Zohrabus nunc primum coniectis curis latinitate donatum notisque illustratum addititque graecis reliquiis ediderunt. Mediolani 1818, fol.

29) *Chronograph.*, p. 54 sqq. Goaz, p. 100 sqq. Dindorf.

30) *Cfr. Appendic. nr. XX.*

31) *Chronograph.*, p. 51 ed. Goaz, p. 95 sq. ed. Dindorf.

32) *Description de l'Égypte, Ant. Descript., Thèbes*, p. 59.

33) I, 69, p. 80: Ὅσα μὲν οὖν Ἡρόδοτος καὶ τοὺς τῶν τὰς Ἀγυπτίων πρῶτος συνταξάμενον λογι- δίασιν, ἰσχυροῦς προκρίνας τις ἀληθείας τὰ πα- ρωδολογοῦν καὶ μύθους πλάτων ψευχομῶντες ἵσταν, παρῆσαν· αὐτὰ δὲ τὰ παρὰ τοῖς ἱερεῦσι τοῖς κατ' Ἀγυπτίον ἐν ταῖς ἀνάγκαις γεγραμμένα, φιλοτιμῶς ἔγραψα ἵνα ἐκδηλωθῆται. *Cfr. Zoëga, l. l., p. 545.*

34) Heyne, *de fide Diodori Siculi*, in *commentat. Societ. Reg. Göttingen.*, vol. V, p. 104 sqq.

35) *Quamadammodum videtur inter annos XIX. vel XVIII. ad VII. usque ante Chr. natum.* — *Epocha itineris certius definitur nequit.* *Cfr. Letroune, Statue vocale de Memnon*, p. 21 not.

36) *Opusc.*, Tom. II, p. 23.

37) *Huc pertinent loca, qualia Act. Apostolor. VII, 43. II. Tim. III, 8.*

38) *Quod prae reliquis urget Rosellinius, l. p. X sqq.*

39) *In ipsam Champollionem quadrare nobis videntur, quae de Kircherō aliquando efflatus est (L'Égypte sous les Pharaons, l. 12): Tout en respectant ses travaux, et en rendant justice à ses con- naissances, on peut lui reprocher, avec fondement, la manie de tout expliquer; et cette manie a souvent mis son bon sens en défaut, en le forçant à inventer ce que ses recherches ne pouvaient lui faire découvrir.* — *Ast quantum interest inter Kircherum, mae omni- no fidei hominem, et Champollionem, vera si non ubique reperirentem, certe reperit studiosum!*

40) *Cfr. quae dixi de opere Hippolyti Rosellini in Jahrb. für wissenschaftl. Krit. 1833, April. nr. 65 sqq. 1834, Jul. nr. 15 sqq. 1835, Aug. nr. 37 sqq.*

41) *Frse reliquis d'Origny et Gatterer. Cfr. Rühle v. Lilienstern, l. l., p. 138 — 162. Etiam Gesenius, Kommentar über den Fr. Jesaias, Kap. XIX, Vol. I, p. 595, aliquando acriter τὸν συγ- χροισμὸν defendebat, quae de re virum ingeniosissimi- mum hodie aliter iudicaturum esse existimo.*

42) *Monumenti storici, l. p. 96 — 111.*

43) *Origin. Aegypt.*, p. 62 sq. 94 sq. 102. 136.

44) *Chron. cod. armen.*, p. 201 sq.

45) *Eodem ratione recentiore etiam aevo dici- mus: Hohenzollern, Hohenstaufen, Salier, Bourbons, Orleans, Hannover, Habsburg, et quae eius generis similia sunt nomina.* — *Seyffarthus secundum sys- tema suum apotelesmaticum prorsus aliam huius regum ordinem recensendi modo significatiorem substruere potuisset. Vix enim crediderim, quin ingeniosissimus ille homo singulas regum dynastias (δυναστείας) earum- quo seriem secundum systema planetarum (caelestium corporum ordiēem) distribuere possit. Ast dimittamus ista leuiuscula!*

46) II, 100: μετὰ δὲ τούτων [τὸν Μῆνα] κατέ- λγον οἱ ἱερεῖς ἐκ βίβλου [cave ne cum incepto emen- datore scribas βίβλου] ἄλλων βασιλῶν τετρακοσίων τε καὶ τριήκοντα οὐνόματα. ἐν ταῦτασι δὲ γρη῏σι ἀ- θρώπων ἄνωκαθεκαὶ μὲν Ἀθῶνας ἦσαν [quod verum est], μὴ δὲ γυνή ἐπιχωρηῖ [iterum recte dixisti He- rodotus!] οἱ δὲ ἄλλοι ἄνδρες Ἀγύπτου. *Cfr. Diodor. Sicul. I, 45: ἔστι δὲ ἔξωθεν λέγεται τοῦ προηγουμένου βασιλέως [τοῦ Μηνῆ] τοὺς ἀνομήτους δύο πρὸς τοὺς πενήκοντα τοὺς ἄπαντας, ἐπὶ πλείω τῶν χιλίων καὶ τετρακόκοντα. Minime infitior, haec verba esse cor- ruptissimae; et certo exinde elucet, Diodoro nihil innotuisse, unde recentior quidam veteris historiae narrator aliqua ratione συγχροισμὸν stirpium regiarum probare posset.*

47) *Iliad. l., 381 sqq.*

οὐδ' ὅσ' ἐς Ὀρχομενὸν ποτινάσεται, οὐδ' ὅσα
Οἰθῆς

Ἀγυπτίας, ὅτε πλείστα δόμοις ἐν κτίματα
κίται·

ἀπ' ἐκατόμυλλοι εἰσ, διηκόσιοι δ' ἀπ' ἐκάστη
ἀνέρες ἔξορχιστοῖ· σὺν ἵπποισι καὶ ὄχησιν·
οὐδ' εἰ μοι τόσα δοῖν, ὅσα ψάμαθός τε κόπυς τε,
οὐδὲ κεν ὡς τίς θεμὸν ἰδὼν πείσει Ἀγαμέ-
μνον.

48) *Rühle v. Lilienstern, l. l., p. 130.*

49) *Quo vocabulo indicatur Praefectus praetorio in Genes. XXI, 22. Hiob. XXXIX, 27. Potiphar (πετ-φρα) in Genes. XXXVII, 36 appellatur Sate- litiῶν praefectus: שַׂר־מַלְאָכָי-נָחַשׁ, quod Lutherus no- ster vernaculo translulit: Hofmeister. Cfr. praeterea Genes. XXXIX, 21. 22. et XLVII, 6.*

50) *Amman Marcellin. XVII, 4. Diodor. Sicul. I, 47, ubi Osymandyas so appellat βασιλέα βασιλῶν eiusdemque scriptoris verba I, 55, in quibus Sesostri sibi dāt titulum βασιλέως βασιλῶν καὶ δεσπότου δεσποτῶν. Quae vanorum titulorum ambitio etiam apud Ptolemaeos posteriores deprehenditur; prio-*

rea enim senioris erant iudicii. Cfr. Drumann, *Histor. antiquar. Unterruch. über Aegypten*, p. 39 sqq.

31) *L. l.*, p. 127 sqq.

32) *L. l.*, I, p. 110.

33) *L. l.*, I, p. 164.

34) *Chronograph.*, p. 51, Goar.

34*) Imprimis comparanda sunt, quae nuperime pater meus de Sinarum chronologia tam technica quam chronologica solito ingenuo vigore et acumine disseruit. Commentatio deprehenditur in Collectione inscripta: *Abhandlungen der Berliner Akademie, hist. philol. Kl.*, 1839.

35) Kant, *Vermischte Schriften*, I, p. 283 sqq. La Placc, *Exposition du système du monde*, Vol. II, p. 433. Link, *Urwelt und Alterthum*, I, p. 268.

36) Cfr. dissertatio Jacobi Grimm, *Gedanken über Mythos, Epos und Geschichte in epheemeride a Frid. Schlegel edita*, quae inscripta est *Deutsches Museum*, Vol. III, p. 58 — 75.

37) *L. l.*, Vol. I, p. 197., quod sane fecerunt, uti tum multis aliis argumentis constat, tum Hammenis cultu in oasi, quae antiquis temporibus Illius dei nomen tulit hodieque *El Siwah* vocatur, tum commemoratione populorum interioris Africae (*El Sudan Arabibus vocatae*) in monumentis aevi Pharaonici? Unde tandem ingens auri copia in Aegypto confluxisset, nisi commercium cum interioris Africae incolis, quod nisi camelis ope, quem deserti navem iure vocant orientales populi, vigero non potuisset? Et re vera ingentem fuisse splendorem in templis veteris Aegypti, praesertim auri argenteique et pretiosorum lapidum copiam, patet ex verbis Clomontia Alexandrii *Paedagog.* III, 2. Luciani *Imag.* §. 11. *Opp.* Tom. II, p. 9 ed. Schmieider. Pliu. *Hist. nat.* VIII, 46. (Cfr. Salmas. *Exercit. Plin.* p. 441). Quamvis Cambyses templorum thesauros diripiisset (Diodor. Sicul. I, 46. Strab. XVII, p. 805), et post eum Artaxerxes (Diodor. Sic. XVI, 15), in Thebarum tamen templis tanta copia vel remanserat vel denuo affluxerat, ut tempora Ptolemaei VIII, Lathyri, Delphi et Orchomonos divitiis longe erant inferiores. Cfr. Pansan. I, 9, 3. Iniuria Diodora I, 46 spoliationum sub rege Cambyse solam arbitratus est fuisse euanam, ut eo, quo Aegyptum peregravit, tempore, neque aurum argentumve neque lapides pretiosi in Thebarum templis invenirentur. Lapides pretiosi tum commercio cum Indiae gentibus comparabantur, tum amaragdorum fodinis, in deserto Berenicen inter et Syenen quis, originem debebant. Do

quibus cfr. Jablonski *Opusc.* Vol. I, p. 313 sqq. cum adnotationibus Te Watcri. Arabum de iis relationes excerptas reperies apud Quatremire, *Mémoires géographiques et historiques sur l'Égypte*, Vol. II, p. 136. 173 sqq. Prosperi Alpini *Hist. Aeg. natur.* Vol. I, p. 144 sqq. Notum est, nostra aetate esse iterum repertas esse a Gallo Caillaud. Quamvis tanta fuerit in veteri Aegypto auri argenteique copia, ommos tamen anto Alexandrum non habebant (Winkelmann's *Werke*, Vol. III, p. 143), si *Ααελτωσ* Persarum excipias. — Sed haec obiter. Caelum antiquissimis temporibus Aegyptiis minime ignotum fuisse patet ex sacris V. T. libris. Cfr. *Genes.* XII, 16. XXIV, 10 sqq. XXXVII, 25. *Exod.* IX, 3. *Minutoli Nachträge*, p. 257.

38) *Description de l'Égypte, Antiq. Descr.* (8), Vol. I, p. 208: *Peuque tous ceux qui ont écrit sur le gouvernement de l'Égypte ont admis qu'il avait existé dans cette région un royaume particulier sous le nom de royaume d'Éléphantine, et ces divers auteurs l'ont regardé comme circonscrit dans l'enceinte de l'île qui est devant Syne. Tout lecteur sensé conviendra que cette opinion est inadmissible qu'elle-même, à part les difficultés que présentent ces prétendues monarchies contemporaines entre lesquelles on a voulu partager l'Égypte. Que penser d'un royaume qui n'aurait eu que quatre cents mètres de long sur quatre cents mètres de large? Est-il à croire qu'il eût pu rester indépendant et libre durant neuf générations, nombre qui est celui des princes d'Éléphantine, selon Jules Africain et qu'Ézèbe même porte à trente-un? Qu'une maison origininaire d'Éléphantine ait été assise sur le trône d'Égypte, c'est ce qu'il serait assez naturel de penser pour expliquer cette dynastie, et c'est ainsi que l'a imaginé M. de Pauw. Attameu Jomardus, minime probat opinionem a Pavono*) (ita enim iure virum superbi-ssimum et audacissimum vocaveris) emissam, sed aliam in eius locum sufficit. Loci enim veterum scripturum. in quibus tum situs insulae Elephantinae, tum ambitus eius, tum denique monumenta ibi extracta describantur et recensentur, tunc demum congruunt cum hodierno statu, ubi referuntur ad Philas insulam, cuius nulla facta est mentio apud Herodotum, qua de re asseperunt viri docti stupuerunt. Fortasse tamen agnoscenda est, uti Rosellinius putat (*Monumenti storici*, Vol. II, 199) mihique probabile videtur, in nomine insulae 'Ελεψά, ubi Herodoto testo (II, 140) exsal degebat caecus illo rex Anysis (an-Isa, qui asnscribit vocabatur, cuius nulla fit*

*) Qui, ut obiter monsem, regnum Elephantinense comparat cum regno Yariet, poëtae Gallici Johannis Béranger iustus celebratissimo.

mentio in regiarum familiarum tabulis), praesertim quum eius nomen, quod ex hieroglyphicis inscriptionibus demonstravit Rosellinius, sit ehm. Quum enim *fil* in linguis semiticis elephantem denotet, idcoque nomen Elephantinis nihil esset aliud nisi interpretatio nominis Philarum (cfr. Coray ad Hellodori *Acthiop.*, p. 256. Crouzer, *Commentot. Herodot.*, §. 14, Vol. I, p. 175 sqq., qui praeterea monet, Hierodotum fere omnia, quae geographiam Aegypti spectabant, nomina graeco esse interpretatum), quum deinde numerus pluralis, quo Philarum nomen unice occurrit, plures insulas indicare videatur, Rosellinius censet, omnes, quae in vicinia cataduparum Nili luto formantur, insulas uuo eodemque nomine esse comprehensas, cunctasque communi sui iuris imperio fuisse coniunctas, quod secundum grandiloquam orientalium gentium gloriositatem regni nomen sibi adrogasset. Attamen dubitamus, quin vera sit haec opinio a Jomardo proposita. Concedamus licet, numerum pluralem nominis *Philai* indicasse nexum, ut ita dicam *politikon* cunctarum eiusdem cognomenti insularum, minimo tamen etiam hoc argumentum coacti sumus, ut peculiari regno insulas illas aliquando comprehensas esse statuamus. Quodsi quis potiusacissimo defendere velit opinionem supra commemoratam, obicitur illi nomina eius generis, qualis est *Adhvas* totaque sunt alia omnibus notissima. Cogitandum igitur videtur de provincia quadam Aegypti, quam obiectioes contra regnum Aegypti prolatae et a nobis supra longa argumentorum serie refutatae etiam in regnum Philarum quadrent. Etiam de hac tantummodo illae insulae (Philae et Elephantino), caeque exigui ambitus, magnis, quae inde ab antiquissimis temporibus contra perniciosum fluctum Nili impetum exstructae sunt, molibus conservatae sunt; reliquae Nili luto formatae insulae quotannis fero formam, situm, magnitudinem mutant ac citius fero destruantur, quam oratae sunt. Minime vero certa, ut hoc quoque nomen, cum affinitas uonum Elephantines et Philarum, quum in copiosa lingua vera sit appellatio *ne-lak*, *ne-lak*, *finis*, *finis remotus*. Cfr. Quatremère, *Mémoires sur l'Égypte*, Tom. I, p. 387 sqq. Champollion, *l'Égypte sous les Pharaons*, I, p. 158. Parthey, de *Philis insula eiusque monumentis* commentatio, p. 63 — 66. Secundum Zoëgam, de *origine et usu obeliscorum*, p. 286 not., nomen cataduparum cohaereret cum verbo *φελος* uuo *φελος*, *percutere, collidere*. Cfr. praeterea Bochart, *Geograph. Sacra*, I, 4, 26. Te Water ad Jablonski *Opuscula*, Vol. I, p. 455 sq. Michællis, *Supplement. Lex. Hebraic.*, p. 2005. Forsterus (*Epist. ad Michællis*, p. 36) nomen interpretatus est uocabulis coplicis φοργη-αλακ,

φοργη-αλακ, *habitiatio alto*, quod cuius ineptissimum uidebitur. — Si Graeco audimus scriptores nomen deriuandum est a uocabulo *φλορ*. Quod ille non mirabitur, qui legit, quae supra in Sectione I. huius operis (not. 131, b) disseruimus. Quodsi uero Procopius, de *bello Persico*, I, 19, hanc uocabuli originem idcirco iustam esse censet, quia in iusula Philarum pax conclusa est inter Diocletianum imperatorem et Acthiopos, — *risum uentotis amici!* (Cfr. praeterea Seneca apud Sorv. ad Virgil. *Aen.* VI, 154, p. 408. *Schol. Lucani*, X, 313.)

59) *Letras a M. le duc de Blacas*, I, p. 51. Cfr. p. 80 sqq. Mos ille pluribus nominibus utendi etiam apud priuatos Aegypti homines occurrit. Vido Letronne, *Recherches*, p. 247 sq. 285. 487 sqq.

60) *L. L.*, p. 81 not.

61) Etiam Syncellus ait (*Chronograph.* p. 63, A, od. Gosar, p. 117 Dind.): *διώνυμοι γὰρ καὶ τριώνυμοι πολλοὶ τῶν Ἀγυπτίων οἱ βασιλεῖς ἱεράται. Ἰβραὶλ γὰρ καὶ ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ κατὰ τὸ πλείστον Φαραὸν λέγονται, ἔπειτα ἦν τοῖς πᾶσι κοινὸν τε καὶ προσθηκοῦν ἔθνος, καθάπερ καὶ ἐν τῇ Ἀραβίᾳ πρώτος ἐν τοῖς λόγοις φερόμενος Φαραὸς, οἱ τε μετέπειτα ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Ἰακώβ καὶ τῆς δουλείας τῶν εἰδῶν Ἰσραὴλ ἐν Ἀγυπτίῳ καὶ τῆς αἰσῶν ἔθνος, πλὴν Σουσακίμ καὶ Νεχὰ καὶ Οὐραμί, παρ' ἃν τῶν θείων γραφῶν. ἐν γὰρ ἔσαν ἀνάμνητα κτήρια, οὐκ ἔν τε τὰ πολλὰ περὶ αὐτοῦ διαφωνοῖται. Conferatur cum his, quae dixit Rosellini, *Monumenti storici*, I, p. 173. 215, ubi haec leguntur: *Spesso accadde che i re dell' Egitto salendo al trono, mutassero nome; uuo aliena assumendone, che diuinita loro sacra e monumentale; ma nel commune uso e nella bocca del popolo riteneuasi spesso il nome già proprio del principe; e talora chiamauasi con alcun altro de' suoi titoli; che più e diversi n' ebbero i re d' Egitto. Quindi è auuenuto che la storia parlouando da un medesimo re, lo obbia talora con due e con tre differenti nomi designato.**

62) Verba parenthetica inclusus sunt suppleta ab Hoerscholio. Cfr. Horapollinis *Hieroglyph. ed. Panw.*, p. 346. Zoëga (de *orig. et usu obeliscorum*, p. 443 sqq.) locum haec ratione restituere conatus est: *λαὸν πρὸς βασιλεῖα πισθῆμιον ἄρηλοῖτας, μιλισαν ζωγράφουσι καὶ γὰρ μέσον τῶν ἄλλων ἔθων βασιλεῖα ἔχει, ἢ τὸ λαὸν τῶν μιλισῶν ἔπεται πλῆθος, καθὸ καὶ οἱ ἄρθρωμοι πισθῶνται βασιλεῖ. Ἀνίσταται δὲ ἐν τῆς τοῦ μιλισῶ [ἱερωστας καὶ] ἐκ τῆς τοῦ κέντρου τοῦ ἔθων δυνάμειας, [ἔτι καὶ τὸν λαὸν] χροσθὸν ἔμα καὶ εἰς τονοσ εἶνοι, πρὸς [ἰστορίων] καὶ διοικήσιν. Zoëga enim ueram esse censet interpretationem Horapollinis, falsam Ammianus Marcellini. Cfr. etiam Ch. Lenormant, *Recherches sur l'origine, la**

destination chez les Anciens, et l'utilité actuelle des Hiéroglyphiques d'Horapollon [Thèse pour le Doctorat], Paris, 1838, 4., p. 24. Obiter laudo eundem viri doctissimi et ingeniosissimi opus inscriptum, *Cours d'histoire ancienne, professé à la faculté des lettres, Première partie, Introduction à l'histoire de l'Asie occidentale*, Paris, 1837, 8., ubi lucida ac diserta deprehenditur expositio eorum, quae nostra aetas ad Aegypti antiquae illustrationem summis conatibus, quibus fausta tandem aliquando elucescit dies, protulit.

63) *Monumenti storici*, I, p. 114 sq.

64) Rosellini, *M. St.*, I, p. 116—119, et Wilkinson, *Thebes and General View of Egypt*, p. 5, probant hancce etymologiam, quae omni dubio caret. De aliis etymologiis, praesertim illa, qua vocabulum derivatur a nomine φορρο, rex, cfr. huius operis Sect. I, not. 43.

65) Rosellini, *M. St.*, I, p. 158.

66) Id., I, 2, I, p. 132.

67) Yorko et Leske, *Monuments égyptiens du Musée britannique*, Pl. XVII, fig. 5.

68) Cfr. Champollion, *Lettres au duc de Blacas d'Aulps*, II, p. 103 sqq. Rosellini, *Monumenti civili*, I, p. 36.

69) *Materia hieroglyphica*, Part. II, *Summary view of the early history of Egypt*. Malta 1828, 4.

70) Cfr. Rosellini, *M. St.*, I, p. 140, *M. C.*, I, p. 41.

71) De Abydo urbe, cuius nulla fit mentio neque apud Herodotum neque apud Diodorum, cfr. Strabo XVII, p. 812. Plinius, *Hist. natural.*, V. 9. Solinus, c. 35. Plutarchus, de *Iside et Osiride*, *Opp.*, Tom. II, p. 359. Ammianus Marcellinus, XIX in fine. Porphyrius, *Epist. ad Anebonem Aegyptium*, pag. 6. (secundum editionem, quam curavit Gale, *Jamblichii de myster.*); Eustath. ad Dionys. Perieget. v. 516; Aelianus, *Hist. Anim.*, X, 28; Epiphanius, *advers. haeretic.*, III, p. 1093; Stephan. Byzantinus, s. v. Ἀβυδος; Ptolemaeus, *Geogr.*, V, 5; Athen., XV, 7, p. 677; *Notitia utriusque Imperii*, p. 214. Locos collegent ac composuerunt Jomard, *Description de l'Égypte*, A. D., IV, p. 8 sqq. Spohn in libro encyclopaedico Erschii et Gruberi, I, p. 231 sqq. Creuzer, *Commentar. Herodoti*, §. 10, Tom. I, p. 96 sqq. Zoëga, de *orig. et usu obeliscor.*, p. 285—288.

72) *Hieroglyphics* (Londini 1823, 4.) Tab. XLVII.

73) *Voyage à Méroé*, Tom. II, pl. XXXII.

74) *Précis*, A, p. 248 sqq. B, p. 295 sqq. *Lettres à M. le duc de Blacas*, Vol. I, tab. VI.

75) Klaproth, *Examen critique*, p. 150 sqq. Rosellini, *Monumenti storici*, I, p. 149—153.

76) Tom. II, p. 27 vers. *armen.*—p. 250 od. Mediolan.

77) Quo de loco cfr. quae disseruit Champollion-Figeac in *Notice chronologique*, quae adiecta est operi fratris eius: *Seconde lettre au duc de Blacas*, p. 103.

78) Rosellini, *Breve Notizia etc.*, p. 91, nr. 101.

79) *Topography of Thebes and General View of Egypt*, p. 509.

80) *Chronograph.*, p. 103 C Goar, p. 193 Dind.

81) *Aegyptiacarum originum et temporum antiquissimum investigatio*, Traiecti ad Rhenum, 1736, 8.

82) *Dynasties du second livre de Manéthon*, Florence 1803, 8.

83) Cfr. supra not. 23.

84) *Die älteste ägyptische Zeitrechnung nach den Quellen bearbeitet von R. Rask*, Altona 1830, 8.

85) Cfr. ex. gr. Rey Dassueil, *Résumé de l'histoire d'Égypte*, Paris 1826, 8. Bovei, *Des dynasties Égyptiennes*, Paris 1829, 8. Quo nuper hac re o disseruit Ch. Lenormand in primo volumine operis sui inscripti: *Cours d'histoire ancienne*, supra iam indicavimus.

86) *Notice chronologique de la XVIIIe dynastie Égyptiennes de Manéthon*, apud Champollion, *Lettres au Duc de Blacas d'Aulps*, I, p. 93 sqq.

87) P. 103, C == p. 193 Dind.: τοῦτο τῷ ἔντι τοῦ κα' βασιλευσάντος Κογχάριος τῆς Ἀγύπτου ἐπὶ τῆς εἰς δυναστείας τοῦ Κενταῖοῦ λεγομένου πάλου παρὰ τῷ Μανεθῶ ἀπὸ τοῦ πρώτου βασιλεὺς καὶ οὐκ ἀπὸ Μιστραῖμ τῆς Ἀγύπτου, πληροῖται ἡτῆς βασιλῶν κέ, τοῖσιν ἀπὸ τοῦ καθολικοῦ κοσμοῦ, βίβλος ἴτους, καθ' ὃν χρόνον ἡ διασπορά γέγονεν, ἐν τῷ 18' ἔτι τῆς ἡγεμονίας Ἀραῶσαδ, εἰ δὲ ἔτι τοῦ Φαῶλε.

88) *De die natali*, c. 18.

89) In fragmento Theonis Alexandrini, quod primus edidit Larchor, *Notes sur l'Hérodote*, Vol. II, p. 553 ed. sec. (cfr. Biot, *Recherches sur plusieurs points de l'Astronomie Égyptienne appliquées aux monuments astronomiques trouvés en Égypte* (Paris, 1823, 8.), p. 303 sqq.) Omnium optime et integerrimo edidit Is. Preston Cory, *Ancient fragments of the Phoenician, Chaldaean, Egyptian, Tyrian, Carthaginian, Indian, Persian and other writers* (sec. edit. Londini 1832, 8.), p. 329 sq. ex codice MMCCCX bibliothecae Regiae Parisiensis, ἀπὸ Μηνάστρουτος τῆς λήξεως Ἀγόστου i. e. ad finem usque aerae

Augustae iuliumque serae Diocletiani defluxisse annos millo sexcentos et quinque. Ipsa verba haec sunt: *Περὶ δὲ τῆς τοῦ κινῆς ἐπιτολῆς ἐπάδειγμα.* 'Ἐπὶ τοῦ ῥ' ἔτους *Σοακλητιανοῦ* περὶ τῆς τοῦ κινῆς ἐπιτολῆς ἐποδήματος ἵεναι λαμβάνομεν τὰ ἀπὸ Μενόφρατος ἕως τῆς λῆξως *Ἀγροῦστου* ἡμῶς τὸ συναρμόζον ἔτη *αὐτῶν* οὗς ἐπιπροσδιόδομεν τὰ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς *Σοακλητιανοῦ* ἔτη ῥ'. γίνονται ἡμῶς ἔτη *αὐτῶν*. Τούτων λαμβάνομεν τὰ ἀπὸ Μενόφρατος ἕως τῆς λῆξως *Ἀγροῦστου* ἡμῶς τὰ ἐπιαναγόμενα ἔτη *αὐτῶν* οὗς ἐπιπροσδιόδομεν τὰ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς *Σοακλητιανοῦ* ἔτη ῥ'. γίνονται δὲ ἡμῶς ἔτη *αὐτῶν*. Τούτων λαμβάνομεν τὸ *δὸν μέρος*, ὃ ἵσται *αὐτῶν*. Τούτους προσιθῆτος ἡμέρας πέντε γίνονται *αὐτῶν*. Ἀπὸ τούτων ἀφαιρούμεν τὰς τῶν τετραετηρίδας οὕσας *αὐτῶν*, λοιπὰν καταλείπομεν ἡμέρας *αὐτῶν*. ταύτας ἀπολύσομεν ἀπὸ *Θαῦδ' α'*, δίδόντες ἐκάστῳ *μηνὶ* ἡμέρας *αὐτῶν*, ὡς εἰσπίσασθαι τὴν ἐπιτολὴν ἐπὶ τοῦ ῥ' *Σοακλητιανοῦ* 'Ἐπιτολῆς *αὐτῶν*. Ὅμοιος πολὺ ἐπὶ δρονθήσονται χρόνον. *Μενοφρατος*, Πιφρα, *Servus* (dei) *Phra*, morum est epitheton, quo unusquisque Pharaonum appellari poterat. Cfr. Rosellini, *Monumenti storici*, Vol. II, p. 33.

90) Ideler, *Handb. der Chronol.*, Vol. I, p. 127 sq. ubi p. 134 Syuelli verba eundem in modum explicatur, quomodo nomen a Champollion-Figeac factum est. At minime illic loci agitur de periodo sothisca.

91) *Annali dell' Istituto di Corrispondenza Archeologica*, Vol. VI, p. 95 sqq. (Romae 1834, 8.)

92) P. 51, C. Goss, p. 98 Dind.: 'Ἐγαίστον χρόνος οὐκ ἔστι διὰ τὰ κεντὰ καὶ ἑξήκοντα αὐτῶν *αὐτῶν*. "Ἡλιος Ἐγαίστων [qui aegyptiaca iure vocaretur *Φρη* εἰρητῶς] ἱεραοῦσιν ἑτῶν *μεριάδας* τρεῖς. ἵσταται *Κρόνος*, *φρη*, καὶ οἱ λοιποὶ πάντες *θεοὶ* δίδονται ἱεραοῦσιν ἔτη *αὐτῶν*. ἵσταται ἡμέθητοι βασιλεῖς δὲκὼ ἔτη *αὐτῶν*, καὶ μετ' αὐτοῦς γενεαὶ *κ'* *Κεντικοῦ* κέλου ἀνεγρόσσαν ἐν ἔτει *αὐτῶν*'.

93) De populo *Hyksos*, *εὐξῆμος*, vocato cfr. *Marsham*, *Can. Chronologic.*, p. 103. *Jablonski*, *Opusc.*, I, p. 356—366. Beck, *Anleitung zur genaueren Kenntniß der allgemeinen Welt- und Völkergeschichte*, I, p. 296 sq. Thom. Maurice, *History of Hindoostan, its arts, its sciences, as connected with the History of the other great empires of Asia, during the most ancient periods of the world*, Tom. II, p. 147—149 (Londini 1798, 4.), qui arbitratur *εὐξῆμος* nihil fuisse aliud, nisi castam *Palibothri* vel *Palibuatra* vocatam, quae propter Dei *Siva* cultum ex India antiquitus pulsa est. Vidio praeterea *Heeren*, *Ideen*, II, p. 551 sqq. *Dubois-Aymé* in *Description de l'Égypte, Antiq. Mémoires*, Vol. VIII, p. 77 sqq.: Notice sur le séjour des *Hébreux* en Égypte,

imprimis sectionem in scriptum: *De la conquête de l'Égypte par les Pasteurs, et des Hébreux depuis la mort de Joseph jusqu'à leur fuite dans le désert*, p. 98—106. *Crouzer*, *Commentat. Herodot.*, §. 16, Vol. I, p. 188 sq.; dissertationem doctissimi *Rühle von Lillienstorn*: *Ueber die Hyksos* in libro inscripto: *Graphische Darstellungen zur ältesten Geschichte von Aethiopien und Aegypten* (Berol. 1827, 8.), pag. 230—256; *Rosellini*, Vol. I, p. 167—186. De pastorum in monumentis aegyptiacis imagine plus semel tamquam devictae gentis haminum obvia cfr. *Champollion*, *Lettres au duc de Blacas*, I, p. 56 sqq. II, p. 6—10, imprimis autem *Rosellini*, *Monumenti storici*, III, I, p. 58—68. — *Bruee*, *Troicks*, Vol. I, p. 397, prorsus negavit, pastorum gentem unquam Aegyptum irruisse, qua quidem ratione sano facillima, at est inopissima, *Gordius* nodus non explicatur, sed dissecatur.

94) *Chron. Can.*, I, 21, p. 107—114 ed. *Zohrab* et *Mai*. Cfr. praeterea *Schal. Plat.* ad *Tim.* p. 202 *Ruhnken*. et apud *Bast*, *Commentat. palaeograph.* ad *Gregor. Corinth.* ed. *Schaefer*, p. 827. Ipsa verba infra adscribentur.

95) *Origin. Aegyptiac.*, p. 343 sq. Etiam *Prokesch*, *Erinnerungen*, Vol. I, p. 317, vero similimum esse arbitratur, pastorum gentem ex variis de semitica stirpis populis fuisse compositam, quemadmodum ex filii *Israël*, *Philistaeis*, *Chaldaeis* aliisque compluribus. Qua in re praevoce ad locum *Herodoti* II, 128, ubi scriptor ille pastores *Φιλιπῶνας* mentionem facit, cuius nomine pyramides essent appellatae. Quod vocabulum Hebraico nomini *Philistim* prorsus esset acquituum, enaetque probabile videri, quod pater historicus in illis verbis dicere voluerit, tunc temporis pastores *Philistinos* greges suas pastum duxisse circa pyramides, unde simul concludit, nullam eorum prius esse erectam, quam sub regibus familiae decimae septimo. Posterius aperte falsum esse, patet ex illis, quae serduimus supra, quoniam de rego *Πτολεμῶ*, *Choepe* *Herodoti*, loqueremur. (Cfr. supra p. 224.) De loco *Herodoti* paulo ante commemorato eoque difficillimo cfr. *Jablonski*, *Opusc.*, I, p. 364. *Zoëga*, de *orig. et usu obeliscorum*, p. 389, not. 28. *Cruzer*, *Commentat. Herodot.*, §. 16, p. 188 sq.

96) *Genes*. XLVI, 34. *Jablonski*, *Panth. Aegypt. Prolegom.*, §. X, p. XXI *Cruzer*, *Commentat. Herodot.*, §. 22, p. 287.

97) *Genes*. XII, 14 sqq. Cfr. *XLIII*, 32. *Erud.* VIII, 26.

98) *Genes*. XLVI, 31—34. Cfr. *XLVII*, 6. *Rosellini* ait (*Monumenti storici*, Vol. I, p. 182): *Nelle quali parole sembrami veder chiaro raccoman-*

derai gr' Israéliti al re per la loro stessa qualità di pastori, la quale a lui, uomo di pastorizia progenie, non poteva essere in abborrimento. E perchè, se degl' indigeni dell' Egitto stato fosse pur egli, non avrebbe al pari degli Egiziani abborrito la schiatta vile e spreziata dei pastori? Ma nè l'aveva in dispregio, e la fece anzi buona accoglienza, e volle che fosse in salvo dall' odio degl' Egizii, pieni facendo i suoi volti, e accordandone la damande.

99) *Genes.* XLII, 23. Cfr. supra Section. I, not. 96 sqq.

100) *Genes.* XLI, 45. Cfr. supra Sect. I, not. 58 sqq.

1) *Monumenti storici*, I, p. 177.

2) v. Minutoli, *Abhandlungen vermischten Inhalts*, Cycl. II, Vol. I, p. 134. 150.

3) *Chronogr.*, p. 61, C, Goar, p. 114 Dind.

4) Vulgo apud nomina transierunt in nepotes, quemadmodum avum Graecorum. Cfr. Champollion, *Prcis*, B, p. 260. Reuvens, *Lettres à M. Letronne*, III, p. 20.

5) De Avari urbe cfr. d'Anville, *Mémoires sur l'Égypte*, p. 121 sqq. Gosselin, *Recherches sur la géographie systématique et positive des Anciens*, Tom. II, p. 181 sqq. Dubois-Aimé, in *Mémoires sur l'Égypte*, Vol. IV, p. 221 sqq. Quatremère, *Mémoires géographiques et historiques sur l'Égypte*, Vol. I, p. 166 sqq., qui eodem loco sitam esse censet, ubi nunc comprehenditur vicus Abu-Keschid, in fine vallis Sébakhj vocata. Vide praeterea Larcher, *Traduction d'Hérodote*, Vol. VIII, p. 62. 429. Rozière in *Descript. de l'Égypte, Antiqu.*, *Mémoires*, Tom. VI, p. 315 sqq. Champollion, *L'Égypte sous les Pharaons*, Tom. II, p. 87. De nomine conseratur Jablonski, *Panthe. Aegypt. Prolegom.*, §. LVIII, p. CXXXXXI sqq. Quaeritur, num nomen vere sit aegyptiacae originis (cfr. Sect. I, not. 236) imo probabilius mihi videtur, Hycias ipsos urbi haec dedisse nomen, idcircoque explicationem vocabuli ex radice quadam coptica, qualem proposuit Jablonskius (ab ἄγρια, *finis*; ἄγριακος ἢτε Κυμα, *finis Aegypti*), si non proors inceptam, certo omni fido destitutam esse. Cfr. praeterea Jablonskii *Opusc.* ed. To Water, Vol. II, p. 353.

6) *Lettres au duc de Blacas*, II, p. 44 sqq.

7) *Nota sopra le dinastie de Faraoi, Ficezza* 1828, 8.

8) *Contra Apion*, I, 15, p. 446 sq. Haverkamp. Locum maximi in hac disquisitione dirimenda momenti adscribo integrum: Μετὰ τὸ ἐξελθεῖν ἐξ Αἰγύπτου τὸν Λυὸν τὸν Ποιμένον εἰς Ἰερουσόλυμα, ὁ ἐκβαλὼν αὐτὸς ἐξ Αἰγύπτου βασιλεὺς Τισίμωνος ἰθα-

ολευσεν μετὰ ταῦτα ἴτη εἰκοσι πέντε καὶ μῆνας τέσσαρας, καὶ ἐτελείτηεν. καὶ παρῳρετὴ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τῆς Χιθῶν ἴτη δεκαετία. μεθ' ὧν Ἀμίνωσις εἰκοσι καὶ μῆνας ἔστα. τοῦ δὲ ἀδελφοῦ Ἀμοσιῶς εἰκοσι ἔν καὶ μῆνας ἔστα. τῆς δὲ Μήρηρος δώδεκα καὶ μῆνας ἔστα. τοῦ δὲ Μεραμοσιῶσις εἰκοσι πέντε καὶ μῆνας ἔστα. τοῦ δὲ Θωμοσιῶς ἑνὶ καὶ μῆνας ἔστα. τοῦ δὲ Ἀμίνωσις τριακοντα καὶ μῆνας ἔστα. τοῦ δὲ Ἄφρος τριάκοντα ἔξ καὶ μῆνας πέντε. τοῦ δὲ Θυγάτηρ Ἀλεγχεῶς ἑνὲς δώδεκα καὶ μῆνας τρεῖς. τοῦ δὲ Ἰερμοσιῶς τέσσαρα καὶ μῆνα ἕνα. τοῦ δὲ Ῥαμῖουσιῶς ἑν καὶ μῆνας τέσσαρας. τοῦ δὲ Ἀρμῖουσιῶς Παιμμὸς ἑξήκοντα ἔξ καὶ μῆνας δύο. τοῦ δὲ Ἀμίνωσις ἑκα καὶ ἑνὴ καὶ μῆνας ἔξ. τοῦ δὲ Σιδωσις, [55] καὶ Ῥαμῖουσιῶς, ἰθακῆν καὶ νατικῆν ἔχων δέναντι. οἷτος τὸν μὲν ὀδὸν Ἀρμῖου ἰτακονοῦ τῆς Αἰγύπτου κατιστήσας, καὶ πάσαν μὲν αὐτῶ τὴν ἄλλην βασιλικὴν περιέβηκεν ἰξονοῖας, μόνον δὲ ἐπιτελλὰτο διάστημα μὴ φορεῖν, μηδὲ τὴν βασιλῆα μετῆρα ἐ τὸν τίκων ἄδικαι, ἀπέχουσαι δὲ καὶ τῶν ἄλλων βασιλικῶν παλαιούτων. αὐτὸς δὲ ἐπὶ Κέρον καὶ Φωινίκην καὶ πάλιν Ἀσσυρίους ἐ καὶ Μήδους στρατεύσας, ἀπάντας τοὺς μὲν ὄρατοι τοὺς δὲ ἀμακτι, φάθη δὲ τῆς πολλῆς δυνάμεως ὀνομαχίους Πλαστῆ καὶ ἡμέρα φρονήσας ἐπὶ ταῖς ἐπικρατίας, ἐπὶ καὶ θαρραλεώτερον ἐκρινεῖτο, τὰς πρὸς ἀνατολὰς πόλεις ἐ καὶ χώρας καταστρεφόμενος, χρόνον ἐ ἰκανὸν γεννητότος, Ἀρμῖουσιῶς [i. e. Ραμῖουσιῶς, vel Ἀρμῖουσιῶς, nomen vero Aegyptiacum] ὁ καταλειφθεὶς ἐν Αἰγύπτῳ πάντα τοῦμαιν, οὐκ ἀδελφὸς πατρὸς μὴ ποῦν, ἀδελφὸς ἐπατρὸς. καὶ γὰρ τὴν βασιλῆα βίαιος ἔχεν, καὶ ταῖς ἄλλαις παλαιαῖς ἀρεταῖς διενεῖαι χροῖμενος. πειθόμενος δὲ ἐπὶ τῶν φίλων διάστημα ἐπέβη, καὶ ἀνέβη τῷ ἀδελφῷ. ὁ δὲ τιταμένος ἐπὶ τῶν ἰερῶν τῆς Αἰγύπτου, γράφας βιβλίον ἡμεῖμα τῷ Σιδωσί, ἀβλῶν αὐτῷ πάντα, καὶ ἐπὶ ἀνέβη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀρμῖουσιῶς. Παραχρησῆμα οἷν ἐπίστρεψεν εἰς Πελοδοσον, καὶ ἐκράτηεν τῆς ἰδίας βασιλείας. ἡ δὲ χώρα ἐπέβη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος Αἰγύπτου. λέγει ἡμεῖμα [ὁ Μωυσῶς], ἐπὶ ὁ μὲν Σιδωσις ἔκαλετο Αἰγύπτου, Ἀρμῖουσιῶς δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀσναῖος.

9) *Chron. Can.*, pag. 111 sqq. ed. Zohrab et Mai.

10) Summa sex annis totidemque mensibus differt ab illa, quam veram esse iudicavorat Champollion - Figeac, *Notice chronologique en Lettres au duc de Blacas*, I, p. 94. At latina tantummodo versione usus est, non graeco libro.

11) Nomina eiusdem esse originis ac significationis certum est, quoniam negaverit Caszera, *Descrizione dei monumenti Egizii*, p. 21. Cfr. W. v. Humboldt, *Ueber vier hundertköpfige Bildsäulen in der Königlichen Antikensammlung* (*Abhandl. der Berliner*

Akademie, histor. philolog. Kl. 1825), p. 157; Letronne, *Statue vocale de Memnon*, p. 58. De affinitate soni, quae intercedit inter aegyptiacam literam ϕ et graecum ϕ (latinam *f*, *F*, *digamma aelicum*), quae hac etiam in re maximi est momenti, efr. quae supra diximus in Sect. V, not. 17.

12) Vide supra Sect. III, not. 102 *) ac efr. praeterea Pignoria, *Explic. tabul. Isiacae*, p. 26, b. 36 ed. Francofurt. = p. 71 ed. Amstelæd. scriptoresque, quos laudavit Jablonski, *Opusc. ed. Te Water*, I, p. 49 sqq. De etymologia vocabuli *cfr. praeterea*, quae diximus in Sect. I, not. 254, p. 76, a.

13) De littera *g* ad modum graecae χ pronuntiandi efr. Thilother, *Examen critique*, p. 46. Vide etiam Sect. IV, not. 29.

14) De more, formosissimas ac nobilissimas gentis virgines Ammoui transferendi tamquam *παλλακίδας* sive *παλλάδες*, quemadmodum a Graecis appellantur (Eustath. ad Homer. *Odyss. γ'*, p. 1742), efr. Herodot. I, 182. Strabo XVII, p. 816. Minutoli, *Reise zum Tempel des Jupiter Ammon, herausg. von Toelken*, p. 121. v. Bohlen, *das alte Indien*, I, p. 274. Verba Diodori (I, 47), quae hac in re laudari solent iterumque laudata sunt a Toelkonic, auctore Rosellinio (*M. St. I*, p. 216) hac non pertinent, quippe quia illic loci *Αἰδὸς παλλακίδες* interpretandae sint: *Pharaonum uxores*. Quum titulus sponsae Ammonis prima vice reginae Ari, de qua diximus, sit datus, priori uxori Pharonis Thutmosis I., Rosellinius non sine veritatis specie suspicatur, eam fuisse auctorem huiusce institutionis idcircoque cultam fuisse divinis post mortem honoribus.

15) San Quintino, *Lezione Archeologiche II. Iscrizione sopra una Mummia Egiziana*, p. 29.

16) Champollion, *Lettres au duc de Blacas*, I, p. 83, qui nomina eiusdem esse originis ac significationis demonstravit.

17) In excerptis ex opere Manethonis apud Syncellum (efr. in Appendice Sect. XX. cum adnotatione) legitur, hunc Amenophin fuisse Memnonem Graecorum, quae tamen verba ab ipso Manethone vix profecta esse videntur. Vocalis illa Memnonis status obmutuit tempore Alexandri Severi. Eiusdem regis fuisse nomina Amenophis et Memnonis patet ex verbis Pausaniae (I, 42, 3, p. 101 ed. Lipsiens. 1696, fol.): *ἀλλὰ γὰρ οὐ Μελ-*

*μωνα οἱ Θεβαῖοι λέγονσι, Φαμεῖνα (i. e. Ἀμεινοφιν addito articulo) δὲ εἶναι τῶν ἑγγυρίων, οὗ τοῦτο ὕγαλον ἦν, et praeterea ex inscriptione quadam in ipso colosso Memnonia, quae vulgo legi solet (efr. *Description de l'Égypte, Antiq. Descript.*, Vol. II, p. 226; Champollion - Figéac, *Annales des Logides*, I, p. 413 — 445):*

Ἐκλον ἀδύσαντος ἐγὼ Πίβλιος Βαβύλιος
 γυνὴς τῆς θείας Μήμενος ἢ Φαμεῖνῶ.
 ἤλθον ἑμοῦ δ' ἐλατῆ βασιλεῖδι τῷδε Σαβίνα
 ὥρας δὲ πρώτας ἄλλος ἔχηθ' ὀρόμου.
 κοινὰν Ἀδριανῶν πέμπτω δικάτω τ' ἐναντιῶ
 ἡματι δ' ἔχηεν ἄδρω εἰκοσι καὶ πέντα.

Jacobus in quarto versu legit *ἔχηθ' ὀρόμου*, in quinto *κοινὰν Ἀδριανῶν*, in sexto *γυνὴν δ' ἔχησαν Ἀδρω*. Secundum Letronnium, qui peculiare opus de Memnonia status scripsit, cuius titulum in fine huius adnotationis adscribemus, epigramma hunc in modum restituendum est:

Ἐκλον ἀδύσαντος ἐγὼ πν λῖθω Βαβύλλα
 γυνὴς τῆς θείας Μήμενος ἢ Φαμεῖνῶ.
 ἤλθον ἑμοῦ δ' ἐλατῆ βασιλεῖδι τῷδε Σαβίνα
 ὥρας δὲ πρώτας ἄλλος ἔχηθ' ὀρόμος,
 κοινὰν Ἀδριανῶν πέμπτω δικάτω τ' ἐναντιῶ
 [γυνὴ] δ' ἔχηεν ἄδρω εἰκοσι καὶ πέντα.
 Εἰκοσῶν πέμπτω δ' ἡματι μνηθ' Ἀδρω.

Hodie post ingeniosas Letronnii disquisitiones omni dubio caret, alterum colossus Thebanum regis Amenophis terrae motu percussus ante Chr. nat. annis eversum esse coque facto oriente solo sonos edidisse, quorum casus manifesto quaerenda est in mutationibus temperiei aëria, quae graniten lapidem prae reliquis afficiunt *); deinde vero statim obmutuissio, quum impiente Alexandro Severo eius restauratio conaretur. Locis veterum scriptorum, in quibus de Memnonis status agitur, sunt apud Strabonem XVII, p. 816 (p. 1170, D ed. Almelov., p. 1155 Falcon. Tom. III, p. 272 Cor.): *Πεπιπτεται δ' ὅτι ἄπαξ καθ' ἡμέραν ἐκίστην ψόφος, ὡς ἂν πληγῆς οὐ μεγάλης ἀποτελείται· κήγῳ δὲ παρῶν ἐπὶ τῶν τόπων μετὰ Γάλλων Ἀλλίων καὶ τοῦ πληθύνος τῶν συντίτων ἀπὸ γῆλιω τε καὶ στρατιωτῶν, περὶ ὧρας πρώτης ἔκρουσι τοῦ ψόφου, εἴτε δὲ ἀπὸ τῆς βύσσεως, εἴτ' ἀπὸ τοῦ κολοσσῶ, εἴτ' ἐπιτήδες τῶν κήγῳ καὶ περὶ τῶν βίαν ἰδρυμένων τετὸς ποιήσαντος τὸν ψόφον οὐκ ἔχω διασχερῆσθαι. διὰ γὰρ τὸ ἄδηλον τῆς αἰτίας, πᾶν μᾶλλον ἐπιέχεται πιστεῖν, ἢ τὸ ἐκ τῶν λίθων οὕτω τεταγμένον ἐκπέ-*

*) Vide praeterea quae naraverunt docti Galli (Jollois, Devilliers, Costaz, Redouté, Coustet, Le Père, Deillie), viri summae fide digni, qui in ruinis magis palatii Karacensis cuiusvis diei hora matutinae paucis aut solis

exortum temporis minutis eiusdem modi sonum audierunt *Descript. de l'Égypte, A. D.*, Vol. II, p. 465 sqq. edit. in 8. *Hist. natur.* II, p. 650 edit. in fol.

νεοῦται τὸν ἕζορ. Lucian. *Philopseud.* §. 33, p. 842 edit. 1615, Tom. III, p. 60, 2. *Toxaris*, §. 17, p. 626 (ubi cfr. Jacob). Iuvenal. *Sotir.* XV, 5. Plin. *Hist. natur.* XXX, 11. Philostrat. *vit. Apollon. Tyan.* VI, 4, p. 232 ed. Lipsiana. 1709. Icon. I, p. 773. *Herolic.* p. 699. Callistrat. *Stat.*, p. 891. 900. Alciphron. *Epistol.* II, 4. Himer. *Ecolg.* XX, 3. *Orat.* VIII, 5. XVI, 1. Eustath. ad Dionys. *Periëges.* v. 250. *Tzetz.* *Chiliad.* VI, 64. *Syncecl. Chronogr.*, p. 151, C. *Chronic. Alexandrin.* p. 144, C. *Tacit. Annal.* II, 61. Fuit quidam Polyxennus, qui librum *Μήνων* inscriptum composuit. Cfr. *Anecdota Bekkeri* I, p. 129, 31. 130, 1. *Bast, Lettr. critiq.*, p. 138. Wytttenbach, *Bibl. crit.* XI, p. 125, 178. *Letronne, l. l.*, p. 41. Inter recentiores de vocali Memnonis statua disserunt: Jablonski, de *Memnone Graecorum et Aegyptiorum huiusque celeberrima in Thebaidae statua synagmata.* Francof. ad Viadr. 1753, 4. Pococke, *Description of the East* (London 1745), Vol. II, p. 101 sqq. Langlès, *Voyages de Norden, Notes et Éclairc.* (Paris 1795, 4.) Tom. II, p. 227 sqq. v. Veltheim, *Sammlung einiger Aufsätze historischen, antiquarischen, mineralogischen und ähnlichen Inhalts*, Vol. II, p. 69 sqq. (Helmstadt. 1806, 8). Jollois et Devilliers in *Descript. de l'Égypte, Ant. Descr.* Tom. II, p. 153—236. Belzoni, *Narrative* etc., p. 202. 293. Jacobs, *Ueber die Gräber des Memnon*, in *Denkschriften der Akademie zu München*, 1810 (cfr. eiusdem viri *Vermischte Schriften*, Vol. IV). Noëhden ap. Boettigor, *Amalthea*, Vol. II, p. 127 sqq. v. Minntoli, *Abhandlungen vermischten Inhalts*, Cycl. II. P. I, p. 69 sqq. Denique commemorandum est opus egregium et in hac disquisitione reliqua longe anteponendum, de quo iam supra diximus Letronnii inscriptum: *La Statue vocale de Memnon, considérée dans ses rapports avec l'Égypte et la Grèce. Étude historique faisant suite aux Recherches pour servir à l'histoire de l'Égypte pendant la domination des Grecs et des Romains.* Paris 1833, 4. Opus, quod rarissimo est adnumerandum, quum centum tantummodo exemplaria librariis tradita sint, mihi suppeditavit inquisit benevolentia Alexandri ab Humboldt.

18) *Lettres au duc de Blacas*, I, p. 54 sqq.

19) *Ibid.* p. 85 sqq.

20) *Monum. storici*, I, p. 246 sqq.

21) *Ibid.* I, p. 258 sqq.

22) Qua de re haec ait Rosellini (l. p. 261):

Tanta era la diligenza degli antichi Egiziani nel rappresentare sui bassi-rilievi, e nelle statue le fisionomie dei re, che può trarsi di queste valentissimi prova al caso presente. E mossinamente poi del volto di Rom-

se III, era tale il carattere, e tanta la sicurezza di ritrarlo, che in tutto l'Égypte e nella Nubia, ove si spesso si trova rappresentato, basta il vederlo da lungi per riconoscerlo subito o colpo d'occhio, senza leggerne i cartelli. Se dunque del medesimo re fosse prapri que due diversi prenomi, come mai sarebbe avvenuto che le immagini aventi il titolo: approvato dal Sole, si sommiigliassero tanto e perfettamente tra loro, e che alle figure del re, cui questo titolo manca, si fosse dato un diverso carattere, un altro fisionomia.

23) Cornel. Nepos, *Eumen.* c. 1. Quae enim ibi dicuntur de Graecia, pariter valent de Aegyptiis. Alexander Maceda habuit *φανότατον γράμματά*, quocum tamquam fido certoque amico res suas communicavit et qui primoribus imperii adnumerabatur. Cfr. *African. Exp. Alex.* V, 24, 9. VII, 4, 9. De Ptolemaeis, apud quos eodem munere Graeci faugi solebant, cfr. *Letronne, Recherches sur l'Égypte*, p. 312.

24) Secundum Jollois et Devilliers (*Description de l'Égypte, Antiq.* Tom. I, Cap. IX, Sect. III), Champollionem et Rosellinum (*Monum. stor.*, I, p. 269 sqq.) Ramessesum nihil est aliud, nisi id quod Diodorus descripsit, palatium Osymandyae. (CARRAN, Simandu, erat nomen filii Ramessis III. Cfr. fig. 21.) Letronne contra (*Journal des Savans*, 1822, p. 307 sqq. et in *Mémoires sur le monument d'Osymondyas de Thèbes* in *Mémoires de l'Académie des Inscrip. et Belles-Lettres* 1831) arbitratur, quemadmodum iam ante eum Hamilton (*Remarks on several parts of Turkey*, Part. I, *Aegyptiaca*, p. 114), aedificium illud fuisse fictionem gloriosorum Aegypti sacerdotum. Quae tamen coniectura adversarios nacta est Callum Gail (*Philologie*, Vol. XIII) et Aloysium Hirt (*Magazin für die Literatur des Auslandes*, 1837, nr. 5). Quod monet Heeren (*Hist. Werke*, Vol. XIV, p. 241), Aegyptios sacerdotes vix magis incipere potuisse, quam si monumenta finisissent, quorum tanta stupendae molis in Aegypto copia exstitit, quamvis primo obtutu a veritate non abhorrere videratur, facile tamen refutatur argumentis, quibus Letronne docuit, eiusse modi fictionem re vera fieri potuisse. — Nomen Simandn (CARRAN) a Graecis redditum est *Ἰαμάνδης*, quod secundum Strabonem (XVII, p. 813) Memnon appellabatur. Etymologia, quam illo loco usui proposuit Jablonsius (*Opusc.* I, p. 97) inepta est, quod statim intelligitur, ubi in memoriam revocatur Aegyptiaca nomini forma CARRANTOY, i. e. filius Mendetis.

25) Zoëga, de origine et usu obeliscorum, p. 182 dubitavit, nam Scosotris rex aliusus Pharaonem Aegypti re vera bellias suscepit expeditiones. Exstitisse, ait, in Aegypto ante Troiana tempora reges

terra marique potentes, qui Asiam Indiamque armis suis subegerint, et imperium ita stabiliverint, ut annua tributa imperarent Bactris et Cappadocibus, mytho certe similior est, quam historiae. Scimus enim post Cyri et Xerxis imperium, qui totam fere Asiam cum India et Aegypto in potestatem suam redegere, Graecos quoque Scythicas bella laceraverunt, singulas fere gentes asservasse sibi eiusmodi $\alpha\alpha\alpha\alpha\alpha\alpha\alpha\alpha\alpha\alpha$, et gesta eorum antiquissimis monumentis apud se exstantibus inscripta ostentasse. Caelestium revolutiones, factorum heroum facinora, et indigenarum regum vicissitudines, in unum conflata erant et confusa ad gentis gloriam augendam: et quae initio fuerant otiosorum hominum fragmenta postea abiere in popularem famam. Osiridis, Sesostridis et Rhamsis gesta incisio ferebantur, ut reliquis in Aegypto molibus: ita et obeliscis *): et Graeci peregrinatores elocati a Graecis interpretibus, non multo magis quam ipsi Aegyptium vetustatem callentibus, in patriam reversi contrerancis suis incertam famam pro historia venditabant. Et in alio eiusdem operis loco legitur haec **): Non ea erat Aegyptii imperii sub Sesostride conditio, ut magna expeditione a regibus susceptas aut disitis provincias ab iis captas credere possimus, donec rei publicae forma sub Psammeticho mutata dictatorum potestatem reges sibi adrogarunt, et exercitum ex popularibus et ex conductio milito conflatu Asiam insulasque et Cyrenen tentaverunt, atque enim Phoenicem et Cyprum sibi subiecerunt, Persarum arma in se converterunt. Heyne ***) ait: Omnino in Sesostride haec duo mihi lignero videntur: primo quae de Osiride iam supra diximus, a nonnullis in historiarum modum fuisse interpretata, ea ab aliis translata esse in Sesostridem, oigo adeo expeditionem adagantam in terras longinquas, quum proprio haec de solis curau olim narrata fuissent; alterum est, Sesostrin pro suctore veterum operum, quorum verus auctor ignorabatur, esse venditatum. — Etiam A. G. de Schlegel †) coniecturam proposuit, narrationes de Sesostride esse depreptas ex carminibus heroicis veterum Aegyptiorum, vel in Aegyptum esse translata ex antiquissimis huius gentis scibus. Cfr. von Bohlen, *das alte Indien*, Vol. I, p. 121 sqq. Locos veterum graecorum romanorumque scriptorum, in qui-

de Sesostride agitur, collegit Zoëga, l. I, p. 578 not. hos: Herodot. II, 102 — 111. Aristotel. *Polit.* VII, 10. *Metecor.* I, 14 (ubi dicit, quae diximus in commentariis), Manothon. apud Joseph. *contr. Apion.* I, 14. 15. 26. ap. Theopphil. *ad Autolye.* III, 20. Apollon. Rhod. *Argonaut.* IV, 261 enm schol. Diodor. Sicil. I, 53 — 59. 94. Strabo, XVI, p. 1114. 1115. XVII, p. 1138 sq. 1157 ed. Almelov. Plin. *Histor. natur.*, VI, 29. XXXIII, 3. Tacit. *Annal.* VI, 28. Plutarch. *de Iside et Osiride*, p. 421. Tom. II, p. 360. Pausan. I, 42. Aelian. *Var. Histor.*, II, 4. Iustin. I, 1. Clem. Alexandrin. *Protrept.* 4, p. 43. Eudoc. *Violar.*, p. 374. *Chron. Paschal.* p. 47. — Josephus, *Antiq. Jud.* VIII, 10, 2 sq. p. 449. Sesostridem Aegypti regem eundem fuisse opinatus est, qui in sacris V. T. libris סֶסוֹסְטְרִי i. e. Sesak vel Schischiak appellatur, de quo infra dicitur, ubi agendum est de regis familia vigesima secunda. Marsham, *Can. Chronol.* Sacc. I, p. 26, illam Josephi opinionem probavit eique systema suum chronologiae aegyptiacae superstruxit. Nominis originem La Croze et Jablonki (cuius cfr. *Syntagm. de Mem. Gr. et Aegyptior.* p. 39. *Opuscula* ed. To Water, I, p. 258) in coptica lingua quaerere conati sunt, ast infelici successu. Propositae enim ab iis etymologiae risum movent.

26) Cfr. Rosellini, *Monum. stor.*, Vol. I, p. 242 — 245. 284. Wilkinson et Felix receperunt eos in regum illorum numerum, quibus certus in ordine locus definiri non posset. Quum tamen non indicatum sit, qua ratione cognatus esset rex Ramorre (Uerri) cum rege Menephtha III, quum praeterea Ramorre sepulchrum reginae Taosra eiusque coniugis (Menephtha) Siphtha sibi adrogasset, nihil mihi dubii romanero videtur, ubi regnum Taosra regi Menephtha III. in regni solio successioe statuitur. Quod si verum est, scutum, in quo nomen eius erat inscriptum, in tabulis dynastiarum hieroglyphicis iisdem de causis est omissum, quas supra iam commemoravimus, ubi de regina Amencat et Tmanhnot nobis erat disserendum. Quibus argumentis accedit, quod regnaverunt inter reges Ramessas III. et Ramorre, neque nullus alius inveniri potest locus, qui

*) Hic loci moneamus, obeliscos Ramessis III. scuta oratois Romae hodiecum conspici, in piazza del popolo, in atrio, quod dicitur, in *Stanzetta*, et in palatio, quod appellatur *Villa Mettel*. Obeliscus Lateranensis continet scuta regum Thutmosis IV. et V., obeliscus in piazza del popolo etiam nomen regis Menephtha I., obeliscus in monte Clivis scutum Psammetichi I., obeliscus in piazza della *Miseria* nomen et titulus regis סֶסֹ-פְּרִי-חִרְ i. e. Apries vel Hophra; obeliscus in piazza *Nevone*, scuta Veaspani, Titi et

Domitiani, obeliscus denique in monte *Pincio* scuta Hadriani imperatoris eiusque uxoris Sabinae, cui titulus datur *esfasci*, *emper vicensis*. Cfr. Lepsius, *Lettre sur l'alphabet hieroglyphique*, Tab. II, nr. IX.

**) P. 578.

***) De fontibus Diodori in *Commentat. societ. Gotting.*, V, p. 123. Cfr. Vol. XV, p. 250.

†) *Indische Bibliothek*, I, p. 41.

iis tribui queat. Regem Ramerre (Uerri) in indice Manethoniano non esse commemoratum, facile est explicata. Etenim secundum Josephum (contra Apion. I, 26 27. p. 460 sq. ed. Haverkamp. cfr. Leemans, l. l., p. 104 sq.), regnante patre regis Sethosis, i. e. ultimo familiae decimae octavo rege, quem *Αιυωσις* appellat, pastores reges iterum Aegyptum invasere, ita ut rex coactus esset, cum filio suo tunc adhuc puero in Aethiopiis confugere. Hinc explorari potest, cur nulla in Aegypto reperta sint monumenta ab eo constructa, et cur ne potuerit quidem sibi ipsi novum ac proprium condere sepulcrum, immo coactus fuerit usurpare sepulcrum reginae Ταορα illiusque mariti Siphtha. Atqui fuga eius ex Aegypto minime iustificare posset eius in tabulis dynastiarum omissionem, quam ipso Manetho omnes etiam reges familiae decimae septimae omnerasset. Itaque probabile videtur, ipsius Manethonis errore regem esse omissum. Sethosis pastores expulit et insectatus est, ut veterem illam, quam considerunt, sedem in confinis Aegypti dirueret, nude repetitis vicibus uborem ditiviteque Niloticam vallem infestaverunt, eosque pepulit usque ad longinquas regiones. Quae etiam causa fuisse videtur, ut plures deinde bellicas susceperit expeditiones in prioribus regni sui, quod undecim lustra explevit, annis.

27) *Erod.* I, 8.

28) Etiam Josephus, *Antiq. Judaic.*, II, 9, 1, p. 97, disertè ait: *ὅν τι ζῆλον (οἱ Αἰγύπτιοι) εἰς ὑπὸ Ἰασήνου τετραχίτας διὰ χρόνον μῆκος λήθην λαβόντες, καὶ τῆς βασιλείας εἰς ἄλλην οἶκον μετακλήθηναι, δεινῶς ἐνδεδιόντων τε τοῖς Ἰσραηλιταῖς καὶ ταλαπορίας αὐτοῖς ποικίλας ἐπέποιον.*

29) *Genes.* XV, 13. *Act. Apostolor.* VII, 6. Qui tamen numerus tantummodo est rotundus Certior indicio, CDXXX annorum,prehenditur *Erod.* XII, 40. 41. *Galat.* III, 17. Cfr. praeterea Joseph. *Antiq. Judaic.* II, 9, 1. de bello Judaico, V, 9, 4.

30) *Monum. stor.* Vol. I. p. 294 — 300.

31) *Erod.* I, 11. Silentio praeterire nequeo locum ex *Psalm.* LXXVIII, 32, ubi dicitur, Moesen miracula sua edidisse in campo Zeon. Unde aliquis possit certe conicere, tunc tanticos reges in Aegypto regnasse, nisi contrariis maximi ponderis magneticis copiae argumenta obtarent.

32) Cfr. Josephus *contra Apion.* I, 15.

33) *Annal.* II, 60: *Mox visis [Germanicus] veterum Thebarum magna vestigia; et manebant structis melibus literae aegyptiacae, priorem opulentiam complectae: iussusque o senioribus sacerdotum patriam sermonem interpretari, referrebat habituisse quondam septingenta milia octate militari, atque eo cum exercitu*

regem Rhomsen, Libyo, Aethiopia, Medisque et Persis et Bactriano ac Scythia potitum, quasque terras Syri, Armeniae et contigui Cappadocae colunt; inde Bithynum hinc Lycium ad mare imperio tenuisse. Legebantur et indicta gentibus tributa, pondus argenti et auri, numerus armorum, equorumque, et dona templis ebur atque odores, quasque copias frumenti et omnium utensilium quoque nati penderet, haud minus magnifica, quam auri vi Parthorum aut potentia Romana iuventur.

34) *L. l.*, I, p. 306 sqq.

35) *Tom. II. Tou.* I, nr. 1 — 4. II, 5 — 10.

36) Quae causa fuerit, ut scitis regum anteriorum nova scita recentiore aevo obtruderentur, certa ratione minime explicari potest. Si solus talis fecisset Ramesses VI, ut scitis suis scita fratris obtegeret, ut in serio appareret et enumeraretur regum, qui, quemadmodum supra vidimus, secundum generationes tantummodo recensentur, quamvis eiusmodi locum postulare non posset, licet legitimus fuerit fratris defuncti successor, res procul dubio certa esset. Atqui eiusmodi causa non fuit, cur Ramesses V. patris scita suis obtegeret; idcircoque vero est similimum, desiderium, ut proprium nomen appareret in aedificiis ab antecessore quodam extractis vel adeo absolutis, ut nihil amplius spatii novis inscriptionibus recipiendis superesset, ita ut recens inscriptus rex quasi primus aedificii conditor fuisse putaretur, reges Aegypti saepenumero permixtos, ut fraudem illam committerent. Quae si vera sunt, ut nobis quidem videtur, habemus ibi *πολλυμνηστα* columnarum gentium ac verissimos, quae eo nomine appellare fas sit, aliam propter causam nata, quam *παλιμνηστα* pyrrhaeorum chartarum, quae ubi materies aliquando defuit, fieri solebant. De quibus cfr. Champollion, *Lettres ou due de Belcos*, II, p. 83; Reuvenus, *Lettre à M. Letronne*, I, p. 9. — Posterioris aevi reges (non solum ipsos successores, qui talia procul dubio alias propter causas fecerant) scita nominum ac titulorum monumentis prioris saeculi imposuissent, etiamsi aedificium (fortasse iam omnibus numeris absolutum) neque continuassent neque ad finem perduxissent, extra omnem positum est dubitationem. Cuius rei inculentissimum praebet exemplum duo illi obelisci, qui sub nomine *αυτων Cleopatror* omnibus sunt noti, in quibus extra tamen, quae hieroglyphicis amplectuntur inscriptiones, in extremo fere laterum singulorum margine superioris aevi Pharaonum nomina cum titulis sunt insertae, dummodo regnantibus Thutmosi III. et Ramesses III. sunt exculpti, idque aëro minutis atque incertis factum est signis, ut legi vis queant. (Cfr. v. Prokesch, *Erinnerungen*, I, p. 13.) Quodsi

ignit nullus aderat locus, ut scuta hic illicve addi possent, nihil restitit, nisi ut ipsa priorum regum scuta nova calce lectoria obducerentur.

37) *I. e.* quem in fortitudine sua iure cum Ammono comparat.

38) Qui titulus duabus plumis est expressus.

39) *Odyss.* δ', 125 sqq.:

Φυλαὶ δ' ἄγγυρον τάλαρον γέρε, τὸν οἱ ἴδωκεν
Μικάνθη, Πολύβοιο δόμου, ὅς ἴναί ἐστι Θίβρις
Ἀλγυαίης, ἔστι πλείστα δόμοις ἐν κτίματα κείται.

40) *Odyss.* δ', 384 sqq.:

Πολύται τις ἔθροον γέρον ἕλος νημερτῆς
ἀθάνατος Πρωίτης Ἀργείτιος, ὅς τε θαλάσσης
πάσης βένθια οἶδε, Πουσιδαίωτος ὑποδμή.

Epitheton ὅστε θαλάσσης πάσης βένθια οἶδε Atlantiam tribuitur apud Homerum, *Odyss. a'*, 52. Cfr. Letronne, *Essai sur les idées cosmographiques qui se rattachent au nom d'Atlas* etc. in *Annali dell'Istituto di Corrispondenzo archeologica*, 1830, Fasc. II, p. 163. 171.

41) Apud Schol. *Apollon. Rhod. Argonaut.* IV, 276.

42) *Chronogr.*, p. 91 ed. Goar. Cfr. *Appendic. nr. XXI*.

43) *Herodot.* II, 169. III, 10. 16. *Strabon.* XVII, p. 1153. Ζοῦγα, *de origine et usu oedeticorum*, p. 416 sqq.

44) Hoc fortasse pertinet nomen regis Thebani Μοσχερῆς, quod Eratoathenes apud Syncellum (*Chronogr.*, p. 104, B) graeco nomine Ἡλιόδοτος reddendum esse censuit. Cfr. *Append. nr. XVI. XVIII.*

45) *Herodot.* II, 144.

46) *De bello judaico*, IV, 11, 5, p. 313. Cfr. *Antiq. Judaic.* I, 8, 3, p. 30.

47) De Tani urbe conferenda sunt: *Genes.* XIII, 18. XXIII, 2. 19. XXXV, 27. XXXVII, 14. *Nom.* XIII, 23. *Ps.* LXXXVII, 12. 43. *Jes.* XXX, 12. XIX, 11. 13. *Jerem.* II, 16. XLIII, 7—9. *Ezech.* XXX, 14. 18. Vide praeterea Cordier, *Description des ruines de Sîn* in *Description de l'Égypte, Antiq. Descr. Chap. XXIII. Mémoires sur l'Égypte*, Tom. I, p. 201 sqq. 220 sqq. *Recherches Asiatiques*, Tom. I, p. 267 sqq. Hamilton, *Aegyptiaca*, p. 382. Quatremère, *Mémoires géographiques et historiques sur l'Égypte*, Tom. I, p. 284—341. Champollion, *l'Égypte sous les Pharaons*, II, p. 101—109. Gesenius, *Kommentar zum Ptochaen Jesaius*, Vol. I. Sect. II, p. 616 sqq.

48) *Lettr. ou duc de Blacas*, II, p. 115 sqq.

49) *Exc. hieroglyphico*, I, tab. V.

50) *Monum. stor.*, Vol. II, p. 71.

51) *L. l.*, p. 118.

52) Cfr. Jablonski, *Opusc.* I, p. 342 sq.

53) *J. Reg.* XI, 17 sqq.

54) *J. Reg.* III, 1.

55) *J. Reg.* IX, 16.

56) Cfr. *Herodot.* II, 137. 156. Jablonski, *Panth. Aegypt.* III, 3, Vol. II, p. 55 sqq. De urbe ipsa vide Wesseling ad *Herodot.* II, 59. ad *Diodor. Sicul.*, Tom. I, p. 32. ad *Hierool. Synecdem.*, p. 728.

57) *Ezechiel.* XXX, 17.

58) *J. Reg.* XIV, 25—26.

59) *II. Chron.* XII, 3.

60) *Memorie di Modena*, Tom. I, fascic. 3, p. 362.

61) *Précis*, B, p. 257. *Lettr. ou duc de Blacas*, II, p. 122.

62) *II. Chron.* XIV, 9. Salt, *Essai sur le système des hiéroglyphes phonétiques, traduit par M. Déville* (Nancy 1827, 8. p. 50, not. 5. tab. IV, 23) arbitratus est, nomen se repræsentat ducis Zaroeh in regia quodam scuto, quod conspicitur in parietibus fodinarum, quae exstant in vicinia montis Sinai. Scuti inscriptionem, at perperam, legit cccpa opinabaturque duplici illo ē redditam esse litteram hebraicam ז, graecum Ζ (in versione LXX virorum nomen enim scribitur Ζαρά). Cfr. etiam Greppo, *Essai*, p. 175, qui, praecunte Champollione, nomen מרי comparat cum aegyptiaco Ocoruh.

63) *II. Chron.* XII, 3.

64) *Monum. stor.*, Vol. II, p. 90.

65) *Lettr. ou duc de Blacas*, II, tab. XVI, p. 125 sqq.

66) *Ibid.* II, p. 123 sqq.

67) *Voyage dans la haute et basse Égypte*, pl. CXXXVII. Champollion, *Précis*, B, pl. XV, p. 259.

68) *Précis*, B, p. 248 sqq.

69) Notum est, Neith deam eandem esse dictam, quam Graecorum Ἐθρήνη (Pausan. IX, 2), cui sacra fuit olea^{*)}. Commemoratione dignum est, in coptica lingua oleam appellatam esse Χουτ, in hebraica מרי, quod nomen Sais urbis revocat in memoriam. Quidquid dixerit Jablonski (*Pantheon Aegyptior.*, I, p. 59—62, contra nomina etymologiam, qua arboris urbisque nomina adfuisse esse, verosimile fit, conamina tamen ab eo instituta, meliorem

*) Cfr. supra Sect. III, p. 34.

proponendi etymologiam, illius veritatem in nimo labefactare potuerunt. (Cfr. eius *Opuscula*, ed. To Water, I, p. 244 sq.) Utrum Haebraicum vocabulum derivandum sit ab aegyptiaco, an hoc ab illo, an denique mere fortuita sit nominum congruentia, non liquet, quavis, quod olea sit arbor in Aegypto nusquam loci nativa, verisimiliorem reddat eam opinionem, quae peregrinam originem tuetur. Cfr. Jablonkina in *Thesaur. epistol. Laeziano*, I, p. 184. Michaëlis, *Supplem. Lex. Hebr.* p. 611 sq. Athenas Saitarum fuisse coloniam, a multis antiquis graecis romanisque scriptoribus affirmari notum est; Sain autem ab Atheniensibus esse conditam ideoque graecam esse coloniam, soli, quod ego sciam, tradiderunt Callisthenes et Phanodemus *).

70) Cfr. Megasthenes apud Strabonem, XV, I, 6. Tom. VI, p. 8 Tschucke, p. 686 Cas. Gosenius, *Kommentar zum Propheten Jesaias*, XVIII, 1. Vol. I, p. 571 sqq.

71) *II. Reg.* XIX, 9. *Jes.* XXXVII, 9.

72) *II. Reg.* XXVII, 4. Saaligerus perperam eum confudit cum rege Bocchori, de quo supra disseruimus.

73) Cfr. *Monumenti storici*, Vol. II, p. 125 — 128.

74) In adnotatione mea ad verba Aristotelis *Meteorolog.* Vol. I, p. 356 sq. monui ac compluribus demonstrato constans eum exemplis, quam facili modo fabulae prodire queant ac re vera prodierint oportet nungia inventisque ac proverbialis populorum loquendi genero, quae deinde, ut ita dicam, veste historica solent indui. Quod argumentum deinceps a me saepe numero est tractatum in peculiaribus scriptis, quorum titulos adhaere adrogantibus fortasse videretur, iterumque tractabitur in opere ampliori. Idem fortasse, nisi omnia me fallunt, hic accidit, quod ita interpretandum videtur, ac si qui de rego quodam imbecilli dixisset, non unum regasse, sed duodecim reges, id quod hodieum in simili re saepe numero ab ephemeridum scriptoribus est pronuntiatum. Conferre lubet, quae Plinius narrat (*Hist. Natur.* VI, 20) de Pandorum gente, regasse ibi solas mulieres, cui fabulae (nisi ad Tibetanam confugere velis *Neuargdplar*) vir illustris v. Bohlen similem tribuit originem (*das alte Indien*, Vol. II, p. 43), quum animadvertat, reginam matrem saepe numero regni tenuisse frenas, feminarumque in aula regni obviarum ceterarum magis meditatam esse de regia exorcenda voluntate, quam ipsum regem regiaque ministros. Mittamus ta-

men huicque medi nugas, quarum nullum adveniendi potest exemplum, nisi ex Turcarum historia orientalinumque gentium, quae mille noctes explent, fabula. Forsan aliquis prodibit, qui fabulam ortam esse censuit ex verbis minime vel parum intellectis *Manethonis*: τὸ λαβύρινθον ψικδομηθῆν ἐπὶ Λαζίου τῆς ἰψὶ δὲναστίας, vel eiusdem modi generis aliis quibusdam, quod equidem crediderim. Ne quid acute dictum in re adeo spinosa silentio dicar praeteriisse, addo opinionem Jablonskii (*Opusc.* I, p. 126), quem bonum ego opinor fuisse praedictorem, si vera sunt, quae blando magis quam vere dixit aliquando La Croze, malum tamen *Αβυρτάλορον* contendo, duodecim principes, qui labyrinthum edificaverunt, haud alios fuisse, nisi duodecim generum Israëlitis avos, qui in Aegypto cum familia sua (id quod verum esse demonstravimus) maxime mollis aedificia construxerunt. Labyrinthum dia antea constructum esse, quam Psammeticus rex Aegypto imperavit, certissimum est.

75) Scuta Psammeticchi I. frequenter in monumentis veteris Aegypti deprehenduntur. Ut exemplum afferam, conspiciuntur in obelisco, quom Romam transportavit Augustus, Pius VI. in Monte Citorio ante Curiam Innocentiarum iterum crexit, de quo conferendus est Zoëga, *de erig. et usu obeliscor.*, p. 635, ubi etiam in tab. I. est delineatus. Adde Lepsius, *Lettre sur l'alphabet hiéroglyphique*, Tab. I, 11, nr. 4.

76) Orthographia aegyptiaca nominis prorsus congruit cum ea, quae in sacris V. T. libris occurrit, ubi scribi solet נִיָּ. Cfr. Te Water ad Jablonsk. *Opusc.* I, p. 442. In versione LXX virorum et apud Josephum, *Antiquit. Judaic.* X, 5, 6 scribitur *Nixau*, in *Bell. Jud.* I, 9, 4. *Nixauōs*. Aegyptiaca formae propius accedit ea, qua utitur Herodotus *Nexōs*, *Nexōs*. Cfr. II, 158. 159. IV, 42.

77) De quo cfr. adnotationem meam ad Aristotel. *Meteorolog.* I, 14, 27, p. 489 sqq., ubi addi poterant Tzet, *Chilad.* VII, 1477. Schmidt, *Opuscul.* p. 138 sqq. et Langlès, *Voyages de Norden*, *Notes et éclaircissements*, Vol. III, p. 195 sqq. not.

78) *Exod.* XIV, 2. *Num.* XXXIII, 7. *Jerem.* XLIV, 1. XLVI, 14.

79) *II. Chron.* XXXV, 20 sqq.

80) *II. Reg.* XXIII, 33 sqq. *Ezech.* XIX, 4.

81) *Jerem.* XLVI, 2 sqq. *II. Reg.* XXIV, 7. De rivo Aegypti cfr. Gosenius, *Kommentar zum Propheten Jesaias*, XXVII, 12. Te Water ad Jablonskii *Opusc.* Vol. I, p. 443.

* Cfr. Diodor. Sicul. V, 57.

Mémoires, Vol. VI, p. 327 sqq.) Quod monumentum descripsit Roxière in *Descript. de l'Égypte, Antiq. Mémoires*, Vol. VIII, p. 27—47, conatusque est ope alphabeti a Grottefendio reperti nonnulla, quae descripsit verba monumenti pronuntiare et interpretari. Nomen regis Darii (*Narysuech*) in eo reperisse sibi videbatur, neque negari potest, singulari eum ingenii acumen rem acu tetigisse, quod nuper Laasonii disquisitionibus satis superque est demonstratum. Adeo pauci in Aegypto reperia esse monumenta ex illa aetate, quae in Aegypto dominabatur Persae, facile est explicata. Tum enim gens illa, quae in monumenta cuiusvis generis miro furore saevire solebat, minime eo erat propensa, ut tam grandia construeret immo magni aestumaret monumenta, qualis in Nilotica valle reperit et quibus similia deinde Passagdae (*Tehil-Minar*) sunt exaedificata: tam iugo Persarum exuto Aegyptii procul dubio omnis exosissimi imperii vestigia delere sunt conati, aedificia ad iuicium constructa diruerunt, et rudericibus ad alia aedificia extruenda usi sunt. Situs solitarius monumenti, quod Roxière detexit, procul dubio censa fuit, ut non penitus aboleretur, quamquam illud quoque consulto eversum esse videtur. Cfr. de hoc monumento praeter haec ea, quae monuit Devilliers in *Description des Antiq. dans l'isthme de Suez*, p. 8 sqq. (*Description de l'Égypte, Antiq. Désert. chap. XXXIV*, Vol. II edit. in fol.)

96 b) L. I. tab. XIV. De etymologia nominis regis Xerxis (*Schir-rehah* i. e. *Lo rex*) cfr. Quatremère apud Baet, *Lect. critique à M. Boissouade* (Paris 1805, 8.) p. 14, not.

97) Diodor. XI, 69 sqq.

98) L. I., Pl. VIII, nr. 3.

99) Cfr. Thucyd. I, 110, 112, ubi δ ἐν τοῖς ἑσσι βασιλεῦς appellatur.

200) II, 140, III, 135, ubi haec leguntur verba: καὶ τὸ Ἰσῆριον ἐκ τῆς Ἀσσυριαίων οὐδαῦς καὶ Πέρσης κατὰ πλείω ἰσθμῶντο. Cfr. Usserii *Annal. veteris et novi testamenti* (Genev. 1722, fol.), p. 111. De Inaro praeter reliquis comparanda sunt, quae dixit Thucydid. I, 104, unde ulcere videtur, eum minime ipsam regem Aegypti titulum sibi adrogasse. Verba Thucydidis haec sunt: Ἰσῆριος δὲ ὁ Φαρακίτιον, Ἄβρις, βασιλεὺς Ἀβύρων τῶν πρὸς Ἀγύπτον, ἑρμηνεύς ἐκ Μελιότις τῆς ὑπὲρ Θάβρου πόλεως, ἀπέστειλεν Ἀγύπτιον εἰς πλείω ἀπὸ βασιλέως Ἀριαίεξου, καὶ αὐτὸς ἀφῆκεν γενόμενος (haud igitur βασιλεὺς). Ἀθηναῖος ἐπηγήσατο· οἱ δὲ (ἐκ τῶν γῶν ἐς Κύπρον στρατιωτῶνται ναυοὶ διακοσίας πλείων ἐκ τῶν ἑσμιχῶν) ἤλθον ἀπολιπόντες τὴν Κύπρον· καὶ ἀναπλεῖσαντες ἀπὸ θαλάσσης ἐς τὴν Νίλυν, τοῦ τὴν ποταμοῦ κρατοῦντες, καὶ τῆς Μελιότις τῶν δύο μερῶν, πρὸς

τὸ τρίτον μέρος, ὃ καλεῖται Ἀσυκὸν τεῖχος, ἐπολέμουν. ἐξῆσαν δὲ αὐτοῖσι Περσῶν καὶ Μήδων οἱ καταργόντες, καὶ Ἀγυπτίων οἱ μὴ ἔναρπασάντες. Cfr. cap. 110: Ἀγύπτιος δὲ πάλιν ἐπὶ βασιλεῖ (Persarum) ἤρξατο, πλὴν Ἀσσυριαίων τοῦ ἐν τοῖς ἑσσι βασιλέως τούτου δὲ διὰ μὲν τὸς ἐκ τῶν ἑσσι τούτων ἔλειν, καὶ ἕτα μαχηματώσι εἰς τὴν Ἀγύπτιον οἱ ἔλειν. Ἦρατος δὲ ὁ τῶν Ἀβύρων βασιλεὺς, ὃς τὰ πάντα ἔπραξε πρὸς τῆς Ἀγύπτου, προσολεῖ ληθῆς, ἀνισταυράθη.

1) *Topography of Thebes*, p. 517. Nomen legendum esse censet *Asmahere*.

2) Delineatio deprehenditur in *Description de l'Égypte, Antiq. Vol. V*, pl. 40.

3) *L'Égypte sous les Pharaons*, Tom. II, p. 122 sqq.

4) Secundum Jablonskium (*Panth. Aegyptiorum*, II, 7, 3. Vol. I, p. 276. Opus. ed. T. Water, I, p. 90. 138.) *Μίνδης* eadem urbs, quae *θεοῖς*, quamvis Herodotus (II, 166) *νομῖν Μενδῆσων* aperto distinguit et *νομῖν Θεομύτην*. Cfr. Georgi, *Fragm. Evang. Johann. Theb. praef.* p. VIII IX. Hemsterhusius in *Miscellan. Observat. crit.*, Vol. VI, p. 294 sq. Cfr. de urbe praecipuis Strabo, XVI, p. 1154 Almeloveen.

5) *Précis*, T. G., nr. 123.

6) Secundum Zoëgam, *Nami Aegyptii imperatorii prot. in museo Borgiano Felicitas*, p. 74, nomen a *Σοα* derivandum est. Cfr. Champollion, *L'Égypte sous les Pharaons*, II, p. 191 sqq.

7) *Exch.* XXX, 13.

8) Diodor. Sicul. XVI, 46—51.

9) *Monumenti storici*, Vol. II, p. 242.

10) *Annus et epochae Syroaecedonum in vetustis urbium Syriae numis expositae*. Florentiae 1689. Lips. 1696, 4. Liber deprehenditur etiam in collectione operum, quae prodit Verona 1729 (V. Voll. fol.). Auctor eruditissimus in fine vitae suae R. E. fuit Cardinalis episcopus.

11) *Historia Ptolemaeorum Aegypti regum, ad fidem numismatum accommodata*. Amstelred. 1751. Huc etiam ex parte certe pertinet opus egregium Gallio Toehou d'Année inscriptum: *Recherches historiques et géographiques sur les Médailles des Nomes de l'Égypte*, Paris 1822, 4.

12) *Annales des Lagides, ou Chronologie des Rois Grecs d'Égypte successeurs d'Alexandre le Grand*, Paris 1819, 2 Voll. 8. Cfr. Drumann, *Schedae historicae, quibus de rebus Ptolemaeorum agitur*, Regiom. 1821. Droysenii opus nullius fere in haec disquisitionibus est momenti. Apertis enim mendis laborat.

13) *Recherches pour servir à l'histoire de l'Égypte pendant la domination des Grecs et des Romains, tirées des inscriptions grecques et latines relatives à la chronologie, à l'état des arts, aux usages civils et religieux de ce pays.* Paris 1823, 8. Opus egregium tantoque in archaeologia coryphaeo prorsus dignum. — Secundum Hirt (*Gesch. der Baukunst bei den Alten*, Vol. I, p. 16) ex graecis inscriptionibus, quae epistylis templorum sunt incisae, demonstrari potest, templa ab iis, quorum nomina in hisce inscriptionibus commemorantur, esse exactificata. Quod patere arbitrat ex inscriptione quaedam, quam Hamiltonus reperit prope *Qad El Kebirch* (si vera dicit *Ποσειδων Passalōn* Ptolemaei, si vera dicit *Ποσειδων*). Quae ut inscribi possit, discus alatus, qui uti fere in omnium templorum architrave sculptus erat, caeli ope deletus est, quod patet ex vestigiis ludicrum superstitibus. Attamen, quomodo illud factum sit, longu melius explicatur iis, quae disseruit *Letronne*, l. I, p. 69 sqq. Ptolemaeus ipso in Aegypto re vera templa coustruxisse, patet ex verbis *Lucani* (*Pharsal. X*, 15) iam supra laudatis:

— — — — — *templa vetusti*

Numinis, antiquas Maecidum testantia vires.

14) Cfr. eius opus de papyris graecia Taurinensibus, de quo dictum est in operis nostri sectione II.

15) *Diodor. Sicul. XIX*, 11. *Iustin. XIV*, 5.

16) *Pausan. I*, 8, 6. *Athen. XV*, p. 696. *Diodor. Sicul. XX*, 100. Cfr. *Drumann, Hist. antiquar. Untersuchungen*, p. 74.

16) *Mionnet, Description des Médailles. VI*, p. 3, not. 24.

17) Titulo *Θεῶν* utebantur *Lagidae* (quod patet tum ex inscriptione *Rosettana* tum ex aliis monumentis compluribus) dum vita etiam fruerentur. Frequenter in superioribus occurrit titulus *τῆρ νοσηρ*, quo sui erant *Pharaones* reges. Cfr. *Gesenius, Kommentar zum Propheten Jesaias*, IX, 5. Vol. I, p. 364, et epistola *Galli Villoisou* ad doctissimum *Dnnum Ackerblad*, quam laudavimus supra in Sect. huius operis II. not. 7. Iudi etiam regem suum solo nomine *Deus*, i. e. *Deus*, alloquebantur. Cfr. *Hitepaides* edit. *Londinensis* (1810, 4.) p. 50 sqq.

18) Cfr. *Tab. VIII*, 9.

19) *Recherches*, p. 8 sqq. p. 348. Etiam titulus *ἀδελφός* honoris tantummodo causa tribui solebat. Vide *H. Maucab. XI*, 22. *Letronne, Recherches*, p. 326. *Peyron, Papyrus gr. Turin.*, I, p. 60 sqq.

20) Cfr. *Pausan. I*, 7.

21) *Hieronymus* in *Daniel. c. XI*, p. 1123 ed. *Paris*. De expeditione regis *Euergetae* cfr. inscriptio *Adulitana* apud *Cosmam, Topogr. christ.*

II, p. 141, D sqq. (*Buttmann, in Museum der Alterthumswissenschaften*, Vol. II, p. 105 sqq. cfr. *Niebuhr, ibid.*, p. 513 sqq. *Chishull, Antiquit. Asiat.*, p. 73 sqq. *Silvestro de Sacy, Mémoire sur l'inscription d'Adulis* in *Annales des Voyages*, XII, 330.) Inscriptionis haec sunt verba: *Βασιλεύς μέγας Πτολεμαῖος, υἱὸς βασιλέως Πτολεμαίου καὶ βασιλισσῆς Ἀρσινόης, θεῶν ἀδελφῶν, τῶν βασιλείων Πτολεμαίου καὶ βασιλισσῆς Βερενίκης θεῶν Σωτήρων ἀπόγονος, τὰ μὲν ἀπὸ πατρὸς Ἑρακλείου τοῦ Διός, τὰ δὲ ἀπὸ μητρὸς Διοτίου τοῦ Διός, παραλαβὼν παρὰ τοῦ πατρὸς βασιλείαν Ἀργήτου καὶ Λιβύης καὶ Συρίας καὶ Φοινίκης καὶ Κύπρου καὶ Ἀνατίας καὶ Καρίας, καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων, ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ δυνάμεων περικτῶν καὶ ἱππικῶν καὶ ναυτικῶν στόλου καὶ ἱεραίων Τροχλοδικῶν καὶ Ἀδριατικῶν, ὅς ἔει πατὴρ ἀνεύθ, καὶ αὐτὸς πρῶτος ἐκ τῶν γένων εὐνοῦν ἰθήμεσαν, καὶ καταγαγόντες εἰς Ἀργύριον, κατακύβησαν πολέμητῆν χρεῖαν. κυριεύσας δὲ τὰ τε ἑνὸς Ἐδρηάτου χώρας πάσης καὶ Κιλικίας καὶ Πιαιμφλίας καὶ Ἰωνίας καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ Θρηάκης καὶ τῶν δωδεκανήσιων τῶν ἐν ταῖς χώρας ταύταις παρῶν καὶ ἑλεγκάντων Ἰνδιῶν, καὶ τοὺς μονάρχους τοὺς ἐν ταῖς τόποις πάσης ἐπικράτους καταστράσας, διέβη τὸν Ἑγχεῖντῆρ πειρατῶν καὶ τὴν Μισσοποταμίαν, καὶ Βαβυλῶν, καὶ Σουαδῆν, καὶ Περσῶν, καὶ Μήδων, καὶ τὴν λοιπὴν πᾶσαν ἕως Βακτριάνης ὑπ' αὐτῶν ποιησάμενος καὶ ἀναστρέψας ὅσα ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐπὶ ἐξήχθη, καὶ ἀνακρίσας μετὰ τῆς ἄλλης γῆς τῆς ἀπὸ τῶν τόπων τῆς Ἀργήτου, δυνάμεις ἀπέστειλε διὰ τῶν ὀρυχθέντων ποταμῶν.*

22) Intelligentur *Ptolemaeus* eiusque uxor. *Lagidae* in documentis publicis nomen suum solebant separare ab uxoris nomine.

23) *Letronne, Recherches*, p. 125 sqq.

24) De epocha huius monumenti cfr. *Appendix*, ur. XXX.

25) Fragmentum, quod superest, respondet graecis verbis inde a lines XXXV. usque ad LIV.

26) De quo cfr. *Champollion-Figeac, Annales des Lagides*, Tom. II, p. 116 sqq. *Letronne, Recherches*, p. 50 sqq.

27) *Iustinus* (XXX, 3) erroris est incusandus, quum *M. Aemilium Lepidum Epiphanius* regis fuisse diceret tutorem.

28) *Aegyptiaca*, p. 75.

29) *Recherches*, p. 76 sqq.

30) Non, uti aliis, quae *αγῶν* cum. Hic sororis titulus videtur esse praemiensis, quia eius modi erat cognationis gradus.

31) *Champollion-Figeac, Éclaircissement*

sur le contrat de Ptolemæus, p. 25. 26. Letronne, *Recherches*, p. 124. Cfr. Iustinus, XXXVIII, 8.

32) Στ, κοϋτ in hieroglyphicis inscriptionibus est participium perfecti passivi verbi $\kappa\alpha\upsilon$, dicere, loqui. De similibus participiorum formis conferantur exempla et observationes Jablonskii, *Opusc.*, Vol. II, p. 316 ed. Te Water.

33) Ap. Euseb. p. 119, (Zohrab et Mai, p. 245 ed. Aucher.) Cfr. infra Append. nr. XXXI.

34) Appian., de bello civ. I, 102. de bell. Mithridat., §. XXIII.

35) Cfr. Visconti, *Iconographie grecque*, p. 391. Vol. III, p. 363, not. 2 in versione Labi (Milano, 1825). Letronne, *Recherches*, p. 130—143, p. 9—10. Saint-Martin, *Recherches sur l'époque de la mort d'Alexandre*, p. 110.

36) *Fragm. trium arat.* p. 49 ed. Mai.

37) Letronne, *Recherches*, p. 134 sqq.

38) *Topography of Thebes and General View of Egypt*, p. 524.

39) *Comment. in Jes.* XIX. ap. Montfaucon, *Collect. nov. Patrum*, II, p. 434, C: ἕνας δὲ γυναικῶν ἕτερον μετὰ αὐτοῦ καὶ ἑγνάσκ; δουλεύουσιν Πουγαίως Αἰγύπτου οὐδὲν δὲ λέγει.

40) Strabo, XVII, §. 22. De statu ac conditione Aegypti sub Romanorum imperio confereendus est Reynier, *L'Égypte sous les Romains*, Paris. 1807, S. Hamilton, *Aegyptiaca*, Cap. VIII: *Observations on the state of Egypt while a province of the Roman empire*, p. 219—247.

41) Zoëga, *Nomi Aegypt. Imperatorii*, *App.* 391. nr. 24. Mionnet, *Descript. des Méd.* Tom. VI, p. 46, not. 5.

42) Miennet, *l. l.*, Tom. VI, p. 52 sqq.

43) Vocabulum interdum respondet graeco Στβαρτῶ, quod vulgo absque ulla mutatione servari solet.

44) Mionnet, *l. l.*, p. 56 sqq.

45) *Ibid.*, p. 63 sqq.

46) Hyde in *Classical Journal*, XXIII, p. 156. Letronne, *Recherches*, p. 167.

47) Mionnet, *l. l.*, p. 78 sqq.

48) Eckhel, *Doctr. N. V.*, Vol. IV, p. 56.

49) Mionnet, *l. l.*, p. 79 sqq.

50) *Ibid.*, p. 95. nr. 435.

51) Mionnet, *l. l.*, p. 86. nr. 355. 359.

52) *Ibid.*, p. 88, nr. 374.

53) Deest enim crux ansata, qua vitae indicator notio?

54) Miennet, *l. l.*, p. 133, nr. 753.

55) Cfr. Zoëga, *Nomi Aegypt. Imper.*, p. 87, n. 175. XI.

56) Aegyptiaco ἄνα. Cfr. Kircheri *Prodr. copt.* p. 167. ac vide supra Sect. III, not. 5.

57) Notandum est praeterea, Aegyptios, quibus α litera nihil fuit nisi numeri nota, litera τ usos esse, ubi α in peregrinis nominibus erat reddendum. Cfr. Mingarelli, *Aegypt. cod. reliq.* p. XXVIII, XLIV sq. L. Jablonski, *Opusc.* ed. Te Water, Vol. I, p. 61. Ackorblad, *Lettre au Citoyen Silvestre de Sacy*, p. 16.

58) Cfr. Zoëga, *l. l.*, p. 102 sqq.

59) Zoëga, *l. l.*, p. 216.

60) Letronne, *Recherches*, p. 361 sqq. Champollion, *Lettres écrites d'Égypte et de Nubie*, p. 86. Ainsi, sit Letronne (*Statue vocale de Memnon*, p. 37 not.), la haine de Caracalla a poursuivi ce malheureux nom jusque dans les caractères hiéroglyphiques sous lesquels il était caché.

61) Addamus in fine verba quaedam Letronnii de artis Aegyptiacae statu ac conditione in universam secunda nostrae aerae aesculo (*Recherches*, p. 459 sqq.). Repperit is:

- 1°. Que les Égyptiens, au milieu du second siècle de notre ère connaissent encore tous les procédés des arts que leur avaient légués leurs ancêtres;
- 2°. Qu'ils savaient dorer les ornemens d'architecture et de sculpture de leurs temples;
- 3°. Qu'ils n'avaient point perdu le secret de ces couleurs si vives et si durables, dont leurs pères avaient recouvert les grands édifices de Thèbes et les grottes de la Nubie; et peut-être même du fait remarquable qui vient d'être exposé, devons-nous conclure que si l'on trouve de ces couleurs si éclatantes dans les édifices exposés à l'air et consacrés au culte Égyptien, jusqu'à l'établissement de la religion chrétienne, c'est que les sculptures en avaient été répétées à une époque assez vicine du temps, où ils furent abandonnés;
- 4°. Que les Égyptiens tenaient encore à décorer les murs de leurs temples de ces mêmes sculptures, de ces hiéroglyphes si multipliés, dont ils les recouvraient dans le plus ancien temps;
- 5°. Qu'ils avaient si peu perdu le caractère général des arts qui leur étaient propres, que des sculptures, faites dans le second siècle de notre ère, ont été regardées, par des personnes habiles, comme ayant pu être exécutées en même temps que le zodiaque (d'Ésné) trois mille ans avant J. — Chr.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Quamvis mihi successerit, ut bibliothecam fere voluminum ad Aegyptiacas antiquitates spectantium vel inspicere possem vel perlegere, sunt tamen alia, quae serius mihi innotare, Idcircoque, ne quid desiderari videatur, hic loci commemoranda, alia nunquam mihi visa, quorum recensu lector fortassis aegre careret.

De mumiis igitur praeter eos, quos in ephemeridibus *Jahrbücher für wissenschaftliche Kritik* inscriptis enumeravi libros, quum opus Angli Pettigrew nostratibus proferebam, conferenda etiam sunt haec:

- Athanasii Kircheri, *Sphinx mystagoge s. diatr. hierogl. de Mumiis*. Amstelæd. 1676, fol.
Jos. Lunzoni, *Tractatus de balsamatione cadaverum apud veteres et recentes*. Genev. 1696, 12. Neap. 1765, 12.
Kettner, *Schediasma historicum de mumiis Aegyptiacis*. Ed. II. auct. Lips. 1703, 8. (Priorem editionem nunquam vidi.)
Herzog, — *Mumiographia medica, oder Bericht von ägypt. Mumien*. Goth. 1716, 8.
Prosper Alpinus, *de Medicina Aegyptiorum*. Acc. eiusdem illius liber de balsamo et Rhamnito, ut et Jac. Bontii *Medicina Indorum*. Cum fig. Lugd. Batav. 1719, 4. Edit. II. Ibid. 1745, 4.
C. A. Langguth, *de mumiis avium in labyrintho apud Saccaram repertis*. Viteb. 1803, 4.
Praeterea comparandi sunt libri a me non collati et dissertationes serius mihi visae:
K. F. Mühlert, *die neu-ägyptischen Buchstaben*, in *Leipz. Litter. Zeit.* 1816, März, nr. 79, p. 627.
D. Valoriani, *Estratto di una memoria relativa all' Alfabeto dei geroglif. fonetici Egiziani Antol. Sett.* 1828. T. XXXIII.
Pauthier, *de l'origine et de la formation des différens systèmes d'écriture orientales et occidentales*. Paris. 1838, 4. (pp. XXVI. *Extrait de l'Encyclopédie universelle*.)
Rosellini, *Breve notizia intorno un frammento di Papiro funebre egizio esistente nel ducale museo di Parma*. Parmae 1839, fol. IX, 8. cum tab. lithogr. (Impressa sunt tantummodo C exemplaria, quae non venum eunt.)
Sharpe, *History of Egypt under the Ptolemies*, Londin. 1839, 4.
Camille Duteil, *Traité du zodiaque de Dendérah et des planisphères horoscopiques de l'Inde, de la Perse, de l'Égypte expliqués par l'astrologie et les hiéroglyphes idéographiques sans le secours d'une langue sacrée*. Paris. 1839, 4. (cum duabus tabb.). Quod opus omnium saeculorum ineptissimis est adnumerandum.

- P. 9. l. 31, *δ*: Ante *Jo mar d* adde: Cfr. Rosellini, *Mon. stor.* III, 1. Tab. adnexa p. 125, nr. 16, col. med. Oecyrit etiam cameloparolis tanquam signum determinativum verbi *cp, cup, erigere, construere*. Ibid. p. 201, not. 4.
- > 10. l. 35, *δ*: Pro *δρε* l. *δρε*. *
- > 12. l. 16, *δ*: not. 35 l. not. 34.
- > 16. l. 16. l. *μενεγκόνας*.
- > > 33. l. *les auteurs*.
- > 16, *δ*, l. 33. l. *anteriorité*.
- > > > 41. pro *fuit* l. *fuert*.
- > 27, *δ*, l. 2. l. *possano*.
- > 18, *δ*, l. penult. l. *künftigen*.
- > 21. l. 5 a fine l. *Josepho* et ita deinceps.
- > > ante l. 25 addas: Quas in regiones Libyae olim Aegyptiaca lingua penetraverit, hodie nemo exponere potest. Licet tamen suspicari, non in sola Nilotica valle eam illis viguisse temporibus, quibus imperium de magna Africa parte penes reges Aegypti erat. Quod tum per se est vero simile, tum auctoritate glossematum eiusse modi potest comprobari, quale est illud Hesychii: *Βασάρα* το *δλάντα* οί *Αίθης* *Μύνοι*. Cfr. Aegyptiacum *Βασαρ*, baschim. *Васар*. — Libyae incolae, ut obiter moneam, in hieroglyphicis inscriptionibus appellantur *novem arcus* (νετ, φητ), quod nomen respondet hebraico *עוד*, *Phut*, et Copitarum vocabulo eiusdem significationis, sed pluralis numeri *εψασατ*. Cfr. Rosellini, *M. stor.* III, 1, p. 116, not. *δ*. p. 203, not. 6.
- > 22. l. 3. l. *Aonorari*.
- > 24. l. 6. l. *qua pro quo*.
- > > 11. l. *Armeniorum*.
- > > 7. a. f. l. *thebaicae* pro *thebanicae*.
- > 25. l. 10. l. *Tourinensis*.
- > 28. l. 11. a. f. adde: Vide quae contra monuit A. W. v. Schlegel in praefatione praemisae operi inscripto: Priehard, *Darstellung der ägyptischen Mythol.*, übers. von Heymann, p. XXII sqq. Illgen, *Zeitschr. f. histor. Theol.*, 1839, Heft 3, p. 37.
- > 31. l. 19. ante *ex antiquiore* inserto *sua*.
- > 33. l. 13. ante *quam prope* inserto *et eo*.
- > 34. l. 27. l. *sinistrorsum*.
- > 36. l. ult. — Ita in hieroglyphicis etiam inscriptionibus frequenter reperitur titulus regum *μενεγκ* vel *μενεγκτ*, *amplius in corde suo*. Cfr. Rosellini, *M. stor.* III, 1, p. 31. 79. 175. Adde *μαηγκτ*, *stabilis corde* (a *μαη*, *manere*). Cfr. ibid. p. 396, not. 3.
- > 37. l. 15. Cfr. Mingarelli, *Cod. Aeg. Non.*, p. 206. 333. *ατβαλ*, *sine oculo, avandis, impudens*. Adde *Zoëga*, *Cat. Cod. Capt.*, p. 476.
- > 38. l. 3. Post *convertant* adde in nota: Quae lex, hieroglyphis ita esse scripta, ut finis lineae sit quaerens co in latero, quo animalia spectant, certissima est; ac, si omnino, rarissimo tantummodo est violata. Exempla, quae possent adferri, dubiae sunt fidei, ac vel scribae ipsius vel eius, qui inscriptiones delineavit, erroribus tibienda. Quale exemplum est illud, de quo disseruit Rosellini, *Mon. stor.* III, 1, p. 225, not. 3.
- > > l. 7 a f. Pro *eorum* l. *carum*.
- > 42. not. 6. adde: Aegyptiorum arcana philosophiae disciplina, cuius repelita vice mentionem fecit Iudaeus Philo, in hieroglyphicis inscriptionibus esse depositam, saepe numero putabatur. Quod falsum esse, iam extra omniem positum est dubitationem, neque unquam existisse eiusse modi arcanam doctrinam non minus est certum, quamvis novissimo extiterint viri docti, qui antiquatam illam defenderent opinionem ex. gr. Horn, *Ueber die biblische Gnosis*, p. 387 sqq. Grossmann (quem dilectissimum mihi in Porta quondam praecceptorem pio veneror animo), *Quaest. Philon.*, Lips. 1829, 4., p. 56. Attamen sufficient argumenta contrariae sententiae opinioni, quae protulit Georgi in dissertatione inscripta: *Die neueren Auffassungen der alexandrinischen Religionsphilosophie*, quae inserta est ephemeridibus Illgenii, *Zeitschr. f. hist. Theol.*, 1839, III, p. 57 sqq.

- P. 102, l. 4. lege: *aur les éléments*.
- > > > 12. adde: In sectione huius operis sexta usi iam sumus parte altera, quae anno 1838. prodit.
- > > > 16. l. *Αερός*.
- > 108, l. 20. $\bar{\tau}$ etiam occurrit tamquam pronomen relativum generis feminini. Cfr. Champollion, *Gramm. Égypt.*, p. 205. Rosellini, *Monumenti storici*, III, 1, p. 225, not. 4. Quod inde licet explicare, quia $\bar{\tau}$ fuit articulus generis feminini; Aegyptii igitur, ubi sonus illo pronuntiatior, etiam solentes, de feminis esse sermonem opubantur.
- > 110, l. 24: Nomen deo Sate fortasse derivandum est a vocabulo aegyptiaco $\sigma\tau$, $\sigma\alpha\tau$, $\sigma\tau\epsilon$, *seminare*, quod determinatur figura hominū satoris. Cfr. Rosellini, *Mon. stor.* III, 1, p. 414, not. 2.
- > 111, l. 36. adde: Illic $\Sigma\iota\sigma\acute{o}\varsigma$ *Ἀρχιδουός*, Sanctuarium deo *Posehi* in Heptanomie.
- > > l. 38. l. *Soven* (*Swan, Swan*). De nomine huius deo cfr. Rosellini, *Mon. Civilt.*, Vol. I, p. 127, not. 1. Erat custos et dux regum, quosobrem saepenumero vultur illi sacer expansis alitibus supra caput regum involtat. Cfr. *Mon. stor.* III, 1, p. 173. Cfr. etiam p. 74 sqq. *Mon. R.* tab. LXXIX. *Mon. Civ.* tab. LXX, fig. 4. Euseb. *Præpar. Evang.* III, 12. Champollion, *Panthon Égyptien*, p. 28, B. Salvolini, *Analyse grammaticale*, p. 151. Leomans ad Horapoll., p. 149. 178. *Monumens Égyptiens*, p. 87.
- > 112, l. 3. Nomen huius deae diversissimis scribitur rationibus, ita etiam ut nihil restet nisi literae $\bar{\tau}$ et $\bar{\alpha}$. Cfr. Rosellini, *Mon. stor.* III, 1, p. 233, not. 1.
- > > l. 24. l. in *nomo Saitica*. *
- > 113, l. 3. Adde: Nomen deae Athor, $\alpha\tau\epsilon\mu\mu$, recte interpretatus est Plutarchus, *habitatio mundana Hori*, quum certum sit, in hieroglyphicis inscriptionibus *habitationem* phoneticis signis scribi ita, ut pronuntiaudum sit vocabulum $\alpha\tau$. (Cfr. Ros., *Mon. stor.* III, 1, p. 219.) Unde nomen deae scribitur imagine aedificii, cui superscripta est nisi imago, qui Hori dei est signum. Cfr. Rosellini, *Mon. stor.* III, 1, p. 212, not. 3. *Mon. Civ.* II, p. 424. Quid olim somniaverint La Croze, *Theat. Epistol.* III, p. 159 (cfr. Tom. I, p. 177), Jablouskius, *Panth. Aegypt.*, I, 1, 7, Tom. I, p. 10 sq. nihil euramus.
- > > l. 13: Ipsi Aegyptii dem *That* vel *Thot* scribendi artem invenisse opubantur, quod elucet ex titulo, quo frequenter in antiquissimis solet praedicari inscriptionibus, *Dei domini verborum divinarum*. Cfr. Rosellini, *Mon. stor.* III, 1, p. 207. *M. C.* III, p. 494. Dea literaturae apud Aegyptios vocabatur *Cq, Soph.* Cfr. Rosellini, *Mon. stor.* III, 1, p. 237, not. 3. (Cfr. graecum *σοφής, σοφός*.)
- > > l. 23: Dis addendus etiam erat deus *Baro*, castigtor hominum ob commissa ab iis peccata. Cfr. Rosellini, *M. stor.* III, 1, p. 350, not. 1. p. 353, not. 4. p. 392, not. 6. p. 373, not. 2.
- > 114, l. 5. Omniauis *Serapidem*, cuius nomen derivandum est ab Aegyptiaci dei nomine $\sigma\epsilon\pi$ $\lambda\alpha\mu$ i. e. Osiris-Apis, quo ab forma Thebis Osiris adorabatur. Cfr. Rosellini, *M. stor.* III, 1, p. 222.
- > 115, l. 14. Ubi commemoramus nomina $\lambda\alpha\mu\acute{\iota}$ - $\tau\epsilon\lambda\alpha$ - $\epsilon\alpha$, $\mu\epsilon\tau\epsilon$ - $\tau\epsilon\lambda\alpha$ - $\epsilon\alpha$ aliisque similia, addenda erant verba Dionis Casati, LXIX, 11, p. 1160 ed. Reimari. Clem. Alexandr. *Strom.* V, p. 566, C: *Ἀγνιστίων οἱ μὲν ἐπὶ πλοῦτον, οἱ δὲ ἐπὶ κροκοδιλίον τὸν ἕλιον διγύρισον*. Martiani. Capella, II, p. 43 ed. Plautin. Lugd. Batav. 1599, 8.
- > 117, l. 20. adde: *Висламин*. *Fragm. mirae. Sti. Coluthi ed. Georgi*, p. 339.
- > 120, l. 21. adde: Solet esse titulus regum defunctorum, quavis hic illic viventibus etiam tribatur. Conferantur exempla, quae composuit Rosellianus, *Mon. stor.* III, 1, p. 172 sqq. p. 205-not. 6. p. 231, not., p. 234, not. 3.
- > > l. 32. l. $\eta\epsilon\acute{\alpha}$ - κ - τ $\eta\tau\omicron$.
- > l. 37. Inter titulos Ammonis referendus erat $\tau\eta\mu\omicron$, *imago Deorum* ($\tau\acute{\upsilon}\rho\omicron\varsigma$ $\theta\epsilon\omega\acute{\nu}$, $\tau\omicron\upsilon\tau\eta\tau\epsilon\varsigma$ $\eta\mu\tau\eta\tau\epsilon\rho$, quod addidi, ne quis ineptum proferro couaretur etymologiam), de quo disseruit Rosellianus, *Mon. stor.* III, 1, p. 201, not. 3.
- > 131, l. 15. *Diadematis*, quod $\mu\eta\upsilon\tau$ appellatur, partes etiam seorsim reperiantur. Cfr. Rosellini, *Mon. stor.* III, 1, p. 240, not. 1.
- > 132, l. 3. a f. — Adde Leomans, *Monumens Égyptiens des Musées de Leide et de Londres*, etc. p. 154 sqq.: *Appendice sur trois vases en albâtre du musée de Leide, portant des inscriptions numériques*.
- > 133, l. 14. adde: Cfr. imprimis Rosellini, *Monumenti storici*, III, 1, p. 159, nr. 3, ubi nomen scribitur $\mu\eta\upsilon\tau$ vel $\mu\eta\upsilon\tau\epsilon$. Vide eundem p. 254 sqq.

- P. 133, l. 26. adde: De nominibus metallorum aegyptiacis cfr. Rosellini, *l. l.*, p. 332, not. 3. *Monumenti Civili*, Tom. II, Cap. I, §. 17, praesertim p. 300 sqq.
- 134, l. 6 a fine: Ita in coptica lingua $\alpha\sigma\sigma$ et $\alpha\sigma\sigma\mu\mu$, *thesaurus*, quarum formarum posterior est antiquior. *paige, gaudere*, hierogl. $\mu\mu\mu$, $\mu\mu\mu\mu$. Cfr. Rosellini, *Mon. stor.* III, 1, p. 40. $\mu\mu\mu$, *unc*, *lapis*. Ita $\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu$, *lapis arenarius*. Vido Rosellini, *l. l.*, p. 177, not. 4. p. 207. 277, not. 2. $\alpha\sigma\mu$, *ultra*, coptica $\alpha\sigma$. Rosellini, *l. l.*, p. 205, not. 9. p. 207. 277, not. 2.
- 14 a fine: *Crocodilum* Aegyptii otiam inter ostra retulerat. Cfr. Rosellini, *Monumenti stor.* III, 1, p. 414, not. 1.
- 135, l. 4. adde: Cfr. Rosellini, *Mon. stor.* III, 1, p. 263, not. p. 410, not. 4. Addendum erat nomen $\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu$, *Mennaham*, de quo vide Rosell., *l. l.*, p. 428.
- l. 10. l. *urbis pro orbis*.
- l. 19. adde: Hermopolis magna appellabatur $\mu\mu\mu\mu\mu\mu$. Cfr. Rosellini, *M. stor.* III, 1, p. 277. Inter vsia Aegypti nomina enumerandum etiam erat nomen $\mu\mu\mu$, quod frequenter occurrit in hieroglyphicis inscriptionibus, congruens illud cum nomine *Mouéa*, quo Phoenicia Aegyptum appellata adnotavit Stephanus Byzantinus, *de urb.*, s. v. Cfr. Rosellini, *Mon. stor.* III, 1, p. 295, not. 3. p. 325, not. 1. Tab. XLIX, fig. 2.
- 136, l. 15. adde post *occupata*: in Nubia superiore sita. Cfr. Rosellini, *l. l.*, p. 421. Inter terrarum nomina hieroglyphica signis scripta referendum erat nomen $\mu\mu\mu$, *Humc*, *Humme*, quo iudicatae esse videntur gentes Libyae Aegyptii regno confines. Commemorantur Pono septentrionalis et Pone meridionales, nomenque determinatur tribus oribus, quibus aliis in locis Libyae ($\mu\mu\mu\mu\mu\mu$) indicari solent. Cfr. Rosellini, *Mon. stor.* III, 1, p. 499 sqq. not. *Mon. Rel.* tab. CXLVIII, fig. 1, a, 3. Perperam Champollion (Gramm. Egypt., p. 148) hoc nomine regiones circa aequatorem circulum sitas olim ab Aegyptiis vocatas esse arbitrabatur. Quid Aegyptii sub Libyae nomine intellexerint, patet ex copticis scriptoribus. Cfr. Zoëga, *Cat. Cod. Copt. Borg.*, p. 22: $\mu\mu\mu\mu$ $\mu\mu\mu\mu$ $\mu\mu\mu\mu$ $\mu\mu\mu\mu$ $\mu\mu\mu\mu$, i. e. *Libya, quae porrecta est ad Leptin usque*. Nominibus gentium urbanique in tabula V. delineata, additur praeterea nomen $\mu\mu\mu$ - $\mu\mu\mu$, *Ludin-nou*, quo indicabatur Asia occidentalis. Additum est signum, quo determinari solebat terra peregrina. Revocat in memoriam Lydiae nomen. Syllaba $\mu\mu\mu$ est epenthetica illa, de qua plus semel diximus in superioribus. Vido Rosellini, *Mon. stor.* III, 1, p. 199. 236. 324, not. 1. In monumentis, quae constructa sunt in memoriam rerum a rege Meneptiha I. gestarum, discernuntur $\mu\mu\mu$ - $\mu\mu\mu$ et $\mu\mu\mu$ - $\mu\mu\mu$, *Lydiae superiores* et *Lydiae inferiores*. Cfr. Rosellini, *l. l.*, p. 430. Eodem modo, quo syllaba $\mu\mu\mu$, *inscriptions* ponitur etiam syllaba $\mu\mu\mu$ (= $\mu\mu\mu\mu\mu\mu$) in nominibus defunctorum. Cfr. Salvini, *Analyse*, p. 139, not. *). Cfr. Locmans, *Monuments Égyptiens*, p. 82.
- 137, l. 15. adde: Symbolicum mensis signum erat *ramus palmae* secundum Horapollinem, quem palma singulis annis duodecim omitteret ramos, unum unoquoque mense. Cfr. Zoëga, *Catal. Cod. Copt.*, p. 14. Hinc Peyron, *Lex. Ling. Coptic.*, p. 32, s. v. $\mu\mu\mu$ (ita enim in thebaica dialecto mensis appellabatur), $\mu\mu\mu$ derivandum esse coniecit a $\mu\mu\mu$, *romus palmae*. Praeterea $\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu$ cuiusdam (cfr. Sect. IV.) mentio est inicienda. Nam $\mu\mu\mu$ etiam (*iuvenis, recens*) palmae ramo indicabatur, ita tamen, ut omitteretur *discus solaris*, additis illo, ubi de anni notione exprimens agebatur. Cfr. Rosellini, *Mon. Civ.* III, p. 203 sqq. *Mon. Stor.* III, 1, p. 96, not. 1. p. 121, not. 1. p. 274, not. 4. p. 415, not. 5.
- 138, l. 23. adde: Inter signo determinantis, quibus genus quoddam notionum cogitationumque indicatur, referendus est etiam *angulus* $\mu\mu$, qui in fine vocabulorum deprehenditur, quibus exprimitur notio loci muniti omniumque urbium, in quibus villis ordo est stabilitus. Cfr. Rosellini, *Mon. stor.* III, 1, p. 262, not. 2. (Cui non in mentem venit Horatianum: *Ille terrarum mihi praeter omnes angulus ridet* etc.?) Idem signum determinat denominativum ambarum Aegyptii partium, superioris et inferioris. Vido Rosellini, *l. l.*, p. 294, not. 4. Adde Locmans, *Monuments Égyptiens du Musée de Leide*, p. 89. — In signis determinantis, ut illud quoque menseam, frequenter occurrit *synecdoche* quaedam. Ita $\mu\mu\mu$, *equus*, determinat *bigam duobus equis vectam*, eadem ratione, qua in hebraica lingua vocabulum $\mu\mu\mu$ et *equum* et *equitatum* significat. Cfr. Rosellini, *Mon. stor.* III, 1, p. 331, not. 1.
- 142, b, l. 7 a f. scribe $\mu\mu$ pro c.

- P. 147, a, not. 19. l. 3. adde: Aesch. *Pers.* v. 176 cum glossar. Blomfieldii. Deinde inter locos V. T. referendus erat Ezech. XXVII, 14. Cfr. praeterea infra not. 70 ac vide Rosellinum, *Mon. stor.* III, 1, p. 210. 426. Champollion, *Grammaire Égyptienne*, I, p. 151. LASSOU, *Comment. de Pentapotam. Indica* (Bonno 1827, 4.), p. 58. v. Bohlen, in *Jahrb. f. w. Krit.*, 1829, p. 22. W. v. Humboldt, *Ueber die Verbindungen zwischen Indien und Java*, 1834, Vol. I, p. 65. Ritter, *Erdkunde*, V, p. 441.
- > 149, a, l. 4. Ipsi Aegyptii hac interdum nomina propria scribendi ratione uti solobant. Cfr. Lepsius, *Lettre sur l'Alphabet hiéroglyphique*, p. 42. Adde, quae eadem de re monit Rosellini, *Mon. stor.* III, 1, p. 420 sq. not. Obiter mouemus, alphabetum Koreanum, sicut Japonense, ortum esse ex literatura ideographica Sinensium. Cfr. Ch. Gützlaff, *On the Korean Language in Chinese Report Nov. 1832*. Vide *Asiatic Journ. New Series*, 1833, Vol. XI. *As. Intellig.*, p. 232 — 252. K. Ritter, *Erdkunde*, IV, p. 635 sqq.
- > > b, not. 1. ult. — Pronomen singulare primae personae Δ , ι , vulgo indicari solet status humana; occurrit praeterea eadem significatione in inscriptionibus hieroglyphicis *folium* (Alph. hier. nr. 4), quod iniuria supra (p. 157) *iuncum* vocauimus. Cfr. Rosellini, *Mon. Civ.* III, p. 407. 482. *Mon. stor.* III, 1, p. 194.
- > > Praeterea commemoranda erat eo in loco, quo de novi systematis Champolliani defensoribus ac testibus actum, disseratio Hippolyti Rosollinii inserta ephemeridibus italicis, quae sunt inscriptae: *Nuovo Giornale dei Letterati* (Pisa 1825, nr. XXIV. XXV), eaque huius tituli: *Il Sistema Geroglifico del Sig. Cav. Champollion il Minore, dichiarato ed esposto alla intelligenza di tutti dal Dr. Ippolito Rosellini* etc. Scorsim deinde impressa est: *Pisa, presso Sebastiano Nistri*.

Atque multa fuissent praeterea, quae hic illic variis in locis addi potuissent, quorum nonnulla saltem delibanda esse censui, ita tamen, ut paginarum seriem haud ubivis sequeretur. Quod dixi, $\tau\upsilon\gamma\omega\upsilon\upsilon$ vocabulum derivandum videri ab aegyptiaco $\tau\gamma\omega$, eo etiam argumento comprobatur, quod ventorum turbines in India orientali Satanae, qui sub draconis vel anguis forma apud plurimas gentes delineari solet, nomine appellantur (*Peschacher*). Cfr. Ritter, *Erdkunde*, VI, p. 371. — In sectione III. et IV. docuimus, et anserem Aegyptiis denotasse, deinde filium, ut $\epsilon\pi\kappa\iota$ sit filius regis, ipsaque anser regia quasi fuerit avis. Apud Lusitanenses anser rex est avium ideicoque in sculpturis antiquissimis repetita vice occurrit. Cfr. John Davy, *Account of the Interior of Ceylon and of the Inhabitants with Travels in that Island* (London. 1820, 4.), p. 140. Ritter, *l. l.*, VI, p. 96. Omnino multa sunt affinia eaque similissima, quae inter Aegyptios aevi Pharaonici et Cylanenses intercedunt, quo prae reliquis pertinet architecturae genus, pyramidum structura ac conditio, irrigationis systema. Lacum enim Moeridem iure cum Lusitanis Cylanensibus Tank appelles, artificiosus lacus, quales hodie in insula illa videmus complures. Cfr. Ritter, *l. l.* I, p. 795. VI, p. 99. — Quod si quis Aegyptios ex India originem duxisse censent, is utatur etiam argumentis, quae proposuit Ritter, *l. l.* IV, p. 1149. — De granite roseo, cuius saepe numero mentio facta est in sectione operis nostri sexta (*granito rosso*), monendum erat, appellatum esse lapidem apud Plinium (*Histor. nat.* XXXVI, 8) *lapidem Thebaicum ac Pyropocifon*. Cfr. Ritterus, *l. l.* (*Africa*) Vol. I, p. 698. — De obelisco Cleopatrae Alexandrino, quem commemoravimus in Sectione VI, adeas eundem Ritterum *l. l.* p. 699. Clarke, *Travels*, Tom. III, p. 253. 255. — In sectione IV. ad verba Horapollinis (I, 69): $\beta\alpha\iota\lambda\iota\lambda\alpha \kappa\alpha\iota\sigma\tau\omega\upsilon\upsilon \delta\eta\lambda\omega\upsilon\upsilon\tau\iota\varsigma$ — monendum erat, Mercerii coniecturam, $\kappa\alpha\iota\sigma\tau\omega\upsilon\upsilon$ pro $\chi\alpha\iota\sigma\tau\omega\upsilon\upsilon$ scribentis, a Leemansio, quum Hieroglyphica ederet Horapollinis, reiectam iam ab ipso illo viro probari (*Monuments Égyptiens du Musée de Leyde* etc. p. 93 sq.). — In adnotatione 43. ad Section. I, p. 72, b diximus post Zoëgam aliosque viros doctos de inscriptionibus, quas hieroglyphicas perhibebant, gentium septentrionalium Americae. Non minus inepta sunt, quae alii de taugutica quadam inscriptione prope Bostoni urbem olim reperta commenti sunt. Cfr. si placet *Philosoph. Transact. for the year 1714*. La Croze, *Thesaur. epistol.*, ep. XXXI. ad S. Bayeram, et A. Georgium, in *Alphabete Tibetano, Praefat.* p. VII. —